

Virginia Woolf

TOPLU ESERLERİ 11

DIŞA YOLCULUK

ÇEVİREN: ZEYNEP MERCAN

İ L E T İ Ş İ M

VIRGINIA WOOLF • Dışa Yolculuk

VIRGINIA WOOLF 25 Ocak 1882'de Londra'da doğdu. Roman türüne yaptığı özgün katkılarla edebiyat tarihine adını yazdırdı. Aynı zamanda döneminin en önemli eleştirmenlerinden biri olarak kabul edilir. 1925'te yayımlanan *Mrs. Dalloway* (İletişim Yayınları, 1999) ünlü yazarın adıyla birlikte anılacak "bilinç akışı" tekniğinin en başarılı örneğidir. Virginia Woolf, 28 Mart 1941'de içine düştüğü ruhsal bir bunalım sonrasında evlerinin yakınlarındaki bir nehre atlayarak intihar etti. İletişim Yayınları yazarın 20. yüzyılın en iyi romanları arasında yer alan *Mrs. Dalloway*, *Deniz Feneri*, *Orlando*, *Jacob'un Odası*, *Dalgalar*, *Flush*, *Perde Arası*, *Kendine Ait Bir Oda*, *Yıllar*, *Gece ve Gündüz* ile *Dışa Yolculuk* adlı kitaplarını "Toplu Eserleri" başlığı altında yayımlıyor.

The Voyage Out

© 1915 The Estate of Virginia Woolf

Onk Ajans Ltd.

İletişim Yayınları 1278 • Çağdaş Dünya Edebiyatı 202

ISBN-13: 978-975-05-0554-6

© 2008 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2008, İstanbul (1000 adet)

EDITÖR Osman Yener

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FİLMİ Mat Yapım

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Deniz Bozkurt

MONTAJ Şahin Eyişmez

BASKI ve CİLT Sena Ofset

İletişim Yayınları

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

VIRGINIA WOOLF

Dışa Yolculuk

The Voyage Out

ÇEVİREN *Zeynep Mercan*

i i e t i ş i m

I. Bölüm

.....

Strand'den* Embankment'a** giden sokaklar çok dar olduğundan, en iyisi bu sokaklardan aşağı kol kola yürümemektir. Israr ederseniz, mahkeme katipleri uçarcasına sıçrayarak çamura basmak zorunda kalır; genç sekreter hanımlar arkanızda kıpırdaşıp dururlar. Güzelliğin umursanmadan gelip geçtiği Londra sokaklarında cezayı ayrışıklık çeker; en iyisi çok uzun boylu olmamak, uzun mavi pelerin giymemek ya da sol elinizle havayı dövmemektir.

Ekim ayı başlarında trafiğin canlanmaya başladığı bir akşamüstü, uzun boylu bir adam, kolunda bir hanımla yaya kaldırımının kenarında yürüyordu. Öfkeli bakışlar sırtlarına çarpıyordu. Dolmakalemlerle süslenmiş, evrak kutularını yüklenmiş ufak tefek telaşlı suretlerin –bu çiftle karşılaştırıldığında çoğu kişi ufak tefek görünüyordu– sadık kalmaları gereken randevuları vardı ve ücretlerini haftalık alıyorlardı, bu yüzden, Bay Ambrose'un boyuyla Bayan Ambrose'un pelerinine fırlatılan düşmanca bakışların bir nedeni vardı. Ama bir sihir, gerek adamı gerekse kadını kötü niyetin ve beğenilmemenin erişemeye-

(*) The Strand: Londra'da, Thames Nehri'nin kuzeyinde bir cadde – ç.n.

(**) The Embankment: Londra'da, Thames Nehri'nin kuzey kıyısı boyunca uzanan set ve kaldırım – ç.n.

ceği bir yere koymuştu. Adamın kıpırdayan dudaklarından bu sihrin düşünce olduğu çıkarılabilirdi; kadınınsa, etrafındakilerin göz hizasından daha yukarıda, taş gibi dosdoğru karşıya dikilmiş gözlerinden, keder olduğu. Gözyaşlarını ancak karşılaştığı herkesi küçümseyerek tutabiliyordu; ona değerek yanından geçen insanların sürtünmesi belli ki acı veriyordu. Metin bir bakışla bir iki dakika Embankment'm trafiğini izledikten sonra kocasının kolunu çekiştirdi; hızla boşanıveren motorlu arabaların arasından karşıya geçtiler. Öte yanda güvende olduklarında kolunu usulca onunkinden çekti, bir yandan da ağzının gevşemesine, titremesine izin verdi; sonra gözyaşları aşağı yuvarlandı; dirseklerini korkuluğa yaslayarak meraklılardan saklamak için yüzüne siper etti. Bay Ambrose onu avutmaya yeltendi; hafif hafif vurarak omzunu okşadı; ama karısı onu kabul ettiğine ilişkin hiçbir belirti göstermedi; kendisinininkinden daha büyük bir kederin yanında dikilmekten hicap duyan adam, kollarını arkasında kavuşturup kaldırımında şöyle bir gezindi.

Embankment'in şurasında burasında vaiz kürsüleri gibi açılar yapan çıkıntılar vardır; ne var ki bunları vaizler yerine, ip sarkıtan, çakıl taşları atan ya da kâğıt topaklarını bir nehir gezintisi için suya indiren küçük oğlanlar işgal etmiştir. Ayrıksılığa duyarlı gözleriyle, Bay Ambrose'un huşu uyandıran biri olduğunu düşünme eğilimindeydiler; ama içlerinden en cingöz olanı, o geçerken "Mavisakal!" diye bağırdı. Karısına satasmaya geçmesinler diye Bay Ambrose bastonunu onlara doğru salladı, bunun üzerine onun yalnızca acayip olduğuna karar verdiler ve biri yerine dördü birden koro halinde, "Mavisakal!" diye bağırdı.

Bayan Ambrose doğal olamayacak kadar uzun bir süre neredeyse kıpırdamadan durduğu halde küçük oğlanlar onu kendi haline bırakırlar. Waterloo Köprüsü yakınlarında nehre bakan biri her zaman bulunur; bir çift, güzel bir akşamüstü yarım saat boyunca orada dikilip konuşur; gezintiye çıkanların çoğu üç dakika seyrederek, olayı başka olaylarla karşılaştırdıktan ya da bir cümle sarf ettikten sonra geçip giderler. Kimi zaman Westminster'daki daireler, kiliseler ve oteller, siste Konstantinopo-

lis'in ana çizgilerine benzer; bazen nehir gözalıcı bir mordur, bazen çamur rengi, kimi zamansa deniz gibi köpüklü bir mavi. Aşağıya bakıp neler olduğunu görmek için daima zaman ayırmaya değer. Ama bu hanım ne yukarıya ne de aşağıya bakıyordu; orada durduğundan bu yana gördüğü tek şey, ortasında bir saman çöpüyle ağır ağır yüzerek geçen yuvarlak, yanardöner bir kumaş parçasıydı. Saman çöpüyle kumaş parçası, fışkıran kocaman bir gözyaşının titrek ortamının ardında tekrar tekrar yüzdü; gözyaşı kabardı, düştü, nehre damladı. Sonra çok yakınından gelen bir ses Bayan Ambrose'un kulaklarına çarptı –

Clusiumlu Lars Porsena
Yemin etti dokuz Tanrıya –

ardından, konuşan kişi yürüyüşü sırasında onun yanından geçip gitmiş gibi, daha belli belirsiz –

Büyük Tarquinius Hanedanı
Uğramayacaktı daha fazla haksızlığa.*

Evet, bütün bunlara geri dönmesi gerektiğini biliyordu, ama şimdi, ağlamalıydı. Yüzünü perdeleyerek hıçkırıklarını artırdı, omuzları hiç durmadan kalkıp iniyordu. Kocasının, cilalı Sfenks'e kadar gidip resimli kartpostallar satan bir adamla başını derde soktuktan sonra döndüğünde gördüğü suret buydu; şiir derhal kesildi. Onun yanına geldi, elini omzuna koydu ve "Bir tanem," dedi. Sesinde yakarış vardı. Ama, karısı yüzünü ondan çevirdi, "Anlamana imkân yok," der gibiydi.

Ne var ki kocası onu bırakmayınca gözlerini silip diğer kıyıdaki fabrika bacalarının hizasına kaldırmaya mecbur oldu. Bu arada Waterloo Köprüsü'nün kemerlerini, bir atış poligonundaki dizi dizi hayvanlar gibi buralarda ilerleyen arabaları da gördü. Boş bakışlarla bakmıştı, ama herhangi bir şeyi görmek elbette ağlamaya son verip yürümeye başlamak demekti.

"Yürümeyi tercih ederim," dedi, kocası kentli iki adam tarafından daha önce tutulmuş olan bir faytona el kaldırınca.

(*) Bay Ambrose, Thomas Babington Macauley'nin *Horatius*'ının ilk dizelerini okuyor – ç.n.

Yürüme eylemi, ruh halinin sabitliğini sona erdirdi. Dünyaya ait nesnelerden çok aydaki örümceklere benzeyen vızır vızır motorlu arabalar, gümbürdeyen yük arabaları, şingir mın-gır at arabaları ve küçük siyah kupa arabaları ona içinde yaşadığı dünyayı düşündürdü. Yukarılarda, dumanın sivri bir tepe halinde yükseldiği kulelerin üstünde bir yerlerde, çocukları şimdi onu sormakta ve yatıştırıcı bir yanıt almaktaydılar. Onları ayıran caddeler, meydanlar ve kamu binaları kütlesine gelince, Bayan Ambrose şu anda yalnızca, yaşamının kırk yılından otuzu bir caddede geçmiş olduğu halde Londra'nın kendini ona sevdirmek için ne kadar az şey yapmış olduğunu hissediyordu. Yanından geçen insanları nasıl okuyacağını biliyordu; bu saatte yollarda birbirlerinin evine gidip gelmek üzere koşuşturan zenginler olurdu; dümdüz bir çizgi halinde iş yerlerine doğru yol alan dar kafalı işçiler olurdu; mutsuz ve haklı olarak kötü huylu yoksullar olurdu. Pusun içinden güneş ışığı sızdığı halde, paçavralar içindeki yaşlı adamlarla kadınlar, oturdukları yerde, başları düşmüş, şimdiden uyuklamaktaydılar. İnsan, şeyleri bir giysi gibi örten güzelliği görmekten vazgeçtiğinde altındaki iskelet buydu.

İnce bir yağmur şimdi içini daha da karartmıştı; tuhaf sanayi kollarıyla uğraşanların tuhaf adlarını taşıyan kamyonetler—Talaş İmalatçısı Sprules, bütün atık kâğıt parçalarını değerlendiren Grabb—kötü bir şaka gibi tatsız kaçıyordu; tek pele-rinin ardına sığınmış arsız aşıklar, ona, tutkularının ötesinde, rezil görünüyorlardı; konuşmaları her zaman dinlemeye değer, halinden memnun bir topluluk oluşturan çiçekçi kadınlar yağmurdan sıırıslıklam ıslanmış cadalozlardı; başları biraraya toplanıp sıkıştırılmış kırmızı, sarı, mavi çiçekler parlamı-yordu. Üstüne üstlük, serbest elini arada sırada silkerek hızlı, ritmik bir yürüyüş tutturmuş olan kocası ya bir Viking ol-muştu ya da yaralı bir Nelson; martılar, onun niteliğini de-ğiş-tirmişlerdi.

“Ridley, arabaya binelim mi? Arabaya binelim mi, Ridley?”

Bayan Ambrose tiz bir sesle konuşmak zorunda kaldı; bu süre içinde kocası uzaklaşmıştı.

Aynı yol boyunca hızla ilerleyen fayton çok geçmeden onları West End'den çıkarıp Londra'ya soktu. Burası insanların birşeyler yapmakla meşgul olduğu kocaman bir üretim yeri gibiydi; elektrik lambalarıyla, hepsi sapsarı parlayan dev vitrinleriyle, özenle inşa edilmiş evleri ve yaya kaldırımında tırıs giden ya da yolda tekerlekler üzerinde yuvarlanarak ilerleyen minicik canlı suretleriyle West End de tamamlanmış olan eserdiki sanki. Böyle muazzam bir fabrika için çok küçük bir eser gibi göründü Bayan Ambrose'a. Nedense, dev bir siyah pelerinin kenarındaki ufak bir altın püskül gibi görünüyordu ona.

Yanlarından yalnızca kamyonetlerle atlı yük arabalarının geçtiğini, başka hiçbir arabanın geçmediğini, gördüğü bin adamla kadından birinin bile beyefendi ya da hanımefendi olmadığını gözlemleyen Bayan Ambrose, sonuçta olağan olanın yoksulluk olduğunu ve Londra'nın sayısız yoksul insanın kenti olduğunu anladı. Bu keşifle irkilmiş, kendini hayatının her günü daireler çizerek Piccadilly Meydanı'nın çevresini adımlarken görüyordu ki, Londra İl Meclisi tarafından Gece Okulları için yaptırılmış bir binanın yanından geçtiklerinde rahat bir nefes aldı.

"Tanrım, ne kadar da kasvetli!" diye inledi kocası. "Zavallı yaratıklar!"

Zihni çocukları yüzünden, yoksullar ve yağmur yüzünden dertlenmekten, havada kurumaya bırakılmış bir yara gibiydi.

Bu noktada fayton durdu, çünkü yumurta kabuğu gibi ezilme tehlikesi altındaydı. Eskiden top güllerleriyle süvari taburlarını sığdıracak kadar geniş olan Embankment, şimdi küçülüp buram buram malt ve yağ kokan, atlı yük arabalarıyla tıkanmış, parke taşı döşeli bir sokak olmuştu. Kocası, tuğlaların üzerine yapıştırılmış, birtakım gemilerin Iskoçya'ya doğru yelken açacağı saatleri duyuran afişleri okurken, Bayan Ambrose bilgi edinmek için elinden geleni yaptı. Yük arabalarını çuvallarla doldurmakla meşgul, incecik sarı bir sisin içinde yarı silinmiş bir dünyadan ne yardım görebildiler ne de ilgi. Yaşlı bir adamın yaklaşıp, durumlarını tahmin ederek, onları bir dizi basamağın dibinde bağlı tuttuğu küçük kayıkla gemilerine gö-

türmeyi önermesi bir mucize gibi göründü. Biraz tereddütle kendilerini ona emanet edip yerlerini aldılar; çok geçmeden suyun üzerinde bir aşağı bir yukarı inip çıkıyorlardı, bir çocuğun tuğladan bulvarı gibi sıra sıra yerleştirilmiş kare binalarıyla, dikdörtgen binalarıyla Londra küçülmüş, iki yanlarında iki dizi binadan ibaret kalmıştı.

İçinde bir miktar bulanık sarı ışık bulunan nehir büyük bir güçle akıyordu; römorkörlerin eşlik ettiği iri kıyım mavnalar hızla aşağı doğru yüzüyordu; polis tekneleri her şeyi geride bırakarak ok gibi geçtiler; rüzgâr, akıntıyla birlikte gidiyordu. İçinde oturdukları üstü açık kayak bu deniz trafiğinde hoplaya zıplaya diz kırıp selamlar veriyordu. Derenin ortasında yaşlı adam ellerini küreklerin üzerine koydu ve su telaşa yanlarından geçip giderken, bir zamanlar pek çok yolcuyu karşıya götürdüğünü, şimdiye pek kimseyi götürmediğini belirtti. Sazların arasında bağlı olan kayığın, narin ayakları karşıya, Rotterhithe'taki çimlere taşıdığı bir çağı anımsar gibiydi.

"Artık köprüler istiyorlar," dedi, Tower Köprüsü'nün devasa silüetini işaret ederek. Yaşlı bir edayla, Helen, onunla çocuklarının arasına suları soka bu adamı inceledi. Yaşlı bir edayla, yaklaşmakta oldukları gemiye baktı; derenin ortasına demir atmış olan geminin adını hayal meyal okuyabiliyorlardı – *Euphrosyne*.

Çöken akşam karanlığında armanın çizgilerini, direkleri ve arkada meltemin kare biçiminde üflediği koyu renkli bayrağı belli belirsiz görebiliyorlardı.

Küçük kayak buharlı gemiye yanaştığında yaşlı adam kürekleri kayığın yanında tutup bir kez daha yukarıyı işaret ederek dünyanın dört bir yanında gemilerin, yelken açtıkları gün o bayrağı dalgalandırdığını söyledi. Yolcuların her ikisinin de zihninde o mavi bayrak meşum bir alamet gibi, bu an da bir önseziler anı gibi göründü, yine de kalkılar, eşyalarını toplayıp güverteye ürmandılar.

Aşağıda, babasının gemisinin yemek salonunda dayısıyla yengesini bekleyen yirmi dört yaşındaki Bayan Rachel Vinrace, oldukça gergindi. Öncelikle, yakın akraba olmalarına rag-

men onları pek hatırlamıyordu; ikincisi, geçkince insanlarda ve son olarak, babasının kızı olduğu için bir şekilde onları eğlendirmeye hazırlıklı olmalıydı. Onları görmeyi, medeni insanlar genellikle medeni insanları ilk kez görmeyi nasıl beklerse öyle bekliyordu, yaklaşımakta olan bir bedensel rahatsızlık gibi – sıkı bir ayakkabı ya da cereyan yapan bir pencere. Onları karşılamamanın gerginliği şimdiden bütün vücudunu sarmıştı. Çatalları bıçakların yanına ille dümdüz yerleştirmeye uğraşırken bir erkek sesinin sıkıntıyla şöyle dediğini duydu:

“Karanlık bir gecede insan bu basamaklardan aşağı kafa üstü düşer,” bir kadın sesi ekledi, “Ve ölür.”

Son sözcükleri söylerken kadın kapı aralığında dikildi. Uzun boylu, iri gözlü, mor şallara bürünmüş Bayan Ambrose romantik ve güzeldi; belki canayakın değildi, çünkü gözleri dosdoğru bakıyor ve gördüklerini ölçüp biçiyordu. Yüzü bir Yunan yüzünden çok daha sıcaktı; diğer yandan, alışıldık güzellikteki İngiliz kadınlarının yüzünden çok daha çarpıcıydı.

“Ah, Rachel, nasılsın?” dedi, onun elini sıkarken.

“Nasılsın, canım?” dedi Bay Ambrose, öpmesi için alnını eğerek. Yeğeni içgüdüsel olarak onun ince, kemikli bedenini, uzun yüz hatlarıyla büyük kafasını ve keskin, masum gözlerini sevmişti.

“Bay Pepper’a haber verin,” dedi Rachel, hizmetkâra. Sonra karı koca, yeğenlerini karşılarına alıp masanın bir kenarına oturdular.

“Babam başlamamızı söyledi,” diye açıkladı Rachel. “Kendisi adamlarla çok meşgul... Bay Pepper’ı tanıyor musunuz?”

Sert bir rüzgârın yana yatırdığı ağaçlar gibi iki büklüm, küçücük bir adam içeri süzülüvermişti. Bay Ambrose’u başıyla selamlayarak Helen’la el sıkıştı.

“Cereyan yapıyor,” dedi, ceketinin yakasını kaldırarak.

“Hâlâ romatizmanız var mı?” diye sordu Helen. Kentin ve nehrin görüntüsü hâlâ zihnindeki varlığını sürdürdüğünden oldukça dalgın bir tavırla konuşmakla birlikte, sesi alçak ve baştan çıkarıcıydı.

“Bir kez romatizmanız varsa, hep vardır, ne yazık ki,” diye

yanıtladı Bay Pepper. "Bir ölçüde havaya bağlı, ama herkesin inandığı kadar değil."

"Yine de kimse romatizmadan ölmez," dedi Helen.

"Genel kural olarak – hayır," dedi Bay Pepper.

"Çorba, Ridley Dayı?" diye sordu Rachel.

"Teşekkür ederim, canım," dedi Bay Ambrose ve tabağını uzatırken işitilir bir sesle, "Ah! Annesine hiç benzemiyor," diyerek içini çekti. Helen, Rachel'in bunu işitip utançtan kıpkırmızı kesilmesini önlemek için bardağını masaya vurmakta geç kaldı.

"Şu hizmetkârların çiçeklere nasıl davrandığına bakın!" dedi telaşla. Ağzı kıvrımlı yeşil bir vazoyu kendine doğru çekti; sıkışık küçük kasımpatuları çıkarıp titizlikle yan yana dizerek masa örtüsünün üzerine yerleştirmeye başladı.

Bir suskunluk oldu.

"Jenkinson'ı tanıyordun, değil mi, Ambrose?" diye sordu Bay Pepper, masanın karşı tarafından.

"Peterhouse'lu Jenkinson mı?"

"Öldü," dedi Bay Pepper.

"Ah, çok yazık! – Onu tanıyordum – asırlar önce," dedi Ridley. "Peleme kazasının kahramanıydı, hatırlıyor musun? Acayip bir adam. Tütüncüde çalışan genç bir kadınla evlenmişti; Fens'te yaşıyorlardı – ona ne olduğunu hiç duymadım."

"İçki – uyuşturucu," dedi Bay Pepper, fesatça bir kesinlikle. "Ardında bir şerh bırakmış. Umutsuz zırvalamalar, dediler."

"Adamın gerçekten büyük yetenekleri vardı," dedi Ridley.

"Jellaby'e giriş yazısı hâlâ önemini koruyor," diye sözlerini sürdürdü Bay Pepper, "şaşılası bir şey, ders kitaplarının ne kadar değiştiğini görünce."

"Orada gezegenler hakkında bir kuram vardı, değil mi?" diye sordu Ridley.

"Birkaç tahtası eksik, hiç kuşku yok," dedi Bay Pepper, başını iki yana sallayarak.

O sırada bir zelzele masayı yokladı; dışarıda bir ışık sallandı. Aynı anda elektrikli bir zil tiz bir sesle tekrar tekrar çınladı.

"Kalkıyoruz," dedi Ridley.

Hafif ama hissedilir bir dalga, zeminin altında gürler gibi oldu; sonra yatıştı; ardından, daha hissedilir başka bir tanesi geldi. Perdesiz pencerenin önünden ışıklar kaydı. Gemi, yüksek sesle hüzünlü bir inilti koyuverdi.

“Kalkıyoruz!” dedi Bay Pepper. Nehirde, onun kadar kederli başka gemiler, dışarıdan *Euphrosyne*’yi yanıtladı. Suyun fokurdayıp tıslayışı açıkça işitilebiliyordu; gemi bir yükselip bir alçaldı, öyle ki tabakları getirmekte olan kamarot perdeyi çekerken kendini dengelemek zorunda kaldı. Bir suskunluk oldu.

“Cats’li Jenkinson – onunla hâlâ görüşüyor musun?” diye sordu Ambrose.

“İnsan ne kadar görüşebilirse,” dedi Bay Pepper. “Yılda bir kez buluşuyoruz. Bu yıl karısını yitirme talihsizliğine uğramış, bu da buluşmamızı acılaştırdı elbette.”

“Çok acı,” diye ona katıldı Ridley.

“Ev işlerini yapan bekâr bir kızı var galiba, ama asla aynı şey değil, hele onun yaşında.”

Beylerin ikisi de elmalarını dilimlerken bilgece başlarını salladılar.

“Bir kitap vardı, değil mi?” diye sordu Ridley.

“Bir kitap vardı, ama artık asla *olmayacak*,” dedi Bay Pepper; bunu öyle bir hiddetle söyledi ki hanımların ikisi de başlarını kaldırıp ona baktılar.

“Asla olmayacak, çünkü başka biri onun yerine kitabı yazmış,” dedi Bay Pepper, ekşi ekşi. “Birşeyleri erteleyip fosil toplananın, domuz ahırlarının üstüne Norman üslubunda kemerler inşa etmenin sonu böyle oluyor.”

“Onu anladığımı itiraf ediyorum,” dedi Ridley, hüzünle içini çekerek. “Başlayamayan insanlara zaafım var.”

“... Bir ömrün heba olan birikimleri,” diye devam etti Bay Pepper. “Bir ambarı doldurmaya yetecek kadar birikimi vardı.”

“Bu, bazılarımızın kaçınabildiği bir erdemsizlik,” dedi Ridley. “Dostumuz Miles’in bugünlerde bir eseri daha çıktı.”

Bay Pepper ekşi, küçük bir kahkaha attı. “Benim hesaplamalarıma göre,” dedi, “yılda iki buçuk cilt üretmiş; bu da be-

şikte ve benzer biçimlerde geçirilen zaman göz önünde bulundurulduğunda, övgüye değer bir çalışkanlığı işaret ediyor.”

“Evet, ihtiyar üstadın onun hakkındaki özdeyişi büyük ölçüde gerçekleşti,” dedi Ridley.

“Onların bir tarzı vardı,” dedi Bay Pepper. “Bruce derlemesini biliyor musun? – yayımlanmak için değildi, elbette.”

“Degildir herhalde,” dedi Ridley, anlamlı anlamlı. “Bir din adamı olarak – fazlasıyla serbestti.”

“Neville’s Sokağı’ndaki Tulumba mı, örneğin?” diye sordu Bay Pepper.

“Tamı tamına,” dedi Ambrose.

Hemcinsleri arasında moda olduğu üzere, erkeklerin konuşmasını dinlemeksizin teşvik etmekte iyice terbiye edilmiş olduklarından, hanımların ikisi de kendilerini ele vermeden –çocukların eğitimi hakkında, operada sis düdüklerinin kullanımını hakkında– düşünebiliyorlardı. Yalnız, ev sahibesi olarak Rachel’in belki fazla durgun olduğu ve elleriyle bir şey yapıyor olabileceği Helen’in dikkatini çekmişti.

“Acaba–?” dedi sonunda; bunun üzerine ayağa kalkıp ya onların dikkatle dinlediğini sanan ya da varlıklarını unutmuş olan beyleri biraz şaşırtarak oradan ayrıldılar.

“Ah, insan eski günlerle ilgili tuhaf öyküler anlatabilir,” dediğini duydular, tekrar sandalyesine gömülen Ridley’nin. Kapı aralığında dönüp arkalarına göz attıklarında, Bay Pepper’ı sanki birdenbire giysilerini çözüp şen şakrak, kötü niyetli, yaşlı bir maymuna dönüşüvermiş gibi gördüler.

Kadınlar başlarının çevresine eşarplar sararak güvertede yürüdüler. Demir atmış gemilerin karanlık şekillerini geçerek nehir aşağı dosdoğru ilerliyorlardı artık; tepesinden sarkan uçuk sarı sayvanla Londra, ışıklarla kıpır kıpırdı. Büyük tiyatroların ışıkları, uzun caddelerin ışıkları, rahat yuvalarla dolu dev meydanları işaret eden ışıklar, yükseklerde, havada asılı duran ışıklar. O lambaların üzerlerine karanlık hiç çökmeyecekti, tıpkı yüzlerce yıldır üzerlerine hiç çökmediği gibi. Kentin sonsuza dek aynı noktada ışıldayacak olması insana korkunç geliyordu; en azından, denizde serüvene atılan ve onu sonsuza

dek yanan, sonsuza dek yaralı, yalıtılmış bir tümsek gibi gören insanlara. Geminin güvertesinden, koskoca kent korkudan büzülmüş bir suret, yerinden kıpırdamayan pintinin teki gibi görünüyordu.

Parmaklıklara yaslanmış yan yana dururlarken, Helen, "Üşümeyecek misin?" dedi, Rachel ona yanıt verdi, "Hayır... Ne kadar güzel!" diye ekledi bir an sonra. Gözle görülür pek az şey vardı – birkaç direk, şurada bir kara parçasının karaltısı, burada ışıklı bir pencereler dizisi. Rüzgâra karşı ilerlemeye çalıştılar.

"Esiyor – esiyor!" dedi Rachel soluk soluğa, sözcükler boğazına tıkılıyordu. Yanı başında mücadele eden Helen, birdenbire hareketin coşkusuna kapılarak iki kolunu da saçlarına doğru kaldırıp, dizlerine dolanan etekleriyle yola koyuldu. Ne var ki hareketin sarhoşluğu ağır ağır kayboldu; rüzgâr sertleşip serinledi. Perdedeki aralıktan içeri baktıklarında yemek odasında uzun puoların tıttırılmekte olduğunu gördüler; Bay Ambrose sert bir hareketle sandalyesinin arkalığine yaslanırken, Bay Pepper'ın yanaklarını ahşaptan oyulmuş gibi kırıştırmasını izlediler. Gürleyen kahkahalar hayal meyal onlara ulaştı; ulaşır ulaşmaz da rüzgârda boğuldu. Sarı ışıklı sıkıcı odada Bay Pepper'la Bay Ambrose tüm keşmekeşe kayıtsızdı; Cambridge'deydi onlar, muhtemelen 1875 yılı dolaylarında.

"Eski dostlar," dedi Helen, bu görüntü karşısında gülümseyerek. "Şimdi, oturabileceğimiz bir oda var mı?"

Rachel bir kapıyı açtı.

"Odadan çok sahanlığa benziyor," dedi. Gerçekten, karadaki bir odanın kapalı, durağan görünüşünden eser yoktu burada. Ortaya bir masa tutturulmuş, kenarlara oturaklar çakılmıştı. Neyse ki tropikal güneşler duvar halılarını mavili yeşilli soluk bir renk alıncaya dek ağartmıştı ve zamanın ağır ağır ilerlediği güney denizlerinde, kamarotun aşkının eseri olan deniz kabuğu çerçeveli ayna, çirkin olmaktan çok, acayıptı. Kırmızı dudaklarıyla tek boynuzlu atın boynuzuna benzeyen burgulu deniz kabukları, ucundan birkaç topun sarktığı mor bir pelüşün kıvrımlarıyla örtülmüş şömine rafını süslüyordu. Güverte-

ye iki pencere açılıyordu; gemi Amazonlar'da kavrulurken buradan içeri vuran ışık, karşı duvardaki baskı resimleri uçuk sarı bir renge döndürmüştü, öyle ki "Kolezyum", spanyelleriyle oynayan Kraliçe Alexandra'dan güçlkle ayırt edilebiliyordu. Ateşin yanı başında duran sepet örgüsü bir çift koltuk, insanı yaldızlı yongalarla dolu olan ızgarada ellerini ısıtmaya davet ediyordu; masanın tepesinde kocaman bir lamba sallanıyordu – taşrada yürüyen biri için karanlık tarlalar boyunca uyarlığın ışığı olan türden bir lamba.

"Herkesin Bay Pepper'ın eski dostu olması acayip," diye başladı Rachel gergin bir tavırla, çünkü durum güç, oda soğuk, Helen ise garip bir biçimde sessizdi.

"Onu hafife alıyorsun galiba?" dedi yengesi.

"Tıpkı buna benziyor," dedi Rachel, bir leğenin içinde gözüne ilişen fosilleşmiş balığı alıp göstererek.

"Yargıların çok sert," dedi Helen.

Rachel hemen inancına aykırı olarak söylemiş bulunduğu şeyi yumuşatmaya çalıştı.

"Aslında onu tanımıyorum," diyerek, büyüklerin olguları duygulara yeğlediklerine inandığından, olgulara sığındı. William Pepper hakkında ne biliyorsa anlattı. Evde oldukları zamanlarda onun hep pazar günleri uğradığını Helen'a anlattı; pek çok şey hakkında bilgisi vardı – matematik, tarih, Yunanca, hayvanbilim, iktisat ve İzlanda sagaları. Acem nazmını İngiliz nesrine, İngiliz nesrini Yunan hece veznine çevirmişti; sikkeler konusunda uzmandı ve –başka bir şey daha– ah evet, galiba taşıt trafiği idi.

Burada olmasının nedeni ya denizden birşeyler çıkarmak ya da Odysseus'un olası rotası hakkında yazmaktı; ne de olsa Yunanca onun özel merakıydı.

"Bende bütün kitapçıkları var," dedi. "Küçük kitapçıklar. Küçük sarı kitaplar." Görünüşe bakılırsa onları okumamıştı.

"Hiç âşık olmuş mu?" diye sordu, kendine oturacak bir yer seçmiş olan Helen.

Bu, umulmayacak kadar yerinde bir soruydu.

"Onun yüreği eski bir kösele parçası," diye açıkladı Rachel,

balığı bırakarak. Ama sorguya çekilince, ona bu konuyu hiç sormadığını itiraf etmek zorunda kaldı.

“Ben soracağım,” dedi Helen.

“Seni son gördüğümde bir piyano satın alıyordun,” diye sürdürdü sözlerini. “Hatırlıyor musun – piyanoyu, tavan arasındaki odayı, dikenli kocaman bitkileri?”

“Evet, halalarım piyanonun döşemeyi delip geçeceğini söylüyorlardı, ama insan onların yaşında geceleyin ölmeyi umursamaz herhalde?” diye sordu.

“Bessie Hala’yla haberleşeli çok olmadı,” dedi Helen. “Bu kadar çok alışırma yapmakta ısrar edersen kollarını mahvedeceğinden korkuyor.”

“Ön kol kasları – sonra insan evlenemez miymiş?”

“Tam olarak öyle ifade etmedi,” diye yanıtladı Bayan Ambrose.

“Ah, evet – elbette etmemiştir,” dedi Rachel, içini çekerek.

Helen ona baktı. Yüzü kararlı olmaktan çok zayıf, iri, sorgulayan gözleri sayesinde yavanlıktan kurtuluyordu; kapalı bir yerin korunacağı alındayken rengin ve belirgin hatların noksanlığı, güzelliği ondan esirgiyordu. Üstelik, konuşurken duraksaması, daha doğrusu yanlış sözcükler kullanma eğilimi, yaşma göre olağandan daha beceriksiz görünmesine neden oluyordu. O zamana dek çoğunluk gelişigüzel konuşmuş olan Bayan Ambrose, şimdi bir geminin içinde üç dört haftalık bir yakınlığı hiç de iple çekmediğini düşündü, ki olacak olan buydu. Kendi yaşındaki kadınlar onu genellikle sıkardı, kızların daha beter olacağına kanaat getirdi. Yeniden Rachel’a göz attı. Evet! bocalayan, duygusal biri çıkacağı ne kadar açıktı; ona bir şey söylediğinizde, bir değnek darbesinin suda bıraktığından daha kalıcı bir iz bırakmayacaktı. Kızlarda elle tutulur hiçbir şey yoktu – sağlam, kalıcı, doyurucu bir şey. Willoughby üç haftamı, yoksa dört mü demişti? Hatırlamaya çalıştı.

Ne var ki bu noktada kapı açıldı; uzun boylu, güçlü kuvvetli bir adam odaya girdi, ilerleyip duygulu bir içtenlikle Helen’in elini sıkı. Willoughby’nin ta kendisi, Rachel’ın babası, Helen’in görümcesinin kocası. Onu şişman bir adam yapmak

için çok miktarda et gerekeceğinden, iskeleti böyle iri olduğu halde, şişman değildi; yüzünün iskelet yapısı da iriydi, yüz hatlarının küçüklüğünden ve yanaklarının çukurundaki kızarıklıktan anlaşıldığı kadarıyla duyarlılıklarını, duygularını ifade etmekten ya da başkalarınınkilere yanıt vermekten çok, iklim değişikliklerine karşı koymaya uygun biriydi.

“Gelmiş olmanız büyük zevk,” dedi, “ikimiz için de.”

Rachel, babasının bakışına itaat ederek mırıldandı.

“Seni rahat ettirmek için elimizden geleni yapacağız. Ridley’i de. Onunla ilgilenmeyi bir onur sayıyoruz. Pepper da ona karşı çıkacak birine kavuşmuş olacak – ben buna cesaret edemiyorum. Bu çocuğu büyümüş buldun, değil mi? Genç bir kadın, ha?”

Helen’in elini tutmayı sürdürerek kolunu Rachel’in omzuna doladı, böylece onları rahatsız edecek kadar birbirlerine yaklaştırmış oldu, ama Helen bakmaktan kaçındı.

“Sence onunla gurur duyabilir miyiz?” diye sordu Willoughby.

“Ah evet,” dedi Helen.

“Çünkü ondan büyük şeyler bekliyoruz,” diye sözlerini sürdürdü, kolunu sıktıktan sonra kızını serbest bırakırken. “Ama şimdi senden söz edelim.” Yan yana küçük kanepeye oturdular. “Çocukları iyi bıraktın mı? Herhalde okula hazırdılar. Sana mı çekmişler, Ambrose’a mı? Eminim omuzlarının üzerinde iyi birer kafa vardır.”

Bunun üzerine Helen o zamana dek olmadığı kadar canlandı ve oğlunun altı, kızınınsa on yaşında olduğunu söyledi. Herkes oğlunun ona benzediğini, kızınınsa Ridley’e benzediğini söylüyordu. Zekalarına gelince, akıllı haylazlar olduklarını düşünüyordu; sonra alçakgönüllü bir tavırla oğlu hakkında küçük bir öyküye girişti, –bir dakika yalnız bırakıldığında bir kalıp tereyağını eline alarak nasıl da odanın diğer ucuna koşup, ateşin üzerine koymuştu– sırf eğlence olsun diye; Helen bu duyguyu anlayabiliyordu.

“Sen de küçük afacana bu numaraların işe yaramayacağını göstermek zorunda kaldın, ha?”

“Altı yaşındaki bir çocuğa mı? Bence bunlar önemli değil.”

“Ben eski kafalı bir babayım.”

“Saçmalama, Willoughby; Rachel daha iyisini bilir.”

Willoughby, kızının onu övmesini kuşkusuz çok isterdi ama Rachel bunu yapmadı; gözleri su kadar yansımazdı, parmakları fosilleşmiş balıkla oynamayı sürdürüyordu, zihni dalgındı. Büyükler, Ridley’i rahat ettirmek için yapılabilecek düzenlemelerden söz etmeye geçtiler – denize bakmadan edemeyeceği, kazanlardan uzak, aynı zamanda, gelip geçen insanların bakışlarına karşı korunaklı bir yere konulmuş bir masa. Hazır, kitaplarının hepsi paketliyken bunu bir tatile dönüştürmezse hiçbir şekilde tatil yapmayacaktı; çünkü Helen, Santa Marina’ya ulaştıklarında onun bütün gün çalışacağını deneyimlerinden biliyordu; kutuları, Helen’in dediğine göre, kitaplarla ıka basa doluydu.

“Bana bırak – bana bırak!” dedi Willoughby, belli ki Helen’in ondan istediğinden çok daha fazlasını yapmaya niyetliydi. Ne var ki, Ridley’le Bay Pepper’in kapıyı yokladıkları duyuldu.

“Nasılsın, Vinrace?” dedi Ridley, içeri girerken elini gevşekçe uzatarak, sanki bu buluşma her ikisi için, ama her şey göz önünde bulundurulduğunda daha çok da kendisi için hüzün vericiydi.

Willoughby, saygıyla ılıştırılmış içtenliğini korudu. O an hiçbir şey söylenmedi.

“İçeri baktık, güldüğünüzü gördük,” dedi Helen. “Tam da Bay Pepper sana güzel bir öykü anlatırken.”

“Öf. Öykülerin hiçbiri güzel değildi,” dedi kocası hırçın bir tavırla.

“Hâlâ yargılarında sertsin, değil mi, Ridley?” diye sordu Bay Vinrace.

“Sizi usandırdık, o yüzden gittiniz,” dedi Ridley, doğrudan karısıyla konuşarak.

Bu epeyce doğru olduğundan Helen inkâr etmeye kalkışmadı; bir sonraki sözüye uygunsuz kaçtı – “Ama biz gittikten sonra öyküler daha iyi olmadı mı?” – çünkü kocası onu omuzlarını düşürerek yanıtladı, “Böyle bir şey mümkünse, daha da beter oldu.”

Mahcubiyet ve sessizlikle geçen uzun aranın kanıtladığı üzere, durum şimdi ilgili herkes için hayli rahatsız edici olmuştu. Bay Pepper fare görmüş bir kızkurusuna yakışır bir hamleyle koltuğunun üstüne sıçrayıp, hava akımı bileklerine vurduğundan iki ayağını da altına almakla gerçekten de bir tür şaşırtmaca verdi. Dizlerinin çevresine doladığı kollarıyla, oraya çekilmiş, purosunu emerken bir Buda heykeline benziyordu; bu yükseklikten, okyanusun iskandil edilmemiş derinlikleri üzerine bir söyleve başladı, kimseye hitap etmiyordu, çünkü kimse ondan bunu istememişti. Bay Vinrace'in Londra'yla Buenos Aires arasında düzenli olarak sefer yapan on gemisi olmasına rağmen bunlardan bir tanesinin bile su altındaki kocaman beyaz canavarları araştırmakla görevlendirilmediğini öğrenmenin onu şaşırttığını ilan etti.

"Hayır, hayır," diye güldü Willoughby, "yeryüzünün canavarları bana yetiyor!"

Rachel'in iç çektiği işitildi, "Zavallı küçük keçiler!"*

"Keçiler olmasaydı müzik de olmazdı, canım; müzik, keçilere bağlıdır," dedi babası oldukça sert bir tavırla; Bay Pepper ise denizin dibindeki kum sırtlarında kıvrılıp yatan, yüzeye getirdiğinizde patlayan, basınçtan kurtarıldığında kenarlarının yarılıp paramparça olmasıyla iç organları dört bir yana saçılan, beyaz, tüysüz, kör canavarları, bilgisiyle öyle gösteriş yaparak, öyle ayrıntılı tarif etmeye geçti ki, Ridley tiksinierek, susması için ona yalvardı.

Bütün bunlardan Helen kendine göre sonuçlar çıkardı, oldukça iç karartıcı sonuçlar. Pepper cansıkıcı adamın tekiydi; Rachel yontulmamış bir kızdı, sır vermekte cömert olduğuna hiç kuşku yoktu, bunların en başta geleni de şu olacaktı: "Gördüğün gibi, babamla geçinemiyorum." Willoughby ise her zamanki gibi işini seviyordu ve imparatorluğunu kurmuştu; Helen bunların arasında epeyce sıkılacaktı. Bununla birlikte bir eylem kadını olarak ayağa kalktı ve kendi adına, yatmaya gideceğini söyledi. Kapıda, iki hemcins olarak odayı birlik-

(*) Bay Vinrace'in gemileri Güney Amerika'dan keçi ithal ediyordu. Kitabı yeniden gözden geçirdiğinde Virginia Woolf bu ayrıntıyı metinden çıkarmıştır - ç.n.

te, terk edecekleri beklentisiyle içgüdüsel olarak dönüp Rachel'a bir göz attı. Rachel ayağa kalktı, belli belirsiz Helen'in yüzüne baktı ve o hafif kekelemesiyle, "Çıkıp rüzgârda b-b-bayram edeceğim," dedi.

Bayan Ambrose'un en kötü kuşkuları doğrulanmıştı; bir o yana bir bu yana sendelerken kâh sağ kolunu kâh sol kolunu duvara siper ederek geçitten aşağı indi; her sendeleyişinde üstüne basa basa bağıırıyordu, "Kahretsın!"

II. Bölüm

.....

Geminin sallantılarıyla ve tuz kokularıyla gece rahatsız geçtiyse de, ki bir kişi açısından kuşkusuz öyleydi, çünkü Bay Pepper'ın yatağında yeterince örtü yoktu, ertesi sabah kahvaltı bir çeşit güzelliğe bürünmüştü. Deniz yolculuğu başlamıştı, hem de yumuşacık, masmavi bir gökyüzüyle, sakın bir denizle başlamıştı. Kullanılmamış kaynakların, henüz söylenmemiş şeylerin var olduğu duygusu bu saati anlamlı kılıyordu, öyle ki gelecek yıllarda belki yolculuğun tamamı, önceki gece nehirde öten canavar düdüklerinin sesinin de bir şekilde içine karıştığı bu bir tek sahneyle temsil edilecekti.

Üzerindeki elmalar, ekmek ve yumurtalarla masa neşe saçıyordu. Helen, Willoughby'e tereyağını uzattı, uzatırken de gözünü ona dikerek düşündü, "Seninle evlendi, mutlu da oldu herhalde."

O eski meraktan, Theresa'nın neden Willoughby'le evlendiğinden başlayıp, türlü türlü bilindik düşünceye götüren tanıdık bir düşünce zincirine dalıp gitti.

"İnsan bütün bunları görüyor elbette," diye düşündü; insanın, Willoughby'nin kendine ait bir istenci, bir yumruğu ve gürleyen müthiş bir sesi olan, iri yarı, güçlü kuvvetli bir adam olduğunu gördüğünü kastediyordu; "ama—" burada onun

hakkında, en iyi anlatımını bir tek sözde, “aşırı duygusal” sözünde bulan ince bir çözümlemeye daldı; bununla, onun duyguları hakkında hiçbir zaman yalın ve dürüst olmadığını kastediyordu. Örneğin, ender olarak ölümlerden söz ederdi ama yıldönümlerini hiç unutmaz, onları şatafatlı sözlerle anardı. Helen, Willoughby'nin kızına tarifsiz gaddarlıklar ettiğinden kuşkulanıyordu, tıpkı aslında karısına zorbaca davrandığından hep kuşkulandığı gibi. Doğal olarak, kendi talihiyle dostunun talihini karşılaştırmaya başladı, çünkü Willoughby'nin karısı, Helen'in dost dediği belki de tek kadın olmuştu ve sohbetlerinin başlıca konusunu bu karşılaştırma oluştururdu. Ridley bir bilgindi, Willoughby ise bir işadamı. Willoughby ilk gemisini suya indirdiğinde, Ridley, Pindaros'un üçüncü cildini çıkarmaktaydı. Tam Aristoteles şerhinin –Aristoteles miydi?– Üniversite Yayınları'ndan çıktığı yıl onlar da yeni bir fabrika kurmuşlardı. “Ve Rachel,” ona baktı, niyeti, başka türlü fazlasıyla eşit bir biçimde dengede kalacak olan tartışmayı, Rachel'in kendi çocuklarıyla karşılaştırılamayacağını beyan ederek kara bağlamaktı kuşkusuz. Tüm söylediği, “Gerçekten altı yaşındaki bir çocuktan farksız,” oldu, bununla birlikte, bu yargı kızın yüzünün pürüzsüz, lekesiz ana çizgileriyle ilgili olup, başka yönlerine dair bir kınama değildi, çünkü Rachel ne tür damlalar oluşacağını görmek istercesine belirli bir yükseklikten süt dökmek yerine düşünse, hissetse, kahkaha atsa ya da kendini ifade etse, hiçbir zaman tam olarak güzel olamasa da, ilgi çekici olabilirdi. Annesine benziyordu, tıpkı sakın bir yaz gününde bir gölcükteki imgenin, üzerine eğilmiş olan canlı, pembeleşmiş yüze benzediği gibi.

Bu arada, kurbanlarından biri tarafından olmasa da, Helen de inceleme altındaydı. Bay Pepper onu ölçüp biçmekteydi; tostunu kalıplar halinde kesip üzerlerine özenle tereyağı sürdüğü sırada daldığı derin düşünceler, onu epeyce uzayıp giden bir özyaşamöyküsüne götürdü. Delici bakışlarından biri, onu önceki gece Helen'in güzel olduğu yargısına varmakta haklı olduğuna ikna etti. Nazikçe reçeli Helen'a uzattı. Helen saçmasapan konuşuyordu, ama bunlar insanların genellikle kah-

valtıda konuştuklarından daha beter saçmalıklar değildi, Bay Pepper, beyindeki dolaşımın o saatte insana sıkıntı verme eğiliminde olduğunu kendinden biliyordu. İlkelerinden sapmayarak ona “Hayır” demeyi sürdürüyordu, çünkü asla bir kadına cinsiyetinden ötürü boyun eğmezdi. Tam burada, gözlerini tabağına çevirerek özyaşamöyküsüne daldı. Saygısını hak eden bir kadınla hiç karşılaşmamış olmak gibi yeterli bir gerekçeyle, hiç evlenmemişti. Hassas gençlik yıllarını Bombay’da bir demiryolu istasyonunda geçirmeye mahkum olduğundan, yalnızca beyaz olmayan kadınlar görmüştü, asker kadınlar, memur kadınlar; oysa onun ülküsü, Farsça olmasa da Yunanca okuyabilen, yüzü kusursuz denecek kadar hoş olan, ve üstünü çıkarırken döktürdüğü küçük şeyleri anlayabilecek bir kadındı. Şimdiki halde, en ufak bir utanç duymadığı kemikleşmiş alışkanlıklar edinmişti. Her gününün birkaç kusur dakikası birşeyleri belleğine kazımakla geçerci; numarasını yazmadan asla bilet almazdı; ocak ayını Petronius’a, şubatı Catullus’a, martı da belki Etrüsk vazolarına adardı; kısacası Hindistan’da iyi işler yapmıştı; bugünü kendisine ait oldukça hiçbir akıllı adamın pişmanlık duymayacağı temel kusurlar dışında, yaşamında pişmanlık duyduğu hiçbir şey yoktu. Böylece sonuca vardıktan sonra birdenbire başını kaldırıp baktı ve gülümsedi. Rachel onun bakışını yakaladı.

“Herhalde şimdi de bir şeyi otuz yedi kere çiğnedin,” diye düşündü, ama yüksek sesle, kibarca, “Bugün bacaklarınız sıkıntı veriyor mu, Bay Pepper?” dedi.

“Kürek kemiklerim mi?” diye sordu Bay Pepper, acı içinde omuzlarını oynatarak. “Bildğim kadarıyla güzelliğin ürik asit üzerinde bir etkisi yok,” diye içini çekti, gökyüzüyle denizin masmavi görüldüğü karşıdaki yuvarlak camı süzerken. Aynı zamanda cebinden küçük bir parşömen cilt çıkarıp masanın üstüne koydu. Yorum beklediği apaçık olduğundan Helen ona kitabın adını sordu. Kitabın adını öğrendi; ama yol yapımının doğru yöntemi üzerine bir de söylev dinledi. Bay Pepper, dediğine göre pek çok güçlkle uğraşmak zorunda olan Yunanlar’dan başlayıp Romaalılar’la devam ederek İngiltere’ye

ve hızla yanlış yönetime dönüşmüş olan doğru yönetime geçti; sözlerini, genel olarak zamanın yol yapımcılarına, özel olarak da kendisinin her sabah kahvaltıdan önce bisiklet sürme alışkanlığında olduğu Richmond Parkı'nın yol yapımcılarına yönelik öyle hiddetli suçlamalarla bağladı ki, kaşıklar kahve fincanlarına çarparak epeyce şingirdadı ve en azından dört ekmeğin içi bir öbek halinde Bay Pepper'ın tabağının yanına yığıldı.

"Çakıl taşları!" diye sonlandırdı sözlerini, huysuz bir tavırla yığının üzerine bir lokma ekmek daha atarak. "İngiltere'nin yolları çakıl taşlarıyla onarılıyor! 'İlk şiddetli yağmurda,' dedim onlara, 'yolunuz bataklığa dönüşecek.' Sözlerim tekrar tekrar doğru çıktı. Ama bunları söylediğimde, bunun etkilerini, halkın cüzdanı üzerindeki etkilerini işaret ettiğimde, onlara Coryphæus okumalarını önerdiğimde beni dinlediklerini mi sanıyorsunuz? Hiç de değil; onların uğraşacak başka ilgi alanları var. Hayır, Bayan Ambrose, bir İlçe Meclisi oturumuna katılmadıkça insanoğlunun aptallığına ilişkin adil bir kanı oluşturamazsınız!" Küçük adam, yırtıcı bir canlılıkla parlayan bakışlarını Helen'in üzerine dikti.

"Hizmetkârlarım olmuştu," dedi Bayan Ambrose, bakışını ona yönelterek. "Şu anda bir dadımız var. Bütün ötekiler gibi iyi bir kadın, ama çocuklarımın dua etmesini sağlamakta kararlı. Gösterdiğim büyük özen sayesinde çocuklarım şimdilik Tanrı'nın bir tür deniz aygırı olduğunu sanıyorlar; ama artık arkamı döndüğümüne göre – Ridley," diye sordu, ansızın kocasına dönerek, "eve döndüğümüzde onları Göklerdeki Babamız duasını okurken bulursak ne yapacağız?"

Ridley, "Cık" ile temsil edilen o sesi çıkardı.

Ama dinlerken rahatsızlığını bedeninin hafif sallanmasıyla açığa vuran Willoughby, mahcup bir tavırla, "Ah, şurası kesin ki, Helen, birazcık dinden kimseye zarar gelmez," dedi.

"Çocuklarımın yalan söylemesini yeğlerim," diye yanıtladı Helen; sonra, Willoughby kayınbiraderinin karısının hatırladığından da ayrıksı olduğunu düşünürken, o, sandalyesini geriye itip yukarı çıktı. Bir saniye sonra seslendiğini işittiler, "Ah, bakın! Denize açılmışız!"

Onun peşi sıra güverteye çıkırlar. Bütün duman, bütün evler gözden yitmişti; gemi, erken saatlerin ışığında solgun olmakla birlikte taptaze ve berrak denizin geniş boşluğuna açılmıştı. Londra'yı kendi balçığının üzerinde oturmaya terk etmişlerdi. Paris'in yüküne dayanabilecek kalınlığa zor ulaşan, buna rağmen kenti sırtlayan incecik bir gölge şeridi, ufka doğru gitgide daha da daralıyordu. Yollardan kurtulmuşlardı, insanoğlundan kurtulmuşlardı; özgürlüğün getirdiği o aynı coşku hepsini sarıyordu. Gemi, onu tokatlayıp sonra maden suyu gibi kabarcıklanarak her iki yanında balonlu köpüklü küçük birer şerit bırakan ufak dalgaların arasında kararlı bir tavırla yol alıyordu. Yukarıda, ekim ayının renksiz seması, odun ateşinden yayılan dumanla örtülmüş gibi incecik bulutlanmıştı; havada harika bir tuz kokusu ve serinlik vardı. Gerçekten, kıpırdamadan durulamayacak kadar soğuktu. Bayan Ambrose kocasının koluna girdi; birlikte uzaklaşırlarken yanağını kocasının kine doğru uzatmasından, ona söylemek istediği özel bir şeyin olduğu anlaşılıyordu. Birkaç adım gittiler; Rachel öpüşüklerini gördü.

Aşağıya, denizin derinliklerine baktı. Suyun yüzeyi *Euphrosyne*'nin geçişinden hafifçe rahatsız olmuştu, oysa aşağılar yeşil ve loştu; dipteki kum gitgide loşlaşarak solgun bir bulanıklığa dönüşüyordu. İnsan, kazazede gemilerin kapkara kaburgalarını, tünel kazın devasa yılanbalıklarının yaptığı sarmal kuleleri, bir o yana bir bu yana kıvrıla kıvrıla gelip geçen, yanları yeşil canavarları güçlkle görebiliyordu.

"Ayrıca, Rachel, biri beni sorarsa saat bire kadar meşgulüm," dedi babası, kızıyla konuşurken sık sık yaptığı gibi sözlerini omuzlara indirilen sert bir darbeyle güçlendirerek.

"Bire kadar," diye yineledi. "Sen de kendine bir iş bulursun, ha? Gamlar, Fransızca, birazcık Almanca, ha? Ayrılabilir fiiller hakkında Avrupa'daki herkesten daha çok şey bilen Bay Pepper burada, ha?" ve kahkahalar atarak uzaklaştı. Rachel da güldü, tıpkı kendini bildi bileli güldüğü gibi, komik olduğunu düşündüğünden değil, babasına hayran olduğundan.

Ne var ki, tam belki de bir iş bulma niyetiyle döndüğü sıra-

da bir kadın yolunu kesti, öyle enli ve kalın bir kadındı ki insanın yolunu kesmesi kaçınılmazdı. Gösterişsiz siyah elbisesinin yanı sıra dikkatli, tereddütlü hareketleri aşağı tabakadan olduğunu gösteriyordu; bununla birlikte, kaya gibi bir konum alarak, çarşıların durumuna dair azami önem taşıyan iletisini dile getirmeden önce, yakınlarında yüksek tabakadan kimse- nin bulunmadığından emin olmak için çevresine bakındı.

"Bu yolculuğu nasıl atlatacağız, Bayan Rachel, gerçekten bilmiyorum," diye başladı, başını iki yana sallayarak. "Çarşılar herkese ancak yetiyor; beyefendininkinde içinden parmaklarını geçirebileceğiniz çürük bir yer var. Ve yatak örtüleri. Yatak örtülerine dikkat ettiniz mi? Kendi kendime, yoksul bir insanın onlardan utanacağını düşündüm. Bay Pepper'a verdiğim, bir köpeğin üstünü zor örter... Hayır, Bayan Rachel, *onar-mak söz konusu olamaz*; yalnızca toz bezi olmaya uygunlar. Aa, insan canını dişine takıp dikse, çamaşırhaneye bir dahaki gidişlerinde onları eskisi gibi bulur."

Sesi haklı bir öfkeyle, gözyaşları yakınmış gibi titriyordu.

İnip, bir masanın üzerine yığılmış koca bir keten öbeğini incelemekten başka yapılacak şey yoktu. Bayan Chailey her birini adıyla, kişiliğiyle ve bünyesiyle tanıyormuş gibi çarşıları elliyordu. Kimilerinde sarı lekeler vardı, diğerlerindeyse ipliklerin uzun merdivenler oluşturduğu yerler; ama sıradan bir göze çarşılar genellikle nasıl görünürse ıpki öyle görünüyordular, ürpertici, beyaz, soğuk ve kusursuz denecek kadar temiz.

Ansızın Bayan Chailey çarşaf konusunu hepten bir yana bırakarak öbeğin tepesinde yumruklarını sıkı ve ilan etti, "Hem, hiçbir canlı bir yaratıktan benim oturduğum yerde oturmasını isteyemezsiniz!"

Bayan Chailey'nin oldukça geniş, ancak kazanlara fazla yakın bir kamarada kalması bekleniyordu, öyle ki, diye yakındı elini kalbinin üzerine koyarak, beş dakika sonra kalbinin "gümlendiğini" işitebiliyordu, bu da Bayan Vinrace'in, Rachel'in annesinin, birine çekirtmeyi asla hayal etmeyeceği bir durumdu – evindeki çarşıların her birini tanıyan ve herkesten, fazlasını değil, yapabileceğinin en iyisini bekleyen Bayan Vinrace.

Başka bir oda vermek dünyanın en kolay şeyiydi; çarşaf sorununu kendiliğinden mucizevi bir biçimde çözüldü, beneklerle kaçıklar ne de olsa onarılamayacak gibi değildi, ama –

“Yalanlar! Yalanlar! Yalanlar!” diye bağırdı hanımı haklı bir öfkeyle, yukarıya, güverteye doğru koşarken. “Bana yalan söylemenin ne yararı var?”

Elli yaşındaki bir kadının, oturmasına izin verilmeyen bir yerde oturmak istediği için çocuk gibi davranarak bir kıza yaltaklanmasına duyduğu öfkeyle, o belirli meseleyi düşünmedi; notalarını açıp çok geçmeden yaşlı kadını ve çarşafalarını tümüyle unuttu.

Bayan Chailey çarşaflarını katladı, ama yüz ifadesi içindeki tatsızlığı belli ediyordu. Dünya artık onu umursamıyordu; gemi onun yurdu değildi. Dün, lambalar yakılıp denizciler başının tepesinde paldır küldür giderken, ağlamıştı; bu akşam ağlayacaktı; yarın ağlayacaktı. Burası yurdu değildi. Bu arada, fazla kolay elde ettiği odada süslerini düzenledi. Bir deniz yolculuğuna getirmek için tuhaf süslerdi – porselen buldoglar, minyatür çay takımları, Bristol kentinin çalcaflı armasıyla damgalanmış fincanlar, üç yapraklı yoncalarla kaplanmış firmekte kutuları, renkli alçıdan ceylan başları ve bunların yanı sıra, en iyi pazar giysileri içindeki dürüst işçileri ve beyaz bebekler tutan kadınları gösteren bir sürü minicik fotoğraf. Ama yaldızlı çerçeve içinde bir portre vardı, bunun için bir çivi gerekiyordu; çiviyi aramadan önce Bayan Chailey gözlüğünü takıp arkadaki kâğıt parçasına yazılanları okudu:

“Otuz yıllık sadık hizmetine şükranla, hanımının bu resmi Willoughby Vinrace tarafından Emma Chailey’e verilmiştir.”

Gözyaşları, sözcükleri ve çivinin başını silikleştiriyordu.

“Aileniz için bir şey yapabildiğim müddetçe,” diyordu ki, çekici vururken koridordan bir ses, bir ezgi mırıldanır gibi onu çağırırdı.

“Bayan Chailey! Bayan Chailey!”

Chailey derhal elbisesini düzeltti, yüzünü toparlayıp kapıyı açtı.

“Bir açmazın içindeyim,” dedi, kıpkırmızı kesilmiş olan Ba-

yan Ambrose soluk soluğa. “Beylerin nasıl olduğunu bilirsin. Sandalyeler çok yüksek –masalar fazla alçak– döşemeyle kapının arasında on beş santim var. İstedğim, bir çekiç, eski bir battaniye, bir de mutfak masasına benzer bir şeyiniz var mı? Her neyse, aramızda kalsın” – o sırada kocasının oturma odasının kapısını savurarak açtı ve alını kırış kırış olmuş, ceketinin yakası yukarı kaldırılmış, bir aşağı bir yukarı yürüyen Ridley göründü.

“Sanki bana eziyet etmek için çabalamışlar!” diye haykırdı Ridley, ansızın durarak. “Romatizmaya, zatürreeye yakalanmak için mi çıktım bu yolculuğa ben? Gerçekten, insan Vinrace’e daha mantıklı olmayı yakıştırdı. Canım,” Helen bir masanın altında diz çökmüştü, “yalnızca üstünü başını kirletiyorsun; anlatılmaz dertlerle dolu altı haftaya mahkum olduğumuz gerçeğini kabul etsek çok daha iyi olur. Zaten gelmek aptallığın doruk noktasıydı, ama madem ki artık buradayız, herhalde bunu bir erkek gibi karşılayabilirim. Hastalıklarım artacak elbette – şimdiden düne göre daha kötü hissediyorum ama bunun tek sorumlusu da biziz; neyse ki çocuklar–”

“Kıpırda! Kıpırda! Kıpırda!” diye haykırdı Helen, onu serse ri bir tavukmuş gibi sandalyeyle bir köşeden öbür köşeye kovalarken. “Ayak altından çekil, Ridley; yarım saat sonra odayı hazır bulacaksın.”

Onu döndürüp odadan çıkardı; koridorda giderken inleyip lanet okuduğunu duyabiliyorlardı.

“Herhalde çok güçlü değil,” dedi Bayan Chailey, eşyayı kaldırıp taşımasına yardım ettiği Bayan Ambrose’a şefkatle bakarak.

“Kitaplar,” diye içini çekti Helen, kucak dolusu kederli cildi yerden rafa kaldırırken. “Sabahtan akşama kadar Yunanca. Bayan Rachel evlenirse, Chailey, dua edelim de alfabeyi bilmeyen bir adamla evlensin.”

Genellikle deniz yolculuğunun ilk günlerini böyle neşesiz ve yıpratıcı kılan ön hazırlık niteliğindeki rahatsızlıklarla güçlükler bir şekilde atlatıldığından, sonraki günler oldukça hoş geçti. Ekim ayı epey ilerlemişti, ama yazın ilk aylarını çok genç ve kaprisli gösteren bir hararetle kesintisiz olarak yanıyordu. Ko-

caman toprak alanlar artık sonbahar güneşinin altında uzanıyordu; çıplak kırlardan Cornwall kayalıklarına dek bütün İngiltere şafaktan günbatımına pırıl pırıldı; sarılı, yeşilli, morlu düzlükler halinde görünüyordu. Bu aydınlatmanın altında büyük kasabaların çatıları bile ısıldıyordu. Binlerce küçük bahçede milyonlarca koyu kırmızı çiçek açmaktaydı, ta ki onların bakımını onca dikkatle yapmış olan yaşlı hanımlar makaslarıyla patikalardan gelip, sulu saplarından kırarak onları köy kilisesinin soğuk taş çıkıntılarına koyana dek. Günbatımında eve dönen sayısız piknikçi kafilesi haykırıyordu, "Böyle bir gün hiç olmuş muydu?" "Senin sayende," diye fısıldadı genç adam; "Ah, senin sayende," diye yanıt verdi genç kadın. Bütün yaşlılar ve pek çok hasta, yalnızca bir iki adımılgına bile olsa açık havaya çıkarılıyor, dünyanın gidişatı hakkında hoş kehanetlerde bulunuyorlardı. Yalnızca mısır tarlalarında değil, pencerelerin bahçeye açıldığı, purolu adamların gri saçlı kadınları öptüğü, lambalarla aydınlatılmış odalarda da işitilen sırlara ve sevgi ifadelerine gelince, bunlar sayılmazdı. Kimileri gökyüzünün, yaşamış oldukları hayatın bir simgesi olduğunu söylüyordu; başkalarıysa gelecekteki yaşamın vaadi olduğunu. Tüylerinde altın gözler olan uzun kuyruklu kuşlar gürültüyle gevezelik edip çığlıklar atarak korudan koruya geçiyorlardı.

Ama karada bütün bunlar sürüp giderken, pek az kimse denizi düşünüyordu. Denizin sakın olduğunu varsayıyorlardı; sarmaşıklar yatak odasının pencerelerini tıkırdattığında pek çok evde olduğu gibi, çiftlerin öpüşmeden önce, "Bu gece gemileri düşün," ya da "Tanrıya şükür, deniz fenerindeki adam ben değilim!" diye mırıldanmasına gerek yoktu. Ne kadar hayal ederlerse etsinler, gemiler ufukta gözden kaybolduklarında çözünüyorlardı, upkı sudaki kar gibi. Aslında yetişkinlerin görüşü de, İngiltere sahilleri boyunca paçalı donlarıyla köpüklerin içinde hızla ilerleyerek kovaları daldırıp su dolu olarak çıkaran küçük yaratıkların görüşünden çok berrak değildi. Ufukta beyaz yelkenlerin ya da dumandan sorguçların geçişini görüyorlardı; bunların hortum ya da beyaz deniz çiçeklerinin taç yaprakları olduğunu söyleseniz, size katılırlardı.

Bununla birlikte, gemilerdeki insanlar da İngiltere'ye aynı ölçüde tuhaf bir bakışla bakıyorlardı. İngiltere onlara bir ada, hem de çok küçük bir ada gibi görünmekle kalmıyordu, içinde insanların hapsediğı, giderek küçülen bir adaydı. İnsan önce onların amaçsız karıncalar gibi kaynaştıklarını ve neredeyse birbirlerini kenardan aşağı itivereceklerini sanıyordu; sonra, gemi uzaklaşırken, işitilmediğı için ya kesilen ya da bir hırgür halinde yükselen beyhude bir yaygara kopardıkları kanaatine varıyordu. Sonunda, kara, geminin görüş alanının dışında kaldığında, İngiltere halkının tamamen dilsiz olduğı apaçık ortaya çıkıyordu. Hastalık dünyanın başka yerlerine de saldırdı; Avrupa küçüldü, Asya küçüldü, Afrika'yla Amerika küçüldü, ta ki geminin bu kırış kırış küçük kayalıklardan herhangi biriyle bir daha karşılaşp karşılaşmayacağı kuşkuğu görünene dek. Ama diğere yandan, geminin üzerine sınırsız bir vakar da çökmüştü; çok az sakini olan o koca dünyanın bir sakiniydi o, önüne ve arkasına peçeler çekilmiş halde, bütün gün, bomboş bir evrende yolculuk ediyordu. Çölü geçen kervandan daha yalnızdı; kendi gücüyle hareket edip kendi kaynaklarıyla geçindiğinden, alabildiğine gizemliydi. Deniz ona ölüm ya da benzersiz bir sevinç verebilirdi; kimse de bunu bilmezdi. Kocasına doğru ilerleyen bir gelindi o, erkekleri tanımayan bir bakire; gücü ve saflığı içinde bütün güzel şeylere benzetilebilirdi, çünkü bir gemi olarak kendine ait bir yaşamı vardı.

Gerçekten de, bir mavi günün pürüzsüz, yuvarlak ve kusursuz bir başka mavi günü kovaladığı hava bakımından talihli olmasalardı, Bayan Ambrose yolculuğı çok tatsız bulacaktı. Oysa şimdi, güvertede, üzerinde siyah bir felsefe cildinin açık durduğu küçük bir masanın yanına başına nakış kasnağını yerleştirmişti. Kucağında duran rengarenk düğümün içinden bir ipelik seçip bir ağacın kabuğunu kızilla ya da nehrin akıntısını sarıyla işliyordu. Çıplak yerlilerden oluşan bir bölük havaya küçük oklar fırlatırken, meyve yığınlarını, muzları, portakalları, dev narları kemirmek için bekleyen benekli geyikleriyle, tropikal bir ormanın içinden akan tropikal bir nehrin koca-

man bir deseni üzerinde çalışmaktaydı. İlmiklerin arasında yanına doğru bakıp Maddenin Gerçekliği ya da İyinin Doğası hakkında bir cümle okuyordu. Çevresinde mavi süveterli adamlar diz çöküp tahtaları ovuyor veya parmaklıklara yaslanıp ısıklık yapıyorlardı; oturmuş, bir çakıyla kökleri kesen Bay Pepper da fazla uzakta değildi. Geri kalanlar geminin başka bölümlerinde meşgullerdi: Ridley, Yunanca'sının başında – geminin kış tarafını hiç bu kadar zevkine uygun bulmamıştı; Willoughby belgelerinin başında – çünkü yarım kalmış işlerini halletmek için deniz yolculuğundan yararlanırdı; Rachel ise – Helen felsefi cümlelerin arasında zaman zaman Rachel'in ne yaptığını merak ediyordu. Belli belirsiz, gidip onu görmeye niyetlendi. O ilk akşamdan bu yana neredeyse birbirlerine iki söz etmemişlerdi; karşılaştıklarında kibardılar, ama hiçbir sırdaşlıkları olmamıştı. Görünüşe göre Rachel babasıyla çok iyi geçiniyordu –gerektiğinden, diye düşündü Helen, çok daha iyi– nasıl Helen onu kendi haline bırakmaya hazırsa o da Helen'i kendi haline bırakmaya hazırdı.

O anda Rachel, hiçbir şey yapmaksızın odasında oturmaktaydı. Gemi doluyken bu salon şaşıaali bir unvana kavuşuyor, güverteyi kendilerinden daha genç olanlara bırakan deniz tutmuş geçkince hanımların uğrak yeri oluyordu. Piyanodan ve yerdeki darmadağınık kitaplardan ötürü Rachel burayı kendi odası sayıyordu; burada çok güç müzik eserleri çalarak, biraz Almanca veya ruh hali uygun olduğunda biraz İngilizce okuyarak ve –şu anda olduğu gibi– hiçbir şey yapmayarak saatlerce otururdu.

Zarif, doğal bir üşengeçlikle birleşen eğitimi elbette bir bakıma bunun nedeniydi, çünkü on dokuzuncu yüzyılın sonlarında hali vakti yerinde kızların çoğunluğu nasıl eğitiliyorsa, öyle eğitilmişti. İyi yürekli doktorlarla nazik ihtiyar profesörler ona yaklaşık on farklı bilgi dalının esaslarını öğretmişlerdi, ama onu yorucu bir parçayı baştan sona tekrar etmeye zorlayabildikleri gibi, ellerinin kirli olduğunu da söyleyebiliyorlardı. Haftanın bu bir saati ya da iki saati çok hoş geçerci, biraz diğer öğrencilerin sayesinde, biraz pencerenin kış za-

manı kırmızı pencerelerinde suretler beliren bir dükkanın arkasına bakması sayesinde, biraz da ikiden fazla insan birlikte aynı odada olunca gerçekleşmesi kaçınılmaz olan kazaların sayesinde. Ne ki, dünyada tam olarak bildiği hiçbir konu yoktu. Zihni, Kraliçe Elizabeth'in saltanatının başlangıcında yaşamış zeki bir adamın zihniyle aynı durumdaydı; kendisine anlatılan hemen her şeye inanabilir, söylediği her şey için nedenler uydurabilirdi. Yerkürenin şekli, dünya tarihi, trenlerin nasıl çalıştığı ya da parayla nasıl yatırım yapıldığı, hangi yasaların yürürlükte olduğu, hangi insanların ne istediği ve neden istediği, modern yaşamda bir sisteme dair en temel fikirler – bunların hiçbirisi profesörlerinden ya da öğretmenlerinden herhangi biri tarafından ona aktarılmamıştı. Ama bu eğitim sisteminin bir tek büyük üstünlüğü vardı. Hiçbir şey öğretmiyordu, ama öğrencilerin tesadüfen sahip olabileceği herhangi bir gerçek yeteneğin önüne hiçbir engel de koymuyordu. Müziğe yakın olan Rachel'in müzikten başka hiçbir şey öğrenmemesine izin verilmişti; o da bir müzik tutkunu olmuştu. Dillere, bilime veya edebiyata gidebilecek, ona arkadaşlar kazandırabilecek ya da dünyayı gösterebilecek tüm enerji doğrudan müziğe akıyordu. Öğretmenlerini yetersiz bulduğundan, neredeyse kendi kendine öğrenmişti. Yirmi dört yaşında, çoğu kimsenin otuz yaşındayken müzik hakkında bildiği kadar çok şey biliyordu; doğanın ona izin verdiği kadar iyi çalabiliyordu, bu da, her geçen gün daha da çok belli olduğu üzere, gerçekten cömertçe bir paydı. Varsın, bu bir tek belirli yetenek birbirinden aşırı ve aptalca diye tanımlanabilecek hayallerle ve fikirlerle kuşatılmış olsun, hiç kimse daha bilge değildi ki.

Eğitimi böyle sıradanken, koşulları da daha sıradışı değildi. Tek çocuktu; hiçbir zaman erkek ve kız kardeşlerinden zorbalık görmemiş, onlar tarafından alaya alınmamıştı. On bir yaşındayken annesi öldüğünden onu iki halası, babasının ablaları büyütmişti; havası daha iyi olduğu için Richmond'da, rahat bir evde yaşıyorlardı. Gereğinden fazla özenle büyütülmüştü elbette, bu özen çocukluğunda sağlığına gösterilmişti,

bir kız ve genç bir kadın olarak ise, ahlak demenin neredeyse kaba kaçtığı şeye. Son zamanlara dek, kadınlar için böyle şeylerin var olduğundan tamamen habersizdi. Eski kitaplarda el yordamıyla bilgi arıyor, aradıklarını tiksindirici kalıplar halinde buluyordu, ama kitaplara doğal bir ilgisi yoktu; bu nedenle, önceleri halaları sonra da babası tarafından uygulanan sansüre hiç kafasını yormamıştı. Arkadaşları ona birşeyler anlatabilirdi, ama kendi yaşında pek az arkadaşı vardı, –Richmond ulaşma elverişsiz bir yerdi,– ve böyleyken, iyi tanıdığı tek kız yobaz bir dindardı, en sıcak yakınlaşmalarında Tanrı'dan ve çile çekmenin en iyi yollarından söz ederdi; zihni başka zamanlarda başka aşamalara ulaşmış olan biri için ancak arada sırada ilgi çekici olabilecek bir konu.

Ama bir eli başının arkasında, diğer eliyle kolçağın topuzunu kavramış, sandalyesinde uzanırken kendi düşüncelerini tüm berraklığıyla, dikkatle takip etmekteydi. Eğitimi ona düşünmek için bol zaman bırakıyordu. Gözlerini geminin parmaklığındaki bir topa öyle sabit bir biçimde dikmişti ki, herhangi bir şey tesadüfen onu bir saniyeliğine gizleyecek olsa, ırkilecek ve kızacaktı. Derin düşüncelerine, *Tristan*'dan yapılmış aşağıdaki çevirinin neden olduğu yüksek sesli bir kahkahayla başlamıştı:

Büzülerek korkuyla
Utancını gizliyordu sanki
Akrabası olan krala
Getirdiğinde ceset gibi Gelini.
Söylediklerim çok mu anlamsız geldi?

Öyle olduğunu haykırarak kitabı aşağı attı. Ardından, *Cowper*'ın *Mektupları*'nı almıştı, babasının tavsiye ettiği klasik onu sıkılmışı, öyle ki, tesadüfen bir cümlede adamın bahçesindeki katırtırnağı kokusuyla ilgili bir şeyin geçmesi üzerine, Rachel, annesinin cenaze töreninin olduğu gün Richmond'da çiçeklerle doldurulmuş olan küçük sofayı gördü, öyle ağır kokuyorlardı ki artık herhangi bir çiçek kokusu o mide bulandırıcı, korkunç duyguyu geri getirir olmuştu; böyle yarı iştir yarı görür

durumda bir sahneden diğerine geçti. Oturma odasında çiçekleri düzenleyen Lucy Hala'sını gördü.

"Lucy Hala," deyiverdi, "katırtırnağı kokusunu sevmiyorum; bana cenaze törenlerini hatırlatıyor."

"Saçmalama, Rachel," diye yanıt verdi Lucy Hala; "böyle aptalca şeyler söyleme, canım. Bana hep özellikle neşeli bir bitki gibi gelmiştir."

Sıcak güneşin altında uzanırken, zihni, halalarının kişiliklerine, görüşlerine ve yaşam biçimlerine takıldı. Aslında bu, Richmond Parkı çevresindeki yüzlerce sabah yürüyüşü boyunca ona yeten, ağaçları, insanları, geyikleri gölgeleyen bir konuydu. Yapukları şeyleri neden yapıyorlardı; neler hissediyorlardı; bütün bunlar ne içindi? Yine Lucy Hala'nın Eleanor Hala'yla konuştuğunu işitti. O sabah, hizmetkârlardan birinin kişiliğiyle uğraşacağı tutmuştu, "Elbette sabahın on buçuğunda insan hizmetçiyi merdivenleri fırçalarken bulmayı bekliyor." Ne garip! Nasıl da anlatılamayacak kadar garip! Ama halası konuşurken, içinde yaşadıkları bütün bu sistemin neden birdenbire yabancı ve anlaşılmaz bir şey olarak, kendilerinin de herhangi bir neden olmaksızın şuraya buraya bırakılmış sandalyeler ya da şemsiyeler olarak gözünün önünde beliriverdiğini kendine açıklayamadı. Yalnızca, o hafif kekelemesiyle, "Eleanor Hala'ya d-d-düşkün müsün, Lucy Hala?" diyebilmişti; o sinirli, tavuk gibi, kıkır kıkır kahkahasıyla halası buna şu yanıtı vermişti, "Canım çocuğum, ne sorular soruyorsun!"

"Ne kadar düşkünsün? Çok mu düşkünsün?" diye üsteledi Rachel.

"'Ne kadar' olduğu hakkında düşünmüş olduğumu söyleyemem," dedi Bayan Vinrace. "İnsan umursuyorsa 'ne kadar' olduğunu düşünmez, Rachel," bu söz, henüz hiç halalarına onların dilediği içtenlikle "gelmemiş" olan yeğeni hedef alıyordu.

"Ama seni umursadığımı biliyorsun, öyle değil mi canım, çünkü başka hiçbir nedeni olmasa da sen annenin kızısın; hem başka pek çok neden de var" – eğilip onu biraz duygulu bir tavırla öptü ve tartışma bir kova süt gibi telafi edilemez bir biçimde her yere döküldü.

Böylelikle Rachel, gözlerin bir topa ya da bir topuza sabitlendiği, dudakların kıpırdamayı kestiği o düşünme aşamasına ulaştı, buna düşünme denebilirse. Bir kavrayışa varma çabaları yalnızca halasının duygularını incitmişti; denememenin daha iyi olduğu sonucu çıkarılmalıydı. Herhangi bir şeyi güçlü bir biçimde hissetmek, belki kendileri de güçlü ama farklı şeyler hisseden başkalarıyla kendi aranda bir uçurum yaratmaktı. Pi-yano çalıp geri kalan her şeyi unutmak çok daha yeğdi. Sonuç, herkesi çok rahatlatı. Bırak bu garip adamlarla kadınlar –halaları, Huntlar, Ridley, Helen, Bay Pepper ve geri kalanlar– birer simge olsun, – yaşlılığın, gençliğin, anneliğin, bilginin simgeleri, özelliksiz ama vakur ve çoğu kez sahne üzerindeki insanların güzel olduğu gibi güzel. Öyle anlaşıyordu ki hiç kimse hiçbir zaman demek istediği şeyi söylemiyor ya da hissettiği bir duygu hakkında konuşmuyordu, ama zaten müzik de bunun içindi. Gerçeklik insanın gördüğü, hissettiği ama hakkında konuşmadığı şeylerde barınırken, insan, yüzeysel olarak tuhaf bir şey olduğunu düşünmek dışında çoğu kez hakkında düşünme zahmetine katlanmaksızın, içinde şeylerin başka insanlara göre oldukça tatminkâr bir biçimde dönüp durduğu bir sistemi kabul edebilirdi. Kendini müziğine kap-tırdığında, payına düşeni hoşnutilukla kabul ediyordu, belki iki haftada bir haklı bir öfkeyle alev alev yanıyor ve şimdi ya-uştığı gibi yatışıyordu. İçinden çıkılmaz bir biçimde hülyalı bir karışıklığa dalan zihni, keyifle genişleyerek onlarla birleş-mek üzere güvertedeki beyazımtrak tahtaların ruhuyla, deni-zin ruhuyla, Beethoven Op. 111'in ruhuyla, hatta orada, Ol-ney'de, zavallı William Cowper'ın ruhuyla paylaşımaya giriyor gibiydi. Bir şeytanarabası topağı gibi denizi öptü, yükseldi, ye-niden öptü ve böyle yükselip öperek sonunda gözle görülmez oldu. Şeytanarabası topağının yükselip alçalması, kendi başı-nın öne doğru ani bir bükülüşüyle temsil ediliyordu; o göze görünmez olduğunda Rachel da uyuyakaldı.

On dakika sonra Bayan Ambrose kapıyı açıp ona baktı. Rac-hel'in sabahlarını geçirme biçiminin bu olduğunu keşfetmek onu şaşırtmadı. Odaya bir göz attı, piyanoya, kitaplara, genel

dağınıklığa. Öncelikle Rachel'ı estetik açıdan ölçüp biçti; savunmasız uzanırken nedense yırtıcı bir kuşun pençelerinden düşmüş bir kurbanda benziyordu, ama bir kadın, yirmi dört yaşındaki genç bir kadın olarak ölçülüp biçildiğinde, bu görüntü düşüncelere yol açıyordu. Bayan Ambrose en azından iki dakika boyunca ayakta durup düşündü. Sonra gülümsedi, uyuyan uyanıp da aralarında konuşmanın mahcubiyeti olmasın diye gürültü yapmadan dönüp gitti.

III. Bölüm

.....

Ertesi sabah erken saatlerde, yukarılarda bir yerde zincirlerin sertçe çekilmesine benzer bir ses duyuldu; *Euphrosyne*'nin düzenli yürek atışları yavaşladı; güverteden burnunu uzatan Helen, kımıldamayan bir tepenin üstünde kımıldamayan bir kale gördü. Tajo'nun ağzına demir atmışlardı; durmaksızın yarılan yeni dalgalar yerine, aynı dalgalar dönüp dönüp geminin yanlarına vuruyordu.

Kahvaltı biter bitmez, kahverengi deri bir çanta taşıyan Wiloughby, omzunun üzerinden bağırarak herkesin işine bakmasını ve düzgün davranmasını söyleyip geminin yan tarafında gözden kayboldu, akşamüstü saat beşe kadar Lizbon'da kalıp iş yapacaktı.

O saate doğru, elinde çantasıyla yeniden ortaya çıkarak, yorgun, bıkkın, aç, susamış, üşümüş ve acilen çaya muhtaç olduğunu ilan etti. Ellerini ovuşturarak onlara günün serüvenlerini anlattı: Beklenmedik bir baskınla zavallı ihtiyar Jackson'ı yazıhanede ayna karşısında bıyıklarını tararken bulmuş, onu pek alışık olmadığı bir sabah çalışmasına koşmuştu; sonra ona şampanyayla kiraz kuşu etinden oluşan bir öğle yemeği ısmarlamıştı; Bayan Jackson'ı ziyaret etmişti, zavallı kadın her zamankinden daha şişmandı, ama nazikçe Rachel'in hatırını sor-

muştı –ve ey Tanrım, küçük Jackson sersemce bir zaaf gösterdiğini itiraf etmişti– pekala, pekala, zararı yoktu herhalde, ama dakikasında itaatsizlik edilecek olduktan sonra kendisinin emirler vermesinin ne yararı vardı ki? Bu seyahatte hiç yolcu almayacağını açıkça söylemişti. Burada, ceplerini yoklamaya başladı; sonunda bir kart bulup pat diye masaya, Rachel'in önüne koydu. Rachel, kartı okudu, "Bay ve Bayan Richard Dalloway, 23 Browne Caddesi, Mayfair."

"Bay Richard Dalloway," diye sözlerini sürdürdü Vinrace, "kendisi bir zamanlar milletvekili, karısıysa bir lordun kızı olduğu için, yalnızca rica ederek ne isterlerse elde edebileceklerini düşünen bir beyefendiye benziyor. Ne olursa olsun, zavalı küçük Jackson'ı ikna etmişler. Geçiş izinlerinin olması gerektiğini söyledim – Lord Glenaway'den bir mektup çıkardı, benden, kişisel bir iyilik yapmamı rica ediyordu – Jackson'ın bütün itirazlarını reddetmişler (pek fazla itiraz ettiğine de inanmıyorum), bu yüzden, razı olmaktan başka yapılacak bir şey yok herhalde."

Ama homurdanma gösterisi yapmasına rağmen Willo-ughby'nin razı olmaktan şu ya da bu nedenle epeyce hoşnut olduğu apaçıktı.

Doğrusu şuydu ki, Bay ve Bayan Dalloway kendilerini Lizbon'da sıkışıp kalmış halde bulmuşlardı. Birkaç haftadır, özellikle Bay Dalloway'in ufkunu genişletmek niyetiyle Kıta Avrupası'nda yolculuk ediyorlardı. Siyaset hayatında uğradığı bir kaza nedeniyle bir dönem boyunca ülkesine Parlamento'da hizmet edemeyecek olan Bay Dalloway, Parlamento dışında hizmetlerini sürdürmek için elinden geleni yapıyordu. Bu amaç için Latin ülkeleri çok uygundu, bununla birlikte Doğu elbette daha da uygun olurdu.

"Bundan sonra size Petersburg ya da Tahran'dan haber göndermemi bekleyin," demişti, Travellers'ın basamaklarında el sallayarak veda etmek üzere arkasına dönerken. Ne ki, doğuda bir hastalık patlak vermişti, Rusya'da kolera vardı ve Bay Dalloway'in adı Lizbon'da pek de romantik olmayan bir biçimde duyulmuştu. Fransa'yı dolaşmışlardı; Richard, imalat merkez-

lerinde durmuş, takdim mektuplarını göstererek işlikleri gezmiş, cep defterine gördüklerini kaydetmişti. İspanya'da o ve Bayan Dalloway katırlara binmişlerdi; köylülerin nasıl yaşadığını anlamak istiyorlardı. Örneğin, ayaklanmaya hazırlar mı? Ardından Bayan Dalloway, Madrid'de tablolarla bir iki gün geçirmekte ısrar etmişti. Sonunda Lizbon'a ulaştılar, daha sonra özel olarak yayımlanan bir dergide "olağanüstü ilginç" diye tanımladıkları altı gün geçirdiler. Richard bakanlarla görüşmeler yaptı, uzak olmayan bir tarihte bir buhran olacağı öngörüsünde bulundu, "devlet kurumları onulmaz biçimde yozlaşmıştır. Yine de nasıl kınanabilir ki, v.b."; bu sırada Clarissa kraliyet ahırlarını teftiş etti, şimdi sürgünde olan adamlarla kırılmış pencereleri gösteren çok sayıda fotoğraf çekti. Başka şeylerin yanı sıra, Fielding'in mezarının fotoğrafını çekip, bir serserinin tuzağa düşürdüğü küçük bir kuşu serbest bıraktı, "çünkü insan, İngilizler'in gömüldüğü bir yerde herhangi bir şeyi kâfeste düşünmekten nefret ediyor," diye yazdı günlüğüne. Gezileri tamamen gayri resmîydi ve önceden düşünülmüş bir tasarıya göre gelişmiyordu. Güzergahlarını başka şeyler kadar *Times*'ın yurtdışı muhabirleri belirliyordu. Bay Dalloway bazı tabancaları incelemek istiyordu; Afrika sahilinin, ülkesindeki insanların inanma eğiliminde olduğundan çok daha çalkantılı olduğu kanısındaydı. Bu nedenlerden ötürü, şöyle yavaş, araştırmalarını kolaylaştıracak bir gemi istiyorlardı, rahat, çünkü kötü birer denizciydiler; ama aşırıya kaçmayan, şuradaki buradaki limanlarda bir iki gün durup, Dalloway'ler birşeyleri inceleyen kömürünü alacak bir gemi. Bu arada, istedikleri bu belirli gemiyi o an için elde edemeyince, kendilerini Lizbon'da sıkışıp kalmış olarak buluverdiler. *Euphrosyne*'nin adını işitmişlerdi, ama onun öncelikle bir yük gemisi olduğunu ve işi Amazonlar'a kumaş götürüp dönüşte memlekete kauçuk getirmek olduğundan yalnızca özel düzenlemeyle yolcu aldığını da öğrenmişlerdi. Bununla birlikte, "özel düzenlemeyle" sözü onları epeyce cesaretlendirdi, çünkü hemen hemen her şeyin özel olarak düzenlendiği ya da gerekirse düzenlenebileceği bir sınıftan geliyorlardı. Bu kez Richard'ın tüm yaptığı, kendi adı-

nı taşıyan denizyolu şirketinin başkanı Lord Glenaway'e bir pusula yazmak, zavallı ihtiyar Jackson'a uğramak, ona Bayan Dalloway'in nasıl şöyle şöyle biri olduğunu, kendisinin şu ya da bu olduğunu, istediklerininse böyle böyle bir şey olduğunu tarif etmekte. İşleri halloldu. İki taraf birbirinden iltifatlarla, hoşnutlukla ayrıldı ve işte, bir hafta sonra, üzerinde Dalloway'ler'in bulunduğu kayık akşam karanlığında kürek çekerek gemiye geliyordu; üç dakika sonra birlikte Euphrosyne'nin güvertesindeydiler. Gelişleri elbette biraz heyecan yarattı; birkaç çift göz, bedeni kürklere sarılmış, başı tüllerle örtülü Bayan Dalloway'in uzun boylu zayıf bir kadın olduğunu, sonbahar kırlarındaki bir sporcu gibi giyinmiş olan Bay Dalloway'inse gürbüz yapılı, orta boylu bir adam görünümünde olduğunu gördü. Az sonra, parlak kahverengi tonlarında çok sayıda sağlam deri çanta etraflarını sardı, bunlara ek olarak Bay Dalloway bir evrak kutusu, karısıysa elmas bir kolyeyle gümüş kapaklı şişeleri akla getiren bir tuvalet çantası taşıyordu.

"Tıpkı Whistler* gibi!" diye bağırdı Bayan Dalloway, kıyıyı işaret ederek Rachel'in elini sıkarken; Rachel ise, WilloUGHBY'nin hanımefendiyi kamerasına götürecek olan Bayan Chailey'i takdim etmesinden önce, ancak bir yanındaki gri tepelere bakacak kadar zaman bulabildi.

Bu müdahale, geçici bir tedirginliğe neden oldu; kamarot Bay Grice'tan Ridley'e kadar herkesin az çok canı sıkılmıştı. Birkaç dakika sonra Rachel sigara odasının önünden geçtiğinde, Helen'i koltukların yerlerini değiştirirken buldu. Yeniden düzenleme işine kendini kaptırmıştı; Rachel'i görünce sır verircesine şöyle dedi:

"İnsan, erkeklere kendi başlarına oturacakları bir oda verebilirse, bundan tümüyle kazançlı çıkar. Önemli olan, koltuklardır—" Onları tekerlekleri üzerinde sağa sola itmeye başladı. "İşte, hâlâ demiryolu istasyonundaki bir meyhaneye benziyor mu?"

Masalardan birinin üzerindeki pelüş örtüyü çekiverdi. Ocağın görünüşü harika bir biçimde güzelleşmişti.

(*) James McNeill Whistler: Amerikalı ressam – ç.n

Yabancıların gelişi, Rachel'a yemek saati yaklaşırken elbisesini değiştirmesinin gerektiğini hatırlatmıştı; büyük çanın sesi onu kuşetinin kenarında, lavabonun üzerindeki küçük aynadan başıyla omuzlarının yansyacağı bir konumda otururken yakaladı. Aynadaki yüzde gergin bir hüzün ifadesi vardı, çünkü Dalloway'lerin gelişinden bu yana iç karartıcı bir sonuca, yüzünün istediği yüz olmadığı ve büyük olasılıkla hiçbir zaman da olmayacağı sonucuna varmıştı.

Ne ki, dakiklik damarlarına işlemişti ve yüzü nasıl olursa olsun yemeğe gitmek zorundaydı.

Willoughby bu birkaç dakikadan yararlanarak Dalloway'lere tanışacakları insanları parmaklarıyla saya saya kısaca anlattı.

"Kayınbiraderim var, bilgin Ambrose (herhalde adını duymuşsunuzdur), onun karısı var, eski dostum Pepper var, çok sessiz bir adamdır, ama bana söylendiğine göre her şeyi bilir. Hepsi bu kadar. Çok küçük bir topluluğuz. Onları sahilde bırakacağım."

Bayan Dalloway başını biraz yana eğerek Ambrose'u anımsamak için elinden geleni yaptı –yoksa bu bir soyadı mıydı?– ancak başarısız oldu. Duydukları onu biraz tedirgin etmişti. Bilginlerin herhangi biriyle evlenebildiklerini biliyordu – çiftliklerdeki okuma toplantılarında tanıştıkları kızlarla ya da insanı "Beni değil, kocamı istediğinizi elbette biliyorum," diye tersleyen küçük varoş kadınlarıyla.

Ama bu noktada Helen içeri girdi; görünüşü hafifçe ayrıksı olmakla birlikte pasaklı olmadığını, duruşunun düzgünlüğünü ve sesinde kendisinin hanımefendiliğin göstergesi diye kabul ettiği ölçülülüğü fark edince, Bayan Dalloway'in içi rahatladı. Bay Pepper, özenli, çirkin takım elbisesini değiştirme zahmetine katlanmamıştı.

"Ne olursa olsun," diye düşündü Clarissa kendi kendine, Vinrace'in peşi sıra yemeğe giderken, "hepsi de gerçekten ilginç."

Masaya oturduğunda bu güvenceye biraz daha ihtiyaç duydu, özellikle, içeri geç gelen, kesinlikle derbeder görünen ve derin bir kasvet içinde çorbasını içmeye koyulan Ridley yüzünden.

Karı koca arasında, durumu kavradıkları ve sadakatle birbirlerine destek olacakları anlamına gelen belli belirsiz bir işaretleşme oldu. Bayan Dalloway neredeyse hiç duraklamadan Willoughby'e dönüp söze başladı:

"Denizde bana böylesine sıkıcı gelen şey, içinde hiç çiçek olmaması. Okyanusun ortasında gülhatmi ve menekşe tarlaları olduğunu hayal edin! Ne şahane bir manzara!"

"Ama seyir için biraz tehlikeli olurdu," diye gürledi Richard bas sesiyle, karısının kemanını süslemek üzere katılan bir fagot gibi. "Aa, yabani bitkiler oldukça kötü olabiliyor, öyle değil mi, Vinrace? Hatırlıyorum da, bir keresinde *Mauretania*'yla geçerken Kaptan'a -Richards- tanır mıydınız? - 'Söyleyin bana, geminizin karşılaşmasından gerçekten en çok korktuğunuz tehlikeler nelerdir, Kaptan Richards?' dedim, buzdağları, terk edilmiş gemiler, sis ya da o türden bir şey söylemesini bekliyordum. Hiç de değil. Yanıtını hiç unutmam. '*Sedgius aquatici*,' dedi, anladığımı kadarıyla bir tür su mercimeği."

Bay Pepper başını kaldırıp sertçe baktı; tam bir soru soracak ki, Willoughby devam etti:

"İşleri çok zor - şu kaptanlar! Geminin içinde üç bin can!"

"Evet, gerçekten," dedi Clarissa. Derin bir şey söylüyormuş havasıyla Helen'a döndü. "Çalışmanın insanı yıpratıldığını söyleyenlerin yanıldığına inanıyorum; insanı yıpratıcı, sorumluluktur. Herhalde aşçıya hizmetçiden daha fazla para ödenmesinin nedeni bu."

"Buna göre, dadılara ücretlerinin iki katının verilmesi gerekir; ama verilmiyor," dedi Helen.

"Evet ama tencereler yerine bebeklerle ilgilenmenin ne kadar keyifli olduğunu bir düşünsenize!" dedi Bayan Dalloway, Helen'a, bu olası anneye, daha büyük bir ilgiyle bakarak.

"Dadı olacağıma aşçı olmayı çok daha fazla yeğledim," dedi Helen. "Hiçbir şey beni çocukların sorumluluğunu üstlenmeye ikna edemez."

"Anneler hep abartırlar," dedi Ridley. "İyi yetiştirilmiş bir çocuk, sorumluluk değildir. Ben, benimkilerle bütün Avru-

pa'yı dolaştım. Onları sıcacık sarıp sarmalar, rafa koyarsınız, hepsi o kadar.”

Helen buna güldü. Bayan Dalloway, Ridley'e bakarak bağırdı:

“Tam bir baba gibi! Kocam da tıpatıp aynı. Bir de cinsiyetlerin eşitliğinden söz ediyorlar!”

“Öyle mi?” dedi Bay Pepper.

“Ah, bazıları ediyor!” diye haykırdı Clarissa. “Kocam geçen dönem her akşamüstü, galiba bundan başka bir şey demeyen hiddetli bir hanımın yanından geçmek zorunda kalıyordu.”

“Evin önünde otururdu; çok mahcup oluyordum,” dedi Dalloway. “Sonunda cesaretimi toplayıp ona dedim ki, ‘Sevgili kardeşim, durduğun yerde yalnızca yolu kapatıyorsun. Bana vakit kaybettiriyorsun, kendine de bir yararın dokunmuyor.’”

“Kadın kocamı ceketinden yakaladı, neredeyse tırnaklarıyla gözlerini oyacaktı—” diye araya girdi Bayan Dalloway.

“Puf – bu abartılı oldu,” dedi Richard. “Hayır, onlara acıdığımı itiraf ediyorum. O basamakların üstünde oturmak son derece rahatsız edici olmalı.”

“Oh olsun,” dedi Willoughby, kupkuru.

“Ah, burada size tümüyle katılıyorum,” dedi Dalloway. “Böyle bir davranışın su kaulmadık budalalığını ve boşunalığını hiç kimse benden daha fazla kınayamaz; bütün bu kışkırtmacaya gelince, pekala! Umarım, İngiltere’de kadınların oy kullanma hakkına kavuştuğunu görmeden önce, mezara girmiş olurum! Tüm diyeceğim bu.”

Kocasının söylediklerinin ağırlığı Clarissa’yı ciddileştirmişti.

“İnsanın akli almıyor,” dedi. “Sakın bana oy hakkının genişletilmesinden yana olduğunuzu söylemeyin,” diyerek Ridley’e döndü.

“Şöyle ya da böyle olmuş, umurumda değil,” dedi Ambrose. “Kadın olsun erkek olsun, eğer bir yaratık bir oyun kendisine herhangi bir yararı olduğunu düşünecek kadar kandırılmışsa, bırakın oy kullansın. Çok geçmez akli başına gelir.”

“Siyasetçi olmadığınız belli,” diye gülümsedi Clarissa.

“Şükür değilim,” dedi Ridley.

“Kocanız beni onaylamayacak, ne yazık ki,” dedi Dalloway

alçak sesle, Bayan Ambrose'a. Helen aniden onun Parlamento'da bulunduğunu anımsadı.

"Siyaseti hiç sıkıcı bulduğunuz olmuyor mu?" diye sordu, ne diyeceğini tam bilemeyerek.

Richard, ellerini önüne uzatıp açtı, sanki avuçlarında okunacak yazılar vardı.

"Siyaseti hiç sıkıcı bulduğum olmuyor mu diye sorarsanız," dedi, "evet demek zorundayım; öte yandan, bütün olarak ele alındığında hangi meslek yaşamını iyisiyle kötüsüyle en zevkli, en imrenilecek meslek yaşamı saydığımı sorarsanız, daha ciddi olan yanını saymazsak, bir erkek için, 'Siyaset Adamının-kini' demek zorundayım."

"Avukatlık ve siyaset, katılıyorum," dedi Willoughby. "Paranızın karşılığını daha fazla alıyorsunuz."

"İnsanın tüm yetilerinin bir rolü vardır," dedi Richard. "Tehlikeli bir zemin üzerinde yürüyor olabilirim; ama ozanlar ve genel olarak sanatçılar hakkında hissettiğim şu: Kendi alanınızda yenilmezsiniz – kabul; ama kendi alanınızın dışında –püf– ancak hoşgörüyü birşeyler yapabilirsiniz. İşte, herhangi birinin beni hoşgörmek zorunda olduğunu düşünmek hiç hoşuma gitmezdi."

"Pek katılmıyorum, Richard," dedi Bayan Dalloway. "Shelley'i düşün. İnsanın istediği hemen hemen her şeyin 'Adonais'te bulunduğunu hissediyorum."

"Adonais'i mutlaka okuyun," diye kabul etti Richard. "Ama ne zaman Shelley'den söz edildiğini duysam kendi kendime Matthew Arnold'ın sözlerini tekrarlarım: 'Nasıl bir topluluk! Nasıl bir topluluk!'"*

Bu, Ridley'nin dikkatini canlandırdı. "Matthew Arnold mı? Nefret edilesi bir fazilet züppesi!" diye lafı patlattı.

"Fazilet züppesi – kabul," dedi Richard; "ama, bence, görmüş geçirmiş bir adam. Asıl söylemek istediğim de burada or-

(*) Shelley'nin özel yaşamının ahlaksızca olduğunu düşünen Arnold, "Shelley" başlıklı denemesini şu sözlerle bitirir: "Nasıl bir topluluk! nasıl bir dünya!.. İnsan, uygunsuz ilişkiler konusundan sonsuza dek tiksindiğini hissediyor." – ç.n.

taya çıkıyor. Kuşkusuz, biz siyaset adamları size," (sanatların temsilcisinin Helen olduğunu kestirmişti) "kaba, sıradan bir insan topluluğu gibi görünüyorum; ancak, biz madalyonun her iki yüzünü de görürüz; beceriksiz olabiliriz, ama birşeyleri kavramak için elimizden gelenin en iyisini yaparız. İşte, sizin sanatçılarınız şeyleri darmadağınık halde *bulur*, omuzlarını silkip —çok güzel olabildiklerini kabul edeceğim— hayallerine döner ve şeyleri darmadağınık halde *bırakırlar*. İşte bu bana insanın sorumluluklarından kaçması gibi geliyor. Ayrıca, hepimiz sanat yeteneğiyle doğmayız."

"Bu çok korkunç," dedi, kocası konuştuğu sırada düşünmekte olan Bayan Dalloway. "Sanatçılarla birlikteyken, resimlerle, müzikle, güzel olan her şeyle, kendine ait küçük bir dünyaya kapanmanın keyiflerini çok yoğun hissederim; sonra sokaklara çıktığımda yoksul, aç, kirli küçük suratıyla karşılaştığım ilk çocuk, şöyle dedirtir bana: 'Hayır, kendimi *kapata-mam* — kendime ait bir dünyada *yaşamayacağım*. Bu tür bir şey artık varolmayana dek resmi, yazıyı, müziği tümüyle durdurmak istiyorum.' Siz de," diye topladı sözlerini, Helen'a hitap ederek, "yaşamın bitmez tükenmez bir çalışıma olduğunu hissetmiyor musunuz?"

Helen bir an düşündü. "Hayır," dedi. "Hissettiğimi sanmıyorum."

Bir duraklama oldu, kesinlikle rahatsız bir duraklama. Sonra Bayan Dalloway hafifçe titreyerek, kürk pelerininin getirtilmesini rica etti. Yumuşak kahverengi kürkü boynunun çevresine sarıp düzeltirken aklına yepyeni bir konu geldi.

"*Antigone*'yi," dedi, "hiçbir zaman unutmayacağımı itiraf ediyorum. Bundan yıllar önce Cambridge'de görmüştüm, o zamandan bu yana hiç aklımdan çıkmadı. Sizce de bugüne kadar gördüğünüz en modern şey değil mi?" diye sordu Ridley'e. "Bana yirmi tane Klitemnestra tanıyormuşum gibi gelmişti. İhtiyar Leydi Ditchling bunlardan biri. Tek kelime Yunanca bilmiyorum, ama onu sonsuza dek dinleyebilirdim—"

Burada Bay Pepper söze başladı:

πολλά τὰ δεινά, κούδέν άν-
θρώπου δεινότερον πέλει.
τουτο καί πολίου πέραν
πόντου χειμερώ νότω
χωρεί, περιβρυχίοισι
περών ύπ' οίδμασι.*

Bayan Dalloway, dudaklarını bastırarak ona baktı.

“Yunanca bilmek için yaşamımın on yılını verirdim,” dedi, Bay Pepper sözünü bitirdiğinde.

“Size alfabeyi yarım saatte öğretebilirim,” dedi Ridley, “bir ay içindeyse Homeros’u okuyabilirsiniz. Size ders vermeyi bir onur sayarım.”

Bay Dalloway’le ve Avam Kamarası’nda artık azalmaya yüz tutmuş olan Yunanca alıntılama alışkanlığıyla meşgul olan Helen, konuştuğumuz sürece yanibaşımızda açık duran o kocaman basmakalıp sözler kitabına, bütün erkeklerin, Ridley gibi erkeklerin bile, aslında kadınların modaya uygun olmasını yeğledikleri gerçeğini kaydetti.

Clarissa haykırarak daha keyifli bir şey düşünemediğini söyledi. Bir an, kendini Browne Caddesi’ndeki oturma odasında, dizlerinin üstünde açık duran bir Platon’la hayal etti – özgün Yunanca’sından Platon. Gerçek bir bilgin’in, özel olarak ilgilenirse, pek de güçlük çekmeden Yunanca’yı kafasından içeri sızdırabileceğine inanmaktan kendini alamadı.

Ridley ondan ertesi gün gelmesi için söz aldı.

“Eğer geminiz de bize bu kadar iyi davranacaksa!” diye bağırdı Clarissa, Willoughby’i de oyunun içine çekerek. Konukların hatırına, üstelik bunlar seçkin konuklardı, Willoughby dalgaların bile iyi davranışına başını eğerek kefil olmaya hazırdı.

(*) Bay Pepper, Sofokles’in *Antigone* adlı oyununun ikinci korosundan alıntı yapıyor:

Dünyadan pek çok mucize geçer,
korkunç, harika,
ama hiçbir kış yağmurunun altında
denizin gri derinliklerinin üzerinde yol alan
insanlık kadar değil – ç.n.

“Ben çok kötüleşirim; kocam da pek iyi değildir,” diye içini çekti Clarissa.

“Beni hiçbir zaman deniz tutmaz,” diye açıkladı Richard. “En azından, yalnızca bir kez gerçekten deniz tuttu,” diye düzeltti. “Manş denizini geçerken geçerken. Ama itiraf ederim ki denizin dalgalı olması ya da daha beteri, kabarması, beni açıkça rahatsız eder. Asıl mesele hiçbir öğünü kaçırmamak. Yiyeceklerle bakıp, ‘Yapamayacağım,’ dersiniz; bir lokma alırsınız, nasıl yutacağınızı Tanrı bilir; ama azmederseniz, çoğu kez nöbeti sonsuza dek atlatırsınız. Karım korkağın teki.”

Sandalyelerini geri itiyorlardı. Hanımlar kapı aralığında duraksadılar.

“Yolu göstersem iyi olur,” dedi Helen, ilerleyerek.

Rachel onu takip etti. Konuşmaya hiç katılmamıştı; kimse onunla konuşmamıştı; ama o, söylenen her sözcüğü dinlemişti. Bir Bayan Dalloway’e, bir Bay Dalloway’e bakmış, Bay Dalloway’den yine Bayan Dalloway’e dönmüştü. Clarissa gerçekten büyüleyici bir manzaraydı. Beyaz bir elbise giymiş, uzun, ışıltılı bir kolye takmıştı. Giysilerinden ve kırlaşmaya başlamış saçlar altında nefis bir biçimde pembe görünen cilveli narin yüzünden dolayı, şaşırtıcı ölçüde bir on sekizinci yüzyıl başyapıtına benziyordu – bir Reynolds ya da bir Romney. Helen ve diğerleri onun yanında kaba, derbeder kalıyorlardı. Hafifçe dik otururken, dünyaya canının istediğince davranır gibi görünüyordu; üç boyutlu dev küre onun parmaklarının altında bir o yana bir bu yana dönüyordu. Ya kocası! O derin, telaşsız sesiyle gürleyen Bay Dalloway daha da etkileyiciydi. Makinenin, cilalı çubukların kaydığı, iteneklerin gümlediği, uğultulu, yağlı merkezinden gelir gibiydi; şeyleri nasıl da sıkıca, öte yandan nasıl da gevşekçe kavriyordu; diğerlerinin, ihtiyar kızların ucuzlayan artıkları gibi görünmelerine neden oluyordu. Rachel, kendinden geçmişçesine, evli kadınların peşinden gitti; Bayan Dalloway, ardında eteklerinin hafif hışırtısına, zincirlerinin şingirtısına karışan garip bir menekşe kokusu bırakıyordu. Peşlerinden giderken Rachel kendini alabildiğine alçaltarak, kendi yaşamının tüm akışını ve bütün arkadaşlarının yaşamla-

rını içine alarak düşündü, "Kendimize ait bir dünyada yaşadığımızı söyledi. Doğru. Gayet saçmayız."

"Burada oturuyoruz," dedi Helen, salonun kapısını açarken.

"Siz mi çalışıyorsunuz?" diye sordu Bayan Dalloway, Bayan Ambrose'a, masanın üstünde duran *Tristan* notalarını eline alırken.

"Yeğenim çalışıyor," dedi Helen, elini Rachel'in omzuna koyarak.

"Ah, seni ne kadar kıskandım!" Clarissa, Rachel'la ilk kez konuşuyordu. "Bunu hatırlıyor musun? Şahane değil mi?" Yüzüklü parmaklarıyla sayfanın üstünde bir iki ölçü çaldı.

"Sonra Tristan böyle devam eder, Isolde ise –ah!– hepsi çok heyecan verici! Bayreuth'a hiç gittin mi?"

"Hayır, gitmedim," dedi Rachel.

"Öyleyse ileride gidersin. İlk *Parsifal*'imi hiç unutamayacağım – insanı pişiren bir ağustos günü; o şişman yaşlı Alman kadınları gösterişli pahalı elbiseleriyle geliyorlar; sonra karanlık tiyatro; müzik başlıyor; insan, elinde olmadan hıçkıra hıçkıra ağlıyor. Hatırlıyorum da, nazik bir adam gidip bana su getirmişti; benimse tek yapabildiğim onun omzunda ağlamak! Şurama bir şey sıkışmıştı" (boğazına dokundu). "Dünyada başka hiçbir şeye benzemiyor! Peki piyano nerede?"

"Başka bir odada," diye açıkladı Rachel.

"Peki bize çalar mısın?" diye yalvardı Clarissa. "Ay ışığında dışarıda oturup müzik dinlemekten daha güzel bir şey hayal edemiyorum – yalnız, kulağa çok liseli kız işi gibi geliyor! Anlayacağınız," dedi Helen'a dönerek, "bence müzik insana tümüyle iyi gelmiyor – ne yazık ki gelmiyor."

"Fazla gerilim yüklü olduğundan mı?" diye sordu Helen.

"Bir şekilde fazla duygusal," dedi Clarissa. "Bir delikanlı ya da bir genç kız müzikle meslek olarak uğraştığında insan bunu hemen fark ediyor. Sir William Broadley de bana tamı tamına aynı şeyi söylemişti. İnsanların Wagner'la ilgili takındıkları şu tür tavırlardan siz de nefret etmiyor musunuz –şunun gibi–" Gözlerini tavana dikti, ellerini kavuşturdu ve yüzüne bir duygu yoğunluğu ifadesi verdi. "Bu gerçekten onun dege-

rini bildikleri anlamına gelmez; aslında ben her zaman tam tersi olduğunu düşünmüştümdür. Bir sanatı gerçekten önemseyen insanlar her zaman en az duygulananlardır. Ressam Henry Philips'i tanır mısınız?" diye sordu.

"Görmüştüm," dedi Helen.

"İnsan ona bakınca çağın en büyük ressamlarından biri değil de başarılı bir borsacı olduğunu sanabilir. Benim hoşuma giden de bu."

"Borsacılara bakmaktan hoşlanıyorsanız çok sayıda başarılı borsacı var," dedi Helen.

Rachel içinden şiddetle, yengesinin bu kadar aksi olmamasını diledi.

"Uzun saçlı bir müzisyen gördüğünde içgüdüsel olarak onun kötü olduğunu anlamaz mısın?" diye sordu Clarissa, Rachel'a dönerek. "Watts ve Joachim – tıpkı senin benim gibi görünüyorlardı."

"Sizdeki buklelerle çok daha güzel görünürlerdi!" dedi Helen. "Mesele şu, güzelliği hedefleyecek misiniz yoksa hedeflemeyecek misiniz?"

"Temizlik!" dedi Clarissa, "Bir erkeğin temiz görünmesini isterim!"

"Temizlikten kastettiğiniz aslında iyi biçilmiş giysiler," dedi Helen.

"İnsanın bir beyefendiyi tanımasını sağlayan bir şey var," dedi Clarissa, "ama bunun ne olduğunu söyleyemek zor."

"İşte, kocamı ele alın, bir beyefendiye benziyor mu?"

Soru, Clarissa'ya olağandışı zevksiz göründü. "Söylenemeyecek şeylerden biri," diyesi geldi. Bir kahkahadan başka verecek yanıt bulamadı.

"Pekala, her neyse," dedi Rachel'a dönerek, "yarın bana piyano çalman için ısrar ediyorum."

Tavrında Rachel'ın onu sevmesini sağlayan o şey vardı.

Bayan Dalloway küçük bir esnemeyi gizledi, yalnızca burun delikleri genişledi.

"Biliyor musunuz," dedi, "müthiş uykum geldi. Deniz havasından. Galiba ben kaçacağım."

Bay Pepper'a ait olduğunu sandığı bir ses, tartışma sırasında tizleşen, salona doğru ilerlemekte olan bir erkek sesi, ona tehlikeyi haber verdi.

"İyi geceler – iyi geceler!" dedi. "Ah, yolu biliyorum – denizin durgun olması için dua edin! İyi geceler!"

Esnemenin imgesi, onun esneyişi gibi olmalıydı. Dudaklarını sarkıtmak, tüm giysilerini tek bir ipe bağlıymışçasına yığın halinde yere bırakmak ve kollarıyla bacaklarını kuşetinin ucuna kadar alabildiğine uzatarak gerinmek yerine Bayan Dalloway yalnızca elbisesini sayısız fırfırları olan bir sabahlıkla değiştirdi; ayaklarını bir battaniyeye sarıp dizinin üstünde bir yazı tablasıyla oturdu. Bu daracık küçük kamara şimdiden nite-likli bir hanımefendinin soyunma odası olmuştu. İçlerinde sıvılar olan şişeler vardı; tablalar, kutular, fırçalar, iğneler vardı. Belli ki varlığının en küçük parçası bile uygun gerecinden yoksun değildi. Rachel'ı sarhoş eden koku havaya yayılmıştı. Böylece yerine yerleşen Bayan Dalloway yazmaya başladı. Mürekkepli kalem onun ellerinde insanın kâğıdı okşadığı bir şeye dönüştüyordu; bir kedi yavrusunu sevip gıdıklarcasına şöyle yazdı:

Bizi, hayal edebileceğin en garip gemiyle giderken kafanda canlandır, tatlım. Garip olan gemi değil, insanlar. İnsan yolculuk ederken acayip türlerle karşılaşılıyor. Bunu muazzam eğlenceli bulduğumu söylemeliyim. Denizyolu şirketinin müdürü var –adı Vinrace– nazik, iri yarı bir İngiliz, pek konuşmuyor – bu tür insanları bilirsin. Geri kalanlara gelince – *Punch*'in* eski bir sayısından peş peşe çıkmış gibiler. Altmışlarda kroke oynayan insanlara benziyorlar. Hepsi ne zamandır bu gemide kapalı kalmış bilmiyorum –yıllardır diyebilirim– ama insan küçük, apayrı bir dünyaya girmiş gibi hissediyor; sanki karaya hiç çıkmamışlar ya da yaşamlarında hiç olağan şeyler yapmamışlar. Edebiyatla uğraşanlar için hep söylemişimdir – tüm insanlar içinde geçinilmesi en güç olanlar onlar.

(*) *Punch*: İngiltere'de 1841 yılında yayımına başlanan haftalık resimli mizah dergisi – ç.n.

En kötüsü de, Oxford ya da Cambridge veya ona benzer herhangi bir yer tarafından yutulup çatlak kimselere dönüştürülmeselerdi bu insanlar da –bir adam, karısı ve yeğeni– geri kalan herkes gibi olabilirlerdi gibi geliyor insana. Adam gerçekten tatlı (bir de turnaklarını kesse), kadınınsa oldukça hoş bir yüzü var, yalnız, üzerindeki giysi patates çuvalı gibi elbette, saçlarını da Liberty'deki tezgahtâr kızlar gibi yapıyor. Sanattan söz ediyorlar; akşamları giyinip kuşandığımız için bizi aşağılıyorlar. Yine de bunu yapmadan edemiyorum; üstümü değiştirmeden yemeğe gitmektense ölmeyi yeğlerim – sen yeğlemez miydin? Çorbadan çok daha fazla önemli bu. (Bu gibi şeylerin genellikle önemli sayılan şeylerden çok daha önemli olması garip. Tenime yapışık flanel giymektense başımın kesilmesini yeğlerim.) Sonra, güzel, sıkılğan bir kız var –zavallılık– keşke birisi çok geç olmadan onu çekip çıkarsa. Gözleriyle saçları pek güzel, yalnız, o da garipleşecek elbette. Gençlerin ufkunu genişletmek için bir dernek kurmalıyız – misyonerlerden çok daha yararlı olur, Hester! Ah, unutmuşum, Pepper denen korkunç, küçük bir yaratık vār. Kendi de upkı adı gibi. Anlatılamayacak kadar önemsiz biri; mizacı da bir acayip, zavallılık. İyi terbiye edilmemiş bir tilki-teriyerle yemeğe oturmak gibi bir şey, yalnız insan, köpeğine yaptığı gibi tarayıp üzerine pudra serpemiyor. İnsanlara köpek gibi davranamayışımıza bazen hayıflanıyorum! Gazetelerden uzak olmamız büyük rahatlık, böylece Richard bu kez gerçek bir tatil yapacak. İspanya tatil sayılmazdı...

"Seni korkak!" dedi Richard, gürbüz suretiyle odayı neredeyse doldurarak.

"Yemekte görevimi yaptım!" diye haykırdı Clarissa.

"Yine de Yunan alfabesi uğruna yelkenleri suya indirdin."

"Ah, canım! Ambrose da kim?"

"Cambridge'de öğretim üyesi olduğunu sanıyorum; şimdi Londra'da yaşıyormuş ve klasikleri yayıma hazırlıyormuş."

"Hiç böyle çatlak bir topluluk gördün mü? Kadın bana kocasının bir beyefendiye benzeyip benzemediğini sordu!"

“Yemekte sohbeti sürdürmek kesinlikle güçtü,” dedi Richard. “Neden o sınıftan kadınlar erkeklerden çok daha acayip olur?”

“Aslında hiç de kötü görünmüyorlar –yalnız– öyle tuhaflar ki!”

İkisi de aynı şeyleri düşünerek güldü, böylece izlenimlerini karşılaşturmalarına gerek kalmadı.

“Gördüğüm kadarıyla, Vinrace’e söyleyecek epey sözüm olacak,” dedi Richard. “Sutton’ı ve bütün o topluluğu tanıyor. Bana kuzeyde gemi yapıcılığının koşulları hakkında çok şey anlatabilir.”

“Ah, buna memnun oldum. Erkekler her zaman kadınlardan çok daha iyi oluyorlar.”

“İnsanın kesinlikle her zaman bir erkeğe söyleyecek bir şeyi oluyor,” dedi Richard. “Ama çok geçmeden bebekler hakkında çene çalmaya başlayacağınızdan kuşum yok, Clarice.”

“Çocukları mı var? Nedense öyleymiş gibi görünmüyor.”

“İki tane. Bir oğlan, bir kız.”

Bir kıskançlık sancısı Bayan Dalloway’in yüreğini delip geçti.

“Bir oğlumuz olmalı, Dick,” dedi.

“Güzel Tanrım, genç erkekler için artık ne fırsatlar var!” dedi Dalloway, konuşması onu düşünmeye itmişti. “Herhalde Pitt’ten bu yana bu kadar iyi bir açılış olmamıştı.”

“Kahramanı da sensin!” dedi Clarissa.

“İnsanların önderi olmak,” diye konuştu Richard kendi kendine. “Güzel bir meslek bu. Tanrım – ne meslek!”

Göğsü, yeğinin altmda yavaşça kabardı.

“Biliyor musun, Dick, İngiltere’yi düşünmeden edemiyorum,” dedi karısı düşünceli bir tavırla, başını onun göğsüne yaslayarak. “Bu gemide olmak sanki daha da canlı hale getiriyor – İngiliz olmanın gerçekten ne demek olduğunu. İnsan, tüm yaptıklarımızı düşünüyor, donanmamızı, Hindistan’daki ve Afrika’daki insanları, yüzyıllar yüzyılları kovalarken küçük taşra köylerinden delikanlıları dışarı yollayarak nasıl devam ettiğimizi – ve senin gibi adamları, Dick; bunları düşününce

insan adeta İngiliz *olmamaya* katlanamayacağını hissediyor! Kamara'nın üstünde yanan ışığı* düşün, Dick! Daha şimdi güvertede dururken görür gibi oldum. Londra deyince o akla geliyor."

"Süreklilik," dedi Richard, özlü bir söz söylercesine. Karısı konuşurken, kralların kralları, başbakanların başbakanları, yasaların yasaları izlediği İngiliz tarihinin bir hayali onu etkisi altına almıştı. Lord Salisbury'den Alfred'e istikrarlı bir biçimde uzanan ve açılıp birşeyler, yerkürenin yaşanabilir bölgelerinden dev külçeler yakalayarak bir kement gibi aşama aşama kapanan muhafazakâr siyaset silsilesini aklından geçirdi.

"Uzun zaman aldı, ama neredeyse hallettik," dedi; "geriye birleşmek kaldı."

"Bu insanlar ise bunu görmüyorlar!" diye bağırdı Clarissa.

"Dünyayı oluşturmak için bütün türler gerekli," dedi kocası. "Muhalefet olmasaydı hükümet de hiçbir zaman olmazdı."

"Dick, sen benden daha iyisin," dedi Clarissa. "Sen çepeçevre görüyorsun, bense yalnızca şurayı görüyorum." Kocasının elinin tersindeki bir noktaya bastırdı.

"Yemekte açıklamaya çalıştığım gibi, bu benim işim."

"Sende hoşuma giden şu ki, Dick," diye sözlerini sürdürdü Clarissa, "hep aynısın, bense değişken ruh durumları olan bir yaratığım."

"Ne olursa olsun, güzel bir yaratıksın," dedi Richard, ona daha derin gözlerle bakarak.

"Böyle düşünüyorsun, öyle mi? O halde öp beni."

Kocası onu tutkuyla öptü, öyle ki yarım kalan mektubu kayıp yere düştü. Richard, mektubu alıp izin istemeden okudu.

"Kalemin nerede?" dedi ve küçük, erkeksi elyazısıyla ekledi:

R.D. diyor ki: Clarice sana yemekte fazlasıyla güzel görüldüğünü ve bir gönül fethederek Yunan alfabesini öğrenme yükümlülüğünü üstlendiğini anlatmayı atlamış. Fırsattan yararlanarak şunu ekleyeceğim, bu uzak yerlerde ikimiz de eğleniyoruz; tek üzüntümüz, öğretici olmayı vaat eden bu seyahati

(*) Parlamento'nun toplandığını işaret eden ışık - ç.n.

tümüyle eğlenceli de kılacak dostlarımızın (yani seninle John'ın) aramızda olmayışı...

Koridorun sonundan sesler duyuldu. Bayan Ambrose alçak sesle konuşuyordu; William Pepper o belirgin ve ekşi sesiyle şöyle diyordu, "Bu, açıkça hiç yakınlık duymadığımı fark ettiğim türden bir hanımefendi. O—"

Ama hükümden ne Richard yararlandı ne de Clarissa, çünkü kulak misafiri olacakları belli olur olmaz Richard bir kâğıdı hışırdattı.

"Çoğu kez merak ediyorum," diye düşüncelere daldı Clarissa yatakta, her yere götürdüğü küçük beyaz Pascal cildinin başında, "Richard'ın benden üstün olduğu gibi, ahlak bakımından kendinden üstün olan bir erkekle yaşamak bir kadın için gerçekten iyi mi acaba? Bu, insanı öyle bağımlı kılıyor ki. Galiba annemin ve onun kuşağından kadınların İsa'ya hissettiklerini ben ona karşı hissediyorum. Bu da tamı tamına insanın bir şey olmaksızın edemeyeceğini gösteriyor." Sonra her zamanki gibi derin ve tazeleyici bir uykuya daldı; ne var ki kocaman Yunan harflerinin odada gezindiği acayip rüyalar onu ziyaret edince uyandı; nerede bulunduğunu ve Yunan harflerinin birkaç metre ötede uzanmış uyuyan gerçek insanlar olduğunu hatırlayınca kendi kendine güldü. Ardından dışarıda, ayın altında çalkalanan karanlık denizi düşünerek ürperdi; kocasını ve diğerlerini yol arkadaşları olarak düşündü. Aslında rüyalar onunla sınırlı değillerdi, bir beyinden ötekine gidiyorlardı. O gece hepsi rüyasında birbirini gördü, aralarındaki duvarların ne denli ince olduğu ve hepsinin okyanusun ortasında yan yana oturup birbirlerinin yüzünün her ayrıntısını görmek, birbirlerinin her dediğini işitmek üzere ne kadar tuhaf bir biçimde yeryüzünden koparılmış bulunduğu düşünülünce, böyle olması doğaldı.

IV. Bölüm

.....

Ertesi sabah Clarissa herkesten önce kalktı. Giyinip güverteye çıkmış, sakini bir sabahın taze havasını soluyarak gemiyi ikinci kez geziyordu ki, dosdoğru kamarot Bay Grice'ın zayıf bedenine tosladı. Özür diledi; aynı zamanda ondan kendisini aydınlatmasını istedi: Şu parlak, pirinçten yapılmış, tepesi yarı cam sehpa ne olabilirdi? Merak edip duruyor, ne olduklarını kestiremiyordu. Bay Grice açıklamasını bitirdiğinde Clarissa coşkuyla haykırdı:

“Düşünüyorum da gemici olmak gerçekten dünyadaki en güzel şey olmalı!”

“Gemicilik hakkında ne biliyorsunuz ki?” dedi Bay Grice, tuhaf bir tavırla parlayarak. “Bağışlayın. İngiltere’de yetişmiş herhangi bir erkek ya da kadın deniz hakkında ne bilir ki? Bildiklerini ileri sürerler; ama bilmezler.”

Konuşmasındaki acılık, ardından gelecek olanların belirtisiydi. Bay Grice onu kendi kaldığı yere götürdü; pirinç kaplama bir masanın kenarında otururken, giderek incelen beyaz bedeni, zayıf, dikkatli yüzüyle tuhaf bir martıyı andıran Bayan Dalloway, bağınaz bir adamın tiradını dinlemek zorunda kaldı. Öncelikle, dünyanın ne kadar küçük bir bölümünün karadan oluştuğunu fark etmiş miydi? Karayla karşılaştırıldığında de-

nizin ne denli huzurlu, ne denli güzel, ne denli müşfik olduğunu? Yeryüzündeki hayvanların tümü yarın vebadan ölse, derin sular Avrupa'yı tek başına geçindirebilirdi. Bay Grice, dünyanın en zengin kentinde gördüğü korkunç görüntüleri anımsıyordu – bir bardak yağlı çorba almak için saatlerce kuyrukta dikilen erkeklerle kadınlar. “Burada, aşağılarda yakalanmayı bekleyen, yakalanmak için yalvaran güzel etleri düşün-düm. Tam anlamıyla Protestan sayılmam, Katolik de değilim, ama papalık günlerinin geri gelmesi için neredeyse dua edebilirdim – oruçlar nedeniyle.”

Konuşurken çekmeceleri açıyor, küçük cam kavanozlar çıkarıp duruyordu. Koca okyanusun ona bağışladığı hazineler işte buradaydı – yeşilimsi sıvılar içinde solgun balıklar, zülûfleri dalgalanan deniz anası topakları, kafalarında ışıklar olan balıklar, bunlar öyle derinlerde yaşıyorlardı ki.

“Kemikler arasında yüzerek gezinmişlerdir,” diyerek içini çekti Clarissa.

“Shakespeare'i düşünüyorsunuz,” dedi Bay Grice; kitapların düzgünce sıralanmış olduğu bir raftan bir cildi alarak vurgulu, genizden gelen bir sesle okudu:

Tam beş kulaç derinde yatıyor babanız,*

“Büyük bir adam, Shakespeare,” dedi, cildi yerine koyarken. Onun böyle demesi Clarissa'nın çok hoşuna gitti.

“En sevdiğiniz oyun hangisi? Acaba benimkiyle aynı mı?”

“Beşinci Henry,” dedi Bay Grice.

“Çok sevindim!” diye haykırdı Clarissa. “Aynı!”

Hamlet, Bay Grice için fazla içedönük denebilecek bir şeydi, sonelerse fazla tutkulu; Beşinci Henry ona göre bir İngiliz beyefendisi örneği-ydi. Ama onun gözde okumaları Huxley, Herbert Spencer ve Henry George'du; Emerson'la Thomas Hardy'i ise gevşemek için okuyordu. İngiltere'nin o günkü durumu hakkındaki görüşlerini Bayan Dalloway'e bildirdiği sırada kah-valtı zili öyle buyurgan bir tonla çaldı ki, Bayan Dalloway tek-

(*) Bay Grice, Shakespeare'in *Fırtına* adlı oyunundan Ariel'in şarkısının ilk dizesini okuyor – ç.n.

rar gelip deniz yosunlarına bakacağına söz vererek kendini kurtarmak zorunda kaldı.

Önceki gece ona o kadar acayip görünen topluluk, çoktan masanın çevresinde toplanmıştı, hâlâ uykunun etkisindeydiler, dolayısıyla pek konuşkan değillerdi, ama onun içeri girişi hepsinin içini taze bir esinti gibi titretti.

“Hayatımın en ilgi çekici konuşmasını yaptım!” dedi, Willoughby’nin yanındaki sandalyeye otururken. “Adamlarınızdan birinin bir filozof ve ozan olduğunun farkında mısınız?”

“Çok ilgi çekici biri – hep söylerim,” dedi Willoughby, sözü edilen kişinin Bay Grice olduğunu ayırt ederek. “Her ne kadar Rachel onu cansıkıcı bulsa da.”

“Hava akımlarından söz ettiği zaman cansıkıcı oluyor,” dedi Rachel. Gözleri uykuyla doluydu, ama Bayan Dalloway ona hâlâ harika görünüyordu.

“Cansıkıcı biriyle henüz hiç karşılaşmadım!” dedi Clarissa.

“Bense dünyanın onlarla dolu olduğunu söyleyebilirim!” dedi Helen. Ama gün ışığında pırıldayan güzelliği sözlerindeki aksiliği alıp götürdü.

“Bunun, birisi hakkında söylenebilecek belki de en kötü şey olduğuna katılıyorum,” dedi Clarissa. “Bir katil bile cansıkıcı birine yeğlenir!” diye ekledi, o her zamanki, derin bir şey söylüyormuş havasıyla. “İnsan bir katilden hoşlanacağını hayal edebilir. Aynısı köpekler için de söz konusu. Bazı köpekler müthiş cansıkıcıdır, zavallıcıklar.”

Rastlantı eseri Richard, Rachel’in yanında oturuyordu. Rachel onun varlığının ve görünüşünün –iyi biçilmiş giysilerinin, hışırtılı gömlek önünün, çevresinde mavi halkalar olan manşetlerinin, küt uçlu tertemiz parmaklarının, sol elinin serçe parmağındaki kırmızı taşın– tuhaf bir biçimde farkındaydı.

“Cansıkıcı bir köpeğimiz vardı, öyle olduğunu da biliyordu,” dedi serinkanlı, rahat tonlarda ona hitap ederek. “Skye teriyeriydi, tüylerinin altından küçük ayakları şey gibi – tırtıl gibi –hayır, kanepe gibi demeliyim– çıkan şu uzun veletlerden. Neyse, o sıralarda bir köpeğimiz daha vardı, kapkara, çevik bir hayvan – galiba Schipperke deniyor onlara. Daha bü-

yük bir zulüm hayal edemezsiniz. Skye öyle ağırkanlı, telaşsız, kafasını kaldırıp dernekteki yaşlı beyefendilerden biri gibi size bakıyor, neredeyse 'Gerçekten bunu demek istemiyorsun, öyle değil mi?' diyecek; Schipperke ise bıçak gibi hızlı. İtiraf etmeliyim, en çok Skye'ı seviyordum. Onda dokunaklı birşeyler vardı."

Görünüşe göre öykünün hepsi bu kadardı.

"Ne oldu ona?" diye sordu Rachel.

"Çok üzücü bir öykü," dedi Richard, sesini alçaltarak bir elma soyarken. "Bir gün, karımın arabasının peşinden gitti ve gaddar bir bisikletli tarafından çiğnendi."

"Öldü mü?" diye sordu Rachel.

Ama Clarissa masanın ucundan kulak misafiri olmuştu.

"Bundan söz etmeyin!" diye haykırdı. "Bugün bile düşünmeye dayanamadığım bir şey."

Kuşkusuz, gözlerinde yaşlar vardı?

"Evcil hayvanların acı yanı da bu," dedi Bay Dalloway; "ölüyorlar. Hatırlayabildiğim kadarıyla ilk kez, bir fındık faresinin ölümüyle kederlendim. Ne yazık ki üstüne oturmuştum. Yine de bu, insanın daha az üzülmelerini sağlamıyor. Samuel Johnson'ın üstüne oturduğu ördek burada yatıyor, ha? Yaşıma göre iriydim."

"Sonra kanaryalarımız vardı," diye sözlerini sürdürdü, "bir çift halkalı kumru, bir maki ve bir keresinde de bir kırlangıç."

"Taşrada mı oturuyordunuz?" diye sordu Rachel.

"Yılın altı ayında taşrada otururduk. 'Biz' derken, dört ablamı, erkek kardeşimi ve kendimi kastediyorum. Büyük bir aileden gelmek gibisi yoktur. Özellikle ablalar tatlıdır."

"Dick, korkunç şımartılmışsın!" diye haykırdı Clarissa, masanın karşısından.

"Hayır, hayır. Değeri bilmişler," dedi Richard.

Rachel'in dilinin ucunda başka sorular vardı; daha doğrusu, sözcüklere nasıl dökebileceği hakkında en ufak bir fikrinin olmadığı tek bir dev soru. Konuşma, buna izin vermeyecek kadar havadan sudan ilerliyordu.

"Lütfen anlatın bana – her şeyi." Söylemek istediği buydu.

Richard küçücük bir çatlağı aralamış, şaşırtıcı hazineler göstermişti. Böyle bir adamın onunla konuşmaya istekli olması ona inanılmaz geliyordu. Ablaları ve evcil hayvanları vardı; bir zamanlar taşrada oturmuştu. Rachel, çayını karıştırdıkça karıştırdı; sincanda yüzüp yüzüp kümelenen baloncuklar ona zihinlerinin birleşmesi gibi görünüyordu.

Konuşma, bu arada hızını alıp onu geride bırakmıştı; Richard şakacı bir ses tonuyla aniden, "Eminim Bayan Vinrace'in gizliden gizliye Katolikliğe eğilimi vardır," dediğinde, ne yanıt vereceği hakkında hiçbir fikri yoktu; birden irkilince Helen kendini tutamayıp güldü.

Kahvaltı sona ermişti; Bayan Dalloway ayağa kalkıyordu. "Hep dinin böcek koleksiyonu yapmaya benzediğini düşünmüşümdür," dedi, Helen'la birlikte merdivenleri çıkarken tartışmayı toparlayarak. "Biri kara böceklerle tutkundur; öteki değildir; bu konuda münakaşa etmenin yararı yok. Peki sizin kara böceğiniz nedir?"

"Galiba çocuklarım," dedi Helen.

"Ah – o başka," diye mırıldandı Clarissa. "Anlatın bana. Öğlunuz var, değil mi? Onları arkada bırakmak ne berbat bir şey!"

Sanki bir gölcüğün üzerine mavi bir gölge düşmüştü. İkisinin de bakışları derinleşti; sesleri daha bir candan oldu.

Rachel, kendini onların dünyasının dışında ve annesiz hissetmesine neden olan bu şanslı ve evli kadınlara içerlemişti; güverteyi adımlamaya başladıklarında onlara katılmak yerine arkasını dönüp ansızın yanlarından ayrıldı. Odasının kapısını çarparak kapatıp müziğini çıkardı. Hepsi eski müziklerdi –Bach ve Beethoven, Mozart ve Purcell– sayfalar sararmış, kabbarmıştı. Üç dakika içinde, çok güç, çok klasik bir la fuge dalıp gitti; yüzü acayip, uzak, duygusuz bir ifade aldı, tam bir kendini kapırmışlık ve kaygılı tatmin ifadesi. Kâh tökezliyor, kâh bocalayıp aynı ölçüyü üst üste iki kez çalmak zorunda kalıyordu; ama sanki görünmez bir ip notaları birbirine bağlıyor, buradan da bir şekil, bir yapı ortaya çıkıyordu. Biraraya geldiklerinde bütün bu seslerin nasıl durması gerektiğini bulmak

gerçekten zor olduğundan, bu işe kendini öyle kapırmış, tüm yetilerini öyle toplamıştı ki, kapının vurulduğunu hiç duymadı. Kapı patavatsızca açıldı; Bayan Dalloway odaya girip durdu, açık bıraktığı kapının aralığında güvertenin beyazıyla denizin mavisi bir şerit halinde belirdi. Bach füğünün şekli yere düşüp parçalandı.

"Bölmeme izin verme," diye yalvardı Clarissa. "Çaldığını duydum; karşı koyamadım. Bach'a bayılırım!"

Rachel kıpkırmızı kesilerek parmaklarını kucığında oynattı. Mahcup bir tavırla ayağa kalktı.

"Fazlasıyla güç," dedi.

"Ama gerçekten muhteşem çalışıyordun! Dışarıda beklemediydim."

"Hayır," dedi Rachel.

Cowper'ın *Mektupları*'nı ve *Uğultulu Tepeler*'i koltuğun üzerinden aşağıya kaydırarak Clarissa'yı oraya oturmaya davet etti.

"Ne sevimli, küçük bir oda!" dedi Clarissa, etrafa bakınarak. "Ah, Cowper'ın *Mektupları*! Hiç okumadım. Güzel mi?"

"Oldukça sıkıcı," dedi Rachel.

"Müthiş bir yazarmış, değil mi?" dedi Clarissa; "—insan bu tür şeyleri seviyorsa— cümlelerini perdahlayışı falan. *Uğultulu Tepeler*! Ah — bu benim alanıma daha çok giriyor. Brontëler olmaksızın gerçekten var olamazdım! Sen de onları sevmez misin? Yine de, her şey göz önünde bulundurulduğunda, Jane Austen olmadan yaşamaktansa onlarsız yaşamayı yeğlerim."

Yüzeysel ve gelişigüzel konuşmakla birlikte tavrı sıradışı bir canayakınlığı ve dost olma arzusunu iletliyordu.

"Jane Austen mi? Jane Austen'i sevmem," dedi Rachel.

"Seni canavar!" diye inledi Clarissa. "Seni ancak kıl payı bağışlayabilirim. Söyle bana, neden?"

"Çok —çok— hmmm, sınıksı bir saç örgüsüne benziyor," diye bocaladı Rachel.

"Ah — ne demek istediğini anlıyorum. Ama buna katılmıyorum. Yaşın ilerleyince sen de katılmayacaksın. Senin yaşındayken yalnızca Shelley'i severdim. Bahçede onu okuyup hıçkırığa hıçkırığa ağladığımı hatırlayabiliyorum."

Gecemizin gölgesinden yükselere süzüldü,
Haset ve iftira ve nefret ve acı –

hatırladın mı?

Ona dokunamaz ve bir daha zulmedemez
Dünyanın ağır lekesinin sirayetinden.*

Ne şahane! – yine de, ne saçma!” Tasasızca odada çevresine bakındı. “Hep, önemli olanın ölmek değil yaşamak olduğunu düşünmüşümdür. Hayatının her gününü sütunlar dolusu sayıyı toplamakla geçiren, tapındığı yaşlı bir buldogla masanın ucunda oturan küçük, kasvetli karısının bulunduğu Brixton’daki köşküne tırıs tırıs dönen, iki haftalığına Margate’e giden, yaşlı, sevimsiz bir borsa simsarına gerçekten saygı duyarım –bunun gibi yığınla insan tanıdığımdan emin olabilirsiniz–pekala, onlar bana gerçekten, sırf dahi oldukları ve genç öldükleri için herkesin tapındığı ozanlardan daha soylu geliyorlar. Ama *senin* bana katılmanı beklemiyorum!”

Rachel’in omzunu sıktı.

“Hm-m-m–” alıntılamaya devam etti–

İnsanların yanlışlıkla keyif dediği huzursuzluk –

“benim yaşıma geldiğinde dünyanın keyifli şeylerle *tıka basa dolu* olduğunu göreceksin. Bence gençler bu konuda öyle yanlış şeyler yapıyorlar ki – kendilerine mutlu olma izni vermeyerek. Bazen önemli olan tek şeyin mutluluk olduğunu düşünüyorum. Seni bunu söyleyebilecek kadar iyi tanımıyorum, ama biraz şeye eğilimin olduğunu tahmin edebilirim – insan genç ve çekiciyken –söyleyeceğim şunu!– *her şey* insanın ayakları altındadır.” Clarissa, “yalnızca modası geçmiş birkaç kitap ve Bach değil,” der gibi etrafa bakındı.

“Sorular sormak için can atıyorum,” diye devam etti. “Öyle çok ilgimi çekiyorsun ki. Haddimi aşarsam kulağıma yumruğu patlatmalısın.”

(*) Bayan Dalloway, Shelley'nin *Adonais*'inin kırkıncı bölümünden, dizelerin sırasını değiştirerek alıntı yapıyor – ç.n.

"Ben de – ben de sorular sormak istiyorum," dedi Rachel, bunu öyle ciddi söyledi ki Bayan Dalloway gülümsemesini bastırmak zorunda kaldı.

"Yürümemizin sakıncası var mı?" dedi. "Hava öyle nefis ki."

Kapıyı kapatıp güvertede dururlarken havayı bir yarış atı gibi kokladı.

"Hayatta olmak güzel değil mi?" diye haykırarak Rachel'in koluna girdi.

"Bak, bak! Harikulade!"

Portekiz sahilleri gözden kaybolmaya başlıyordu; ama çok uzakta da olsa kara yine karaydı. Tepelerin kıvrımlarına serpiştirilmiş küçük kasabaları, hayal meyal yükselen dumanı ayırt edebiliyorlardı. Arkalarındaki ulu mor dağlarla karşılaştığında kasabalar pek minik görünüyordu.

"Bununla birlikte, doğrusu," dedi Clarissa baktıktan sonra, "manzaraları sevmem. İnsanca olmaktan çok uzaklar." Yürümeye devam ettiler.

"Ne tuhaf!" diye sürdürdü sözlerini, içinden geldiği gibi. "Dün bu zamanlarda birbirimizle hiç karşılaşmamıştık. Ben otelde, modası geçmiş küçük bir odada, toparlanıyordum. Bir-birimiz hakkında kesinlikle hiçbir şey bilmiyoruz –yine de-sanki seni tanıyormuşum gibi hissediyorum!"

"Çocuklarınız var – kocanız Parlamento'daydı?"

"Hiç okula gitmedin ve şeyde yaşıyorsun–?"

"Halalarımınla birlikte Richmond'da."

"Richmond'da mı?"

"Anlayacağınız, halalarım parkı seviyor. Sessizlikten hoşlanıyorlar."

"Sense hoşlanmıyorsun! Anladım!" Clarissa güldü.

"Parkta tek başıma yürümeyi seviyorum; ama – köpeklerle değil," diye bitirdi sözünü.

"Evet; bazı insanlar da köpektir; öyle değil mi?" dedi Clarissa, bir sırrı tahmin etmiş gibi. "Ama herkes değil – ah hayır, hepsi değil."

"Hepsi değil," dedi Rachel ve sustu.

"Seni tek başına yürürken az çok hayal edebiliyorum," dedi

Clarissa; “ve düşünürken –kendine ait küçük bir dünyada. Ama bunun tadını nasıl da çıkaracaksın– bir gün!”

“Bir erkekle yürümenin tadını çıkaracağım – bunu mu demek istiyorsunuz?” dedi Rachel, iri, sorgulayan gözleriyle Bayan Dalloway’e bakarak.

“Özellikle bir erkeği düşünmüyordum,” dedi Clarissa. “Ama olacak.”

“Hayır. Ben hiç evlenmeyeceğim,” dedi Rachel kararlılıkla.

“Ben olsam bundan o kadar emin olmazdım,” dedi Clarissa. Yan yan bakması, Rachel’a, anlaşılmaz bir biçimde komiğine gitse de onu çekici bulduğunu anlattı.

“İnsanlar neden evlenir?” diye sordu Rachel.

“İşte keşfedeceğin şey bu,” diye güldü Clarissa.

Rachel onun bakışlarını takip ettiğinde gözlerinin bir saniye için Richard Dalloway’in gürbüz suretine takıldığını fark etti; o çizmesinin tabanında kibrit çakmakla uğraşırken, Willo-ughby görünüşe bakılırsa her ikisini de çok ilgilendiren bir şeyi açıklamaktaydı.

“Hiçbir şeye benzemez,” diye sonlandırdı sözlerini Clarissa. “Haydi, bana Ambrose’lardan söz et. Yoksa çok mu fazla soru soruyorum?”

“Sizi rahatça konuşulabilecek biri olarak görüyorum,” dedi Rachel.

Bununla birlikte, Ambrose’ların kısa tasviri biraz baştansavmaydı ve Bay Ambrose’un onun dayısı olduğu gerçeği dışında pek az şey içeriyordu.

“Annenin ağabeyi mi?”

Bir ad artık kullanılmamaya başladığında, en küçük değinme bile birşeyleri belli eder. Bayan Dalloway sözlerini sürdürdü:

“Sen annene mi benziyorsun?”

“Hayır, o farklıydı,” dedi Rachel.

Hiç kimseye anlatmadığı şeyleri Bayan Dalloway’e anlatmak için yoğun bir arzuya kapılmıştı – bu ana kadar kendisinin de farkına varmadığı şeyleri.

“Yalnızım,” diye başladı. “İsterdim ki–” Ne istediğini bilmiyordu, bu yüzden cümleyi bitiremedi; ama dudağı titredi.

Ama anlaşılan, Bayan Dalloway sözcükler olmadan da anlayabiliyordu.

"Biliyorum," dedi, bir kolunu Rachel'in omzuna dolayarak. "Senin yaşındayken ben de isterdim. Richard'la karşılaşana kadar kimse anlamadı. O bana istediğim her şeyi verdi. Yarı erkek yarı kadındır." Gözleri, parmaklıklara yaslanmış hâlâ konuşmakta olan Bay Dalloway'in üzerinde durdu. "Bunu onun karısı olduğum için söylediğimi sanma – onun hatalarını başka herkesinkilerden daha açıkça görüyorum. İnsanın birlikte yaşadığı kişiden istediği, onu olabileceği en iyi durumda tutmasıdır. Bu kadar mutlu olmak için ne yaptığımı sık sık merak ediyorum!" dedi coşkuyla; bir gözyaşı yanağından aşağı süzülüydü. Gözyaşını sildi, Rachel'in elini tutup sıkarak bağırды:

"Hayat ne kadar güzel!" O anda, güneş dalgaların üzerinde, Bayan Dalloway'in eli onun kolunda, taze melteme karşı dururlarken, daha önce adsız olan yaşam gerçekten de alabildiğine harika ve gerçek olamayacak kadar güzel göründü.

Burada yanlarından Helen geçti; Rachel'i görece yabancı biriyle kol kola, heyecan içinde görmek komiğine gitti, aynı zamanda biraz da sinirine dokundu. Ama Willoughby ile çok ilgi çekici bir sohbetin tadını çıkarmış ve sokulgan bir ruh halinde olan Richard hemen onlara katıldı.

"Panamama dikkatle bakın," dedi, şapkasının siperliğine dokunarak. "Havayı güzel olmaya ikna etmek için uygun bir başlıkla ne kadar çok şey yapılabileceğinin farkında mısınız, Bayan Vinrace? Bugünün sıcak bir yaz günü olduğuna karar verdim; sizi uyarıyorum, söyleyeceğiniz hiçbir şey beni sarsamayacaktır. Bu yüzden, oturacağım. Size de beni örnek almanızı öneririm." Yan yana sıralanmış üç sandalye onları oturmaya davet ediyordu.

Arkasına yaslanan Richard dalgaları inceledi.

"Çok güzel bir mavi," dedi. "Ama bu kadarı biraz fazla. Manzarada çeşitlilik esastır. Bundan ötürü, tepeleriniz varsa nehriniz de olmalıdır; nehriniz varsa da tepeleriniz. Benim kanımca dünyadaki en iyi manzara, güzel bir günde Boars Hill'den görülen manzaradır – güzel bir gün olmalı, dikkatinizi

çekerim – Battaniye mi? – Ah, teşekkür ederim, canım... Güzel bir günde, çağrışimlardan da yararlanırsınız – Geçmişten.”

“Konuşmak mı istiyorsun, Dick, yoksa yüksek sesle okuyayım mı?”

Clarissa, battanilerle birlikte bir kitap alıp getirmişti.

“İkna,” diye bildirdi Richard, cildi inceleyerek.

“Bayan Vinrace için,” dedi Clarissa. “Sevgili Jane’imize katlanamıyormuş.”

“Bu –izninizle– onu okumamış olduğunuzdandır,” dedi Richard. “O, sahip olduğumuz en büyük kadın yazar, yeri doldurulamaz.”

“En büyüğü,” diye sözlerini sürdürdü, “nedeni de şu: Erkek gibi yazmaya yeltenmiyor. Öteki kadınların hepsi buna yelteniyor; bu yüzden onları okumuyorum.”

“Örneklerinizi verin, Bayan Vinrace,” diye devam etti, parmak uçlarını birleştirerek. “İnancımдан döndürölmeye hazırım.”

Bekledi, Rachel ise onun bu küçümsemesi karşısında hemcinslerini temize çıkarmak için boş yere uğraştı.

“Ne yazık ki o haklı,” dedi Clarissa. “Genellikle haklıdır – alçak!”

“İkna’yı getirdim,” diye devam etti, “çünkü diğerlerinden biraz daha az bayat olduğunu düşündüm – bununla birlikte, Dick, Jane’i ezbere biliyormuşsun gibi yapmanın yararı yok, seni hep uyuttuğu düşünölünce!”

“Yasama zahmetinden sonra, uykuyu hak ediyorum,” dedi Richard.

“O topları kafandan atmalısın,” dedi Clarissa, Richard’ın gözlerinin hâlâ düşünceli bir tavırla dalgaları görmezlikten gelerek karayı aradığını görünce, “donanmaları da, imparatorlukları da, herhangi bir şeyi de.” Böyle söyleyerek kitabı açıp okumaya başladı:

“Somersetshire’da, Kellynch Hall’da yaşayan Sir Walter Elliott, kendini eğlendirmek için *Baronellik*’ten başka hiçbir kitabı eline almayan bir adamdı’ – Sir Walter’ı bilmez misin? – ‘Orada, boş zamanları için bir meşgale ve üzüntülü zamanları için bir teselli bulurdu.’ İyi yazıyor, değil mi? ‘Orada –” Tasasız,

nüktedan bir sesle okumaya devam etti. Sir Walter'ın, kocasının zihnini Britanya'nın topraklarından uzaklaştırarak onu zarif, acayip, şen şakrak, birazcık da gülünç bir dünyaya çekmesinde kararlıydı. Bir süre sonra, o dünyada güneş batmaya başlar, saptamalar yumuşar gibi oldu. Rachel bu değişikliğe neyin neden olduğunu görmek için başını kaldırıp baktı. Richard'ın göz kapakları kapanıp açılıyor, açılıp kapanıyordu. Genizden gelen yüksek sesli bir soluk, onun artık görünüşlere aldırmadığını, derin uykuda olduğunu haber verdi.

“Zafer!” diye fısıldadı Clarissa bir cümleinin sonunda. Ansızın, itiraz edencesine elini kaldırdı. Bir denizci kararsızca bekliyordu; Clarissa, kitabı Rachel'a verip iletiyi almak üzere sessiz bir adım attı – “Bay Grice müsait olup olmadığını bilmek istiyordu,” v.b. Clarissa onu takip etti. Kimse fark etmeksizin gizli gizli dolaşmakta olan Ridley ileri doğru bir hamle yapıp, durdu, iğrenme belirten bir hareketle çalışma odasına yürüdü. Uyuyan siyasetçi, Rachel'in sorumluluğuna terk edildi. Rachel bir cümle okudu; ona bir bakış attı. Uyurken, yatağın ucunda asılı duran bir cekete benziyordu; kırıp kırıptı; artık içleri bacaklarla ve kollarla doldurulmadığı halde yenlerle paçalar biçimlerini koruyordu. Ceketin yaşı ve durumu hakkında yargıda bulunabileceğiniz en iyi zaman budur. Ona tepeden ırnağa baktı, ta ki Richard'ın itiraz etmesi gerekiyormuş gibi gelene dek.

Belki kırk yaşında bir adamdı; şurada, gözlerinin çevresinde çizgiler vardı, burada, yanaklarında garip çukurluklar. Hafifçe yıpranmış görünüyordu, ama azimliydi ve yaşamının en güzel çağındaydı.

“Ablalar ve bir fındık faresiyle birkaç kanarya,” diye mırıldandı Rachel, gözlerini ondan hiç ayırmadan. “Acaba, acaba?” Sustu, eli çenesinde, hâlâ ona bakıyordu. Arkalarında bir zil çaldı; Richard başını kaldırdı. Sonra, gözlüğünü kaybetmiş bir miyopun o acayip görünüşüne bir saniye için bürünüveren gözlerini açtı. Genç bir hanımın karşısında horlamış, belki de hırıldamış olmanın uygunsuzluğunu üzerinden atması bir an sürdü. İnsanın uyanıp biriyle yalnız bırakılmış olduğunu görmesi de biraz tedirgin ediciydi.

"Uyukladım galiba," dedi. "Herkes ne oldu? Clarissa'ya?"

"Bayan Dalloway, Bay Grice'in balığına bakmaya gitti," diye yanıtladı Rachel.

"Tahmin etmeliydim," dedi Richard. "Sık olan bir olay. Ya siz bu parlak saatten nasıl yararlandınız? İnancınızdan döndünüz mü?"

"Galiba tek satır okumadım," dedi Rachel.

"Benim de hep başıma gelen şey. Bakacak çok fazla şey var. Ben de doğayı çok harekete geçirici bulurum. En iyi fikirlerim açık havada gelmiştir."

"Yürürken mi?"

"Yürürken – ata binerken – yelken kullanırken – Hayatımın en önemli sohbetleri Trinity'nin kocaman avlusunda gezinirken gerçekleşmiş olmalı. Her iki üniversitede de bulundum. Babamın hevesiydi. Bunun ufkumu genişleteceğini düşünüyordu. Galiba ona katılıyorum. Hatırlıyorum da –nasıl da asırlar önceymiş gibi geliyor!– şimdiki Hindistan Bakanı'yla gelecekteki bir devletin temelini kararlaştırıyorduk. Çok akıllı olduğumuzu düşünürdük. Olmadığımızdan emin değilim. Mutluyduk, Bayan Vinrace; gençtik – bilgeliğin yerini tutan armağanlar."

"Yapacağınızı söylediklerinizi yaptınız mı?" diye sordu Rachel.

"Keskin bir soru! Cevabım – Evet ve Hayır. Eğer bir yandan başarmaya giriştiklerimi başarmamışsam –hangimiz başarmış ki?– diğer yandan şunu dürüstçe söyleyebilirim: Ülkümü alçalımadım."

Kararlı bir tavırla bir martıya baktı, sanki ülküsü kuşun kanatları üzerinde uçuyordu.

"Peki," dedi Rachel, "ülkünüz nedir?"

"İşte orada çok fazla soru sormuş olursunuz, Bayan Vinrace," dedi Richard şakacı bir tavırla.

Rachel yalnızca öğrenmek istediğini söyleyebildi; Richard ise cevap vermesine yetecek kadar eğlenmişti.

"Pekala, nasıl yanıtlasam? Tek sözcükle – Birlik. Amaç birliği, toprak birliği, ilerleme birliği. En iyi fikirlerin en büyük alana yayılması."

“İngilizler mi?”

“Her şey göz önünde bulundurulduğunda İngilizler’in pek çok kişiden daha ak göründüğünü, sicillerinin daha temiz olduğunu kabul ediyorum. Ama, güzel Tanrım, sakın noksanları –korkuları– orta yerimizde yapılan ağza alınmaz şeyleri görmediğim fikrine kapılmayın! Hiçbir yanılmanın etkisinde değilim. Herhalde pek az insanın benden daha az yanılması vardır. Bir fabrikada hiç bulundunuz mu, Bayan Vinrace? –Hayır, sanmıyorum– bulunmadığınızı umduğumu söyleyebilirim.”

Rachel’in yoksul bir caddede pek az yürümüşlüğü vardı; yürüdükündeyse hep baba, hizmetçi ya da halalar ona eşlik etmişti.

“Diyecektim ki, çevrenizde ne tür şeylerin döndüğünü görmüş olsaydınız beni ve benim gibi adamları siyasetçi olmaya iten şeyin ne olduğunu anlardınız. Biraz önce, yapmaya giriştiğim şeyi yapıp yapmadığımı sormuştunuz. Pekala, hayatımı gözden geçirdiğimde, gurur duyduğumu itiraf ettiğim bir gerçek var; Lancashire’da birkaç bin kız –ve onlardan sonra gelecek olan binlercesi– benim sayemde her gün, annelerinin dokuma tezgahlarının başında geçirmek zorunda olduğu bir saat, açık havada geçirebiliyor. Üstelik, itiraf ederim, bu bana Keats’le Shelley’i bilmekten daha çok gurur veriyor.”

Keats’le Shelley’i bilenlerden biri olmak Rachel’a acı vermeye başladı. Richard Dalloway’dan hoşlanmıştı; o ısındıkça Rachel da ısınıyordu. Görünüşe bakılırsa söylediklerinde ciddiymi.

“Hiçbir şey bilmiyorum!” diye bağırdı Rachel.

“Hiçbir şey bilmemeniz çok daha iyi,” dedi Richard, babacan bir tavrıyla, “hem, kendinize haksızlık ettiğinizden eminim. Çok güzel çaldığınızı söylüyorlar; yığınla derin kitap okuduğunuzdan da kuşku yok.”

Büyüklere özgü latifeler artık Rachel’ı durduramazdı.

“Birlikten söz ediyorsunuz,” dedi. “Anlamamı sağlamak zorundasınız.”

“Karımın siyasetten konuşmasına asla izin vermem,” dedi Richard ciddi bir tavrıyla. “Bu nedenle. İnsanoglunun, yaradılışı gereği, hem savaşıp hem de ülkülerinin olması olanaksızdır.

Eğer ben ülkülerimi koruyabildiysem, ki büyük ölçüde koruduğumu söyleyebildiğim için şükrediyorum, akşam olunca eve, karımın yanına gidebilmemden ve onu, gününü ziyaretlerle geçirmiş olarak bulabilmemden ötürüdür, müzikle, çocuklarla oynamakla, ev işleriyle – aklınıza ne gelirse; yanılmaları yok edilmemiştir. Karım bana devam etme cesareti verir. Kamu hayatının gerilimi çok fazladır,” diye ekledi.

Bu, Richard'ın, insanoglunun hizmetinde her gün en güzel altınların birazıyla daha vedalaşan, yıpranmış bir aziz gibi görünmesine neden oldu.

“Böyle bir şeyi,” diye bağırdı Rachel, “nasıl yaptıklarını düşünemiyorum!”

“Açıklayın, Bayan Vinrace,” dedi Richard. “Bu, çözmek istediğim bir mesele.”

Nezaketi hakikiydi; böyle değerli, yetke sahibi bir adamla konuşmak yüreğini çarptırdığı halde Rachel onun kendisine tanıdığı fırsatı kullanmaya karar verdi.

“Bana şöyle geliyor,” diye başladı, titrek kişisel hayallerini önce anımsamak sonra da açıklamak için elinden gelenin en iyisini yaparak.

“Bir yerlerde, varsayalım Leeds'in varoşlarında, odasının içinde dul, yaşlı bir kadın var.”

Richard, dul kadını kabul ettiğini göstermek üzere başını eğdi.

“Londra'da hayatınızı konuşmakla, birşeyler yazmakla, yasa tasarılarını geçirmekle, doğal görüneni özlemekle geçiriyorsunuz. Bütün bunların sonucunda dul kadın, dolabına gidip biraz daha fazla çay, birkaç kesme şeker ya da biraz daha az çay ve bir gazete buluyor. Ülkenin her yanında dul kadınlar bunu yapıyor, kabul ediyorum. Yine de, bir de dul kadının zihni var – duygulanımlar; sizin dokunmadan bıraktıklarınız. Ama siz de kendinizinkileri harcıyorsunuz.”

“Dul kadın gidip dolabını tamtakır bulursa,” diye cevap verdi Richard, “insel durumunun etkileneceğini kabul edebiliriz. Kendine özgü faziletleri olan felsefenizde kusur bulmama izin verirseniz, Bayan Vinrace, insanın bir odacıklar topluluğu de-

g l, canlı bir varlık olduğunu işaret ederdim. Hayalgücü, Bayan Vinrace; hayalg c n z  kullanın; siz genç Liberaler'in başarısızlığa uğradığınız yer burası. Dünyayı bir bütün olarak kavrayın. Şimdi, sözünü ettiğiniz ikinci noktaya geleyim; genç kuşağın yararına i leri düzene sokmaya çalışmakla daha yüksek yeteneklerimi harcadığımı söylediniz; sizinle kesinlikle aynı fikirde değilim. Daha yüce bir amaç hayal edemiyorum – İmparatorluk'un vatandaşı olmak.  u şekilde bakın, Bayan Vinrace; devleti karmaşık bir makine olarak hayal edin; biz yurtta larsa o makinenin parçalarıyız; bazıları daha önemli görevleri yerine getirir; diğerleri (belki ben de onlardan biriyim) d zeneg n, halkın gözünden saklanan gizli birtakım parçaları arasında bağlantı kurmaya yarar yalnızca. Ama en önemsiz vida bile görevinde başarısız olursa, bütünün doğru düzgün çalışması tehlikeye girer.”

Penceresinden dışarı bakan, konuşacak birinin özlemini çeken, kara kuru dul bir kadın imgesini, tıpkı insanın Güney Kensington'da gördüklerine benzer, g mleyen, g mleyen ve g mleyen dev bir makine imgesiyle bir araya getirmek olanaksızdı. İletişim girişimi başarısızlığa uğramıştı.

“Görünüşe göre birbirimizi anlamıyoruz,” dedi Rachel.

“Sizi çok kızdıracak bir şey söyleyeyim mi?” diye yanıtladı Richard.

“Kızdırmayacaktır,” dedi Rachel.

“Pekala  yleyse; siyaset i   d s  diyebileceğim şey hiçbir kadında yoktur. Çok büyük erdemleriniz var; bunu kabul eden ilk kişi, öyle umuyorum ki, benim; ama devlet adamlılığıyla kastedilenin ne olduğunu görmeyi bile başaran bir kadına hiç rastlamadım. Sizi daha da kızdıracığım. Öyle bir kadına asla rastlamamayı umarım. Şimdi, Bayan Vinrace,  m r boyu düşman mıyız?”

Kibir, gerginlik ve delici bir anlaşılma arzusu onu bir girişimde daha bulunmaya zorladı.

“Caddelerin altında, lağımlarda, elektrik tellerinde, telefonlarda canlı bir şey var; demek istediğiniz bu mu?   p arabaları gibi şeylerde, yolları onaran adamlarda? Londra'da dolaşırken

ve bir musluğu açtığınızda su geldiği zaman hep bunu mu hissediyorsunuz?"

"Kesinlikle," dedi Richard. "Anladığım kadarıyla, modern toplumun bütününün, işbirliğine dayanan çaba üzerinde temellendirildiğini söylemek istiyorsunuz. Keşke daha çok insan bunun farkına varsa, Bayan Vinrace, sizin şu kiralık odalardaki yapayalnız yaşlı dul kadınlarınızın sayısı daha az olurdu!"

Rachel düşündü.

"Siz Liberal misiniz yoksa Muhafazakâr mısınız?" diye sordu.

"Kolaylık sağlaması bakımından kendime Muhafazakâr diyorum," dedi Richard gülümseyerek. "Ama iki partinin ortak yanları insanların genellikle kabul ettiğinden daha çoktur."

Bir duraklama oldu; Rachel açısından bunun nedeni, söyleyecek şeylerin yokluğu değildi; her zamanki gibi söyleyeceklerini söyleyemiyordu ve konuşma süresinin büyük olasılıkla tükenmekte olduğu gerçeği kafasını daha da karıştırıyordu. Aklına saçma, karmakarışık fikirler takılıyordu – insan yeterince geriye giderse belki de her şey anlaşılır olurdu; her şey ortaktı; çünkü Richmond High Caddesi'ndeki tarlalarda otlayan mamutlar kaldırım taşlarına, kurdelelerle dolu kutulara ve onun halalarına dönüşmüşlerdi.

"Çocukluğunuzda taşrada yaşadığınızı mı söylemiştiniz?" diye sordu.

Tavırları ona incelikten yoksun gelmekle birlikte, Richard'ın gururu okşanmıştı. İlgisinin hakiki olduğundan kuşku duyulamazdı.

"Söyledim," diye gülümsedi.

"Peki ne oldu?" diye sordu Rachel. "Yoksa çok mu soru soruyorum?"

"Emin olun, gururum okşanıyor. Ama –bir bakayım– ne oldu? Pekala, binicilik, dersler, ablalar. Hatırlıyorum da, türlü türlü acayip şeyin olduğu büyülü bir çöp yığını vardı. Ne garip, çocukların üzerinde neler etki bırakıyor! Oranın görünümünü bugün bile hatırlarım. Çocukların mutlu olduğunu düşünmek yanılgıdır. Öyle degillerdir; mutsuzlardır. Hiçbir zaman çocukken çektiğim kadar acı çekmedim."

“Neden?” diye sordu Rachel.

“Babamla iyi geçinemezdim,” dedi Richard kısaca. “Çok becerikli ama zor bir adamdı. Neyse – bu, insanı aynı günahı işlememeye kararlı kılıyor. Çocuklar adaletsizliği asla unutmazlar. Yetişkin insanların umursadığı yığınla şeyi affederler; ama o günah, bağışlanamaz günahır. Şu da var ki – başa çıkılması güç bir çocuktum herhalde; ama vermeye hazır olduklarımı düşündükçe! Hayır, bana karşı işlenen günahlar benim işlediklerimden çoktu. Ardından okula gittim, epey de başarılıydım; sonra, dediğim gibi, babam beni her iki üniversiteye de gönderdi... Biliyor musunuz, Bayan Vinrace, beni düşündürdünüz. Her şeye rağmen insan birine kendi hayatı hakkında ne kadar az şey anlatabiliyor! Ben burada oturuyorum; siz orada oturuyorsunuz; ikimiz de, hiç kuşku yok, birbirinden ilgi çekici deneyimlerle, fikirlerle, duygularla dopdoluyuz; ama nasıl iletişim kuracağız? Size anlattıklarım, karşılaştığınız tüm ikinci şahısların anlatabileceği şeylerdi.”

“Ben öyle düşünmüyorum,” dedi Rachel. “Önemli olan şeyler değil, onları söyleme biçimidir, öyle değil mi?”

“Doğru,” dedi Richard. “Tümüyle doğru.” Durakladı. “Geri dönüp hayatımı gözden geçirdiğimde –kırk iki yaşındayım– göze çarpan büyük gerçekler neler? Bana, şu ifadeyi kullanabilirsem, açınlananlar nelerdi? Yoksulların dertleri ve – (durak-sayarak öne eğildi) “aşk”!

Bu sözcükte sesini alçaltmıştı; bu, Rachel için göklerin peşesini kaldıran bir sözcüktü.

“Genç bir hanımefendiye söylenmesi garip bir şey,” diye sözlerini sürdürdü Richard. “Ama bununla ne – ne demek istediğim hakkında bir fikriniz var mı? Hayır; elbette yok. Sözcüğü geleneksel anlamında kullanmıyorum. Genç erkeklerin kullandığı gibi kullanıyorum. Kızlar çok cahil bırakılıyor, öyle değil mi? Belki akıllıcadır –belki– Bilmiyor musunuz?”

Söylediklerinin bilincinde değilmiş gibi konuşuyordu.

“Hayır, bilmiyorum,” dedi Rachel, neredeyse mırıldanır gibi konuşarak.

“Savaş gemileri, Dick! Şurada! Bak!”

Deniz yosunlarının hepsini takdir ederek Bay Grice'tan kurtulmuş olan Clarissa, el kol hareketleriyle onlara doğru seğırtti.

İki meşum gri gemi görmüştü, suyun altında kemik kadar çıplaklardı; biri ötekinin hemen ardından giderken, avlarını arayan gözsüz hayvanlara benziyorlardı. Richard'ın bilinci derhal yerine geldi.

"Aziz George!" diye bağırıp elini gözlerine siper ederek ayağa kalktı.

"Bizimkiler mi, Dick?" diye sordu Clarissa.

"Akdeniz Filosu," diye yanıtladı Richard.

Euphrosyne yavaşça bayrağını alçaltıyordu. Richard şapkasını kaldırdı. Clarissa kasılarak Rachel'in elini tutup sıkı.

"Sen de İngiliz olduğuna memnun değil misin!" dedi.

Savaş gemileri suların üzerine garip bir disiplin ve keder etkisi savurarak geçip gitti; onlar tekrar görünmez olana dek, kimse birbiriyle doğal bir tavırla konuşmadı. Öğle yemeğinde sohbet hep yığıtlık, ölüm ve İngiliz amirallerin muhteşem nitelikleri üzerineydi. Clarissa bir ozandan alıntılar yaptı, Willoughby bir diğ erinden. Savaş gemilerinde yaşamın müthiş olduğu üzerinde anlaşıldı; denizcilerse, insan onlarla ne zaman karşılaşırsa karşılaşsın, özellikle çok nazik ve yalındılar.

Böyle olduğundan, Helen denizci bulundurmanın ona hayvanat bahçesi bulundurmak kadar yanlış geldiğini belirttiğinde kimse bundan hoşlanmadı; savaş alanında ölmeye gelince, artık kesinlikle cesarete övgüler yağdırmayı kesmemizin zamanıydı – "cesaret hakkında kötü şiirler yazmayı da," diye söylendi Pepper.

Ama Helen aslında, sessizce oturan Rachel'in neden böyle tuhaf ve kıpkırmızı olduğunu merak ediyordu.

V. Bölüm

.....

Ne var ki, gözlemlerini sürdürmesi ya da herhangi bir sonuca varması mümkün olmadı, çünkü şimdi, denizde sıkça görülen kazalardan biri yüzünden yaşamlarının tüm akışı tepetaklak olmuştu.

Çay saatinde bile zemin, ayaklarının altında yükselip yeniden aşağılara iniyordu; akşam yemeğindeyse gemi, bir kırbaç iniyormuş gibi inleyip geriliyordu. Bir zamanlar sağrısında palyaçoların vals yapabileceği geniş sırtlı bir yük atırken, ot-laktaki bir taya dönüşüvermişti. Tabaklar kayarak bıçaklardan uzaklaşıyordu; kendine yemek alırken patateslerin bir o yana bir bu yana yuvarlandığını gören Bayan Dalloway'in yüzü bir ara bembeyaz kesildi. Willoughby elbette gemisinin erdemlerini göklere çıkarıyor, uzmanların ve seçkin yolcuların gemisi hakkında söylediklerini aktarıyordu, çünkü sahip olduğu şeyleri severdi. Yine de akşam yemeği huzursuz geçti; hanımlar yalnız kahr kalmaz, Clarissa, yatmasının daha iyi olacağını itiraf edip cesur bir tavırla gülümseyerek gitti.

Ertesi sabah fırtına üzerlerindeydi ve hiçbir kibarlık onu yok sayamazdı. Bayan Dalloway odasında kaldı. Richard üç öğünle yüzleşip hepsinde yigitçe yemek yedi; ama üçüncüde, yağda yüzen parlak birtakım kuşkonmazlar sonunda onu alt etti.

“Beni yendi,” diyerek çekildi.

“İşte yine yalnız kaldık,” dedi William Pepper masada çevresine bakınarak; ama kimse onunla sohbet etmeye hazır değildi; öğün sessizlik içinde sona erdi.

Ertesi gün karşılaşmalar – ama uçuşan yapraklar havada nasıl karşılaşırsa öyle. Hasta değillerdi; ama rüzgâr şiddetle onları paldır küldür aşağıya, odalara sürükledi. Güvertede solukları kesilmiş olarak birbirlerinin yanından geçtiler; masaların bir yanından öte yanına bağıldılar. Kürk ceketler giyorlardı; Helen, başında bandanası olmaksızın asla ortalıkta görünmüyordu. Rahat etmek için kamaralarına çekildiler, ayaklarını sımsıkı basarak gemiyi sarsılıp savrulmaya bıraktılar duyguları, dört nala giden bir atın taşıdığı çuvalın içindeki patateslerin duygularıyla aynıydı. Dış dünya, şiddetli, gri bir keşmekeşten ibaretti. İki gün boyunca eski duygularından tümüyle arındılar. Rachel’in ancak kendini bir dolu fırınasında kırım tepesinde kalmış, tüyleri rüzgârdan yol yol olmuş bir eşek sanacak kadar bilinci vardı; ardından, Atlas Okyanusu’nun tuzlu borasının durmaksızın geriye büküğü kurumuş bir ağaca dönüştü.

Öte yandan Helen, yalpalaya yalpalaya Bayan Dalloway’in kapısına geldi, kapıyı vurdu, kapıların çarpması ve rüzgârın darbeleri yüzünden işitilemedi ve içeri girdi.

Leğenler vardı, elbette. Bayan Dalloway yarı dik halde bir yastığın üzerine uzanmıştı; gözlerini açmadı. Sonra, “Ah, Dick, sen misin?” diye mırıldandı.

Helen haykırdı –çünkü lavaboya doğru savrulmuştu– “Nasılsınız?”

Clarissa bir gözünü açtı. Bu, ona inanılmayacak kadar sefih bir görünüm verdi. “Berbat!” dedi soluk soluğa. Dudaklarının içleri beyazdı.

Ayaklarını açarak yere sağlam basan Helen, içinde diş fırçası olan bir su bardağına şampanya dökmeyi becerdi.

“Şampanya,” dedi.

“İçinde diş fırçası var,” diye mırıldandı Clarissa; gülümsemesi, ağlayan birinin yüzünü çarpıtmasından farksızdı. İçti.

"İğrenç," diye fısıldadı legenleri işaret ederek. Nüktedanlığının kalıntıları, yüzünde hâlâ ay ışığı gibi oyunlar yapıyordu.

"Daha ister misiniz?" diye haykırdı Helen. Konuşmak yine Clarissa'nın gücünü aşıyordu. Rüzgâr gemiyi titreterek yan yattırdı. Solgun ısıraplar, dalgalar halinde Bayan Dalloway'i yokladı. Perdeler çırpındıkça gri ışıklar pudra gibi üzerine serpiliyordu. Fırtınanın kasılmaları arasında Helen perdeyi tutturdu, yastıkları salladı, yatak örtülerini gerdi, sıcak burun deliklerini ve alnı soğuk esansla rahatlatı.

"Çok iyisiniz!" dedi Clarissa soluk soluğa. "Korkunç bir dağınıklık!"

Düşüp yere saçılmış olan beyaz iç çamaşırları için özür dilemeye çalışıyordu. Bir saniyelğine tek gözünü açtı; odanın düzenli olduğunu gördü. "İyi," dedi soluk soluğa.

Helen onun yanından ayrıldı; derinlerde, çok derinlerde Bayan Dalloway'den bir şekilde hoşlandığını biliyordu. Onun canlılığına ve hastalıkla boğuşurken bile düzenli bir yatak odası arzu etmesine saygı duymaktan kendini alamıyordu. Bununla birlikte, kombinezonu dizlerinin üstüne kadar sıyrılmıştı.

Fırına aniden pençesini gevşetti. Bu, çay zamanı oldu; boranın beklenen galeyanı tepe noktasına erişir erişmez zayıflayıp söndü; gemi her zamanki gibi bata çıka gitmek yerine istikrarlı bir biçimde ilerlemeye başladı. O tekdüze dalıp çıkma, kükreyip yatışma düzeni bozulmuştu; masadaki herkes başını kaldırıp baktı, içlerinde birşeylerin gevşediğini hissediyorlardı. Gerginlik azalmış, insanca duygular yeniden gizli gizli göz kırpmaya başlamıştı, tıpkı bir tünelin sonunda gün ışığı görününce olduğu gibi.

"Benimle bir gezintiye var mısınız?" diye seslendi Ridley, masanın karşı tarafındaki Rachel'a.

"Aptalca!" diye bağırды Helen, ama sendeleye sendeleye merdivenden yukarı çıktılar. Rüzgârdan solukları kesilirken moralleri ansızın düzeldi, çünkü bütün bu gri keşmekeşin eteklerinde puslu, alün bir benek vardı. Bir anda dünya biçim kazandı; onlar artık boşlukta uçuşan atomlar değil, denizin sırtında utkulu bir gemiyi süren insanlardı. Rüzgâr ve uzam

sürgün edilmişti; dünya bir çamaşır teknesinin içindeki bir elma gibi yüzmekteydi; insanoğlunun, bağlarını koparmış olan zihni de bir kez daha o eski inançlara tutundu.

Sürünerek gemiyi iki kez çepeçevre dolaşmış, rüzgârdan çok sayıda sıkı şaplak yemişlerdi ki, bir denizcinin yüzünün gerçekten altın gibi parladığını gördüler. Baktılar; güneşin sarı renkli tam dairesini seyrettiler; bir dakika sonra tutam tutam bulutlar çaprazlamasına süzülerek güneşin üzerinden geçti; sonra güneş tamamen gizlendi. Ne var ki ertesi sabah kahvaltı vakti geldiğinde gökyüzü tertemiz olmuştu, dalgalar sarp olmakla birlikte maviydi; hortlakların ikamet ettiği o tuhaf yeraltı dünyasını gördükten sonra insanlar her zamankinden daha büyük bir sevinçle demliklerin, ekmek somunlarının arasında yaşamaya başladılar.

Ne ki, Richard'la Clarissa hâlâ sınır bölgesindelerdi. Clarissa doğrulup oturmaya kalkışmadı; kocası ayaklarının üzerinde dikildi, yelegiyle pantolonunu süzdü, başını iki yana salladı, sonra yeniden uzandı. Beyninin içi hâlâ kabarıp iniyordu, tıpkı tiyatro sahnesindeki deniz gibi. Saat dörtte uykudan uyandığında, kırmızı pelüş perdelerle gri tüvit pantolon arasında parlak bir açı yapan gün ışığını gördü. Olağan dış dünya zihnine sızdı; giyindiğinde yine bir İngiliz beyefendisi olmuştu.

Karısının yanında ayakta durdu. Clarissa onu ceketinin yakasından tutarak kendine çekip öptü; bir dakika boyunca ona sımsıkı kenetlendi.

"Gidip biraz hava al, Dick," dedi. "Oldukça solgun görünüyorsun... Ne kadar güzel kokuyorsun!.. Ayrıca o kadına karşı kibar ol. Bana öyle iyi davrandı ki."

Hemen ardından Bayan Dalloway, yamyassı olmakla birlikte hâlâ yenilmezliğini sürdüren yastığının serin tarafını çevirdi.

Richard, Helen'i, içinde sarı kekle sade tereyağlı ekmek olan iki tabağın başında, görümcesinin kocasıyla konuşurken buldu.

"Çok hasta görünüyorsunuz!" diye bağırdı Helen onu görünce. "Gelip biraz çay için."

Fincanların üzerinde dolaşan ellerin güzelliği Richard'ın dikkatini çekti.

“Karıma çok iyi davrandığınızı duydum,” dedi. “Berbat bir zaman geçirdi. Gelip ona şampanya içirmişsiniz. Siz de mi kurtarılanlardan biriydiniz?”

“Ben mi? Ah, ben yirmi yıldır hasta olmadım – deniz tutması demek istiyorum.”

“Hep söylerim, iyileşmenin üç aşaması vardır,” diye araya girdi Willoughby’nin sağlıklı sesi. “Süt aşaması, tereyağlı ekmek aşaması ve kızarmış et aşaması. Sizin tereyağlı ekme aşamasında olduğunuzu söyleyebilirim.” Ona tabağı uzattı.

“Şimdi bol bol çay içmenizi salık veririm, sonra da güverteye hızlı bir yürüyüş; yemek zamanı geldiğinde et için yaygara koparmaya başlamış olursunuz, ne dersiniz?” İşleri dolayısıyla izin istedikten sonra gülerek dışarı çıktı.

“Ne muhteşem bir adam!” dedi Richard. “Her zaman birşeyler yapmaya hevesli.”

“Evet,” dedi Helen, “hep öyleydi.”

“Bu yaptığı büyük bir girişim,” diye sözlerini sürdürdü Richard. “Bu iş kesinlikle gemilerle bitmeyecek. Onu Parlamento’da göreceğiz, yoksa çok yanıliyorum demektir. Tam Parlamento’da istediğimiz türden bir adam – birşeyler yapmış olan bir adam.”

Ne ki Helen, görümcesinin kocasıyla pek ilgili değildi.

“Herhalde başınız ağrıyordur, değil mi?” diye sordu, taze bir fincan çay doldururken.

“Hmm, ağrıyor,” dedi Richard. “İnsanın bu dünyada bedeninin kölesi olduğunu fark etmesi utanç verici. Biliyor musunuz, ocağın üstünde çaydanlık yoksa asla çalışmam. Fazla çay içmem ama istersem içebileceğimi bilmem gerekir.”

“Sizin için çok kötü,” dedi Helen.

“İnsanın yaşamını kısaltıyor; ama ne yazık ki, Bayan Ambrose, biz siyasetçiler buna baştan karar vermek zorundayız. Canımızı dişimize takıp çalışmamız gerek, yoksa—”

“Tekerinize çomak sokarlar!” dedi Helen neşeyle.

“Bizi ciddiye almanızı bir türlü sağlayamıyoruz, Bayan Ambrose,” diye yakındı Richard. “Zamanınızı nasıl geçirdiğinizi sorabilir miyim? Okumakla mı – felsefe mi?” (Kara kitabı

gördü.) “Metafizik ve balıkçılık!” diye bağırdı. “Bir kez daha yaşayacak olsam herhalde kendimi bu ikisinden birine adardım.” Sayfaları çevirmeye başladı.

“O halde, iyi, tanımlanamaz,” diye okudu yüksek sesle. “Bunun hâlâ sürdüğünü düşünmek ne kadar hoş! ‘Bildiğim kadarıyla, bu olguyu açıkça fark edip dile getiren bir tek etik yazarı var: Profesör Henry Sidgwick.’ Tam da bizim delikanlıyken konuştuğumuz türden bir şey. Sabahın beşine kadar Duffy’le –şimdi Hindistan Bakanı– o kemerli yollarda daireler çize çize dolaşarak tartıştığımızı hatırlıyorum, sonunda, yatmak için çok geç olduğuna karar verir, onun yerine ata binmeye giderdik. Herhangi bir sonuca vardığımız hiç oldu mu – o başka mesele. Yine de önemli olan tartışmaktır. Hayatta akılda kalanlar böyle şeylerdir. O zamandan bu yana hiçbir şeyi o kadar canlı anımsamadım. Filozoflar, bilginler,” diye sözlerini sürdürdü, “meşaleyi elden ele geçiren, yaşamamızı sağlayan ışığı yanık tutan insanlar onlardır. Siyasetçi olmak her zaman insanı kör etmez, Bayan Ambrose.”

“Evet. Neden etsin ki?” dedi Helen. “Eşinizin şeker kullanıp kullanmadığını anımsayabiliyor musunuz?”

Tepsiyi alıp Bayan Dalloway’e gitmek üzere dışarı çıktı.

Richard, kaşkolunu boynuna iki kez doladıktan sonra kendini güçlükle güverteye attı. Karanlık odada solgunlaşıp narınlaşan bedeni serin havada baştan aşağı karıncalandı. Kendini kesinlikle yaşamının en güzel çağındaki bir adam gibi hissediyordu. Rüzgârın yüzünü tokatlamasına izin vererek sapa sağlam dururken gözlerinde gururun ışıltısı vardı. Başını hafifçe eğerek köşelerden döndü, uzun adımlarla yokuş yukarı ilerleyip sert rüzgârı karşıladı. Bir çarpışma oldu. Çarpıyı kişinin kim olduğunu bir an göremedi. “Özür dilerim.” “Özür dilerim.” Af dileyen, Rachel’dı. İkisi de güldü; rüzgârda, konuşamayacak kadar çok savrulmuşlardı. Rachel, odasının kapısını iterek açtı; içerinin dinginliğine doğru bir adım attı. Onunla konuşmak için Richard’ın onun ardından gitmesi gerekiyordu. Rüzgârın girdabında durdular; kâğıtlar daireler çizerek uçuşmaya başladı, kapı çarpıtı; onlarsa kahkahalarla

birer sandalyeye devrilverdiler. Richard, Bach'ın üzerine oturdu.

"Vay canına! Ne fırtına!" diye bağırdı.

"Güzel, değil mi?" dedi Rachel. Mücadele ve rüzgâr ona yoksun olduğu kararlılığı vermişti; yanakları kızarmış, saçları çözülmüştü.

"Ah, ne eğlence!" diye haykırdı Richard. "Neyin üstünde oturuyorum ben? Burası sizin odanız mı? Ne kadar hoş!"

"Şuraya – şuraya oturun," diye buyurdu Rachel. Cowper bir kez daha kaydı.

"Yeniden görüşmemiz ne kadar hoş," dedi Richard. "Sanki yıllar geçti. Cowper'ın *Mektupları*?.. Bach?.. *Uğultulu Tepeler*?.. Dünya hakkında tefekküre daldığınız, sonra da zavallı siyasetçilere sorular yönelmek üzere dışarı çıktığınız yer burası mı? Deniz tutmasının verdiği aralarda, konuşmamız hakkında çok düşündüm. Emin olun, beni düşündürdünüz."

"Sizi düşündürdüm mü? Ama neden?"

"Nasıl da yapayalnız buz dağlarıyız biz, Bayan Vinrace! Ne kadar az iletişim kurabiliyoruz! Size anlatmak istediğim çok şey var – hakkında düşüncelerinizi duymak istediğim şeyler. Burke'ü hiç okudunuz mu?"

"Burke mü?" diye yineledi Rachel. "Burke kimdi?"

"Hayır mı? Hmm, öyleyse size bir nüsha göndermeliyim. *Fransız İhtilali Üzerine Söylev – Amerikan Ayaklanması? Hangisi olsun acaba?*" Cep defterine birşeyler kaydetti. "Sonra da bana yazıp kitap hakkında ne düşündüğünüzü anlatmalısınız. Bu suskunluk –bu yalıtılmışlık– işte modern yaşamın sorunu bu! Şimdi, bana kendinizden söz edin. İlgi alanlarınız, uğraşılarınız nelerdir? Çok güçlü ilgi alanları olan bir insan olduğunuzu tahmin ediyorum. Elbette öylesiniz! Güzel Tanrım! İçinde yaşadığımız çağı düşününce, fırsatları ve olanaklarıyla, yapılacak, tadı çıkarılacak bir yığın şeyiyle – neden on tane değil de bir tane hayatımız var? Ama kendinizden söz edecektiniz?"

"Gördüğünüz gibi, kadınım," dedi Rachel.

"Biliyorum – biliyorum," dedi Richard, başını geriye atıp gözlerini ovuşturarak.

“Kadın olmak ne kadar tuhaf! Genç ve güzel bir kadının,” diye devam etti, özlü bir söz söylercesine, “bütün dünya ayakları altındadır. Bu doğru, Bayan Vinrace. Hesapsız bir gücünüz var – iyilik ve kötülük için. Yapamayacağınız ne var ki–” sözünü tamamlamadı.

“Ne?” diye sordu Rachel.

“Güzelsiniz,” dedi Richard. Gemi yalpaladı. Rachel hafifçe öne düştü. Richard onu kollarına alıp öptü. Sımsıkı sarılarak tutkuyla öptü, öyle ki Rachel onun bedeninin serliğini, yanığının pürüzlerinin kendi yanığında iz bıraktığını hissetti. Gözlerinin önüne kapkara dalgalar gönderen şiddetli kalp atışlarıyla sandalyesine yığılıverdi. Richard, elleriyle alnını kavradı.

“Beni baştan çıkarıyorsunuz,” dedi. Ses tonu dehşet vericiydi. Kavgada nefesi tıkanmış gibiydi. İkisi de titriyordu. Rachel ayağa kalktı ve dışarı çıktı. Baş soğuktu, dizleri titriyordu; bu duygunun bedensel acısı öyle büyüktü ki, Rachel hareket etmeyi ancak yüreğinin kocaman hoplayışları üzerinde sürdürabiliyordu. Geminin parmaklıklarına yaslandı; yavaş yavaş hiçbir şey hissetmemeye başladı, çünkü bedeninde ve zihninde bir ürperti dolaşıyordu. Uzaklarda, dalgaların arasında küçük, siyah beyaz deniz kuşları süzülüyordu. Dalgaların çukurlarında yumuşacık, zarif hareketlerle yükselip alçalırken fazlasıyla yalıtılmış ve kayıtsız görünüyorlardı.

“Huzur dolusunuz,” dedi Rachel. Kendisi de huzurla dolmuştu, aynı zamanda içini tuhaf bir sevinç sarıyordu. Yaşam onun hiç tahmin etmediği sonsuz olasılıklar içeriyordu sanki. Parmaklıklara yaslanıp, üşüdüğünü ve yeniden tümüyle sakinleştiğini hissedene dek, dalgaların doruklarına kesik kesik serpilen gün ışığında, bulanık gri sulara baktı. Ne olursa olsun, başına harika bir şey gelmişti.

Ne var ki, yemek sırasında kendini yücelmiş değil, düpedüz rahatsız hissediyordu; sanki Richard'la birlikte olağan yaşamda gizli tutulan bir şey görmüşlerdi de bu yüzden birbirlerine bakmak istemiyorlardı. Richard'ın gözleri bir kez tedirginlikle ona doğru kaydı, bir daha da hiç bakmadı. Resmî, basmakalıp

sözcükler güçlkle bir araya getiriliyordu, ama Willoughby heyecana gelmişti.

“Bay Dalloway’e kızarmış et!” diye bağırdı. “Haydi gelin – o yürüyüşten sonra artık et aşamasındasınız, Dalloway!”

Bunu, Bright, Disraeli ve koalisyon hükümetleri hakkında harika, erkeksi öyküler izledi; yemek masasındakilerin özelliiksiz ve küçük görünmesine neden olan harika öyküler. Yemekten sonra, sallanan büyük lambanın altında baş başa otururlarken Rachel’in benzinin solukluğu Helen’in dikkatini çekti. Kızın davranışlarında bir tuhaflık olduğu bir kez daha aklına geldi.

“Yorgun görünüyorsun. Yorgun musun?” diye sordu.

“Yorgun değilim,” dedi Rachel. “Ah evet, galiba yorgunum.”

Helen ona yatmasını tavsiye etti; Rachel uzaklaştı, Richard’ı bir daha görmedi. Çok yorulmuş olmalıydı ki hemen uykuya daldı, ama bir iki saatlik rüyasız uykunun ardından rüya gördü. Düşünde, uzun bir tünelden aşağı yürüyordu; tünel gittikçe daralıyordu, öyle ki Rachel iki yanındaki nemli tuğlalara dokunabiliyordu. Sonunda tünel açılıp bir kubbeye dönüştü; Rachel kendini içeride kapana kısılmış halde buldu, nereye dönse tuğlalarla karşılaşılıyordu, yere çömelmiş, anlamsız sesler çıkaran, uzun tırnaklı, küçücük, biçimsiz bir adamla yalnızdı. Adamın yüzü çiçek bozuğuydu ve bir hayvanın yüzüne benziyordu. Arkasındaki duvardan sızan nem, damlacıklar halinde toplanıp aşağıya kayılıyordu. Rachel, kıpırdamaya cesaret edemedi, ölüm kadar hareketsiz ve soğuk, yatılıyordu; sonunda kendini yatağın öte yanına atarak bu ıstıraba son verdi ve “Ah!” diye haykırarak uyandı.

Işık ona tanıdık şeyleri gösterdi: Sandalyeden düşmüş giysilerini, bembeyaz ışıldayan sürahiyi; ne var ki, korku hemen yok olmadı. Peşinde biri varmış gibi hissediyordu, bu yüzden kalkıp kapısını kilitledi. Bir ses inleyerek onu çağırıyordu; gözler onu arzuluyordu. Bütün gece barbar adamlar gemiye saldırdılar; itişip kakışarak geçitlerden aşağı indiler ve onun kapısında durup havayı kokladılar. Rachel bir daha uyuyamadı.

VI. Bölüm

.....

“İşte hayatın trajedisi bu – hep söylediğim gibi!” dedi Bayan Dalloway. “Birşeylere başlayıp, sonlandırmak zorunda kalmak. Öyle de olsa *bunun* sona ermesine izin vermeyeceğim, eğer siz de kabul ederseniz.” Sabahtı, deniz durgundu ve gemi bu kez de, sahilden pek uzak olmayan bir başka yerde demir atmıştı.

Bayan Dalloway uzun kürk pelerinini giymiş, tüllerini başının çevresine dolamıştı; gözalıcı sandıklar bir kez daha birbirinin üzerinde durmaktaydı, böylece birkaç gün önceki sahne tekrarlanıyormuş gibi görünüyordu.

“Londra’da görüşeceğimize inanıyor musunuz?” dedi Ridley kinayeli bir tavırla. “Şuraya adımınızı atana kadar benimle ilgili her şeyi unutmuş olacaksınız.”

Dalları kıpırdayan ağaçlarını artık ayrı ayrı seçebildikleri küçük koyun sahilini işaret etti.

“Ne kadar kötüsünüz!” diye güldü Bayan Dalloway. “Nasıl olsa Rachel beni görmeye gelecek – döndüğünüz anda,” dedi, Rachel’in kolunu sıkarak. “Hemen – mazeret yok!”

İkna’nın içindeki boş yaprağa gümüş bir kalemle adını ve adresini yazıp, kitabı Rachel’a verdi. Gemiciler çantaları omuzlamışlardı; kalabalık biraraya toplanmaya başlıyordu. Kaptan

Cobbold, Bay Grice, Willoughby, Helen, oradalarđı; mavi sü-
veterli, tamdık olmayan, minnettar bir de adam vardı.

"Ah, zamanı geldi," dedi Clarissa. "Pekala, hoşça kalın. Seni
sevdim," diye mırıldandı, Rachel'i öperken. Aralarındaki insan-
lar Richard'la Rachel'in el sıkışmasına gerek bırakmamışlardı;
geminin yanından aşağı inen karısının peşi sıra gitmeden önce,
Richard ona bir saniye, çok resmî bir ifadeyle bakmayı başardı.

Gemiden ayrılan sandal karaya doğru ilerledi; Helen, Ridley
ve Rachel birkaç dakika parmaklıklardan sarkıp izlediler. Ba-
yan Dalloway bir kez dönüp el salladı; ama sandal küçüldükçe
küçüldü, sonunda yükselip alçalmayı kesti; kararlı iki sırttan
başka hiçbir şey görünmez oldu,

"Eh, bu da bitti," dedi Ridley, uzun bir sessizlikten sonra.
"Onları bir daha hiç görmeyeceğiz," diye ekledi, kitaplarının
yanına gitmek üzere arkasına dönerken. Üzerlerine bir boşluk
duygusu ve hüzün çökmüştü; bittiğini, sonsuza dek ayrıldık-
larını içten içe biliyorlardı ve bu bilgi, içlerini, tanışıklıkları-
nın uzunluğunun haklı gösterebileceğinden çok daha fazla
kasvetle dolduruyordu. Daha sandal uzaklaşırken Dalloway'le-
rin yerini başka görüntü ve seslerin almaya başladığını hisse-
debiliyorlardı; bu duygu öyle nahoştu ki ona karşı koymaya
çalışıyorlardı. Çünkü aynı şekilde onlar da unutulacaklardı.

Tıpkı alt katta kurumuş gül yapraklarını tuvalet masasından
süpürmekte olan Bayan Chailey gibi, Helen da konuklar git-
tikten sonra her şeyi yeniden derleyip toplamak için can atı-
yordu. Apaçık mecalsizliği ve kayıtsızlığı Rachel'i kolay bir av
haline getiriyordu; gerçekten de Helen bir tür tuzak tasarla-
mıştı. Bir şey olduğundan artık neredeyse emindi; üstelik, ye-
terince uzun süre birbirlerine yabancı kaldıklarını düşünmeye
başlamıştı; kızın nasıl biri olduğunu öğrenmek istiyordu, el-
bette bunun nedeni biraz da Rachel'in tanınmaya hiç hevesli
olmayışındı. Bu nedenle, parmaklıklardan çekildikleri sırada
şöyle dedi:

"Alıştırma yapmak yerine gel de benimle konuş," ve katla-
nır koltukların güneşin altında uzandığı korunaklı tarafa yö-
neldi. Rachel kayıtsız bir tavırla onu takip etti. Zihni Ric-

hard'la meşguldü; olanların aşırı tuhaflığıyla ve daha önce bilincinde olmadığı binlerce duyguyla. Helen basmakalıp sözlerle ona yaklaştırmaya çalışırken, Rachel onun söylediklerini dinlemek için neredeyse hiç çaba göstermedi. Bayan Ambrose nakışını düzenler, ipekli ipliğini emip iğnesine geçirirken, o, gözlerini ufka dikerek sırtı üstü yattı.

"O insanları sevdin mi?" diye sordu Helen teklifsiz bir tavrıyla.

"Evet," diye yanıtladı Rachel ifadesizce.

"Onunla konuştunuz, değil mi?"

Rachel bir dakika hiçbir şey söylemedi.

"Beni öptü," dedi, ses tonunda hiçbir değişiklik olmaksızın.

Helen irkildi, ona baktı, ama ne hissettiğini çözemedi.

"M-m-m, evet," dedi biraz durakladıktan sonra. "O tür bir adam olduğunu düşünmüştüm."

"Ne tür bir adam?" dedi Rachel.

"Kendini beğenmiş ve aşırı duygusal."

"Ondan hoşlandım," dedi Rachel.

"Yani aslında rahatsız olmadın mı?"

Helen onu tanıdığından bu yana ilk kez Rachel'in gözleri ışıltı parlıyordu.

"Oldum," dedi hararetle. "Rüya gördüm. Uyuyamadım."

"Ne olduğunu bana anlat," dedi Helen. Rachel'in öyküsünü dinlerken dudaklarının seğirmesine engel olmak zorunda kaldı. Öykü büyük bir ciddiyetle, mizah duygusundan yoksun bir biçimde pat diye dökülüverdi.

"Siyasetten söz ettik. Bir yerlerde yoksullar yararına neler yaptığını anlattı. Ona türlü türlü sorular sordum. Bana hayatını anlattı. Düünden önceki gün, fırtınadan sonra beni görmek için odama geldi. O sırada oldu, neredeyse birdenbire. Beni öptü. Neden, bilmiyorum." Konuştukça kızarıyordu. "Epeyce heyecanlandım," diye sözlerini sürdürdü. "Ama önce rahatsız olmadım; sonra—" durakladı; yine kabarmış küçük adamın suretini gördü – "dehşete kapıldım."

Gözlerindeki bakıştan, yine dehşete düştüğü belliydi. Helen gerçekten ne diyeceğini bilemiyordu. Rachel'in yetiştirilişi hakkında bildiği pek az şeye dayanarak, erkeklerle kadınların

ilişkilerinden tümüyle habersiz bırakılmış olduğunu sanıyordu. Erkeklerle değil de kadınlarla birlikteyken hissettiği bir utangaçlık nedeniyle, bunların neler olduğunu yalın bir biçimde açıklamak istemiyordu. Bu yüzden, diğer yolu tutarak tüm olayı önemsiz gösterdi.

"Ah, neyse," dedi, "salak yaratığın biriydi; yerinde olsam bunu daha fazla düşünmezdim."

"Hayır," dedi Rachel, dimdik oturarak, "öyle yapmayacağım. Tam olarak ne anlama geldiğini bulana kadar bütün gece, bütün gün bunu düşüneceğim."

"Hiçbir şey okumuyor musun sen?" diye sordu Helen tereddütle.

"Cowper'ın Mektupları – o tür şeyler. Babam bana alıyor, ya da halalarım."

Helen, kızını, yirmi dört yaşına gelip de erkeklerin kadınları arzuladığından neredeyse hiç haberdar olmadan, bir öpücükle dehşete kapılacağı biçimde yetiştiren bir adam hakkında neler düşündüğünü yüksek sesle söylememek için kendini güç tutuyordu. Rachel'in kendini inanılmayacak kadar gülünç duruma düşürmüş olduğundan korkmak için sağlam nedenleri vardı.

"Pek fazla erkek tanı mıyorsun herhalde?" diye sordu.

"Bay Pepper," dedi Rachel alaycı bir tavırla.

"Yani seninle evlenmek isteyen biri hiç olmadı mı?"

"Hayır," diye yanıtladı açıkyüreklilikle.

Helen, söylediklerinden anlaşıldığı kadarıyla Rachel'in bunlar üzerinde enine boyuna düşüneceği kesin olduğuna göre, ona yardım etmesinin iyi olacağına karar verdi.

"Korkmana gerek yok," dedi. "Bu, dünyadaki en doğal şey. Erkekler seni öpmek isteyeceklerdir, tıpkı seninle evlenmek isteyecekleri gibi. Üzücü olan, şeyleri olduğundan büyük ya da küçük görmektir. Bu tıpkı insanların yemek yerken ya da erkeklerin tükürürken çıkardığı seslere dikkat etmeye benziyor; ya da kısacası, insanın sinirine dokunan herhangi küçük bir şeye."

Rachel bu sözlerle dikkatini vermiyor gibiydi. "Söylesene," dedi birdenbire, "Piccadilly'deki şu kadınlar kim?"

“Piccadilly mi? Onlar, fahişeler,” dedi Helen.

“Bu, *dehşet verici – iğrenç*,” dedi Rachel, sanki nefreti Helen’i da içine alıyordu.

“Öyle,” dedi Helen. “Ama—”

“Ondan hoşlanmıştım,” diye düşüncelere daldı Rachel, kendi kendine konuşur gibi. “Onunla konuşmak istemiştım; neler yaptığını öğrenmek istemiştım. Lancashire’daki kadınlar—”

Konuşmalarını anımsayınca, Richard’da sevmeye değer, kurmaya yeltendikleri arkadaşlıkta iyi, ayrılma biçimlerindeyse tuhaf denecek kadar acıklı birşeyler varmış gibi gelmeye başlamıştı.

Helen onun ruh halindeki yumuşamayı görebiliyordu.

“Görüyorsun ya,” dedi, “her şeyi olduğu gibi kabul etmelisin; erkeklerle arkadaşlık etmek istiyorsan tehlikeleri göze alacaksın. Kendi adıma,” diye sözlerini sürdürdü birden gülümseyerek, “buna değdiğini düşünüyorum; beni öpmelerinin sakıncası yok; galiba Bay Dalloway’in seni öpüp beni öpmemesini de epey kıskandım. Her ne kadar,” diye ekledi, “beni bir hayli sıkıyorsa da.”

Ama Rachel onun gülümsemesine karşılık vermedi; Helen’in ondan beklediği gibi bütün olayı aklından çıkarıp atmadı da. Zihni çok hızlı, tutarsız ve acı vererek çalışıyordu. Helen’in sözleri hep orada olan kocaman kütleleri devirmişti; içeri giren ışıksa soğuktu. Bir süre sabit gözlerle oturduktan sonra birden patladı:

“Demek bu yüzden tek başıma yürüyemiyorum!”

Bu yeni ışığın altında yaşamını ilk kez, sürünen, kuşatılmış bir şey olarak görüyordu; yüksek duvarlar arasında ihtiyatla güdülen, şurada yönü değiştirilmiş, burada karanlığa daldırılmış, köreltilmiş, sonsuza dek sakatlanmış bir şey –elindeki tek fırsat olan yaşamı– binlerce söz ve eylem, onun için apaçık oluvermişti.

“Çünkü erkekler gaddar! Erkeklerden nefret ediyorum!” diye bağırdı.

“Ondan hoşlandığını söylemiştin galiba?” dedi Helen.

“Ondan hoşlanmıştım, öpülmekten de hoşlanmıştım,” diye

yanıtladı Rachel, bu yalnızca sorununu daha da güçleştiriyor-
muş gibi.

Helen, hem sarsıntının hem de sorunun ne denli hakiki olduğunu görünce şaşırmıştı, ne var ki bu güçlüğü gidermek için, konuşmayı sürdürmekten başka bir yol düşünemiyordu. Yeğenini konuşturmak, böylece bu oldukça sıkıcı, iyi yürekli, görünüşte dürüst siyasetçinin onun üzerinde neden bu kadar derin bir iz bıraktığını anlamak istiyordu, çünkü yirmi dört yaşında bu kesinlikle doğal değildi.

“Bayan Dalloway’i de sevdin mi?” diye sordu.

Konuşurken, Rachel’in kızardığını gördü; söylediği aptalca şeyleri anımsıyor, bu zarif kadına kötü davrandığının farkına varıyordu, çünkü Bayan Dalloway kocasını sevdiğini söylemişti.

“Oldukça nazikti, ama yüksük kafalı bir yaratıktı,” diye devam etti Helen. “Bu kadar saçmalık duymamıştım! Dır-dır-vır-vır –balık ve Yunan alfabesi– kimsenin söylediği tek sözcüğü dinlememeler –nasıl çocuk yetiştirileceği hakkında bitmez tükenmez budalaca kuramlar– adamla konuşmayı çok daha yeğlerim. Kendini beğenmiş bir adamdı ama en azından kendisine söylenenleri anlıyordu.”

Richard’ın da Clarissa’nın da büyüleyicilikleri, fark edilemeyecek kadar az da olsa, soldu. Demek, her şeye rağmen, olgun bir insanın gözünde o kadar da harika değillerdi.

“İnsanların içlerini anlamak çok güç,” dedi Rachel; Helen onun daha doğal bir tavırla konuştuğunu hoşnutlukla gördü. “Galiba aldanmışım.”

Helen’a göre bundan pek kuşku yoktu ama kendini tutup yüksek sesle şöyle dedi:

“Denemeler yapmak gerek.”

“Çok da naziklerdi,” dedi Rachel. “Sıradışı bir ilginçlikleri vardı.” Richard’ın ona sunduğu, sinirlere benzeyen su kanallarıyla, hastalıklı deri parçalarına benzeyen kötü evleriyle, canlı bir şey olarak dünya imgesini anımsamaya çalıştı. Onun düştürlerini anımsadı –Birlik– Hayalgücü; o, ablalarından ve kanyalarından, çocukluğundan ve babasından söz ederken kendi çay fincanındaki baloncukların biraraya toplanişı, kü-

çük dünyasının harika bir biçimde genişleyişi gözünün önüne geldi.

“Ama bütün insanlar sana eşit ölçüde ilgi çekici gelmiyor, değil mi?” diye sordu Bayan Ambrose.

Rachel, o zamana kadar insanların çoğunun birer simge olduğunu söyledi; ama konuştuklarında simge olmaktan çıkıp, dönüşüyorlardı – “Onları sonsuza dek dinleyebilirim!” diye bağırdı. Sonra yerinden fırladı, alt katta bir dakikalığına gözden kaybolup, kalın, kırmızı bir kitapla geri geldi.

“Kim Kimdir,” dedi, kitabı Helen’in dizine koyup sayfaları çevirirken. “İnsanların kısa yaşamlarını anlatıyor – örneğin: ‘Sir Roland Beal; doğumu 1852; anne babası Moffattlı; Rugby’de öğrenim gördü; Kraliyet Mühendisleri’ne birincilikle katıldı; 1878’de T. Fishwick’in kızıyla evlendi; 1884-85 Bechuanaland Seferi’nde görev yaptı (şeref listesinde). Dernekler: Birleşik Hizmet, Donanma ve Ordu. Özel merakları: Coşkulu bir curling oyuncusu.”

Güverteye, Helen’in ayaklarının dibine oturup sayfaları çevirerek bankacıların, yazarların, din adamlarının, denizcilerin, cerrahların, yargıçların, profesörlerin, devlet adamlarının, yayımcıların, hayırseverlerin, tüccarların ve kadın oyuncuların yaşam öykülerini, hangi derneklere üye olduklarını, nerede yaşadıklarını, hangi oyunları oynadıklarını, kaç dönüm arazileri olduğunu okumayı sürdürdü.

Kitaba gömülmüştü.

Bu sırada Helen, nakışını işleyerek, konuştukları şeyleri bir kez daha düşündü. Vardığı sonuç, mümkün olursa yeğenine nasıl yaşanacağını ya da kendi deyişiyle nasıl mantıklı bir insan olunacağını göstermeyi çok istediği idi. Siyasetle siyasetçileri öpmek arasındaki bu karışıklıkta mutlaka yanlış birşeyler olduğunu ve yaşça büyük birinin yardım etmesi gerektiğini düşünüyordu.

“Sana katılıyorum,” dedi, “insanlar çok ilgi çekici; yalnız–” Rachel, parmağını sayfaların arasına koyarak başını kaldırıp sorgular gibi baktı.

“Yalnız, ayrım yapman gerektiğini düşünüyorum,” diye bi-

tirdi sözlerini. "Dalloway'ler gibi – hmmm, ikinci sınıf insanlarla sıkı fıkı olup bunu sonradan anlamak üzücü."

"Ama insan nasıl bilebilir ki?" diye sordu Rachel.

"Doğrusu bunu sana anlatamam," diye açıksözlülükle yanıtladı Helen, bir an düşündükten sonra. "Kendin bulmak zorundasın. Ama denemelisin ve – Neden bana Helen demiyorsun?" diye ekledi. "'Yenge' berbat bir ad. Yengelerimi hiç sevmezdim."

"Sana Helen demek hoşuma gider," diye yanıtladı Rachel.

"Beni çok mu sevimsiz buluyorsun?"

Rachel, Helen'in anlamayı kesinlikle başaramadığı noktaları gözden geçirdi; bunlar çoğunlukla aralarında neredeyse yirmi yaş fark olmasından kaynaklanıyordu, bu da böyle önemli bir meselede Bayan Ambrose'un fazla nüktedan ve serinkanlı görünmesine yol açıyordu.

"Hayır," dedi. "Anlamadığın bazı şeyler var elbette."

"Elbette," diye ona katıldı Helen. "Öyleyse artık yoluna devam edip kendi istediğin gibi biri olabilirsin," diye ekledi.

Deniz gibi ya da rüzgâr gibi, başka her şeyden farklı, hiçbir şeyin içine karışıp yitmeyecek, gerçek, sonsuz bir şey olarak kendi kişiliğinin, kendinin görüntüsü Rachel'in zihninde parlayıverdi; yaşamak düşüncesi onu alabildiğine heyecanlandırdı.

"K-k-kendim olabilir miyim?" diye kekeledi. "Sana rağmen, Dalloway'lere, Bay Pepper'a, babama, halalarımaya rağmen, bunlara rağmen?" Elini, devlet adamlarıyla ve askerlerle dolu bir sayfanın üzerinde gezdirdi.

"Hepsine rağmen," dedi Helen ciddi bir tavırla. Sonra iğnesini bırakıp, konuştukları sırada aklına gelen bir tasarımı açıkladı. İnsanın bütün gün bir yelpazeyle böcekleri kovarak dört duvar arasında yatmak zorunda olduğu kükürtlü, tropikal bir limana ulaşana dek Amazonlar'da gezinip durmak yerine, yapılacak en mantıklı şey kesinlikle mevsimi deniz kıyısındaki köşklerinde onlarla birlikte geçirmesiydi; başka artıların yanı sıra kendisinin de orada olması–

"Ne de olsa, Rachel," diye sözünü yarıda kesti, "aramızda yirmi yaş fark var diye birbirimizle insanca konuşamazmız gibi davranmak aptallık olur."

“Evet çünkü birbirimizi seviyoruz,” dedi Rachel.

“Evet,” diye ona katıldı Bayan Ambrose.

Her ne kadar bu sonuçlara nasıl ulaştıklarını söyleyemeyecek olsalar da, yirmi dakikalık sohbetlerinde başka gerçeklerin yanı sıra bu gerçek de açıklığa kavuşturulmuştu.

Nasıl ulaşmış olurlarsa olsunlar, bir iki gün sonra Bayan Ambrose’u görümcесinin kocasını aramaya göndermekte yeterince ciddiydiler. Bayan Ambrose onu odasında oturmuş çalışırken buldu, bir uzman tavrıyla incecik kâğıt destelerine tombul mavi bir kalemle yazı yazıyordu. Sağına soluna kâğıtlar yayılmıştı, kocaman zarflar kâğıtlarla öyle tıka basa doluydu ki kâğıtlar masaya taşıyordu. Başının üstünde bir kadın yüzünün fotoğrafı asılıydı. Londralı bir fotoğrafçının karşısında tümüyle kıpırtısız oturma zorunluluğu, kadının dudaklarının acayip bir biçimde, küçücük büzülmesine neden olmuştu; gözleri de, aynı nedenle, sanki tüm durumu gülünç buluyormuş gibi bakıyordu. Yine de kendine özgü, ilgi çekici bir kadının başıydı bu; onunla göz göze gelebilse dönüp Willoughby’e bir kahkaha atacağı kuşkusuzdu; ama o, başını kaldırıp kadına bakınca derin bir iç çekti. Onun zihninde, yaptığı bu iş, Hull’da geceleri dağlar gibi görünen kocaman fabrikalar, okyanusu dakika şaşmadan geçen gemiler, şununla bunu birleştirip sağlam bir sanayi topluluğu kurma tasarıları, hepsi, karısına birer adaktı; başarısını onun ayaklarının altına sermişti; her zaman kızını Theresa’nın hoşnut olacağı biçimde nasıl yetiştireceğini düşünüyordu. Çok hırslı bir adamdı; Helen, karısı yaşarken ona pek de iyi davranmadığını düşünse de, Willoughby şimdi onun cennetten kendisini izlediğine, içindeki iyiliği uyandırdığına inanıyordu.

Bayan Ambrose, böldüğü için özür dileyerek, bir tasarısı hakkında konuşmak için izin istedi. Acaba kızını Amazonlar’a götürmek yerine karaya ulaştıklarında onlarla bırakmaya razı olur muydu?

“Ona çok iyi bakarız,” diye ekledi, “bu gerçekten hoşumuza gider.”

Willoughby çok ciddi görünüyordu; kâğıtlarını dikkatle bir yana bıraktı.

"İyi bir kızdır," dedi sonunda. "Benzerlik var mı?" – başıyla Theresa'nın fotoğrafını işaret ederek içini çekti. Helen, Londra'lı fotoğrafçının karşısında dudaklarını büzen Theresa'ya baktı. Fotoğraf onu gülünç, insanca bir haliyle akla getiriyordu; Helen bir şakayı paylaşmak için yoğun bir arzu duydu.

"Elimde kalan tek şey kızım," diye içini çekti Willoughby. "Yıllardır bunlardan söz etmeden yaşayıp gidiyoruz—" Sözünü tamamlamadı. "Ama böylesi daha iyi. Sadece, hayat çok zor."

Helen onun için üzüldü; hafifçe vurarak omzunu okşadı, ama görümcесinin kocası duygularını ifade ederken o kendini rahatsız hissediyordu; kaçıış, Rachel'i övmekte ve tasarısının neden iyi olabileceğini açıklamakta buldu.

"Doğru," dedi Willoughby, Helen sözünü bitirdiğinde. "Sosyal koşulların ilkel olacağı kesin. Çoğu zaman dışarıda olacağım. Bunu o istediği için kabul ettim. Elbette sana güvenim tam... Gördüğün gibi, Helen," diye devam etti, sır verir gibi bir tavır takınarak, "onu annesinin arzu edeceği şekilde yetiştirmek istiyorum. Şu modern görüşleri onaylamıyorum – tıpkı senin gibi, ha? O, iyi, sessiz bir kız, kendini müziğine adadı – bunun birazcık daha azından zarar gelmez. Yine de müzik onu mutlu etti; Richmond'da çok sakin bir yaşam sürüyoruz. Onun daha çok insan görmesini isterim. Memlekete döndüğümde onu yanımda gezdirmek istiyorum. Ablalarımı Richmond'da bırakıp Londra'da bir ev kiralayarak, kızımı, benim hatırım için ona iyi davranacak bir iki kişiyle tanıştırmaya niyetliyim. Şunu anlamaya başladım ki," diye sürdürdü sözlerini gerinirken, "bütün bunlar Parlamento'ya doğru uzanıyor, Helen. İnsanın birşeyleri istediği gibi yaptırmasının tek yolu bu. Dalloway'le bunun hakkında konuştum. Bu durumda elbette Rachel birtakım şeylere daha fazla kaulmayı becersin isterim. Belirli bir miktar eğlence gerekli olacaktır – yemekler, arada sırada bir akşam partisi. Seçmenler karınlarının doyurulmasından hoşlanır herhalde. Bütün bu bakımlardan Rachel bana çok yardımcı olabilir. Bu yüzden," diye bağladı sözlerini, "bu misafirligi ayarlarsak (unutma, bunu bir iş olarak görmemiz gerekiyor), kızıma yardımcı olmanın, onu takdim etmenin,

–şimdilik biraz utangaç,– onu bir kadın, annesinin isteyeceği türden bir kadın yapmanın yolunu bulursan çok memnun olurum,” diye bitirdi, başını fotoğrafa doğru sallayarak.

Helen’in gördüğü kadarıyla kızına duyduğu sevgiyle tutarlı olmakla birlikte Willoughby’nin bencilliği, Helen’in, kızın onlarla kalmasını sağlamakta kararlı davranmasına neden olmuştu, ama bu arada kadınsı zarafetler üzerine eksiksiz bir dizi ders vaat etmek zorunda kalmıştı. Onun yanından ayrılırken, bu hayale gülmekten –Muhafazakâr ev sahibesi Rachel!– kendini alamıyordu, bir babanın şaşırtıcı cehaletine hayret etmekten de.

Kendisine danışıldığında Rachel, Helen’in beklediğinden daha az ilgi gösterdi. Bir an hevesleniyor, sonra kuşku duymaya başlıyordu. Parlak kuşların üstünde uçtuğu, tropikal güneşin altında kâh maviye, kâh sarıya dönen, kâh ayın altında beyaz, kâh kıpırdanan ağaçlarla ve sarmaşıklı kıyılardan süzülen kanolarla birlikte gölgelere gömülmüş, kocaman bir nehrin görüntüleri dört bir yandan saldırıyordu. Helen ona bir nehir vaat etti. Rachel bu kez de babasını bırakmak istemedi. Bu duygu da hakiki görünüyordu ama sonunda Helen galip geldi, ne ki, davasını kazandığında kuşkular dört bir yandan saldırı-maktaydı; başka bir insanın yazgisına karışmasına yol açan it-kiden birkaç kez pişmanlık duydu.

VII. Bölüm

.....

Uzaktan *Euphrosyne* çok küçük görünüyordu. Büyük yolcu gemilerinin güvertelerinde dürbünler onun üzerine çevrilmişti; düzensiz seferler yapan bir gemi, bir yük gemisi ya da insanların güvertede sığırların arasında sağa sola yuvarlandığı o küçük sefil buharlı yolcu gemilerden biri olduğuna hükmediyordu. Dalloway'lerin, Ambrose'ların, Vinrace'lerin böceği andıran suretleri de gerek bedenlerinin aşırı küçüklüğü gerekse gerçekten canlı yaratıklar mı yoksa yalnızca halatların üzerindeki şişkinlikler mi olduklarına dair, yalnızca güçlü dürbünlerin giderebileceği kuşkular nedeniyle alaya alınmaktaydı. Bay Pepper bütün bilgisine rağmen bir karabatak olarak algılanıyor, sonra aynı adaletsizlikle bir ineye dönüştürülüyordu. Geceleri salonda valsler hızını alır, yetenekli yolcular ezbere okumalar yaparken –biri havada, yükseklerde, direğin tepesinde olmak üzere, karanlık dalgalar arasındaki ışıklı birkaç boncuktan ibaret olan– küçük gemi, dans arasında dinlenmekte olan terli eşlere gizemli, etkileyici bir şey gibi görünüyordu. Geceleyin geçen bir gemi oluyordu – insan hayatının yalnızlığının bir simgesi, acayip sırlar ve yakınlık dileyen apansız yakarışlar için bir fırsat.

Gece gündüz kendi yolunda gitti, gitti, ta ki bir sabah şafak

söküp karayı gösterene dek. Gölgemsî görünümünü yitiren kara, önce yarılıp dağlık bir yer oldu, ardından grilere, morlara boyandı, sonra üzerine aşama aşama birbirinden ayrılan beyaz binalar serpiştirildi, derken, geminin ilerleyişinin manzara üzerinde gücü giderek artan bir dürbün etkisi yapmasıyla birlikte, evlerle dolu caddelere dönüştü. Saat dokuz olduğunda *Euphrosyne* kocaman bir körfezin ortasında konumunu almıştı; çapasını attı; atar atmaz da muayene edilmesi gereken sırt üstü uzanmış bir devmiş gibi küçük tekneler gelip çevresine üşüştü. Bağırış çağırışlarla çınladı; adamlar üzerine atladılar; ayaklar güvertesinde gümürdedi. Yapayalnız küçük ada her yandan istila edildi; dört haftalık sessizlikten sonra insanların konuştuğunu duymak sersemleticiydi. Yalnızca Bayan Ambrose bu çalkantıya kulak asmadı. Posta çantalarını taşıyan tekne onlara doğru yol alırken endişeden beti benzi atmıştı. Mektuplarına gömüldüğünden, *Euphrosyne*'yi terk etmiş olduğunun farkına varmadı; gemi sesini yükselip buzağısından ayrılmış bir inek gibi üç kez böğürdüğünde en ufak bir üzüntü de hissetmedi.

“Çocuklar iyiymiş!” diye haykırdı. Dizlerinin üstünde çanta ve battaniyelerden oluşan kocaman bir tümsekle karşısında oturmakta olan Bay Pepper, “Memnuniyet verici,” dedi. Deniz yolculuğunun sona ermesiyle Rachel'in bakış açısı tümüyle değişmişti; sahilin yakınlaşması, onu hangi çocukların iyi olduğunu ya da bunun neden memnuniyet verici olduğunu anlayamayacak kadar sersemletmişti. Helen, okumaya devam etti.

Küçük sandal şimdi, her bir dalganın üzerinde şaha kalkıp gülünç denecek kadar yükselerek, çok ağır hareketlerle kumların apak hilaline yaklaşmaktaydı. Bunun arkasında, her iki yanında kolayca seçilen tepelikler bulunan, içerlek, yemyeşil bir vadi uzanıyordu. Sağdaki tepenin yamacına kahverengi çatalı beyaz evler kondurulmuştu, yuva yapmış deniz kuşlarına benziyorlardı; selviler, aralıklı siyah çizgilerle tepeyi şerit şerit kesiyordu. Yamaçları kıpkırmızı kesilmiş, tepeleriye kel olan dağlar, arkasındaki bir başka kuleyi yarı yarıya gizleyen birer kule gibi yükseliyordu. Saat henüz erken olduğundan, bütün

manzara nefis bir biçimde aydınlık ve havadardı; gökle ağacın mavileriyle yeşilleri, yoğun olmakla birlikte boğucu değildi. Yaklaşıp ayrıntıları ayırtı edebilir duruma geldiklerinde, denizde geçen dört haftadan sonra minicik nesneleri, renkleri ve farklı yaşam biçimleriyle toprağın etkisi baş döndürücüydü; bu da onları sessiz kalmaya zorluyordu.

“Üç yüz küsur yıl,” dedi Bay Pepper sonunda, düşünceli bir tavırla.

Kimse “Ne?” demediğinden, yalnızca bir şişe çıkarıp hapını yuttu. İçinde ölen bilgi parçacığı, şimdi *Euphrosyne*’nin durmakta olduğu yere üç yüz yıl önce, Elizabeth dönemine ait beş barkanın demir atmasıyla ilgiliydi. Aynı sayıdaki İspanyol kalyonları yarı yarıya kumsala çekilmiş halde duruyordu, içlerinde insan yoktu, çünkü ülke henüz bir peçenin ardındaki bakir bir topraktı. Suyun öte yanına süzülen İngiliz denizciler gümüş külçelerini, keten balyalarını, sedir ağacı kerestelerini, zümrüt topuzlu altın haçları aşırıdılar. İspanyollar içmekten gelince kavga çıktı, iki taraf kumların altını üstüne getirip hasımlarını kırılan dalgaların üzerine sürdü. Mucizevi toprağın meyveleriyle ve rahat hayatın etkisiyle iyice şişmiş olan İspanyollar, yığınlar halinde yere yıkıldılar; deniz yolculuğundan esmerleşmiş, ustura yokluğundan yüzleri kılla kaplanmış dayanıklı İngilizler, çelik gibi kasları, ağgözlülükle et isteyen köpek dişleri, altına kavuşmak için karıncalanan parmaklarıyla, yaralıların işini bitirip ölmekte olanları denize sürdüler ve çok geçmeden yerlilerin boş inançlardan kaynaklanan hayranlığını kazandılar. Burada bir yerleşim oluşturuldu; kadınlar ithal edildi; çocuklar büyüdü. Hepsi de Britanya İmparatorluğu’nun genişlemesini destekler görünüyordu; Birinci Charles’ın zamanında Richard Dalloway gibi adamlar olsaydı, haritanın o çirkin yeşil yerleri şimdi kuşkusuz kırmızı olurdu. Ama o çağın siyasi zihniyetinin düşgücünden yoksun olduğunu varsaymak gerekir; yalnızca birkaç bin sterlinle birkaç bin adama duyulan gereksinim yüzünden, muazzam bir yangına dönüşebilecek olan kıvılcım söndü. İç kesimlerden, sinsi zehirleri, çıplak bedenleri, boyalı putlarıyla Kızılderililer geldi; denizden ise inti-

kam peşindeki İspanyollar ve yağmacı Portekizliler geldi; bütün bu düşmanlara karşı savunmasız kalan İngilizler (her ne kadar iklim hayret edilecek kadar yumuşak, toprak bereketli çıktıysa da) yavaş yavaş azalıp tamamen ortadan kayboldular. On yedinci yüzyılın ortalarında, koskoca Britanya sömürgesinden geriye ne kaldıysa hepsini, birkaç erkeği, birkaç kadını, belki bir düzine kara derili çocuğu içinde barındıran bir tek şalopa, uygun bir zaman kollayıp gece olduğunda sıvıştı. Bundan sonra İngiliz tarihi bu yer hakkında herhangi bir bilgisi olduğunu inkâr eder. Uygarlık, şu ya da bu nedenle merkezini yedi, sekiz yüz kilometre kadar güneydeki bir noktaya kaydırmıştır ve bugün Santa Marina üç yüz yıl önce olduğundan pek de büyük değildir. Nüfus bakımından mutlu bir uzlaşma içindedir, çünkü Portekizli babalar Kızılderili annelerle evlenmiş, onların çocuklarıysa İspanyollarla evlilik yapmıştır. Sabanlarını Manchester'dan aldıkları halde ceketlerini kendi koyunlarından, ipeklerini kendi böceklerinden, mobilyalarını kendi sedir ağaçlarından elde ederler, bu nedenle burası sanat ve sanayi bakımından hâlâ, aşağı yukarı Elizabeth döneminde bulunduğu yerdedir.

Son on yıl içinde İngilizleri denizin öte yanına geçip küçük bir sömürge kurmaya iten nedenleri anlatmak pek kolay değildir; bunlar belki de hiçbir zaman tarih kitaplarına kaydedilmeyecektir. Seyahat kolaylığı, barış, iyi ticaret ve benzeri şeyler bir yana, İngilizler arasında, bundan başka, daha yaşlı ülkelerle ve onların gezginlere sunduğu yontma taş, vitray ve gözalcı kahverengi boyamalardan oluşan muazzam birikimlerle ilgili bir tür tatminsizlik vardı. Yeni bir şey arayışıyla gelen hareketlenme elbette pek küçüktü, yalnızca hali vakti yerinde bir avuç insanı etkilemişti. Hareket, düzensiz seferler yapan buharlı gemilerde Güney Amerika'ya geçiş karşılığında muhasebeci olarak hizmet veren birkaç öğretmenle başlamıştı. Yaz dönemine yetişmek için döndüklerinde deniz yaşamının ihtişamı ve güçlükleri, kaptanların nükteleri, geceyle şafağın harikaları, ülkenin mucizeleri hakkında anlattıkları öyküler yabancıları keyiflendiriyor, hatta bazen yayımlanıyordu. Ülke-

nin kendisi tüm betimleme güçlerini zorluyordu, çünkü söylediklerine göre İtalya'dan çok daha büyük ve Yunanistan'a göre daha asildi. Ayrıca, boy bos bakımından çok iri, esmer, tutkulu ve bıçağa davranmakta hızlı olan yerlilerin tuhaf bir güzelliği olduğunu beyan ediyorlardı. Burası yeni görünüyordu, güzelliğin yeni biçimleriyle doluydu, buna kanıt olarak kadınların başlarına sardığı mendillerle, parlak yeşillere, mavilere boyanmış ilkel yontuları gösteriyorlardı. Modalar şu ya da bu biçimde nasıl yayılırsa bu moda da yayıldı; eski bir manastır çabucak otele dönüştürülürken, ünlü bir buharlı gemi şirketi yolculara kolaylık olsun diye rotasını değiştirdi.

Gariptir ki, Helen Ambrose'un erkek kardeşleri içinde en az başarılı olanı, yıllar önce, servet yapmak ve ne olursa olsun yarış atlarından uzak durmak üzere dışarıya, tam da şimdi bu denli gözde olan bu noktaya gönderilmişti. Verandadaki sütuna yaslanıp, İngiliz öğretmenlerin muhasebeci olarak çalıştığı İngiliz gemilerinin buharlar salarak körfeze girişlerini sık sık izlemişti. Sonunda biraz tatil yapmaya yetecek kadar para kazanıp bu yerden bıktığında, dağın yamacındaki köşkünü ablasının kullanımına sunmayı önerdi. Hiçbir zaman sisin olmadığı, her zaman güneşli yeni bir dünya hakkında çevresinde sürüp giden konuşmalar Helen'i de heyecanlandırıyordu; kışı İngiltere dışında nerede geçirebileceklerini tasarladıkları böyle bir zamanda bu fırsat, kaçırılmayacak kadar iyi görünüyordu. Bu nedenlerden ötürü Willoughby'nin gemisinde ücretsiz yolculuk etme önerisini kabul etmeye, çocukları büyükanne ve büyükbabalarının yanına yerleştirip, hazır niyetlenmişken şu işi adamakıllı yapmaya karar verdi.

Kulaklarının arasına sülün tüyleri dikilmiş uzun kuyruklu atların çektiği bir arabanın koltuklarına oturan Ambrose'lar, Bay Pepper ve Rachel, tıngır mıngır limandan çıkırlar. Onlar tepenin yukarılarına çıktıkça günün sıcaklığı artıyordu. Yol, erkeklerin görünüşe bakılırsa pirinç dövdüğü, "Su," diye haykırdığı, geçidin katırlar tarafından tıkanıp kırbaçlar ve küfürlerle açıldığı, kadınların, başlarının üzerinde dengeledikleri sepetlerle yalın ayak yürüdüğü, kötürümlerin sakatlanmış

uzuvlarını gayretle gösterdiği kasabanın içinden geçiyor, sarı, yeşil, ama çok da yeşil olmayan, aradan toprağın görüldüğü tarlalardan dolaşıyordu. Kocaman ağaçlar şimdi yolun ortasından başka her yeri gölgelemekteydi; kenarda yol boyunca bir dağ deresi seğirtiyordu, öyle sığ, öyle hızlıydı ki, akarken iç içe geçerek örülen tutamlara ayrılıyordu. Daha yukarı çıktılar, sonunda Ridley'le Rachel arkadan yürümeye başladı; sonra üzerine taşlar saçılmış bir sokağa döndüler, burada Bay Pepper bastonunu kaldırıp sessizce, seyrek yapraklarının arasında iri, mor bir çiçek barındıran fundalığı işaret etti ve sarsak bir eşkin gidişle yolun son aşaması tamamlandı.

Köşk, Kıta Avrupası'ndaki evlerin çoğu gibi, bir İngiliz'in gözüne dayanıksız, derme çatma, gülünç denecek kadar uçarlı görünen, ferah, beyaz bir evdi, insanın uyuduğu bir yerden çok bir çay bahçesindeki pagodaya benziyordu. Bahçe, bir bahçevanın hizmetlerine ivedilikle gereksinim duyuyordu. Çalılar dallarını sallayarak patikaların üzerinden karşıya uzatıyorlardı; aralarında toprak alanlar bulunan yassı otları saymak mümkündü. Verandanın önünde, daire biçimindeki yerin üzerinde, içlerinden kırmızı çiçekler sarkan çatlak iki vazo duruyordu, aralarında, artık güneşten kurumuş olan, taştan bir çeşme vardı. Daire biçimindeki bahçe, arada sırada sevgilisi için çiçeklenmiş bir dal kestiği zamanlar dışında bahçevanın makasının ender olarak girdiği uzun bir bahçeye açılıyordu. Birkaç uzun ağaç burayı gölgelemekteydi; balmumundan yapılmışa benzeyen çiçekleriyle yuvarlak çalılar bir sıra halinde toplaşıp başlarını birbirlerine yaslamışlardı. Düzgünce çimlendirilmiş, kalın fundalık çitlerle bölünmüş, yerden yüksekteki parlak çiçek tarhlarıyla İngiltere'de duvarların arasında bulundurduğumuz türden bir bahçe, bu çıplak tepenin yamacında yakışsız kaçardı. Burada dışarıda bırakılması gereken bir çirkinlik yoktu; köşk, kaburgasını zeytin ağaçlarının oluşturduğu bir yamacın omzu üzerinden dosdoğru denize bakıyordu.

Bütün mekânın yakışsızlığı Bayan Chailey'i şiddetle sarsmıştı. Ne güneşi dışarıda bırakacak güneşlikler vardı ne de güneşin berbat edebileceği herhangi bir mobilyadan söz edilebi-

lirdi. Çıplak taş sofada dikilip, çatlak ve halısız olmakla birlikte olağandışı genişlikteki merdivenleri inceleyince, burada memleketteki teriyerlerin iriliğinde sıçanların bulunduğu ve ayağını birazcık şiddetli yere vuracak olsa insanın döşemenin içinden geçivereceğine dair bir kanı öne sürecektir kadar ileri gitti. Sıcak suya gelince – araştırmaları bu noktada dilinin tutulmasına neden oldu.

“Zavallı yaratık!” diye mırıldandı, onları karşılamak üzere domuzlar ve tavuklarla birlikte dışarı çıkan sarı benizli İspanyol hizmetçi kıza, “insana benzememene şaşmamak gerek!” Maria, bu iltifatı İspanyollara özgü ince bir zarafetle kabul etti. Chailey’e göre bir İngiliz gemisinde kalsalar daha iyi ederlerdi, ama görevinin burada kalmasını buyurduğunu hiç kimse ondan daha iyi bilemezdi.

Eve yerleşip günlük uğraşlar bulmaya hazırlanırken, Bay Pepper’ı burada kalmaya, Ambrose’ların evini mesken tutmaya iten nedenler üzerine birtakım kurgulamalar yapıldı. Karaya çıkmadan önceki birkaç gün boyunca Bay Pepper’ın zihninde Amazonlar’ın artılarına ilişkin bir izlenim yaratmak için çabalar harcanmıştı.

“O muazzam akıntı!” diye başlıyordu Helen, düşsel bir çavlan görüyormuş gibi gözlerini ayırmadan bakarak, “Ben bile seninle gelmeye niyetleniyorum, Willoughby –ama olmaz. Günbatımlarını ve ayın doğuşlarını düşünsenize– herhalde renkler inanılmazdır.”

“Yaban tavuskuşları vardır,” diyecek kadar ileri gidiyordu Rachel.

“Ve suda harikulade yaratıklar,” diye belirtiyordu Helen.

“İnsan yeni bir sürüngen keşfedebilir,” diye devam ediyordu Rachel.

“Söylenenlere göre bir devrim olacağı kesinmiş,” diye üsteliyordu Helen.

Bu dalaverelerin etkisi, birkaç saniye Pepper’ı seyrettikten sonra içini çekerek yüksek sesle, “Zavallı adam!” diyen ve içten içe kadınların nezaketsizliği üzerine kurgulamalar yapan Ridley tarafından biraz hafifletiliyordu.

Ne ki, görünüşte hoşnut olan Bay Pepper, içinde tek tük mobilya bulunan çok sayıdaki oturma odalarından birinde, yanında defteri, bir mikroskopla oynayarak altı gün kaldı, ama yedinci günün akşamında yemeğe oturduklarında, her zaman-
kinden huzursuz görünüyordu. Yemek masası, Helen'in buy-
ruğuyla perdesiz bırakılan iki uzun pencerenin arasına yerleş-
tirilmişti. Bu iklimde karanlık, bir bıçak kadar keskin iniyor,
ardından, daireler ve onların altında parlak noktacıklardan
oluşan çizgiler halinde kasaba beliriveriyordu. Gündüz hiç gö-
rünmeyen binalar gece görünüyordu; buharlı gemilerin ışıkla-
rından anlaşıldığı kadarıyla deniz karanın hemen üzerinde
akıp gidiyordu. Manzara, Londra'nın restoranlarındaki orkest-
ralarla aynı işi görüyordu; sessizliğin bir dekoru vardı. Willi-
am Pepper bir süre bunu inceledi; manzarayı seyretmek için
gözlüğünü taktı.

"Soldaki büyük binanın ne olduğunu saptadım," diyerek ça-
talıyla birkaç sıra ışığın oluşturduğu kareyi işaret etti.

"Sebze yemeği pişirebildikleri anlaşılıyor," diye ekledi.

"Otel miymiş?" dedi Helen.

"Eskiden manastırmış," dedi Bay Pepper.

Bundan sonra başka bir şey söylenmedi, ama ertesi gün Bay
Pepper gün ortası yürüyüşünden döndüğünde, verandada ki-
tap okuyan Helen'in karşısına sessizce dikildi.

"Orada bir oda tuttum," dedi.

"Gitmiyorsunuz, değil mi?" diye haykırdı Helen.

"Her şey göz önünde bulundurulursa – evet," dedi Bay Pep-
per. "Hiçbir özel aşçı sebze yemeği pişiremez."

Onun sorulara duyduğu nefreti bildiğinden ve bir ölçüde
kendisi de paylaştığından, Helen başka bir şey sormadı. Yine
de William'ın bir yarayı gizlemekte olduğuna dair huzursuz
edici bir kuşku zihninde sinsice dolaşıyordu. Kendisinin, ko-
casının ya da Rachel'in sözlerinin, adamcağızın içine işleyip
canını acıttığını düşündükçe yüzü kızarıyordu. Neredeyse,
"Dur, William; açıkla!" diye haykıracak kadar duygulanmıştı;
ögle yemeğinde William bir deniz yosununa yabasını sapla-
yan, çakıl taşları bulan, mikroplardan kuşkulanan bir adamın

hareketleriyle çatalının ucunda salata parçalarını kaldırırken bu kadar anlaşılmaz ve soğuk görünmeseydi, Helen bu konuya dönecekti.

“Hepiniz tifodan ölürseniz sorumlusu ben olmayacağım!” diye laf çarptı Bay Pepper.

“Sen de yavanlıktan ölürsen sorumlusu ben olmayacağım,” diye yansıladi Helen, yüreğinin içinden.

Ona, hiç âşık olup olmadığını henüz sormadığını düşündü. Yaklaşmak yerine gittikçe o konudan uzaklaşmışlardı; William Pepper bütün bilgisini, mikroskobunu, defterlerini, o hakiki iyi yürekliliğiyle sağduyusunun yanı sıra ruhunun belirgin kuruluşunu da alıp oradan ayrıldığında, Helen, elinde olmadan ferahladığını hissetti. Şimdiki durumda odanın boşaltılmasını bir bakıma rahatlatıcı bulmakla birlikte, arkadaşlıkların böyle sona ermesine üzülmekten de kendini alamadı ve diğer insanların, hissedebilecekleri varsayılan şeyleri ne ölçüde hissettiklerinin hiçbir zaman bilinemeyeceği düşüncesiyle kendini avutmaya çalıştı.

VIII. Bölüm

.....

Sonraki birkaç ay belirgin olaylar olmaksızın geçip gitti, ıpık pek çok yılın geçip gidebileceği gibi; yine de, düzenleri ansızın bozulsaydı, böyle ayların ya da yılların diğerlerine benzemeyen bir özelliğinin olduğu görülürdü. Geçen üç ay onları martın başlangıcına getirmişti. İklim, sözünü tutmuştu; mevsimin kıştan ilkbahara dönmesi pek az şeyi değiştirmişti, öyle ki elinde bir mürekkepli kalemle oturma odasında oturan Helen, bir yanında kütüklerin kocaman ateşi yanarken pencereleri açık tutabiliyordu. Aşağıda deniz hâlâ mavi, çatılar hâlâ kah-verengi ve beyazdı, ama gün hızla batıyordu. Her zaman geniş ve boş, şimdiyse her zamankinden daha geniş ve boş görünen oda alacakaranlıktı. Dizinin üstünde bir yazı tablasıyla oturmuş yazı yazarken, kendi sureti de büyüklüğün uyandırdığı genel izlenimden ve ayrıntı yokluğundan payını alıyordu, çünkü küçük yeşil tutamları aniden yutarak dalların üzerinde ilerleyen alevler kesik kesik yanıyor, Helen'in yüzüne ve alçı duvarlara düzensiz aydınlıklar yayıyordu. Duvarlarda resim yoktu, ama bol taç yapraklı çiçeklerle yüklü dallar, şurada burada duvarlara yaslanarak alabildiğine yayılmıştı. Çıplak döşemeye düşmüş, geniş masanın üzerine yığılmış kitaplara gelince, bu ışıpta ancak ana hatlarının izini sürmek mümkündü.

Bayan Ambrose çok uzun bir mektup yazmaktaydı. "Sevgili Bernard," diye başlayan mektup, geçen üç ayda San Gervasio Köşkünde neler olduğunun betimlemesiyle sürüyordu; örneğin, yemekte Britanya Konsolosu'nu ağırlamışlar, bir İspanyol savaş gemisine götürülmüşler, çok sayıda geçit töreniyle dinsel şenlik izlemişlerdi, bunlar öyle güzeldi ki, ille bir dinleri olacaksa, neden hepsinin Katolik olmadığını Bayan Ambrose'un aklı almıyordu. Hiçbiri uzun olmamakla birlikte birkaç gezi yapmışlardı. Yalnızca evin oldukça yakınında yabancı olarak yetişen çiçekli ağaçların ve denizle toprağın şaşırtıcı renklerinin hatırına bile olsa, buraya gelmeye değerdi. Toprak kahverengi olacağı yerde kırmızı, mor, yeşildi. "Bana inanmayacaksın," diye ekledi, "İngiltere'de buna benzeyen bir renk yok." Gerçekten de Helen, hep şapkalarına dokunarak yaltakçı bir tavırla diz kıran, kaşkollu, pembe yanaklı yaşlı bahçevanların göz kulak olduğu üşümüş safranlarla ayazda kalmış menekşelerin şimdi kuytularda, fundalıklarda, korunaklı köşelerde yetişmeye başladığı o çorak adayı küçümseyen bir tavır benimsemişti. Bizzat adalıları alaya alarak mektubuna devam etti. Londra'nın baştan başa genel seçim heyecanı ile çalkalandığına dair söylentiler burada bile onlara ulaşmıştı. "İnsanların," diye devam etti, "Asquith'in yükselişte, Austen Chamberlain'in düşüşte olup olmadığını umursaması bana inanılmaz geliyor; siyaset uğruna haykırmaktan sesiniz kısılıyor ama iyi birşeyler yapmaya çalışan sayılı insanların aklıktan kıvrınmasına izin veriyorsunuz ya da onlara yalnızca gülüyorsunuz. Yaşayan bir sanatçıyı ne zaman yüreklendirdiniz? Ya da en iyi yapıtını satın aldınız? Neden hepiniz bu kadar çirkin, bu kadar yaltakçısınız? Burada hizmetkârlar insan yerine konuyor. Seninle konuşurken eşitmiş gibi konuşuyor. Benim görebildiğim kadarıyla soylular sınıfı diye bir şey yok."

Belki de soylular sınıfından söz etmek, ona Richard Dallo way'le Rachel'i anımsatmıştı, çünkü kaleminin hızını hiç kesmeden yeğenini betimlemeye geçti.

"Kadınlarla hiçbir zaman iyi anlaşılamadığımı ya da onlarla

pek ilişkimin olmadığını göz önünde bulundurursak,” diye yazdı, “bir kızın sorumluluğunu üstlenmeme neden olan bu yazgı, tuhaf. Bununla birlikte, kadınlara karşı söylemiş olduğum şeylerin bazılarını geri almalıyım. Doğru düzgün eğitildiklerinde erkeklerle hemen hemen aynı olmamaları için bir neden göremiyorum – erkekler kadar başarılı, demek istiyorum; yoksa elbette çok farklılar. Mesele şu, onları nasıl eğitmek gerekir? Mevcut yöntem bana iğrenç geliyor. Bu kız yirmi dört yaşında olmasına rağmen erkeklerin kadınları arzuladığını hiç duymamıştı ve ben açıklayana kadar çocukların nasıl doğduğunu bilmiyordu. En az bunlar kadar önemli başka meselelerdeki bilgisizliği” (burada Bayan Ambrose’un mektubundan alıntı yapılmaması daha uygun)... “tamamlanmış oldu. İnsanları bu biçimde yetiştirmek bence yalnız aptallık değil, aynı zamanda bir suç. Çektikleri acı bir yana, bu durum kadınların neden böyle olduğunu açıklıyor – daha beter olmamalarına şaşmak gerek. Onu aydınlatmayı üzerime aldım; şimdi, hâlâ epey önyargılı ve abartmaya eğilimli olmakla birlikte, az çok mantıklı bir insan oldu. Onları bilgisiz bırakmak elbette kendi amacını boşa çıkarıyor; anlamaya başladıkları zaman her şeyi gereğinden fazla ciddiye alıyorlar. Görümcemin kocası gerçekten bir felakete uğramayı hak etmiş – ama uğramayacak. Şimdi genç bir adamın yardımına koşması için dua ediyorum; yani onunla açıkça konuşacak, yaşam hakkındaki fikirlerinin çoğunun ne kadar saçma olduğunu ona kanıtlayacak birinin. Ne şanssızlık ki böyle erkekler neredeyse kadınlar kadar az. İngiliz topluluğu insana kesinlikle böyle birini sağlamıyor; sanatçılar, tüccarlar, kültürlü insanlar – hepsi aptal, gelenekçi, fingerdek...” Yazmayı kesti; elinde kalemiyle ateşe bakıp kütükleri mağaralara, dağlara benzeterek oturdu, çünkü yazmayı sürdüremeyeceği kadar karanlık olmuştu. Üstelik, akşam yemeği saati yaklaştığından ev hareketlenmeye başlamıştı; yan taraftaki yemek odasında tabakların ıngırdadığını, Chailey’nin etkili bir İngilizce’yle İspanyol kıza şunu bunu nereye koyacağını buyurduğunu işitebiliyordu. Zil çaldı; Helen ayağa kalkıp Ridley’le Rachel’i

dışarıda karşıladı; akşam yemeğini yemek üzere hep birlikte içeri girdiler.

Geçen üç ay gerek Ridley'nin gerekse Rachel'in görünüşünü pek az değiştirmişti; yine de keskin bir gözlemci, kızın tavırlarının eskisinden daha kararlı ve özgüvenli olduğunu düşünebilirdi. Teni kararmıştı, gözleri kesinlikle daha parlaktı ve söylenenleri, sanki tersini ileri sürebilirmiş gibi dinliyordu. Yemek, biraradayken kendilerini rahat hisseden insanların o huzurlu sessizliğiyle başladı. Sonra Ridley dirseğine yaslanıp pencereden dışarı bakarak, güzel bir gece olduğunu belirtti.

"Evet," dedi Helen. Aşağılarındaki ışıklara bakarak, "Sezon başladı," diye ekledi. Maria'ya, İspanyolca, otelin konuklarla dolmaya başlayıp başlamadığını sordu. Maria yumurta satın almanın gerçekten güç olacağı bir zamanın geleceğini gururla bildirdi – fiyatlar dükkan sahiplerinin umurunda olmayacaktı, nasıl olsa istedikleri miktarı İngilizler'den alacaklardı.

"Körfezde bir İngiliz buharlı gemisi var," dedi Rachel, aşağıda ışıkların oluşturduğu bir üçgene bakarak. "Bu sabah erkenden geldi."

"Öyleyse birkaç mektup almayı umabilir, kendimizinkileri de gönderebiliriz," dedi Helen.

Mektuplardan söz edilmesi nedense her zaman Ridley'nin inlemesine neden olurdu; yemeğin geri kalanı karı koca arasında, Ridley'nin uygar dünyanın tamamı tarafından tümüyle yok sayılıp sayılmadığı hakkında sert bir tartışmayla geçti.

"En son aldığımız mektup yığınının düşünürsek," dedi Helen, "dayağı hak ediyorsun. Ders vermek üzere davet edildin, sana bir unvan teklif edildi ve salak kadının teki yalnızca kitaplarına değil güzelliğine de övgüler yağdırdı – Shelley elli beş yaşına gelip sakal bırakmış olsaydı nasıl olacaksa Ridley'nin de öyle olduğunu söyledi. Gerçekten, Ridley, tanıdığım en kibirli adam olduğunu düşünüyorum," diye bitirdi sözlerini masadan kalkarken, "bunun da çok şey demek olduğunu söyleyebilirim sana."

Mektubunun ateşin önünde durduğunu görünce birkaç satır daha ekledi; sonra mektupları şimdi götüreceğini duyurdu –Ridley kendisinininkileri getirmeliydi– ya Rachel?

“Halalarına yazmışsındır umarım. Zamanı geldi de geçiyor bile.”

Kadınlar pelerinleriyle şapkalarını giyip Ridley’i de onlarla gelmeye davet ettikten sonra, gitmek üzere arkalarını döndüler; Ridley bağırarak, Rachel’in aptal olduğunu tahmin ettiğini, ama Helen’in kesinlikle daha iyi bileceğini söyleyip, gelmeyi kesin bir tavırla reddetti. Ateşin başında dikildi, yüzünü buruşturup, herkesten yalıtılmış bir profesörünkinden çok savaş meydanını inceleyen bir kumandaninkine ya da ayak parmaklarını yalayan alevleri izleyen bir şehidinkine benzeterek, gözlerini ayırmadan aynanın derinliklerine baktı.

Helen onu sakalından yakaladı.

“Ben aptal mıyım?” dedi.

“Bırak beni, Helen.”

“Ben aptal mıyım?” diye yineledi Helen.

“Hain kadın!” diye bağırdı Ridley ve onu öptü.

“Seni kendini beğenmişliklerinle baş başa bırakıyoruz,” diye seslendi Helen, kapıdan çıkarlarken.

Güzel bir akşamdı, yıldızlar çıkmaya başlamakla birlikte, hâlâ yolun aşağısının büyük bölümünü görebilecekleri kadar aydınlıktı. Posta kutusu sokağın yolla birleştiği yerde bulunan yüksek sarı duvarın içine yerleştirilmişti; Helen mektupları kutuya attıktan sonra dönmekten yanaydı.

“Hayır, hayır,” dedi Rachel, onu bileğinden tutarak. “Hayatı görmeye gidiyoruz. Söz vermiştin.”

“Hayatı görmek” karanlık çöktükten sonra kasabada gezinme alışkanlıkları için kullandıkları deyimdi. Santa Marina’da toplumsal yaşam hemen hemen tümüyle lamba ışığında sürüyor, gecelerin ılıklığı ve çiçeklerden derlenen kokular bunu oldukça hoş kılıyordu. Saçları muhteşem bukleler halinde taranmış genç kadınlar kulaklarının arkasında birer kırmızı çiçekle eşiklerde oturuyor ya da balkonlara çıkıyor, delikanlılarsa aşağıda arada sırada bağırarak selamlaşıp, aşk dolu sohbetlere girmek üzere şurada burada durarak bir aşağı bir yukarı dolaşıyorlardı. Açık pencerelerden günün muhasebesini yapan tüccarlar, kavanozları o raftan öteki rafa kaldıran yaşlıca kadınlar

görülüyordu. Caddeler insanlarla doluydu, bunların çoğunluğunu bir yandan yürüyüp bir yandan dünya görüşlerini birbiriyle paylaşan, ya da yaşlı bir kötürüm gitarının tellerini tıngırdatırken yoksul bir kızın yol kenarındaki su oluğunda haykırarak tutkulu şarkısını söylediği cadde köşelerinde, şarap masalarının çevresinde toplanan erkekler oluşturuyordu. İki İngiliz kadın dostça bir merak uyandırıyor ama kimse onları rahatsız etmedi.

Helen eski püskü giysileri içinde böyle umursamaz, böyle doğal görünen farklı insanları bir tatmin duygusuyla gözlemleyerek ağır ağır yürümeye devam etti.

"Bu gece Mall* nasıldır düşünsene!" diye bağırdı sonunda. "Martın on beşindeyiz. Belki de bir tören vardır." Büyük at arabalarının geçişini görmek için soğuk ilkbahar havasında bekleyen kalabalığı düşündü. "Yağmur yağmıyorsa bile hava çok soğuktur," dedi. "Öncelikle, resimli kartpostallar satan adamlar vardır; sonra, yuvarlak şapka kutularıyla sefil küçük tezgahlı kızlar; sonra, farklı banka memurları; sonra da – kim bilir kaç terzi. Güney Kensington halkı tek atlı kiralık arabalarla gelir; devlet görevlilerinin birer çift doru atı vardır; diğer yandan, kontların arkasında bir piyadenin durmasına izin verilir; düklerin iki, kraliyet ailesinden gelen düklerinse –bana söylenene göre– üç; kralın herhalde istediği kadar piyadesi olabiliyordur. Halk da buna inanıyor!"

Buralardayken, insana İngiliz halkı bedenlerinin biçimiyle satranç tahtasındaki şahlarla vezirlere, atlarla piyonlara benziyor gibi geliyordu, aralarındaki farklar bu denli tuhaf, bu denli belirgindi, bu denli sorgusuz sualsiz inanılıyordu onlara.

Bir kalabalığın çevresinden dolanmak için birbirlerinden ayrılmak zorunda kaldılar.

"Tanrı'ya inanıyorlar," dedi Rachel, tekrar kavuştuklarında. Kalabalığı oluşturan insanların O'na inandığını kastediyordu; çünkü yaya yollarının birleştiği yere dikilmiş, üzerlerinde alçı-

(*) The Mall: Londra'da, batı ucunda Buckingham Sarayı'nın bulunduğu cadde – ç.n.

dan yapılmış kanayan suretler bulunan haçları ve bir Katolik kilisesindeki ayinin açıklanamaz gizemini hatırlıyordu.

“Hiçbir zaman anlayamayacağız!” diye içini çekti.

Epey yürümüşlerdi, artık gece olmuştu ama yolun biraz aşagısında, sol taraflarında, demirden yapılmış büyük bahçe kapısını görebiliyorlardı.

“Doğruca otele gitmek niyetinde misin?” diye sordu Helen.

Rachel bahçe kapısını itti; kapı sallanarak açıldı; etrafta kimseyi görmediklerinden ve bu ülkede hiçbir şeyin özel olmadığına hükmettiklerinden, dümdüz yürüdüler. Ağaçlı bir bulvar, dümdüz yol boyunca uzanıyordu. Ağaçlar ansızın sona erdi, yol bir köşeyi döndü ve kendilerini dikdörtgen biçiminde büyük bir binayla karşı karşıya buluverdiler. Otel çepçevre dolaşan geniş taraçaya çıkmışlardı; pencerelerden yalnızca birkaç metre uzaktaydılar. Bir dizi uzun pencere neredeyse yere kadar açılıyordu. Hepsi perdesizdi, hepsi ıslık ıslık aydınlatılmıştı, böylece içerideki her şeyi görebiliyorlardı. Her bir pencere, oteldeki yaşamın başka bir kesitini gözler önüne seriyordu. Pencereleri birbirinden ayıran geniş gölge sütunlarından birine sokulup içeri bakırlar. Kendilerini tam yemek salonunun dışında bulmuşlardı. Salon süpürölmekteydi; bir garson, bacağına masanın köşesine uzatmış, bir salkım üzüm yiyordu. Yanda mutfak vardı, içeride bulaşıkları yıkıyorlardı; garsonlar, suyunu kırıntılara emdirdikleri parça etlerden oluşan öğünlerini oburca yerken beyazlar giymiş aşçılar kollarını kazanlara daldırıyorlardı. Yürümeye devam edip bir bitki korusunun içinde kayboldular; sonra birdenbire kendilerini, iyi bir yemekten sonra arkalarına yaslanıp koltuklarına gömölmüş hanımlarla beylerin ara sıra konuştuğı ya da dergilerinin sayfalarını çevirdiğı oturma salonunun dışında buldular. Zayıf bir kadın, parmaklarını piyanonun üzerinde bir aşğı bir yukarı dolaştırıyordu.

“Felluka nedir, Charles?” diye sordu oğluna, pencerenin yanındaki bir koltukta oturan bir dulun kolayca işitilen sesi.

Parça sona ermişti; sorunun yanıtı salondaki boğaz temizleme ve dizlere vurma sesleri arasında yitip gitti.

"Bu odadakilerin hepsi yaşlı," diye fısıldadı Rachel.

Sürünerek ilerlediklerinde, bir sonraki pencereden iki genç hanımla bilardo oynayan gömlekli iki adamın görüldüğünü fark ettiler.

"Kolumu çimdikledi!" diye haykırdı tombul genç kadın, vuruşu isabetsiz olunca.

"Pekala, siz ikiniz – sataşma yok," diye serzenişte bulundu, sayıları tutan kırmızı yüzlü genç adam.

"Dikkat et yoksa görüleceğiz," diye fısıldadı Helen, Rachel'i kolundan çekştirerek. Başı tedbirsizce pencerenin ortasına kadar uzanmıştı.

Köşeyi dönünce, dört penceresi olan ve aslında bir salon olmakla birlikte Lobi diye adlandırılan, oteldeki en büyük odaya geldiler. Duvarlarına zırhlar ve yöresel işlemeler asılmış, sedirlerle ve elverişli köşeleri dışarıya kapatan paravanlarla donatılmış olan oda, diğerlerinden daha az resmîydi ve belli ki gençlerin uğrak yeri idi. Otelin müdürü olduğunu bildikleri Sinyor Rodriguez onların oldukça yakınında, kapı aralığında durmuş, manzarayı inceliyordu – sandalyelere yayılıp oturan beyler, kahve fincanlarının üzerinden birbirlerine eğilmiş çiftler, tam ortada, savurganca dökülen elektrik ışığı huzmelerinin altında, iskambil oyunu. Sinyor Rodriguez, sehpa'nın üzerinde çömleklerin durduğu, soğuk, taştan bir oda olan yemekhaneyi evin en rahat odasına dönüştürme girişiminden ötürü kendi kendini kutlamaktaydı. Otel çok doluydu ve onun, lobisi olmayan hiçbir otelin gelişip büyüymeyeceğine hükmetmekteki bilgeligini kanıtlıyordu.

İnsanlar, çiftler veya dörtilü topluluklar halinde dağılmışlardır; ya gerçekten tanışıklıkları ilerlemişti ya da odanın teklifsizliği tavırlarını rahatlatıyordu. Açık pencereden, akşam karanlığında çitler arasına kapatılmış bir koyun sürüsünden yükselen sese benzeyen inişli çıkışlı bir mırıltı geliyordu. Iskambil oynayan topluluk, ön alanın merkezini işgal etmişti.

Helen'la Rachel tek sözcük ayırt edemeden birkaç dakika onların oyununu izlediler. Helen, adamlardan birini dikkatle inceliyordu. Onun yaşlarında, zayıf, birazcık ceset gibi bir

adamdı, yüzü yarı yarıya onlara dönüktü ve epey esmer, besbelli ki yalnızca doğum yeri itibarıyla İngiliz olan bir kızın oyundaki eşiydi.

Ansızın, bazı sözcüklerin geri kalanlardan tuhaf bir biçimde kopup ayrılmasıyla, onun şöyle dediğini duydular:—

“Size tüm gereken, alıştırma, Bayan Warrington; cesaret ve alıştırma — biri olmadan diğeri hiçbir işe yaramaz.”

“Hughling Elliot! Elbette!” diye bağırdı Helen. Başını derhal eğdi, çünkü adam, adının seslenilmesiyle başını kaldırıp baktı. Oyun birkaç dakika devam etti; sonra iri, yaşlı bir hanımefendiyi taşıyan bir tekerlekli sandalyenin yaklaşmasıyla kesildi; yaşlı hanımefendi masanın yanında durup şöyle dedi:—

“Bu gece talihin daha iyi miydi, Susan?”

“Bütün talih bizden yana,” dedi, şimdiye kadar sırtı hep pencereye dönük olan genç bir adam. Oldukça tombul görünüyordu; kısacık kesilmiş sık saçları vardı.

“Talih mi, Bay Hewet?” dedi, oyundaki eşi olan orta yaşlı gözlüklü hanım. “Emin olun, Bayan Paley, başarıımızı yalnızca parlak oyunumuza borçluyuz.”

“Erkenden yatmazsam hiç uyuyamıyorum,” dediği işitildi Bayan Paley'nin, ayağa kalkıp sandalyeyi kapıya doğru itmeye başlayan Susan'a el koymasını mazur göstermek istercesine.

“Yerime başka birini bulurlar,” dedi neşeyle. Ne ki, bunda yanılıyordu. Başka bir oyuncu bulmak için hiçbir girişimde bulunulmadı; genç adam iskambil kâğıtlarından üç katlı bir ev yaptıktan sonra oyuncular ağır ağır farklı yönlerle yürüyerek uzaklaştılar, ev de yıkıldı.

Bay Hewet, yüzünü tümüyle pencereye döndürdü. Gözlüklerin ardına gizlenmiş iri gözleri olduğunu görebiliyorlardı; yüzünün rengi pembeydi; yanakları tertemiz ıraş edilmişti; sıradan insanlar arasında görüldüğünde ilgi çekici bir yüz gibi görünüyordu. Dosdoğru onlara yöneldi, ama gözlerini kulak misafirlerine değil, perdenin kat kat olduğu bir noktaya dikmişti.

“Uyuyor musun?” dedi.

Helen'la Rachel bütün bu zaman boyunca fark edilmeksizin

yakınlarında birisinin oturmakta olduğunu düşünmeye başladılar. Gölgenin içinde bacaklar vardı. Başlarının üzerinden hüzünlü bir ses geldi.

“İki kadın,” dedi.

Çakılların üzerinde bir itişme duyuldu. Kadınlar kaçmışlardı. Hiçbir gözün karanlığa işleyemeyeceğinden emin olana dek, otel uzaklarda, içine düzenli aralıklarla kırmızı delikler açılmış dikdörtgen bir gölgeden ibaret kalana dek, koşmayı bırakmadılar.

IX. Bölüm

.....

Bir saat geçti; otelin alt katındaki odalar loş bir ışığa bürünüp neredeyse bomboş kalırken, üzerlerindeki küçük kutuları andıran dikdörtgenler ısıllı ısıllı aydınlandı. Yaklaşık kırk elli kişi yatmaya gidiyordu. Üst katta, yere koyulan şişelerin tıkırtısı ve porselenlerin şingırtısı işitilebiliyordu, çünkü odaların arasında yeteri kadar kalın bölmeler yoktu, bu yüzden Bayan Allan, aşağıda briç oynayan geçkince hanımefendi, parmak eklemleriyle duvara sert bir darbe vurmaya karar verdi. Duvarın, bir büyük odadan çok sayıda küçük oda çıkarmak amacıyla oraya dikilen, birbirine geçmeli tahtalardan ibaret olduğu kanısına varmıştı. Gri kombinezonu kayarak yere düştü; eğildi, özenli, hatta sevgi dolu parmaklarla giysilerini katladı, saçlarını örerek tutturdu, babasının kocaman altın kol saatini kurdu ve Wordsworth'ün bütün yapıtlarının bulunduğu cildi açtı. "Prelüd"ü okuyordu, bunun bir nedeni yurt dışındayken hep "Prelüd"ü okumasıysa, bir nedeni de içinde Wordsworth üzerine bir paragrafın yer alacağı –Beowulf'tan Swinburne'e– *İngiliz Edebiyatı Elkitabı* adlı kısa bir kitap yazmakla uğraşıyor olmasıydı. Beşinci kitaba dalmış, aslında tam da bir not kaleme almak üzere durmuştu ki, üst kattaki döşemeye bir çift çizme peş peşe düştü. Yukarı bakıp düşündü. Kimin çizimleri acaba, diye merak etti. Sonra, bitişik-

ten gelen bir hışırtıyı fark etti – elbisesini yerine kaldıran bir kadındı belli ki. Saç taramaya eşlik eden sese benzer hafif bir tıkırtı bunu izledi. Dikkatini “Prelüd” üzerinde yoğunlaştırması çok güçtü. Tıkırtı yapan Susan Warrington mıydı? Yine de kendini zorlayıp bölümü sonuna kadar okudu, sayfaların arasına bir işaret koyup hoşnutlukla içini çekti, sonra ışığı söndürdü.

Şekil itibarıyla bir yumurta kutusunun diğerine benzediği kadar benzer olmakla birlikte, duvarın öte yanındaki oda çok farklıydı. Bayan Allan kitabını okurken Susan Warrington saçlarını fırçalıyordu. Çağlar boyunca bu zaman, tüm ev içi eylemlerinin bu en görkemlisi, kadınlar arasındaki aşk sohbetlerine adanmıştı; ama Bayan Warrington yalnız olduğundan konuşamıyordu; sadece alabildiğine kaygılı bir tavırla aynada kendi yüzüne bakabiliyordu. Başını iki yana çevirerek sık buklelerini bir o yana bir bu yana savurdu; sonra geriye doğru bir iki adım atıp ciddiyetle kendini gözden geçirdi.

“Hoş görünüyorum,” diye karar verdi. “Güzel değilim – herhalde,” sırtını biraz dikleştirdi. “Evet – çok kimse alımlı olduğumu söyleyecektir.”

Aslında Arthur Venning’in onun ne olduğunu söyleyeceğini merak ediyordu. Onun hakkındaki duyguları kesinlikle tuhafı. Ona âşık olduğunu ya da onunla evlenmek istediğini kendine itiraf edemiyordu, yine de tek başına kaldığı her dakika onun kendisi hakkında ne düşündüğünü merak etmekle, bugün birlikte yaptıkları şeylerle önceki gün birlikte yaptıkları şeyleri karşılaştırmakla geçiyordu.

“Beni oyuna çağırmadı ama kesinlikle peşimden salona geldi,” diye düşündü, akşamı özetleyerek. Otuz yaşındaydı; abla-larının sayısı ve taşradaki papaz konutunda yaşamın yalıtılmışlığı yüzünden henüz hiç evlenme teklifi almamıştı. Sırların paylaşıldığı bu saatlerde çoğu kez kederleniyordu; saçlarına kaba davranarak, başkalarıyla karşılaştırıldığında yaşamın onu görmezlikten geldiği duygusuna kapılarak kendini yatağına attığı biliniyordu. İri, orantılı bir kadındı, yanaklarına kırmızılık fazla belirgin parçalar halinde yayılıyordu ama ciddi, kaygılı hali ona bir tür güzellik veriyordu.

Tam yatak örtülerini çekip açmak üzereydi ki, “Ah, unutturdum,” diye haykırıp yazı masasına gitti. Üzerine yılı oluşturan rakamların basılmış olduğu kahverengi bir cilt orada duruyordu. Olgun bir çocuğun köşeli, çirkin el yazısıyla yazmaya başladı, tıpkı nadiren göz attığı halde sakladığı günlüklerine yıllardır her gün yazdığı gibi.

“Öğleden önce – Bayan H. Elliot’la taşradaki komşular hakkında sohbet ettik. Mannlar’ı tanıyormuş; Selby-Carrowayler’i de. Dünya ne kadar küçük! Onu sevdim. E. Teyze’me Bayan Appleby’nin Serüveni’nden bir bölüm okudum. Öğleden sonra – Bay Perrott ve Evelyn M. ile çim kortta tenis oynadım. Bay P.’den hoşlanmıyorum. Onun ‘pek şey’ olmadığını hissediyorum, ama kesinlikle akıllı biri. İkisini de yendim. Muhteşem bir gün, manzara harika. Başta fazlasıyla çıplak gelmekle birlikte insan hiç ağaç olmamasına alışıyor. Akşam yemeğinden sonra iskambil oyunu. E. Teyze’nin neşesi yerinde, ama sancısı olduğunu söylüyor. Not: *Nemli çarşafı sor.*”

Diz çöküp dua etti; ardından kendini rahatça battaniyelerin arasına sıkıştırarak yatağa uzandı; birkaç dakika sonra, soluk alıp veriş uyuduğunu gösteriyordu. Soluması, derinden huzurlu iç çekişleri ve duraksamalarıyla, bütün gece boyunca uzun çimenler arasında dizlerinin üzerinde duran bir ineğinkini andırıyordu.

Bitişik odaya göz atıldığında, yatak örtülerinin üzerinde çıkıntı yapan bir burundan başka pek az şey görülüyordu. Pencere açık olduğundan ve kıymık kıymık yıldız ışıklarıyla gri kareler görüldüğünden, karanlığa alışınca insan, bir ölünün bedenine korkunç denecek derecede benzeyen zayıf bir biçimi, uyumakta olan William Pepper’ın bedenini ayırt edebilirdi. Otuz altı, otuz yedi, otuz sekiz – buralarda Portekizli üç işadamı kalıyordu, tıkırdayan büyük bir saat kadar düzenli bir horultunun geldiğine bakılırsa büyük olasılıkla onlar da uyuyorlardı. Otuz dokuz, koridorun sonunda, köşede bir odaydı, ama geç olmakla birlikte –aşağıda saat usulca “bir”i vurmuştu– kapının altındaki ışık çizgisi, birinin hâlâ uyanık olduğunu gösteriyordu.

"Ne kadar geç kaldın, Hugh!" dedi yatakta yatan bir kadın, hırçın ama ilgili bir sesle. Kocasını dişlerini fırçalıyordu; birkaç saniye cevap vermedi.

"Uyumalıydın," diye yanıtladı. "Thornbury'le konuşuyordum."

"Ama seni beklerken asla uyuyamadığımı biliyorsun," dedi kadın.

Kocasını buna cevap vermedi, yalnızca, "Peki öyleyse, ışığı söndürelim," dedi. Sustular.

Şimdi koridorda bir elektrikli zilin zayıf ama içe işleyen titreşimi duyulabiliyordu. Aç ve gözlüksüz uyanan yaşlı Bayan Paley, bisküvi kutusunu bulması için hizmetçisini çağırıyordu. Hizmetçi, yağmurluğuna sarınmış olmasına rağmen, bu saatte bile iç karartıcı bir saygıyla zile yanıt verince koridor sessizliğe terk edildi. Aşağıda her yer boş ve karanlıktı; ama üst katta, Bayan Allan'ın başının tepesine çizmelerin öyle büyük bir ağırlıkla düşmüş olduğu odada hâlâ bir ışık yanmaktaydı. Burada, birkaç saat önce perdenin gölgesinde tümüyle bacaklardan ibaretmiş gibi görünen o beyefendi vardı. Koltuğuna gömülmüş, mum ışığında Gibbon'ın *Roma'nın Gerileme ve Çöküşünün Tarihi*'nin üçüncü cildini okuyordu. Okurken arada bir kendiliğinden sigarasının külünü çırpıp sayfayı çeviriyor, bu sırada muhteşem cümlelerden oluşan koca bir tören alayı geniş alnından girip uygun adım yürüyerek sırayla beyninin içinden geçiyordu. Kapı açılıp, tombullaşmaya eğilimi olan genç adam kocaman çıplak ayaklarıyla içeri girmeseydi, bu süreç, alayın tümü karargah değiştirene dek bir saat ya da daha fazla devam edebilirmiş gibi görünüyordu.

"Ah, Hirst, söylemeyi unuttuğum şey—"

"İki dakika," dedi Hirst, parmağını kaldırarak.

Paragrafın son sözcüklerini sağ salım yerlerine yerleştirdi.

"Söylemeyi unuttuğun şey nedir?" diye sordu.

"Duyguları yeterince dikkate aldığını düşünüyor musun?" diye sordu Bay Hewet. Ne söylemeye niyetlendiğini yine unutmuştu.

Kusursuz Gibbon hakkında daldığı yoğun düşüncelerden

sonra, Bay Hirst, arkadaşının sorusuna gülümsedi. Kitabını bir yana koyup düşündü.

“Zihninin fazlasıyla düzensiz olduğunu söyleyebilirim,” diye gözlemde bulundu. “Duygular mı? Duygular tam da dikkate aldığımız şeyler değil mi? Sevgiyi şöyle yukarıya koyuyoruz, geri kalanlarınsa hepsini aşağılarda bir yere.” Sol eliyle bir piramidin tepesini, sağ eliyle de tabanını işaret etti.

“Ama yatağından bana bunu söylemek için çıkmadın,” diye ekledi sertçe.

“Yatağımdan,” dedi Hewet belli belirsiz, “yalnızca konuşmak için çıktım galiba.”

“Bu arada üstümü çıkarayım,” dedi Hirst. Gömleğinden başka her şeyini çıkarmış, leğenin üstüne eğilmiş durumdayken Bay Hirst artık insanı aklının görkemiyle değil, genç ama çirkin bedeninin dokunaklılığıyla etkiliyordu, çünkü kamburunu çıkarmıştı ve öyle zayıftı ki boynuyla omuzlarındaki ayrı ayrı kemiklerin arasında koyu çizgiler vardı.

“Kadınlar ilgimi çekiyor,” dedi, çenesini dizlerine dayamış, yatağın üstünde otururken Bay Hirst’ün soyunmasıyla hiç ilgilenmeyen Hewet.

“Öyle aptallar ki,” dedi Hirst. “Pijamalarımın üstüne oturmuşsun.”

“Aptaldırlar herhalde?” diye merak etti Hewet.

“Bu konuda iki kanı olamaz tahminimce,” dedi Hirst, odanın bir yanından diğer yanına çevikçe seğirtirken. “eğer âşık değilsen – Warrington adındaki şu şişman kadın mı yoksa?” diye sordu.

“Bir şişman kadın değil – bütün şişman kadınlar,” diye içini çekti Hewet.

“Bu akşam gördüğüm kadınlar şişman değildi,” dedi, Hewet’in ahbablığından yararlanarak ayak tırnaklarını kesmeye koyulan Hirst.

“Onları tarif etsene,” dedi Hewet.

“Hiçbir şeyi tarif edemediğimi biliyorsun!” dedi Hirst. “Başka kadınlara çok benzediklerini söyleyebilirim. Hep öyledirler.”

“Hayır; ayrıldığımız yer de burası,” dedi Hewet. “Ben her şeyin farklı olduğunu söylüyorum. İki insan hiçbir zaman şu karcık bile aynı değildir. Seninle beni al işte.”

“Eskiden ben de öyle düşünürdüm,” dedi Hirst. “Ama şimdi hepsi birer tıp. Bizi alma, – bu oteli al. Topunun çevresine çemberler çizebilirsin; asla dışarı çıkmayacaklardır.”

(“Bunu yaparak bir tavuğu öldürebilirsin”), diye mırıldandı Hewet.

“Bay Hughling Elliot, Bayan Hughling Elliot, Bayan Allan, Bay ve Bayan Thornbury – bir çember,” diye devam etti Hirst. “Bayan Warrington, Bay Arthur Venning, Bay Perrott, Evelyn M. başka bir çember; sonra koca bir yerli topluluğu var; son olarak da biz.”

“Hepimiz çemberimizin içinde yalnız mıyız?” diye sordu Hewet.

“Oldukça yalnız,” dedi Hirst. “Dışarı çıkmaya uğraşırsın, ama çıkamazsın. Uğraşmakla yalnızca her şeyi altüst edersin.”

“Ben çemberin içindeki tavuk değilim,” dedi Hewet. “Ağaç tepesindeki kumruyum.”

“Ayak tırnağı batması dedikleri bu mu acaba?” dedi Hirst, sol ayağının baş parmağını inceleyerek.

“Daldan dala uçuyorum,” diye devam etti Hewet. “Dünya alabildiğine hoş.” Yatağa, kollarının üzerine, sırt üstü uzandı.

“Senin kadar anlaşılmaz olmak gerçekten güzel mi acaba?” diye sordu Hirst, ona bakarak. “Sürekliliğin yokluğu – sende bu kadar acayip olan şey bu,” diye devam etti. “Yirmi yedi yaşına gelmiş biri olarak, ki bu neredeyse otuz demek, hiç sonuç çıkarmamışa benziyorsun. Yaşlı kadınlardan oluşan bir topluluk seni hâlâ üç yaşındaymışsın gibi heyecanlandırıyor.”

Hewet bir an sessizlik içinde, ayak tırnaklarını özenle şöminenin içine süpüren sert hatlı genç adamı süzdü.

“Sana saygı duyuyorum, Hirst,” dedi.

“Sana imreniyorum – bazı şeylerine,” dedi Hirst. “Bir: Düşünmeme yeteneğin; iki: İnsanlar seni benden daha çok seviyorlar. Kadınlar senden hoşlanıyor herhalde.”

“Gerçekten en önemli şey de bu değil mi?” dedi Hewet.

Şimdi yatağın üzerine dümdüz uzanmış, elini sallayarak başının üstünde belli belirsiz çemberler çiziyordu.

“Elbette öyle,” dedi Hirst. “Ama güçlük burada değil. Güçlük, uygun bir hedef bulmakta, öyle değil mi?”

“Senin çemberinde hiç dişi yok mu?” diye sordu Hewet.

“Gölgesi bile yok,” dedi Hirst.

Birbirlerini üç yıldır tanımalarına rağmen, Hirst, Hewet’in aşklarının gerçek öyküsünü henüz hiç dinlememişti. Genel sohbetlerde bu aşkların sayıca pek çok olduğu varsayılıyordu ama özelde bu konu geçiştiriliyordu. Hiç çalışmamasına yetecek kadar parasının bulunması, yetkililerle arasındaki bir anlaşmazlık yüzünden iki dönem sonra Cambridge’i bırakması, ardından seyahate çıkıp oradan oraya sürüklenmesi, arkadaşlarının yaşamlarının bir örnek olduğu pek çok noktada onun yaşamını tuhaf kılıyordu.

“Senin çemberlerini görmüyorum – görmüyorum,” diye sözlerini sürdürdü Hewet. “Bir içe bir dışa dönen, topaç gibi bir şey görüyorum – birşeylere çarpıyor – bir yandan öbür yana atılıyor – sayıları derliyor – daha fazla, daha fazla, daha fazla, ta ki her yer onlarla dolana kadar. Döne döne gidiyorlar – işte şurada, kenarda – gözden kayboldular.”

Parmakları, vals yapan topaçların örtünün kenarında dönecek yataktan aşağı, sonsuzluğa düşüşünü gösterdi.

“Bu otelde üç haftayı yalnız geçirmeyi düşünebiliyor musun?” diye sordu Hirst, bir anlık duraklamanın ardından.

Hewet düşünmeye başladı.

“Doğrusu şu ki, insan hiçbir zaman yalnız değildir, hiçbir zaman da yanında biri yoktur,” diye sonuca vardı.

“Yani?” dedi Hirst.

“Yani? Ah, küreciklerle ilgili bir şey – auralar – ne diyorsunuz onlara? Sen benim küreciğimi göremiyorsun; ben de seninkini göremiyorum; birbirimizde gördüğümüz yalnızca bir zerre, şu alevin ortasındaki fitil gibi. Alev bizimle birlikte her yere gelir; tam olarak kendimiz değildir, ne hissettiğimizdir; dünya yetersiz, ya da esas olarak insanlar; her tür insan.”

“Seninki güzel, çizgili bir küreciktir!” dedi Hirst.

“Benim küreciğimin bir başkasının küreciğiyle çarpışabileceğini varsayarsak—”

“İkisi de patlar mı?” diye araya girdi Hirst.

“O zaman – o zaman – o zaman—” diye zihninde tarttı Hewet, kendi kendine konuşur gibi, “ko-ca-man bir dünya olur,” dedi, kollarını olanca genişliğiyle açarak, sanki dalga dalga kabaran evreni güçlülükle de olsa kucaklıyormuş gibi, çünkü Hirst’ün yanındayken olağandışı iyimser ve anlaşılmaz hissedirdi hep.

“Her şey hesaba katılacak olursa, seni eskisi kadar akılsız bulmuyorum, Hewet,” dedi Hirst. “Ne demek istediğini bilmiyorsun ama söylemeyi deniyorsun.”

“Peki burada eğlenmiyor musun?” diye sordu Hewet.

“Her şey göz önünde bulundurulduğunda – evet,” dedi Hirst. “İnsanları gözlemlemeyi seviyorum. Birşeylere bakmayı seviyorum. Bu ülke şaşılacak kadar güzel. Bu akşam dağın tepesinin nasıl sarıya döndüğünü fark ettin mi? Gerçekten öğle yemeklerimizi alıp günü dışarıda geçirmeliyiz. İğrenç bir biçimde şişmanlıyorsun.” Hewet’in çıplak baldırını işaret etti.

“Bir gezi düzenleriz,” dedi Hewet canlı bir tavırla. “Bütün oteli davet ederiz. Eşek kiralayıp—”

“Ah, Tanrım!” dedi Hirst, “kes şunu! Bayan Warrington’ın, Bayan Allan’ın, Bayan Elliot’ın ve diğerlerinin, taşların üstüne çömelip ‘Ne eğlenceli!’ diye vakvakladıklarını görebiliyorum!”

“Venning’i, Perrott’ı, Bayan Murgatroyd’u çağırınız – yakasına yapışabildiğimiz herkesi,” diye devam etti Hewet. “Şu göz-lük takan küçük ihtiyar çekirgenin adı neydi? Pepper mıydı? – Pepper bize önderlik etsin.”

“Tanrı’ya şükür, eşekleri hiçbir zaman bulamayacaksın,” dedi Hirst.

“Bunu not almalıyım,” dedi Hewet, ayaklarını yavaşça yere indirirken. “Hirst, Bayan Warrington’a eşlik eder; Pepper beyaz bir eşeğin üzerinde tek başına ilerler; azıklar eşitçe dağıtılır – yoksa bir katır mı kiralasak? Evli kadınlar –Bayan Paley var, vay canına!– bir arabayı paylaşırlar.”

“Yanlış yapacağın yer de burası,” dedi Hirst. “Bakireleri evli kadınların arasına yerleştirmek.”

“Böyle bir gezi sence ne kadar sürer, Hirst?” diye sordu Hewet.

“On iki saatle on altı saat arası diyebilirim,” dedi Hirst. “Genellikle ilk doğumun aldığı zaman kadar.”

“Epey örgütlenme gerektirecek,” dedi Hewet. Şimdi odanın içinde yumuşak adımlarla yürüyordu; masadaki kitapları karıştırmak için durdu. Üst üste yığılmış duruyorlardı.

“Birkaç ozan da fena olmaz,” dedi. “Gibbon olmaz; hayır; *Modern Aşk* ya da *John Donne* yanında mı? Gördüğün gibi, insanlar manzaraya bakmaktan usandıklarında oluşacak suskunlukları düşünüyorum; öyle zamanlarda güç bir şeyi yüksek sesle okumak güzel olacaktır.”

“Bayan Paley ne eğlenecek,” dedi Hirst.

“Bayan Paley'nin bundan keyif alacağı kesin,” dedi Hewet. “Bildiğim en üzücü şeylerden biri bu – geçkin hanımların şiir okumayı bırakması. Yine de şu ne kadar uygun:

Hayatın loş derinliklerini
İskandil eden biri olarak konuşuyorum,
Sonunda açık ve kesin görüşler
Dile getirebilen biri olarak.
Ama – sevgiden sonra ne gelir?
Kararan bir sahne,
Kederli birkaç boş saat,
Ve sonra, Perde.*

İçimizde bunu gerçekten anlayabilen tek insan Bayan Paley'dir herhalde.”

“Kendisine sorarız,” dedi Hirst. “Lütfen, Hewet, eğer yatman gerekiyorsa perdemi çek. Beni ay ışığından daha fazla rahatsız eden pek az şey var.”

Hewet, Thomas Hardy'nin şiirlerini kolunun altına sıkıştırıp çekildi; birbirine bitişik odalardaki yataklarında, genç adamların ikisi de kısa sürede uykuya daldı.

Hewet'in mumunun sönmesiyle, sabah erkenden otelin

(*) Hewet, Thomas Hardy'nin 'He Abjures Love'ının son dızelerini alınılıyor – ç.n.

terk edilmişliğini inceleyen ilk kişi olan kara derili İspanyol çocuğun yataktan kalkmasının arasına, birkaç saatlik bir sessizlik girdi. İnsan yüz kişinin derin soluk alıp verişlerini neredeyse işitebilirdi; bu kadar uykunun ortasında, ne denli diken üstünde ve huzursuz olursa olsun, uykudan kaçmak güçtü. Pencere­lerden dışarı bakıldığında görülecek tek şey karanlık­tı. Dünyanın gölgedeki yarısının her yerinde insanlar uzanmıştı; boş caddelerde titreşen birkaç ışık, kentlerinin kurulduğu yerleri işaretliyordu. Piccadilly'de kırmızı ve sarı otobüsler ağzına kadar doluydu; pahalı kadınlar durdukları yerde sallanıyordu; oysa burada, bir baykuş karanlıkta ağaçtan ağaca uçuyordu ve meltem dalları kaldırdıkça ay bir fener gibi yanıp sönüyordu. Bütün insanlar yeniden uyanıncaya kadar evsiz hayvanlar dışarıda oluyordu, kaplanlar, geyikler ve gölcüklerden içmek için karanlıkta aşağı inen filler. Gece­le­yin tepelerle koruların üzerinden esen rüzgâr, gün rüzgârından daha arı, daha tazeydi; ayrıntılardan yoksun kalan yeryüzüyse yollarla, tarlalarla bölünmüş renkli yeryüzünden daha gizemliydi. Bu derin güzelliğin varlığı altı saat sürdü; sonra doğu gitgide daha da ağırdıkça toprak yüzeye çıktı, yollar göz önüne serildi, duman kalktı ve insanlar hareketlendi; güneş, Santa Marina'daki otelin pencerelerinde pırıldadı, ta ki perdeler açılıp binanın her yerinde çınlayan gong kahvaltuyu haber verene dek.

Kahvaltı sona erer ermez, hanımlar her zamanki gibi gazete­leri alıp geri bırakarak salona dağılıp çemberler oluşturdular.

"Peki, bugün ne yapacaksınız?" diye sordu, amaçsızca gezinirken kendini Bayan Warrington'ın yanında bulan Bayan Elliot.

Oxford öğretim üyesi Hughling'in karısı olan Bayan Elliot, ağlamaklı bir yüz ifadesi takınma alışkanlığında olan kısa boylu bir kadındı. Gözleri, sanki hiçbir zaman üzerinde uzun uza­dıya durmaya de­gecek kadar hoş bir şey bulamıyormuş gibi, bir şeyden bir şeye hareket ediyordu.

"Emma Teyze'mi dışarı çıkarıp kasabaya götürmeye çalış­cağım," dedi Susan. "Henüz bir tek şey görmedi."

“Şöminesinin yanbaşıdan kalkıp buralara gelmesi,” dedi Bayan Elliot, “yaşına göre çok canlı biri olduğunu gösteriyor.”

“Evet, ona hep gemide öleceğini söyleriz,” diye yanıtladı Susan. “Gemide doğmuş zaten,” diye ekledi.

“Eski günlerde,” dedi Bayan Elliot, “pek çok insan öyle doğmuş. Zavallı kadınlara öyle acıyorum ki! Yakınacak çok şeyimiz var!” Başını iki yana salladı. Gözleri masanın üzerinde gezindi; konuyla ilgisiz olarak, “Zavallı küçük Hollanda Kraliçesi!* Gazete muhabirleri neredeyse yatak odasının kapısında diyebiliriz!” dedi.

“Hollanda Kraliçesi’nden mi söz ediyordunuz?” dedi, dar-madağınık ince yabancı gazetelerin arasında *The Times*’ın kalın sayfalarını aramakta olan Bayan Allan’ın hoş sesi.

“Öyle fazlasıyla düz bir ülkede yaşayan birine hep imrenmişimdir,” diye belirtti.

“Ne kadar tuhaf!” dedi Bayan Elliot. “Ben düz bir ülkeyi çok iç karartıcı bulurum.”

“Öyleyse ne yazık ki burada pek mutlu olamayacaksınız, Bayan Allan,” dedi Susan.

“Tersine,” dedi Bayan Allan, “dağlara fazlasıyla düşkünüm-dür.” Az ileride *The Times*’ı görünce gazeteyi kapmak üzere uzaklaştı.

“Neyse, kocamı bulmam gerek,” dedi Bayan Elliot sabırsızlanarak.

“Ben de teyzeme gitmeliyim,” dedi Bayan Warrington; günlük görevlerini üstlenerek uzaklaştılar.

Yabancı gazetelerin inceliğinin ve harflerinin kabalığının herhangi bir biçimde ciddiyetsizliği ve bilgisizliği işaret eden birer kanıt olup olmadığı bir yana, nasıl ki sokakta bir adamdan satın alınan bir program, içinde söylenenlerle ilgili güven uyandırmazsa, İngilizler’in bu gazetelerde okunan haberleri pek haberden saymadıklarına kuşku yoktur. Çok saygıdeğer, geçkince bir çift, gazetelerle dolu uzun masaları teftiş ettikten sonra, başlıklardan fazlasını okumak için zaman harcamaya değmeyeceğini düşündü.

(*) Hollanda Kraliçesi 1909 yılının nisan ayında doğum yapmıştı – ç.n.

"Aynın on beşindeki müzakerenin şimdiye kadar bize ulaşması gerekirdi," diye mırıldandı Bayan Thornbury. Güzelce temizlenmiş olan, yıpranmış yakışıklı yüzüne hava koşullarının hırpaladığı, tahtadan bir suretin üzerindeki boya izlerine benzer bir kırmızılık yayılan Bay Thornbury, gözlüğünün üzerinden bakıp *The Times*'ın Bayan Allan'da olduğunu gördü.

Çift, bu nedenle koltuklara yerleşip beklemeye başladı.

"Ah, Bay Hewet orada," dedi Bayan Thornbury. "Bay Hewet," diye devam etti, "gelin, yanıma oturun. Ben de kocama sizin aziz bir eski dostuma ne kadar çok benzediğinizi söylüyordum – Mary Umpleby. Emin olun, çok tatlı bir kadındı. Gül yetiştirirdi. Eski günlerde onunla birlikte kalırdık."

"Hiçbir genç adam geçkin bir kızkurusuna benzediğinin söylenmesinden hoşlanmaz," dedi Bay Thornbury.

"Tersine," dedi Bay Hewet, "insanlara başka birini anımsatmayı her zaman bir iltifat sayarım. Peki, Bayan Umpleby – neden gül yetiştiriyordu?"

"Ah, zavalıcık," dedi Bayan Thornbury, "uzun hikâye. Kor-kunç ısıraplar çekti. Bahçesi olmasaydı, bir keresinde aklını yitirmesine az kalmıştı. Toprak, ona çok karşı geliyordu – kılık değiştirmiş bir lütuftu bu; şafak sökerken yatağından kalkmak zorunda kalıyordu – her türlü hava koşulunda dışarıdaydı. Sonra, gülleri yiyen yaratıklar da var. Ama o galip geldi. Hep galip gelirdi. Yürekli bir insandı." Derin derin, ama aynı zamanda tevekkülle içini çekti.

"Gazeteyi tekeliime aldığımın farkında değildim," dedi Bayan Allan, onlara doğru gelirken.

"Müzakereyi okumak için can atıyorduk," dedi Bayan Thornbury, gazeteyi kocasının adına kabul ederek.

"İnsan, bir müzakerenin ne kadar ilgi çekici olabildiğini oğulları donanmaya katılana kadar fark etmiyor. Bununla birlikte, ilgi alanlarım dengelidir; orduda da oğullarım var; bir oğlum da Sendika'da konuşmalar yapıyor – bebeğim benim!"

"Tahminimce Hirst onu tanıyordur," dedi Hewet.

"Bay Hirst'ün öyle ilgi çekici bir yüzü var ki," dedi Bayan Thornbury. "Ama onunla konuşmak için insanın çok akıllı ol-

ması gerekiyormuş gibi geliyor bana. Ee, William?" diye sordu, çünkü Bay Thornbury homurdanıyordu.

"Yüzlerine gözlerine bulaştırıyorlar," dedi Bay Thornbury. Haberin ikinci sütununa gelmişti, karışık bir sütun; İrlandalı milletvekilleri üç hafta önce, Westminster'da, donanmanın verimliliğiyle ilgili bir mesele üzerine ağız dalaşına girmişlerdi. Bozuk bir iki paragraftan sonra, sütunun baskısı yeniden düzgünce akıyordu.

"Okumuş muydunuz?" diye sordu Bayan Thornbury, Bayan Allan'a.

"Hayır, utanarak söylüyorum ki yalnızca Girit'teki keşifleri okudum," dedi Bayan Allan.

"Ah, kadim dünyayı anlamak için neler vermezdim!" diye haykırdı Bayan Thornbury. "Artık biz ihtiyarlar yalnız kaldığımızı göre, -ikinci balayımızdayız,- gerçekten, kendimi tekrar eğitmeye başlayacağım. Ne de olsa geçmişin temelleri üzerinde yükseliyoruz, öyle değil mi Bay Hewet? Asker olan oğlum, hâlâ Hannibal'dan öğrenilecek çok şey olduğunu söylüyor. İnsanın, bildiklerinden çok daha fazlasını bilmesi gerekir. Nedense gazete okurken önce müzakerelerden başlarım; daha bitiremeden kapı açılır -evde çok geniş bir topluluğuz- yani insan hiçbir zaman kadim uygarlıkları, onların bizim için bütün o yaptıklarını yeterince düşünmüyor. Ama siz baştan başlıyorsunuz, Bayan Allan."

"Yunanlar'ı düşündüğümde, onları çıplak siyah adamlar olarak düşünüyorum," dedi Bayan Allan, "eminim yanlıştır."

"Ya siz, Bay Hirst?" dedi Bayan Thornbury, sıska genç adamın yakınlarda olduğunu fark ederek. "Eminim her şeyi okuyorsunuzdur."

"Kendimi kriket ve suçla sınırlıyorum," dedi Hirst. "Üst sınıflardan gelmenin en kötü yanı," diye devam etti, "insanın dostlarının hiçbir zaman demiryolu kazalarında ölmemesi."

Bay Thornbury gazeteyi aşağı atıp kesin bir tavırla gözlüğünü indirdi. Yapraklar, topluluğun ortasına düştü; hepsi dikkatle baktı.

"İyi geçmemiş mi?" diye sordu karısı endişeyle.

Hewet yapraklardan birini alıp okudu, "D n, Westminster sokaklarında yürüyen bir hanım terk edilmiş bir evin penceresindeki kediyi fark etti. Açlıktan kıvranan hayvan--"

"Nasıl olsa bu işin dışında kalacağım," diye araya girdi Bay Thornbury, hırçın bir tavırla.

"Kediler sık sık unutulur," dedi Bayan Allan.

"Unutma William, Başbakan cevabını sonraya saklamıştı," dedi Bayan Thornbury.

"Brondesbury, Eeles Parklı Bay Joshua Harris'in seksen yaşındayken bir oğlu olmuştu," dedi Hirst.

"...Açlıktan kıvranan hayvan birkaç gündür işçilerin de dikkatini çekiyordu; kedi kurtarıldı ama -- vay canına! adamın elini ısırp paramparça etti!"

"Açlıktan gözü dönmüştü herhalde," diye yorum yaptı Bayan Allan.

"Hepiniz yurt dışında olmanın başlıca yararını gözardı ediyorsunuz," dedi, topluluğa katılan Bay Hughling Elliot. "Haberleri Fransızca okuyabilirsiniz, bu da hiç haber okumamak demektir."

Bay Elliot'ın Kıpti dili hakkında derin bilgisi vardı, bunu olabildiğince gizli tutardı; Fransızca deyişlerden öyle zarıf alıntılar yapardı ki, sıradan dili de konuşabildiğine inanmak güçtü. Fransızlar'a saygısı sınırsızdı.

"Geliyor musunuz?" diye sordu iki genç adam. "Iyice sıcak olmadan önce yola çıkmamız gerek."

"Rica ederim sıcakta yürüme, Hugh," diye yalvardı karısı, içinde yarım pili le biraz kuru üzüm bulunan çıkıntılı bir paketi ona verirken.

"Hewet bizim barometremiz olacak," dedi Bay Elliot. "Benden önce o eriyecektir."

Gerçekten, pirzolarlarından bir damlacık bile eriyip gidecek olsa geriye çıplak kemikleri kalırdı. Döşemenin üzerinde duran *The Times*'ın çevresindeki hanımlar artık yalnız kalmışlardı. Bayan Allan, babasının kol saatine baktı.

"On bire on var," dedi.

"Iř zamanı mı?" diye sordu Bayan Thornbury.

"İş zamanı," diye yanıt verdi Bayan Allan.

"Ne kadar zarif bir yaratık!" diye mırıldandı Bayan Thornbury, Bayan Allan'ın köşeli sureti erkeksi ceketinin içinde uzaklaşırken.

"Güç bir yaşamı olduğundan eminim," diye içini çekti Bayan Elliot.

"Ah, kesinlikle güç bir yaşam," dedi Bayan Thornbury. "Bekar kadınlar –kendi geçimlerini sağlayanlar– tüm yaşamlar arasında en güç yaşam."

"Yine de epey neşeli görünüyor," dedi Bayan Elliot.

"Çok ilgi çekici bir iş olmalı," dedi Bayan Thornbury. "Bilgisine gıpta ediyorum."

"Ama kadınların istediği bu değildir," dedi Bayan Elliot.

"Ne yazık ki pek çoklarının sahip olmayı umut edebileceği tek şey bu," diye içini çekti Bayan Thornbury. "Artık bizlerin sayısının daha önce hiç olmadığı kadar çok olduğuna inanıyorum. Daha geçen gün Sir Harley Lethbridge bana donanmaya katılacak delikanlılar bulmanın ne kadar güç olduğunu anlatıyordu – biraz da dişleri yüzünden, elbette. Genç kadınların şey hakkında oldukça açık bir biçimde konuştuklarını da duydum–"

"Korkunç, korkunç!" diye bağırdı Bayan Elliot. "Deyim yerindeyse, bir kadının yaşamının tacı. Ben ki çocuksuz olmanın ne olduğunu bilirim–" içini çekerek sustu.

"Ama katı olmamalıyız," dedi Bayan Thornbury. "Benim gençliğimden bu yana koşullar öyle çok değişti ki."

"Annelik değişmiyor kuşkusuz," dedi Bayan Elliot.

"Bazı bakımlardan, gençlerden pek çok şey öğrenebiliriz," dedi Bayan Thornbury. "Ben kendi kızlarımdan o kadar çok şey öğreniyorum ki."

"Hughling'in gerçekten pek umursamadığına inanıyorum," dedi Bayan Elliot. "Diğer yandan, onun işleri var."

"Çocuksuz kadınlar başkalarının çocukları için çok şey yapabilirler," diye yorum yaptı Bayan Thornbury tatlılıkla.

"Bol bol eskiz çiziyorum," dedi Bayan Elliot, "ama bu gerçekten bir meşgale sayılmaz. Daha yeni başlayan kızların sizin

yaptığınızdan daha iyisini yaptığını görmek insanı öyle mahcup ediyor ki! Doğa zor – çok zor!”

“Yardım edebileceğiniz kurumlar –dernekler– yok mu?” diye sordu Bayan Thornbury.

“Onlar çok yorucu,” dedi Bayan Elliot. “Rengimden ötürü güçlü görünüyorum; ama değilim; on bir kardeşin en küçüğü hiçbir zaman güçlü olmaz.”

“Anne baştan özenli olursa,” dedi Bayan Thornbury yargı-larcasına, “ailenin büyüklüğünün bir fark yaratması için hiçbir sebep yok. Hem kardeşlerin birbirine verdiği eğitim gibisi yoktur. Bundan eminim. Kendi çocuklarımda gördüm. Büyük oğlum Ralph, örneğin–”

Ne var ki, Bayan Elliot bu geçkin hanımefendinin deneyimine karşı ilgisizdi; gözleri salonda gezindi.

“Benim bildiğim, annem iki kez çocuk düşürdü,” dedi birdenbire. “İlki, şu dans eden kocaman aylardan biriyle karşılaş-tığı için oldu – onlara izin verilmemesi gerekir; diğeryse –korkunç bir hikâyeydi– aşçımızın çocuğu olmuştu; yemekli bir parti verildi. Sindirim güçlüğü çekmemi buna bağlıyorum.”

“Çocuk düşürmek doğum yapmaktan çok daha kötü,” diye mırıldandı Bayan Thornbury dalgın bir tavırla, gözlüğünü düzelterip *The Times*’ı eline alırken. Bayan Elliot kalkıp hızla uzaklaştı.

Gazetede konuşan bir milyon sestten birine kulak verip, bir kuzeninin Minehead’de bir din adamıyla evlendiğini fark edince – sarhoş kadınları, Girit’in altın hayvanlarını, taburların hareketlerini, akşam yemeklerini, ıslahatları, yangınları, öfkeli-leri, okumuşları ve yardımseverleri yok sayan Bayan Thornbury, postaya verilmek üzere bir mektup yazmak için yukarı çıktı.

Gazete, saatin tam altında kaldı; ikisi birarada, değişen bir dünyada istikrarı simgeler gibiydiler. Bay Perrott geçip gitti; Bay Venning bir masanın kenarında bir saniye durakladı. Bayan Paley tekerlekli sandalyesiyle geçti. Peşinden Susan geli-yordu. Bay Venning onun ardından ağır ağır yürüdü. Giysileri insana dağınık yatak odalarında geç saatlerde uyandıkları his-sini veren Portekizli asker aileleri geçip gitti; kucaklarında

gürültücü çocuklar taşıyan güvenilir dadılar onlara eşlik ediyordu. Gün ortası yaklaşip da güneş dosdoğru çatının üzerine vurunca, iri sinekler bir daire oluşturup burgaç yaparak vızıldamaya başladılar; palmiyelerin altında buzlu içecekler sunuldu; gıcirtıyla aşağı çekilen uzun güneşlikler tüm ışığı sarıya dönüştürdü. Artık saatin tıkırdayacak sessiz bir salonu ve uyuklayan dört beş tüccardan oluşmuş bir dinleyici topluluğu vardı. Gölgeleli şapkaları olan beyaz suretler yavaş yavaş kapıdan girerken, sıcak yaz gününün bir dilimini de içeri kabul ettiler; sonra kapıyı kapatıp dışarıda bıraktılar. Loşlukta bir dakika dinlendikten sonra yukarı çıktılar. Aynı anda, saat hırıldayarak biri vurdu; gongun yumuşak başlayıp yavaş yavaş bir çılgınlığa kapıldıktan sonra susan sesi işitildi. Bir duraklama oldu. Sonra, yukarı çıkanların hepsi aşağı indi; kaymamak için iki ayağını aynı basamağa sıkı sıkı basan sakatlar geldi; dadılarının parmağını tutan şık küçük kızlar geldi; hâlâ yeleklerini iliklemekte olan şişman, yaşlı adamlar geldi. Gong bahçeden de duyulmuştu; sırt üstü uzanmış insan suretleri sırayla ayağa kalkıp ağır ağır yürüyerek karınlarını doyurmak üzere içeri girdiler, çünkü yine beslenme zamanları gelmişti. Bahçede havuzlar ve gün ortasında bile iki üç konuğun çalışmak ya da konuşmak için rahatça uzanabileceği dilim dilim gölgelikler vardı.

Günün sıcaklığı yüzünden öğle yemeği genellikle insanların komşularını gözlemlediği, yeni yüzleri inceleyerek kim olduklarına, ne yaptıklarına dair tahminlerde bulunmaya cüret ettiği, sessiz bir öğün oluyordu. Yetmiş yaşını epey aşmış ve bacaklarından sakat olmasına rağmen Bayan Paley, yemeğinden ve insanların acayıpliklerinden keyif alıyordu. Susan'la birlikte küçük bir masada oturmuştu.

"Onun ne olduğunu söylemek istemem!" diye kıkırdadı, göze çarpacak bir biçimde beyazlar giymiş, yanaklarının çukurlarında boya olan, hep geç kalan, ve hep hırpani bir kadının eşlik ettiği uzun boylu bir kadını incelerken; bu söz üzerine Susan kızarak teyzesinin neden böyle şeyler söylediğini merak etti.

Ögle yemeğine, yedi çeşidin her birinden geriye yalnızca parçalar kalana dek, usulünce devam edildi; meyve, tıpkı bir çocuğun bir papatyayı yaprak yaprak ortadan kaldırması gibi, yalnızca soyulup dilimlenecek bir oyuncaktı. Yiyecekler insan ruhunun gün ortası sıcağına dayanmış olabilecek hafif alevleri üzerinde söndürücü işlevi görüyordu, ama daha sonra Susan, odasında oturdu ve teyzesine yüksek sesle kitap okurken Bay Venning'in bahçede yanına gelip orada neredeyse yarım saat oturmuş olduğu gerçeğini keyifle zihninde evirip çevirdi. Erkeklerle kadınlar, fark edilmeksizin uzanabilecekleri farklı köşeler arıyordu; ikiden dörde kadar otelde ruhları olmayan bedenlerin ikamet ettiği, abartmadan söylenebilirdi. Bir yangın ya da ölüm nedeniyle birdenbire insan doğasındaki kahramanca bir şeye gerek duyulsa, sonuç felaket olacaktı, ama trajediler açlık saatlerine raslar. Saat dörde doğru, tıpkı bir alevın kara bir kömür çıkıntısını yaladığı gibi, insan ruhu yeniden bedeni yalamaya başlıyordu. Bayan Paley dişsiz çenesini böyle alabildiğine açmasının yakışık almayacağını hissetti, oysa yakınlarında hiç kimse yoktu; Bayan Elliot ise kızarmış yuvarlak yüzünü aynada kaygıyla inceliyordu.

Yarım saat sonra, uykunun izlerini silerek buluştular; Bayan Paley çay içeceğini belirtti.

"Siz de çayı seviyorsunuz, değil mi?" diyerek, kocası hâlâ dışarıda olan Bayan Elliot'ı bir ağacın altına koydurmuş olduğu özel masada ona katılmaya davet etti.

"Bu ülkede azıcık gümüş epeyce iş görüyor," diye kıkırdadı. Susan'ı bir fincan daha getirmesi için geri gönderdi.

"Burada öyle mükemmel bisküviler yapıyorlar ki," dedi, bir tabak dolusu bisküviyi süzerek. "Şekerli bisküvi değil, onları sevmem – sade bisküvi... Eskiz mi yapıyordunuz?"

"Ah, iki üç küçük karalama yaptım," dedi Bayan Elliot, her zamankinden epeyce yüksek sesle konuşarak. "Ama Oxfordshire'dan sonra çok güç oluyor, orada öyle çok ağaç vardır ki. Burada ışık çok güçlü. Bazıları buna hayran kalıyor, biliyorum, ama ben çok yorucu buluyorum."

"Pişmeye gerçekten ihtiyacım yok, Susan," dedi Bayan Pa-

ley, yeğeni döndüğünde. “Zahmet olacak ama yerimi değiştir-melisin.”

Her şeyin taşınması gerekiyordu. Nihayet yaşlı hanımefendi, ışığın üzerinde titreyeceği biçimde yerleştirildi, tıpkı ağdaki bir balık gibi görünüyordu. Susan çay koydu; tam Wiltshire’da da havanın sıcak olduğunu söylüyordu ki, Bay Venning onlara katılıp katılamayacağını sordu.

“Çaydan nefret etmeyen bir genç bulmak öyle güzel ki,” dedi, keyfi tekrar yerine gelmiş olan Bayan Paley. “Erkek yeğen-lerimden biri geçenlerde bir bardak İspanyol şarabı istedi – sa-at beşte! Ona köşedeki birahane de içebileceğini söyledim, be-nim oturma odamda değil.”

“Çaysız kalmaktansa öğle yemeği yememeyi yeğlerim,” dedi Bay Venning. “Bu tamı tamına doğru değil. İkisini de isterim.”

Bay Venning yaklaşık otuz iki yaşında esmer, genç bir adam-dı, şu anda biraz heyecanlandığı belli olmakla birlikte, tavırla-rı çok sallapati ve özgüvenliydi. Arkadaşı Bay Perrott avukattı; yanında Bay Venning olmaksızın herhangi bir yere gitmeyi reddettiğinden, Bay Perrott bir şirketle ilgili olarak Santa Mari-na’ya gelince Bay Venning’in de gelmesi gerekmişti. O da avu-kattı ama kendisini dört duvar arasında kitapların başında tu-tan bu meslekten tiksiniyordu; dul annesi ölür ölmez uçmakla ciddi olarak uğraşmaya başlayacak ve uçak yapan büyük bir şirkete ortak olacaktı, Susan’a böyle sır vermişti. Sohbet gelişi-güzel sürmekteydi. Buraların güzellikleri ve tuhaflıkları, cad-deleri, insanları ve sahipsiz sarı köpeklerin sayısı ele alınıyor-du elbette.

“Bu ülkede insanların köpeklerle davranışını korkunç dene-cek kadar acımasız bulmuyor musunuz?” diye sordu Bayan Paley.

“Ben olsam hepsini vurdururdum,” dedi Bay Venning.

“Ah, sevimli yavru köpekler dışında,” dedi Susan.

“Neşeli küçük dostlar,” dedi Bay Venning. “Baksanıza, siz hiçbir şey yemiyorsunuz.” Kocaman bir dilim keki, titreyen bir bıçağın ucunda Susan’a sundu. Keki alırken Susan’ın da eli titriyordu.

"Evde çok sevimli bir köpeğim var," dedi Bayan Elliot.

"Benim papağanım köpeklerle katlanamıyor," dedi Bayan Paley, sır verir gibi bir havaya bürünerek. "Hep ben yurt dışındayken oğlancağıza (ya da kızcağıza) bir köpeğin sataşmış olduğundan kuşkulaniyorum."

"Bu sabah uzağa gitmediniz, Bayan Warrington," dedi Bay Venning.

"Hava sıcaktı," diye cevapladı Susan. Bayan Paley'nin sağırılığı ve Bayan Elliot'ın, amcalarından birine ait olan, bir tek siyah benek dışında beyaz, sert tüylü teriyerin intiharla sonuçlanan uzun, üzücü tarihçesini anlatmaya girişmesi sayesinde, sohbetleri özel bir sohbele dönüşüverdi. "Hayvanlar da intihar eder," diye içini çekti Bayan Elliot, acı bir gerçeği bildirircesine.

"Bu akşam kasabayı keşfe çıksak olmaz mı?" diye öneride bulundu Bay Venning.

"Teyzem—" diye başladı Susan.

"Bir tatili hak ediyorsunuz," dedi Bay Venning. "Her zaman başkaları için birşeyler yapıyorsunuz."

"Ama belim hayatım bu," dedi Susan, dikkatini çaydanlığı yeniden doldurmaya vermiş gibi yaparak.

"Kimsenin hayatı bu değildir," diye karşılık verdi Bay Venning. "hiçbir genç insanın. Gelecek misiniz?"

"Gelmeyi isterdim," diye mırıldandı Susan.

O anda Bayan Elliot başını kaldırıp baktı ve bağırdı, "Ah, Hugh! Yanında birini getiriyor," diye ekledi.

"Biraz çay hoşuna gidecektir," dedi Bayan Paley. "Susan, koş birkaç fincan getir — o iki genç de orada."

"Çaya susadık," dedi Bay Elliot. "Bay Ambrose'u tanıyor musun, Hilda? Tepede karşılaştık."

"Beni buraya sürükledi," dedi Ridley, "yoksa utanmam gerekirdi. Tozlu, pis ve tatsızım." Tozdan bembeyaz olmuş çizmelerini işaret ederken, bahçe kapısına yaslanmış bitkin bir hayvan gibi düğme deliğinden sarkan bezgin çiçek, Ridley'nin yarattığı uzunluk ve dağınıklık izlenimini artırıyordu. Diğerleriyle de tanıştırıldı. Bay Hewet'la Bay Hirst sandalye getirdi; Susan'ın suyu uzun bir alışıklıktan gelen beceriyle ve hep gü-

leryüzle bir çaydanlıktan diğerine çavlanlar halinde akıtmasıyla, çay yeniden başladı.

“Karımın erkek kardeşinin,” diye açıkladı Ridley, haırlamayı başaramadığı Hilda’ya, “burada bir evi var, bize ödünç verdi. Hiçbir şey düşünmeksizin bir kayanın üzerinde oturuyordum ki, Elliot pantomimlerdeki periler gibi ortaya çıkıverdi.”

“Piliçlerimiz tuza bulanmıştı,” dedi Hewet abartılı bir üzüntüyle, Susan’a. “Muzda besinin yanı sıra nem bulunduğu da doğru değil.”

Hirst çoktan içmeye başlamıştı.

“Size sövüp sayıyorduk,” dedi Ridley, Bayan Elliot’ın nazıkçe karısının hatırını sormasına yanıt olarak. “Siz gezginler bütün yumurtaları yiyip bitiriyormuşsunuz, Helen söyledi. Bu da bir çirkinlik anıtı” – başıyla oteli işaret etti. “Ben buna iğrenç bir lüks diyorum. Biz oturma odasında domuzlarla yaşıyoruz.”

“Fiyatlar göz önüne alındığında yiyecekler hiç de olması gerektiği gibi değil,” dedi Bayan Paley ciddiyetle. “Ama insan otele giümeyip de nereye gidecek?”

“Evinizde oturun,” dedi Ridley. “Sık sık, keşke öyle yapsaydım, diyorum! Herkes evinde oturmalı. Ama elbette kimse oturmaz.”

Bayan Paley’nin içinde, beş dakikalık bir tanışıklığın ardından alışkanlıklarını eleştiren Ridley’e karşı belirgin bir hıncın tohumları atılıyordu.

“Ben yurtdışı seyahatlerinin faydasına inanırım,” diye belirtti, “eğer insan kendi doğduğu toprağı tanıyorsa, ki ben tanıdığımı içtenlikle söyleyebileceğimi düşünüyorum. Kimsenin Kent’i ve Dorsetshire’i gezmeden seyahat etmesine izin vermezdim – Kent’i şerbetçiotları için, Dorsetshire’i da eski taş kulübeleri için. Burada onlarla karşılaşılabiliriz hiçbir şey yok.”

“Evet – hep kimilerinin düzlükleri, kimilerininse tepeleri sevdiğini düşünmüşümdür,” dedi Bayan Elliot, belirsizce.

Aralıksız olarak yiyip içen Hirst, bir sigara yakarak yorum yaptı, “Ah, ama şu zamana kadar hepimiz doğanın bir hata olduğunda anlaşıştık. Ya çok çirkin, sarsıcı denecek kadar ra-

hatsız, ya da tümüyle dehşet verici. Hangisi beni daha çok telaşlandırır bilmiyorum – bir inek mi yoksa bir ağaç mı? Bir keresinde, geceleyin, tarlada bir inekle karşılaşmışım. Yaratık bana baktı. Emin olun, saçlarıma ak düştü. Hayvanların özgürce dolaşmalarına izin verilmesi bir rezalet.”

“Peki inek onun hakkında ne düşündü?” diye mırıldandı Venning, Susan’a; Susan hemen zihninde, Bay Hirst’ün korkunç bir adam olduğuna karar verdi, böyle akıllıymış gibi bir havası olsa da, gerçekten önemli olan konularda Arthur kadar akıllı değildi büyük olasılıkla.

“Doğanın kalça kemiklerini telafi edemediği gerçeğini keşfeden Wilde değil miydi?” diye sordu Hughling Elliot. Bu süre içinde Hirst’ün hangi burslara ve vasıflara sahip olduğunu tam olarak öğrenmiş, onun yeteneklerine dair çok yüksek bir kanı edinmişti.

Ne ki, Hirst yalnızca dudaklarını sımsıkı kapattı ve hiç yanıt vermedi.

Ridley artık oradan ayrılmasına izin verilebileceğini kestirdi. Kibarlık gereği, çay için Bayan Elliot’a teşekkür edip elini sallayarak ekledi, “Gelip bizi görmelisiniz.”

Elinin kapsadığı alan, Hirst’le Hewet’i da içine alıyordu; Hewet, “Bunu çok isterim,” diye yanıt verdi.

Topluluk dağıldı; yaşamında kendini hiç bu kadar mutlu hissetmemiş olan Susan, tam kasabada Arthur’la yapacakları yürüyüş için yola çıkmak üzereydi ki, Bayan Paley bir el hareketiyle onu geri çağırdı. Çifte Şeytan adlı tek kişilik iskambil oyununun nasıl oynandığını kitaptan anlayamamıştı; oturup birlikte bunu çözmeyi önerdi, böylece akşam yemeğinden önceki zamanı güzelce geçirebilirlerdi.

X. Bölüm

.....

Bayan Ambrose'un, kalacak olursa yeğenine söz verdiği şeylerden biri de evin geri kalanından yalıtılmış, geniş, özel bir odaydı – piyano çalabileceği, okuyabileceği, düşünebileceği, dünyaya meydan okuyabileceği bir oda, hem bir sığınak hem de bir kale. İnsan yirmi dört yaşındayken odaların, odadan çok birer dünya gibi olduğunu biliyordu. Yargısı doğrudu; Rachel kapıyı kapatınca ozanların şarkılar söylediği, şeylerin doğru orantılarına kavuştuğu büyülü bir yere giriyordu. Gece oteli gördükten birkaç gün sonra Rachel, bir koltuğa gömülmüş olarak tek başına oturmuş, sırtında *Henrik Ibsen*'in *Eserleri* yazan, parlak kırmızı kaplı bir cildi okumaktaydı. Piyano-nun üzerinde notalar açık duruyordu; müzikle ilgili kitaplar iki düzensiz sütun halinde yerden yükseliyordu; ama şu an için müziği bırakmıştı.

Sıkılmış ya da dalgın görünmek şöyle dursun, gözleri neredeyse hoyratça sayfanın üzerinde yoğunlaşmıştı; yavaşlayan soluşunu tutmasından, zihninin çalışmasının tüm bedenini zorladığı anlaşıyordu. Sonunda kitabı sertçe kapattı; arkasına yaslanıp, imgelem dünyasından gerçek dünyaya geçişe hep damgasını vuran o derin hayreti ilade eden derin bir soluk aldı.

"Bilmek istediğim," dedi yüksek sesle, "şu: Hakikat nedir?

Bütün bunlardaki hakikat nedir?" Biraz kendisi, biraz da az önce okuduğu oyunun kadın kahramanı olarak konuşuyordu. İki saatlik süre boyunca matbaa harflerinden başka bir şey görmediğinden, dışarıdaki manzara şimdi şaşırtıcı bir gerçeklik ve berraklıkta görünüyordu, ama tepede zeytin ağaçlarının gövdelerini beyaz bir sıvıyla yıkayan adamlara rağmen şu an için manzaradaki en canlı şey kendisiydi – ön alanın tam ortasında, manzaraya egemen olan bir kahramanlık heykeli. Ibsen'in oyunları onu hep bu durumda bırakırdı. Üst üste günlerce bu oyunları oynayarak Helen'i epey eğlendirmişti; sonra sıra Meredith'e gelmiş, Rachel, Kavşaktaki Diana olmuştu. Ama Helen bunun tümüyle rol yapmaktan ibaret olmadığını, birtakım insani değişimlerin de gerçekleştiğinin farkındaydı. Rachel sandalyenin arkasında kaskatı duruşundan yorulunca yan dönüp kaykılarak rahatça yerleşti; mobilyaların üzerinden, karşı duvarda bahçeye açılan pencereden dışarı baktı. (Zihni Nora'dan uzaklaşmıştı, ama kitabın ona çağrıştırdığı şeyler üzerine, kadınlar ve yaşam üzerine düşünmeyi sürdürdü.)

Orada bulunduğu üç ay içinde, halalarının ev içi dedikodularıyla ve korunaklı bahçelerde bitmez tükenmez yürüyüşlerle geçen zamanı dikkate değer ölçüde telafi etmişti, upkı Helen'in amaçladığı gibi. Ama onu herhangi bir şekilde etkilediğini, ya da etkileme gücünün bulunduğu dair en küçük bir inancının olduğunu, en başta Bayan Ambrose reddederdi. Onu daha az utangaç, daha az ciddi buluyordu, bu da tamamen yararınaydı; bu sonuca yol açan zorlu sıçramalarla sonu gelmez labirentleri o bile tahmin edemezdi. Güvendiği ilaç konuşmaktı, her şey hakkında konuşmak, özgürce, savunmasızca ve erkeklerle konuşma alışkanlığının onun için doğal kıldığı ölçüde açıksözlülükle konuşmak. Bayan Ambrose, erkeklerle kadınlardan oluşan karışık ev halkları içinde böyle yüksek bir değer verilen, yapmacıklık üzerine kurulmuş ögeci ve canayakın olma alışkanlıklarını da desteklemiyordu. Rachel'in düşünmesini arzu ediyordu; bu nedenle ona kitaplar sunuyor, Bach, Beethoven ve Wagner'a tamamıyla bağımlı olmasını engellemeye çalışıyordu. Ne ki, Bayan Ambrose, De-

foe'yu, Maupassant'ı ya da aile yaşamı üzerine kapsamlı bir güncelyi önerirken, Rachel modern kitaplar, parlak sarı kapakları olan kitaplar, halalarına kalsa hiç de modern zamanlarda ileri sürüldüğü kadar önemli olmayan olgular üzerine, sert didişme ve tartışmaların alameti olan yaldızlardan sırtlarında bolca bulunan kitaplar seçiyordu. Ama Bayan Ambrose ona karışmıyordu. Rachel, yazılı cümlelere aşına olmayan birinin o garip düşgücü yoksunluğuyla, sözcükleri sanki tahtadan yapılmış, ayrı ayrı büyük önemleri bulunan, masalar, sandalyeler gibi birer biçimi olan şeylermiş gibi ele alarak, kendi seçtiklerini okuyordu. Bu yolla sonuçlara varıyordu, günün serüvenlerine göre yeniden biçimlendirilmesi gereken bu sonuçlar, Rachel'in canının çektiği gibi yeniden, özgürce dökümleniyor ve arkalarında her zaman küçücük bir inanç zerresi bırakıyordu.

Ibsen'i, amacı bir kadının düşüşünün gerçek suçlularını bulmak olan, okuyucuyu rahatsız etmek bir kanıt ise amacına da ulaşan, Bayan Ambrose'un nefret ettiği türden bir roman izledi; Rachel kitabı yere attı, pencereden dışarı baktı, çekilip yeniden bir koltuğa çöktü.

Sıcak bir sabahtı; okuma idmanı zihnini saat zembereği gibi bir kasılıp bir gevşer durumunda bırakmıştı. Dışarıdaki bahçenin sesleri, gün ortasının belirli hiçbir nedene bağlanamayan küçük gürültüleri, düzenli bir ritimle saate eşlik ediyordu. Her şey çok gerçek, çok büyük, çok duygusuzdu; bir iki saniye sonra Rachel kendi varlığıyla ilgili farkındalığını biraz olsun geri getirmek için, işaret parmağını kaldırıp kaldırıp sandalyesinin kolçağına bırakmaya başladı. Ardından, sabah vakti dünyanın ortasında bir koltukta oturmakta olduğu gerçeğinin anlatılmaz acayıplığı onu etkisi altına aldı. Evin içinde hareket eden insanlar kimdi – şeyleri bir yerden bir başka yere taşıyan? Ve yaşam, yaşam neydi? Yüzeyin üzerinden geçip gözden kaybolan bir ışık yalnızca, upkı zamanla kendisinin de gözden kaybolacağı gibi, oysa odadaki mobilyalar kalacaktı. Öyle gevşemişti ki artık parmağını kaldıramıyordu; hep aynı noktaya bakarak, dinleyerek, hiç kıpırtısız oturuyordu. Her şey tu-

haflaştı, tuhaflaştı. Şeylerin yalnızca varoluşu bile içini huşuyla dolduruyordu... Kaldırabileceği parmaklarının olduğunu unuttu... Var olan şeyler öyle sınırsız, öyle terk edilmişti ki... Uzun bir zaman dilimi boyunca bu uçsuz bucaksız madde yığınlarının farkında olmayı sürdürdü, saat hâlâ evrensel sessizliğin ortasında tıkırdıyordu.

“Girin,” dedi alışkanlıkla, çünkü kapıdaki ısrarlı vuruşlar beyninin içindeki bir teli çeker gibiydi. Kapı son derece yavaş açıldı; uzun boylu bir insan, kolunu uzatarak ona doğru geldi ve şöyle dedi:

“Buna ne demeliyim?”

Bir kadının elinde bir kâğıtla odaya girmesinin düpedüz saçmalığı Rachel’i şaşırttı.

“Ne yanıt vereceğimi bilmiyorum, Terence Hewet’in kim olduğunu da,” diye devam etti Helen, bir hayaletin tekdüze sesiyle. Üzerine inanılmaz sözcükler yazılmış bir kâğıdı Rachel’in önüne koydu:

SAYIN BAYAN AMBROSE – Gelecek cuma günü bir piknik düzenliyorum, hava güzel olursa saat on bir buçukta yola çıkıp Monte Rosa’ya tırmanmaya niyetliyiz. Biraz zaman alacak, ama manzara muhteşem olacaktır. Siz ve Bayan Vinrace topluluğa katılmayı kabul ederseniz bundan büyük zevk duyacağım. – Saygılarımla,

TERENCE HEWET.

Rachel kendini inandırmak için sözcükleri yüksek sesle okudu. Aynı nedenle, elini Helen’in omzuna koydu.

“Kitaplar – kitaplar – kitaplar,” dedi Helen, o dalgın tavırla. “Hep yeni kitaplar– içlerinde ne buluyorsun merak ediyorum...”

Rachel mektubu ikinci kez okudu, ama içinden. Bu kez her bir sözcük, hayaletler gibi belli belirsiz olmak yerine, şaşırtıcı bir yücelik barındırıyordu; dağların dorukları sisler arasından nasıl çıkarsa öyle dışarı çıkıyorlardı. *Cuma – on bir buçuk – Bayan Vinrace*. Kanı damarlarında akmaya başlamıştı; gözlerinin parlaklaştığını hissediyordu.

“Gitmeliyiz,” dedi, kararıyla Helen’i şaşırtarak. “Kesinlikle gitmeliyiz” – hâlâ birşeylerin olageldiğini fark etmenin verdiği iç rahatlığı işte böyleydi; gerçekten de şeyler, onları çepeçevre saran siste daha da parlak görünüyordu.

“Monte Rosa – şuradaki dağ, değil mi?” dedi Helen; “ama Hewet – o kim? Ridley’nin tanıştığı gençlerden biri herhalde. Öyleyse evet mi diyeyim? Korkunç sıkıcı olabilir.”

Mektubu geri alıp gitti, çünkü ulak onun yanıtını bekliyordu.

Birkaç gece önce Bay Hirst’ün odasında akla gelen topluluk biçimlenmiş, uygulama alanındaki yeteneklerini ender olarak kullanan ve bu gerilime değmesinden hoşnutluk duyan Bay Hewet için büyük bir tatmin kaynağı olmuştu. Davetini hepsi de kabul etmişti; Hirst’ün tavsiyesinin aksine, çok sıkıcı, uyumsuz ve gelmeyecekleri kesin olan insanlara teklif edildiğinden, herkesin kabul etmesi daha da cesaret vericiydi.

“Kuşkusuz,” dedi, Helen Ambrose imzalı bir notu kıvrıp bükerken, “büyük bir kumandan olmak için gereken yeteneklerin göze bu kadar büyük görünmesi saçmalık. Bir modern şiir kitabı üzerine eleştiri yazmak için gereken zihinsel çabanın yaklaşık yarısı, karşı cinslerden yedi sekiz kişiyi aynı gün aynı saatte aynı noktada biraraya getirmemi sağladı. Generallik başka nedir ki, Hirst? Waterloo alanında Wellington bundan fazla ne yaptı? Bir patikadaki çakıl taşlarını saymak gibi, yorucu ama güç değil.”

Bir bacağını sandalyenin kolçağının üzerine atmış, yatak odasında oturuyordu; Hirst karşısında mektup yazıyordu. Geri kalan güçlükleri işaret etmekte gecikmedi.

“Örneğin, hiç görmediğin iki kadın var. Varsayalım onlardan biri kız kardeşim gibi yükseğe çıkınca rahatsızlanıyor, diğeryse—”

“Ah, kadınlar sana kalacak,” diye araya girdi Hewet. “Onları yalnızca sana yararı dokunur diye çağırdım. Biliyorsun, Hirst, kendi yaşındaki genç kadınlarla birarada olmaya ihtiyacın var. Kadınlarla nasıl anlaşacağını bilmiyorsun, dünyanın yarısının kadınlardan oluştuğu düşünülünce bu büyük bir kusur.”

Hirst inleyerek bunun gayet farkında olduğunu söyledi.

Ne var ki, Hirst'le birlikte buluşma yerine doğru yürürken Hewet'in kendinden hoşnutluğu biraz azaldı. Bu insanları ne diye çağırdığını, onları biraraya toplamaktan aslında ne elde etmeyi beklediğini kendine sordu.

"İnekler," diye düşündü, "tarlada biraraya toplanır; gemilerse durgun sularda; yapacak başka bir şeyimiz olmadığında biz de aynıyız. Ama bunu neden yapıyoruz? – kendimizi şeylerin iç yüzünü görmekten alıkoymak için mi" (bir derenin kıyısında durup suyu bastonuyla karıştırarak bulandırmaya başladı), "hiçlikten kentler, dağlar, koca evrenler yapıyoruz, birbirimizi gerçekten seviyor muyuz, ya da bitmez tükenmez bir belirsizlik durumunda mı yaşıyoruz, hiçbir şey bilmeden, bir andan bir ana sıçrayarak, tıpkı bir dünyadan bir dünyaya sıçradığımız gibi? – her şey göz önünde bulundurulduğunda, benim eğilimli olduğum görüş bu."

Derenin üzerinden atladı; Hirst insanoğlunun herhangi bir eyleminin nedenini aramayı çoktan bıraktığını belirterek dönüp ona katıldı.

Sekiz yüz metre ileride çınar ağaçlarından oluşan bir kümenin yanına, buluşma yeri olarak seçilen, dere kıyısındaki sarımsı pembe renkli çiftlik evine geldiler. Burası tam tepenin düzlükten yükseldiği yerde elverişli bir biçimde uzanan gölgeli bir noktaydı. Çınar ağaçlarının ince dalları arasından, otlayan küçük eşek kümeciklerini görebiliyorlardı, uzun boylu bir kadın birinin burnunu ovalıyor, başka bir kadınsa derenin kıyısında diz çökmüş, kendi avuçlarından su içiyordu.

Gölgeli yere girdiklerinde, Helen başını kaldırıp baktıktan sonra elini uzattı.

"Kendimi tanıtmalıyım," dedi. "Ben, Bayan Ambrose."

El sıkışmalarının ardından, "Bu da yeğenim," dedi.

Rachel sıkıntılı bir tavırla yaklaştı. Elini uzattı ama geri çekti. "Sırılsıklam," dedi.

Pek az konuşmuşlardı ki, arabalardan ilki yaklaşıp durdu.

Eşekler çabucak dürtüklenerek hazır ola geçirildi; ikinci araba da geldi. Koru yavaş yavaş insanlarla doldu – Elliot'lar,

Thornbury'ler, Bay Venning'le Susan, Bayan Allan, Evelyn Murgatroyd ve Bay Perrott. Bay Hirst, boğuk sesli, hareketli çoban köpeğini oynuyordu. İğneli birkaç Latince sözcüğün yardımıyla hayvanları sıraya dizdi; çıkıntılı omzunu eğerek hanımları yukarı kaldırdı. "Hewet'in anlamayı başaramadığı şey şu ki," dedi, "gün ortasından önce tırmanın belini kırmak zorundayız." Konuşurken, Evelyn Murgatroyd adlı genç bir hanıma yardım ediyordu. Genç hanımefendi, bir baloncuk kadar hafif, yükselip yerine yerleşti. Tepeden ırnağa beyazlar içinde, geniş kenarlı şapkasından sarkan tüyüyle, Birinci Charles devrinde eyleme geçmeleri için kralcı birliklere önderlik eden yiğit bir hanımefendi gibi görünüyordu.

"Benimle gelin," diye buyurdu; Hirst sıçrayarak bir katırın üzerine biner binmez ikisi yola çıkıp süvari alayına önderlik ettiler.

"Bana Bayan Murgatroyd demeyin. Bundan nefret ediyorum," dedi. "Adım Evelyn. Sizinki ne?"

"St. John," dedi.

"Hoşuma gitti," dedi Evelyn. "Arkadaşınızın adı ne?"

"Adının baş harfleri R. S. T. olduğundan ona Keşiş diyoruz," dedi Hirst.

"Ah, hepiniz fazla akıllısınız," dedi Evelyn. "Ne taraftan? Bana bir dal koparın. Eşkin gidelim."

Eşeğine sopayla sert bir darbe vurup öne çıktı. Evelyn Murgatroyd'un dolu dolu, romantik meslek yaşamını en iyi yansıtan, kendi sözcükleridir, "Bana Evelyn deyin, ben de size St. John diyeyim." Bunu çok hafif bir kışkırtmayla söylüyordu—soyadı da yeterliydi—ama bir sürü genç ona zaten büyük coşkuyla yanıt vermiş olduğu halde bunu söylemeyi ve hiçbirini seçmemeyi sürdürüyordu. Ne var ki, eşiği tökezleye tökezleye ağırdan bir koşu tutturdu; tepenin omurgalarından birinden yukarı tırmanmaya başlayan patika daraldığı ve üzerine taşlar saçılmış olduğu için tek başına önden gitmek zorunda kaldı. Süvari alayı, oynar eklemleri olan bir tırtıl gibi kıvrıla kıvrıla ilerliyordu, hanımların beyaz güneş şemsiyeleriyle beylerin panama şapkaları tırtılın sorgucunu oluşturunuyordu. Toprağın

keskin bir açıyla dikleştiği bir noktada Evelyn M. eşeğinden atladı, dizginleri yerli çocuğa fırlatıp St. John Hirst'ün de inmesi için ısrar etti. Kaslarını açma ihtiyacı hissedenler onları taklit etti.

"İnmeye hiç gerek görmüyorum," dedi Bayan Allan, hemen arkasındaki Bayan Elliot'a, "binerken çektiğim güçlük düş-nülürse."

"Bu küçük eşekler her şeye dayanıyor, *n'est-ce pas?*" dedi Bayan Elliot, kılavuza hitap ederek; o da uysalca başını eğdi.

"Çiçekler," dedi Helen, şurada burada, birbirinden ayrı bùyümüş küçük parlak çiçekleri toplamak üzere eğilirken. "Yapraklarını elinizle eziyorsunuz, kokuyor," dedi, bir tanesini Bayan Allan'ın dizine koyarak.

"Daha önce tanıştırılmamış mıydık?" diye sordu Bayan Allan, ona bakarak.

"Tanıştırıldığımızı varsayıyordum," diye güldü Helen, cünü kü buluşma kargaşasında kimse onları tanıştırmamıştı.

"Ne kadar mantıklı!" diye cıvıldadı Bayan Elliot. "İnsan hep bunu ister – ama ne yazık ki mümkün değil."

"Mümkün değil mi?" dedi Helen. "Her şey mümkündür. Akşam olmadan neler olacağını kim bilebilir?" diye sürdürdü sözlerini, zavallı hanımefendinin ürkekliliğiyle alay ederek, bir şeyin başka bir şeyden sonra gelmesine öyle sorgusuz sualsiz bel bağlamıştı ki, akşam yemeğinin önemsenmeyebileceği ya da masanın alışıldık yerinden iki buçuk santimetre oynatılabileceği bir dünyayı yalnızca göz ucuyla görmek bile kendi akıl sağlığından kuşkulanmasına yol açıyordu.

Dünyadan gitgide ayrılarak yükseklerle, daha da yükseklerle çıkıyorlardı. Geriye dönüp bakışlarında dünya dümdüz olmuş, soluk yeşil ve gri renkli karelerle işaretlenmişti.

"Kasabalar çok küçük," dedi Rachel, tüm Santa Marina'yı ve varoşlarını tek eliyle örterek. Deniz, beyaz bir fırfırla aralara girerek sahilin bütün açılarını dolduruyordu; ötede beride, gemiler maviliğe sımsıkı tutunmuştu. Deniz, morlu yeşilli beneklerle lekelenmişti; gökyüzüyle birleştiği yerin kenarında ısıltılı bir çizgi vardı. Hava çok berrak ve sessizdi, çekirgelerin

tiz gürültüsü ve hızla geçip gözden kaybolan arıların kulak tırmalayan vızılısı dışında. Topluluktakiler durup bir süre yamaçtaki bir taş ocağında oturdular.

“Şaşılacak kadar berrak,” diye bağırdı St. John, topraktaki yarıkları birbiri ardına saptayarak.

Evelyn M. onun yanına oturup çenesini eline yasladı. Yüzünde belirgin bir zafer ifadesiyle manzarayı inceledi.

“Sizce Garibaldi buraya çıkmış mıdır?” diye sordu Bay Hirst’e. Ah, keşke ona gelin olsaydı! Keşke bu, piknik yapan bir topluluk değil de bir yurtseverler topluluğu olsaydı; diğerleri gibi kızıl gömlek giymiş olan kendisi de yavuz adamların arasında çimlerin üzerine dümdüz uzanıp, bakışlarının dumanı delip geçmesi için elini gözlerine siper ederek tabancasıyla aşağılarındaki beyaz taretlere nişan alsaydı! Böyle düşünürken ayağını huzursuzca kıpırdatıyordu; birden bağırdı:

“Ben buna *hayat* demem, siz der misiniz?”

“Neye hayat dersiniz?” dedi St. John.

“Savaş – devrim,” dedi, lanetlenmiş kentten gözlerini ayırmadan. “Siz yalnızca kitaplarla ilgileniyorsunuz, biliyorum.”

“Çok yanılıyorsunuz,” dedi St. John.

“Açıklayın,” diye ısrar etti Evelyn; burada insanlara nişan alınacak ateşli silahlar olmadığından, başka bir savaş türüne başvurarak.

“Neyle ilgilendiğimi mi? İnsanlarla,” dedi.

“Eh, gerçekten şaşırdım!” diye bağırdı Evelyn. “Müthiş ciddi görünüyorsunuz. Haydi arkadaş olup, birbirimize nasıl insanlar olduğumuzu anlatalım. Tedbirli olmaktan nefret ederim, ya siz?”

Ne var ki, dudaklarının aniden büzülmesinden anladığı üzere, St. John tedbirli olmakta kararlıydı ve genç bir hanımefendiye ruhunu açmaya hiç niyeti yoktu.

“Eşek, şapkamı yiyor,” dedi ve ona yanıt vermek yerine şapkasına uzandı. Evelyn hafifçe kızardı; sonra biraz fevri bir tavırla Bay Perrott’a döndü; yeniden eşeklere bindiklerinde, onu kaldırıp yerine yerleştiren de Bay Perrott oldu.

“Yumurta kırılınca, omlet yenmeli,” dedi Hughling Elliot

zarif bir Fransızca'yla, diğerlerine tekrar yola koyulma zamanının geldiğini cıltatarak.

Hirst'ün öngörmüş olduğu gün ortası güneşi ortalığı kavurmaya başlamıştı. Yükseldikçe, gökyüzünün daha da büyük bir bölümü ortaya çıktı, ta ki dağ engin bir maviye yaslanmış küçücük bir toprak çadıra dönüşene dek. İngilizler sessizleşti; eşeklerin yanında yürüyen yerliler ise tuhaf titreşimli şarkılar paltatmaya, şakacı atışmalara başladılar. Yol çok dikleşmişti; yolcuların her biri, gözlerini tam önünde ağır aksak ilerleyen biniciyle eşeğin kıvrımlı biçimine dikmişti. Bedenlerine, zevk için biraraya gelmiş bir topluluğun kabul edebileceğinden epey fazla gerilim yüklenmişti; Hewet, homurdanarak söylenen bir iki söze kulak misafiri oldu.

"Bu sıcakta geziye çıkmak belki de akılsızlık," diye mırıldandı Bayan Elliot, Bayan Allan'a.

Ne ki, Bayan Allan, "Doruklara çıkmayı hep sevmişimdir," diye karşılık verdi; bu doğruydı, oysa iri bir kadındı, eklemle-ri kaskatıydı ve eşeğe binmeye alışık değildi, ama tatillerinin sayısı az olduğundan onlardan olabildiğince yararlanıyordu.

O şen şakrak beyaz suret, önde güzel güzel ilerliyordu; eline yapraklı bir dal geçirip bir çelenk gibi şapkasının çevresine dolamıştı. Birkaç dakika sessizlik içinde ilerlediler.

"Manzara harika olacak," diye güvence verdi Hewet onlara, yüreklendirici bir gülümsemeyle eyerinin üstünde arkasına dönerek. Onunla göz göze gelince Rachel da gülümsedi. Bir süre daha çırpındılar, gevşek taşların üzerinde didinen toynakların takırtısından başka bir ses duyulmuyordu. Sonra Evelyn'in eşeğinden indiğini, Bay Perrott'ınsa Parlamento Meydanı'ndaki bir devlet adamının tavrıyla manzaraya doğru taşan bir kol uzatarak durduğunu gördüler. Birazcık sollarında alçak, harap bir duvar vardı, Elizabeth dönemine ait bir gözetleme kulesinin kalıntısı.

"Daha fazla dayanamayacaktım," diye açıldı Bayan Elliot, Bayan Thornbury'e, ama bir anda doruğa ulaşip manzarayı görmenin heyecanı, içlerinden birinin ona yanıt vermesini engelledi. Birbirlerinin peşi sıra doruktaki düz alana gelip hay-

retler içinde durdular. Karşılarında uçsuz bucaksız bir alan gördüler –ormana karışan gri kumlar, dağlarla birleşen orman, havayla yıkanan dağlar– Güney Amerika'nın sonsuz uzaklıkları. Arazi kadar düz, neredeyse onun kadar durağan görünen bir nehir ovada akıyordu. Bu kadar geniş bir alanın etkisi başta oldukça ürperticiydi. Kendilerini çok küçük hissediyorlardı; bir süre kimse bir şey söylemedi. Sonra Evelyn bağırdı, "Muhteşem!" Hemen yanındaki eli tutuverdi; bu, rastlantı eseri, Bayan Allan'ın eliydi.

"Kuzey - Güney - Doğu - Batı," dedi Bayan Allan, başını hafifçe pusulanın noktaları doğrultusunda hareket ettirerek.

Birazcık öne gitmiş olan Hewet, onları buraya getirmekle doğru bir iş yaptığını kendine kanıtlamak ister gibi konuklarına baktı. Sıraya dizilmiş, bedenleri hafifçe öne doğru eğilmiş, giysileri rüzgârdan üstlerine yapışarak bedenlerinin biçimini almış insanların nasıl tuhaf bir biçimde çıplak heykelleri andırdığını gözlemledi. Topraktan kaideleri üzerinde yabancı ve soylu görünüyordular, ama bir an sonra sırayı bozdular; Hewet yiyeceklerin dağıtılmasıyla ilgilenmek zorundaydı. Hirst onun yardımına koştu; tavuk ve ekmek paketlerini birbirlerine uzatılar.

St. John paketini verirken Helen onun yüzüne iyice bakarak dedi ki:

"Hatırlıyor musunuz – iki kadın?"

St. John, keskin bir bakışla ona baktı.

"Hatırlıyorum," diye cevap verdi.

"Demek o iki kadın sizsiniz!" diye bağırdı Hewet, bir Helen'a bir Rachel'a bakarak.

"Işıklarınız bizi cezbetmişti," dedi Helen. "Sizi iskambil oynarken izledik, ama izleniyor olduğumuzu hiç bilmiyorduk."

"Bir tiyatro oyundaki bir şey gibiydi," diye ekledi Rachel.

"Hirst sizi tarif edememişti," dedi Hewet.

Helen'ı görüp de hakkında söyleyecek bir şey bulamamak gerçekten de tuhafı.

Hughling Elliot, gözlüğünü takıp durumu kavradı.

"Farkında olmadan görülmekten," dedi, bir tavuk budunu eklem yerinden çekiştirirken, "daha korkunç hiçbir şey bilmi-

yorum. İnsan kesinlikle gülünç bir şey yaparken yakalandığı duygusuna kapılıyor – örneğin, at arabasında diline bakarken.”

Diğerleri artık manzaraya bakmayı bırakmışlardı; biraraya toplanarak oturup sepetlerin çevresinde halka oluşturdular.

“Yine de at arabalarındaki o küçük aynaların kendine özgü bir büyüleyiciliği vardır,” dedi Bayan Thornbury. “Yalnızca birazını görebildiğinizde insanın yüz hatları öyle farklı görünüyor ki.”

“Yakında pek az iki tekerlekli at arabası kalacak,” dedi Bayan Elliot. “Dört tekerlekli araba da kalmayacak – emin olun, Oxford’da bile dört tekerlekli at arabası bulmak neredeyse imkânsız.”

“Atlara ne olduğunu merak ediyorum,” dedi Susan.

“Etili börek,” dedi Arthur.

“Atların soyunun tükenmesinin zamanı geldi de geçiyor,” dedi Hirst. “Huysuz olmanın yanı sıra insanı rahatsız edecek kadar çirkinler.”

Ne ki, atı Tanrı’nın yaratıklarının en soylusu kabul ederek yetiştirilmiş olan Susan buna katılamazdı; Venning ise Hirst’ün konuşulması olanaksız bir budala olduğunu düşünüyordu, ama sohbeti sürdürecektir kadar kibardı.

“Bizi uçaklardan düşerken gördüklerinde biraz olsun öçlerini alıyorlardır tahminimce,” dedi.

“Uçak mı kullanıyorsunuz?” dedi yaşlı Bay Thornbury, ona bakmak için gözlüğünü takarak.

“Bir gün kullanmayı umuyorum,” dedi Arthur.

Burada, uçaklar uzun uzadıya tartışıldı; Bayan Thornbury uçmanın savaşta çok gerekli olduğu, bizimse İngiltere’de korkunç denecek kadar geri kaldığımız sonucuna varan ve neredeyse bir söyleve dönüşen kanısını dile getirdi. “Genç bir adam olsaydım,” diye sonlandırdı sözlerini, “kesinlikle gerekeni yapardım.” Gri ceketi ve eteği içinde, elinde sandviçiyle, kendini bir uçağın içindeki genç bir adam olarak hayal ederken gözleri hevesle parlayan bu küçük, geçkin hanımefendi tuhaf bir manzara oluşturunuyordu. Her nedense sohbet bundan sonra kolayca akıp gitmedi; tüm söylenenler, içecekler, tuz ve manzarayla ilgiliydi. Harap duvara sırtı dönük olarak oturan Bayan Allan,

ansızın sandviçini bırakıp boynundaki bir şeyi yakalayarak, "Her yanıml küçük yaratıklarla kaplandı," dedi. Bu doğrudu; keşif heyecanla karşılandı. Karıncalar, harabenin taşları arasına yığılmış, bir buzulu andıran gevşek topraktan aşağı doğru ak-maktaydı – cilalı gövdeleri olan iri, kahverengi karıncalar. Bak-ması için bir tanesini elinin üzerinde Helen'a uzattı.

"Sizce ısırırlar mı?" dedi Helen.

"Isırmazlar, ama yiyecekleri istila edebilirler," dedi Bayan Al-lan; karıncaları yollarından çevirmek için hemen önlemler alındı. Hewet'in önerisiyle, istilacı orduya karşı modern savaş yöntemleri kullanılmasına karar verildi. Masa örtüsü, istila edi-len ülkeyi simgeliyordu; çevresine sepetlerden barikatlar kur-dular, şarap şişelerinden bir sur inşa ettiler, ekmeklerden istih-kâmlar oluşturdular, içi tuz dolu hendekler kazdılar. Bir karın-ca içeri sızdığında, ekmek kırıntılarıyla bombardımana tutulu-yordu, sonunda Susan bunun acımasızlık olduğunu belirterek, bu cesur ruhları dil biçimindeki bir ganimetle ödüllendirdi. Bu oyunu oynarken gerginliklerini attılar, hatta alışılmadık ölçüde cüretkârlaşular, çünkü çok utangaç olan Bay Perrott, "İzniniz-le," diyerek Evelyn'in boynundaki karıncayı aldı.

"Bir karıncanın insanın iç gömleğiyle teninin arasına girmesi," dedi Bayan Elliot, Bayan Thornbury'e gizlice, "gerçekten hiç de komik olmazdı."

Gürültü ansızın artarak yaygaraya dönüştü, çünkü uzun bir karınca dizisinin bir arka girişten masa örtüsüne doğru yolu-nu bulduğu keşfedilmişti; başarı gürültüyle ölçülebilirse, He-wet'in, partisinin başarılı olduğunu düşünmek için çok nedeni var demekti. Ne ki, ortada hiçbir neden yokken, içini derin bir kasvet sardı.

"Yeterli degiller; bayağılar," diye düşündü, az ötede tabakları biraraya topladığı yerden konuklarını inceleyerek. Hepsine şöyle bir baktı, masa örtüsünün çevresinde eğilmelerine, sallanmalarına, el kol hareketleri yapmalarına. Canayakın ve alçakgönüllü, pek çok bakımdan saygıdeğer, hoşnuuluklarıyla ve kibar olma arzularıyla bile sevilesi olmalarına rağmen hepsi ne kadar da ale-ladeydiler, nasıl da birbirlerine tatsız acımasızlıklar yapabilecek

durumdaydılar! İşte Bayan Thornbury, tatlı biri ama anaç bencilliğiyle sıradan; Bayan Elliot, hiç durmadan payına düşenden şikâyet eder; kocasının da aşağı kalır yanı yok; Susan – onun benliği yoktu, ne yandan bakılırsa bakılsın önemi olmayan biriydi; Venning bir okul çocuğu kadar dürüst ve gaddardı; zavallı yaşlı Thornbury yalnızca dolap beygiri gibi dönüp duruyordu ve Hewet'a öyle geliyordu ki, insan Evelyn'in kişiliğini ne kadar az incelese o kadar iyi olurdu. Ama bunlar paralı insanlardı; dünyanın yönetimi başkalarına değil, onlara verilmişti. Aralarına yaşamı ya da güzelliği umursayan daha canlı birini koysanız, onları cezalandırmak yerine elindekileri onlarla paylaşmaya çalıştığında, onu ne ıstıraplara boğar, ne zararlara uğratırlardı!

"Hirst var," diye sonuçlandırdı düşüncelerini, arkadaşının suretine geldiğinde; dikkatini yoğunlaştırdığı zaman alnında hep oluşan küçük çizgilerle bir muzun kabuğunu soyuyordu. "Günah kadar çirkin." St. John Hirst'ün çirkinliğinden ve çirkinliğinin getirdiği sınırlamalardan bir bakıma diğerlerini sorumlu tutuyordu. Yalnız yaşamak zorunda kalması onların suçuymuştu. Sonra Helen'a geldi, kahkahasını iştince dikkati ona yönelmişti. Helen, Bayan Allan'a gülüyordu. "Bu sıcakta kombinezon mu giyiyorsunuz?" dedi, başkalarının iştirmeyeceğine inandığı bir sesle. Hewet onun görünüşünü çok beğeniyordu, güzelliğini o kadar değil de, geri kalanların arasında taştan yapılmış kocaman bir kadınmış gibi göze çarpmasına neden olan iriliğini ve yalınlığını; böylece Hewet'ın içi biraz yumuşadı. Gözü Rachel'a takıldı. Diğerlerinin epey arkasında, tek dirseğine yaslanmış uzanıyordu; Hewet'la tam da aynı şeyleri düşünüyor olabilirdi. Gözlerini kederli ama dikkatsiz bir ifadeyle, karşısında sıralanan insanlara dikmişti. Hewet, elinde bir parça ekmekle dizlerinin üzerinde ona doğru emekledi.

"Neye bakıyorsunuz?" diye sordu.

Rachel hafifçe irkildi, ama derhal yanıt verdi, "İnsanlara."

XI. Bölüm

.....

Teker teker ayağa kalkıp gerindiler; birkaç dakika içinde iki ayrı topluluğa bölünmüşlerdi. Topluluklardan biri, aynı kitapları okuyup aynı sorular üzerine düşünmüş olmalarından ötürü şimdi aşağılarındaki yerlerin adlarını söyleyip, ötekilere donanmalar, ordular, siyasi partiler, yerliler ve maden ürünleri hakkında bir sürü bilgi sergilemeye can atan Hughling Elliot'la Bayan Thornbury'nin egemenliğindeydi – bütün bunlar birleşince, diyorlardı, Güney Amerika'nın geleceğin ülkesi olduğu kanıtlanıyordu.

Evelyn M. parlak mavi gözlerini kâhinlere dikmiş, dinliyordu.

“İnsanın erkek olmak isteyeceği geliyor!” diye bağırdı.

Bay Perrott ovayı inceleyerek, geleceği olan bir ülkenin çok güzel bir şey olduğu yanıtını verdi.

“Yerinizde olsaydım,” dedi Evelyn, ona dönüp eldivenini sert bir hareketle parmaklarına geçirirken, “bir bölük kurup kocaman bir araziye fetheder, orayı muhteşem bir hale getirirdim. Bunu yapmak için kadınlara gereksiniminiz olurdu. Hayata en baştan başlamayı çok isterdim, olması gerektiği gibi –hiçbir pislik olmadan– yalnızca kocaman salonlarla bahçeler, muhteşem erkeklerle kadınlar. Ama siz – siz yalnızca mahkemelerden hoşlanırsınız!”

“Peki, güzel elbiseler, şekerlemeler, genç hanımefendilerin hoşuna giden bütün o şeyler olmadan gerçekten memnun olur muydunuz?” diye sordu Bay Perrott, kinayeli tavrının altında bir miktar acıyı gizleyerek.

“Ben genç bir hanımefendi değilim,” diye parladı Evelyn; alt dudaklarını ısırarak. “Sırf görkemli şeyleri seviyorum diye bana gülüyorsunuz. Neden artık Garibaldi gibi erkekler yok?” diye sordu.

“Buraya bakın,” dedi Bay Perrott, “bana fırsat vermiyorsunuz. Her şeye taze bir başlangıç yapmamız gerektiğini düşünüyorsunuz. Güzel. Ama tam olarak anlamıyorum – bir araziyi fethetmek mi? Hepsi çoktan fethedildi, öyle değil mi?”

“Belirli bir arazi değil,” diye açıkladı Evelyn. “Önemli olan fikir, anlamıyor musunuz? Öyle itaatkâr yaşamlar sürüyoruz ki. Oysa ben sizin içinizde muhteşem şeyler olduğundan eminim.”

Hewet, Bay Perrott’ın bilge yüzündeki yara izleriyle çukurların acınası bir gevşemeyle rahatladığını gördü. Baroda yılda beş yüzden fazla kazanmadığı, özel malı mülkü bulunmadığı ve geçindirmesi gereken yatalak bir kız kardeşinin olduğu göz önüne alınınca, bir kadına evlenme teklif etmeyi hak edip etmediğiyle ilgili hesapların o sırada bile Bay Perrott’ın zihninde sürüp gittiği anlaşıyordu. Ayrıca Bay Perrott, Susan’ın günlüğünde belirttiği gibi “pek şey” olmadığını da biliyordu; Susan bununla onun pek beyefendi sayılamayacağını söylemek istemişti, çünkü o Leedsli bir bakkalın oğluydu, hayata sırtında bir küfeyle başlamıştı; şimdiyse, doğuştan bir beyefendiden neredeyse ayırt edilemez olmakla birlikte, giyiminin kusesursuz düzgünlüğüyle, tavrının rahatlıktan yoksunluğuyla, aşırı titizliğiyle ve çatal bıçağı tutuşunda, etin ender bulunduğu, ele alınma biçimininse hiç de zarif olmadığı günlerin kalıntısı olabilecek o tarifsiz, belirgin ürkekliği ve hassaslığıyla, kökenini keskin gözlere açık ediyordu.

Ağır ağır gezinirken dağılmaya başlayan iki topluluk şimdi aşağıdaki sıcak manzaranın sarılı yeşilli yamalarını uzun uzun izlemek için biraraya geldi. Sıcak hava manzaranın üze-

rinde dans ediyor, ovadaki köyün çatılarını açık seçik görmeyi olanaksız kılıyordu. Bir meltemin hafifçe oynadığı dağın doruğu bile çok sıcaktı; sıcak, yiyecekler, uçsuz bucaksız alan ve bu kadar iyi tanımlanamayan başka nedenler, hepsinde rahat bir uyuşukluk ve mutlu bir gevşeme duygusu yaratmıştı. Fazla bir şey söylemiyorlardı, ama sessiz olmaktan rahatsız da değillerdi.

“Şuraya gidip bakalım, görülecek ne varmış!” dedi Arthur, Susan’a; çift birlikte uzaklaşırken, gidişleri kalanların içlerinin belirsiz bir duyguyla kıpırdanmasına neden oldu.

“Garip bir topluluk, öyle değil mi?” dedi Arthur. “Hepsini birden zirveye çıkarmamalıydık, diye düşünmüştüm. Ama geldiğime çok memnunum, vay canına! Hiçbir şey için bunu kaçırmazdım.”

“Bay Hirst’ten hoşlanmıyorum,” dedi Susan, konuyla ilgisiz biçimde. “Herhalde çok akıllı, ama akıllı insanlar neden bu kadar – tahminimce müthiş iyi biri, gerçekten,” diye ekledi, kulağa kaba gelebilecek sözlerini içgüdüsel olarak yumuşatarak.

“Hirst mü? Ah, şu okumuş adamlardan biri,” dedi Arthur kayıtsız bir tavırla. “Bundan pek keyif almış gibi görünmüyor. Onu Elliot’la konuşurken dinlemelisin. Yapabildiğim, en fazla, onları takip etmek oluyor... Kitaplarla aram hiçbir zaman iyi değildi.”

Bu cümlelerle ve araya giren suskunluklarla birlikte, doruğunda incecik birkaç ağacın yetiştiği küçük bir tepeciğe ulaşırlar.

“Buraya oturmamızın bir sakıncası var mı?” dedi Arthur çevresine bakınarak. “Gölge çok hoş – manzara da–” Oturdular; bir süre sessizce dosdoğru karşılına baktılar.

“Ama bazen o akıllı adamlara gıpta ediyorum,” dedi Arthur. “Herhalde onlar hiçbir zaman...” Cümlesini bitirmedi.

“Onlara gıpta etmen için bir neden göremiyorum,” dedi Susan büyük bir içtenlikle.

“İnsana acayip şeyler oluyor,” dedi Arthur. “Rahatın yerinde yaşayıp gidiyorsun, bir şeyin ardından başka bir şey geliyor; her şey hoş ve kolayca akıp gidiyor; hepsini bildiğini düşünüyorsun ve birdenbire nerede olduğunu hiç mi hiç bilmiyorsun;

her şey eskisinden farklı görünüyor. İşte bugün senin arkanda o patikadan yukarı çıkarken, her şeyin sanki—” durakladı; bir parça çimeni kökünden kopardı. Köklere yapışmış küçük çamur topaklarını dağıttı – “Sanki bir tür anlamı olduğunu görür gibiydim. Benim için bu farkı yaratan sendin,” diye ağzından çıkarıverdi, “Bunu sana söylememek için bir neden göremiyorum. Seni tanıdığımdan bu yana böyle hissediyorum... Çünkü seni seviyorum.”

Basmakalıp şeyler söyledikleri sırada bile Susan yakınlaşmanın heyecanının bilincindeydi, bu yalnızca onun içinde değil, ağaçlarda, gökyüzünde de birşeyleri açığa çıkarır gibiydi; Arthur’un konuşmasının kaçınılmaz görünen ilerleyişi ona gerçekten acı veriyordu, çünkü daha önce kimse ona bu kadar yaklaşmamıştı.

Arthur’un konuşması sürerken Susan kıpırtısız, kalakalmıştı; son sözcükler söylenirken yüreği birbirinden ayrı kocaman çarpıntılarla hopladı. Parmaklarını bir taşın çevresine dolamış, dosdoğru önüne, dağın aşağısına, ovaya bakarak oturuyordu. Demek bu gerçekten onun da başına gelmişti, bir evlenme teklifi.

Arthur dönüp ona baktı; yüzü tuhaf bir biçimde çarpılmıştı. Susan öyle güçlkle soluk alıyordu ki yanıt vermekte zorlandı.

“Biliyordun belki de.” Arthur onu kollarıyla sardı; anlaşıl-maz mırıltılarla birbirlerini kucakladılar, bir daha, bir daha ve bir daha.

“Pekala,” diye içini çekti Arthur, yeniden yere çökerken, “bugüne dek başıma gelen en harika şey bu.” Rüyada görülen şeyleri gerçek şeylerin yanına koymaya çalışır gibiydi.

Uzun bir sessizlik oldu.

“Bu, dünyadaki en mükemmel şey,” dedi Susan, çok usulca ve büyük bir inançla. Bu artık yalnızca bir evlenme teklifi değildi, aşık olduğu adamın, Arthur’un evlenme teklifiydi.

Bunu izleyen sessizlikte, elini sımsıkı tutarken, ona iyi bir eş olabilmek için Tanrı’ya dua etti.

“Peki Bay Perrott ne diyecek?” diye sordu, duası bittiğinde.

“Sevgili eski dost,” dedi, artık ilk sarsıntıyı atlatıp muazzam

bir haz ve hoşnutluk duygusuna kendini bırakan Arthur. "Ona çok nazik davranmalıyız, Susan."

Ona Perrott'ın yaşamında ne güçlükler çektiğini, nasıl da saçma denecek kadar kendisine, Arthur'a, bağlı olduğunu anlattı. Ardından, güçlü kişilikli, dul bir hanımefendi olan annesini anlatmaya geçti. Bunun karşılığında Susan da kendi ailesinden portreler çizdi – özellikle, herkesten çok sevdiği en küçük kız kardeşi Edith, "senin dışında, Arthur... Arthur," diye devam etti, "benden hoşlanmana neden olan ilk şey neydi?"

"Bir gece denizde taktığın bir toka," dedi Arthur, yeterince düşündükten sonra. "Şeye dikkat ettiğimi hatırlıyorum –aslında saçma bir şey!– bezelye yemediğine, çünkü ben de yemem."

Bundan, daha ciddi zevklerini karşılaştırmaya geçtiler, daha doğrusu Susan, Arthur'un neleri önemseddiğini soruşturup aynı şeylere kendisinin de çok düşkün olduğunu ilan etti. Londra'da yaşayacaklardı, belki taşrada Susan'ın ailesinin yakınında bir de kulübeleri olurdu, çünkü onsuz olmak başlangıçta onlara tuhaf gelecekti. Başta sersemlemiş olan zihni, nişanlanmasının getireceği değişikliklere kayıyordu şimdi –evli kadınların saflarına katılmak ne keyifli olacaktı– kendisinden çok daha genç kızlardan oluşan topluluklara bağımlı olmamak – yaşlı bir bakirenin yaşamının uzun yalnızlığından kaçmak. Arada sırada, şaşırtıcı iyi talihinin karşısında eziliyor, bir sevgi ünleminde Arthur'a dönüyordu.

Birbirlerinin kolları arasında uzanmışlardı; gözleniyor olduklarının hiç farkında değillerdi. Ne ki, başlarının üstündeki ağaçların arasında aniden iki suret belirmişti.

"Burası gölge," diye başladı ki Hewet, Rachel birdenbire donakaldı. Aşağılarında, yere yatmış, kucaklaşmaları sıkılaşıp gevşedikçe hafif hafif sağa sola yuvarlanan bir erkekle bir kadın gördüler. Sonra adam dimdik oturdu; artık Susan Warrington olduğu görülen kadınsa, gözleri kapalı, yüzünde dalgın bir ifadeyle, pek de kendinde değilmiş gibi yerde sırt üstü uzanıyordu. Mutlu muydu yoksa bir şeyden ötürü acı mı çekmişti, yüzündeki ifadeden çıkaramazdınız. Arthur yeniden ona dönüp kuzunun koyuna tos vurduğu gibi tos vurunca Hewet'la

Rachel tek söz etmeden geri çekildiler. Hewet, rahatsız ve utanmış bir haldeydi.

"Bundan hoşlanmadım," dedi Rachel, bir an sonra.

"Ben de hoşlanmadığımı hatırlıyorum," dedi Hewet. "Şeyi de hatırlıyorum—" ama fikrini değiştirerek olağan bir ses tonuyla devam etti, "Eh, nişanlanmış olduklarını varsayabiliriz. Sizce uçmayı başarabilecek mi, yoksa diğeri buna bir son mu verecek?"

Ne ki, Rachel hâlâ sıkıntılıydı; az önce gördükleri manzaranın etkisinden kurtulamamıştı. Hewet'a yanıt vermek yerine belirtti:

"Aşk ne tuhaf bir şey, değil mi, insanın yüreğini çarpıyor."

"Muazzam önemli bir şey, gördüğünüz gibi," diye yanıtladı Hewet. "Artık yaşamları sonsuza dek değişti."

"İnsan onlar için üzülüyor da," diye sözlerini sürdürdü Rachel, duygularının akışının izini sürerek. "İkisini de tanımıyorum, ama neredeyse gözyaşlarına boğulacaktım. Aptalca, değil mi?"

"Sırf âşık oldukları için," dedi Hewet. "Evet," diye ekledi bir an düşündükten sonra, "bunun korkunç dokunaklı bir yanı var, katılıyorum."

Şimdi de korudan biraz uzaklaşıp, insanı sırtını yaslamaya davet eden yuvarlak bir çukurluğa gelmişlerdi, geçip oturdular; âşıkların etkisi gücünü biraz yitirmişti, ama, büyük olasılıkla o görüntünün sonucu olan bir kavrayış yoğunluğu onlarla kalmıştı. Nasıl herhangi bir duygunun baskı altında tutulduğu bir gün diğerlerinden farklıysa, sırf başka insanları yaşamalarının dönüm noktalarından birinde görmüş oldukları için, bugün de öyle farklıydı artık.

"Büyük bir çadır kampı gibi," dedi Hewet, karşısındaki dağlara bakarak. "Suluboya resme de benzemiyor mu —suluboyanın kâğıdın her yanında nasıl kabartılar oluşturduğunu bilirsiniz— nasıl göründüklerini merak eder dururdum."

Birşeyleri eşleştirir gibi hülyalara dalan gözlerinin rengi, Rachel'a bir salyangozun yeşil etini anımsattı. Rachel da yanında oturmuş, dağlara bakıyordu. Manzaranın devasılığı göz-

lerini doğal sınırlarının ötesinde büyütür gibi olup, daha fazla bakmak acı vermeye başlayınca, yere baktı; Güney Amerika toprağının bu santimetresini, her bir toprak zerresini bu kadar ayrıntılı biçimde incelemek, onu en yüksek gücün kendisine bağışlanmış olduğu bir dünyaya dönüştürmek hoşuna gitti. Yassı bir otu büküp en tepedeki püskülün üzerine bir böcek yerleştirdi; böceğin, atıldığı tuhaf serüvenin farkında olup olmadığını merak etti; milyonlarca püskül içinde başka herhangi birini değil de bu püskülü bükmesinin ne kadar tuhaf olduğunu düşündü.

“Bana adınızı hiç söylemediniz,” dedi Hewet birdenbire. “Bayan Bilmemkim Vinrace... İnsanların vaftiz adlarını bilmek hoşuma gider.”

“Rachel,” diye yanıtladı.

“Rachel,” diye yineledi Hewet. “Rachel adında bir halam var, Peder Damien’in yaşamını vezinle kaleme almıştı. Bağnaz bir dindardır – Northamptonshire’in aşağılarında, kimsecikleri görmeden yetiştirilmesinin sonucu. Sizin halalarınız var mı?”

“Onlarla yaşıyorum,” dedi Rachel.

“Peki şimdi ne yapıyorlardır acaba?” diye sordu Hewet.

“Büyük olasılıkla yün satın alıyorlardır,” dedi Rachel. Onları betimlemeye çalıştı. “Ufak tefek, oldukça uçuk benizli kadınlardır,” diye başladı; “çok titizdirler. Richmond’da yaşıyoruz. Bir de yaşlı köpekleri var, kemiklerin yalnızca iliklerini yer... Hep kiliseye giderler. Durmadan çekmecelerini düzeltirler.” Ne ki, burada, insanları betimlemenin güçlüğü onu altı etti.

“Bütün bunların hâlâ devam ettiğine inanmak mümkün değil!” diye bağırdı.

Güneş arkalarındaydı; ansızın önlerindeki toprağa iki uzun gölge düştü, biri dalgalanıyordu çünkü bir eteğin gölgesiydi, diğeryse durağandı çünkü pantolonlu bir çift bacağı aitti.

“Çok rahat görünüyorsunuz!” dedi Helen’in sesi, başlarının üzerinden.

“Hirst,” dedi Hewet, makasa benzeyen gölgeyi işaret ederek; sonra onlara bakmak için yuvarlandı.

“Burada hepimize yer var,” dedi.

Hirst rahatça oturduktan sonra:

“Genç çifti tebrik ettiniz mi?” dedi.

Hewet’la Rachel’dan birkaç dakika sonra aynı noktaya gelen Helen’la Hirst’ün de tamı tamına aynı şeyi gördükleri anlaşılıyordu.

“Hayır, tebrik etmedik,” dedi Hewet. “Çok mutlu görünüyordlardı.”

“Hmm,” dedi Hirst, dudaklarını büzerek, “ikisinden biriyle evlenmem gerekmediği sürece—”

“Biz çok duygulandık,” dedi Hewet.

“Öyle olacağını düşünmüştüm,” dedi Hirst. “Hangisiydi, Keşiş? Ölümsüz tutkuların düşüncesi mi yoksa Katolikler’i uzak tutacak erkek bebekler mi? Emin olun,” dedi Helen’a, “her ikisi de onu duygulandırmaya yeter.”

Rachel, ikisine eşit ölçüde yönelik olduğunu hissettiği bu latifeden epey alınmıştı, ama ne yazık ki hazırcevap değildi.

“Hiçbir şey Hirst’ü duygulandırmaz,” diye güldü Hewet; hiç de alınmışa benzemiyordu. “Sonlu bir sayıya aşık olan sonsuz bir sayı dışında – herhalde böyle şeyler oluyordur, matematikte bile.”

“Tam tersine,” dedi Hirst bir nebze kızgınlıkla, “kendimi çok güçlü tutkuların insanı sayarım.” Konuşma biçiminden ciddi olduğu anlaşılıyordu; hanımların yanında bir yararı dokunur diye konuşuyordu elbette.

“Bu arada, Hirst,” dedi Hewet, bir duraklamanın ardından, “sana korkunç bir itirafta bulunacağım. Kitabın – Wordsworth’ün şiirleri, tam yola çıkacağımız sırada masandan alıp şuraya, cebime koymuştum—”

“Kayboldu,” diye bitirdi Hirst, onun yerine.

“Hâlâ bir olasılık olduğunu düşünüyorum,” diye ısrar etti Hewet, sağını solunu yoklayarak, “belki de hiç almamışımdır.”

“Evet,” dedi Hirst. “Kitap burada.” Göğsünü işaret etti.

“Tanrı’ya şükür,” diye bağırды Hewet. “Artık bir çocuğu katletmişim gibi hissetmeme gerek kalmadı!”

“Hep birşeyler kaybettiğinizi düşüneceğim,” dedi Helen, düşünceli düşünceli ona bakarak.

“Kaybetmiyorum,” dedi Hewet. “Nereye koyduğumu unuttuyorum. Buraya gelirken Hirst’ün benimle aynı kamarayı paylaşmayı reddetmesinin nedeni buydu.”

“Birlikte mi geldiniz?” diye sordu Helen.

“Bu topluluğun her üyesinin yaşamöyküsünü kısaca anlatmasını öneriyorum,” dedi Hirst, dimdik oturarak. “Bayan Vinrace, öncelik sizin; başlayın.”

Rachel yirmi dört yaşında olduğunu, bir gemi sahibinin kızı olduğunu, hiç doğru dürüst eğitim almadığını belirtti; piyano çalıyordu, hiç kardeşi yoktu ve annesi ölmüş olduğundan Richmond’da halalarıyla yaşıyordu.

“Sıradaki,” dedi Hirst, bu gerçekleri kavradıktan sonra; Hewet’i işaret etti.

“Bir İngiliz beyefendisinin oğluyum. Yirmi yedi yaşındayım,” diye başladı Hewet. “Babam, tilki avlayan bir toprak ağasıydı. Ben on yaşındayken av sahasında öldü. Cenazesinin eve gelişini hatırlayabiliyorum, bir kepengin üzerindeydi herhalde, bense tam çay için aşağı iniyordum, çayın yanında reçel olduğunu fark etmiştim, acaba bana izin verirler mi diye merak ediyordum—”

“Evet; ama olgulara sadık kal,” diye araya girdi Hirst.

“Winchester ve Cambridge’de öğrenim gördüm, bir süre sonra bırakmak zorunda kaldım. O zamandan bu yana pek çok şey yaptım—”

“Mesleğin?”

“Yok – en azından—”

“Zevklerin?”

“Edebiyat. Bir roman yazıyorum.”

“Kardeşlerin?”

“Üç kız kardeş, erkek kardeşim yok, bir de annem.”

“Hakkınızda dinleyeceklerimizin hepsi bu kadar mı?” dedi Helen. Çok yaşlı olduğunu belirtti – geçen ekimde kırkına basmıştı; babası kentte danışman avukat olarak çalışırken iflas etmişti, bu nedenle pek eğitim alamamıştı –bir yerden bir yere taşınıp durmuşlardı– ama ağabeylerinden biri ona kitaplarını ödünç verirdi.

"Size her şeyi anlatacak olsaydım—" durup gülümsedi. "Çok uzun sürerdi," diye sonlandırdı sözlerini. "Otuz yaşında evlendim; iki çocuğum var. Kocam bir bilgin. Şimdi de — sıra sizde," diyerek başıyla Hirst'ü işaret etti.

"Birçok şeyi atladınız," diye serzenişte bulundu. "Adım St. John Alaric Hirst," diye başladı kaygısız bir ses tonuyla. "Yirmi dört yaşındayım. Norfolk'taki Great Wappyng'in papazı Peder Sidney Hirst'ün oğluyum. Ah, her yerden burs aldım — Westminster— King's. Şimdi King's'te öğretim üyesiyim. Kulağa kasvetli gelmiyor mu? Anne babamın ikisi de hayatta (ne yazık ki). İki erkek, bir kız kardeşim var. Çok seçkin bir genç adamım," diye ekledi.

"İngiltere'nin en seçkin üç, yoksa beş miydi, adamından biri," diye belirtti Hewet.

"Oldukça doğru," dedi Hirst.

"Bunların hepsi çok ilgi çekici," dedi Helen, biraz durakladıktan sonra. "Ama elbette en önemli soruları atladık. Örneğin, Hristiyan mısınız?"

"Değilim," "Değilim," diye yanıtladı genç adamların her ikisi de.

"Ben Hristiyan'ım," diye belirtti Rachel.

"Kişisel bir Tanrı'ya mı inanıyorsunuz?" diye sordu Hirst, dönüp gözlüğünü ona doğru sallayarak.

"İnanıyorum ki — inanıyorum ki," diye kekeleydi Rachel, "Bilmediğimiz şeyler olduğuna, dünyanın bir dakikada değişebileceğine ve herhangi bir şeyin ortaya çıkabileceğine inanıyorum."

Helen hiç çekinmeden kahkahayla güldü. "Saçmalık," dedi. "Sen Hristiyan değilsin. Ne olduğunu hiç düşünmemişsin. — Daha pek çok soru var," diye sözlerini sürdürdü, "belki onları henüz sormayız ama." Böyle serbestçe konuşmuş olmakla birlikte, hepsi de gerçekte birbirleri hakkında hiçbir şey bilmediklerinin farkında olmanın rahatsızlığını hissediyordu.

"Önemli sorular," diye zihninde tarttı Hewet, "gerçekten ilgi çekici olanlar. İnsanın o soruları sorduğundan kuşkuluyum."

Birbirini iyi tanıyan kimselerin bile yalnızca çok az şey söy-

leyebileceği gerçeğini kabul etmekte zorlanan Rachel, onun ne demek istediğini öğrenmekte ısrar etti.

“Hiç âşık olup olmadığımız mı?” diye sordu. “Bu tür bir soruyu mu kastettiniz?”

Helen, bu kadar cesur ve bu kadar akılsız bir kız olduğu için müşfik bir tavırla üzerine avuç dolusu uzun püsküllü çimen serpiştirerek yine ona güldü.

“Ah, Rachel,” diye haykırdı. “Seninle olmak evde bir köpek yavrusuyla olmak gibi – insanın iç çamaşırlarını salona indiren bir köpek yavrusu.”

Ancak, önlerindeki güneşli toprakta yine titreşen acayip suretler belirmişti, erkek ve kadın gölgeleri.

“İşte oradalar!” diye bağırdı Bayan Elliott. Sesinde bir nebze hırçınlık vardı. “Sizi bulmak için ne kadar çok iz sürdük. Saatin kaç olduğundan haberiniz var mı?”

Şimdi karşılarında Bayan Elliot’la Bay ve Bayan Thornbury vardı; Bayan Elliot, saatini onlara doğru uzatmış, şakacıktan kadrana vuruyordu. Hewet, bu topluluktan kendisinin sorumlu olduğu gerçeğini anımsayarak, onları hemen gözetleme kulesine geri götürdü, eve dönmek üzere yeniden yola çıkmadan önce burada çay içeceklerdi. Duvarın tepesinde parlak vişne çürüğü renginde bir eşarp çırpınıyordu, diğerleri çıkageldiğinde Bay Perrott’la Evelyn eşarbi bir taşa bağlıyorlardı. Sıcaklık, gölge yerine güneşte oturabilecekleri kadar değişmişti; güneş hâlâ yüzlerini kırmızıya, sarıya boyamaya, ayaklarının altındaki topraktan koca koca kesitleri renklendirmeye yetecek kadar sıcaktı.

“Hiçbir şey çayın yarısı kadar güzel olamaz!” dedi Bayan Thornbury, fincanını alırken.

“Hiçbir şey,” dedi Helen. “Çocukken samanları doğrayıp—” her zamankinden çok daha hızlı konuşuyor, gözünü Bayan Thornbury’den ayırmıyordu, “çaymış gibi yaptığınızı ve dadılardan azar işittiğinizi hatırlamaz mısınız – nedendir bilemiyorum, yalnız, dadılar böyle gaddardır, en ufak bir zararı olmasına rağmen tuz yerine biber almanıza izin vermezler. Sizin dadılarınız da upkı böyle değil miydi?”

Bu konuşma sırasında Susan topluluğa katılmış, Helen'in yanına oturmuştu. Birkaç dakika sonra Bay Venning karşı yönden ağır ağır geldi. Yüzü biracık kızarmıştı; kendisine ne söylense şamatacı bir tavırla yanıtlayacak bir ruh halindeydi.

"Yaşlı dostumuzun mezarına ne yaptınız?" diye sordu, taşların tepesinde dalgalanan kırmızı bayrağı işaret ederek.

"Üç yüz yıl önce ölmekle uğramış olduğu talihsizliği ona unutturmaya çalıştık," dedi Bay Perrott.

"Berbat bir şey olurdu – ölmek!" diye haykırıverdi Evelyn M.

"Ölmek mi?" dedi Hewet. "Berbat bir şey olacağını düşünmüyorum. Hayal etmesi oldukça kolay. Bu gece yatağınıza girdiğinizde elleriniz şöyle kavuşturun – soluklarınızı yavaşlatın, yavaşlatın–" Ellerini göğsünün üstünde kavuşturup gözlerini kapatarak sırt üstü uzandı, "İşte," diye mırıldandı değişmeyen, tekdüze bir sesle, "Bir daha asla, asla, asla kıpırdamayacağım." Aralarında dümdüz uzanan bedeni, onlara bir an gerçekten ölümü çağırıyordu.

"Bu korkunç bir gösteri, Bay Hewet!" diye haykırdı Bayan Thornbury.

"Hepimize biraz daha kek!" dedi Arthur.

"Emin olun bunda korkunç hiçbir şey yok," dedi Hewet, doğrulup biraz kek alırken.

"Çok doğal bir şey," diye yineledi. "Çocukları olanlar her gece onlara bu alıştırmayı yaptırmalı... Ölümü iple çektiğimden değil."

"Mezardan söz açılmışken," dedi, neredeyse ilk kez konuşan Bay Thornbury, "şu yıkıntıya mezar demeye hakkınız var mı? Bunun, Elizabeth dönemine ait bir gözetleme kulesinin kalıntıları olduğunu reddetmekte sizinle tümüyle aynı düşüncedeyim – tıpkı bizim İngiltere'deki tepelerimizin üzerinde bulunan yuvarlak tümseklerin ya da höyüklerin kamp olduğuna inanmadığım gibi. Antikacılar her şeye kamp diyorlar. Onlara hep soruyorum, Pekala, öyleyse atalarımızın sığırlarını nerede barındırdıklarını sanıyorsunuz? İngiltere'deki kampların yarısı, dünyanın benim bildiğim bölümünde verdiğimiz adla, kadim bir köpek kulübesi ya da çiftlik avlusundan başka bir şey de-

gildir. Kimsenin sığırlarını böyle korumasız ve erişilmez noktalarda tutmayacağı savının hiç önemi yok, o günlerde bir adamın sığırlarının o adamın sermayesi, ticari stoğu, kızının çeyizi olduğunu düşünürseniz. Sığırlar olmasa o adam köle olurdu, başka birinin adamı...” Bakışları yavaş yavaş yoğunluğunu yitirdi; dediklerini sonuca bağlayan birkaç sözcük mırıldanırken garip bir biçimde yaşlı ve kimsesiz görünüyordu.

Yaşlı beyefendiyi bir tartışmanın içine çekebilecek olan Hughling Elliot o anda orada değildi. Şimdi, üzerine elini solgun gösteren parlak renkli, hoş, zarif bir desen basılmış, dörtgen biçiminde kocaman pamuklu bir kumaşı onlara uzatarak çıkageliyordu.

“Kelepir,” dedi, elindekini örtünün üstüne bırakırken. “Küpelere olan iriyarı adamdan yeni satın aldım. Güzel, değil mi? Herkese yakışmaz elbette, ama tam da –öyle değil mi, Hilda?– Bayan Raymond Parry’e göre bir şey.”

“Bayan Raymond Parry!” diye haykırdı Helen’la Bayan Thornbury aynı anda.

Birbirlerine baktılar, sanki bu zamana kadar yüzlerini gizlemiş olan sis dağılıp gitmişti.

“Ah – o harika partilerde siz de mi vardınız?” diye sordu ilgiyle Bayan Elliot.

Binlerce kilometre uzakta, uçsuz bucaksız bir su kıvrımının ardındaki minicik bir toprak parçasının üzerinde olmasına rağmen Bayan Parry’nin oturma odası gözlerinin önüne geldi. Daha önce hiç gerçekliği ya da dayanağı olmayan bu insanlar şimdi buna tutunmuş gibiydiler; bir anda daha elle tutulur olmuşlardı. Belki aynı anda o oturma odasında bulunmuşlardı; belki merdivenlerde birbirlerinin yanından geçmişlerdi; ne olursa olsun, ortak tanıdıkları vardı. Yeni bir ilgiyle tepeden ırnağa birbirlerine baktılar. Ancak, birbirlerine bakmaktan fazlasını da yapamadılar, çünkü bu keşfin meyvelerinin tadını çıkarmak için hiç zaman yoktu. Eşekler ilerliyordu; hemen inişe geçmek yerinde olurdu, çünkü gece öyle hızlı çöküyordu ki onlar eve ulaşmadan karanlık olacaktı.

Bundan ötürü, yeniden sırayla eşeklere binerek tek sıra ha-

linde yamaçtan aşağı inmeye başladılar. Konuşma kırıntıları birinden ötekine havada uçuşuyordu. Bir defa şakalar vardı, ve kahkahalar; içlerinden bazıları yolun bir bölümünü yürüdü; çiçekler topladılar, zıplaya zıplaya önden giden taşlar gönderdiler.

“Sizin fakültede en iyi Latince şiirleri kim yazıyor, Hirst?” diye arkasına dönüp seslendi Bay Elliot; Bay Hirst hiçbir fikri olmadığını söyleyerek karşılık verdi.

Akşam karanlığı tıpkı yerlilerin onları uyardığı gibi ansızın çöktü, her iki yanlarında dağların oyukları kararırken patika öyle loşlaştı ki eşeklerin toynaklarının hâlâ sert kayalara vurduğunu işitmek şaşırtıcıydı. Sessizlik önce birinin üzerine çöktü, sonra bir başkasının, ta ki zihinleri akıp koyu mavi havaya karışırken hepsi sus pus olana dek. Yol, karanlıkta gündüz olduğundan daha kısa görünüyordu; çok geçmeden uzaklarda, ayaklarının altındaki düzlükte, kasabanın ışıkları görüldü.

Ansızın birisi haykırdı, “Aa!”

Bir anda, o sarı damla aşağıdaki oviden yavaşça yeniden yükseldi; yükseldi, durakladı, bir çiçek gibi açtı ve bir damlalar sağanağı halinde yağdı.

“Havai fişekler,” diye haykırdılar.

Bir başkası daha hızlı yükseldi; sonra da başka biri; neredeyse kıvrılıp kükreyişini işitebiliyorlardı.

“Bir azizin günü herhalde,” dedi bir ses.

Havada yukarı doğru süzülen fişeklerin telaşı ve kucaklaşması, aşıkların, kalabalığı gergin, bembeyaz yüzlerle bakakalmış durumda bırakarak birdenbire ayağa kalkıp ateşli bir biçimde birleşmesini andırıyordu. Ancak, eşeklerini tepe aşağı sürmekte olan Susan’la Arthur birbirlerine asla tek söz söylemediler; kesinlikle uzak durmaya gayret ediyorlardı.

Sonra havai fişekler kararsızlaştı, çok geçmeden tümüyle yok oldu; yolculuğun geri kalan bölümü neredeyse karanlıkta geçti, dağ, arkalarında kocaman bir gölgeydi, çalılarla ağaçlar sa yola karanlık düşüren küçük gölgeler. Çınar ağaçlarının arasında birbirlerinden ayrıldılar, iyi geceler demeden ya da ancak yarı boğuk sesler çıkararak apar topar arabalara binip uzaklaştılar.

Otele o kadar geç vardılar ki olağan sohbetlere zaman kalmadan yataklarına çekildiler. Bununla birlikte Hirst, elinde bir yakayla Hewet'in odasına geldi.

"Pekala, Hewet," dedi, dev bir esnemenin doruğunda, "bunu büyük bir başarı sayıyorum." Esnedi. "Ama o genç kadınla başını derde sokmamaya dikkat et... Genç kadınları gerçekten sevmiyorum..."

Açık havada geçen saatler Hewet'i yanıt veremeyecek kadar uyuşuklaştırmıştı. Aslında, topluluktakilerin her biri yaklaşık onar dakika sonra deliksiz bir uykuya dalmıştı, Susan War-rington dışında. Işığı yanıbaşında yanarken, ellerini yüreğinin üzerinde kavuşturup epey bir süre karşıdaki duvara boş boş bakarak uzandı. Tüm anlaşılır düşünceler onu çoktan terk etmişti; yüreği büyüyüp bir güneş boyutuna gelmiş gibiydi, tüm bedenini aydınlatmak için tıpkı güneş gibi hiç durmadan bir sıcaklık dalgası saçıyordu sanki.

"Mutluyum, mutluyum, mutluyum," diye yineledi. "Herkesi seviyorum. Mutluyum."

XII. Bölüm

.....

Susan'ın nişanı memlekette onaylanıp, otelde konuyla ilgilenen herkese duyurulduğunda – ki bu süre içinde oteldeki topluluk Bay Hirst'ün betimlediklerine benzeyen görünmez tebeşir izlerini işaret edecek biçimde bölünmüştü, haberin bir kutlamayı hak ettiği düşünülüyordu – bir gezi? Bu zaten yapılmıştı. Danslı bir toplantı, öyleyse. Danslı toplantının üstünlüğü, kolayca sıkıcılaşan ve birçoğu rağmen herkesin saçma denecek kadar erken bir saatte yatağa gitmesiyle sonuçlanan o uzun akşamlardan birini ortadan kaldırmasıydı.

Salondaki doldurulmuş leoparın dimdik gövdesinin altında duran iki üç kişi, çok geçmeden meseleyi karara bağladı. Evelyn bir o yana bir bu yana kayarak birkaç adım attı; döşemenin mükemmel olduğunu bildirdi. Sinyor Rodriguez onlara düğünlerde keman çalan yaşlı bir İspanyol'dan söz etti – öyle iyi çalıyordu ki bir tosağaya bile vals yaptırabilirdi; kızı ise kömür tenekesi kadar kara gözleri olmasına rağmen piyano üzerinde aynı güce sahipti. Söz konusu gecede, fırl fırl dönmek ve başkalarının dönmesini izlemek yerine oturmayı yeğleyecek kadar hasta ya da aksi birileri olursa, oturma odasıyla bilardo odası hizmetlerindeydi. Hewet, yabancıları olabildiğince kaynaştırma işini üstlendi. Hirst'ün görünmez tebeşir izleri kura-

mım hiç mi hiç dikkate almayacaktı. Bir iki kez terslendi, ama, ödöl olarak, kendi türleriyle konuşma fırsatına kavuşmaktan keyif duyan, tanınmamış, yalnız beyler buldu; kuşkulu bir yapısı olan hanımefendiyse yakın gelecekte durumunu ona açacağını işaretlerini verdi. Gerçekten de akşam yemeğiyle yatak arasındaki o iki üç saatin bir miktar mutsuzluk içerdiği iyice açığa çıkmıştı, bu gerçekten acınası bir durumdu, demek pek çok insan arkadaş edinmede başarısızlığa uğramıştı.

Danslı toplantının nişandan bir hafta sonraki cuma günü yapılması kararlaştırıldı; akşam yemeğinde Hewet tatmin olduğunu açıkladı.

“Hepsi geliyor!” dedi Hirst’e. “Pepper!” diye seslendi, kolu-nun altında bir kitapçıkla çorbanın peşi sıra süzülerek geçmekte olan William Pepper’ı görünce, “Balo açılışı konusunda sana güveniyoruz.”

“Hepimizi uykusuz bırakacağı kesin,” diye karşılık verdi Pepper.

“Sen, Bayan Allan’la piste çıkacaksın,” diye sözlerini sürdürdü Hewet, kurşunkalemle notlar yazılmış olan bir kâğıda baş-vurarak.

Pepper durup, halka oluşturularak edilen danslar, halk oyunları, kostümlü danslar ve kadriller üzerine bir söyleve başladı; bunların hepsi, günümüzde onları hiç de adil olmayan biçimde tahtlarından indirerek gözde olan taklit vals ile düz-mece polkadan tamamen üstündü – bu sırada garsonlar tatlı-lıkla onu köşedeki masasına yönlendirdiler.

Bu sırada yemek salonu, parlak güvercinlerin durmaksızın çullandığı, tahıllar saçılmış bir çiftlik avlusunu andırıyordu. Hanımların neredeyse hepsi daha önce hiç sergilemedikleri elbiselerini giymişti; saçlarıysa, onları saçtan çok gotik kilise-lerdeki ahşap oymalara benzeten dalgalarla kıvrımlar halinde kabartılmıştı. Akşam yemeği her zamankinden daha kısa ve daha teklifsiz geçti; garsonlar bile genel heyecandan etkilen-miş görünüyordular. Saat dokuzu vurmadan on dakika önce, heyet, balo salonunda bir gezinti yaptı. Salon, mobilyaların-dan arınmış, ıslık ıslık aydınlatılmış, kokuları havaya hafifçe ya-

yılan çiçeklerle donatılmış, harika bir göksel şenlik görünümü sunuyordu.

“Bütünyle bulutsuz bir gecede yıldızların aydınlattığı gökyüzü gibi,” diye mırıldandı Hewet, havadar, boş odada çevresine bakınarak.

“Ne olursa olsun, şahane bir döşeme,” diye ekledi Evelyn, koşup yirmi beş otuz santimetre kayarken.

“Şu perdeler ne olacak?” diye sordu Hirst. Uzun pencerele-
rin önüne vişne çürüğü renginde perdeler çekilmişti. “Dışarı-
da kusursuz bir gece var.”

“Evet, ama perdeler güven duygusu verir,” dedi Bayan Allan. “Balo hızını alınca onları açarız. Pencerele-
ri bile birazcık aralayabiliriz... Bunu şimdi yaparsak büyükler cereyan yaptığı-
nı sanacaklardır.”

Bayan Allan'ın akıllı olduğu çoktan kabul edilmişti; buna saygı duyuluyordu. Bu sırada, onlar ayakta durmuş konuşur-
ken müzisyenler çalgılarını çıkarıyorlardı; keman, piyanoda
çalınan bir notayı yineleyip duruyordu. Başlamak için her şey
hazırdı.

Birkaç dakikalık bir duraklamadan sonra, baba, kız ve korno çalan damat, uyum içinde müziğe başladılar. Kavalcının peşine düşen fareler gibi kapı aralığında hemen kafalar belirdi. Bir başka tören müziği daha çalındı; sonra üçlü, kendiliğinden, valsine utkulu devinimlerine geçti. Sanki odayı bir anda su basmıştı. Bir anlık duraksamanın ardından, önce bir çift, sonra bir başkası, akıntının ortasına atlayıp anaförlerin içinde döne döne ilerledi. Dans edenlerin havada çıkardığı ritmik ısıklık sesi kulağa bir havuzdaki burgaçlar gibi geliyordu. Oda fark edilir ölçüde derece derece ısındı. Oğlak derisi eldivenlerin kokusu, çiçeklerin keskin rayihasına karışıyordu. Burgaçlar giderek daha hızlı döner gibiydi, ta ki müzik güçlü bir vuruşla kesilip, halkalar birbirinden ayrı küçük parçalara bölünene dek. Çiftler, geride duvar diplerine sıkışıp kalmış büyüklerden oluşan dağınık bir sıra bırakarak farklı yönlere doğru uzaklaştılar; yerde şurada bir süs parçası, burada bir mendil ya da bir çiçek duruyordu. Bir duraklama oldu; sonra müzik yeniden başladı,

burgaçlar döndü, çiftler bunların içinde daireler çizdiler, ta ki güçlü bir vuruş işitilip, halkalar birbirinden kopana dek.

Bu yaklaşık beş kez olduğunda, pencerelerden birinin çerçevesine yaslanmış tuhaf bir hayvan heykeli gibi duran Hirst, Helen Ambrose'la Rachel'in kapı aralığında dikildiğini fark etti. Öyle kalabalıktı ki kıpırdayamıyorlardı, ama Hirst, Helen'in omzundan ve Rachel'in sağa sola dönen başından onları tanımıştı. Onlara doğru ilerledi; hanımlar rahat bir nefes alarak onu selamladılar.

"Lanetlenmişlerin azabını çekiyoruz," dedi Helen.

"Cehennem denince zihnimde böyle bir şey canlanıyor," dedi Rachel.

Gözleri ışıltı ışıltı; sersemlemiş görünüyordu.

Neredeyse zahmetle vals yapmakta olan Hewet'la Bayan Allan duraklayıp yeni gelenleri selamladılar.

"Bu gerçekten güzel," dedi Hewet. "Ama Bay Ambrose nerede?"

"Pindaros," dedi Helen. "Ekimde kırk yaşına basan evli bir kadın dans edebilir mi? Yerimde duramıyorum." Hewet'in kollarında kayboldu sanki; birlikte kalabalığa karıştılar.

"Biz de onlara uymalıyız," dedi Hirst, Rachel'a; kararlı bir tavırla onu dirseğinden tuttu. Rachel uzman olmamakla birlikte iyi dans ediyordu, çünkü iyi bir ritim kulağı vardı, ama Hirst müzikten hiç zevk almıyordu, Cambridge'de aldığı birkaç dans dersi ona yalnızca valsın anatomisini aktarmış, ruhundan hiçbir şey kazandırmamıştı. Bir tek dönüş, onlara yöntemlerinin bağdaşmadığını kanıtladı; kemikleri, birbirine oturmak yerine, rahatça dönmeyi olanaksız kılan, üstüne üstlük, dans eden başkalarının dairesel ilerleyişine engel olan açılarla çıkıntı yapar gibiydi.

"Duralım mı?" dedi Hirst. Rachel, yüzündeki ifadeden onun sıkıldığını anlamıştı.

Yalpalayarak köşedeki koltuklara gittiler, buradan odanın manzarasına hakimdiler. Beylerin takım elbiselerinin siyah çizgilerle araya karıştığı, mavi ve sarı dalgaların med ceziri sürüyordu.

“Şaşırtıcı bir manzara,” dedi Hirst. “Londra’da çok dans eder misiniz?” İkisi de hızlı hızlı soluk alıyordu; heyecanlarını hiç belli etmemeye kararlı olmalarına rağmen ikisi de biraz heyecanlıydı.

“Çok ender. Ya siz?”

“Akrabalarım her Noel’de danslı bir toplantı düzenler.”

“Dans pisti hiç fena değil,” dedi Rachel. Hirst, bu beylik söze cevap vermeye yeltenmedi. Gözlerini dans edenlere dikmiş, sessiz, oturuyordu. Üç dakika sonra sessizlik Rachel’a öyle dayanılmaz gelmeye başladı ki gecenin güzelliğiyle ilgili bir başka basmakalıp söz söylemek zorunda hissetti. Hirst merhametsizce onun sözünü kesti.

“Geçen gün, Hristiyan olduğunu ve hiç öğrenim görmediğini söylediğinde bizimle dalga mı geçiyordun?” diye sordu.

“Doğru söylüyordum,” diye yanıtladı Rachel. “Ama çok iyi piyano da çalarım,” dedi, “tahminimce, bu odadaki herkesten iyi çalarım. Siz İngiltere’nin en seçkin adamısınız, değil mi?” diye sordu utangaç bir tavırla.

“Üç kişiden biri,” diye düzeltti Hirst.

Helen dönerek önlerinden geçerken Rachel’ın kucasına bir yelpaze fırlattı.

“Çok güzel bir kadın,” dedi Hirst.

Yine sustular. Rachel, Hirst’ün onu da hoş bulup bulmadığını merak ediyordu; St. John ise hiç yaşam deneyimi olmayan kızlarla konuşmanın güçlüklerini düşünüyordu. Belli ki Rachel hiçbir şey düşünmemiş, hissetmemiş, görmemişti; zeki de olabilirdi, tıpkı geri kalanlar gibi de. Ne var ki, Hewet’in alaylı sözleri aklından çıkmıyordu – “kadınlara nasıl davranacağını bilmiyorsun,” ve Hirst bu fırsattan yararlanmaya kararlıydı. Üzerindeki gece elbisesi Rachel’a tam da onunla konuşmayı romantik kılan, insanda sohbet etme arzusu uyandıran bir gerçekdışılık ve farklılık kazandırmıştı, bu da Hirst’ün sinirine dokunuyordu çünkü nasıl başlayacağını bilmiyordu. Ona şöyle bir baktı; Rachel, gözüne çok soğuk ve anlaşılmaz, çok genç ve lekelenmemiş göründü. Hirst, içini çekerek söze başladı.

“Şimdi kitaplara gelelim. Neler okudun? Yalnızca Shakespeare’le İncil’i mi?”

“Klasikleri pek okumadım,” dedi Rachel. Hirst’ün şen şakarak, yapay tavırları onu biraz kızdırmıştı, erkeksi davranışlarıysa kendini alçakgönüllü bir bakışla değerlendirmesine yol açıyordu.

“Hiç Gibbon okumadan yirmi dört yaşına geldiğini mi söylemek istiyorsun?” diye sordu Hirst.

“Evet, öyle,” diye cevap verdi Rachel.

“Mon Dieu!” diye bağırdı Hirst, ellerini açarak. “Yarın başlamalısın. Sana bendeki nüshayı gönderirim. Bilmek istediğim—” ona eleştirel bir tavırla baktı. “Görüyorsun ya, sorun şu, insan seninle gerçekten konuşabilir mi? Bir beynin var mı, yoksa sen de geri kalan hemcinslerin gibi misin? Yaştın erkeklerle karşılaşılınca bana tuhaf denecek kadar genç görünüyorsun.”

Rachel ona bakı ama hiçbir şey söylemedi.

“Gibbon’la ilgili olarak,” diye sözlerini sürdürdü Hirst. “Onun değerini anlayabilecek misin? Gibbon bir sınav, elbette. Kadınları anlamak müthiş güç,” diye devam etti, “yani, ne kadarı eğitim eksikliğine bağlı, ne kadarı doğuştan yeteneksizlik. Ben anlamaman için bir neden göremiyorum –yalnız, sanırım şimdiye kadar tuhaf bir yaşam sürmüşsün– herhalde yalnızca saçlarını sırtından aşağı salıp tek sıra halinde yürüdün.”

Müzik yeniden başlıyordu. Hirst’ün gözleri odada gezinerek Bayan Ambrose’u aradı. O kadar iyi niyet gösterdiği halde Rachel’la iyi geçinemediklerinin farkındaydı.

“Sana kitaplarımı ödünç vermeyi çok isterim,” dedi, eldivenlerini ilikleyerek yerinden kalkarken. “Yine görüşürüz. Şimdi yanından ayrılıyorum.”

Ayağa kalkıp Rachel’in yanından ayrıldı.

Rachel çevresine bakındı. Herhangi bir partide, onu kemerli burunlarıyla, küçümseyen kayıtsız gözleriyle süzen düşmanlar tarafından çepeçevre kuşatılmış bir çocuk gibi hissediyordu kendini. Bir pencerenin yanındaydı, sert bir hareketle camı itip açtı; dışarıya, bahçeye çıktı. Hiddetinden, gözleri dolu dolu olmuştu.

“Lanet olsun bu adama!” diye bağırdı, Helen’in sözcüklerinden bazılarını kapmıştı. “Küstahlığına da lanet olsun!”

Açtığı pencereden çimenlerin üzerine dökülen solgun ışığın oluşturduğu karenin ortasında durdu. Kocaman, siyah ağaç şekilleri karşısında yükseliyordu. Rachel kıpırdamadan durup onlara baktı, öfkeden ve heyecandan hafifçe titriyordu. Arkasında, dans edenlerin ayak vuruşlarıyla dönüşlerini duyuyordu, bir de vals müziğinin ritmik salınımını.

“Ağaçlar var,” dedi yüksek sesle. Ağaçlar St. John Hirst’ü bağışlayabilir miydi? Keşke uygarlıktan uzakta bir Acem prensesi olsaydı, dağlarda tek başına atını sürer, akşamları nedimelerine şarkı söyletirdi, bütün bunlardan uzakta, sürtüşmelerden, erkeklerden, kadınlardan – gölgelerin arasında bir şekil belirdi; yukarılarda, siyahlığın içinde küçük, kırmızı bir ışık yandı.

“Bayan Vinrace, değil mi?” dedi Hewet, dikkatle ona bakarak. “Hirst’le mi dans ediyordunuz?”

“Beni çok öfkeliendirdi!” diye haykırdı Rachel hararetle. “Kimsenin küstahlaşmaya hakkı yok!”

“Küstah mı?” diye yineledi Hewet, şaşkınlık içinde purosunu ağzından çıkarırken. “Hirst mü – küstah?”

“Küstahtı, çünkü–” deyip sustu Rachel. Neden bu kadar öfkeliendiğini tam olarak bilmiyordu. Büyük çaba harcayarak kendini topladı.

“Ah, pekala,” diye ekledi, Helen’in hayali ve alaycılığı zihninde canlanmıştı. “Herhalde aptallık ettim.” Balo salonuna dönecekmiş gibi yaptı ama Hewet onu durdurdu.

“Lütfen bana açıklayın,” dedi. “Hirst’ün sizi incitmek istemediğinden eminim.”

Rachel açıklamaya çalışırken çok zorlandı. Saçlarını sırtından aşağı salıp tek sıra halinde yürüyüşünün görüntüsünü özellikle adaletsiz ve korkunç bulduğunu söyleyemedi; Hirst’ün, kendi yapısının ve deneyimlerinin üstünlüğüyle ilgili varsayımının ona neden yalnızca sinir bozucu değil, aynı zamanda –sanki bir kapı yüzüne çarpılmış gibi– dehşet verici geldiğini de açıklayamadı. Hewet’la birlikte taraçada bir aşağı bir yukarı gezinirken acı acı şöyle dedi:

“Yararı yok; ayrı yaşamalıyız; birbirimizi anlayamıyoruz; yalnızca birbirimizin en kötü yanlarını ortaya çıkarıyoruz.”

Hewet, Rachel'in iki cinsin yapılarıyla ilgili genellemesine kulak asmadı, çünkü böyle genellemeler onu sıkıyor ve ona pek doğru gelmiyordu. Bununla birlikte, Hirst'ü tanıdığından, ne olup bittiğini epeyce hatasız olarak kestirmişti; gizli den gizliye çok komiğine gitmekle birlikte, Rachel'in bu olayı yaşama dair görüşlerinin içindeki yerini almak üzere zihninin bir köşesine kaldırmamasında kararlıydı.

“Şimdi ondan nefret edeceksiniz,” dedi, “ama bu yanlış olur. Zavallı sevgili Hirst – yöntemini bir türlü düzeltemiyor. Gerçekten, Bayan Vinrace, o elinden geleni yapıyordu; size iltifat ediyordu – yapmaya çalıştığı – yapmaya çalıştığı–” kahkahalarına yenik düştüğünden sözünü bitiremedi.

Rachel da birdenbire değişerek bir kahkaha attı. Hirst'ün gülünç bir yanı olduğunu görmüştü, belki kendisinin de.

“Bu da onun arkadaş edinme yolu herhalde,” diye güldü. “Pekala – üzerime düşeni yapacağım. Şöyle başlayacağım – ‘Beden bakımından çirkin, zihin bakımındansa itici olduğunuz gibi, Bay Hirst–”

“İşte, işte!” diye haykırdı Hewet. “Ona böyle davranmak gerek. Anlıyorsunuz ya, Bayan Vinrace, Hirst'ü hoşgörmelisiniz. Neredeyse tüm yaşamını Japon işi baskı resimlerin, eski, hoş sandalyelerle masaların süslediği, bilirsiniz işte, en uygun yere –galiba pencerelerin arasına– bir parça rengin serpiştirilmiş olduğu, lambri kaplı güzel bir odada, aynanın karşısında geçirdi; orada, ayak parmaklarını şöminenin ateş perdesine yaslayıp saatlerce oturur, felsefeden, Tanrı'dan, karaciğerinden, kalbinden ve arkadaşlarının kalplerinden söz eder. Bu kalplerin hepsi kırıktır. Bir balo salonunda Hirst'ün tam havasında olmasını bekleyemezsiniz. Bacaklarını uzatabileceği, ancak söyleyecek bir şeyi olduğunda konuşacağı, sıcacık, dumanlı, erkeksi bir yer ister. Kendi adıma, bunu oldukça iç karartıcı buluyorum. Ancak, saygı da duyuyorum. Hepsi öyle içten ki. Ciddi şeyleri çok ciddiye alıyorlar.”

Hirst'ün yaşam biçiminin betimlemesi Rachel'in öyle ilgisini

çekmişti ki, ona karşı kişisel hıncını neredeyse unutmuş, saygısı yeniden canlanmıştı.

“Demek gerçekten çok akıllılar, öyle mi?” diye sordu.

“Elbette. Zeka söz konusu olduğunda, Hirst’ün geçen gün söyledikleri bence doğru; onlar İngiltere’nin en akıllı insanları. Ancak – onu yola getirmeniz gerekir,” diye ekledi. “Onda şimdiye kadar keşfedilmiş olandan çok daha fazlası var. Birilerinin ona kahkahalarla gülmesini istiyor... Hirst’ün size hiç deneyiminizin olmadığını söylediğini düşününce! Zavallı sevgili Hirst!”

Konuşma boyunca taraçada bir aşağı bir yukarı gezinmişlerdi; şimdi ise karanlık pencerelerin perdeleri görünmez bir el tarafından birer birer açılıyor, ışık, eşit aralıklı dörtgenler biçiminde, düzgünce çimenlerin üstüne dökülüyordu. Oturma odasından içeri bakmak için durduklarında, Bay Pepper’ın bir masada tek başına yazı yazmakta olduğunu gördüler.

“Pepper orada, teyzesine mektup yazıyor,” dedi Hewet. “Çok saygıdeğer bir hanımefendi olmalı, Pepper onun seksen beş yaşında olduğunu söyledi; onu New Forest’ta yürüyüşe çıkarırmış... Pepper!” diye haykırdı, pencereyi tıklatarak. “Gidip görevini yapsana. Bayan Allan seni bekliyor.”

Balo salonunun pencerelerine geldiklerinde, dans edenlerin salınımına ve müziğin kıvraklığına karşı koymak olanaksız olmuştu.

“Acaba biz de?” dedi Hewet; el ele tutuşup bu kocaman havuzun girdabına muhteşem bir girişle katıldılar. Daha ikinci karşılaşmalarıydı, ilkinde bir erkekle bir kadını öpüşürken görmüşlerdi, ikincisindeyse Bay Hewet, öfkeli bir genç kadının tıpkı bir çocuğa benzediğini keşfetmişti. Bu nedenle, dans ederken ellerini birleştirdiklerinde kendilerini olağandan daha rahat hissettiler.

Gece yarısı olmuştu; danslı toplantı artık doruğundaydı. Hizmetkârlar pencerelerden içeriye gözetliyorlardı; dışarıda oturan çiftlerin beyaz şekilleri bahçeye saçılmıştı. Bayan Thornbury ile Bayan Elliot, kıpkırmızı kesilmiş genç kızların kucaklarına bıraktığı yelpazeleri, mendilleri, broşları tutarak

bir palmiye ağacının altında yan yana oturuyorlardı. Arada sırada da birbirleriyle konuşuyorlardı.

"Bayan Warrington gerçekten mutlu görünüyor," dedi Bayan Elliot; ikisi de gülümseyip içini çekti.

"Epey kişilikli biri," dedi Bayan Thornbury, Arthur'u kastederek.

"İnsana gereken de kişiliktir," dedi Bayan Elliot. "İşte şu genç adam oldukça akıllı," diye ekledi, kolunda Bayan Allan'la önlерinden geçen Hirst'ü başıyla işaret ederek.

"Güçlü görünmüyor," dedi Bayan Thornbury. "Yüzünün rengi iyi değil. – Bunu koparayım mı?" diye sordu, çünkü Rachel peşi sıra sürüklenen uzun bir şeridin farkına vararak durmuştu.

"Umarım eğleniyorsunuzdur," dedi Hewet, hanımlara.

"Bu benim çok alışkın olduğum bir konum!" diye gülümsedi Bayan Thornbury. "Beş kız büyüttüm – hepsi de dans etmeye bayılırdı! Siz de sever misiniz, Bayan Vinrace?" diye sordu Rachel'a anaç gözlerle bakarak. "Ben sizin yaşıңызdayken severdim. Biraz daha kalayım diye anneme nasıl da yalvarırdım –şimdiyse zavallı anneleri anlıyorum– ama kızları da anlıyorum!"

Canayakın bir tavırla gülümsedi; bir yandan da büyük bir ilgiyle Rachel'a baktı.

"Görünüşe bakılırsa, birbirlerine söyleyecek çok şey buluyorlar," dedi Bayan Elliot, uzaklaşan çiftin arkasından anlamlı anlamlı bakarak. "Piknikte dikkat ettiniz mi? Kızı konuşturabilen tek kişi oydu."

"Kızın babası çok ilgi çekici bir adam," dedi Bayan Thornbury. "Hull'daki en büyük deniz taşımacılığı şirketlerinden biri onun. Hatırlıyorsunuzdur, son seçimde Bay Asquith'e çok yerinde bir yanıt vermişti. Onun gibi görmüş geçirmiş bir adamın koyu bir korumacılık taraftarı olduğunu öğrenmek çok ilginç."

Kişiliklerden daha çok ilgisini çektiğinden siyaset hakkında tartışmayı isterdi, ama Bayan Elliot, İmparatorluk'tan ancak daha az soyut sözcüklerle söz edebiliyordu.

"İngiltere'den fareler hakkında korkunç öyküler kulağıma

geliyor," dedi. "Norwwich'te yaşayan bir görümcem kümes hayvanı satın almanın çok tehlikeli olduğunu söyledi. Veba – biliyorsunuz. Farelere saldırıyor, onlar aracılığıyla da diğer yaratıklara."

"Yerel yetkililer gereken önlemleri almıyor muymuş?" diye sordu Bayan Thornbury.

"Onu söylemedi. Ancak, eğitilmiş kimselerin –ki onlar daha iyisini bilirler– tutumunu alabildiğine duyarsız diye tanımladı. Elbette görümcem hep birşeylerle uğraşan o etkin, modern kadınlardan, bilirsiniz işte –insanın hayranlık duymakla birlikte şey hissetmediği türden bir kadın, en azından ben hissetmiyorum– bununla birlikte çelik gibi bir bünyesi var."

Kendi narinliğini anımsayan Bayan Elliot, burada içini çekti.

"Çok canlı bir yüz," dedi Bayan Thornbury, kırmızı bir çiçeği göğsüne sıkıca illeştirmek için yakınlarında duran Evelyn M.'ye bakarak. Çiçek bir türlü durmuyordu; Evelyn M. sabırsız bir hareketle onu kavayesinin düğme deliğine saplayıverdi. Uzun boylu mahzun delikanlı, sevgilisinin andacını alan bir şövalye gibi bu armağanı aldı.

"İnsanın gözlerini çok yoruyor." Sarı girdabı birkaç dakika izledikten sonra Bayan Elliot bunu söyledi; girdaptakilerden pek azının onun için bir adı ya da kişiliği vardı. Kalabalıktan dışarı fırlayan Helen onlara yaklaşmış boş bir sandalyeye oturdu.

"Yanınıza oturabilir miyim?" dedi soluk soluğa gülümseyerek, "Herhalde kendimden utanmam gerek," diye devam etti otururken, "bu yaşta."

Yüzü pembeleşmiş, canlanmış olduğundan, şimdi güzelliği her zamankinden daha görkemliydi; hanımların ikisi de aynı arzuya, ona dokunma arzusuna kapıldı.

"Gerçekten eğleniyorum," diye soludu. "Hareket – şaşırtıcı, değil mi?"

"İyi bir dansçıysanız dansın yerini hiçbir şeyin tutmadığını hep duymuşumdur," dedi Bayan Thornbury ona bakıp gülümseyerek.

Helen bir telin üzerinde oturmuşçasına hafifçe sallandı.

"Sonsuza dek dans edebilirdim!" dedi. "Kendilerini daha

çok kaptırmaları gerek!" diye bağırdı. "Zıplamaları, sallanmaları gerek..Bakın! Nasıl da kibarlıktan kırılıyorlar!"

"O harika Rus dansçıları görmüş müydünüz?" diye söze başladı Bayan Elliot. Ne var ki, Helen, kavalyesinin geldiğini görünce tıpkı ayın doğuşu gibi ayağa kalktı. Salonun ortasına gidene kadar ondan gözlerini alamadılar, o yaştaki bir kadının dans etmekten keyif almasını biraz acayip bulmakla birlikte, ona hayran olmamak ellerinde değildi.

Helen bir dakika yalnız kalır kalmaz, fırsat kollamakta olan St. John Hirst yanına geldi.

"Dışarıda oturmamızın bir sakıncası var mı?" diye sordu. "Dans etmeyi pek beceremiyorum." Helen'ı iki koltuğun hazır beklediği bir köşeye götürdü; böylece yarı gizliliğin artılarından yararlandı. Oturdular; Helen dansın öyle etkisinde kalmıştı ki birkaç dakika boyunca konuşmadı.

"Müthiş!" diye bağırdı sonunda. "Nasıl bir bedeni olduğunu sanıyor ki?" Bu söze neden olan, şişman beyaz suratının içine gömülü yusuvarlak yeşil gözleri olan, tombul bir adamın koluna yaslanmış, yürümekten çok badi badi ilerleyerek önlerinden geçip giden bir hanımefendiydi. Destek gerekiyordu çünkü çok tombuldu; öyle kasılıyordu ki, bedeninin üst bölümü, bileklerine dolanan eteğinin darlığı yüzünden küçücük adımlarla seke-bilen ayaklarının dikkate değer ölçüde ilerisinde kalacak biçimde asılı duruyordu. Elbisesi, bir tavuskuşunun göğsündeki renk tonlarına öykünülerek şurası burası mavi ve yeşil boncuklardan yuvarlak kalkanlarla rastgele donatılmış, parlak sarı renkli küçük bir parça atlastan oluşuyordu. Köpüğe benzeyen saçlarından inşa edilmiş kalenin burcunda mor bir tüy dimdik duruyordu, kısa boynunu mücevherlerle şişirilmiş siyah kadife bir kurdele çevreliyordu, eldivenli şişman kollarının etine altın bilezikler sımsıkı kakılmıştı. Pudra serpintisinin altında kırmızı alacalı yüzü, arsız ama neşeli bir domuzcuğun yüzüne benziyordu.

St. John, Helen'ın kahkahalarına katılamadı.

"Beni hasta ediyor," dedi. "Bütün bunlar beni hasta ediyor... Şunların zihinlerini düşünün - duygularını. Bana katılmıyor musunuz?"

"Hangi türden olursa olsun, bir daha asla bir partiye gitmeyeceğime hep yemin ediyorum," diye yanıtladı Helen, "ve hep yeminimi bozuyorum."

Sandalyesinde geriye yaslanıp neşeyle genç adama baktı. Gerçekten kızmış, belki biraz da heyecanlanmış olduğunu görebiliyordu.

"Bununla birlikte," dedi Hirst, yeniden şen şakrak ses tonuna kavuşarak, "herhalde tek yapılması gereken, bunu kabul etmek."

"Neyi?"

"Dünyada konuşmaya değer beş kişiden fazlasının hiçbir zaman olmayacağını."

Helen'in yüzündeki kırmızılık ve parlıtı yavaşça yok oldu; her zamanki gibi dingin ve dikkatli görünüyordu.

"Beş kişi mi?" dedi. "Beşten fazla olduğunu söyleyebilirim."

"Öyleyse çok talihlisiniz," dedi Hirst. "Ya da belki ben çok talihsizim." Sustu.

"Geçinilmesi güç biri olduğumu söyleyebilir misiniz?" diye sordu ansızın.

"Akıllıların çoğu gençken öyledir," diye yanıtladı Helen.

"Ben de elbette – sınırsız ölçüde akıllıyım," dedi Hirst. "Hewet'tan alabildiğine daha akıllıyım. Büyük olasılıkla," diye devam etti o tuhaf, duygusuz tavırla, "gerçekten önemli biri olacağım. Bu, akıllı olmaktan tümüyle farklı bir şey, bununla birlikte, insan, ailesinin bunu görmesini bekleyemez," diye ekledi acı acı.

Helen, "Ailenizi geçinilmesi güç mü buluyorsunuz?" diye sormakta bir sakınca görmedi.

"Dayanılmaz... Benim bir kraliyet danışmanı ve lord olmamı istiyorlar. Buraya bir bakıma bu meseleyi çözmek üzere geldim. Bunun çözülmesi gerek. Ya baroya gireceğim ya da Cambridge'de kalmam gerekecek. Her ikisinin de apaçık sakıncaları var elbette, ama akıl kesinlikle Cambridge'den yana gibi geliyor bana. Bu tür bir şey!" elini kalabalık balo salonuna doğru salladı. "Tiksinti verici. Büyük duygulanım güçlerimin de olduğunun farkındayım. Hewet kadar hassas değilim elbette. Çok düşkün

olduğum pek az insan var. Örneğin, annemin lehine söylenecek birşeyler olduğunu düşünüyorum, pek çok bakımdan acınacak durumda olmasına rağmen... Cambridge'de, kaçınılmaz olarak, oralardaki en önemli kişi olurum elbette, ama Cambridge'den korkmamın başka nedenleri var—" sustu.

"Beni korkunç cansıkıcı mı buluyorsunuz?" diye sordu. Garip bir biçimde, bir dosta açılan bir dost olmaktan çıkıp bir partideki sıradan bir genç adama dönüştü.

"Hiç de değil," dedi Helen. "Çok hoşuma gidiyor."

"Konuşacak birini bulmanın," diye bağırdı Hirst, neredeyse duygulu bir tarzda konuşarak, "ne çok şey fark ettirdiğini bilemezsiniz! Sizi görür görmez, beni anlayabileceğinizi hissetmiştim. Hewet'a çok düşkünüm, ama nasıl biri olduğuma dair en ufak bir fikri bile yok. Karşılaştığım kadınlar içinde, bir şey söylediğimde ne demek istediğimi biraz olsun kavırıyormuş gibi görünen tek kadın sizsiniz."

Bir sonraki dans başlıyordu; Hoffman'daki Barcarolle,* Helen'a ayakkabısının burnuyla ritim tutturuyordu; ama böyle bir iltifattan sonra ayağa kalkıp gitmenin olanaksız olduğunu hissetti; eğlenmenin yanı sıra gerçekten gururu okşanmıştı; Hirst'ün kibrindeki içtenlik onu çekiyordu. Onun mutlu olmadığından kuşkulanıyordu ve sır öğrenmeyi isteyecek kadar dışıydı.

"Çok yaşıyım," diye içini çekti.

"Garip olan şey şu ki, ben sizi hiç de yaşlı bulmuyorum," diye yanıtladı Hirst. "Sanki tamı tamına aynı yaştaymışız gibi geliyor. Üstelik—" burada duraksadı, ama onun yüzündeki bir bakıştan cesaret aldı, "sizinle apaçık konuşabilirmişim gibi hissediyorum, ıpkı insanın bir erkekle konuştuğu gibi – cinsiyetler arasındaki ilişkiler hakkında, şey hakkında... ve..."

Emin olmasına rağmen, son iki sözcüğü söylerken yüzüne hafif bir kırmızılık geldi.

Helen, "Öyle olduğunu umarım!" diye bağırarak attığı kahkahayla onun içini rahatlatmıştı.

(*) Jacques Offenbach'ın *Hoffman'ın Masalları*'ndaki barcarolle bölümü – ç.n.

Hirst ona gerçek bir içtenlikle baktı; burnuyla dudaklarının çevresindeki çizgiler ilk kez gevşedi.

"Tanrı'ya şükür!" diye bağırdı. "Artık uygar insanlar gibi davranabiliriz."

Çoğu zaman dimdik duran bir engel devrilmişti; erkeklerle kadınlar arasında genellikle ancak doktorların ya da ölümün gölgesinin huzurunda ve ancak imayla değinilen meselelerden artık söz edilebilirdi. Beş dakika geçmeden, Hirst ona hayatının tarihçesini anlatmaya başlamıştı. Uzun bir tarihçeydi, çünkü aşırı ayrıntılı olaylarla doluydu; bu tarihçe onları ahlakın temel ilkeleri üzerine bir tartışmaya, oradan da göğsünü kabartmış güvercinlere benzeyen hanımlardan ya da göz kamaştırıcı tüccarlardan biri kulak misafiri olup da onlardan burayı terk etmelerini talep etmeye kalkışır korkusuyla, bu balo salonunda bile fısıltıyla tartışılması gereken çok ilginç birtakım meselelere götürdü. Konuşmanın sonuna geldiklerinde, ya da daha doğrusu Helen'in dikkati dağılır gibi olup, orada yeterince uzun oturduklarını sezdirdiğinde, Hirst, "Demek bütün bu gizeme hiç de gerek yokmuş!" diye bağırarak ayağa kalktı.

"İngiliz olmamızın dışında, yok," diye cevap verdi Helen. Hirst'ün koluna girdi; fırl fırl dönen, artık fark edilir ölçüde dağılmış, eleştirel bir göze hiç de güzel görünmeyen çifülerin arasında kendilerine güçlkle yol açarak, balo salonunun karşı yanına geçtiler. Bir dostluk girişiminde bulunmanın heyecanı ve sohbetlerinin uzunluğu onları acıkırmıştı; yiyecek arayarak, şimdi küçük masalarda ayrı ayrı yemek yiyen insanların bulunduğu yemek salonuna gittiler. Kapı aralığında, tekrar Arthur Venning'le dans etmeye giden Rachel'la karşılaştılar. Yüzü kızarmıştı ve çok mutlu görünüyordu; Helen, onun bu ruh halindeyken genç kadınların çoğundan daha çekici olduğunu fark etti. Bunu daha önce hiç bu kadar açıkça görmemişti.

"Eğleniyor musun?" diye sordu, bir saniyeliğine durdukları yerde.

"Bayan Vinrace," diye onun yerine cevap verdi Arthur, "az önce bir itirafta bulundum; dans etmenin bu kadar keyifli olabileceğini hiç düşünmemiş."

“Evet!” diye bağırdı Rachel. “Hayat görüşümü tümüyle değiştirdim!”

“Deme!” diye alay etti Helen. Geçip gittiler.

“Tam Rachel’dan bekleneceği gibi,” dedi. “İki günde bir hayat görüşünü değiştiriyor. Biliyor musunuz, onun eğitimini tamamlamama yardım etmekte,” dedi otururlarken, “tam aradığım kişi olduğunuza inanıyorum. Neredeyse bir manastırda büyümüş. Babası öyle gülünç ki. Elimden geleni yapıyorum – ama fazla yaşlıyım, hem de bir kadınam. Neden onunla konuşmuyorsunuz – ona birşeyler açıklamıyorsunuz– demek istediğim, neden onunla benimle konuştuğunuz gibi konuşmuyorsunuz?”

“Bu akşam bir girişimde bulundum bile,” dedi St. John. “Başarılı olduğundan kuşkuluyum. Bana o kadar genç ve deneyimsiz görünüyor ki. Ona Gibbon’ı ödünç vereceğime söz verdim.”

“Demek istediğim tam olarak Gibbon değil,” diye zihninde tarttı Helen. “Yaşamın gerçekleri, galiba – ne demek istediğimi anlıyor musunuz? Gerçekte neler olup bitiyor, insanlar saklamaya çalışsalar da neler hissediyor? Korkacak bir şey yok. Bu, aldatmacalardan çok daha güzeldir –her zaman daha ilgi çekicidir– diyebilirim ki, şu tür şeylerden her zaman daha iyidir.”

Yakınlarında, iki kızla iki genç adamın çok yüksek sesle birbirleriyle şakalaştığı ve görünüşe bakılırsa içine bir çift çorap ya da bir çift bacak hakkında tatlı sözler serpiştirilen cilveli, imalı bir konuşmanın sürdüğü bir masayı başıyla işaret etti. Kızlardan biri bir yelpazeyle oynuyor, şaşakalmış gibi yapıyordu; kızların birbirlerine gizli bir düşmanlık beslediği hemen anlaşıldığından, görüntü çok tatsızdı.

“Bununla birlikte, yaşlandıkça,” diye içini çekti Helen, “kişinin ne yaptığıнын uzun vadede pek de önemli olmadığını düşünmeye başlıyorum: İnsanlar her zaman kendi yollarına giderler – hiçbir şey onları etkileyemez.” Başıyla, yemek yiyen topluluğu işaret etti.

Ne var ki, St. John ona katılmıyordu. İnsanın, hayat görüşüyle, kitaplarla ve bunun gibi şeylerle gerçekten pek çok şeyi

değiştirebileceğini söyledi, içinde bulundukları zamanda, kadınların aydınlanmasından daha önemli pek az şeyin bulunduğunu ekledi. Bazen neredeyse her şeyin eğitime bağlı olduğunu düşünüyordu.

Bu sırada balo salonunda dans edenler kadril için kareler oluşturmaktaydı. Arthur'la Rachel, Susan'la Hewet, Bayan Allan'la Hughling Elliot, kendilerini birarada buldular.

Bayan Allan, saatine baktı.

"Bir buçuk," dedi. "Oysa yarın Alexander Pope'u bitirmem gerekiyor."

"Pope!" diye homurdandı Bay Elliot. "Bilmek istiyorum, kim Pope okuyor ki? Onun hakkında okumaya gelince— Hayır, hayır, Bayan Allan; yazmak yerine dans etmekle dünyaya daha fazla katkıda bulunacağınızdan emin olun." Dünyada hiçbir şeyin dans etmenin keyifleriyle karşılaştırılamayacağı fikri, Bay Elliot'ın özentili görüşlerinden biriydi — dünyada hiçbir şey edebiyat kadar sıkıcı değildi. Böylece, acınası bir şirinlikle gençlerle kaynaşmaya ve alık bir kadınla evli, solgun, bilgisinin ağırlığı altında iki büklüm, bezgin bir adam olmakla birlikte, içlerinden en genci kadar canlı olduğunu onlara kanıtlamaya uğraşıyordu.

"Geçim meselesi," dedi Bayan Allan, sakince. "Bununla birlikte, görünüşe bakılırsa beni bekliyorlar." Konumunu alıp ayakkabısının köşeli siyah burnunu uzattı.

"Bay Hewet, bana doğru eğilin." İçlerinden yalnızca Bayan Allan'ın dansın figürleri hakkında doğru bilgisinin olduğu hemen belli olmuştu.

Kadrilin ardından vals yapıldı; valsın ardındansa polka; sonra korkunç bir şey oldu; beş dakikalık duraklamalarla düzenli olarak çalan müzik ansızın durdu. Kocaman kapkara gözlü hanımefendi, kemanını ipeklerle sarmalamaya başladı; beyefendiye kornosunu dikkatle kutusuna koydu. Bir dans daha, yalnızca bir dans daha çalmaları için İngilizce, Fransızca, İspanyolca yalvaran çiftler onları çepeçevre sardı; henüz erken-di. Ne ki, piyanonun başındaki yaşlı adam, saatini göstererek başını iki yana salladı. Ceketinin yakasını yukarı kaldırıp, şen

görünüşünü tümüyle yok eden kırmızı ipek bir kaşkol çıkardı. İşin tuhafı, müzisyenler solgundu, gözleri ağırlaşmıştı; arzularının doruk noktası, soğuk et, bira ve hemen ardından kendini yatağa atmamış gibi bıkkın ve cansız görünüyordular.

Devam etmeleri için yalvaranlardan biri de Rachel'dı. Müzisyenler reddedince, piyanonun üzerinde duran dans müziği sayfalarını karıştırmaya başladı. Parçaların çoğu, üzerlerinde romantik sahnelerin resimleri bulunan renkli kapaklarla ciltlenmişti – ayın hilali üzerine ata biner gibi oturmuş gondolcular, bir manastır penceresinin parmaklıkları arasından bakan rahibeler ya da saçlarını aşağı salmış, tüfeklerini yıldızlara doğrultmuş genç kadınlar. Öyle neşeyle dans etmiş oldukları müziğin yarattığı genel etkinin, tükenmiş aşk ve masum gençlik yılları için tutkulu bir hayıflanma olduğunu hatırladı; korkunç kederler dans edenleri hep geçmiş mutluluklarından ayırmıştı.

“Böyle şeyler çalmaktan midelerinin bulanmasına şaşmamak gerek,” dedi, bir iki ölçü okuduktan sonra; “bunlar aslında çok hızlı çalınan ilahiler, içlerinde Wagner ve Beethoven kırıntıları var.”

“Siz de çalıyor musunuz? Bize çalar mısınız? Ne çalsanız olur, yeter ki dans edebilelim!” Piyano yeteneğini sergilemesi için her yandan ısrarlar gelince razı olmak zorunda kaldı. Hatırlayabildiği yegâne dans müziği parçalarını çalmayı bitirir bitirmez, Mozart'ın bir sonatından ezgilerle devam etti.

“Ama bu dans müziği değil ki,” dedi birisi, piyanonun yanında duraklayarak.

“Dans müziği,” diye yanıtlayan Rachel, kararlılıkla başını salladı. “Adımları siz uydurun.” Ezgisinden emin, ezgiyi basitleştirmek amacıyla ritmi sertçe vurguladı. Helen fikri kapı; Bayan Allan'ın kolunu kavrayıp kâh dizlerini kırarak, kâh kendi çevresinde dönerek, kâh çayırdı sıçrayan bir çocuk gibi bir o yana bir bu yana sekerek, odanın çevresinde dönmeye başladı.

“Bu da dans etmeyi bilmeyenlerin dansı!” diye haykırdı. Ezgi bir menuete dönüştü; St. John inanılmaz bir çeviklikle önce

sol, sonra sağ ayağının üstünde hopladı; ezgi tatlı tatlı akıyordu; Hewet, racasının karşısında dans eden Hintli bir bakirenin iç gıcıklayıcı, hülyalı dansını taklit ederek, ceketinin eteklerini tutup kollarını sallaya sallaya odanın içinde süzöldü. Ezgi uygun adım ilerliyordu; Bayan Allan eteklerini iki yana açarak öne çıkıp, yerlere kadar eğilerek nişanlı çifti selamladı. Ayakları ritme uyum sağlar sağlamaz hepsinin sıkılganlığı gitmişti. Rachel, Mozart'tan sonra durmayıp İngilizler'in eski av şarkılarına, Noel parçalarına, ilahilere geçti, herhangi bir ezginin birazcık çekip çevirmeyle bir dans parçasına dönüşebildiğini anlamıştı. Aşama aşama salondaki herkes, çiftler halinde ya da tek başına sekmeye, dönmeye başladı. Bay Pepper, bir zamanlar yerel bir şampiyonluk kazandığı buz pateninden türetilmiş özgün, sert bir adım icra etti; bu sırada Bayan Thornbury, eski günlerde Dorsetshire'da babasının kiracılarının oynadığı eski bir halk oyununu anımsamaya çalışıyordu. Bay ve Bayan Elliot'a gelince, salonun çevresinde öyle hararetili, dolu dizgin dönüp duruyorlardı ki onlar yaklaştıkça, dans eden diğerleri tir tir titriyordu. Bazılarının gösteriyi patırtılı bularak eleştirdiği duyuldu; başkalarına göreysel akşamın en eğlenceli bölümüydü.

“Şimdi büyük bir halka oluşturup dans edelim!” diye bağırdı Hewet. Bir anda dev bir çember oluşturuldu, dans edenler el ele tutuşmuş, hızlı, daha hızlı, daha hızlı dönerken, “John Peel'i tanır mısınız” diye haykırıyorlardı, sonunda gerilim çok arttı, zincirin bir halkası –Bayan Thornbury– pes etti, diğerleri kendilerine en elverişli gelen biçimde döşemeye, sandalyelere ya da birbirlerinin kollarına yığılmak üzere salonun içinde her yöne dağıldılar.

Soluksuz, darmadağın bir halde ayağa kalkarlarken elektrik ışıklarının soluklaştığını ilk kez fark ettiler; içgüdüsel olarak gözler pencerelere çevrildi. Evet – şafak sökmüştü. Onlar dans ederken gece geçip gitmiş, sabah gelmişti. Dışarıda dağlar çok berrak ve uzaktı; çimenlerin üzerinde çiylere parıldıyordu; doğudaki uçuk sarılarla pembeler sayılmazsa, gökyüzü masmavi parlıyordu. Dans edenler pencerelere üşüştüler, camları iterek açıp çimenlere ayak basılar.

“Zavallı ışıklar ne kadar da aptal görünüyor!” dedi Evelyn M., kısık bir ses tonuyla. “Biz de öyle; bize hiç yakışmıyor.” Bu doğrudu; yarım saat önce o kadar şenlikli görünen dağınık saçlar, yeşilli sarılı mücevherler şimdi ucuz ve derbeder görünüyordu. Geçkin hanımların yüzlerinin rengi solmuştu; buz gibi bir gözün üzerlerine çevrildiğini fark etmişçesine, iyi geceler deyip yataklarına girmek üzere yukarı çıkmaya başladılar.

Dinleyicilerinden yoksun kalmasına rağmen Rachel kendi kendine çalmaya devam etmişti. John Peel'dan, şu sıralar çok ilgisini çeken Bach'a geçti; daha genç dansçılardan bazıları bahçeden birer birer içeri gelip piyanonun çevresindeki terk edilmiş yaldızlı sandalyelere oturdular, oda artık iyice aydınlandığı için ışıkları kapattılar. Oturmuş halde müzik dinlerken sinirleri yatıştı; aralıksız konuşma ve gülmenin dudaklarında yarattığı yanmalar ve ağrılar dindi. Birbirinin peşi sıra gelen boşlukları ve sütunlarıyla boş uzayda yükselen bir bina görmüş gibi hiç kıpırdamadan oturdular. Sonra kendilerini, yaşamlarını, müziğin yönetimi altında çok soylu bir biçimde gelişmekte olan bütün bir insan yaşamını görmeye başladılar. Kendilerini yücelmiş hissediyorlardı; Rachel çalmayı kestiginde uykudan başka hiçbir şey arzu etmiyorlardı.

Susan ayağa kalktı. “Bu galiba hayatımın en mutlu gecesiydi!” diye bağırdı. “Müziğe taparım,” dedi, Rachel'a teşekkür ederken. “Söze dökülemeyen her şeyi o söylüyor sanki.” Ürkek, küçük bir kahkaha atıp, bir şey söylemek istiyormuş da anlatacak sözcükleri bulamıyormuş gibi büyük bir şefkatle tek tek herkese baktı. “Herkes çok nazikti – çok çok nazik,” dedi. Sonra o da yatmaya gitti.

Parti bütün partiler gibi ansızın sona erdiğinde, Helen'la Rachel üstlerinde pelerinleriyle kapının önünde durup bir arabanın gelmesini beklediler.

“Hiç araba kalmadığının farkındasınızdır herhalde,” dedi, bakmak için dışarı çıkan St. John. “Burada uyumak zorundasınız.”

“Ah, hayır,” dedi Helen; “yürürüz.”

“Biz de gelebilir miyiz?” diye sordu Hewet. “Yatmak için

çok geç. Böyle bir sabahta yastıkların arasında uzanıp lavabonuza baktığınızı düşünsenize – Şurada mı oturuyorsunuz?”

Bulvardan aşağı yürümeye başlamışlardı; Hewet döndü, yamacın üzerinde gözlerini kapatmış gibi görünen beyazlı yeşilli köşkü işaret etti.

“Orada bir ışık yanmıyor, değil mi?” diye sordu Helen kaygıyla.

“Güneş o,” dedi St. John. Üst kattaki iki pencerenin üzerinde birer altın benek vardı.

“Kocam hâlâ Yunanca okuyor sandım,” dedi Helen. “Ne zamandır *Pindaros*'u yayıma hazırlıyor.”

Kasabanın içinden geçip, kenarları hâlâ gölgelerde kaybolan ama geri kalanı açık seçik görülen dik yoldan yukarı döndüler. Biraz yorgun olduklarından, biraz da günün ilk ışıkları onları durgunlaştırdığından pek az konuşuyor, gün ortasındakinden bambaşka bir yaşam durumuna aitimmiş gibi görünen nefis, taptaze havayı içlerine çekiyorlardı. Sokağın yoldan ayrıldığı yüksek sarı duvara geldiklerinde, Helen iki genç adamı göndermekten yanaydı.

“Yeterince uzaklaştınız,” dedi. “Yataklarınıza dönün.”

Ancak, onlar gitmek için pek istekli görünmüyorlardı.

“Biraz oturalım,” dedi Hewet. Ceketini yere serdi. “Oturup düşünelim.” Oturup körfeze baktılar; çok durgundu, deniz hafifçe dalgalanıyordu; yeşilli mavili çizgiler suya şeritler çizmeye başlamıştı. Henüz hiç yelkenli tekne yoktu, ama sisin içinde tıpkı hayalete benzeyen bir buharlı gemi körfezde demirlemişti; tüyler ürpertici bir çılgılık attı; sonra her şey sus pus oldu.

Rachel birbiri ardına gri taşlar toplayıp bunlarla küçük bir kurgan inşa etmekle meşguldü; çok sessiz ve dikkatli çalışıyordu.

“Demek hayat görüşünü değiştirdin, Rachel?” dedi Helen.

Rachel bir taş daha ekleyip esnedi. “Hatırlamıyorum,” dedi, “Kendimi denizin dibindeki bir balık gibi hissediyorum.” Bir daha esnedi. Burada, şafakta, bu insanların hiçbiri onu korkutamazdı; Bay Hirst'le bile gayet samimi olduğunu hissediyordu.

“Benim beynim, tersine,” dedi Hirst, “olağandışı bir etkinlik

içinde.” En sevdiği konumda oturuyordu, bacaklarını kollarıyla sararak bitıştirmiş, çenesini dizlerinin tepesine dayamıştı. “Her şeyin ötesini görüyorum – kesinlikle her şeyin. Artık benim için yaşamın hiçbir gizemi yok.” İnançla konuşuyordu, ama bir yanıt bekler gibi görünmüyordu. Yakın oturmalarına, samimi hissetmelerine rağmen birbirlerine yalnızca birer gölge olarak görünüyorlardı.

“Aşağıda uyumaya giden bütün o insanlar,” diye başladı Hewet hülyalı bir tavırla, “bambaşka şeyler düşünen o insanlar, – Bayan Warrington herhalde şimdi dizlerinin üstündedir; Elliot’lar birazcık ürkmüştür, onlar sık sık soluk soluğa kalmıyorlardır, olabildiğince çabuk uykuya dalmak istiyorlardır; sonra bütün gece Evelyn’le dans eden o zavallı zayıf genç adam var; çiçeğini suya koyarken kendi kendine soruyor, ‘Bu aşk mı?’ –ve zavallı sevgili Perrott herhalde bir türlü uykuya dalamıyor, avunmak için en sevdiği Yunanca kitabı okuyor–ve diğerleri – hayır, Hirst,” diye bağladı sözlerini, “bunu hiç de basit bulmuyorum.”

“Benim anahtarım var,” dedi Hirst, bir bilmece söyler gibi. Çenesi hâlâ dizlerinin üstündeydi, gözlerini ise önüne dikmişti.

Bu sözleri bir sessizlik izledi. Sonra Helen ayağa kalkıp onlara iyi geceler diledi. “Ama,” dedi, “gelip bizi görmek zorunda olduğunuzu unutmayın.”

İyi geceler dileyip el sallayarak ayrıldılar, ama iki genç adam otele dönmedi; yürüyüş yaptılar; bu sırada pek az konuştular, düşüncelerinin dikkate değer bölümünün konusu olan iki kadının adlarını hiç anmadılar. İzlenimlerini paylaşmak istemiyorlardı. Otele kahvaltı zamanı döndüler.

XIII. Bölüm

.....

Köşkte pek çok oda vardı, ama odalardan biri kendine özgü bir kişiliğe sahipti, çünkü kapısı her zaman kapalıydı ve içeriden hiç müzik ya da kahkaha sesi gelmezdi. Evdeki herkes o kapının ardında birşeylerin sürüp gittiğinin hayal meyal farkındaydı; bunun ne olduğuyla ilgili en ufak bir bilgileri olmaksızın, kendi kendilerine, eğer önünden geçerlerse kapının kapalı olacağını, eğer gürültü yaparlarsa içeride Bay Ambrose'u rahatsız edeceklerini düşünüyorlardı. Bu nedenle belirli edimler faziletliydi, ötekilerse kötüydü, böylece yaşamları, Bay Ambrose'un *Pindaros'u* yayıma hazırlamaktan vazgeçip evdeki her odaya girip çıkarak göçebe bir varoluşu benimsemesi durumunda olacağından daha ahenkli, birbirinden daha az kopuk hale gelmişti. Böyleyken, dakiklik ve sessizlik gibi belirli kuralları gözetmekle, güzel yemek pişirmekle ve başka küçük görevleri yerine getirmekle, kasidelerin birbiri ardına başarılı bir biçimde dünyaya kazandırıldığının, kendilerininse bir bilginin yaşamının kesintisizliğini paylaşmakta olduklarının herkes farkındaydı. Ne yazık ki insanlar arasına bir duvarı yaş, bir diğerini bilgi, bir üçüncüsünü de cinsiyet ördüğünden, Bay Ambrose çalışma odasındaiken en yakınındaki insanın birkaç bin kilometre uzağında oluyordu, bu kişi de, bu ev halkı ara-

sında, kaçınılmaz olarak bir kadındı. Beyaz sayfalı kitaplar arasında, boş bir kilisenin içindeki bir put gibi yalnız, elinin sayfanın bir yanından diğer yanına geçişi sayılmazsa kıpırtısız, piposunu havada bir an uzatmasına neden olan tek tük öksürükler dışında sessiz, saatlerce otururdu. Ozanın yüreğinin içine, daha da içine ilerledikçe, sandalyesi, döşemenin üzerinde açık duran, yalnızca dikkatli bir adım atma işlemiyle geçilebilen ve konuklarının genellikle durup onunla kenardan konuşmasına neden olacak kadar narin kitapların derin, daha da derin halkalarıyla kuşatılırdı.

Bununla birlikte, danslı toplantıdan sonraki sabah Rachel dayısının odasına girdi; onun dikkatini çekene kadar iki kez, "Ridley Dayı," diye seslendi.

Sonunda, dayısı gözlüğünün üstünden baktı.

"Ee?" diye sordu.

"Bir kitap istiyorum," diye yanıtladı Rachel. "Gibbon'm *Roma İmparatorluğu'nun Tarihi*'ni. Alabilir miyim?"

Dayısının yüzündeki çizgilerin, sorduğu soru üzerine ağır ağır yeniden düzenlenişini izledi. Rachel konuşmadan önce dayısının yüzü maske gibi dümdüzdü.

"Lütfen bir daha söyle," dedi dayısı, belki duymamış belki de anlamamış olduğundan.

Rachel aynı sözcükleri yineledi; bunu yaparken hafifçe kı-zardı.

"Gibbon! Onu ne diye istiyorsun ki?" diye sordu dayısı.

"Birisi okumamı salık verdi," diye kekeledi Rachel.

"Ama ben on sekizinci yüzyıl tarihçilerinden karma bir der-lemeyle seyahat etmiyorum ki!" diye bağırды dayısı. "Gibbon! En azından on büyük cilt."

Rachel, çalışmasını böldüğü için üzgün olduğunu söyleye-rek, gitmek için arkasını döndü.

"Dur!" diye haykırdı dayısı. Piposunu bıraktı, kitabını bir yana koydu, kalkıp onu kolundan tutarak odanın içinde yavaş yavaş gezdirdi. "Platon," dedi, bir dizi koyu renkli küçük kita-bın ilki üzerine bir parmağını koyarak, "ve kapı komşusu Jor-rocks, çok yanlış. Sofokles, Swift. Alman şerhçilerle ilgilenme-

diğini varsayıyorum. Öyleyse Fransızlar. Fransızca okuyabiliyor musun? Balzac'ı okumalısın. Ardından Wordsworth'le Coleridge'e geliyoruz. Pope, Johnson, Addison, Wordsworth, Shelley, Keats. Bir şey, bir diğerine yol açıyor. Marlowe niye burada? Bayan Chailey, herhalde. Ama Yunanca okumadıktan sonra, okumanın ne yararı var? Ne de olsa Yunanca okursan başka bir şey okumaya gereksinimin kalmaz, yalnızca zaman kaybı – yalnızca zaman kaybı,” ellerinin hızlı hareketleriyle o böyle yarı kendi kendine konuşurken dönüp dolaşıp yine döşemenin üzerindeki kitap çemberine geldiler ve ilerleyişleri durdu.

“Ee,” diye sordu, “hangisi olsun?”

“Balzac,” dedi Rachel, “ya da sende *Amerikan Devrimi Üzerine Söylev* var mı, Ridley Dayı?”

“*Amerikan Devrimi Üzerine Söylev* mi?” diye sordu. Yine ona büyük bir ilgiyle baktı. “Danslı partideki bir başka genç adam mı?”

“Hayır. Bu, Bay Dalloway'di,” dedi Rachel.

“Güzel Tanrım!” Bay Dalloway'i anımsayınca başını geriye attı.

Rachel, kendisi için gelişigüzel bir cilt seçip dayısına verdi; bunun *La Cuisine Belle* olduğunu gören dayısı, eğer kitabı fazla korkunç bulursa bir yana atmasını söyledi; tam Rachel onun yanından ayrılmak üzereyken, danslı partide eğlenip eğlenmediğini sordu.

Bunun ardından, otuz beş yıl önce yalnızca bir kez dansa gittiğini, o zaman da hiçbir şeyin bundan daha anlamsız ve aptalca görünmediğini düşünerek, insanların bu partilerde ne yaptığını öğrenmek istedi. Bir kemanın gıcirtısı eşliğinde dönüp durmak onları eğlendiriyor muydu? Konuşuyorlar mıydı, güzel şeyler söylüyorlar mıydı; eğer öyleyse neden bunu daha akla uygun koşullar altında yapmıyorlardı? Kendisine gelince – içini çekerek dört bir yanındaki sıkı çalışma göstergelerini işaret etti; iç çekmesine rağmen yüzünde öyle bir tatmin duygusu belirdi ki, yeğeni oradan ayrılmanın iyi olacağını düşündü. Bir öpücük bağışladıktan sonra gitmesine izin verildi, ama

ne olursa olsun Yunan alfabesini öğreneceğine ve işi bittiğinde Fransızca romanını geri getireceğine söz verdikten sonra; ardından onun için daha uygun birşeyler bulunacaktı.

İnsanların içinde yaşadığı odalar, tıpkı yüzler gibi, ilk kez görüldüğünde bir parça sarsıntıya yol açabildiğinden, Rachel merdivenlerden aşağı çok yavaş yürüdü, sofada duran, üzerinde onun adı yazılı bir pusulaya gözü iliştiğinde, dayısına, onun kitaplarına, danslara olan kayıtsızlığına, acayip, düpedüz anlaşılmaz, ama görünüşe bakılırsa tatmin edici hayat görüşüne duyduğu hayretin içinde kaybolmuştu. Adres, hiç tanımadığı küçük, kararlı bir elyazısıyla yazılmıştı; bir başlangıcı olmayan pusulada şöyle deniyordu:—

Söz vermiş olduğum gibi, Gibbon'ın birinci cildini gönderiyorum. Kişisel olarak modernler hakkında söylenebilecek pek az şey buluyorum, ama işimi bitirdiğimde sana Wedekind'i göndereceğim. Donne? Webster'ı ve bütün o topluluğu okumuş muydun? Onları ilk kez okuyacağın için sana imreniyorum. Dün gecedен sonra tümüyle bitkin düştüm. Ya sen?

St. J.A.H. olduğunu tahmin ettiği baş harflerin süslü çizgileri, mektubu sona erdiriyordu. Bay Hirst'ün onu hatırlayıp verdiği sözü bu kadar çabuk tutması fazlasıyla gururunu okşadı.

Öğle yemeğine henüz bir saat vardı; bir elinde Gibbon, diğerinde Balzac'la ağır ağır bahçe kapısından dışarı, tepenin yamacındaki zeytin ağaçlarının arasında, çiğnenmiş çamurla kaplı küçük patikadan aşağı yürüdü. Tepelere ırmanmak için hava çok sıcaktı, ama vadi boyunca ağaçlar ve nehir yatağının yanı sıra uzanan çimenli bir patika vardı. Nüfusun kasabalarda toplandığı bu ülkede, yalnızca avluda kadınların kızıl köklerle uğraştığı tek tük çiftlik evlerinin ya da yamaçta dirseklerinin üzerinde uzanmış, kesif bir koku yayan bir kara keçi sürüsüyle çepeçevre sarılmış küçük bir oğlanın yanından geçerek, çok kısa bir zaman içinde uygarlığı gözden yitirmek olanaklıydı. Dipteki ip gibi suyun dışında, nehir, kupkuru sarı bir taş yatağından başka bir şey değildi. Kıyıda, Helen'm yalnızca onları görmenin bile yapılan yolculuğa değdiğini söylediği o ağaçlar

yetişiyordu. Nisan ayı ağağların tomurcuklarını yarmıştı; cilalı yeşil yapraklarının arasında balmumuna benzer yoğun bir maddeden, zarif bir krem rengine ya da pembeye veya koyu vişne çürüğüne boyanmış taç yaprakları olan iri çiçekler taşıyorlardı. Ne var ki, genellikle bilinmez bir nedenle başlayıp koca koca ülkeleri, semaları kucaklayan o mantıksız sevinçlerden biriyle dopdolu olduğundan Rachel hiçbirini görmeksizin yürüdü. Gece, günün hakkına el uzatıyordu. Bir önceki gece çaldığı ezgiler kulaklarında uğulduyordu; şarkı söylemeye başladı, şarkılar gitgide daha hızlı yürümesine neden oldu. Nereye gittiğini açık seçik görmüyordu, ağağlar ve manzara, gökyüzünün farklı renkteki alanlarının arada sırada içine karıştığı yeşilli mavili kütlelerden ibaretmiş gibi görünüyordu. Dün gece gördüğü insan yüzleri gözlerinin önüne geliyordu; onların seslerini işitiyordu; şarkı söylemeyi kesip birşeyleri yeni baştan söylemeye ya da farklı biçimde söylemeye veya söylenmiş olabilecek şeyler icat etmeye başladı. Uzun, ipekli bir elbiseyle yabancılar arasında olmanın mahcubiyeti, böyle uzun adımlarla tek başına yürümeyi olağandışı ölçüde heyecan verici kılıyordu. Hewet, Hirst, Bay Venning, Bayan Allan, müzik, ışıklar, bahçedeki kapkara ağağlar, şafak, – yürüdükçe kafasında dalga dalga kabarıyordu, tam olarak canı ne istiyorsa onu yapma fırsatını içinde barındıran şimdiki anın, önceki gecekinden bile daha harika bir canlılıkla içinden fırladığı keşmekeşli bir art alan.

Bir ağağ araya girmeseydi, yoluyla ilgili tüm bilgiyi yitirene dek böyle yürüyebilirdi, geçmekte olduğu patikayı kesecek biçimde büyümediği halde ağağ onu, dalları yüzüne çarpmışçasına etkileyerek durdurdu. Sıradan bir ağağtı, ama ona öyle tuhaf görünmüştü ki dünyadaki tek ağağ bile olabilirdi. Gövdesinin ortası koyu renkliydi; şuradan buradan fırlayan dalların arasında ışığın göründüğü girintili çıkıntılı aralıklar o kadar kolay seçiliyordu ki, ağağ, topraktan daha o saniye çıkmış gibiydi. Yaşamı boyunca ona yetecek bir görüntü görmüş olduğundan ve yaşamı boyunca o saniyeyi olduğu gibi koruyacağından, ağağ bir kez daha sıradan ağağların saçlarına düştü; ar-

tık onun gölgesine oturup altında büyüyen ince yeşil yapraklı kırmızı çiçekleri toplayabilirdi. Onları yan yana koydu, çiçek çiçeğe, sap sapa, okşayarak, çünkü tek başına yürürken dünyadaki çiçeklerin, hatta çakıl taşlarının bile kendi yaşamları, mizaçları vardı ve ahbap oldukları çocukların duygularını geri getiriyorlardı. Yukarı bakınca, dağların kıvrım kıvrım bir kırbacın ucu gibi gökyüzünde capcanlı dalgalanan çizgisi gözüne ilişti. Uzaklardaki solgun gökyüzüne, güneşin altında korunmasız uzanan dağ doruklarındaki yüksek çıplak yerlere baktı. Oturduğunda kitaplarını ayaklarının dibine, toprağın üstüne bırakmıştı; şimdi orada, çimlerin arasında böyle köşeli duran kitaplara baktı, uzun bir sap eğilip Gibbon'ın kahverengi pürüzsüz kabını gıdıklarken, alacalı mavi Balzac güneşin altında çınlı çıplak uzanıyordu. Açıp okumanın kesinlikle şaşırtıcı bir deneyim olacağına dair bir hisle, tarihçinin sayfasını çevirip şunları okudu—

Hükümdarlığının ilk dönemlerinde, generalleri, Etiyopya'nın ve Mutlu Arabistan'ın sınırlarının belirlenmesi için çabalediler. Dönencenin güneyine doğru yaklaşık bin beş yüz kilometre yürüdüler; ama iklimin sıcaklığı çok geçmeden istilacıları püskürtüp, o kuytu bölgelerin savaşçı olmayan yerlilerini korudu... Avrupa'nın kuzeyindeki ülkeler, fetih masrafına ve zahmeine pek değmezdi. Almanya'nın ormanları ve bataklıkları, özgürlüksüz bir yaşamı hor gören dayanıklı bir barbar soyuyla doluydu.

Sözcükler hiç bu kadar canlı, bu kadar güzel olmamıştı — Mutlu Arabistan — Etiyopya. Ama bunlar ötekilerden, dayanıklı barbarlardan, ormanlarla bataklıklardan daha soylu değillerdi. Sözcükler, ta dünyanın başlangıcına kadar geri giden, iki yanındaki bulvarlarda tüm zamanların ve ülkelerin halklarının durduğu yollar açar gibiydiler; bu yollardan geçmekle tüm bilgiler onun olacaktı; dünyanın kitabı ta ilk sayfasına geri dönüyordu. Şimdi önünde açılmakta olan bilgi olasılıkları karşısında öyle heyecan duyuyordu ki okumayı kesti; bir meltem sayfayı çevirdi, Gibbon'ın kapakları tatlı tatlı kırışıp birbiri üzerine ka-

pandı. Rachel bunun ardından ayağa kalkıp yeniden yürümeye başladı. Yavaş yavaş zihni daha az karışık hale gelerek, coşkusunun iki parçadan oluşan ve biraz çabayla Bay Hirst'ün ve Bay Hewet'in şahsında sınırlanabilecek olan kökenlerini aramaya başladı. Onları sarmalayan harikuladelik pusu yüzünden, haklarında herhangi bir çözümleme yapmak olanaksızdı. Onlar hakkında, duyguları kendisinininkilerle aynı kurala uyan insanlar hakkında yaptığı gibi akıl yürütemiyordu; zihni onlarla uğraşırken, güneşte asılı duran parlak şeyleri düşünmenin neden olduğu türden bir bedensel haz duyuyordu. Tüm yaşam onlardan ışıyarak gibiydi; kitaplardaki sözcükler bile bu ışımayı emmişlerdi. Derken içine bir kuşku düştü, bununla yüzleşmeye öyle gönülsüzdü ki çimlerin üzerinde tökezleyip sendeledi çünkü dikkati dağılmıştı, ama bir saniye içinde yeniden toparlandı. Farkında olmadan daha hızlı yürümeye başlamıştı, bedenini zihnini geride bırakmaya çalışıyordu; ama şimdi, nehrin üzerinde yükselerek vadiyi gözler önüne seren küçük bir tepeliğin doruğundaydı. Artık birkaç düşünceyle birden hokkabazlık yapabilecek durumda değildi, ancak en ısrarlı olanıyla uğraşabilirdi; heyecanının yerini bir tür hüzn almıştı. Toprağın üstüne çöküp dizlerini kucaklayarak boş boş önüne bakmaya başladı. Bir süre, küçük düz bir taşın üzerinde kanatlarını çok yavaş açıp kapatan kocaman, sarı bir keleşey seyretti.

"Âşık olmak nedir?" diye sordu uzun bir sessizliğin ardından; her sözcük, varlığa bürünür bürünmez, bilinmeyen bir denize dalar gibiydi. Keleşeyin kanatlarına bakarken, kendinden geçmiş durumda, yaşamdaki korkunç bir olasılığı keşfetmiş olmanın getirdiği huşu içinde bir süre daha oturdu. Keleşek uçup gidince ayağa kalktı; kolunun altında iki kitabıyla, ıpki savaşa hazırlanmış bir asker gibi eve döndü.

XIV. Bölüm

.....

Aynı gün, güneş battığında, akşam karanlığı otelde her zamanki gibi elektrik ışıklarının ansızın parlamasıyla selamlandı. Akşam yemeğiyle yatma zamanı arasındaki saatleri öldürmek her zaman yeterince güç olmuştu; danslı toplantıdan sonraki geceyse oteldeki, zihin dağınıklığının verdiği hırçınlıkla daha da donuklaşmıştı. Yanlarında kahve fincanları, ellerinde sigaralarıyla salonun ortasındaki uzun koltuklarda arkalarına yaslanmış olan Hirst'le Hewet'a göre şurası kesindi ki, akşam alışılmadık ölçüde tatsız, kadınlar alışılmadık ölçüde kötü giyimli, erkeklerse alışılmadık ölçüde aptalca bir kendini beğenmişlik içindeydi. Üstüne üstlük, yarım saat önce posta dağıldığında iki genç adama hiç mektup çıkmamıştı. Ötekilerin neredeyse her biri İngiltere'den iki üç tombul mektup almış, şimdi de onları okumakla meşgul olduğundan, katlanılmaz bir haldeydiler ve bu durum Hirst'ü hayvanların yemlenmesiyle ilgili iğneleyici bir söz söylemeye itmişti. Dediklerine bakılırsa, onların sessizliği, kendisine her bir hayvanın pençeleri arasında bir topak çiğ et tuttuğu bir arslan barınağının sessizliğini anımsatıyordu. Bu karşılaştırmayla gayrete gelerek, kimilerini su aygırlarına, kimilerini kanaryalara, kimilerini domuzlara, kimilerini papağanlara, kimileriniyse yarı çürümüş koyun leşlerinin çevresine kıvrılan tiksinti verici sü-

rüngenlere benzetmeye geçti. Kesik kesik sesler –kâh bir öksürük, kâh dehşet verici bir hırıltı ya da boğaz temizleme, kâh küçücük, hızlı bir sohbet– Hirst'ün belirttiğine göre, kemiklerin paralanması sırasında arslan barınağında durursanız işiteceklerinizden başka bir şey değildi. Ne var ki bu karşılaştırmalar, odaya dikkatsizce şöyle bir baktıktan sonra gözlerini ne yandan yaklaşırsanız yaklaşın uçlarını size doğrultacak biçimde ustalıklarla düzenlenmiş yerli mızraklarından oluşan fundalığa dikmiş olan Hewet'i heyecanlandırmıyordu. Belli ki çevresini unutmuştu; Hewet'in zihninin tümüyle boş olduğunu fark eden Hirst, bunun üzerine dikkatini öteki insanların üzerinde daha da yoğunlaştırdı. Ne söylediklerini duyamayacak kadar uzaklarındaydı, ama el kol hareketlerine ve görünüşlerine bakarak haklarında küçük kuramlar oluşturmak hoşuna gidiyordu.

Bayan Thornbury çok sayıda mektup almıştı. Kendini tümüyle onlara kaptırmıştı. Bir sayfayı bitirince kocasına veriyor ya da okuduklarından çıkan anlamı, boğazının gerisindeki bir sesle birbirine bağlanan bir dizi alıntıyla ona iletliyordu. "Evie, George'un Glasgow'a gittiğini yazmış. 'Bay Chadbourne'la çalışmayı seviyor; Noel'i birlikte geçirmeyi umuyoruz ama Betty ile Alfred'i uzun mesafelere götürmek istemem (evet, çok doğru), bu sıcakta soğuk havaları hayal etmek zor olsa da... Eleanor'la Roger arabalarıyla yeni kapana takıldılar... Eleanor, onu son gördüğüm kıştan bu yana kesinlikle kendini toparlamış görünüyordu. Artık bebeğe üç şişe veriyormuş, ki bunun akıllıca olduğundan eminim (öyle olduğundan ben de eminim), böylece geceleri daha iyi geçiyormuş... Saçlarım hâlâ dökülüyor. Yasuğın üzerinde buluyorum! Ama Tottie Hall Green'den haber almak beni neşelendirdi... Muriel ise Torquay'de, danslı toplantılarda müthiş eğleniyormuş. Sonunda siyah buldogunu gösterebilecek.'... Herbert'tan bir saur – çok meşgulmüş, zavallı adam! Ah! Margaret diyor ki, 'Zavallı ihtiyar Bayan Fairbank ayın sekizinde ansızın limonlukta ölmüş, evde sadece, onu kaldıracak kadar akıllı olmayan bir hizmetçi varmış, kaldırılısaydı kurtarılabilceğini düşünüyorlar, ama doktor her an olabilirdi diyor; insanın tüm yapabildiği, bu olay sokakta değil de evinde meydana

na geldiği için şükran duymak (herhalde öyledir!). Güvercinler korkunç derecede çoğaldı, tıpkı beş yıl önce tavşanların çoğaldığı gibi...” Okurken, kocası onayladığını göstermek için hafifçe ama düzenli bir biçimde başını sallıyordu.

Hemen yakınlarında, Bayan Allan da mektuplarını okuyordu. Okumayı bitirip mektupları özenle yeniden zarflarına yerleştirirken, geniş, güzel yüzünde beliren hafifçe sert ifadeden anlaşılabilceği gibi, gelen haberler çok da iç açıcı değildi. Yüzündeki kaygı ve sorumluluk çizgileriyle Bayan Allan, bir kadından çok, geçkince bir adamı andırıyordu. Mektuplar ona Yeni Zelanda’da geçen yılın meyve mahsulünün verimsiz çıktığı haberini getirmişti, bu da ciddi bir meseleydi çünkü tek erkek kardeşi olan Hubert geçimini bir meyve çiftliğinden sağlıyordu ve yeniden başarısız olursa oraları bırakıp İngiltere’ye geri gelecekti; bu kez onu ne yapacaklardı? Bayan Allan’ın bir dönemlik iş kaybı anlamına gelen bu yolculuğu, dakik bir biçimde İngiliz edebiyatı dersleri verip denemeler düzeltmekle geçen on beş yılın ardından hak ettiği adil, harika tatil olmaktan çıkıp bir savurganlığa dönüşmüştü. Kendisi de bir öğretmen olan kız kardeşi Emily şöyle yazmıştı: “Hubert’in bu defa daha mantıklı davranacağından kuşku olmamakla birlikte, hazırlıklı olmamız gerek.” Ardından, o makul tavrıyla, göllerde çok iyi zaman geçirdiklerini söylemeye geçiyordu. “Tam şu anda fazlasıyla güzel görünüyorlar. Yılın bu zamanında ağaçların bu kadar geliştiğini çok az görmüştüm. Birkaç gün öğle yemeğimizi dışarıda yedik. Alice her zaman olduğu gibi genç görünüyor; sevecenlikle herkesin hatırını soruyor. Günler çok çabuk geçiyor; dönem yakında başlayacak. Benim kişisel düşünceme göre, siyasi göstergeler iyi değil ama Ellen’in hevesini kırmak hoşuma gitmiyor. Lloyd George yasa tasarisını gündeme getirdi,* ama şimdiye kadar pek çokları bunu yapmıştı ve

(*) Sonraki yıllarda başbakan olacak olan Lloyd George’un gündeme getirdiği bu yasa tasarı, kadınlara oy kullanma hakkının tanınmasına yönelik başarısız bir çaba oldu. Sonunda, İngiltere’de otuz yaşın üzerindeki kadınlar 1918 yılında, yirmi bir yaşın üzerindeki kadınlarsa 1928 yılında, oy kullanma hakkını elde edecekti – ç.n.

hâlâ olduğumuz yerdeyiz; ama yanılacağımı umuyorum. Her neyse, işimiz bizim için biçilmiş kaftan... Kuşkusuz, Meredith, insanın W. W.'da sevdiği o insanca nitelikten yoksun, öyle değil mi?" diye sonuca bağlayarak, Bayan Allan'ın son mektubunda ortaya attığı, İngiliz edebiyatıyla ilgili birtakım meseleleri tartışmaya geçiyordu.

Bayan Allan'ın az ötesinde, sık bir palmiye kümesiyle gölge-len ve yarı gizli kalan bir koltukta, Arthur'la Susan birbirle-rinin mektuplarını okumaktaydılar. Wiltshire'da hokey oynayan genç kadınların iri, kaba el yazmaları Arthur'un dizinde dururken, Susan, ender olarak bir sayfadan fazlasını dolduran ve hep aynı şakacı, şen şakrak iyi niyet izlenimini uyandıran, hukukçulara özgü küçük el yazılarının şifresini çözmekteydi.

"Umarım Bay Hutchinson benden hoşlanır, Arthur," dedi başını kaldırıp bakarak.

"Seni seven Flo da kim?" diye sordu Arthur.

"Flo Graves – sana anlattığım kız, şu korkunç Bay Vincent'la nişanlı olan," dedi Susan. "Bay Hutchinson evli mi?" diye sordu.

Zihni şimdiden dostları hakkında iyi niyetli tasarılarla meşguldü, daha doğrusu bir tek muhteşem tasarıyla –ki bu da basitti– hepsi evlenecekti –aynı zamanda– Susan döner dönmez. Evlilik, evlilik, doğru olan şey buydu, tek şey, tanıdığı herkesin gerekli gördüğü çözüm; derin düşünmelerinin çoğu, yalnızlığın, rahatsızlığın, sağlık bozukluğunun, doyurulmamış hırs-ların, huzursuzluğun, ayrıksılığın, birşeyleri ele alıp tekrar bırakmanın, toplum içinde konuşmanın ve insansever etkinliklerin her bir örneğinin, erkekler bakımından ve özellikle de kadınlar bakımından, evlenmek istedikleri, evlenmeye çalıştıkları, evlenmeyi başaramadıkları gerçeğine dek izini sürmekle geçiyordu. Eğer, kabul etmek zorunda olduğu gibi, bu belirtiler kimi zaman evlilik ertesinde de sürüyorsa, bunu, yalnızca bir tek Arthur Venning'in ve onunla evlenebilecek yalnızca bir tek Susan'ın var olduğunu buyuran o talih-siz doğa yasasına bağlayabilirdi sadece. Kendi örneği, elbette, kuramını tamamen destekliyordu. İki üç yıldır evde belli belirsiz bir rahatsız-

lık duymaya başlamıştı; yol parasını ödeyen, ama ona hem hizmetçisi hem ahababıymış gibi davranan bencil, yaşlı teyzesiyle böyle bir yolculuk, insanların ondan beklediği şeyin özgül bir örneğiydi. Nişanlanır nişanlanmaz, Bayan Paley içgüdüsel bir saygıyla davranmaya başlamış, Susan her zamanki gibi onun ayakkabılarını bağlamak için diz çöktüğünde kesin bir tavırla karşı çıkmış, tamı tamına iki üç saati kendine hak görmeye alışırken, Susan'ın onunla bir saat ahabalık etmesine gerçekten minnettar görünmüştü. Bu nedenle Susan, alıştığından çok daha rahat bir yaşam görüyordu önünde; bu değişiklik şimdiden, başka insanlara karşı duygularını daha da sıcaklaştırmıştı.

Bayan Paley kendi ayakkabılarını bağlamayalı, hatta onları görmeyeli neredeyse yirmi yıl oluyordu, ayaklarının ortadan kayboluşu işadami kocasının ölümüyle az çok aynı sıralara denk gelmiş, o olaydan kısa süre sonra Bayan Paley tombullaşmaya başlamıştı. Lancaster Gate'teki, yedi hizmetkârı ve bir temizlikçisi olan evle, Surrey'deki, bahçesi ve at arabaları olan başka bir evin bakımına harcadığı külliyetli bir geliri olan bencil, bağımsız, yaşlı bir kadındı. Susan'ın nişanlanması onu yaşamının tek büyük kaygısından kurtarmıştı – oğlu Christopher'ın, kıziniyle “başını derde sokacağı” kaygısından. Alışık olduğu bu ilgi kaynağı artık ortadan kalktığından, kendini biraz keyifsiz hissediyordu ve Susan'da eskisine göre daha fazla şeyler görme eğilimindeydi. Ona çok cömert bir düğün armağanı vermeye karar vermişti, iki yüz, iki yüz elli, ya da belki, –bahçevan yardımcısına ve oturma odasının halledilmesi karşılığında Huths'ın göndereceği faturaya bağlı olarak– üç yüz sterlinlik bir çek.

Üzerine iskambil kâğıtları saçılmış bir masanın yanında tekerlekli sandalyesinde otururken, rakamları evirip çevirerek tam bu meseleyi düşünüyordu. Pasyans falı her nasılsa çıkmaza girmişti; yardım etmesi için Susan'ı çağırarak istemiyordu, çünkü öyle görünüyordu ki Susan, Arthur'la meşguldü.

“Benden, cömertçe bir armağan beklemeye hakkı var elbette” diye düşündü, arka ayakları üzerindeki leopara dalgın dalgın bakarken, “ve bunu beklediğinden hiç kuşku yok! Para

herkesin işine yarar. Gençler çok bencil olurlar. Ölse, Dakyns'ten başka hiç kimse beni özlemez; o da vasiyetnameyle avunur! Bununla birlikte, yakınmam için hiçbir neden yok... Hâlâ eğlenebiliyorum. Kimseye yük olmuyorum... Çok sevdiğim bir yığın şey var, bacaklarıma inat."

Yine de hafifçe içi kararmış olarak, tanıdıkları arasında ona hiç de bencil ya da para düşkünüyümüş gibi gelmeyen, ona bir şekilde genel ortalamadan çok daha zarif görünen yegâne insanları düşünmeye geçti; kendisinden daha zarif olduklarını seve seve kabul ettiği insanlar. Yalnızca iki kişiydiler. Biri, gözlerinin önünde boğulan erkek kardeşi, diğeri ise bir kız, ilk çocuğunu dünyaya getirirken ölen, en iyi dostu. Bu olaylar yaklaşık elli yıl önce olmuştu.

"Ölmeleri gerekirdi," diye düşündü. "Ama, öldüler – biz bencil yaşlı yaratıklarsa yaşamaya devam ediyoruz." Gözlerine yaşlar doldu; onlar için gerçekten üzülmüyordu, gençliklerine ve güzelliklerine bir tür saygı, kendi adınaysa bir tür utanç duyuyordu; ama gözyaşları dökülmedi; iyi ya da kötü, pek vasa ya da gerçekten harika diye yargıda bulunma alışkanlığında olduğu o sayısız romanlardan birini açtı. "İnsanlar böyle şeyleri nasıl hayal edebiliyorlar, bilemiyorum," derdi, gözlüğünü çıkarırken başını kaldırıp, beyaz halkaların oluşmaya başladığı solgun ihtiyar gözleriyle bakarak.

Doldurulmuş leoparın tam arkasında Bay Elliot, Bay Pepper'la satranç oynuyordu. Doğal olarak yenilmekteydi, çünkü Bay Pepper gözlerini tahtadan pek az ayırıyor, Bay Elliot ise sandalyesinde arkasına yaslanıp, bir gece önce gelen uzun boylu, yakışıklı, kafası aydın bir koçun kafasını andıran bir beye laf yetiştirip duruyordu. Havadan sudan birkaç sözden sonra, birbirlerini görür görmez değişen tavırlarından belli olduğu gibi, ortak bazı tanıdıkları olduğunu keşfetmekteydiler.

"Ah, evet, ihtiyar Truefit," dedi Bay Elliot. "Oxford'da bir oğlu var. Sık sık onlarda kalırdım. Birinci James dönemi tarzında, güzel, eski bir evdir. Zarif birkaç Greuze – bir iki Hollandalı ressamın, eski dostum tarafından bodrum katta saklanan resimleri. Sonra, üst üste yığılmış baskı resimler vardı.

Ah, o evin pisliği! Biliyorsunuz, elisıkı bir adamdı. Oğlan, Lord Pinwells'in kızlarından biriyle evlenmişti. Onları da tanı-
rım. Koleksiyon çılgınlığı ailelere sirayet ediyor. Bu adam da
toka toplar – 1580-1660 yılları arasındaki erkek ayakkabıları-
nın tokaları olmalıymış; tarihler doğru olmayabilir, ama ger-
çek tam söylediğim gibi. Hakiki koleksiyoncuların hep o tür-
den anlaşılmaz hevesleri olur. Başka bakımlardansa bir inek
yetiştiricisi kadar sağduyuludur, ki yaptığı iş de bu zaten. Son-
ra, büyük olasılıkla sizin de bildiğiniz gibi, Pinwellsler de ay-
rıksılıktan paylarına düşeni almışlardır. Örneğin, Leydi Ma-
ud–” burada, hamlesini düşünmek için biraz bekledi, – “Kedi-
ler, din adamları ve ön dişleri iri olanlar Leydi Maud'u dehşete
düşürür. Onun, masanın öteki ucuna, 'Ağzınızı kapalı tutun,
Bayan Smith; dişleriniz havuç gibi sapsarı!' diye haykırdığını
duymuştum, dikkatinizi çekerim, masanın öteki ucuna. O be-
nim için her zaman uygarlığın ta kendisi olmuştur. Edebiyata
bulaşmışlığı vardır, aramızdan birkaçını oturma odasına toplama-
maktan hoşlanır, ama bir din adamından, hatta bir piskopos-
tan, hele hele baş piskoposun kendisinden bir söz edin, erkek
hindi gibi gulu gulu yapmaya başlar. Bana bunun aileler arası
bir kan davası olduğunu söylemişlerdi – Birinci Charles dev-
rinde yaşamış olan atalarından biriyle ilgili bir şey. Evet,” diye
sürdü sözlerini, kendisine birbiri ardına şah çekilirken,
“ben hep modaya uygun gençlerimizin büyükanneleriyle ilgili
birşeyler bilmek isterim. Kanımca, onlar on sekizinci yüzyılda
hayran olduğumuz ne varsa hepsini muhafaza ediyorlar, çoğu-
nun kişisel olarak temiz olmak gibi bir üstünlükleri de var.
Yaşlı Leydi Barborough'a temiz demek hakaret sayılmaz. Sen-
ce, Hilda,” diye seslendi karısına, “hanımefendi hazretleri ne
sıklıkta banyo yapıyor?”

“Hiç söylemesem daha iyi, Hugh,” diye kıkırdadı Bayan Elli-
ot, “ama insan onun gibi ağustosun en sıcak gününde bile pat-
lıcan moru kadifeler giyince nasılsa belli olmuyor.”

“Pepper, beni yendin,” dedi Bay Elliot. “Satrancım hatırladı-
ğımdan bile kötüyümüş.” Yenilgiyi büyük bir ağırbaşlılıkla ka-
bul etti, çünkü aslında konuşmak istiyordu.

Sandalyesini, yeni gelen Bay Wilfred Flushing'in yanına çekti.

"Acaba işiniz bunlarla mı ilgili?" diye sordu, iyice parlatılmış haçların, mücevherlerin ve yerli işi nakış parçalarının konukları cezbetmek üzere sergilendiği, önlerindeki sandığı işaret ederek.

"Hepsi taklit," dedi Bay Flushing kısaca. "İşte, bu kilim fena değil." Eğilip ayaklarının dibindeki kilimin bir ucunu kaldırdı. "Eski değil, elbette, ama tasarım geleneğe uygun. Alice, bana broşunu ver. Eski işlerle yenileri arasındaki farkı görün."

Büyük bir dikkatle okumaya dalmış bir hanımefendi, broşunu çıkarıp kocasına verdi; bu sırada ne kocasına baktı ne de Bay Elliot'ın kendisine vermeye çalıştığı tereddütlü selamı kabul etti. Eğer dinlemiş olsaydı, büyük teyzesi olan yaşlı Leydi Barborough hakkında söylenenler onu eğlendirebilirdi, ama o, çevresine aldırış etmeden okumayı sürdürdü.

Birkaç dakikadır, öksürmeye hazırlanan yaşlı bir adam gibi hırıldamakta olan saat, o sırada dokuzu vurdu. Ses, uyuklayan tüccarları, devlet görevlilerini ve sandalyelerine yaslanmış çene çalan, tütün içen, yarı kapalı gözlerle işlerini ölçüp biçen, rant sahibi adamları biraz rahatsız etti; sesi duyduklarında gözkapaklarını bir an kaldırıp sonra yeniden kapatılar. Son öğünle tıka basa doymuş olduklarından, dünyanın geleceği hakkında hiç mi hiç kaygı duymayan timsahlara benziyorlardı. Sessiz, sakin, aydınlık odadaki tek rahatsızlık nedeni, saçları özenle yapılmış kafaların üzerinde vızıldayarak bir ışıktan diğerine hızla uçarken pek çok genç kadının sinirli sinirli ellerini kaldırıp "Biri şunu öldürmeli!" diye bağırmasına neden olan iri bir pervaneydi.

Kendi düşüncelerine gömülmüş olan Hewet'la Hirst uzun süredir konuşmamışlardı.

Saat vurduğunda Hirst dedi ki:

"Ah, yaratıklar kıpırdanmaya başlıyor..." Dikleşip çevrelerine bir göz attıktan sonra yeniden yerlerine kurulmalarını izledi. "En çok tiksindiğim şeyse," diye devam etti, "kadın göğsü. Venning'in yerinde olup Susan'la yatağa girmek zorunda kal-

dığını düşünsene! Ama en iğrenci, sıcak bir banyoda yıkanırken ne yapığım hakkında – hiçbir şey hissetmemeleri. Kaba-lar, gülünçler, düpedüz dayanılmazlar!”

Bunları söyleyip Hewet’tan hiçbir yanıt alamayınca, kendisini, bilimi, Cambridge’i, baroyu, Helen’i ve Helen’in onun hakkında ne düşündüğünü düşünmeye geçti, ta ki yorgunluktan uyuyakalıp başı öne düşene dek.

Ansızın, Hewet onu uyandırdı.

“Ne hissettiğini nasıl anlarsın, Hirst?”

“Âşık mı oldun?” diye sordu Hirst. Gözlüğünü yerleştirdi.

“Saçmalama,” dedi Hewet.

“Pekala, oturup düşünürüm,” dedi Hirst. “Birinin bunu gerçekten yapması gerekir. Keşke şu insanlar birşeyler hakkında düşünselerdi, dünya hepimiz için çok daha yaşanacak bir yer olurdu. Düşünmeye mi çalışıyorsun?”

Son yarım saattir Hewet’in yaptığı tam olarak buydu, ama o anda Hirst’ü canayakın bulmuyordu.

“Yürüyüşe çıkacağım,” dedi.

“Dün gece uyumadığınızı unutma,” dedi Hirst, geniş bir esnemeyle.

Hewet ayağa kalkıp gerindi.

“Gidip biraz hava almak istiyorum,” dedi.

Olağandışı bir duygu akşam boyunca onu huzursuz etmiş, herhangi bir düşünce zincirinde karar kılmasını engellemişti. Tam olarak, sanki onu derinden ilgilendiren bir sohbetin ortasında birisi çıkagelip sözünü kesmiş gibiydi. Konuşmayı bitirememişti; orada oturdukça, bitirmeyi daha da çok istiyordu. Kesilen konuşmayı Rachel’la yaptığından, neden böyle hissettiğini ve neden onunla konuşmayı sürdürmek istediğini kendi kendine sormak zorunda kalıyordu. Hirst, yalnızca onun Rachel’a âşık olduğunu söyleyecekti. Ne var ki o, Rachel’a âşık değildi. Aşk, böyle mi, konuşmayı sürdürme isteğiyle mi başlardı? Hayır. Kendisi söz konusu olduğunda aşk her zaman belirli bedensel duyumlarla başlardı; şimdiyse bunlar yoktu; onu bedensel olarak çekici bulmuyordu bile. Onda olağandışı bir şey vardı elbette – gençti, deneyimsizdi, meraklıydı; birbirleri-

ne, genellikle olduğundan daha açıkyürekli davranmışlardı. Kızlarla konuşmayı her zaman ilgi çekici bulurdu; bunlar, onunla konuşmayı sürdürmek istemesi için iyi nedenlerdi; dün geceyse kalabalık ve kargaşa yüzünden ancak konuşmaya başlayabilmişlerdi. Şimdi ne yapıyordu acaba? Belki bir kanepeye uzanmış, tavana bakıyordu. Onu böyle hayal edebiliyordu; Helen ise bir koltukta oturmuş, ellerini kolçağın üzerine koymuştu, böylece —o koca koca gözleriyle karşıya bakıyordu— ah hayır, danslı toplantı hakkında konuşuyorlardı elbette. Ama ya Rachel bir iki gün içinde gidecekse, ya ziyareti sona erdiyse, körfezde demirlemiş olan buharlı gemilerden biriyle babası gelmişse, — bu kadar az şey bilmek dayanılmazdı. Bu yüzden, “Ne hissettiğini nasıl anlarsın, Hirst?” diye bağırıyordu, düşünmeyi kesmek için.

Ne var ki Hirst ona yardım etmemişti; diğerleriyse amaçsız hareketleri, bilinmez yaşamlarıyla öyle rahatsız ediciydiler ki, Hewet bomboş karanlığın özlemini çekmişti. Salon kapısından dışarı adımını attığında gözlerinin aradığı ilk şey, Ambrose’ların köşkünün ışığı oldu. Tepenin daha yukarılarında, diğerlerinden uzaktaki bir ışığın onların ışığı olduğuna kesin olarak karar verdiğinde, içi rahatladı. Bir anda, bütün bu tutarsızlığın içinde biraz olsun istikrar varmış gibi geldi ona. Kafasında belirli bir tasarı olmaksızın, sağdaki sapağa girip kasabanın içinden yürüyerek, yolların birleştiği yerdeki duvara geldi; orada durdu. Denizin gür sesi kolayca işitilebiliyordu. Dağların koyu mavi kütlesi, gökyüzünün daha uçuk mavisinin önünde yükseliyordu. Ay yoktu ama sayısız yıldız vardı; Hewet’in dört bir yanındaki karanlık toprak yükseltilerin şurasına burasına ışıklar demir atmıştı. Hewet geri dönmek niyetindeydi ama Ambrose’ların köşkünün tek ışığı şimdi üç ayrı ışık olmuş, devam etmesi için onu baştan çıkarıyordu. Hem, Rachel’in hâlâ orada olup olmadığından da emin olurdu. Hızla yürüdü; az sonra onların bahçesinin demir kapısı önünde duruyordu; kapıyı iterek açtı; evin ana çizgileriyle, verandanın solgun bir ışıkla aydınlanan taraçadaki çakılların arasından yükselen ince sütunu, ansızın keskin hatlarıyla gözlerinin önünde beliriverdi.

Hewet duraksadı. Evin arkasında biri tenekeleri tıngırdatıyordu. Ön tarafa yaklaştı; taraçaya düşen ışık ona oturma odalarının bu yanda olduğunu göstermişti. Evin köşesinde, ışığın olabildiğince yakınında durdu; bir sarmaşığın yaprakları yüzüne değiyordu. Bir an sonra bir ses duydu. Ses hiç durmadan devam ediyordu; bu bir konuşma değildi, tınının sürekliliğinden anlaşıldığı kadarıyla, yüksek sesle okuyan birinin sesiydi. Hewet biraz daha yakına sokuldu; kulaklarının dibinde hışırdamalarını önlemek için yaprakları avucunda sıkıştırarak biraraya topladı. Bu, Rachel'in sesi olabilirdi. Gölgelelerin arasından çıkıp ışığın yarı çapına adım attı; ardından, bir cümlelerin söylendiğini oldukça açık seçik işitti.

"Ve orada 1860 yılından 1895'e kadar yaşadık, annemle babamın yaşamlarının en mutlu yıllarıydı; 1862'de orada erkek kardeşim Maurice doğdu, annesiyle babasının neşe kaynağı oldu, onu tanıyan herkesin neşe kaynağı olmak onun yazgısıydı."

Ses hızlandı; perdesi hafifçe yükselirken tonu sonuca bağlayan bir hal aldı, sanki bu sözcükler bölümün sonundaydı. Hewet yine gölgelerin arasına çekildi. Uzun bir sessizlik oldu. Yalnızca içeride sandalyelerin hareket ettirildiğini duyabiliyordu. Tam dönmeye karar vermişti ki, pencerede ansızın iki suret belirdi, bir buçuk metreden az bir uzaklıktaydılar.

"Bu, annenin nişanlısı Maurice Fielding'di elbette," dedi Helen'in sesi. Karanlık bahçeye bakarak dalgınca konuşmuştu; belli ki söylediklerini düşündüğü kadar gecenin görünümünü de düşünüyordu.

"Annemin mi?" dedi Rachel. Hewet'in yüreği yerinden fırladı, bu ayrıntı onun da dikkatini çekti. Rachel'in sesi alçak çıkmıştı, ama şaşkınlığı belli oluyordu.

"Bilmiyor muydun?" dedi Helen.

"Başka birinin olduğunu hiç bilmiyordum," dedi Rachel. Şaşırdığı apaçıktı, ancak ikisinin de sesi alçak, ifadesiz çıkıyordu, çünkü serin, karanlık gecenin içine doğru konuşuyorlardı.

"Hayatım boyunca tanıdığım hiç kimseye bu kadar çok insan âşık olmamıştır," diye belirtti Helen. "Onda böyle bir güç vardı – her şeyden keyif alırdı. Güzel değildi, ama – dün gece

danslı toplantıda onu düşünüyordum. Her türden insanla anlaşırdı, hem bütün bunları öyle şaşırtıcı biçimde – eğlenceli hale getirirdi ki.”

Görünüşe bakılırsa Helen, sözcüklerini telaşsızca seçerek, Theresa'nın ölümünden bu yana tanıdığı insanları Theresa'yla karşılaştırarak, geçmişe dönüyordu.

“Bunu nasıl yaptığını bilmiyorum,” diye sürdürdü sözlerini; sonra sustu; küçük bir baykuşun, bahçenin içinde bir ağaçtan diğerine hareket ederken önce buradan, sonra şuradan seslendiği uzun bir suskunluk oldu.

“Tıpkı Lucy Hala'yla Katie Hala'nın dediği gibi,” dedi Rachel sonunda. “Hep onun çok kederli ve çok iyi olduğunu söylerler.”

“Daha neler! Öyleyse neden o hayattayken onu eleştirmekten başka bir şey yapmamışlar?” dedi Helen. İkisinin de sesi kulağa çok tatlı geliyordu, denizin dalgaları arasından dökülür gibi.

“Yarın ölecek olsam...” diye başladı.

Hewet'in kulağına gelen kırık dökük cümlelerin sıradışı bir güzelliği ve yalıtılmışlığı vardı; sanki uyuyan insanlar söylüyormuş gibi bir tür gizemleri de.

“Hayır, Rachel,” diye devam etti Helen'in sesi, “bahçede yürüyüşe çıkmayacağım; ıslaktır – kesinlikle ıslaktır; ayrıca, en azından bir düzine kurbağa görüyorum.”

“Kurbağa mı? Onlar taş, Helen. Dışarıya gel. Dışarı daha güzel. Çiçekler kokuyor,” diye yanıtladı Rachel.

Hewet biraz daha geriye çekildi. Yüreği çok hızlı çarpıyordu. Anlaşılan, Rachel, Helen'i çeke çeke taraçaya çıkarmaya çalışıyordu; Helen ise direniyordu. Birazcık itişme, yakarış, direniş oldu; her ikisinin kahkahaları işitildi. Ardından, bir erkek biçimi belirdi. Hewet hiçbirinin dediklerini duyamıyordu. Bir dakika sonra içeri girmişlerdi; sürgüler gıcırdadı; sonra ölüm sessizliği oldu; tüm ışıklar söndü.

Duvardan kopardığı avuç dolusu yaprağı buruşturmayı sürdürerek gerisin geri döndü. İçini yoğun bir haz ve rahatlama duygusu sarmıştı; oteldeki balodan sonra her şey o kadar sağ-

lam ve huzurluydu ki, onlara âşık olsun olmasın, ki âşık değildi; hayır, ama yaşıyor olmaları iyiydi.

Bir iki dakika kıpırdamadan durduktan sonra, dönüp bahçe kapısına doğru yürümeye başladı. Bedeninin hareketiyle birlikte yaşamın heyecanı, romantikliği ve zenginliği beynine doluştu. Bir şiirden bir dize haykırdı, ama sözcükler aklına gelmiyordu; sözcüklerin güzelliği dışında hiçbir anlamı olmayan dizelerle dize kırıntıları arasında sendeliyordu. Bahçe kapısını kapattı; aklına gelen türlü türlü saçmalığı haykırarak, sağa sola savrula savrula tepeden aşağı koştu. “İşte buradayım,” diye haykırıyordu ritmik bir biçimde, bir sol ayağıyla bir sağ ayağıyla yeri döverken, “balta girmemiş ormandaki fil gibi bata çıka gidiyorum, ilerlerken dalları yolarak (yol kenarındaki bir çalının sürgünlerini kapmaya çalıştı), sayısız sözcükler, sayısız şey hakkında güzel sözcükler kükreyerek, yokuş aşağı koşarken kendi kendime yüksek sesle yollar, yapraklar, ışıklar ve karanlıkta dışarı çıkan kadınlar hakkında saçmalayarak –kadınlar hakkında– Rachel hakkında, Rachel hakkında.” Durup derin bir soluk aldı. Gece sınırsız ve düşmanca görünüyordu; bu denli karanlık olmasına rağmen aşağıda, limanda kıpırdayan birşeyler var gibiydi, denizin açıklarındaysa hareket. Karanlık onu uyuşturana dek gözlerini ayırmadan bakı; sonra kendi kendine mırıldanmayı sürdürerek hızla yürüdü. “Oysa yatakta olmam gerekirdi, horlayıp rüya görerek, rüya görerek, rüya görerek. Rüyalar ve gerçekler, rüyalar ve gerçekler, rüyalar ve gerçekler,” diye yineleyip durdu yol boyunca, ne dediğini pek bilmeden bulvarın yukarısına yürürken, ön kapıya erişene dek. Burada bir saniye duraklayıp, kapıyı açmadan önce kendini topladı.

Gözleri kamaşmıştı, elleri çok üşüyordu; beyniyse heyecanlı olmakla birlikte yarı uykudaydı. Kapının öte yanında her şey bıraktığı gibiydi, salonun artık bomboş olması dışında. İnsanların konuşurken oturdukları, birbirine dönük sandalyeler vardı, küçük masaların üstünde boş bardaklar, döşemeye saçılmış gazeteler. Kapıyı kapattığında kendini kare biçiminde bir kutunun içine hapsedilmiş gibi hissederek aniden büzüldü.

Her şey çok parlak, çok küçüktü. Daha önce okumaya niyetlendiği bir gazeteyi bulmak için uzun masanın yanında bir dakika durdu, ama hâlâ karanlığın ve temiz havanın etkisinde olduğundan, hangi gazeteyi aradığına ya da nerede görmüş olduğuna dikkatini veremiyordu.

Gazetelerin arasında dalgın dalgın aranırken, gözünün ucuyla, aşağı inmekte olan birinin suretini gördü. Eteklerin hışırtısını işitti; Evelyn M. onu çok şaşırtan bir tavırla yanına gelerek gazetelerden birini almasına engel olmak ister gibi elini masanın üstüne koyup dedi ki:

“Tam da sizinle konuşmak istiyordum.” Sesi biraz tatsız ve madeniydi, gözleri pırıl pırıldı ve onun üzerine sabitlenmişti.

“Benimle konuşmak mı?” diye yineledi Hewet. “Ama yarı uykuluyum.”

“Ama sizin çoğu kimseden daha iyi anladığınızı düşünüyorum,” diye cevap verdi Evelyn M.; büyük bir deri sandalyenin yanına konmuş küçük bir sandalyeye oturdu, böylece Hewet onun yanına oturmak zorunda kaldı.

“Ee?” dedi Hewet. Açık açık esneyerek bir sigara yaktı. Bunun gerçekten başına geldiğine inanamıyordu. “Ne oldu?”

“Gerçekten canayakın mısınız, yoksa yapmacık mısınız?” diye sordu Evelyn M.

“Bunu söylemek size düşüyor,” diye yanıtladı Hewet. “Galiba söyleyeceklerinizle ilgileniyorum.” Hâlâ her yanının uyuşmuş olduğunu hissediyordu, bir de sanki Evelyn M.'nin ona fazlaca yaklaşmış olduğunu.

“Herkes ilgilenebilir!” diye haykırdı Evelyn M. sabırsızlıkla. “Dostunuz Bay Hirst de ilgileniyordur herhalde. Bununla birlikte, size inanıyorum. Nedense güzel bir kızkardeşiniz varmış gibi geliyor bana.” Duraklayarak giysisinin dizindeki pullarla oynadı; sonra kararını vermiş gibi söze başladı, “Her neyse, sizden öğüt isteyeceğim. Hiç kendi zihninizi bilmediğiniz bir duruma düşer misiniz? Şimdi içinde olduğum durum bu. Anlayacağınız, dün geceki danslı toplantıda Raymond Oliver, –kızılderili kanı taşıyormuş gibi görünen uzun boylu esmer oğlan, ama kızılderili olmadığını söylüyor,– neyse, birlikte di-

şarıda oturuyorduk; bana kendisi hakkında her şeyi anlattı, evinde ne kadar mutsuz olduğunu, burada olmaktan ne kadar nefret ettiğini. Onu iğrenç bir madencilik işine yerleştirmişler. İğrenç olduğunu o söyledi – benim hoşuma gidebilirdi, biliyorum, ama ne buradayım ne de orada. Onun için müthiş üzül-düm, insan onun için üzülmeden edemezdi; beni öpmek iste-diğinde, ona karşı koymadım. Bunda hiçbir fenalık görmüyo-rum, ya siz? Sonra bu sabah, daha fazla birşeyler kastettiğimi sandığını, herhangi birinin beni öpmesine izin verecek bir in-san olmadığımı söyledi. Konuştukça konuştuk. Çok aptalca davrandım herhalde, ama insan birisi için üzüldüğünde ondan hoşlanmamak elinde olmuyor. Ondan gerçekten müthiş hoşla-nıyorum–” Durakladı. “Bu yüzden ona bir bakıma söz verdim; sonra, gördüğünüz gibi, Alfred Perrott var.”

“Ah, Perrott,” dedi Hewet.

“Geçen gün piknikte birbirimizi tanıdık,” diye sözlerini sür-dürdü Evelyn M. “O kadar yalnız görünüyordu ki, özellikle de Arthur Susan’la çekip gittiğinde; insan onun aklından neler geçtiği hakkında bir tahminde bulunmadan edemezdi. Böyle-ce, siz harabelere bakarken aramızda oldukça uzun bir konuş-ma geçti; bana tüm yaşamını anlattı, mücadelelerini, ne kadar korkunç güçlükler çektiğini. Çocukken bir bakkalda çalışıyor-muş, alışveriş paketlerini sepetle evlere götürürmüş, biliyor muydunuz? Bu müthiş ilgimi çekti, çünkü ben hep derim ki, eğer içinizde doğru malzeme varsa kim olarak doğduğunuz önemli değildir. Bana felçli kızkardeşini anlattı, zavallı kızca-ğız; kızkardeşine çok bağlı olduğu belli olmakla birlikte insan onun ne çok çile çektiğini anlayabiliyor. Böyle insanlara ger-çekten hayran olduğumu söylemeliyim! Sizin hayran olacağı-nızı tahmin etmiyorum, çünkü çok akıllısınız. Neyse, dün ge-ce birlikte bahçede oturduk; elimde olmadan ne söylemek iste-diğini anlamaya çalıştım, onu birazcık avuttum, umursadığı-mı söyledim –gerçekten umursuyorum– yalnız, Raymond Oli-ver da var. Bana söylemenizi istediğim şey şu, acaba insan aynı zamanda iki kişiye âşık olabilir mi, olamaz mı?”

Sessizleşti; çenesini ellerine dayayıp, aralarında tartışılması

gereken gerçek bir sorun varmış da onunla yüzleşirmiş gibi, kararlı bir ifadeyle oturdu.

“Bence bu nasıl bir insan olduğunuza bağlı,” dedi Hewet. Ona baktı. Ufak tefek ve güzeldi, belki yirmi yedi ya da yirmi sekiz yaşındaydı, ama çarpıcı ve keskin olmakla birlikte, yüz hatları son derece canlı ve sağlıklı olduğundan başka hiçbir şey anlatmıyordu.

“Kimsiniz, nesiniz; gördüğünüz gibi, hakkınızda hiçbir şey bilmiyorum,” diye devam etti.

“Pekala, ben de oraya geliyordum,” dedi Evelyn M. Çenesini ellerine yaslamayı ve kararlı bir tavırla karşıya bakmayı sürdürüyordu. “Annesi olan, babası olmayan bir kızım, eğer sizi ilgilendiriyorsa,” dedi. “Bu pek de güzel bir şey değil. Taşrada sık sık olur. Annem bir çiftçinin kızıymış, babamsa züppenin teki – yukarıdaki büyük evde yaşayan genç adam. İşleri hiçbir zaman yoluna koymamış –annemle hiçbir zaman evlenmemiş– ama bize epeyce para bıraktı. Akrabaları izin vermiyormuş. Zavallı babam! Onu sevmemek elimde değil. Annem onu yola getirebilecek türden bir kadın değilmiş zaten. Babam savaşta öldü. Adamlarının ona taptuğuna inanıyorum. Koca koca süvarilerin, savaş alanında cesedinin başında kendilerini tutamayıp ağladığını söylerler. Keşke onu tanıyabilseydim. Annemin içindeki tüm yaşama sevinci paramparça olmuş. Dünya–” Yumruğunu sıkı. “Ah, insanlar öyle bir kadına korkunç davranabiliyorlar!” Hewet’a döndü.

“Neyse,” dedi, “hakkımda daha fazlasını bilmek istiyor musunuz?”

“Peki siz?” diye sordu Hewet. “Size kim baktı?”

“Çoğunlukla kendi kendime baktım,” diye güldü Evelyn M. “Muhteşem dostlarım oldu. İnsanları gerçekten seviyorum! Sorun da bu. İki kişiden hoşlansaydınız, ikisinden de fazlasıyla hoşlanıp en çok hangisinden hoşlandığınızı bilemeseydiniz ne yapardınız?”

“Onlardan hoşlanmayı sürdürürdüm – bekleyip görürdüm. Neden olmasın?”

“Ama insan bir karar vermek zorunda,” dedi Evelyn. “Yoksa

siz de evliliğe falan inanmayanlardan mısınız? Buraya bakın – haksızlık bu, hep ben anlatıyorum, sizse hiçbir şey anlatmıyorsunuz. Belki siz de tıpkı dostunuz gibisiniz” – ona kuşkuyla baktı; “belki beni sevmiyorsunuz?”

“Sizi tanımıyorum,” dedi Hewet.

“Ben bir insandan hoşlandığımı onu görür görmez anlarım! Daha ilk gece, yemekte, sizden hoşlandığımı anlamıştım. Çok yazık,” diye devam etti sabırsızlıkla, “keşke insanlar düşündükleri şeyleri dosdoğru söyleselerdi, ne çok sıkıntıdan kurtulurlardı! Benim yapım böyle. Elimde değil.”

“Ama bunun güçlülere yol açtığı olmuyor mu?” diye sordu Hewet.

“Bu, erkeklerin suçu,” diye cevap verdi Evelyn. “Hep bunu işin içine karıştırıyorlar – aşkı yani.”

“Demek teklif üzerine teklif alıp durdunuz,” dedi Hewet.

“Çoğu kadından daha fazla teklif almamışımdır herhalde,” dedi Evelyn, ama inanmadan konuşuyordu.

“Beş, altı, on?” diye sormaya cüret etti Hewet.

Evelyn doğru sayının belki de on olduğunu, ancak bunun aslında yüksek olmadığını sezdirir gibi konuşuyordu.

“Kalpsiz, fingirdek biri olduğumu düşündüğünüze inanıyorum,” diye yakındı. “Ama öyle olsa da umurumda değil. Hiç kimsenin benim hakkımda ne düşündüğü umurumda değil. Sırf meraklı olduğu için, erkeklerle arkadaşlık edip onlarla da kadınlarla konuştuğu gibi konuşmaktan hoşlandığı için insana fingirdek diyorlar.”

“Ama Bayan Murgatroyd–”

“Bana Evelyn demenizi isterdim,” diye sözünü kesti Evelyn.

“On tekliften sonra erkeklerin kadınlarla aynı olduğuna içtenlikle inanıyor musunuz?”

“İçtenlikle, içtenlikle, – bu sözcükten nasıl nefret ediyorum! Hep fazilet züppeleri kullanır,” diye haykırdı Evelyn. “Öyle olmaları gerektiğine içtenlikle inanıyorum. İnsanı bu kadar düşkünlüğüne uğratan da bu. İnsan her seferinde öyle olmayacağını sanıyor ve her seferinde öyle oluyor.”

“Dostluk Peşinde,” dedi Hewet. “Bir komedi başlığı.”

“Korkunçsunuz,” diye haykırdı. “Gerçekten şu kadarcık umurunuzda değil. Bay Hirst’ten farksızsınız.”

“Pekala,” dedi Hewet, “düşünelim. İzin verin düşünelim—” Durakladı, çünkü neyi düşünmek zorunda olduklarını o anda hatırlayamamıştı. Evelyn’in kendisi, anlattığı öyküden çok daha fazla ilgisini çekiyordu, o konuştukça Hewet’in uyuşukluğu yok olmuştu; hoşlanma, acıma ve güvensizlik karışımı bir duygunun farkına varıyordu. “Hem Oliver’a hem de Perrott’a evlenme sözü mü verdiniz?” diye sonlandırdı sözünü.

“Tam olarak söz vermedim,” dedi Evelyn. “Gerçekten, en çok hangisinden hoşlandığıma karar veremiyorum. Ah, modern yaşamdan nasıl da nefret ediyorum!” diye patladı. “Elizabeth dönemi insanları için yaşam çok daha kolay olmalı! Geçen gün o dağda, yalnızca genç, güzel bir hanımefendi olduğumu düşünen bütün bu insanlarla boşa zaman harcayacağıma, o sömürgecilerden biri olup ağaçları kesmenin, yasalar yapmanın falan ne kadar hoşuma gideceğini düşündüm. Oysa öyle değilim. Gerçekten birşeyler *yapabilirim*.” Bir dakika sessizce düşündü. Sonra dedi ki:

“Yüreğimin derinliklerinde, Alfred Perrott’la *olmayacağın*dan korkuyorum. Güçlü biri değil, öyle değil mi?”

“Belki bir ağacı kesemez,” dedi Hewet. “Sevdiğiniz biri hiç olmadı mı?” diye sordu.

“Sevdiğim yığınla insan oldu, ama evlenecek kadar değil,” dedi Evelyn. “Galiba çok güç beğenen biriyim. Yaşamım boyunca, hayranlık duyabileceğim birini istedim, önemli, büyük, muhteşem birini. Erkeklerin çoğu öyle küçük ki.”

“Muhteşem sözüyle ne demek istiyorsunuz?” diye sordu Hewet. “İnsanlar – olduklarından fazla bir şey değillerdir.”

Evelyn’in kafası karışmıştı.

“İnsanları niteliklerinden ötürü sevmeyiz,” diye açıklamaya çalıştı Hewet. “Sevdiğimiz, yalnızca onların kendileridir,” –bir kibrit yaktı– “yalnızca budur,” dedi, alevleri işaret ederek.

“Ne demek istediğinizi anlıyorum,” dedi Evelyn, “ama size katılmıyorum. İnsanları neden sevdiğimi biliyorum; neredeyse hiç yanılmadığımı düşünüyorum. İçlerinde ne olduğunu he-

men görüyorum. İşte, bence siz epeyce muhteşem olmalısınız; ama Bay Hirst öyle değil."

Hewet, başını iki yana salladı.

"O hiç bu kadar özgeci, bu kadar canayakın, bu kadar büyüklük ya da anlayışlı değil," diye devam etti Evelyn.

Hewet sessizce oturmuş, sigarasını içiyordu.

"Ağaç kesmekten nefret ederdim herhalde," diye belirtti.

"Sizinle flört etmeye çalışmıyorum, oysa galiba siz öyle olduğunuzu sanıyorsunuz!" diye saldırdı Evelyn. "Tüm yapacağınızın hakkımda çirkin şeyler düşünmek olacağını düşünseydim size hiç gelmezdim!" Gözlerine yaşlar dolmuştu.

"Hiç flört etmez misiniz?" diye sordu Hewet.

"Elbette etmem," diye yakındı Evelyn. "Size söylemedim mi? Dostluk istiyorum; benden daha önemli, daha soylu birini sevmek istiyorum; bana âşık oluyorsa bu benim suçum değil; bunu ben istemiyorum; bundan gerçekten nefret ediyorum."

Hewet, sohbeti sürdürmenin pek yararı olmayacağını görebiliyordu, çünkü Evelyn'in istediğinin, özel olarak bir şey söylemek değil, açığa vurmayacağı bir nedenle mutsuz ya da güvensiz hissettiğinden onu kendi imgesiyle etkilemek olduğu besbelliydi. Çok yorgundu; üstelik, uçuk benizli bir garson çalılımlı bir yürüyüşle salonun ortasına kadar gelmiş, onlara anlamlı anlamlı bakıp duruyordu.

"Kapatmak istiyorlar," dedi. "Size öğüdüm, yarın Oliver'la Perrott'a, ikisiyle de evlenmeye niyetiniz olmadığına karar verdiğinizizi söylemeniz. Bu niyette olmadığınızdan eminim. Fikrinizi değiştirirseniz bunu onlara her zaman söyleyebilirsiniz. İkisi de manuklu adamlar; anlayışla karşılayacaklardır. Hem bütün bu sıkıntı da sona ermiş olur." Ayağa kalktı.

Ancak, Evelyn kıpırdamadı. Başını kaldırıp, derinliklerinde Hewet'in biraz düşkünlüğü ya da tatminsizlik görür gibi olduğu parlak, coşkulu gözlerle ona bakarak oturmayı sürdürdü.

"İyi geceler," dedi Hewet.

"Hâlâ size söylemek istediğim yığınla şey var," dedi Evelyn. "Bir gün söyleyeceğim de. Herhalde şimdi yatmanız gerekiyor?"

“Evet,” dedi Hewet. “Yarı uykudayım.” Onu boş salonda tek başına oturur durumda bıraktı.

“Neden bir türlü dürüst olmuyorlar?” diye mırıldandı kendi kendine, yukarı çıkarken. Farklı insanlar arasındaki ilişkilerin böyle doyuruculuktan uzak, böyle kırık dökük, böyle riskli, sözcüklerinse, başka bir insana karşı anlayışlı olma içgüdüsünün dikkatle incelenmesini ve büyük olasılıkla da yok edilmesini gerektirecek kadar tehlikeli olmasının nedeni neydi? Evelyn’in aslında ona söylemek istediği neydi? Bomboş salon- da tek başına bırakılmışken ne hissediyordu? Odasına gidén koridorda yürürken, yaşamın gizemi ve insanın kendi duygularının bile gerçekdışılığı bütün benliğini sardı. Koridoru loş bir ışık aydınlatıyordu, ama parlak bir sabahlığın içinde hızla önünden geçen bir sureti, bir odadan bir başka odaya geçmekte olan bir kadının suretini görmesi için yeterliydi.

XV. Bölüm

.....

Bir otele gece yarısı rastlantı sonucu karşılaşan insanları birbirine bağlayan bağlar fazla zayıf ya da fazla belirsiz olsa da, bir kez birlikte yaşamaya başlamış olan ve sonsuza dek böyle yaşamaları gereken büyükleri birleştiren bağlar karşısında en azından bir üstünlükleri vardır. Zayıf olabilirler, ama canlı ve hakikidirler; bunun tek nedeni, bu bağları koparma gücünün kişilerden her birinin kendi elinde olması, ve bağın devam edebilmesi için hakiki bir devam etme arzusundan başka bir nedenin bulunmayışıdır. İki insan yıllardır evli olunca, sanki birbirlerinin bedensel varlığının farkına varmaz olur, böylece tek başınaymış gibi hareket eder, yanıtlanmasını beklemeksizin yüksek sesle birşeyler söyler; genel olarak, yapayalnız kalmaksızın tek başmalığın tüm rahatlığını yaşar gibidirler. Ridley'le Helen'in ortak yaşantıları da birlikte yaşamının bu aşamasına erişmişti; bir şeyin söylenmiş mi yoksa yalnızca düşünülmüş mü, paylaşılmış mı yoksa düşünmüş mi olduğunu anımsamak için çoğu kez birinin ya da diğ erinin çabalaması gerekiyordu. İki üç gün sonra, akşamüstü saat dörtte, kocası onun odasına açılan soyunma odasındaiken Bayan Ambrose ayakta durmuş, saçlarını tarıyordu; dökülen suların arasından –kocas ı yüzünü yıkamaktaydı– zaman zaman yakaladığı, “Yıl-

lardır böyle sürüp gidiyor; keşke, keşke, keşke buna bir son verebilsem,” nidalarına hiç önem vermedi.

“Beyaz mı? Yoksa yalnızca kahverengi mi?” Kahverengilerin arasında parlaklığı kuşku uyandıran bir saç telini incelerken kendisi de böyle mırıldanıyordu. Saç telini çekip tuvalet masasının üstüne koydu. Aynanın biraz uzağında durmuş, gururla ve hüzünle kendi yüzüne bakarak görünüşünü incelemekte, daha doğrusu beğenmekteydi ki, kocası üzerinde gömleğiyle, yüzü bir havlunun arkasında yarı gizlenmiş olarak kapı aralığında belirdi.

“Bana hep hiçbir şeyin farkına varmadığımı söylersin,” dedi.

“Öyleyse söyle bana, bu beyaz bir saç mı?” diye yanıtladı Helen. Saçı kocasının eline koydu.

“Başında bir tek beyaz saç yok,” diye bağırdı kocası.

“Ah, Ridley, kuşkulanmaya başladım,” diye içini çekti Helen; karar verebilmesi için başını kocasının göz hizasının altına eğdi, ama denetleme yalnızca saçlarının ayrılma çizgisinin uzandığı yere kondurulan bir öpücükle sonuçlandı; sonra karı koca, arada sırada mırıldanarak odanın içinde hareket etmeyi sürdürdüler.

“Ne söylüyordun?” dedi Helen, üçüncü kişilerin anlayamayacağı bu sohbetin ardından.

“Rachel – Rachel’a göz kulak olman gerek,” dedi kocası anlamlı anlamlı; Helen, saçlarını taramaya devam ederken kocasına baktı. Onun gözlemleri genellikle doğru çıkardı.

“Genç beyefendiler bir amaçları olmadan genç kadınların eğitimiyle ilgilenmezler,” diye açıkladı Ridley.

“Ah, Hirst,” dedi Helen.

“Hirst ve Hewet, benim için hepsi bir – hepsinin üstünde lekeler var,” diye yanıtladı Ridley. “Ona Gibbon’ı okumasını öğütlemiş. Bunu biliyor muydun?”

Helen bunu bilmiyordu, ama gözlem gücü bakımından kocasından aşağıda olduğunu kabul edecek değildi. Yalnızca şöyle dedi:

“Hiçbir şey beni şaşırtmaz. Danslı partide tanıştığımız o korkunç uçan adam bile –Bay Dalloway bile– şey bile–”

“Tedbirli olmanı öneririm,” dedi Ridley. “Willoughby var, unutma – Willoughby”; bir mektubu işaret etti.

Helen içini çekerek tuvalet masasının üstünde duran zarfa baktı. Evet, Willoughby orada duruyordu, kupkuru, ifadesiz, her daim şakacı, bütün bir kıtayı gizemden arındırıyor, kızının davranışlarıyla ahlakını soruşturuyordu –onun cansıkıcı biri olmadığını umuyor, eğer öyleyse hemen bir sonraki gemiye koyup kendisine postalamalarını rica ediyordu– sonra, bastırılmış duygular içinde minnettar olup sevecenleşiyordu, ardından, greve giderek gemilerine yükleme yapmayı reddeden küçük sefil yerlilere karşı kazandığı zaferler hakkında yarım sayfa geliyordu, sonunda kükreyerek onlara İngilizce küfürler etmişti, “olduğum gibi, üzerimde gömleğimle, başımı pencereden dışarı uzatıverdim. Hergeleler dağılmayı akıl ettiler.”

“Theresa, Willoughby’le evlendiyse,” dedi Helen, bir firke-teyle sayfayı çevirerek, “insan, Rachel’i neyin durduracağını anlamıyor–”

Ne var ki Ridley artık konudan uzaklaşmış, gömleklerinin yıkanmasının tasasına düşmüştü, buradan her nasılsa Hughling Elliot’ın sık ziyaretlerine geçti, cansıkıcı, ukala, bön adamın tekiydi; yine de Ridley doğrudan kapıyı gösterip ona gitmesini söyleyemiyordu. İşin aslı şuydu ki çok fazla insanla karşılaşıyorlardı. Vesaire, vesaire, ikisi de çaya inmeye hazır olana kadar yumuşak ve anlaşılmaz seslerle mırıl mırıl sürüp giden bir karı koca sohbeti.

Aşağı inerken Helen’in gözüne ilk ilişen, eteklerle ve şapka tepelerinde sallanan tüylerle kapıda duran at arabası oldu. İspanyol hizmetçinin iki adı acayip bir biçimde telaffuz etmesinden ve Bayan Flushing’in hemen önündeki Bayan Thornbury’nin içeri girmesinden önce Helen, ancak oturma odasına ulaşacak kadar zaman bulabildi.

“Bayan Wilfrid Flushing,” dedi Bayan Thornbury, elini sallayarak. “Ortak dostumuz Bayan Raymond Parry’nin arkadaşı.”

Bayan Flushing canlı bir hareketle elini sıktı. Belki kırk yaşında vardı, bedenini dimdik tutuşunun gösterdiği kadar uzun

boyu olmamakla birlikte endamlı, dik, muhteşem denecek kadar gürbüz bir kadındı.

Dosdoğru Helen'in yüzüne bakarak, "Sevimli bir eviniz var," dedi.

Belirgin hatları olan bir yüzü vardı, gözleri dosdoğru size bakıyordu; yapısı gereği buyurgan bir tavrı olsa da, aynı zamanda sinirliydi. Bayan Thornbury çevirmen görevi yapıyor, bir dizi sevimli basmakalıp sözle bütün pürüzleri gideriyordu.

"Bayan Flushing'e, nazik davranıp deneyiminizden yararlanmasına izin vereceğinize söz verdim, Bay Ambrose," dedi. "Buradaki hiç kimsenin ülkeyi sizin kadar iyi tanımadığından eminim. Kimse böyle uzun, harika yürüyüşlere çıkmıyor. Eminim sizin ansiklopedik bilginiz kimsede yoktur. Bay Wilfrid Flushing, koleksiyoncudur. Şimdiden gerçekten güzel şeyler keşfetti. Köylülerin bu denli sanatçı olduğu hakkında hiçbir fikrim yoktu – bununla birlikte, geçmişte elbette–"

"Eski şeyler değil – yeni şeyler," diye araya girdi Bayan Flushing, kupkuru. "Yani, benim tavsiyemi dinlerse."

Ambrose'lar yıllardır Londra'da pek çok insanı, en azından adıyla, biraz olsun tanıyarak yaşamışlardı; Helen, Flushing'leri duyduğunu hatırlıyordu. Bay Flushing eski mobilya dükkanı olan bir adamdı; hep hiç evlenmeyeceğini, çünkü kadınların çoğunun kırmızı yanaklı olduğunu, ev almayacağını çünkü evlerin çoğunun dar merdivenli olduğunu, et yemeyeceğini çünkü hayvanların öldürülünce kan döktüğünü söylerdi; sonra kesinlikle uçuk benizli olmayan, et yemiş gibi görünen, onu nefret ettiği ne varsa hepsini yapmaya zorlayan, soylular sınıfından, ayrıksı bir hanımefendiyle evlenmişti – demek o hanımefendi buydu. Helen ona ilgiyle baktı. Bir ağacın altına çay tepsisinin yerleştirildiği bahçeye geçmişlerdi; Bayan Flushing'in eli vişne reçeline uzanmıştı. Konuştuğu zaman bedeninde kendine özgü bir sarsılma hareketi oluyor, ardından şapkasının üstündeki kanarya renkli tüy sarsılıyordu. Dudaklarıyla yanaklarının koyu kırmızısıyla birleşen, küçük ama muntazam ve güçlü yüz hatları, ardında kuşaklar boyu iyi terbiye edilmiş, iyi beslenmiş ataların bulunduğunu işaret ediyordu.

“Yirmi yıldan eski olan hiçbir şey ilgimi çekmez,” diye sözlerini sürdürdü. “Küflü eski resimler, eski pis kitaplar, yakılmaktan başka hiçbir şeye uygun olmadıkları halde onları müzelere dolduruyorlar.”

“Size büyük ölçüde katılıyorum,” diye güldü Helen. “Ne var ki kocam, hayatını kimsenin istemediği elyazmalarını gün ışığına çıkararak harcıyor.” Ridley’nin yüzündeki irkilmiş kınama ifadesi onu eğlendirdi.

“Londra’da John adında akıllı bir adam var, eski ustalardan bin kat iyi resim yapıyor,” diye devam etti Bayan Flushing. “Resimleri beni heyecanlandırıyor – eski olan hiçbir şey beni heyecanlandırmaz.”

“Ama onun resimleri bile eskiyecek,” diye söze karıştı Bayan Thornbury.

“O zaman hepsini yaktırırım ya da vasiyetimde yakılmasını isterim,” dedi Bayan Flushing.

“Bayan Flushing, İngiltere’deki en güzel eski evlerden birinde yaşıyordu – Chillingley’de,” diye açıkladı Bayan Thornbury diğerlerine.

“Bana kalsa orayı yarın yakardım,” diye güldü Bayan Flushing. Saksığının çığlığına benzer bir kahkahası vardı, irkiltici, aynı zamanda da neşesiz.

“Aklıbaşında bir insanın o koca koca evlerle ne işi olabilir?” diye sordu. “Karanlık çöktükten sonra alt kata inseniz üstünüz başınız kara böceklerle kaplanır; elektrik hep kesilir. Sıcak suyu açtığınızda musluktan örümcekler çıksa ne yapacaksınız?” diye sordu, gözlerini Helen’a dikerek.

Bayan Ambrose gülümseyerek omuzlarını silkti.

“Ben böyle bir şey istiyorum,” dedi Bayan Flushing. Başının sert bir hareketiyle köşkü işaret etti. “Bahçe içinde küçük bir ev. Bir zamanlar İrlanda’da böyle bir evim vardı. Sabahları yatağınızda uzanırken ayak parmaklarınızla pencerenin dışındaki gülleri toplayabilirdiniz.”

“Ya bahçevanlar, şaşırmazlar mıydı?” diye sordu Bayan Thornbury.

“Bahçevan yoktu,” diye kıkırdadı Bayan Flushing. “Dişleri

olmayan yaşlı bir kadınla benden başka kimse yoktu. Bildiğiniz gibi İrlanda'da yoksullar yirmi yaşından sonra dişlerini yitirirler. Ama bir siyaset adamının bunu anlamasını bekleyemezsiniz – Arthur Ballfour anlamazdı.”

Ridley içini çekerek, hiçbir zaman hiç kimsenin hiçbir şeyi anlamasını beklemediğini söyledi, hele siyaset adamlarının, hiç.

“Bununla birlikte,” diye sonlandırdı sözlerini, “aşırı denecek kadar yaşlı olmakta bir yarar görüyorum – insanın gıdasıyla sindiriminden başka hiçbir şey zerre kadar önemli olmuyor. Tüm istediğim, tek başıma çürüyüp gitmek üzere yalnız bırakılmak. Belli ki dünya olabildiğince hızlı bir biçimde yoluna devam ediyor – Çukurun Dibine doğru; benimse tüm yapabildiğim kıpırdamadan oturup kendi dumanımdan olabildiğince bol miktarda tüketmek.” Bu kaba hanımın havası ona sevimsiz geldiğinden, inleyerek, hüzünlü bir bakışla reçeli ekmeğinin üstüne sürdü.

“Kocam böyle söylediğinde ona hep karşı çıkarım,” dedi Bayan Thornbury tatlılıkla. “Siz erkekler! Kadınlar olmasaydı acaba nerede olurdunuz!”

“Şölen'i okuyun,” dedi Ridley sertçe.

“Şölen'i mi?” diye haykırdı Bayan Flushing. “Latince mi yoksa Yunanca mı? Söyleyin bana, iyi bir çevirisi var mı?”

“Yok,” dedi Ridley. “Yunanca öğrenmeniz gerekecek.”

Bayan Flushing haykırdı, “Aa, aa, aa! Yolda taş kırarım daha iyi. Bütün gün gözlerinde gözlükleriyle o küçük yığınların üstünde oturup taş kıran adamlara hep gıpta etmişimdir. Taş kırmayı kümes temizlemeye bin kez yeğlerim, ya da inekleri yemlemeye, ya da—”

Bu sırada, elinde bir kitapla Rachel aşağı bahçeden çıkageldi.

“O kitap da ne?” dedi Ridley, Rachel tokalaşmayı bitirince.

“Gibbon,” dedi Rachel, otururken.

“*Roma İmparatorluğu'nun Gerilemesi ve Çöküşü* mü?” dedi Bayan Thornbury. “Bilirim, harika bir kitaptır. Sevgili babam bize hep oradan alıntılar yapardı; sonuçta asla tek satırını okumamaya karar vermiştik.”

“Tarihçi Gibbon mı?” diye sordu Bayan Flushing. “Yaşamı-

min en mutlu saatlerinden bazılarını onunla geçirdim. Yatakta uyumak yerine, uzanıp Gibbon okurduk – Hristiyan katliamlarını. Çift sütun yazılmış koca bir kitabı bir gece lambasının ve kapıdaki çatlaktan sızan ışığın altında okumak hiç de hafife alınacak bir şey değil. Sonra pervaneler de vardı – kaplan pervaneleri, sarı pervaneler ve korkunç mayısböcekleri. Kızkardeşim Louisa pencerenin açık durmasından hoşlanırdı. Bense kapalı olmasını isterdim. Hayatımızın her gecesinde o pencere yüzünden kavga ettik. Siz hiç gece lambasının içinde ölen pervane gördünüz mü?” diye sordu.

Yine araya girenler oldu. Hewet’la Hirst oturma odasının penceresinde belirdiler ve çay masasına geldiler.

Rachel’ın yüreği hızla çarpıyordu. Her şeyde sıradışı bir yoğunluk olduğunun bilincindeydi, sanki onların varlığı eşyanın yüzeyinden bir tabakayı soymuştu; ama selamlaşmalar fazlasıyla sıradandı.

“Afedersiniz,” dedi Hirst, oturur oturmaz sandalyesinden kalkarak. Oturma odasından getirdiği minderi dikkatle sandalyesinin üzerine yerleştirdi.

“Romatizma,” diye belirtti, ikinci kez otururken.

“Dans yüzünden mi?” diye sordu Helen.

“Ne zaman bitkin düşsem romatizma sancısı çekiyorum,” dedi Hirst. Bileğini sertçe geriye doğru bükte. “Küçük kireç parçalarının ufalanışını işitiyorum!”

Rachel ona baktı. Komiğine gitmişti, ancak saygılıydı da; böyle bir şey mümkünse, yüzünün üst bölümü gülerken alt bölümü kakhahalarına engel olmaya çalışır gibiydi.

Hewet yerde duran kitabı eline aldı.

“Beğendiniz mi?” diye sordu alçak sesle.

“Hayır, beğenmedim,” diye yanıtladı Rachel. Gerçekten de akşamüstü boyunca kitabı okumaya çalışmıştı; başlangıçta fark ettiği görkem bir nedenle uçup gitmişti ve ne kadar okursa okusun, anlamı zihniyle kavrayamıyordu.

“Muşamba rulosu gibi yuvarlanıyor da yuvarlanıyor,” demeye cüret etti. Belli ki bu sözünü yalnızca Hewet’in işitmesi için söylemişti, ama Hirst, “Ne demek istiyorsunuz?” diye sordu.

Aniden, ağırbaşlı bir eleştiri diliyle açıklayamadığı için, yaptığı benzetmeden utanç duydu.

“Üslup bakımından, bugüne dek oluşturulmuş en kusursuz üslup olduğuna kuşku yok,” diye devam etti Hirst. “Her cümle neredeyse kusursuz; nüktelerse—”

“Beden bakımından çirkin, zihin bakımındansa itici,” diye düşündü Rachel, Gibbon’ın üslubu hakkında düşünmek yerine. “Evet, ama zihin bakımından güçlü, araştırmacı, boyun eğmez.” Orantısız bir bölümünü alnın oluşturduğu kocaman kafasına, dürüst, haşin gözlerine baktı.

“Sizden umudumu kesiyorum,” dedi Hirst. Bunu kayıtsızca söylemişti, ama Rachel ciddiye aldı ve Gibbon’ın üslubuna hayranlık duymadığı için bir insan olarak değerinin azaldığına inandı. Ötekiler şimdi topluca Bayan Flushing’in ziyaret etmesi gereken yerli köyleri hakkında konuşuyorlardı.

“Ben de umutsuzum,” dedi Rachel, fevri bir tavırla. “İnsanları nasıl yalnızca zihinleriyle yargılayabilirsiniz?”

“Tahminimce, kızkurusu teyzemle hemfikirsiniz,” dedi St. John, konuşmakta olduğu kişiyi haksız yere beceriksiz ve ciddi gösterdiği için insanın sinirine dokunan o şen şakrak tavrıyla. “‘İyi ol, tatlı kız’* – artık Bay Kingsley’le teyzemin modası geçti sanıyordum.”

“İnsan bir tek kitap okumadan da çok nazik biri olabilir,” dedi Rachel. Sözleri kulağa çok basit ve aptalca geliyor, onu aşağılanmaya açık hale getiriyordu.

“Bunu hiç inkâr ettim mi?” diye sordu Hirst, kaşlarını kaldırarak.

Bayan Thornbury beklenmedik bir biçimde söze karıştı, belki her şeyin pürüzsüz olmasını sağlamayı kendine görev bildiğinden, belki de tüm genç erkekleri oğlu gibi gördüğü için ne zamandır Bay Hirst’le konuşmayı istediğinden.

“Tüm yaşamımı teyzenize benzeyen insanlarla geçirdim, Bay Hirst,” dedi, sandalyesinde öne doğru eğilerek. Sincabı andıran kahverengi gözleri her zamankinden daha parlaktı.

(*) Hirst, Charles Kingsley’nin ‘A Farewell’inden alıntı yapıyor – ç.n.

“Gibbon’ı hiç duymamışlardı. Onların tek ilgilendiği, sülünlerle köylülerdir. Atı sırtında çok güzel görünen koca koca adamlardır, herhalde ıpıkı büyük savaşların olduğu günlerde yaşamış insanlar gibi. Onlar hakkında istediğinizi söyleyin – hayvan gibidirler, aydın değildirler; kendileri okumadıkları gibi başkalarının da okumasını istemezler, ama yeryüzündeki en zarif, en nazik insanlardır! Öyle öyküler var ki anlatsam şaşar-dınız. Taşranın yüreğinde sürüp giden aşk serüvenlerini hiç tahmin edemezsiniz. Bana öyle geliyor ki Shakespeare yeniden dünyaya gelecek olsa, arasından çıkacağı insanlar oradakiler olurdu. Tepelerin arasındaki o eski evlerde–”

“Teyzem,” diye sözünü kesti Hirst, “yaşamını Doğu Lambeth’ta, en alt kesimden yoksulların arasında geçiriyor. Teyzemin sözünü etmemin tek nedeni, ‘aydın’ dediği insanları canından bezdirmeye bayılması; Bayan Vinrace’in de böyle yaptığından kuşkulanıyorum. Şimdi moda bu oldu. Akıllıysanız, canayakınlıktan, anlayıştan, sevecenlikten –gerçekten önemli olan her şeyden– tümüyle yoksun olduğunuz varsayılıyor. Ah, siz Hristiyanlar! Krallıktaki en kibirli, tepeden bakan, ikiyüzlü, yaşlı düzenbazlarsınız! Elbette,” diye sürdürdü sözlerini, “şu sizin taşralı beylerin büyük meziyetleri olduğunu ilk kabul edenlerden biri benim. Bir kere, büyük olasılıkla tutkuları hakkında açık yürekliler, bizse öyle değiliz. Norfolk’ta din adamı olan babam, taşradaki toprak ağalarından neredeyse hiçbirinin–”

“Peki ya Gibbon?” dedi Hewet. Hepsinin yüzüne sinen tedirginlik ifadesi, Hewet’in araya girmesiyle giderildi.

“Onu tekdüze buluyorsunuz herhalde. Ama bildiğiniz gibi–” Kitabı açıp, yüksek sesle okuyabileceği parçalar aramaya başladı; kısa süre sonra, iyi bir tane buldu. Ne var ki dünyada Ridley’i kendisine yüksek sesle birşeyler okunmasından daha fazla sıkkan hiçbir şey yoktu; ayrıca, hanımların giyimleriyle davranışları konusunda kılı kırk yararcasına titizdi. On beş dakika içinde, başındaki turuncu tüyün yüz rengine uymamasından, fazla yüksek sesle konuşmasından ve bacak bacak üstüne atmasından yola çıkarak Bayan Flushing hakkında olumsuz bir

karara varmıştı; sonunda, Hewet'in sunduğu sigarayı kabul ettiğini de görünce yerinden fırlayıp "barlar ve meyhanelerle" ilgili birşeyler söylenerek yanlarından ayrıldı. Ridley'nin ayrılışı belli ki Bayan Flushing'i rahatlatmıştı. Sigarasını tütürdü, bacaklarını uzattı ve ortak dostları Bayan Raymond Parry'nin kişiliği ve şöhreti ile ilgili Helen'in ağzını aradı. Bir dizi küçük kurnazlıkla Helen'in Bayan Parry'i geçkince, güzellikle uzaktan yakından ilgisi olmayan, bol makyajlı – sözün kısası, verdiği partiler yalnızca tuhaf şahsiyetlerle tanışıldığı için eğlenceli olan küstah cadalozun biri diye tanımlamasını sağladı; ama Helen kendi adına, karısı oturma odasında eğlenirken altı katta mücevher dolu kutularla kapalı tutulduğu anlaşılan Bay Parry'e hep acıyordu. "İnsanların Bayan Parry hakkında söylediklerine inandığımdan değil – elbette bazı ipuçları veriyor ama—" Bunun üzerine Bayan Flushing neşeyle haykırdı:

"O benim kuzinim! Devam edin – devam edin!"

Bayan Flushing gitmek üzere ayağa kalktığı anda, yeni tanışlarının onu pek neşelendirdiği belliydi. Arabaya doğru giderken, buluşmak ya da geziye çıkmak veya satın almış oldukları şeyleri Helen'a göstermek için birbirinden farklı üç dört tasarı yaptı. Bu belirsiz ama muhteşem davet orada bulunan herkes içindi.

Helen bahçeye döndüğünde, Ridley'nin uyarıları aklına geldi; bir an duraksayarak, Hirst'le Hewet'in arasında oturan Rachel'a baktı. Ama hiçbir sonuç çıkaramadı, çünkü Hewet yüksek sesle Gibbon okumayı sürdürüyordu, Rachel ise yüz ifadesine bakılırsa bir deniz kabuğundan farksızdı; sanki Hewet'in sözleri kulaklarını ovalayan suydı, tıpkı suyun bir kayanın sırtındaki deniz kabuğunu ovaladığı gibi.

Hewet'in sesi çok hoştu. Dönemin sonuna gelince sustu; kimse eleştiri yapmaya gönüllü olmadı.

"Soylular sınıfına bayılıyorum!" diye bağırdı Hirst, bir anlık duraklamanın ardından. "İlkesizlikleri öyle şaşırtıcı ki. Hiçbirimiz o kadının davrandığı gibi davranmaya cüret etmezdik."

"Hoşuma giden yanları," dedi Helen otururken, "boy boslarının çok yerinde olması. Çıplakken Bayan Flushing müthiş olurdu. Böyle giyinince gülünç elbette."

“Evet,” dedi Hirst. Yüzünden bir kasvet gölgesi geçti. “Hayatımda altmış beş kilonun üzerine hiç çıkmadım,” dedi, “boyum göz önünde bulundurulduğunda gülünç kaçıyor; aslında buraya geldiğimizden bu yana kilo da kaybettim. Romatizmanın nedeni bu olmalı.” Helen kireç taşlarının ufalanışını işitsin diye tekrar bileğini sertçe geriye doğru hareket ettirdi. Helen, elinde olmadan gülümsedi.

“Emin olun, bence hiç komik değil,” diye yakındı Hirst. “Annem müzmin hasta, ben de her an kalp hastası olduğumun keşfedilmesini bekliyorum. Romatizma sonunda hep kalbe gider.”

“Tanrı aşkına, Hirst,” diye karşı çıktı Hewet; “duyan da seni seksen yaşında sakat bir ihtiyar sanır. Ona bakılırsa, benim de kanserden ölen bir teyzem vardı ama hiç korkmuyorum—” Ayaga kalkıp sandalyesini arka ayakları üzerinde bir arkaya bir öne sallamaya başladı. “Yürüyüşe çıkmak isteyen var mı?” dedi. “Evin arkasında, yukarıda muhteşem bir gezi yolu var. Bir uçuşuma çıkıyorsunuz ve dosdoğru denizin dibine bakıyorsunuz. Kayalar kıpkırmızı; suyun içinde onları görebilirsiniz. Geçen gün gerçekten soluğumu kesen bir manzara gördüm — yarı saydam, pembe, uzun serpanтинleri olan yaklaşık yirmi denizanası dalgaların tepesinde yüzüyordu.”

“Denizkızı olmadıklarından emin misin?” dedi Hirst. “Hava tepeye tırmanmak için fazla sıcak.” Hiçbir hareket belirtisi göstermeyen Helen'a baktı.

“Evet, fazla sıcak,” dedi Helen.

Kısa bir sessizlik oldu.

“Ben gelmek isterim,” dedi Rachel.

“Bunu nasıl olsa söyleyecekti,” diye düşündü Helen kendi kendine, Hewet’la Rachel birlikte uzaklaşırken; Helen, St. John’la yalnız kalmıştı, St. John’ın bundan hoşnut olduğu belliydi.

Hoşnut olabilirdi, ama bir konunun diğerinden daha dikkate değer olduğuna karar vermekte hep çektiği güçlük, bir süre onu konuşmaktan alıkoydu. Yanmış bir kibritin başına kararlılıkla gözlerini dikip oturdu; bu sırada Helen —gözlerindeki

ifadeden anlaşıldığı kadarıyla– içinde bulundukları anla pek de yakından ilgili olmayan bir şey düşünüyordu.

Sonunda St. John bağırırdı, “Canı cehenneme! Her şeyin canı cehenneme! Herkesin canı cehenneme!” diye ekledi. “Cambridge’de konuşulabilecek insanlar vardır.”

“Cambridge’de konuşulabilecek insanlar vardır,” diye ritmik olarak onu yansıladı Helen, dalgın dalgın. Sonra uyandı.

“Bu arada, ne yapacağınıza karar verdiniz mi – Cambridge mi olacak, yoksa baro mu?”

Hirst dudaklarını büzdü ama hemen yanıt vermedi, çünkü Helen hâlâ biraz ilgisiz görünüyordu. Rachel’i ve onun iki genç adamdan hangisine âşık olacağını düşünüyordu; şimdi Hirst’ün karşısında otururken, düşündü, “Öyle çirkin ki. Bu kadar çirkin olmaları çok yazık.”

Bu eleştiri Hewet’e değildi; tanıdığı ve Hirst’te iyi bir örneğini bulduğu akıllı, dürüst, ilgi çekici genç erkekleri düşünüyor, düşünmenin ve bilginliğin onların bedenlerini neden böyle hırpaladığını ve zihinlerini insan ırkının onlara düzlüklerde kıvranan sıçanlarla fareler gibi görüldüğü çok yüksek bir kuleye taşıdığını merak ediyordu.

“Ya gelecek?” diye düşündü, Hirst’e gitgide daha da fazla benzemeye başlayan bir erkekler ırkıyla, Rachel’a gitgide daha da fazla benzemeye başlayan bir kadınlar ırkını hayal meyal zihninde canlandırırken. “Ah hayır,” diye sonuca vardı Hirst’e bakarak, “insan seninle evlenmez. Pekala, öyleyse ırkın geleceği Susan’la Arthur’un ellerinde; hayır – bu korkunç. Tarla işçilerinin ellerinde; hayır – İngilizler’in elinde hiç değil, Ruslar’la Çinliler’in elinde.” Bu düşünce zinciri onu tatmin etmediği gibi, tekrar konuşmaya başlayan St. John tarafından kesildi:

“Keşke Bennett’i tanısaydınız. Dünyanın en müthiş adamıdır.”

“Bennett mi?” diye sordu Helen. Gitgide içi rahatlayan St. John, tavırlarındaki yoğun kabalığı bir yana bırakarak Bennett’in Cambridge’e on kilometre uzaklıktaki eski bir yel değirmeninde yaşayan bir adam olduğunu söyledi. St. John’a göre, kusursuz bir yaşam sürüyordu, çok yalnız, çok basit, sadece şeylerdeki hakikati umursayarak, konuşmaya her zaman

hazır, ve zihin bakımından en büyüklerden biri olmasına rağmen sıradışı denecek kadar alçakgönüllü.

"Sizce de," dedi St. John, onu betimlemeyi bitirdiğinde, "o tür şeyler bu tür şeyleri önemsiz kılmıyor mu? Çayda zavallı sevgili Hewet'ın nasıl da konuyu değiştirmek zorunda kaldığına dikkat ettiniz mi? Herkesin uygunsuz bir şey söyleyeceğini sanarak nasıl da üstüme çullanmaya hazır olduğuna? Hiçbir şey yoktu, gerçekten. Bennett olsaydı, tam olarak ne söylemek istiyorsa onu söylerdi ya da kalkıp giderdi. Ama bunun kişilik için oldukça kötü bir yanı var – yani insanda Bennett'in kişiliği yoksa. İnsanı sivri dilli kılıyor. Sivri dilli olduğumu söyleyebilir misiniz?"

Helen yanıt vermedi; Hirst sözlerini sürdürdü:

"Elbette öyleyim, iğrenç denecek kadar sivri dilliyim; böyle olmak iğrenç bir şey. Ama en kötü yanımla, çok kıskanç olmam. Herkesi kıskanıyorum. Birşeyleri benden daha iyi yapan insanlara katlanamıyorum –tümüyle saçma şeyleri bile – yığınla tabağı dengede tutan garsonlara– Arthur'a bile, çünkü Susan ona âşık. İnsanların benden hoşlanmasını istiyorum; hoşlanmıyorlar. Tahminimce biraz da görünüşümden dolayı," diye devam etti, "Yahudi kanı taşıdığımı söylemek katışıksız bir yalan olur ama – aslında Hirstbourne Hall'lu Hirstler olarak en azından üç yüz yıldır Norfolk'tayız. Sizin gibi olmak müthiş rahatlatıcı olmalı – herkesin sizi hemen sevmesi."

"Emin olun sevmiyorlar," diye güldü Helen.

"Seviyorlar," dedi Hirst inançla. "Birincisi, hayatımda gördüğüm en güzel kadınsınız; ikincisi, müthiş nazik bir yapınız var."

Hirst kararlılıkla çay fincanına bakmak yerine Helen'a bakıyordu, onun biraz zevkten, biraz da ona böyle çirkin, böyle sıyrılmış ve yine görünecek olan genç adama ani bir itkiyle hissettiği sevecenlikten ötürü kızardığını görecekti. Ona acıyordu, çünkü acı çektiğinden kuşkulanıyordu; ona ilgi duyuyordu, çünkü söylediği şeylerin çoğu ona doğru görünüyordu; gençlerin ahlaklılığına hayrandı, yine de kendini tutsak hissediyordu. İçgüdüleri onu parlak renkli, duygusuz, elleriyle

tutabileceği bir şeye sığınmaya sürüklemişçesine, eve girip nakışıyla geri döndü. Ne var ki Hirst onun nakışıyla ilgilenmiyordu; bakmadı bile.

“Bayan Vinrace’e gelince,” diye söze başladı, – “ah, bakın, artık St. John ve Helen ve Rachel ve Terence olalım – nasıl biridir? Akıl yürütür mü, hisseder mi, yoksa yalnızca bir tür ayak taburesi midir?”

“Ah hayır,” dedi Helen, büyük bir kararlılıkla. Çaydaki gözlemlerinden sonra Hirst’ün Rachel’i eğitecek kişi olduğundan kuşku duyuyordu. Gün geçtikçe yeğeniyle ilgilenmeye, ona düşkün olmaya başlamıştı; bazı yanlarından hiç hoşlanmıyordu, başka bazı yanlarıysa komiğine gidiyordu; ama her şey göz önünde bulundurulduğunda onun biçimlenmemiş olsa da canlı, deneyler yapan, yaptığı deneylerde her zaman şanslı olmayan, ama belirli güçleri ve hissetme yeteneği olan biri olduğunu hissediyordu. Ayrıca, yüreğinin derinlerinde bir yerde, Rachel’a cinsiyetin o anlaşılmaz olsa da yok edilemez bağlarıyla bağlıydı. “Anlaşılmaz biri gibi görünebilir, ama kendine ait bir istenci vardır,” dedi, bu süre içinde onun niteliklerini gözden geçirmiş gibi.

Zor deseni, dikkatle ölçüp biçmeyi gerektiren renkleriyle bir düşünme nesnesi olan nakış, görünüşe bakılırsa, Helen’in konuşurken ipek yumaklarına gömüldüğü ya da başını hafifçe geriye atıp gözlerini kısarak bütünün yaratacağı etkiyi düşündüğü aksamalara neden oluyordu. Bu nedenle, St. John “Ondan benimle yürüyüşe çıkmasını rica edeceğim,” deyince Helen yalnızca “Hm-m-m,” diye karşılık verdi.

Belki de St. John, Helen’in dikkatinin böyle bölünmesine içerlemişti. Helen’i dikkatle izleyerek sessizce oturdu.

“Kesinlikle mutlusunuz,” dedi sonunda.

“Evet?” diye sordu Helen, iğnesini batırırken.

“Evlilik, herhalde,” dedi St. John.

“Evet,” dedi Helen, iğnesini usulca dışarı çekerek.

“Çocuklar?” diye sordu St. John.

“Evet,” dedi Helen, iğnesini yeniden batırırken. “Neden mutlu olduğumu bilmiyorum,” dosdoğru onun yüzüne bakarak birdenbire güldü. Uzun bir duraklama oldu.

“Aramızda uçurum var,” dedi St. John. Sesi kayalıkların arasındaki bir mağaranın derinliklerinden çıkıyormuş gibiydi. “Benden çok daha yalınsınız. Kadınlar hep öyledir, elbette. Güçlük de burada. İnsan bir kadının oraya nasıl ulaştığını asla bilemez. Bütün bu zaman boyunca, ‘Ah, ne kadar hastalıklı bir genç adam!’ diye düşündüğünüzü düşündükçe!”

Helen elinde iğnesiyle ona bakarak oturdu. Bulunduğu kornumdan, bir manolya ağacının karanlık piramidinin önünde onun başını görüyordu. Bir ayağını kaldırıp sandalyenin basamağına koymuş, dikiş dikme duruşuyla dirseğini bükmüş otururkenki kendi suretinde ise; yazgının ipini eğiren, kadim dünyadan bir kadının yüceliği vardı – bir şeyi ovalamanın ya da dikiş dikmenin gerektirdiği duruşu aldıklarında günümüz kadınlarının pek çoğunda bulunan bir yücelik. St. John ona baktı.

“Herhalde hayatınız boyunca kimseye iltifat etmemişsinizdir,” dedi, havadan sudan konuşur gibi.

“Ridley’i epeyce şımartırım,” dedi Helen.

“Size doğrudan soracağım – benden hoşlanıyor musunuz?”

Helen biraz durakladıktan sonra yanıt verdi, “Evet, kesinlikle.”

“Tanrı’ya şükür!” diye bağırdı St. John. “Bu bir lütuf. Gördüğünüz gibi,” diye devam etti duygulu bir tavırla, “hayatım boyunca karşılaştığım herkesten çok sizin benden hoşlanmanızı yeğlerim.”

“Ya o beş filozof?” dedi Helen kahkahayla, kumaşına hızlı hızlı sağlam ilmekler atarken. “Onları betimlemenizi isterdim.”

Hirst betimlemek için fazla istekli değildi, ama onları düşünmeye başlayınca yatışıp güçlendiğini fark etti. Uzaklarda, dünyanın öbür ucundaki dumanaltı odalarda, ortaçağdan kalma gri mahkeme salonlarında olsalar da saygıdeğer bir görünüşleri vardı, insanın yanlarında rahat edebileceği, açık yürekli kimselerdi; buradaki insanlarla karşılaştırılamayacak kadar ince duyguluydular. Ona hiçbir kadının, Helen’in bile, kesinlikle veremeyeceği şeyler veriyorlardı. Onların düşüncesiyle içi ısınmış olarak, kendi durumunu Bayan Ambrose’a açıkla-

maya geçti. Cambridge'de mi kalmalıydı, yoksa baroya mı girmeliydi? Bir gün bir şey düşünüyordu, bir başka gün başka bir şey. Helen dikkatle dinledi. Sonunda, lafı uzatmadan kararını bildirdi.

"Cambridge'i bırakıp baroya gir," dedi. Hirst, nedenlerini söylemesi için üsteledi.

"Bence Londra'da daha fazla keyif alırsın," dedi Helen. Pek ince düşünülmüş bir neden gibi görünmüyordu ama Helen bunun yeterli olduğuna inanmışa benziyordu. Helen, çiçeklenmekte olan manolyanın önündeki Hirst'e baktı. Manzarada merakını uyandıran bir şey vardı. Balmumundan yapılmışa benzeyen ağır çiçekler böyle pürüzsüz ve bulanıkken onun yüzünün -şapkasını bir yana fırlatmıştı, saçları karmakarışık, gözlüğünü elinde tutuyordu, bu nedenle burnunun iki yanında kırmızı izler belirmişti- böyle üzgün ve geveze olmasıydı belki de. Çok geniş bir alana yayılan güzel bir bitkiydi; parça parça gölgeler, yaprakların biçimi, kocaman beyaz çiçeklerin yeşilliğin ortasında duruşu, orada oturup konuştukları süre boyunca Helen'in dikkatini çekmişti. Bunu yarı bilinçsizce fark etmişti ama yine de bu desen konuşmalarının bir parçası olmuştu. Nakışını bırakıp bahçede bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı; Hirst de ayağa kalkıp onun yanına geldi. Oldukça huzursuz, rahatsız ve düşünceliydi. İkisi de konuşmadı.

Güneş batmaya başlıyordu; dağlara bir değişiklik gelmişti, sanki özleri olan topraktan yalıtılmışlardı da yalnızca yoğun, mavi sisten oluşuyorlardı. Kenarları devekuşu tüylerinin kenar kıvrımlarına benzeyen flamingo kırmızısı uzun ince bulutlar, gökyüzünün farklı yüksekliklerinde alt alta üst üsteydiler. Kasabanın çatıları her zamankinden aşağıya batmış gibiydi; selviler çatıların arasında kapkara görünüyordu; çatılarsa kahverengi beyazdı. Akşamları hep olduğu gibi, aşağıdan yükselen tek tek çığlıklar, tek tek çan sesleri işitilir hale gelmişti.

St. John ansızın durdu.

"Pekala, bunun sorumluluğunu siz üstlenmelisiniz," dedi. "Kararımı verdim; baroya gireceğim."

Sözleri çok ciddi, neredeyse duyguluydu; Helen bir saniye-lik duraksamanın ardından içinde bulunduğu ana döndü.

“Doğru karar verdiğine eminim,” dedi sıcak bir tavrıyla; kendisine uzatılan eli sıkı. “Büyük bir adam olacaksın, bundan kuşkusuz yok.”

Sonra, onun bakmasını sağlamak istercesine, manzaranın uçsuz bucaksız çevresini eliyle taradı. Denizden başlayarak kasabanın çatılarının üzerinden dağların doruklarını aşmış nehri ve ovayı geçti, yine dağların doruklarını aşmış köşke, bahçeye, manolya ağacına ve Hirst’le kendisinin yan yana suretlerine erişene dek taradı, sonra eli yana düştü.

XVI.Bölüm

.....

Hewer'la Rachel, aşağıya, denize doğru baktığınızda denizaneleriyle yunuslara rastlayabileceğiniz, uçurumun kenarındaki o yere çoktan ulaşmışlardı. Öte yana baktıklarında toprağın uçsuz bucaksız enginliği, ne kadar geniş olursa olsun İngiltere'deki hiçbir manzaranın veremediği bir duygu uyandırıyor-
du; orada köylerle tepelerin birer adı vardı ve ufkun en uzağındaki tepeler çoğu kez alçalarak bir sis çizgisi gibi görünen denize karışırdı; buradaysa güneşin kuruttuğu sonsuz bir toprak manzarası vardı, kuleler biçiminde sivrilen, engin engeller biçiminde yığılan toprak, denizin sınırsız zemini gibi genişleyerek uzaklara, daha da uzaklara yayılan toprak, gündüz ve gecenin yıpratıp şenlendirdiği, ünlü kentlerin kurulduğu, insan ırklarının ilkel kara derililerden uygar beyazlara dönüşüp yine ilkel kara derililere döndüğü, farklı bölgelere ayrılan toprak. Belki de damarlarındaki İngiliz kanı yüzünden bu görünüm onlara rahatsız edici ölçüde duygusuz ve düşmanca geliyordu, yüzlerini bir kez o yana çevirdikten sonra denize döndüler ve kalan süre boyunca denize bakarak oturdular. Burada dalgalanmaya ya da kudurmaya gücü yetmezmiş gibi görünen köpüklü, cılız bir suya dönüşen deniz, sonunda daralıyor, saf, uçuk rengi grilerle buğulanıyor, dar kanallar boyunca

girdaplar yaparak granit kayalara çarpan suları dağılıp paramparça oluyordu. Thames'in ağzına kadar akıp giden denizdi bu; Thames ise Londra kentinin köklerini yıkamaktaydı.

Hewet'in düşünceleri buna benzer bir akış izlemişti, uçuşunun kenarında durduklarında söylediği ilk söz şu oldu—

“İngiltere’de olmak isterdim!”

Rachel dirseğinin üzerine uzandı, açık bir görüş elde edebilmek için kenarda büyümüş yüksek otları araladı. Su çok durgundu; uçuşunun dibinde sarsılarak yükselip alçalıyordu; öyle berraktı ki dibindeki taşların kırmızısı görülebiliyordu. Dünya doğduğunda böyleydi, o zamandan bu yana böyle kalmıştı. İnsanoglu büyük olasılıkla bu suları sandalla ya da bedeniyle hiç yarmamıştı. Rachel bir itkiyle bu ebedi huzuru bozmaya karar vererek, bulabildiği en iri çakıl taşını fırlattı. Taş suya çarptı; suyun yüzeyine giderek genişleyen dalgacıklar yayıldı. Hewet da aşağıya baktı.

“Harika,” dedi, dalgacıklar genişleyerek yok olurken. Bu tazelik, bu yenilik ona harika görünüyordu. Bir çakıl taşı da o fırlattı. Neredeyse hiç ses çıkmadı.

“Peki İngiltere,” diye mırıldandı Rachel, bakışları bir görüntü üzerinde yoğunlaşan birinin dalgın sesiyle. “İngiltere’nin nesini istiyorsunuz?”

“Başta dostlarımı,” dedi Hewet, “ve insan ne yapıyorsa hepsini.”

Fark ettirmeden Rachel’a bakabiliyordu. Rachel hâlâ suya, ve çok derin olmasa da kayalara çarpan denizin çağrıştırdığı o nefis, haz veren duyumlara kendini kaptırmış durumdaydı. Hewet, Rachel’in, bedenini sararak onun biçimini alan yumuşak, ince pamuklu kumaştan, koyu mavi renkli bir elbise giydiğini fark etti. Genç bir kadının henüz gelişmemiş bedeninin açılıyla çukurluklarına sahip olmakla birlikte, hiç de biçimsiz olmayan, bu nedenle ilgi çekici, hatta beğenilebilecek bir bedendi bu. Hewet gözlerini kaldırıp onun başını inceledi; şapkasını çıkarmış, yüzünü eline yaslamıştı. Aşağıya, denize bakarken dudakları hafifçe aralanmıştı. Yüzünde çocuksu bir kararlılık ifadesi vardı, sanki bir balığın berrak kırmızı kayala-

rın üzerinden yüzerek geçip gitmesini bekliyordu. Bununla birlikte, yirmi dört yıllık yaşamı ona ketum bir görünüm vermişti. Hafifçe içe bükülmüş parmaklarıyla yere koyduğu eli biçimli ve yetenekliydi; uçları köşeli tedirgin parmakları bir müzisyenin parmaklarıydı. Hewet, albenisiz olmak şöyle dursun, Rachel'in bedeninin ona çok çekici geldiğini ıstıraba benzer bir duyguyla fark etti. Rachel birdenbire başını kaldırıp baktı. Gözleri hevesle, ilgiyle doluydu.

"Roman yazıyorsunuz, değil mi?" diye sordu.

Hewet bir an için ne diyeceğini bilemedi. Rachel'i kollarına alma arzusuna kapılmıştı.

"Ah evet," dedi. "Daha doğrusu, yazmak istiyorum."

Rachel kocaman gri gözlerini onun yüzünden ayırmıyordu.

"Roman," diye yineledi. "Neden roman yazıyorsunuz ki? Beste yapmalısınız. Müzik, gördüğünüz gibi" –gözlerini kaçırdı; beyninin çalışmaya başlamasıyla yüzünde meydana gelen değişiklik arzulanırlığını azalttı– "müzik her şeyi doğrudan yakalar. Söylenebilecek her şeyi bir kerede söyler. Yazı yazarken, bana öyle geliyor ki" –bir ifade bulmak için duraklayıp parmaklarıyla toprağı ovaladı– "kibriti kutuya çok fazla sürtmek gerekiyor. Bu öğleüstü Gibbon'ı okumakla geçirdiğim zamanın çoğunda korkunç denecek kadar, ah inanılmayacak kadar, lanet edecek kadar çok sıkıldım!" Kahkahalarla sarsıla sarsıla gülerek Hewet'a baktı; o da gülüyordu.

"Ben size kitap vermem," dedi.

"Acaba neden," diye sözlerini sürdürdü Rachel, "sizinleyken Bay Hirst'e gülebiliyorum da onun yüzüne karşı gülemez miyim? Çayda tümüyle ezilmiştim, çirkinliğinin karşısında değil – zihninin karşısında." Elleriyle havada bir daire çizdi. Hewet'la ne kadar kolay konuşabildiğini büyük bir rahatlık duygusuyla fark etti, bazı ilişkilerin yüzeyini yırtan o dikenlerle pütürlü köşeler giderilmişti.

"Farkına varmıştım," dedi Hewet. "Bu, beni şaşırtmaktan asla geri kalmayan bir şey." Kendi üzerindeki egemenliğini, bir sigara yakıp içebilecek ölçüde yeniden kurmuştu; Rachel'in rahatlığını hissedince o da mutlu olup rahatlamıştı.

“Kadınların, iyi eğitim almış çok yetenekli kadınların bile, erkeklere duyduğu saygı,” diye sürdürdü sözlerini. “Atlar üzerinde sahip olduğumuz türden bir güce sizin üzerinizde de sahibiz galiba. Onlar bizi olduğumuzdan üç kat daha büyük görüyorlar, yoksa bize asla boyun eğmezlerdi. Tam da bu nedenden ötürü, oy hakkını kazandığınızda bile birşeyler yapacağınızdan kuşku duyuyorum.” Düşünceli bir tavırla ona baktı. Rachel çok pürüzsüz, duyarlı ve genç görünüyordu. “Mahkemelere, iş yerlerine girebilecek kadar nasırlaşabilmeniz en az altı kuşak sürecektir. Sıradan bir erkeğin ne kadar zorba olduğunu bir düşünün,” diye devam etti, “sıradan, çok çalışan, bakması gereken bir ailesi ve koruması gereken bir konumu olan, hırslı bir avukat ya da bir işadamı. Hem, elbette kızlar da oğullara yol vermek zorunda; oğulların eğitilmesi gerek; onlar zorbalık yaparak karılarıyla ailelerine yol açacaklar; böylece her şey yeniden başlıyor. Bu arada, artı alanda kadınlar var... Oy hakkının size bir yararı olacağına gerçekten inanıyor musunuz?”

“Oy hakkı mı?” diye yineledi Rachel. Soruyu anlamak için önce bir kutunun içine atacağı küçük bir kâğıt parçasını gözünde canlandırmak zorunda kaldı; birbirlerine baktılar, soruda bir saçmalık olduğunu fark edip gülümsediler.

“Bana değil,” dedi Rachel. “Ama ben piyano çalıyorum... Erkekler gerçekten de öyle mi?” diye sordu, ilgisini çeken meseleye dönerek. “Ben sizden korkmuyorum.” Rahatça ona baktı.

“Ah, ben farklıyım,” diye yanıtladı Hewet. “Yılda altı yüzle yedi yüz arasında, kendime ait bir gelirim var. Hem, çok şükür, hiç kimse bir roman yazarını ciddiye almaz. Bir erkek herkes tarafından çok çok ciddiye alınıyorsa, –randevular veriyorsa, görevleri, unvanı, adına yazılmış sürüyle mektubu, kurdele parçaları ve payeleri varsa– bu, kuşkusuz, mesleğinin yorucu yönlerini telafi etmeye yardımcı olur. Bazen canımdan bezdireseler de, onlara bir hıncım yok – ne şaşırtıcı bir karışım! Dünyanın erkekçe kavranışı nasıl bir mucize –yargıçlar, devlet memurları, ordu, donanma, Parlamento Kamaraları, belediye başkanları– bütün bunlardan nasıl bir dünya yarattık! İşte,

Hirst'e bakın. Emin olun," dedi, "buraya gelişimizden bu yana onun Cambridge'de mi kalması yoksa baroya mı girmesi gerektiği üzerine bir tartışmanın olmadığı bir gün bile geçmedi. Onun meslek yaşamı – kutsal meslek yaşamı. Bunu ben yirmi kez duyduysam, eminim annesiyle kız kardeşi beş yüz kez duymuştur. Aile toplantılarını gözünüzün önüne getirin, çalışma odasının St. John'a kalması için kız kardeşine dışarı çıkıp tavşanları beslemesinin buyurulduğunu – 'St. John alışıyor,' 'St. John ayının getirilmesini istiyor.' Bu tür şeyleri bilmez misiniz? St. John'ın bunun epeyce önemli bir mesele olduğunu düşünmesine şaşmamak gerek. Öyle de. Hayatını kazanması gerekiyor. Ama St. John'ın kız kardeşi–" Hewet sessizce sigarasını tttrd. "Kimse onu ciddiye almıyor, zavallılık. O, tavşanları besliyor."

"Evet," dedi Rachel. "Yirmi dört yıl boyunca tavşanları besledim; şimdi tuhaf geliyor." Düşünceli görünüyordu; igdleleriyle kadınca bir bakış aısına odaklanıp rastgele konuşmuş olan Hewet ise artık onun kendi hakkında konuşacağını anlamıştı, bu da istediği bir şeydi, böylece birbirlerini tanıyabilirlerdi.

Rachel, geçmiş yaşamını düşünüyordu.

"Gnnz nasıl geçirirsiniz?" diye sordu Hewet.

Rachel hâlâ düşünüyordu. Öyle görünüyordu ki, günleri gnlerle dört parçaya ayrılıyordu. Bu çok katı bir blnmeydi, günün içerikleri bu dört katı çizginin arasında kendine yer bulmak zorundaydı. Dönüp yaşamına baktığında gördüğü buydu.

"Dokuzda kahvaltı; birde öğle yemeği; beşte çay; sekizde akşam yemeği," dedi.

"Pekala," dedi Hewet, "sabahları ne yaptınız?"

"Saatlerce piyano çalardım."

"Ya ğle yemeğinden sonra?"

"Sonra halalarımдан biriyle alışverişe çıkardım. Ya da birini görmeye giderdik, bir haber götürürdük; veya yapılması gereken bir şeyi yaptık –su sızdıran musluklar, sözgelimi. Yoksulları sık sık ziyaret ederler– bacakları tutmayan ihtiyaç gün-

delikçi kadınlar, hastaneye giriş belgesine ihtiyacı olan kadınlar. Ya da tek başıma parkta yürürdüm. Çaydan sonra kimi zaman birileri gelirdi; ya da yazın bahçede oturur veya kroke oynardık; kışın onlar çalışırken yüksek sesle okurdum; akşam yemeğinden sonra ben piyano çalardım, onlar mektup yazardı. Babam evdeyse, akşam yemeğinde arkadaşlarını ağırlardık; yaklaşık ayda bir kez de tiyatroya giderdik. Arada sırada akşam yemeğini dışarıda yerdik; kimi zaman Londra'ya danslı partilere giderdim ama geri gelmek güç oluyordu. Görüştüğümüz insanlar eski aile dostlarıyla akrabalar, pek fazla kimseyi görmezdik. Rahip vardı, Bay Pepper vardı, bir de Huntlar. Babam genellikle eve geldiğinde sessizlik isterdi, çünkü Hull'da çok çalışıyor. Ayrıca halalarım da pek güçlü değiller. Ev işlerini doğru düzgün yaparsanız çok zamanınızı alır. Hizmetkârlarımız hep kötüydü; Lucy Hala mutfakta epey vakit geçirirdi, Clara Hala da galiba sabahın büyük bölümünü oturma odasının tozunu alıp örtülerle gümüşleri gözden geçirmeye ayırıyordu. Sonra, köpekler de vardı. Yıkanıp taranmalarının yanı sıra idman yapmaları da gerekiyordu. Sandy öldü, ama Clara Hala'nın Hindistan'dan gelen çok yaşlı bir papağanı var. Evimizdeki her şey," diye haykırdı, "bir yerlerden gelmiştir! Ev eski mobilyalarla dolu, aslında eski değil, Victoria dönemine ait, annemin ailesinden ya da babamın ailesinden kalma şeyler, herhalde atmak istememişler, oysa gerçekten evde onlara yer yok. Oldukça güzel bir ev," diye devam etti, "birazcık kasvetli olmasının dışında – daha doğrusu cansız." Evdeki oturma odasını gözünün önüne getirdi; bahçeye açılan kare biçimindeki penceresiyle, uzun, dikdörtgen bir odaydı. Yeşil pelüş sandalyeler duvara yaslanmıştı; kapakları camlı, ağır, oyma bir kitaplık vardı, ve rengi atmış kanepenin örtülerinin bıraktığı genel bir izlenim, soluk yeşil renkli geniş alanlar, içlerinden yün örgüsü parçalar dökülen sepetler. Duvarlara eski İtalyan başyapıtlarının fotoğrafları, aile üyelerinin yıllar önce görmüş olduğu Venedik köprüleriyle İsveç çağlayanlarının manzaraları asılmıştı. Ayrıca, babaların ve büyükannelerin bir iki portresiyle, John Stuart Mill'in, Watts tarafından yapılan

resminden esinlenilmiş bir gravürü vardı. Belirli bir kişiliği olmayan bir odaydı, ne açıkça çirkin ne güçlü bir biçimde sanatsal ne de gerçekten rahat. Rachel bu bildik resmi düşünmekten sıyrıldı.

“Ama bunlar size pek ilgi çekici gelmez,” dedi, başını kaldırıp bakarak.

“Ulu Tanrım!” diye bağırdı Hewet, “hayatımda hiçbir şey bu kadar ilgimi çekmemişti.” Rachel, Richmond’ı düşündüğü süre boyunca Hewet’in gözlerini yüzünden hiç ayırmadığını o zaman fark etti. Bunu bilmek onu heyecanlandırdı.

“Devam edin, lütfen devam edin,” diye üsteledi Hewet. “Varsayalım günlerden çarşamba. Hepiniz öğle yemeğindesiniz. Siz orada oturuyorsunuz, Lucy Hala şurada, Clara Hala da burada,” aralarındaki çimenlerin üzerine üç çakıl taşı yerleştirdi.

“Clara Hala kuzunun gerdanından parçalar kesiyor,” diye devam etti Rachel. Bakışlarını çakıl taşlarına dikmişti. “Önümde çok çirkin bir porselen sehpa var, döner tepsi dediklerinden, üzerinde üç tabak duruyor, biri bisküviler için, biri tereyağ, biri de peynir için. Bir eğreltiotu saksısı var. Sonra, burnundaki bir sorun yüzünden sürekli burnunu çeken hizmetçi Blanche var. Konuşuyoruz – ah evet, Lucy Hala’nın akşamüstü Walworth’e gitme günü, bu nedenle öğle yemeğini oldukça hızlı yiyoruz. Lucy Hala gidiyor. Mor bir çantası var, bir de siyah defteri. Çarşamba günleri oturma odasında Clara Hala’nın K.D.D.* toplantısı dedikleri bir toplantısı olur, bu yüzden köpekleri gezdirmeye çıkıyorum. Sekilerin yanından yürüyerek Richmond Tepesi’ne çıkıp parka gidiyorum. Nisanın on sekizi – buradaki gibi. İngiltere’de ilkbahar. Yerler ıslak. Yine de yolun karşısına geçip çimenlere çıkıyorum, yürüyoruz, yalnızken hep yaptığım gibi şarkı söylüyorum, ta ki berrak bir günde bütün Londra’yı ayaklarınızın altında görebildiğiniz o açıklığa gelene dek. Hampstead Kilisesi’nin kulesinin çatısı şurada, Westminster Katedrali şurada, fabrika bacalarıysa buralarda bir yerde. Londra’nın alçak kesimlerinin üstleri genellikle pus-

(*) KDD: Kadın Dayanışma Derneği – ç.n.

lu olur; ama Londra sisler içindeyken parkın üstü çoğu kez mavidir. Hurlingham'a giden balonların geçtiği açıklık burasıdır. Balonlar uçuk sarıdır. Hmm, sonra, hava çok güzel kokar, özellikle oradaki bekçi kulübesinde odun yakıyorlarsa. Şimdi size bir yerden bir yere nasıl gideceğinizi, tamı tamına hangi ağaçların yanından geçeceğinizi, yolun neresinden karşıya geçeceğinizi söyleyebilirim. Anlayacağınız, küçükken orada oyun oynardım. İlkbahar güzeldir, ama en güzeli sonbahardır, geyiklerin bağırdığı zaman; sonra hava kararır, caddelerden geçerek eve dönerim, insanları tam olarak göremezsiniz; çok hızlı gelip geçerler, yalnızca yüzlerini görürsünüz, sonra gidi-verirler –hoşuma giden de bu– ne yaptığınız hakkında hiç kimsenin bir fikri yoktur–”

“Ama herhalde çay için dönmeniz gerekir, öyle değil mi?” diye onu durdurdu Hewet.

“Çay mı? Ah evet. Saat beşte. O zaman neler yaptığımı anlatırım, halalarım da neler yaptıklarını anlatırlar; belki de biri çıkagelir: Diyelim, Bayan Hunt. Bir bacağı aksayan yaşlı bir hanımefendi. Sekiz çocuğu var, ya da bir zamanlar varmış; onların hatırını sorarız. Dünyanın dört bir yanına dağılmışlar; nelerinde olduklarını sorarız; kimi zaman hastadırlar ya da kolera bölgesinde görev yapmaktadırlar veya yalnızca beş ayda bir yağmur yağan bir yerdedirler. Bir ayı,” dedi gülümseyerek, “Bayan Hunt’ın oğullarından birini pençelerinin arasında sıkarak öldürmüş.”

Burada durup, kendisini eğlendiren şeylerin ona da eğlenceli gelip gelmediğini anlamak için Hewet’a baktı. İçi rahatladı. Ama yine özür dilemesi gerektiğini düşündü; çok fazla konuşuyordu.

“Ne kadar ilgimi çektiğini bilemezsiniz,” dedi Hewet. Gerçekten de sigarası sönmüştü; başka bir tane yakması gerekti.

“Neden ilginizi çekiyor?” diye sordu Rachel.

“Bir bakıma, kadın olduğunuz için,” diye yanıtladı Hewet. Bunu söyleyince, her şeyi unutup çocuksu bir ilgi ve haz durumuna dönmüş olan Rachel rahatlığını yitirip sıkılğanlaştı. St. John Hirst’ün yanındayken olduğu gibi, birden kendini tu-

haf ve gözlem altında hissetti. İkisinin de birbirine karşı acı duygular hissetmesine neden olacak bir tartışmaya girişmek ve sözcüklerin yükleyeceği anlamlardan çok daha önemsiz duyguları açıklamak üzereydi ki, Hewet onun düşüncelerini farklı bir yöne çekti.

“Bütün insanların sıraya dizilerek yaşadığı, evlerin birbirine upatıp benzediği caddeler boyunca yürürken pek çok kez içerde kadınların ne yaptığını merak etmişimdir,” dedi. “Düşünün bir kere: Yirminci yüzyılın başındayız ve birkaç yıl öncesi ne kadar bir kadının kendi başına çıkıp birşeyler söylemişliği yoktu. Bu garip, sessiz, betimlenmemiş yaşam binlerce yıldır art alanda sürüp gitmekteydi. Elbette biz hep kadınlar hakkındayız yazıp duruyoruz – onlara sövüyoruz, onlarla eğleniyoruz ya da onlara tapıyoruz; ama kadınların kendilerinden gelen hiçbir şey yok. Hâlâ nasıl yaşadıkları, neler hissettikleri ya da tam olarak neler yaptıkları hakkında en ufak bir bilgimizin olmadığına inanıyorum. İnsan erkekse, yalnızca genç kadınlardan aşk ilişkileri hakkında sırlar öğrenebiliyor. Ama kırklı yaşlarındaki kadınların yaşamları, evlenmemiş kadınların, çalışan kadınların, halalarının gibi kadınların ya da Bayan Thornbury’nin veya Bayan Allan’ın yaşamları – insan onlar hakkında en ufak bir şey bilmiyor. Size anlatmazlar. Ya korkuyorlar ya da erkeklere davranma biçimleri böyle. Gördüğünüz gibi, öne çıkan hep erkeğin görüşü. Bir demiryolu trenini düşünün: Sigara içmek isteyen erkekler için on beş vagon. Bu sizin tepenizi attırmıyor mu? Ben kadın olsaydım birilerinin beynini dağıtırdım. Bize bol bol gülmüyor musunuz? Bütün bunlar size büyük bir düzenbazlık gibi gelmiyor mu? Siz, yani – bütün bunlar sizi nasıl etkiliyor?”

Hewett’in öğrenmekteki kararlılığı konuşmalarına anlam kazandırmakla birlikte, Rachel kapana kısılmış gibi hissediyordu; Hewet giderek daha fazla üsteliyor, her şeyi olduğundan önemli gösteriyordu. Yanıt vermesi biraz zaman aldı; bu süre içinde, yaşamının yirmi dört yılını, bazen bir noktaya bazen bir başkasına ışık tutarak, tekrar tekrar gözden geçirdi – halaları, annesi, babası; sonunda zihni halalarıyla babasına ta-

kılıp kaldı ve Rachel onları bu uzaklıktan kendisine nasıl görünüyorsa öyle anlatmaya çalıştı.

Babasından çok korkarlardı. Babası evde, her sabah *Times*'da betimlenen koca dünyaya onun aracılığıyla tutundukları büyük, belirsiz bir güçtü. Ama evin gerçek yaşamı bundan oldukça farklı bir şeydi. Bu, Bay Vinrace'ten bağımsız olarak süren, kendini ondan gizleyen bir yaşamdı. Babası onlara karşı dostça, ama küçümser bir tavır içindeydi. Rachel hep onun görüş açısının haklı olduğunu, temelinde bir insanın yaşamının bir başkasının yaşamından daha önemli olduğu ülküsel bir ölçeğin olduğunu ve bu ölçekte onların, babasından çok daha az önemli olduğunu kabul etmişti. Ama buna gerçekten inanıyor muydu? Hewet'in sözleri onu düşündürmüştü. Babasına her zaman boyun eğmişti, tıpkı onlar gibi, ama gerçekte onu etkileyen halalarıydı; evdeki yaşantılarının zarif, sıkı dokunmuş özünü kuran halaları. Onlar babası kadar muhteşem değildiler ama babasından daha doğaldılar. Rachel'in bütün hiddeti onlara karşı olmuştu; böyle yakından incelediği, parçalayıp atomlarına ayırmayı böyle hararetle istediği, onların dünyasıydı, dört öğünüyle, dakikliğiyle, saat on buçukta merdivenlerde görülen hizmetkârlarıyla. Bu düşüncelerin ardından başını kaldırıp baktı ve şöyle dedi:

"Bunun bir tür güzelliği var – işte tam bu anda orada, Richmond'da birşeyler kuruyorlar. Belki tümüyle yanılıyorlar, ama bunun bir tür güzelliği var," diye yineledi. "Kurdukları şey öyle bilinçsiz, öyle alçakgönüllü ki. Yine de birşeyler hissediyorlar. İnsanlar öldüğünde umursuyorlar. Yaşlı kızkuruları hep birşeyler yapar. Ne yaptıklarını pek bilmiyorum. Yalnızca, onlarla yaşarken hissettiğim buydu. Bu çok gerçektir."

Halalarının Walworth'e, bacakları tutmayan gündelikçi kadınlara, şunun bunun için yapılan toplantılara, şuraya buraya yaptıkları küçük yolculukları gözden geçirdi, tamı tamına ne yapmaları gerektiğine dair kesin bir görüşten doğan küçücük hayır işlerini, özgeciliklerini, dostluklarını, beğenilerini, alışkanlıklarını; bütün bunları, dökülen, sayısız günler boyunca dökülerek bir ortam yaratan, katı bir kütle, bir art alan oluşturu-

ran kum zerreleri gibi gördü. Bunu düşündüğü sırada Hewet onu inceliyordu.

"Mutlu muydunuz?" diye sordu.

Rachel yine başka bir şeye dalmıştı; Hewet onun olağandışı bir canlılıkla kendine dönmesini sağladı.

"İkisi de," diye yanıtladı. "Mutluydum ve mutsuzdum. Bunun nasıl bir şey olduğunu bilemezsiniz – genç bir kadın olmanın." Dosdoğru ona baktı. "Korkular ve ıstıraplar var," dedi, küçücük bir kahkaha belirtisini bile kaçırmamak istercesine gözünü ondan ayırmadan.

"Buna inanabilirim," dedi Hewet. Rachel'in bakışına kusursuz bir içtenlikle karşılık verdi.

"İnsanın sokaklarda gördüğü kadınlar," dedi Rachel.

"Fahişeler mi?"

"Onları öpen erkekler."

Hewet başıyla onayladı.

"İnsanın tahmin ettiği şeyler."

"Size hiç anlatan olmadı mı?"

Rachel, başını iki yana salladı.

"Sonra," diye başlayıp durdu. Burada, daha önce hiç kimse-
nin içeri sızmadığı o kocaman yaşam alanı işe karışıyordu. Babası, halaları, Richmond Parkı'ndaki yürüyüşler, saati saatine ne yaptıkları hakkında söylemiş olduğu her şey yalnızca yüzeydeydi. Hewet onu izliyordu. Bunu da tarif etmesini istemiş miydi acaba? Neden bu kadar yakınında oturuyor, gözlerini ondan ayırmıyordu? Neden bu arayışa, bu ıstıraba bir son vermiyorlardı? Neden yalnızca birbirlerini öpmüyorlardı? Rachel onu öpmek istiyordu. Ne var ki hep sözü uzatıp duruyordu.

"Bir kız, bir oğlandan daha yalnızdır. Ne yaptığı kimsenin şu kadarcık umurunda değildir. Ondan hiçbir şey beklenmez. Çok güzel değilseniz kimse söylediklerinizi dinlemez... Benim hoşuma giden de bu," diye ekledi canlılıkla, bu onu çok mutlu eden bir anıymışçasına. "Richmond Parkı'nda kendi kendime şarkı söyleyerek yürümek ve bunun hiç kimse için şu kadarcık önemli olmadığını bilmek hoşuma gidiyor. Olup bitenleri görmek hoşuma gidiyor – tıpkı o gece siz bizi görmezken bizim

sizi görmemiz gibi – bu özgürlük hoşuma gidiyor – rüzgâr olmak ya da deniz olmak gibi bir şey.” Ellerini garip bir hareketle savurarak dönüp denize baktı. Dans ederek göz alabildiğine uzanan deniz hâlâ masmaviydi, ama üzerindeki ışık daha sarıydı ve bulutların rengi flamingo kırmızısına dönmekteydi.

O konuşurken Hewet’in zihninden yoğun bir bunalım hissi geçiyordu. Rachel’in hiçbir zaman bir insanı diğerinden daha fazla umursamayacağı açıkça görülüyordu; belli ki ona karşı kayıtsızdı; birbirlerine çok yaklaşmış gibi görünüyorlardı, sonra her zamanki kadar uzaklaşıyorlardı ve Rachel’in dönerken yaptığı hareketin tuhaf bir güzelliği vardı.

“Saçmalık,” dedi Hewet ansızın. “İnsanları seviyorsunuz. Sizi hayran olunması hoşunuza gidiyor. Hirst’e hınç duymanızın gerçek nedeni, onun size hayran olmaması.”

Rachel bir süre yanıtlı vermedi. Sonra dedi ki:

“Bu, büyük olasılıkla doğru. Elbette insanları seviyorum – tanıştığım insanların neredeyse hepsini seviyorum.”

Denize arkasını dönerek Hewet’a eleştirel olsa da dostça gözlerle baktı. Her zaman yiyecek yeterince et, soluyacak yeterince temiz hava bulmuş biri olarak yakışıklı olduğu söylenebilirdi. Baş büyükü; gözleri de iriydi; bakışları genellikle dalgın olmakla birlikte etkili de olabiliyordu; dudaklarıysa duyarlıydı. İnsan onu epeyce tutkulu, canlılığı ara ara gidip gelen, gerçeklerle pek de ilişkisi olmayan ruh hallerinin insafına kalmaya yatkın bir adam olarak görebilirdi; hem hoşgörülü hem de güç beğenen bir adam. Alnının genişliği düşünme yeteneğini gösteriyordu. Rachel’in ona bakışındaki ilgi sesinde de işitiyordu.

“Nasıl romanlar yazıyorsunuz?” diye sordu.

“Sessizlik hakkında bir roman yazmak istiyorum,” dedi Hewet; “insanların söylemediği şeyler hakkında. Ama bunun güçlükleri sınırsız.” İçini çekti. “Ne var ki bu sizin umurunuzda değil,” diye devam etti. Rachel’a neredeyse haşın bir bakışla baktı. “Kimsenin umurunda değil. Bir romanı okumanızın tek nedeni yazarın ne tür bir insan olduğunu ve eğer onu tanıyor-sanız hangi arkadaşlarını romanına koyduğunu görmek. Ro-

manın kendisine gelince, kavrayışın bütünü, insanın meseleyi nasıl gördüğü, onun hakkında ne hissettiği, başka şeylerle bağlantısını nasıl kurduğu, milyonda bir kişi bile bununla ilgilenmiyor. Yine de bazen bütün dünyada yapmaya değer başka bir şeyin olup olmadığını merak ediyorum. Şu ötekiler,” oteli işaret etti, “hep elde edemeyecekleri birşeyleri istiyorlar. Ama yazmanın, yazma girişiminin bile, sıradışı bir doyumunu var. Az önce söylediğiniz doğru: İnsan birşeyler olmayı istemiyor, yalnızca birşeyleri görmesine izin verilmesini istiyor.”

Gözlerini dikmiş denize bakarken, sözünü ettiği doyumun birazı yüzüne gelmişti.

Bunalma sırası şimdi Rachel'daydı. Hewet yazmaktan söz ederken birdenbire duygusuzlaşmıştı. Hiçbir zaman hiç kimseyi umursamayabilirdi; Rachel'in neredeyse canını acıtacak kadar üstüne geldiğini hissettiği bütün o arzu, Hewet'in onu tanıma, ona ulaşma arzusu tümüyle yok olup gitmişti.

“İyi bir yazar mısınız?” diye sordu.

“Evet,” dedi Hewet. “Birinci sınıf değilim elbette; ikinci sınıf iyiyim; hemen hemen Thackeray kadar iyi diyebilirim.”

Rachel şaşırıp kalmıştı. Bir kere, Thackeray'e ikinci sınıf dendiğini duymak onu şaşırtmıştı; ayrıca, görüş açısını, günümüzde büyük yazarların olabileceğine, varsa bile, tanıdığı herhangi birinin büyük bir yazar olabileceğine inanacak kadar genişletemiyordu; Hewet'm özgüveni onu hayretler içinde bırakmıştı; Hewet ise gitgide daha da uzaklaşıyordu.

“Diğer romanım,” diye sözlerini sürdürdü Hewet, “bir fikre – beyefendi olma fikrine saplanması olan genç bir adam hakkında. Yılda yüz sterlinle Cambridge'de yaşamayı başarıyor. Bir ceketi var; bir zamanlar çok iyi bir ceketmiş. Ama pantolonu – o kadar da iyi değil. Neyse, sabahın erken saatlerinde Serpentine kıyılarında yaşadığı bir serüven sayesinde Londra'ya gidip seçkin bir topluluğa giriyor. Yalanlar söylemeye itiliyor – gördüğünüz gibi, amacım, ruhun aşama aşama çürüyüşünü göstermek– Devonshire'da büyük bir toprak sahibinin oğlu olduğunu söylüyor. Bu arada ceket giderek eskimekte; pantolonu giymeye de pek cesaret edemiyor. Muhteşem bir sefahat akşa-

minin ardından sefil adamın bu giysileri süzüşünü hayal edebiliyor musunuz – onları yatağın ucuna asışını, bir tümüyle aydınlığa, bir gölgeye yerleştirip onlar mı kendisinden, kendisi mi onlardan uzun yaşayacak diye merak edişini? Zihninden intiharla ilgili düşünceler geçiyor. Bir de dostu var, Uxbridge yakınlarındaki tarlalarda tuzak kurduğu küçük kuşları satarak her nasılsa geçimini sağlayan bir adam. Her ikisi de bilgin. Böyle açlıktan kıvranan, kızarmış ringa balığının yanında yarım litre siyah bira içerken size Aristoteles'ten alıntılar yapan bir iki sefil yaratık tanıyorum. Kahramanımı bütün koşullarda göstermek için son moda yaşantıyı da uzun uzadıya betimlemem gerekecek. Kahramanımın, doru kırsağını durdurma şansını yakaladığı Leydi Theo Bingham Bingley, yaşlı, çok zarif bir Muhafazakâr lordun kızı. Eskiden gitmiş olduğum türden partileri betimleyeceğim – bilirsiniz, en son çıkan kitabı masalarının üstünde bulundurmaktan hoşlanan son moda aydınlar. Partiler verirler, nehir partileri, oyunlar oynadığınız partiler. Olayları hayal etmenin güç bir yanı yok; güçlük, onları biçimlendirmekte – Leydi Theo gibi sürüklenip gitmemekte. Onun için her şey felaketle sonlandı, zavallı kadın, çünkü kitap, tasarladığım haliyle, derin ve bayağı bir saygıdeğerlikle sonlanacaktı. Babası tarafından reddedilerek kahramanımla evleniyor; kahramanımın emlakçılık yapmaya başladığı Croydon kasabasının dış kesimlerinde, sıcacık küçük bir köşkte yaşıyorlar. Her şeye rağmen kahramanım gerçek bir beyefendi olmayı hiçbir zaman başaramıyor. Kitabın ilginç yanı da bu. Size okumak isteyeceğiniz türden bir kitapmış gibi geldi mi?" diye sordu; "belki de Stuart tragedyamı daha çok beğenirdiniz," diye devam etti, onun yanıt vermesini beklemeden. "Düşüncem şu ki, geçmişin, sıradan tarihsel roman yazarının saçma gelenekleriyle tamamen harap ettiği belirli bir güzelliği var. Ay, Göklerin Naibi oluveriyor. İnsanlar atlarına mahmuzlarıyla vuruyorlar falan filan. İnsanları sanki tam olarak bizimle aynılar gibi ele alacağım. Bunun üstünlüğü şu ki, modern koşullardan bağımsız olunca, insan onları bizim gibi yaşayan insanlardan daha yoğun, daha soyut kılabiliyor."

Rachel bütün bunları dikkatle, ama biraz şaşkınlık içinde dinlemişti. İkisi de kendi düşüncelerine dalarak oturdu.

"Ben Hirst gibi değilim," dedi Hewet, bir duraklamanın ardından; düşünceli bir tavırla konuşuyordu; "insanların ayaklarının arasında tebeşirle çizilmiş halkalar görmüyorum. Bazen keşke görsem diyorum. Bana fazlasıyla karmaşık ve karışık geliyor. İnsan bir türlü bir karara varamıyor; yargıda bulunma yeteneği giderek azalıyor. Size de böyle geliyor mu? Sonra, insan herhangi birinin ne hissettiğini asla bilemiyor. Hepimiz karanlıktayız. Bulup ortaya çıkarmaya çalışıyoruz, ama bir insanın başka bir insanla ilgili fikirlerinden daha gülünç bir şey hayal edebiliyor musunuz? İnsan, bildiğini sanarak yoluna devam ediyor; ama gerçekte bilmiyor."

Bunu söylerken dirseğine yaslanmış, öğle yemeğindeki Rachel'la halalarını temsil eden taşları tekrar tekrar düzenliyordu. Rachel'la olduğu kadar kendi kendisiyle de konuşmaktaydı. Yoğun bir biçimde geri dönmüş olan o arzuya, onu kollarına alma, dolaylılığa bir son verme, tam olarak ne hissettiğini açıklama arzusuna karşı mantığını kullanıyordu. Söyledikleri inandıklarına tersti; onun hakkında önemli olan her şeyi biliyordu; bunları çevrelerindeki havada hissediyordu; ama hiçbir şey söylemedi; taşları düzenlemeyi sürdürdü.

"Sizden hoşlandım; siz de benden hoşlandınız mı?" dedi Rachel birdenbire.

"Sizden sınırsız ölçüde hoşlandım," diye yanıtladı Hewet, beklenmedik bir biçimde söylemek istediklerini söyleme fırsatı verilen birinin iç rahatlığıyla konuşarak. Çakıl taşlarını oynatmayı bıraktı.

"Birbirimize Rachel ve Terence diyemez miyiz?" diye sordu.

"Terence," diye yineledi Rachel. "Terence – bir baykuşun çığlığına benziyor."

Ansızın bastırıveren bir neşeyle başını kaldırıp baktı; zevkten irileşmiş gözlerle Terence'a bakarken arkalarında gökyüzünün uğradığı değişikliği fark etti. Elle tutulur mavi gün soluklaşarak daha uçuk, daha göksel bir maviye dönmüştü; bulutlar pembeydi, çok uzaklarda toplaşıp birbirlerine yaklaştımlardı;

yürüyüşlerine başladıkları güneye özgü akşamüstü sıcaklığı, yerini akşamın huzuruna bırakmıştı.

“Geç olmuş galiba!” dedi.

Saat neredeyse sekiz olmuştu.

“Ama saatin sekiz olmasının burada bir önemi yok, öyle değil mi?” diye sordu Terence, ayağa kalkıp yeniden kasabanın merkezine yöneldiklerinde. Zeytin ağaçlarının arasındaki küçük bir patikada tepeden aşağı oldukça hızlı bir biçimde yürümeye başladılar.

Birbirlerine daha yakın hissediyorlardı, çünkü saatin sekiz olmasının Richmond’da ne anlama geldiğiyle ilgili bir bilgiyi paylaşıyorlardı. Yan yana sığabilecekleri kadar yer olmadığından, Terence önde yürüyordu.

“Tahminimce, benim roman yazmakla yapmak istediğim şey senin piyano çalarken yapmak istediğine çok benziyor,” diye söze başladı, dönüp omzunun üzerinden konuşarak. “Şeylerin arkasında ne olduğunu bulup ortaya çıkarmak istiyoruz, öyle değil mi? – Aşağıdaki ışıklara bak,” diye devam etti, “gelişigüzel sağa sola saçılmışlar. Hissettiğim şeyler bana tıpkı ışıkların geldiği gibi geliyor... Onları birleştirmek istiyorum... Şekiller oluşturan havai fişeklerden hiç gördün mü?.. Ben şekiller oluşturmak istiyorum... Senin yapmak istediğin de bu mu?”

Artık yola çıkmışlardı; yan yana yürüyebiliyorlardı.

“Piyano çalarken mi? Müzik farklı... Ama ne demek istediğini anlıyorum.” Kuramlar uydurmaya, kuramlarını birbiriyle uzlaştırmaya çalıştılar. Hewet’in hiç müzik bilgisi olmadığından, Rachel onun bastonunu alıp Bach’ın füglarini nasıl yazdığını açıklamak için ince beyaz toprağın üzerine şekiller çizdi.

“Benim müzik yeteneğim,” diye açıkladı Hewet bu gösterimlerin birinden sonra, yürümeye devam ederlerken, “icat ettiği simgeleştirme yöntemini bana öğretmeye çalışan, memleketimdeki köy orgcusu tarafından harap edildi, sonuçta ezgi çalmayı hiçbir zaman öğrenemedim. Annem müziğin oğlan çocuklarına uygun, erkekçe bir şey olmadığını düşünüyordu; benim sıçanları, kuşları öldürmemi istiyordu – taşrada yaşamının en kötü yanı bu. Devonshire’da oturuyoruz. Dünyanın

en güzel yeridir. Yalnız – yetişkinliğe erişince memlekette yaşamak hep güç olur. Kız kardeşlerimden birini tanımanı isterim... Ah, işte sizin bahçe kapısı–” Kapıyı iterek açtı. Bir an durakladılar. Rachel onu içeri davet edemedi. Yine karşılaşmayı umduğunu söyleyemedi; söylenecek hiçbir şey yoktu; bu nedenle tek söz etmeden kapıdan içeri girdi; çok geçmeden gözden kayboldu. Hewet onu gözden yitirir yitirmez o eski huzursuzluğun öncekinden daha da şiddetli olarak geri geldiğini hissetti. Konuşmaları, tam da söylemek istediği şeyleri söylemeye başlarken orta yerinde kesilmişti. Her şeye rağmen ne söyleyebilmişlerdi ki? Söyledikleri şeyleri zihninden geçirdi, burgaçlar halinde dönüp durarak, bütün zamanı tüketmiş olan, onları birbirlerine böyle yaklaştırıp böyle uzaklara savuran, sonunda onu böyle doyumsuz, Rachel'ın ne hissettiği, nasıl biri olduğu hakkında böyle bilgisiz bırakan, gelişigüzel, gereksiz şeyleri. Konuşmanın, yalnızca konuşup durmanın ne yararı vardı ki?

XVII. Bölüm

.....

Mevsimin en civcivli zamanı gelmişti; İngiltere'den gelen her gemi Santa Marina kıyılarına otele çıkacak birkaç kişi bırakıyordu. Ambrose'larm, otelin insan sıcaklığından yoksun ortamından uzaklaşabilecekleri bir evlerinin olması yalnızca Hirst'le Hewet için değil, Elliot'lar, Thornbur'ler, Flushing'ler, Bayan Allan ve Evelyn M.'nin yanı sıra, kimliklerinin ayrıntıları pek az bilindiğinden, Ambrose'ların birer adları olduğunu bile fark etmedikleri başka kimseler için de gerçek bir haz kaynağıydı. Biri büyük biri küçük iki binanın arasında bir tür bağlantı kurulmuştu, öyle ki günün büyük bölümünde binalardan birindekiler diğerinde neler olup bittiğini kestirebiliyorlardı; "köşk" ve "otel" sözcükleri iki ayrı yaşam düzenini çağrıştırır olmuştu. Tanışıklıklar gelişerek arkadaşlığa dönüşüyordu, çünkü Bayan Parry'nin oturma odası aracılığıyla kurulan o tek bağ, kaçınılmaz olarak, İngiltere'nin farklı bölgelerine uzanan başka birçok bağı ayırmıştı; düzenli İngiliz yaşantısının destekleyici art alanından yoksun olduklarından, bu bağlaşımlar kimi zaman kuşku uyandıracak kadar kırılgan, kimi zamansa acı verecek kadar yoğundu. Ayın ağaçlar arasından yusuvarlak ortaya çıktığı bir gece, Evelyn M., Helen'a yaşam öyküsünü anlatıp onun ebedi dostluğunu istedi; başka bir keresinde, sırf

bir iç geçirme, bir duraklama ya da düşüncesizce söylenmiş bir söz yüzünden zavallı Bayan Elliot, gururunu inciten bu soğuk, kurumlu kadınla bir daha asla görüşmemeye yemin ederek köşkü neredeyse gözyaşları içinde terk etti; gerçekten bir daha hiç görüşmediler. Bu kadar zayıf bir arkadaşlığın parçalarını biraraya getirmek için uğraşmaya değmezdi.

Hewet, şu sıralar köşkte, "Sessizlik ya da İnsanların Söylemediği Şeyler" adını alacak olan romanın bazı bölümleri için gerçekten mükemmel malzeme bulabilirdi. Helen'la Rachel çok sessizleşmişlerdi. Bir sırtın varlığını sezen ve Rachel'in bunu ondan saklamaya niyetli olduğuna karar veren Bayan Ambrose, anlayış gösterip saygılı davranıyordu, ama bu nedenden ötürü ikisi de tuhaf bir ketumluk içindeydiler. Her konudaki görüşlerini paylaşıp, bir fikrin peşine düşerek bir yerlere gitmek yerine, çoğunlukla, gördükleri insanlar hakkında yorum yapmak için konuşuyorlardı; aralarındaki sır, Thornbury'lerle Elliot'lar hakkında söyledikleri şeylerde bile kendini hissettiriyordu. Yargılarında her zaman sakın kalan, duygularına kapılmayan Bayan Ambrose şimdilerde kötümserliğe daha yatkındı. Bireylere karşı haşın olmamakla birlikte, yazgının sevecenliği, kader, uzun vadede olacak olanlar hakkında kuşkucuydu ve bütün bunların çoğu kez, iyi şeyler hak eden insanların aleyhinde işlediğini düşünüyordu. Bu kuramı bile, karmaşanın utkulu olduğu, şeylerin hiçbir neden olmaksızın olageldiği, herkesin bir yanılsama ve bilgisizlik içinde el yordamıyla aranıp durduğu bir kuramın hatırına çöpe atmaya hazırdı. Memleketten gelen bir mektubu bahane ederek bu görüşleri yeğenine anlatırken belirgin bir zevk duydu: Mektup iyi haberler veriyordu, ama kötü haberler de verebilirdi pekala. Tam şu anda çocuklarının her ikisinin de motorlu taşıtların altında kalmadığını, cesetlerinin yerde yatmadığını nereden biliyordu? "Başkalarının başına geliyor: Benim başıma neden gelmesin?" diye akıl yürütecekti, beklenen kederin etkisiyle yüzü metin bir ifadeye bürünürken. Bu görüşler ne denli içtenlikli olursa olsun, bunları çağrıştıran, kuşkusuz, yeğeninin zihninin mantıksız durumuydu. Zihni öyle dalgalanıyor, sevinçten umut-

suzluğa öyle hızlı geçiyordu ki, karşısına sağlam, sağlam olduğu kadar karanlık bir kaniyle çıkmak gerekli görünüyordu. Belki de Bayan Ambrose konuşmayı bu yana çekmekle Rachel'in aklından geçenlerin ne olduğunu ortaya çıkarabileceğini düşünüyordu, ama bir yargıya varmak gücü, çünkü Rachel kimi zaman söylenen en kasvetli şeye bile katılırken, başka zamanlarda dinlemeyi reddediyor, kahkahalarıyla, gevezelikleriyle, aşırı alaycılığıyla ve "bir kuzgunun balçıkta gıklayışı" diye adlandırdığı şeyin patlamasına yol açabildiği azgın öfkesiyle, Helen'in kuramlarını boğazına tikiyordu.

"Bu olmadan da yeterince zor," dedi.

"Ne zor?" diye sordu Helen.

"Yaşam," diye yanıtladı Rachel; sonra ikisi de sustu.

Helen, yaşamın neden zor olduğuyla, belki de bir saat sonra yaşamın neden, Rachel'in gözlerinin onu izleyen bir gözlemciye gerçek bir coşkuyu yansıttığı harika ve capcanlı bir şey oluverdiğiyle ilgili kendince sonuçlar çıkarabilirdi. İnancına sadık olarak, karışmaya yeltenmedi, oysa daha ilkesiz biri için onu biraz sıkıştırıp her şeyi öğrenmenin çok kolay olabileceği o zayıf bunalım anları yeterince çoktu; belki Helen'in bu yolu seçmeyişi Rachel'i da üzüyordu. Bütün bu ruh halleri, Helen'in, çığlayana doğru ilerleyen bir nehrin hızlı, daha hızlı, daha da hızlı akmasına benzettiği genel bir izlenim yaratıyordu. İçinden, Dur! diye haykırmak geliyordu ama Dur! diye haykırmanın bir yararı olsaydı bile şeylerin kendi yollarını tutmasının en iyisi olduğunu düşünerek bundan kaçınırdı, su akıyordu çünkü yeryüzü onun akmasını sağlamak üzere biçimlendirilmişti.

Rachel ise gözlenmekte olduğundan ya da tavrında dikkat çekici herhangi bir şeyin bulunduğundan hiç kuşkulanmıyormuş gibi görünüyordu. Ona ne olmuştu, bilmiyordu. Zihni, Helen'in benzetmesindeki akan suyla aynı durumdaydı. Terence'yi görmek istiyordu; o yokken durmaksızın onu görmeyi diliyordu; onu görmeyi özlemek bir ıstıraptı; onun yüzünden ıstıraplar gününün her yanını kuşatıyordu, ama yaşamını yöneten bu gücün nereden çıktığını kendine hiç sormadı. Rüzgârın durmaksızın aşağı doğru bastırdığı bir ağaç, rüzgâr tarafından

aşağı bastırılmanın sonuçlarını ne kadar ölçüp biçerse, Rachel da herhangi bir sonuç hakkında o kadar düşünüyordu.

Yürüyüşlerinden bu yana geçen iki ya da üç hafta içinde, Terence'tan gelen yarım düzine pusula çekmecesinde birikmişti. Onları okuyup bütün sabahı mutluluktan afallayarak geçiriyordu; kendini çözümleme becerisi, pencerenin dışındaki güneşli toprağın kendi rengini, sıcaklığını çözümleme becerisinden fazla değildi. Böylesi ruh hallerindeyken okumak ya da piyano çalmak olanaksız geliyordu, kıpırdamak bile istemiyordu. Zaman, o farkına varmadan geçiyordu. Karanlık olunca otelin ışıkları onu pencereye çekiyordu. Yanıp sönen ışıklardan biri Terence'ın penceresindeki ışıktı: Orada oturmuş, belki okuyordu, ya da kitapları birbirinin peşi sıra raftan çekerek bir aşağı bir yukarı yürüyordu; şimdi yeniden sandalyesine oturmuştu; Rachel onun ne düşündüğünü hayal etmeye çalıştı. Duragan ışıklar, Terence'ın, çevresinde devinen insanlarla oturduğu odaları belirtiyordu. Otelde kalan herkesin kendine özgü bir romantikliği, ilginçliği vardı. Onlar sıradan insanlar değillerdi. Bilgeligi Bayan Elliot'a, güzelliği Susan Warrington'a, muhteşem bir canlılığı Evelyn M.'ye uygun görüyordu, çünkü Terence onlarla konuşuyordu. Bunalımlı ruh hallerini de aynı şekilde dışa vurmuyor, içine atıyordu. Zihni, dışarıdaki manzaranın bulutlar altında, karanlıkta, rüzgâr ve doluyla acımasızca kırbaçlanan hali gibiydi. Yine edilgin bir biçimde, acıya karşı korumasız, sandalyesinde oturuyordu; Helen'in hayalperest ya da kasvetli sözleri, onu yaşamın güçlüğü karşısında haykırmayı için dürtten küçük oklar gibiydi. Tüm ruh hallerinin içinde en iyisi, bu duygu geriliminin yine hiç neden olmaksızın gevşediği ruh halleriydi; yaşam her zamanki gibi devam ediyordu, yalnız, yaşanan olaylarda daha önceleri bilinmeyen bir sevinç ve renk oluyordu; bu olayların o ağaçta görmüş olduğuna benzer bir anlamları vardı: Geceler, onu günden ayıran siyah parmaklıklardı; bütün günleri bir tek uzun, kesintisiz duyguya dönüştürmek isterdi. Bu ruh halleri doğrudan ya da dolaylı olarak Terence'ın varlığından veya onu düşünmekten kaynaklandığı halde ona âşık olduğunu kendi

kendisine hiç söylememiş, böyle şeyler hissetmeyi sürdürürse neler olacağını da hiç düşünmemişti, öyle ki Helen'in çağlayana doğru ilerleyen nehir imgesi gerçeklerle büyük benzerlik içindeydi ve Helen'in kimi zaman hissettiği telaşı haklı çıkarıyordu.

İçindeki garip, çözümlenmemiş duygularla, zihni üzerinde herhangi bir etkisi olabilecek bir tasarı kurmayı beceremiyordu. Kendini rastlantıların merhametine terk etmişti, bir gün Terence'ı özlüyor, ertesi gün onunla buluşuyor, mektuplarını her zaman şaşkınlıktan sıçrayarak alıyordu. Kur yapma sürecinin ilerleyişi konusunda deneyimli herhangi bir kadın, bütün bunlardan ona en azından üzerine gideceği bir kuram verecek belirli kanılar edinirdi; ama daha önce hiç kimse Rachel'a âşık olmamıştı; o da hiçbir zaman kimseye âşık olmamıştı. Üstelik, *Uğultulu Tepeler*'den *İnsan*, *Üstün İnsan*'a ve Ibsen'in oyunlarına kadar, okumuş olduğu kitapların hiçbirinde aşkla ilgili çözümler, kadın kahramanların onun şimdi hissetmekte olduğu şeyi hissettiğini akla getirmiyordu. Duygularının adı yokmuş gibi geliyordu ona.

Terence'la sık sık buluşuyordu. Buluşmadıkları zamanlarda Terence bir kitapla birlikte ya da bir kitap hakkında pusulalar gönderiyordu, çünkü, ne de olsa, o yaklaşma girişimini gözardı etmeyi başaramamıştı. Ama kimi zaman üst üste birkaç gün gelmediği ya da yazmadığı oluyordu. Tekrar buluştukları zaman, buluşmalarında canlandırıcı bir sevinç ya da tedirgin edici bir umutsuzluk olabiliyordu. Bütün vedalaşmalarının üzerinde, her ikisini de doyumsuz bırakan bir yarıda kesilmişlik hissi asılı kalıyordu; aynı duyguyu paylaştıklarından habersizlerdi.

Rachel kendi duygularından habersizse, onunkilerden büsbütün habersizdi. Önceleri Terence bir tanrı gibi hareket ediyordu; onu daha iyi tanımaya başladığında hâlâ ışığın merkezidi, ama bu güzellik harika bir güçle, Rachel'ı atılğan, kendinden emin kılma gücüyle birleşiyordu. Kendisinde bulunduğunu hiç tahmin etmediği duyguların, güçlerin, ve dünyada, bu zamana kadar bilinmeyen bir derinliğin farkına varıyordu. İlişkilerini düşünürken, akıl yürütmekten çok, görüyordu,

Terence'in ne hissettiği hakkındaki kendi görüşünü, onun, gelip yanbaşımda dursun diye odanın karşı tarafına çizilmiş bir resmiyle simgeliyordu. Odanın bir tarafından öteki tarafına bu geçiş, bedensel bir duyuma neden oluyordu, ama bunun ne anlama geldiğini bilmiyordu.

Zaman, yüzeyde dingin, parlak bir görünümle böyle akıp gidiyordu. İngiltere'den mektuplar geliyordu, Willoughby'den mektuplar geliyordu; günler, yılı biçimlendiren küçük olayları biriktiriyorlardı. Dış görünüşte, Pindaros'un odlarından üçü onarılmış, Helen nakışından yaklaşık on iki santimetre katetmiş ve St. John bir oyunun ilk iki perdesini tamamlamıştı. Artık Rachel'la çok iyi arkadaş olduklarından, bunları yüksek sesle ona okuyordu; Rachel, ritimlerdeki maharetten, sıfatların çeşitliliğinden ve bunların yanı sıra onun Terence'in dostu olduğu gerçeğinden öyle samimi etkileniyordu ki, St. John, hukuyla değil de edebiyatla uğraşmak için mi doğmuş olduğunu merak etmeye başlamıştı. Birden fazla çiftle pek çok bekâr insan için derin düşünceler ve ani açıklamalar zamanıydı.

Rachel'la İspanyol hizmetçi dışında köşkteki kimsenin pek umurunda olmayan bir pazar günüydü. Rachel hâlâ kiliseye gidiyordu, çünkü Helen'a göre bu konuda düşünme zahmetine hiç katlanmamıştı. Daha önce otelde ayın düzenlemiş olduklarından, bahçeden ve otelin salonundan geçmenin ona keyif vereceğini umarak, Terence'i göreceğinden ya da onunla konuşma fırsatını bulacağından çok kuşkulu olduğu halde, oraya gitti.

Oteldeki konukların büyük çoğunluğu İngiliz olduğundan, pazar günüyle çarşamba günü arasında neredeyse İngiltere'deki kadar fark vardı; pazar günü burada da oradaki gibiydi, yoğun iş günlerinin dilsiz kara hayaleti ya da tövbekâr ruhu. İngilizler gün ışığını solduramıyorlardı, ama mucizevi bir biçimde saatleri yavaşlatabiliyor, olayları yavanlaştırabiliyor, öğünleri uzatabiliyor, hizmetkârlarla komilerin bile sıkıntılı ve edepli bir tavır takınmasına yol açabiliyorlardı. Herkesin en iyi giysilerini giymesi genel etkiyi güçlendiriyordu; hanımların hiçbirisi tertemiz kolalanmış kombinezonunu kıvrımadan oturamıyor,

beylerin hiçbirisi kaskatı gömlek önünden gelen ani bir hisırtı olmaksızın soluk alamıyordu.

Saatın kolları on bire yaklaştığında, kırmızı yapraklı küçük kitaplarını elleriyle kavrayan çeşitli insanlar yavaş yavaş salon-da toplanmaya başladılar. Tombul, kara bir suret, çevresinde-kilerin farkında olduğu halde selamları kabul etmemeyi yeğ-lermiş gibi dalgın bir ifadeyle salondan geçip koridorun aşağı-sında gözden kaybolduğunda saat on bire birkaç dakika kaldı-ğını gösteriyordu.

“Bay Bax,” diye fısıldadı Bayan Thornbury.

Küçük topluluk tombul kara suretle aynı yöne doğru hare-ket etmeye başladı. Onlara katılmak için hiçbir çaba gösterme-yen insanların acayip bakışları altında, bir istisnayla, yavaş ya-vaş, dikkatle merdivenlere yöneldiler. İstisna, Bayan Flus-hing'di. Koşa koşa merdivenlerden aşağı inip uzun adımlarla salondan geçti, soluk soluğa tören alayına katılarak heyecanlı bir fısıltıyla Bayan Thornbury'e, “Nereye, nereye?” diye sordu.

“Hepimiz gidiyoruz,” dedi Bayan Thornbury usulca; çok geç-mededen ikişer ikişer merdivenlerden iniyorlardı. Rachel ilk inen-lerin arasındaydı. Terence'la Hirst'ün kara birer ciltle değil de, St. John'ın kolunun altında taşıdığı, açık mavi renk bir kumaşla ciltlenmiş, incecik bir tek kitapla en arkadan geldiğini görmedi.

Kilise, keşişlerin eski kilisesiydi. Yüzlerce yıl boyunca Ku-das ayinini tekrarladıkları, soğuk ay ışığında kefareti ödedikle-ri, kahverengi eski resimlere ve duvar oyuklarında şükran du-asıyla ellerini kaldırmış duran aziz yontularına taptukları der-in, serin bir yerdi. Katolik tapınmadan Protestan tapınmaya geçişte köprüyü, ayinlerin olmadığı, burada yağ kavanozları-nın, içkilerin ve katlanır koltukların istiflendiği bir terk edil-mişlik zamanı kurmuştu; otel gelişirken dinsel bir topluluk burayı ele geçirmiş, cilalanmış sarı renkli birkaç sıra ve şarap rengi taburelerle döşemişti; küçük bir vaiz kürsüsü ve sırında İncil taşıyan, pirinçten bir kartalı vardı, çeşitli zamanlarda so-fu kadınlar buraya kare biçiminde çirkin halılar ve adlarının baş harflerini altın sırmalarla yazdıkları, ağır işlemelerle be-zenmiş uzun nakış şeritleri yerleştirmişlerdi.

Cemaat içeri girdiğinde, bir armonyumdan çıkan yumuşak, tatlı akorlarla karşılandı, çuha bir perdeyle gözlerden saklanan Bayan Willett kararsız parmaklarla sert akorlar basıyordu. Ses, suya düşen bir taştan yayılan halkalar gibi küçük kilisenin içine yayılıyordu. Cemaati oluşturan yirmi, yirmi beş kişi önce başlarını eğdi, sonra dik oturup çevrelerine baktılar. İçerisi çok sessizdi; burada, aşağıda, ışık yukarıdaki ışıktan daha solgun gibiydi. Alışıldık selam ve gülümsemelere gerek duymadılar, ama birbirlerini göz ucuyla süzdüler. Göklerdeki Babamız duası okunuyordu. Seslerin çocuksu çağıtısı yükseldikçe, pek çoğu yalnızca merdivende karşılaşmış olan cemaat dokunaklı bir biçimde birleştiğini, birbirine sevecen duygular beslediğini hissediyordu. Sanki dua, benzine değdirilen bir meşaleydi de, kendiliğinden bir duman yükselip içerisini memleketlerindeki sayısız pazar sabahının sayısız ayınınin hayaletleriyle dolduruyordu. Özellikle Susan Warrington, elleriyle yüzünü kapatıp parmaklarının arasından bükülmüş sırtlara bakarken kardeşlik duygusunun en tatlısını hissediyordu. Kendini ve yaşamı onaylayan duyguları, sakın, dengeli bir biçimde kabarıyordu. Her şey ne kadar sessiz, ne kadar iyiydi. Ama bu huzurlu havayı yaratmış olan Bay Bax birdenbire sayfayı çevirip bir mezmur okudu. Sesinde hiç değişiklik olmadığı halde ortam bozulmuştu.

“Bana merhamet et, ey Tanrım,” diye okuyordu, “çünkü insanoglu beni yiyip bitirmeye uğraşiyor: Her gün savaşıyor ve beni rahatsız ediyor... Her gün sözlerimi yanlış anlıyorlar: Tüm hayal ettikleri bana kötülük yapmak. Hepsi birbirine tutunup birbirine yakın duruyor... Onların dişlerini kır, ey Tanrım, ağızlarının içinde; o arslanların çene kemiklerini ez, ey Tanrım: Hızla akan su gibi dökölüp gitmelerini sağla; oklarını fırlattıklarında yanlış yere gitmesini sağla.”

Susan'ın bununla örtüşen bir tek deneyimi bile yoktu; şey yaşamamıştı; Lear'ın yüksek sesle okunan konuşmalarını dinlerken gösterdiğiyle aynı türden, alışkanlıktan gelen bir saygıyla takip etmekle birlikte, içinde hiç dil sevgisi bulunmadığından, böylesi sözlerle ilgilenmeyi çoktan bırakmıştı. Zihni

hâlâ dingindi ve kendi doğasını övmekle, Tanrı'yı övmekle meşguldü – yani, dünyanın ağırbaşlı ve tatminkâr düzenini.

Ama yüzlerine şöyle bir bakıldığında ötekilerin çoğunun, özellikle erkeklerin, bu yaşlı vahşinin apansız araya girmesinin uygunsuzluğunu hissettiği görülebiliyordu. Baldırlarına doladığı bezle çölde bir kamp ateşinin başında, hararetli el kol hareketleriyle lanetler okuyan yaşlı siyahi adamın zırvalamalarını dinledikçe, daha laik ve eleştirel görünüyorlardı. Bunun ardından, sınıftalarmış gibi bir sayfa çevirme sesi duyuldu; sonra Eski Ahit'ten kuyu yapmakla ilgili küçük bir parça okudular, ıpki Fransızca dilbilgisini kapatıp *Onbinlerin Dönüşü*'nden kolay bir parçanın çevirisini yapan okul çocuklarına benziyorlardı. Sonra, Yeni Ahit'e, İsa'nın üzgün ve güzel suretine döndüler. İsa konuşurken, onun hayatla ilgili yorumunu kendi yaşadıkları hayata uydurmak için bir kez daha çabaladılar, ama hepsi çok farklı olduklarından, kimi sağduyulu, kimi hırslı, kimi aptal, kimi delidolu ve deneyci, kimi âşık, diğerleriyle rahatlık duygusu dışındaki herhangi bir duygudan çoktan geçmiş olduklarından, İsa'nın sözleriyle birbirinden çok farklı şeyler yaptılar.

Yüzlerinden anlaşıldığı kadarıyla çoğu hiç de çaba harcamıyor, iğne oyası yapan o hamarat kadınlardan birinin, yaygısındaki parlak çirkin deseni güzellik diye kabul etmesine benzer biçimde, deyim yerindeyse, yan gelip yatarak, sözcüklerin akla getirdiği fikirlerin iyiliği temsil ettiğini kabul ediyordu.

Üzerinde düşünülmesine gerek olmayacak kadar aşına, gari, hoş bir duygu bulutunun içine hemen süzülüvermek yerine, Rachel, kim bilir hangi nedenle, hayatında ilk kez, söylenenleri eleştirel bir biçimde dinledi. Düzensiz bir biçimde duadan mezmura, mezmurdan tarihe, tarihten şiire savruldukları ve Bay Bax'ın metnini okuduğu süre boyunca Rachel şiddetli bir rahatsızlık içindeydi. Başarısız bir müzik parçası kötü bir biçimde çalınırken orada oturmaya zorlandığında hissettiği rahatsızlık da böyle olurdu. Yanlış yerlere vurgu yapan orkestra şefinin beceriksiz duyarsızlığı onu nasıl boş vaatlerle kıvrandırıp hiddetlendiriyorsa, bilmeden ya da umursamadan uysalca

övüp razı olan kalabalık dinleyici sürüsü onu nasıl kızdırıyorsa, şimdi de öyle kıvranıyor, hiddetleniyordu, yalnız burada, yarı kapalı gözlerle ve büzülmüş dudaklarla zoraki ciddiyet havası öfkesini artırmaktaydı. Dört bir yanında, hissetmedikleri bir şeyi hissediyormuş gibi yapan insanlar vardı, oysa başının üstünde bir yerlerde içlerinden hiçbirinin kavrayamadığı, kavrar gibi yaptığı o fikir uçuşuyordu, hep ulaşamayacak bir yere kaçan güzel bir fikir, kelebeğe benzeyen bir fikir. Dünyada bu sarsak çabanın ve yanlış anlamının durmaksızın sürüp gittiği devasa, katı, soğuk bütün kiliseler birbirinin peşi sıra gözünün önünde belirdi; açıkça göremeyen, sonunda görme çabasından vazgeçen, gözlerini yarı kapatıp dudaklarını büzerek uysalca övgüye ve razı oluşa geri dönen sayısız erkeklerle ve kadınlarla dolu kocaman binalar. Bu düşüncede, hep basılı sayfayla gözlerin arasına giren buğu tabakasının neden olduğu rahatsızlıkla aynı türden bedensel bir rahatsızlık vardı. Ayın devam ederken, o tabakayı sıyrıp tapınılacak birşeyler hayal etmek için elinden geleni yaptı, ama Bay Bax'ın fikri çarpıtan şeyler söyleyen sesi ve meleyen anlamsız insan seslerinin, dört bir yanına dökülen nemli yapraklar misali çıkardığı mırıltı yüzünden hep yolunu şaşırp başarısız oldu. Bu çaba yorucu ve moral bozucuydu. Dinlemeyi bırakıp gözlerini yakındaki bir kadının, adanmış dikkat ifadesi ne olursa olsun tatmin duyduğunu kanıtlar gibi görünen bir hastane hemşiresinin yüzüne dikti. Ama ona dikkatle bakınca, hastane hemşiresinin yalnızca körü körüne razı olduğu, tatmin olmuş görünümünün hiç de içinden gelen muhteşem bir Tanrı kavrayışından kaynaklanmadığı sonucuna vardı. Gerçekten, onunki gibi sıradan, ufak tefek ödevlerle ufak tefek gazezlerin çizgiler bıraktığı küçük yuvarlak kırmızı bir yüzü olan, cansız mavi gözleri yorgunluktan, bireysellikten yoksun bakan, yüz hatları bulanık, duyarsız, nasır tutmuş bir kadın nasıl olur da kendi deneyiminin çok dışındaki herhangi bir şeyi kavrayabilirdi? Sığ ve kendini beğenmiş bir şeye tapıyor, bir denizminaresinin gayretkeşliğiyle ona tutunuyordu, dediğim dedik ağzı bunun kanıtıydı; hiçbir şey onu kendi erdemine ve dininin erdemlerine

duyduğu sözde alçakgönüllü inançtan koparamazdı. Duyarlı yanını bir kayaya yapıştırmış, yanından geçip giden taze, güzel şeylerin koşturmacasına sonsuza dek ölü yanını dönmüş bir denizminaresiydi o. Bu inanan insan yüzü Rachel'in zihnine keskin bir korku izlenimiyle kazındı; Hristiyanlık'a duyduğu nefreti ilan ederken Helen'in ne demek istediğini, St. John'ın ne demek istediğini bir anda kavradı. O anda duygularına damgasını vuran şiddetle, eskiden örtük olarak inandıklarının hepsini yadsıdı.

Bu arada Bay Bax ikinci dersin yarısına gelmişti. Rachel ona baktı. Esnek dudakları, hoş a giden tavıyla görmüş geçirmiş bir adamdı, akıllılıkla uzaktan yakından ilgisi olmamakla birlikte gerçekten de çok iyi yürekli, basit biriydi, ama Rachel'in ruh hali böyle niteliklerden ötürü kimseyi övmeye uygun değildi; onu, ayınındeki tüm erdemsizliklerin timsaliymiş gibi inceledi.

Kilisenin tam arkasında Bayan Flushing, Hirst ve Hewet, çok farklı bir ruh haliyle bir sırada oturuyorlardı. Hewet bacıklarını öne uzatmış, çatıya bakıyordu, hiçbir zaman ayını herhangi bir duygusuna ya da fikrine uydurmaya çalışmadığından, hiçbir engel olmaksızın dilin güzelliğinin tadını çıkarabiliyordu. Zihni ilkin önündeki kadınların saçları, yüzlere vuran ışık gibi rastlantısal şeylerle meşgul oldu; sonra ona muhteşem gelen sözcüklerle, sonra da, daha belli belirsiz, öteki inananların kişilikleriyle. Ama ansızın Rachel'i fark edince bütün bu düşünceler kafasından çıktı; yalnızca onu düşündü. Mezmurlar, dualar, karşılıklı okuma, vaaz, hepsi, önce duraklayıp sonra biraz daha yükselerek ya da biraz daha alçalarak yinelenen bir tek teraneye indirgendi. Sırayla bir Rachel'a bir tavana bakıyordu, ama şimdi yüzündeki ifade, gördüklerinden değil, zihnindeki bir şeyden kaynaklanıyordu. Rachel düşüncelerinden nasıl canı yanacak kadar rahatsızlık duyuyorsa, o da kendininkilerden neredeyse o kadar rahatsızlık duyuyordu.

Ayının başlarında Bayan Flushing yanına dua kitabı yerine İncil almış olduğunun farkına varmıştı; Hirst'ün yanında oturduğundan, onun omzunun üzerinden kaçamak bir göz attı.

Hirst hiç durmaksızın ince uçuk mavi cildi okuyordu. Ne olduğunu anlayamayan Bayan Flushing daha yakından dikkatle baktı, bunun üzerine Hirst kibarca kitabı onun önüne koyarak önce Yunanca bir şiirin ilk dizesini, sonra da karşısındaki çevirisini işaret etti.

“Bu nedir?” diye fısıldadı Bayan Flushing merakla.

“Safo,” diye yanıtlandı Hirst. “Swinburne’ünki – bugüne dek yazılmış olan en iyi şey.”

Bayan Flushing böyle bir fırsata karşı koyamadı. Karşılıklı okuma sırasında Afrodite Yakarış’ı yalayıp yuttu, Safo’nun ne zaman yaşadığını, okumaya değer başka neler yazdığını sormamak için kendini güç tutuyor, duanın sonuna tam zamanında katılmayı ustalıklarla başarıyordu, “günahların bağışlanacağına, bedeninin dirilişine ve ebedi hayata. Amin.”

Bu arada Hirst bir zarf çıkarıp arkasına birşeyler çiziktirmeye başladı. Bay Bax vaiz kürsüsüne çıktığında zarfını sayfaların arasına koyup Safo’yu kapattı, gözlüğünü yerleştirip bakışlarını kararlılıkla din adamına dikti. Kürsüde dururken çok iri ve şişman görünüyordu; vitraysız yeşilimsi pencere camından gelen ışık, yüzünün çok iri bir yumurta gibi pürüzsüz ve beyaz görünmesine neden oluyordu.

İçlerinden bazıları onun büyükbabası, büyükannesi olacak yaşta olduğu halde mülayim bir ifadeyle yukarıya, kendisine bakan bütün o erkek ve kadın yüzlerine baktı ve ciddi, ağırbaşlı bir tavırla metnini okudu. Vaazın anafikri, bu güzel toprakları ziyaret edenlerin, tatilde olsalar bile, yerlilere bir görev borçlu olduklarıydı. Doğrusu, haftalık gazetelerdeki genel ilgi uyandıracak konularla ilgili bir başmakaleden pek farkı yoktu. Cana yakın bir laf kalabalığıyla bir başlıktan diğerine gezinirken, bütün insanogullarının derileri altında birbirleriyle aynı olduğunu ima ediyor, bunu, küçük İspanyol oğlanların oynadığı oyunlarla Londra sokaklarındaki küçük oğlanların oynadığı oyunların birbirine benzemesiyle örneklendiriyor, çok küçük şeylerin, insanları, özellikle yerlileri etkilediğini öne sürüyordu; gerçekten de Bay Bax’ın çok sevgili bir dostu ona Hindistan’daki, o uçsuz bucaksız ülkedeki egemenliğimizin başarısının, büyük ölçüde,

İngilizler'in yerlilere karşı kibar davranmalarını öngören kural-
ların katı bir biçimde uygulanmasına dayandığını söylemişti,
buradan, küçük şeylerin ille de küçük olmadığını söylemeye
geçti, oradan da bir şekilde duygudaşlığın erdemine, ki bu, için-
de yaşadığımız deneyler ve başkaldırıları çağında – uçak ve telsiz
telgraf bunun kanıtıydı – bugün her zamankinden daha fazla
ihtiyaç duyulan bir erdemdi, hem babalarımıza kendini pek
göstermemiş olan, ama kendine adam diyen hiç kimsenin çöz-
meden bırakamayacağı başka sorunlar da vardı. Burada Bay Bax
daha belirgin bir biçimde din adamına benzedi, bütün bunların
samimi Hristiyanlar'a özel bir görev yüklediğini işaret ederken,
böyle bir şey olanaklıysa, masum bir kurnazlıkla konuşur gibiy-
di. Şimdi insanların söyleme eğiliminde oldukları şey şuydu,
"Ha, o mu – o bir papaz." Bizim onların söylemesini istediğimiz
şeyse, "O iyi bir adam" – başka deyişle, "O benim kardeşim."
Onları modern insanlarla teması kesmemeye teşvik etti; ne tür
keşifler yapılırsa yapılsın yeri doldurulamayacak olan, araların-
daki, en başarılı ve en parlak kişiler için de tıpkı babaları için
olduğu gibi bir gereklilik olan bir keşfin bulunduğunu göre-
bilmek için, onların çok çeşitli ilgi alanlarına anlayış gösterme-
liydim. En mütevazı olan, yardım edebilirdi; en önemsiz şeyle-
rin bir etkisi vardı (burada tavrı belirgin biçimde papazlara ya-
kışır bir hal aldı, sözleri kadınlara yönelik gibiydi, çünkü ger-
çekten de Bay Bax'ın cemaatleri çoğunlukla kadınlardan oluşur-
du ve din adamlarına özgü masum kampanyalarında onlara gö-
rev yüklemeye alışkındı). Daha kesin talimatları bir yana bira-
karak devam etti; ele aldığı izlek genişleyerek bir toparlamaya
dönüştü, uzun bir soluk alarak dimdik durdu, – "Tıpkı buluttan
ayrılıp koca okyanusa düşen yalıtılmış, yalnız, diğerlerinden ay-
rı bir su damlasının, bilimadamlarının bize söylediği üzere, yal-
nızca doğrudan okyanusta düştüğü o noktayı değil, birlikte ko-
ca bir su evrenini oluşturan bütün o sayısız damlaları değiştirdi-
ği gibi ve böylece yerkürenin parçalarının düzenlenişini, mil-
yonlarca deniz yaratığının yaşamlarını, son olarak, geçimini sa-
hillerde arayan erkeklerle kadınların yaşamlarını değiştirdiği gi-
bi –tıpkı bütün bunların, herhangi bir yağmurun kendilerini

yeryüzünde yitirmek üzere milyonlarcasını gönderdiği bir tek su damlasının gücü dahilinde olduğu gibi, kendilerini yitirmek üzere diyoruz ama onlar olmadan yeryüzünün meyvelerinin serpilemeyeceğini çok iyi biliyoruz— her birimizin erişebileceği bir mucize de işte bununla karşılaştırılabilir, her birimiz, içine küçük bir sözcük ya da küçük bir iş bırakıvermekle koca evreni değiştiririz; evet, bu ciddi bir düşünce, *değiştiririz*, iyiye ya da kötüye doğru, bir tek an için değil ya da bir tek havalide değil, bütün bir ırk boyunca ve ebediyete dek.” Alkışa meydan vermemek istencesine ansızın dönüp, aynı solukla ama farklı bir ses tonuyla devam etti, – “Şimdi, Göklerdeki Babamız...”

Onları kutsadı; ardından, perdenin arkasındaki armonyumdan yine ağırbaşlı akorlar yükselirken insanlar ayaklarını sürümeye, el yordamıyla aranmaya, hantal adımlarla ve dikkatle kapıya doğru ilerlemeye başladılar. Üst kata çıkarken yarı yolda, yukarıdaki dünyanın ışıklarıyla ve sesleriyle aşağıdakinin loşluğunun ve ölmekte olan ilahi nağmesinin birbiriyle çekiştiği bir noktada, Rachel omzuna bir elin konduğunu hissetti.

“Bayan Vinrace,” diye fısıldadı Bayan Flushing buyurgan bir tavırla, “ögle yemeğine kalın. Öyle kasvetli bir gün ki. Ögle yemeğinde bir et bile vermiyorlar. Lütfen kalın.”

Dışarı çıkıp salona geldiler, pazar günü kiliseye gitmeseler de, giysilerinden ötürü az daha gidecekmiş gibi görünen insanların meraklı, saygılı bakışları küçük topluluğu bir kez daha selamladı. Rachel bu ortama daha fazla katlanamayacağını hissediyordu, tam geri gitmek zorunda olduğunu söylemek üzereydi ki, Evelyn M.’yle konuşmaya dalmış olan Terence yanlarından geçti. Bunun üzerine Rachel, insanların çok saygıdeğer görüldüğünü söylemekle yetindi, Bayan Flushing ise bu olumsuz sözü onun kalacağına yordu.

“Yurtdışındaki İngilizler!” diye karşılık verdi, düşmanca bir canlılıkla parlayarak. “Ne berbatlar değil mi! Ama biz burada kalmayacağız,” diye devam etti Rachel’in kolunu çekiştirerek. “Yukarıya, odama gelin.”

Hewet’in, Evelyn’in, Thornbury’lerin ve Elliot’ların yanından geçerek onu götürdü. Hewet öne doğru bir adım attı.

“Ögle yemeği–” diye söze başladı.

“Bayan Vinrace ögle yemeğini benimle yiyeceğine söz verdi,” dedi Bayan Flushing, sonra İngiltere’nin orta sınıfları arkalarından kovalıyormuş gibi merdivenleri güçlü adımlarıyla döverek yukarı çıkmaya başladı. Yatak odasının kapısını arkalarından çarparak kapatana kadar da durmadı.

“Ee, ne düşündünüz?” diye sordu, kesik kesik soluyarak.

Rachel’in biriktirdiği tüm tikslenme ve dehşet, denetiminden çıkıp boşanıverdi.

“Hayatımda gördüğüm en tiksinti verici gösteri olduğunu düşündüm!” diye patladı. “Nasıl yapabilirler – nasıl cüret ederler – ne demek istiyorlar – Bay Bax, hastane hemşireleri, yaşlı adamlar, fahişeler, iğrenç–”

Hatırladığı noktaların, elinden geldiğince hızlı bir taklidini yaptı, ama durup duygularını çözümleyemeyecek kadar içerlemişti. Başıyla ve elleriyle hareketler yaparak odanın ortasında dikilmiş haykırırken, Bayan Flushing yoğun bir tat alarak onu seyretti.

“Devam edin, devam edin, haydi devam edin,” diye kahkaha attı, ellerini çırparak. “Sizi dinlemek çok keyifli!”

“Peki neden gidiyorsunuz?” diye sordu Rachel.

“Kendimi bildim bileli her pazar günü giderim,” diye kıkırdadı Bayan Flushing, sanki bu başlıbaşına bir nedenmiş gibi.

Rachel ansızın pencereye döndü. Böyle bir tutkuya kapılmasına neyin neden olduğunu bilmiyordu artık; salonda Terence’i görmek düşüncelerini karman çorman etmişti, içerlemiş ve öylece kalakalmıştı. Dağın yamacının ortasındaki kendi köşklerine baktı. Camın çerçevesinden görüldüğünde en tanıdık manzaranın bile insana tanıdık gelmeyen bir farklılığı vardır; Rachel, bakıkça sakinleşti. Sonra, iyi tanımadığı birir in yanında olduğunu hatırladı; dönüp Bayan Flushing’e baktı. Bayan Flushing hâlâ yatağın kenarında oturmuş yukarı bakıyordu, dudakları, güçlü beyaz dişlerini iki sıra halinde gösterecek biçimde aralanmıştı.

“Söyleyin bana,” dedi, “hangisini daha çok seviyorsunuz, Bay Hewet’i mi yoksa Bay Hirst’ü mü?”

“Bay Hewet’i,” diye yanıtladı Rachel, ama sesi kulağa doğal gelmiyordu.

“Kilisede Yunanca okuyan hangisi?” diye sordu Bayan Flushing.

İkisi de olabilirdi; Bayan Flushing ikisini de tarif edip ikisinin de onu korkuttuğunu, ama birinin diğerinden daha çok korkuttuğunu söylemeye geçtiğinde Rachel sandalye arıyordu. Oda, elbette, oteldeki en geniş, en konforlu odalardan biriydi. İçeride kalın kahverengi kumaşla kaplanmış çok sayıda koltukla kanepe vardı, ama bunların her biri kare biçiminde koca bir parça sarı karton tarafından işgal edilmişti; karton parçalarının hepsi parlak yağlı boya noktalarla ve çizgilerle benek benek ve çizgi çizgiydi.

“Ama onlara bakmamalısınız,” dedi Bayan Flushing, Rachel’in göz gezdirdiğini görünce. Ayağa fırlayarak elinden geldiğince kartonları yere yüz üstü çevirdi. Ne var ki, Rachel içlerinden birini elinde tutmayı başarmıştı; Bayan Flushing bir sanatçının kibriyle, endişeli, “Ee, ee?” diye sordu.

“Bir tepe,” diye yanıtladı Rachel. Bayan Flushing, kuşkusuz, toprağın ansızın havaya doğru şiddetle savruluşunu betimlemişti; toprak girdap yaparken çamur topaklarının uçuşunu neredeyse görebilirdiniz.

Rachel birinden ötekine geçiyordu. Hepsinde yaratıcılarının kasılmasından ve kararlılığından birşeyler vardı; hepsi tepenin ya da ağacın çağrıştırdığı, yarı farkına varılmış bir fikrin üzerine saldıran fırçanın eğitimsiz hücumlarıydı; hepsi bir şekilde Bayan Flushing’e özgüydü.

“Şeyleri hareket halinde görüyorum,” diye açıkladı Bayan Flushing. “Bu yüzden” – eliyle havayı bir metre boyunca taredi. Sonra Rachel’in kenara bıraktığı kartonlardan birini aldı, bir tabureye oturup bir parça kömürü elinde sallamaya başladı. O, başkalarının konuşmaktan aldığı keyifle çizmeye devam ederken, çok huzursuzlanan Rachel çevresine bakındı.

“Elbise dolabını açın,” dedi Bayan Flushing bir duraklamanın ardından, ağzındaki boya fırçası yüzünden söyledikleri zor anlaşılıyordu, “ve oradaki şeylere bakın.”

Rachel tereddüt edince, ağzında hâlâ boya fırçası olan Bayan Flushing gelip elbise dolabının kanatlarını açarak yatağın üzerine bir sürü şal, kumaş, pelerin, nakış fırlattı. Rachel onları ellemeye başladı. Bayan Flushing bir kez daha gelerek kat kat kumaşların arasına bir sürü boncuk, broş, küpe, bilezik, püs-kül, tarak bıraktı. Sonra taburesine dönüp sessizce resim yapmaya başladı. Kumaşlar renkli, koyu ve solgundu; aralarında duran kırmızımsı mücevher yumrularıyla, tavuskuşu tüyleriyle, berrak uçuk renkli bağa taraklarla birlikte yatak örtüsünün üzerinde çizgilerle renklerden tuhaf bir yığın oluşturuyorlardı.

“Kadınlar yüzlerce yıl önce bunları takarmış, hâlâ da takıyorlar,” dedi Bayan Flushing. “Kocam sağı solu dolaşıp bunları buluyor; ederini bilmiyorlar, böylece ucuza alıyoruz. Sonra da Londra’daki şık kadınlara satıyoruz,” diye kıkırdadı, bu hanımların düşüncesi, gülünç görünüşleri onu eğlendiriyordu sanki. Birkaç dakika resim yaptıktan sonra birden fırçasını bırakıp gözlerini Rachel’a dikti.

“Size ne yapmak istediğimi söyleyeyim,” dedi. “Oraya gidip her şeyi kendim görmek istiyorum. İngiltere’de deniz kenarındaymışız gibi bir sürü ihtiyar kızla burada kalmak aptallık. Ben nehir yukarı gidip yerlileri kendi kamplarında görmek istiyorum. Çadır bezinin altında on gün geçirmek yeter. Kocam bunu yapmıştı. İnsan geceleri ağaçların altına uzanır, gündüzleri nehir aşağı sürüklenir; güzel bir şey görürsek seslenip onlara durmalarını söyleriz.” Ayağa kalkıp önerisinin Rachel’in üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu anlamak için ona bakarken, uzun, altın bir iğneyle tekrar tekrar yatağı delmeye başladı.

“Bir topluluk oluşturmalıyız,” diye sürdürdü sözlerini. “On kişi bir tekne kiralayabilir. Şimdi, siz gelirsiniz, Bayan Ambrose gelir, acaba Bay Hirst’le öteki beyefendi gelir mi? Kalem yok mu?”

Tasarısını geliştirdikçe daha da kararlı oluyor, daha da heyecanlanıyordu. Yatağın kenarına oturup şaşmaz bir biçimde yanlış yazdığı soyadlarından oluşan bir listeyi kâğıda döktü. Rachel coşkuluydu, bu fikir gerçekten de ona ölçsüz bir keyif vermişti. Nehri görmeyi hep büyük bir tutkuyla istemişti;

üzerine Terence'in adının ışıltısının düşmesi, bu olasılığı neredeyse gerçek olamayacak kadar iyi kılıyordu. Adlar önererek, bunları doğru yazmasına yardımcı olarak, parmak hesabıyla haftanın günlerini sayarak, Bayan Flushing'e yardım etmek için elinden geleni yaptı. Bayan Flushing, önerilen insanların her birinin soyu soppu, işi gücü hakkında Rachel'in anlatabileceği her şeyi bilmek istediğinden ve sanatçıların yaradılışları, alışkanlıkları, eski günlerde Chillingley'e gelen, aynı adı taşıyan, ama kendileri de Mısırbilime meraklı çok akıllı adamlar olmakla birlikte kuşkusuz aynı olmayan insanlar hakkında kendi delidolu öykülerini aralara serpiştirdiğinden, bu iş biraz zaman aldı. Parmak hesabıyla gün sayma yönteminin başarısız olduğuna hükmeden Bayan Flushing sonunda ajandasını aramaya başladı. Yazı masasındaki bütün çekmeceleri açıp kapattı; sonra öfkeyle haykırdı, "Yarmouth! Yarmouth! Lanet olsun bu kadına! Ne zaman bir iş çıksa ortadan kaybolur!"

O anda öğle yemeği gongu gün ortası çılgınlığıyla çalmaya başladı. Bayan Flushing, zilini sertçe çaldı. Kapı, neredeyse hanımı kadar dik duran alımlı bir hizmetçi tarafından açıldı.

"Ah, Yarmouth," dedi Bayan Flushing, "hemen ajandamı bulup, önümüzdeki on günün bizi nereye getireceğine bak; salon görevlisine bir hafta boyunca kürek çekerek sekiz kişiyi nehir yukarı götürmek için kaç adam gerekeceğini sor, kaç mal olacağını da, sonra bunları bir kâğıda yazıp tuvalet masasının üzerine bırak. Şimdi—" o nefes işaret parmağıyla kapıyı gösterdi, böylece Rachel önden gitmek zorunda kaldı.

"Ah, Yarmouth, bir de," diye seslendi Bayan Flushing omzunun üstünden, "şu şeyleri kaldırıp doğru yerlerine as, aferin sana, yoksa Bay Flushing çingar çıkarır."

Bütün bunlara Yarmouth sadece, "Peki efendim," diye yanıt verdi.

Uzun yemek salonuna girdiklerinde genel hava hafifçe dağılmaya başlamakla birlikte günlerden pazar olduğu hâlâ belli oluyordu. Flushing'lerin masası pencerenin önüne yan olarak konulmuştu, böylece Bayan Flushing içeri giren her bir sureti tetkik edebiliyordu; yoğun bir merak içinde olduğu anlaşıyordu.

“Yaşlı Bayan Paley,” diye fısıldadı, Arthur’un arkadan ittiği tekerlekli sandalye ağır ağır kapıdan girerken. Ardından “Thornbury’ler” geldi. “Şu nazik kadın,” Bayan Allan’a bakması için Rachel’i dürttü. “Adı ne onun?” Hazırlanmış bir gülümsemeyle, sahneye çıkıyormuş gibi seke seke odaya giren ve her zaman geç kalan o boyalı hanım, Bayan Flushing’in bütün bir boyalı hanımlar kabilesine duyduğu çelik gibi düşmanlığı dışa vuran dik bakışlarını görse, korkusundan titrerdi. Ardından, Bayan Flushing’in topluca Hirst’ler diye adlandırdığı iki genç adam geldi. Geçiş yolunun öte yanına, karşıya oturdular.

Bay Flushing’in karısına davranışında hayranlıkla zaaf birbirine karışıyordu, onun konuşmasının kabalığını kendi terbiyeli ve akıcı konuşmasıyla telafi ediyordu. Karısı atılıp haykırıırken, o, Rachel’a Güney Amerika sanat tarihinin bir taslağını çizdi. Karısının ünlemlerinden biriyle meşgul oluyor, sonra her zamanki rahatlığıyla konusuna dönüyordu. Sıkıcı ya da içli dışlı olmaksızın öğle yemeğinin hoş bir biçimde geçmesini nasıl sağlayacağını çok iyi biliyordu. Rachel’a, toprağın derinliklerinde harika hazinelerin saklandığı kanısına vardığını söyledi; Rachel’ın görmüş olduğu şeyler kısacık bir yolculuk sırasında toplanan ıvır zıvırdan ibaretti. Dağın yamacında taştan yontulmuş dev tanrıların olabileceğini, yerlilerden başka kimsenin ayak basmadığı uçsuz bucaksız yeşil çayırlıkların ortasında tek başlarına dikilen muazzam suretlerin bulunabileceğini düşünüyordu. Avrupa sanatının şafağından önce ilkel avcılarla rahiplerin devasa taş levhalardan tapınaklar inşa ettiğine, karanlık kayalarla koca sedir ağaçlarına biçim vererek, heybetli tanrı ve hayvan suretlerinin yanı sıra, içinde yaşadıkları büyük güçlerin, su, hava ve ormanın simgelerini oluşturduklarına inanıyordu. Ağaçların arasındaki açıklık yerlerde bu kadim ırkın yapıtlarıyla dolu, Yunanistan’da ve Asya’da bulunanlara benzer tarih öncesi kasabalar olabilirdi. Oralara kimse gitmemişti; pek az şey biliniyordu. O böyle konuşup kuramlarının en çarpıcı olanlarını sergilerken, Rachel’ın dikkati onun üzerine sabitlenmişti.

Hewet’in, geçiş yolunun öte yanından, ellerinde tabaklarla

telaş içinde geçip giden garsonların suretleri arasından ona bakıp durduğunu görmedi. Hewet dikkatini arkadaşına veremiyordu; Hirst de onu çok aksi ve tatsız buluyordu. Olağan konuların hepsine değinmişlerdi – siyasete ve edebiyata, dedikoduya ve Hirstiyanlık'a. Hewet'a göre her bakımdan Safo kadar güzel olan ayın hakkında tartışmışlardı; zındıklığı caka satmaktan başka bir şey değildi. Sırf Safo okumak için, diye soruyordu Hewet, ne diye kiliseye gidiyordu ki? Hirst, vaazın her sözcüğünü dinlediğini belirtti, Hewet tekrarlamasını isterse bunu kanıtlayabilirdi; kiliseye Yaradan'ının doğasını anlamak için gidiyordu, bunu da o sabah, kendisine İngiliz edebiyatında Tanrı'ya yakarış niteliğindeki en şahane üç mısrayı yazma esinini veren Bay Bax sayesinde, çok canlı bir biçimde yapmıştı.

"Halamdan gelen son mektubun zarfının arkasına yazdım," diyerek zarfı Safo'nun yapraklarının arasından çıkardı.

"Pekala, dinleyelim şunu," dedi Hewet, edebi bir tartışma olasılığı karşısında biraz sakinleşerek.

"Sevgili Hewet'im, ikimizin de çileden çıkmış bir Thornbury'ler ve Elliot'lar güruhu tarafından otelden dışarı atılmamızı mı istiyorsun?" diye sordu Hirst. "En ufak bir fısıltı bile sonsuza dek suçlu bulunmama yetecektir. Tanrım!" diye patladı, "dünya böyle lanet olası aptallarla doluyken yazmayı denemenin ne yararı var? Ciddiyim, Hewet, sana edebiyattan vazgeçmeni tavsiye ederim. Ne yararı var ki? Okuyucuların işte bunlar."

Avrupalılar'dan oluşan karışık bir topluluğun şimdi cılız yabancıkümes hayvanlarını yemekle, bazen de kemirmekle meşgul olduğu masaları başıyla işaret etti. Hewet baktı; daha da çileden çıktı. Hirst de baktı. Gözleri Rachel'a takıldı; eğilecek ona selam verdi.

"Düşünüyorum da, Rachel bana âşık galiba," dedi, gözlerini tabağına çevirirken. "Genç kadınlarla arkadaşlık etmenin en kötü yanı da bu – hemen âşık oluyolar."

Hewet buna yanıt vermeyerek hareketsiz bir biçimde oturdu. Hirst yanıt almamayı umursamış görünmüyordu, çünkü yeniden Bay Bax'e dönerek vaazının su damlası hakkındaki

bölümünü alınılıadı; Hewet bu sözlere de pek yanıt vermeyince, yalnızca dudaklarını büzüp bir incir seçerek, hoşnut bir tavırla, bolca biriktirmiş olduğu kendi düşüncelerine daldı. Öğle yemeği sona erince kahve fincanlarını salonun farklı bölümlerine götürerek ayrıldılar.

Paimiye ağacının altındaki sandalyesinden Hewet, Rachel'in Flushing'lerle birlikte yemek salonundan çıktığını gördü; sandalye arayarak çevrelerine bakındıklarını, özel konuşmalarını sürdürebilecekleri bir köşede duran üç tanesini seçtiklerini gördü. Bay Flushing kendini söylediklerine kaptırmıştı. Konuşmasını sürdürürken üzerine çizimler yapacağı bir parça kâğıt çıkardı. Hewet, Rachel'in parmağıyla şunu bunu işaret ederek uzanıp baktığını gördü. Sıcak bir iklim için aşırı denecek kadar iyi giyinmiş, tavrı epey özenli olan Bay Flushing'i çok ikna edici bir dükkan sahibine benzeterek eğlendi. Bu arada, onlara bakarak otururken, bir iki dakika etrafta dikilip durduktan sonra ellerinde fincanlarıyla çevresindeki sandalyelere yerleşen Thornbury'lerle Bayan Allan'ın arasında sıkışıp kalmıştı. Onun Bay Bax hakkında birşeyler bilip bilmediğini öğrenmek istiyorlardı. Bay Thornbury her zamanki gibi hiçbir şey söylemeden oturuyor, dalgın dalgın karşıya bakıyordu, arada sırada, takmak istemiş gibi gözlüğünü kaldırıyordu ama hep son anda, iyisi mi, diye düşünüp yeniden bırakıyordu. Biraz konuştuktan sonra hanımlar Bay Bax'ın kesinlikle Bay William Bax'ın oğlu olmadığına karar verdiler. Bir suskunluk oldu. Sonra Bayan Thornbury, ulusal marşı söylerken alışkanlıktan hâlâ Kral yerine Kraliçe dediğini belirtti. Bir suskunluk daha oldu. Sonra Bayan Allan düşünceli bir tavırla, yurtdışında kiliseye gittiğinde hep bir denizcinin cenaze törenine katılmış gibi hissettiğini söyledi. Ardından, artık sonuncu olabilecek çok uzun bir suskunluğa gömülmüşlerdi ki, bereket, hemen hemen bir saksağan boyunda ama madeni mavi renkte bir kuş, terasın oturdukları yerden görülebilen bölümünde beliriverdi. Bu, Bayan Thornbury'nin, bütün ekin kargalarımız mavi olsaydı acaba hoşumuza gider miydi diye sormasına yol açtı – “Sen ne düşünüyorsun, William?” diye sordu, kocasının dizine dokunarak.

“Bütün ekin kargalarımız mavi olsaydı,” dedi, –gözlüğünü kaldırıp gerçekten burnunun üstüne yerleştirdi,– “Wiltshire’da uzun yaşamazlardı,” diye sonlandırdı sözlerini; gözlüğünü tekrar yanına bıraktı. Artık, üç geçkince insan, epey bir zaman boyunca manzaranın ortasında durarak yeniden konuşmalarını gereksiz kılan kuşa düşünceli bir tavırla bakıyordu. Hewet, Flushing’lerin köşesine geçip geçemeyeceğini düşünmeye başlamıştı ki, arkalarında Hirst belirdi, Rachel’in yanındaki bir sandalyeye süzülüp gayet teklifsiz bir görünümle onunla konuşmaya başladı. Hewet buna daha fazla dayanamayacaktı. Ayağa kalktı, şapkasını aldı ve kapıdan dışarı fırladı.

XVIII. Bölüm

.....

Gördüğü her şey ona tatsız geliyordu. Güneyin mavisiyle beyazından, yoğunluğuyla kesinliğinden, uğultusuyla sıcağından nefret ediyordu; manzara ona bir sahnedeki karton art alan kadar sert, bir o kadar da romantik görünüyordu; dağ, maviye boyanmış bir bezin önündeki tahta panodan başka bir şey değildi. Terence, güneşin sıcaklığına rağmen hızla yürüyordu.

Doğu tarafında iki yol kasabanın dışına gidiyordu; biri Ambrose'ların köşküne doğru dallanıyor, diğeri ise taşraya uğrayıp sonunda ovadaki bir köye ulaşıyordu, ama toprak ıslakken yer etmiş olan çok sayıda yaya yolu, kocaman kuru tarlaları aşp oraya buraya serpiştirilmiş çiftlik evlerine ve zengin yerlilerin köşklerine doğru uzanıyordu. Hewet, şen köylü topluluklarını veya bir ağın altında yer yer top çıkını gibi kabaran hindileri ya da yeni evli bir çiftin pirinç karyolasıyla siyah tahta kutularını taşıyan öküz arabalarıyla kiralık külüstür at arabalarının sürekli küçük bulutlar halinde tozunu kaldırdığı ana yolun sertliğinden ve sıcağından kaçınmak için yoldan ayrılıp bunlardan birine girdi.

Bu idman gerçekten de sabahın yüzeysel gerginliklerini giderdi, ama Hewet'in perişanlığı aynı kaldı. Rachel'in ona karşı kayıtsız olduğu kuşku götürmez biçimde kanıtlanmış gi-

biydi, çünkü ona pek bakmamıştı ve onunla konuşurken gösterdiği ilginin ıpatıp aynısını Bay Flushing'le konuşurken de göstermişti. Son olarak, Hirst'ün çirkin sözleri zihnine bir kırbaç gibi vurdu; onu Hirst'le konuşurken bıraktığını hatırladı. Şu anda Hirst'le konuşuyordu; ona âşık olduğu doğru olabilirdi, ıpkı Hirst'ün söylediği gibi. Bu varsayımı destekleyen tüm kanıtları gözden geçirdi – Hirst'ün yazılarına duyduğu ani ilgi, onun kanılarından saygıyla ya da yalnızca yarım bir kahkahayla alıntılar yapması; ona yakıştırdığı “büyük Adam” takma adının bile ciddi bir anlamı olabilirdi. Aralarında bir anlayışın olduğu varsayılırsa, bu onun için ne anlama gelecekti?

“Lanet olsun hepsine!” kendi kendine sordu, “ona âşık mıyım?” Kendine yalnızca bir tek yanıt verebiliyordu. Aşkın ne demek olduğunu biliyorsa, ona kesinlikle âşıktı. İlk gördüğünden bu yana ona ilgi duyuyor, onun çekiciliğine kapılıyordu, gitgide daha da ilgi duyar, daha da kapılır olmuştu, neredeyse Rachel'dan başka bir şey düşünemez olana dek. Ama tam kendisiyle onun hakkındaki o uzun düşünce şölenlerinden birine doğru kayıp gidecekken, onunla evlenmeyi isteyip istemediğini sorarak kendine engel oldu. Gerçek sorun buydu, çünkü bu dertlerle ıstıraplara katlanmak olanaksızdı; kararını vermesi gerekiyordu. Aniden, kimseyle evlenmek istemediğine karar verdi. Biraz da Rachel onu sinirlendirdiği için, evlilik fikri sinirine dokunuyordu. Bu fikir ona derhal ateşin başında yapayalnız oturan iki kişinin resmini çağırıyordu; adam okuyor, kadınsa dikiş dikiyordu. İkinci bir resim daha vardı. Bir adamın ayağa fırladığını, iyi geceler diyerek topluluktan ayrılıp, kesin mutluluğa kaçamak yapmakta olan birinin sessiz, gizemli görünüşüyle telaş içinde uzaklaştığını görüyordu. Bu resimlerin ikisi de nahoştu, karı koca ve dostun olduğu üçüncü bir resim daha da nahoştu; evli olanlar, daha derindeki hakikati bildiklerinden, birşeyleri sorgulamaksızın geçiştirmeye razıarmış gibi birbirlerine bakıyorlardı. Bunu başka resimler izledi – sinirinden, çok hızlı yürüyordu; bunlar, bilinçli bir çaba olmaksızın, bir sayfanın üzerinde-

ki resimler gibi gözünün önüne geliyordu. Çocuklarını çevrelerine toplamış oturan, çok sabırlı, hoşgörölü ve akıllı, yorgun karı koca. Ama bu da nahoş bir resimdi. Arkadaşlarının yaşamlarından çekip alarak her türden resmi denedi, birbirinden farklı pek çok evli çift tanıyordu; ama onları hep içinde ateş yanan sıcak bir odada, duvarlarla çevrelenmiş olarak görüyordu. Öte yandan, evli olmayan insanları düşünmeye başladığında onları sınırsız bir dünyada etkin halde görüyordu; her şeyden önce, bir korunakları ya da üstünlükleri olmaksızın, geri kalanlarla aynı yere basarken. Arkadaşları içinde en bireysel, en insancıl olanları bekâr erkeklerle kadınlardı; gerçekten de en çok hayranlık duyduğu, en iyi tanıdığı kadınların evli olmayan kadınlar olduğunu fark etmek onu şaşırtıyordu. Evlilik, onlar için, erkekler için olduğundan daha kötüymüş gibi görünüyordu. Bu genel resimleri bir yana bırakıp son zamanlarda otelde gözlemlediği insanları düşündü. Susan'la Arthur'u ya da Bay ve Bayan Thornbury'i veya Bay ve Bayan Elliot'ı izlerken bu soruları sık sık zihninde evirip çevirmişti. Nişanlı çiftin utangaç mutluluklarıyla şaşkınlıklarının, aşama aşama nasıl rahat, hoşgörölü bir zihin durumuna dönüştüğünü gözlemlemişti, sanki yakınlaşma serüvenine çoktan son vermişlerdi de rollerini benimsemekteydiler. Susan elinde bir süveterle Arthur'un peşinden koşuyordu, çünkü Arthur bir gün erkek kardeşlerinden birinin zatürreden öldüğünü ağzından kaçırmıştı. Bu görüntü komiğine gitmişti ama Arthur'la Susan'ın yerine Terence'la Rachel'i koyduğunuzda hoş olmuyordu; hem Arthur sizi bir köşeye çekip uçakların düzenekleri ve uçmak üzerine konuşmaya artık çok daha az hevesliydi. Durulacaklardı. Ardından, yıllardır evli olan çiftlere baktı. Bayan Thornbury'nin bir kocası olduğu, çoğunlukla da kocasının sohbeta katılmasını sağlamakta hârikulade bir başarıya ulaştığı doğrudu, ama insan onların yalnız kaldıklarında birbirlerine neler söylediklerini hayal edemiyordu. Başbaşa oldukları zamanlarda büyük olasılıkla açıkça atışmaları dışında, Elliot'lar için de aynı güçlük söz konusuydu. Bazen herkesin önünde de atışıyorlardı, ne ki, bu an-

laşmazlıkların üstü kadın tarafından binbir gayretle ve küçük yapmacıklıklarla örtülüyordu, çünkü kocasından çok daha aptaldı ve onu elinde tutmak için çaba göstermek zorundaydı. Hiç kuşku yok ki, diye karar verdi, bu çiftler ayrılrsa dünya için çok daha iyi olurdu. Derin bir hayranlık ve saygı duyduğu Ambrose'lar bile – aralarındaki tüm sevgiye rağmen onların evliliği de bir uzlaşma değil miydi? Kadın kocasına boyun eğiyordu; onu şımartıyordu; her şeyi onun için düzenliyordu; başkalarına karşı tümüyle içten olan bu kadın, kocasına karşı içten değildi, kocasıyla uyuşmazlığa düşmeleri halinde dostlarına içten değildi. Bu, onun doğasındaki tuhaf, acıklı bir kusurdu. Öyleyse belki de Rachel o gece bahçede, "Birbirimizin en kötü yanlarını ortaya çıkarıyoruz – ayrı yaşamalıyız," derken haklıydı.

Hayır, Rachel düpedüz yanıliyordu! Rachel'in saçmalığı apaçık olan akıl yürütmesine gelene dek tüm akıl yürütmeler evlilik yükünü üstlenmenin karşısındaymış gibi görünüyordu. Döndü, kovalanan olmaktan çıkıp kovalayana dönüştü. Evlilik aleyhindeki kanıtları geçiştirerek Rachel'in bunu söylemesine neden olan kişilik özelliklerini ele almaya başladı. Gerçekten böyle mi demek istemişti? Kuşkusuz, insanın, belki de tüm yaşamını birlikte geçireceği birinin kişiliğini bilmesi gerekir; bir roman yazarı olduğuna göre, bırakalım onun nasıl bir insan olduğunu keşfetmeye çalışsın. Onunla bir aradayken onun niteliklerini çözümleyemiyordu, çünkü bunları içgüdüsel olarak biliyormuş gibiydi, ama ondan uzaktayken, kimi zaman onu hiç mi hiç tanıımıyormuş gibi geliyordu. Gençti, ama yaşlıydı da; özgüveni azdı, ama yine de iyi bir insan sarrafıydı. Mutluydu; ama onu mutlu eden neydi? Başbaşa kalsalardı, heyecanları yıpranmış olsaydı, günün sıradan gerçekleriyle baş etmek zorunda olsalardı, ne olurdu? Gözlerini kendi kişiliğine diktiğinde iki şeyi gördü: Hiç dakik olmadığını ve pusulalara yanıt vermekten hoşlanmadığını. Bilmediği kadarıyla Rachel dakik olma eğilimindeydi, ama onu elinde bir kalemle gördüğünü haurlamıyordu. Bunun ardından, bir yemekli toplantı hayal etsin, diyelim ki Crooms'ta;

Rachel'ı dışarı çıkarmış olan Wilson, Liberal Parti'nin durumu hakkında konuşuyor olsun. Rachel şöyle derdi – elbette siyaset hakkında tümüyle cahildi. Bununla birlikte kesinlikle zekiydi, dürüstü de. Ruh hali belirsizdi –buna dikkat etmişti– evcimen değildi, rahat değildi, sessiz değildi, bazı ışıklar altında ve bazı elbiseler içinde olduğu zamanlar dışında güzel de değildi. Ondaki büyük yetenek, kendisine söylenenleri anlamasıydı; biriyle konuşmak söz konusu olduğunda onun gibisi hiç olmamıştı. Herhangi bir şey söyleyebilirdiniz – her şeyi söyleyebilirdiniz, yine de hiçbir zaman yaltakçılık yapmazdı. Burada kendini toparladı, çünkü birdenbire, onun hakkında başka herhangi biri hakkında bildiğinden daha az şey biliyormuş gibi geldi. Bu düşüncelerin hepsi daha önce pek çok kez aklına gelmişti; bunları tartışıp akıl yürütmeyi sık sık denemişti ve yine o eski kuşku durumuna ulaşmıştı. Onu tanımıyordu; onun ne hissettiğini, birlikte yaşayıp yaşayamayacaklarını, onunla evlenmek isteyip istemediğini bilmiyordu; yine de ona âşıkı.

Ona gidip şöyle dediğini varsaydı (adımlarını yavaşlatıp Rachel'la konuşur gibi yüksek sesle konuşmaya başladı):

“Sana tapıyorum, ama evlilikten tiksiniyorum, evliliğin kendini beğenmişliğinden, güvenliğinden, uzlaşmacılığından ve senin işlerime karışıp beni kösteklemen düşüncesinden nefret ediyorum; yanıtın nedir?”

Durdu, bir ağacın gövdesine yaslanıp, hiç görmeksizin, kuru nehir yatağının kıyısına saçılmış taşlara baktı. Rachel'ın yüzünü açık seçik görüyordu, gri gözlerini, saçlarını, ağzını; pek çok ifadeye bürünebilen – albenisiz, boş, neredeyse anlamsız ya da delidolu, tutkulu, neredeyse güzel olabilen, yine de ona bakışındaki, hissettiği gibi konuşmaktaki sıradışı özgürlüğüyle onun gözünde hep aynı olan o yüzü. Yanıtı ne olurdu? Ne hissediyordu? Onu seviyor muydu yoksa o akşamüstü söylediği gibi rüzgâr kadar, deniz kadar özgür olduğundan, ona ya da başka herhangi bir erkeğe en ufak bir şey hissetmiyor muydu?

“Ah, sen özgürsün!” diye bağırdı, onu düşünmenin verdiği

sevinçle “ben de seni  zg r bırakırdım. Birlikte  zg r olduk. Her Şeyi paylaŐırdık. Hiçbir mutluluk bizimki gibi olamazdı. Hiçbir yaşam bizimkiyle karŐılaŐtırılmazdı.” Ona ve dünyaya aynı kucaklamayla sarılmak istercesine kollarını kocaman açtı.

Artık evliliği düşünemez, Rachel’ın doğasının ne olduğunu, birlikte yaŐasalardı nasıl olacağını zihninde serinkanlılıkla tartamaz olunca çökerek yere oturup onunla ilgili düşüncelere gömüldü; çok geçmeden yine onun yanında olma arzusuyla kıvranmaya başladı.

XIX. Bölüm

.....

Ama Hewet'in, Hirst'ün hâlâ Rachel'la konuşuyor olduğunu hayal ederek ıstırabım artırmasına gerek yoktu. Topluluk çok kısa bir süre sonra dağılmıştı, Flushing'ler bir yöne, Hirst başka bir yöne giderken Rachel salonda kalmış, birini bırakıp diğerine geçerek resimli gazeteleri evirip çeviriyordu, hareketleri zihnindeki biçimlenmemiş kıpır kıpır arzuyu dışa vuruyordu. Bayan Flushing çayda boy göstermesini buyurmuştu ama gitmeli miydi, kalmalı mıydı, bilmiyordu. İlahilerin notalarının bulunduğu bir kâğıt yaprağının üzerinde parmaklarıyla gamlar çalan Bayan Willett'la, ayakkabısının bağcıkları bağlanmamış olduğu ve yeterince güleryüzlü görünmediği için kızıdan hoşlanmayan, bundan ötürü, dolaylı bir düşünme süreci sonunda kızın da kendilerini sevmeyeceği düşüncesine varmış, çok varlıklı bir çift olan Carterlar dışında salon boştu. Onları görmüş olsaydı, Bay Carter'ın bıyığına pomat sürmesi, Bayan Carter'ın bilezikler takması gibi mükemmel nedenlerden ötürü Rachel kesinlikle onları sevmezdi; belli ki onlar da Rachel'i sevmeyecek türden insanlardılar; ama Rachel kendi huzursuzluğuna öyle gömülmüştü ki düşünecek ya da bakacak durumda değildi.

Bir Amerikan dergisinin kaygan sayfalarını karıştırdığı sıra-

da salon kapısı savrularak açıldı, bir ışık dilimi döşemeye düştü ve ışığın üzerine odaklanmış gibi görüldüğü küçük beyaz bir suret odanın karşısından dosdoğru ona yöneldi.

“Ne! Burada mısın?” diye bağırdı Evelyn. “Seni öğle yemeğinde göz ucuyla gördüm; ama sen *bana* bakmaya tenezzül etmedin.”

Pek çok kez karşılaştığı ya da karşılaşacağını hayal ettiği terslemelere rağmen, tanımak istediği insanların peşine düşmekten hiçbir zaman vazgeçmemek Evelyn’in kişiliğinin bir parçasıydı; genellikle de uzun vadede onları tanımakta, hatta onlara kendini sevdirmekte başarılı olurdu.

Çevresine bakındı. “Buradan nefret ediyorum. Bu insanlardan nefret ediyorum,” dedi. “Keşke benimle yukarıya, odama gelsen. Seninle konuşmayı gerçekten istiyorum.”

Rachel ne gitmek ne de kalmak istediğinden, Evelyn onu bileğinden tutarak salondan çıkarıp merdivenlerden yukarı sürükledi. Basamakları ikişer ikişer atlayarak yukarı çıkarlarken de Rachel’in elini tutmayı sürdüren Evelyn, başkalarının ne dediğine hiç kulak asmamak hakkında kırık dökük cümleler haykırıyordu. “İnsan haklı olduğunu biliyorsa neden kulak as-sın ki? Hepsinin cehenneme kadar yolu var! İşte böyle düşünüyorum!”

Büyük bir heyecan içindeydi; kollarındaki kaslar sinirli sinirli seğiriyordu. Rachel’a her şeyi anlatmak için yalnızca kapının kapanmasını beklediği belliydi. Gerçekten de, odasına girer girmez yatağın ucuna oturup, “Herhalde deli olduğumu düşünüyorsunuz,” dedi.

Rachel’in ruh hali kimsenin akıl durumu hakkında açıklıkla düşünmeye elverişli değildi. Bununla birlikte, aklına geleni sonuçlarından korkmaksızın, dosdoğru söylemeye elverişliydi.

“Biri sana evlenme teklif etmiş,” dedi.

“Bunu nasıl tahmin ettin?” diye bağırdı Evelyn, şaşkınlığına biraz da hoşnutluk karışmıştı. “Az önce bir evlenme teklifi almış gibi mi görünüyorum?”

“Her gün evlenme teklifleri alıyormuş gibi görünüyorsun,” diye yanıtladı Rachel.

“Ama senin aldıklarından daha çok değildir herhalde,” dedi Evelyn, yapmacık bir gülüşle.

“Ben hiç teklif almadım.”

“Ama alacaksın – sürüyle – dünyanın en kolay şeyi – Ama bu akşamüstü olanlar tam olarak bu değildi. Olanlar – Ah, olanlar bir karmaşa, nefret edilesi, korkunç, iğrenç bir karmaşa!”

Lavaboya gidip yanaklarını soğuk suyla ovmaya başladı; yanakları alev alev yanıyordu. Ovmayı sürdürürken hafifçe titreyerek dönüp gergin heyecanını belli eden yüksek perdeden bir sesle açıkladı: “Alfred Perrott onunla evlenmeye söz verdiğimi söylüyor; ben de asla söz vermediğimi söylüyorum. Sinclair onunla evlenmezsem kendini vuracağını söylüyor; ben de diyorum ki, ‘Pekala, vur kendini!’ Ama elbette vurmaz – hiçbir zaman vurmazlar. Bu akşamüstü Sinclair beni yakalayıp bir yanıt vermem için sıkıştırmaya, Alfred Perrott’la cilveleşmekle suçlamaya başladı; bana kalpsiz olduğumu, bir Siren’den başka bir şey olmadığımı söyledi, ah, bunun gibi bir sürü hoş şey söyledi. Sonunda ona şöyle dedim, ‘Pekala, Sinclair, artık yeterince konuştun. İzin ver de gideyim.’ Sonra beni yakalayıp öptü – iğrenç yaratık – o pis kıllı yüzünü hâlâ tam şurada hissedebiliyorum – sanki söylediklerinden sonra bunu yapmaya hakkı varmış gibi!”

Sol yanağındaki bir noktayı hızlı hızlı ovdu.

“Bir kadınla karşılaştırılabilir bir erkeğe hiç rastlamadım!” diye haykırdı; “vakarları yok, cesaretleri yok, hayvanca tutkularıyla kaba güçlerinden başka hiçbir şeyleri yok! Bir kadın hiç öyle davranır mı – bir erkek onu istemediğini söylese? Bizim çok fazla özsaygımız var; onlardan çok daha zarifiz.”

Bir havluyu ıslak yanaklarına hafif hafif dokundurarak odanın içinde yürüdü. Soğuk su damlalarıyla birlikte gözyaşları da akıyordu şimdi.

“Bu beni öfkeliendiriyor,” diye açıkladı, gözlerini kurularken.

Rachel oturmuş onu izliyordu. Evelyn’in durumunu düşünmüyordu; yalnızca dünyanın azap çeken insanlarla dolu olduğunu düşünüyordu.

“Burada gerçekten hoşuma giden bir tek erkek var,” diye

sözlerini sürdürdü Evelyn; "Terence Hewet. İnsan ona güvenebilirmiş gibi hissediyor."

Bu sözler üzerine Rachel tarifsiz bir ürperti hissetti; yüreğini soğuk eller sıkıştırıyormuş gibi oldu.

"Neden?" diye sordu. "Neden ona güvenebilirsin?"

"Bilmiyorum," dedi Evelyn. "Senin insanlar hakkında hislerin olmaz mı? Doğru olduklarından tümüyle emin olduğun hisler? Geçen gece Terence'la uzun uzun konuştuk. Daha sonra gerçekten dost olduğumuzu hissettim. Onun içinde kadınca birşeyler var—" Terence'ın ona anlattığı çok özel şeyleri düşünüyormuş gibi durakladı, ya da en azından Rachel onun bakışını böyle yorumladı.

Kendini, "Sana evlenme teklif etti mi?" demek için zorlamaya çalıştı, ama bu fazla korkunç bir soruydu; bir an sonra Evelyn en zarif erkeklerin kadın gibi olduklarını, kadınların erkeklerden daha soylu olduğunu söylemeye geçti – örneğin, insan Lillah Harrison gibi bir kadının bayağı bir şey düşündüğünü ya da aşağılık bir yanı olduğunu hayal edemezdi.

"Onu tanımanı ne kadar isterdim!" diye bağırdı.

Çok daha sakinleşmişti; artık yanakları epey kuruydu. Gözleri her zamanki yoğun canlılığını yeniden kazanmıştı; Alfred'i, Sinclair'i ve duygularını unutmuş gibi görünüyordu.

"Lillah, Deptford Yolu'nda ayyaş kadınlar için bir bakımevi işletiyor," diye devam etti. "Kendisi kurdu, yönetti, her şeyi kendi çabasıyla yaptı; şimdi orası İngiltere'de benzerlerinin en büyüğü oldu. O kadınların –ve evlerinin– nasıl olduğunu bilemezsin. Ama o, günün ve gecenin her saati onların arasına giriyor. Ona sık sık eşlik ettim... İşte bizim sorunumuz da bu... Birşeyler yapmıyoruz. Sen ne yapıyorsun?" diye sordu, hafif kinayeli bir gülümsemeyle Rachel'a bakarak. Rachel bütün bunları pek dinlememişti; yüzünde boş ve mutsuz bir ifade vardı. İçinde, Lillah Harrison'la onun Deptford Yolu'ndaki işine, Evelyn M.'yle onun bereketli aşk serüvenlerine karşı eşit bir nefretin tohumları atılıyordu.

"Pişman değilim," dedi Rachel, duygusuz bir dinginlikle.

"İşte bu!" diye güldü Evelyn. "Hiçbirimiz oyun oynamaktan

başka bir şey yapmıyoruz. Senin benim gibi yirmi kişiye bedel olan Lillah Harrison gibi kadınların canını dişine takıp çalışmak zorunda kalmasının nedeni de bu. Ama ben oynamaktan usandım,” diye devam etti, yatağa dümdüz uzanıp kollarını başının üstüne kaldırırken. Böyle uzandığında her zamankinden daha da minik görünüyordu.

“Birşeyler yapacağım. Muhteşem bir fikrim var. Bana bak, sen de katılmalısın. Sende de birşeyler olduğuna eminim, şey gibi görünsen de – hmm, bütün yaşamını bir bahçede geçirmiş gibi görünsen de.” Dikleşip oturdu; heyecanla açıklamaya girişti. “Londra’da bir derneğe üyeyim. Her cumartesi toplanır, bu nedenle Cumartesi Derneği deniyor. Sanattan söz etmemiz bekleniyor, ama ben sanattan söz etmekten bıktım – ne yararı var ki? İnsanın çevresinde türlü türlü gerçekler olup biterken? Hem sanat hakkında söyleyecek birşeyleri olduğundan da değil. Bu yüzden onlara sanat hakkında yeterince konuştuğumuzu, değişiklik olsun diye yaşamdan söz etmemizin daha iyi olacağını söyleyeceğim. İnsanların yaşamları için gerçekten önemli olan sorunlar, Beyaz Köle Ticareti, Kadınların Oy Hakkı, Sigorta Yasa Tasarısı falan. Ne yapmak istediğimize karar verince, onu yapmak için bir derneğe dönüşebiliriz... Eminim, bizim gibi insanlar meseleleri polislerle yargıclara bırakmak yerine ipleri ellerine alsalardı, altı ay içinde – fahişeliğe” –bu çirkin sözcüğü söylerken sesini alçalttı– “son verebilirdik. Bence bu gibi meselelerde kadınlarla erkekler birleşmeli. Piccadilly’e gidip o zavallı sefil yaratıklardan birini durdurmalı ve ona şöyle demeliyiz: ‘Buraya bak, ben senden daha iyi değilim, daha iyiymişim gibi de yapmıyorum, ama sen hayvanca olduğunu bildiğin bir şeyi yapıyorsun, hayvanca şeyler yapmana izin vermeyeceğim, çünkü derilerimizin altında hepimiz aynıyız ve senin hayvanca bir şey yapman beni ilgilendiriyor.’ Bu sabah Bay Bax de bunu söylüyordu ve siz akıllı insanlar –sen de akıllısın, değil mi?– buna inanmasanız da bu doğru.”

Evelyn konuşmaya başlayınca –bu, onu sık sık pişman eden bir gerçektir– düşünceleri öyle hızlı geliyordu ki başka insanla-

rın düşüncelerini dinlemeye hiç zamanı olmuyordu. Sadece soluk almak için duraklayarak devam ediyordu.

“Cumartesi Derneği üyelerinin bu yolda büyük işler yapmaları için bir neden görmüyorum,” diye sözlerini sürdürdü. “Elbette bunun için örgütlenme gerekecek, hayatlarını buna verecek birileri gerekecek, ama ben bunu yapmaya hazırım. Bence öncelikle insanları düşünmeliyiz; soyut fikirler kendi başının çaresine baksın. Lillah’nın yanlışı şu ki –eğer bir yanlışı varsa– önce Yeşilaycılığı düşünüyor, sonra kadınları. İşte, kendi hakkımda olumlu bulduğum bir şey var,” diye devam etti; “aydın ya da sanatçı ya da o türden herhangi bir şey değilim, ama fazlasıyla insanım.” Yataktan aşağı kayarak döşemeye oturup Rachel’a baktı. Onun yüzünde birşeyler aradı, bu yüzün arkasında nasıl bir kişiliğin gizlendiğini okumaya çalışır gibiydi. Elini Rachel’ın dizine koydu.

“Önemli olan insan olmaktır, öyle değil mi?” diye devam etti. “Gerçek olmak, Bay Hirst ne derse desin. Sen gerçek misin?”

Rachel, tıpkı Terence’in hissettiği gibi, Evelyn’in ona fazla yakın olduğunu hissediyordu; bu yakınlıkta tatsız ama aynı zamanda heyecan verici birşeyler vardı. Soruya bir yanıt bulma gereğinden kurtuldu, çünkü Evelyn devam etti, “Herhangi bir şeye inanıyor musun?”

Rachel bu parlak mavi gözlerin tetkikine bir son vermek ve kendi bedensel huzursuzluğunu gidermek için sandalyesini geriye itip “Her şeye!” diye bağırarak parmağıyla farklı nesneleri işaret etmeye başladı, masanın üstündeki kitapları, fotoğrafları, pencerenin önünde iri bir toprak çömlekte duran, yaprakları yeni çıkmış, sert tüylü bitkiyi.

“Yatağa inanıyorum, fotoğraflara, çömleğe, balkona, güneşe, Bayan Flushing’e,” dedi, zihninin gerisinde onu genellikle söylenmeyen şeyleri söylemeye zorlayan bir şeyle, pervasızca konuşmayı sürdürerek. “Ama Tanrı’ya inanmıyorum, Bay Bax’e inanmıyorum, hastane hemşiresine inanmıyorum. Şeye de inanmıyorum–” Eline bir fotoğraf alıp baktı, cümlesini bitirmedi.

“O benim annem,” dedi, yere oturup kalmış, dizlerini kollarıyla sararak bitişirmiş, merakla Rachel’ı seyreden Evelyn.

Rachel portreyi gözden geçirdi. "Eh, annene de pek inanmıyorum," dedi bir süre sonra, alçak bir ses tonuyla.

Bayan Murgatroyd gerçekten de içindeki tüm yaşama sevinci paramparça olmuş gibi görünüyordu; bir sandalyenin, üzerinde diz çökmüş, korumak istercesine yanına bastırıldığı Pomeranya köpeğinin arkasından acıklı acıklı bakıyordu.

"Bu da babam," dedi Evelyn, tek çerçevede iki fotoğraf vardı. İkinci fotoğrafta, düzgün yüz hatları ve gür siyah bir bıyığı olan yakışıklı bir asker görülüyordu; eli, kılıcının kabzasındaydı; Evelyn'le aralarında apaçık bir benzerlik vardı.

"Başka kadınlara yardım edecek olmamın da," dedi Evelyn, "nedeni onlar. Herhalde hakkımda birşeyler duymuşsundur. Anlayacağın, evli değillerdi; ben hiç kimse değilim. Bundan da şu kadarlık utanç duymuyorum. Ne olursa olsun, birbirlerini seviyorlarmış; bu da çoğu kimsenin anne babası hakkında söyleyebileceğinden fazla bir şey."

Rachel elinde iki resimle yatağın üstüne oturup onları karşılaştırdı – Evelyn'in dediğine göre birbirini sevmiş olan adamları kadını. Bu gerçek, Evelyn'in bir kez daha anlatmaya başladığı talihsiz kadınlar yararına kampanyadan daha çok ilgisini çekiyordu. Tekrar önce birine sonra diğerine baktı.

"Sence," diye sordu, Evelyn bir dakika duraklayınca, "âşık olmak nasıl bir şey?"

"Hiç âşık olmadın mı?" diye sordu Evelyn. "Ah hayır – bunu anlamak için sana bir kez bakmak yeter," diye ekledi. Düşündü. "Bir zamanlar gerçekten âşık oldum," dedi. Düşüncelere daldı, gözleri, parlak canlılığını yitirerek şefkate benzer bir ifadeye büründü. "Şahaneydi! – devam ettiği sürece. İşin kötüsü, devam etmiyor, bende devam etmiyor. Sıkıntı da burada."

Hakkında Rachel'in öğüdünü istemiş gibi yaptığı Alfred ve Sinclair'le ilgili güçlüğü düşünmeye başladı. Ama öğüt istemiyordu; yakınlık istiyordu. Hâlâ yatağın üzerinde fotoğrafları inceleyen Rachel'a baktığında, onun başka şeyler düşündüğü gözünden kaçmadı. Ne düşünüyordu öyleyse? Evelyn, içindeki, hep başka insanlara ulaşmaya çalışan ve hep geri püskürtülen küçük yaşam kıvılcımı yüzünden azap çekiyordu. Sessizleşerek

konuğuna bakı, ayakkabılarına, çoraplarına, saçındaki taraklara, kısacası giyim kuşamının tüm ayrıntılarına, sanki bütün ayrıntıları yakalarsa onun içindeki yaşama yaklaşılabilecekti.

Rachel, sonunda fotoğrafları bırakıp pencereye yürürken, "Tuhaf. İnsanlar aşk hakkında da din hakkında konuştukları kadar konuşuyorlar," dedi.

"Oturup biraz konuşsan," dedi Evelyn sabırsızlıkla.

Rachel bunun yerine, iki uzun pano biçimindeki pencereyi açıp aşağıdaki bahçeye baktı.

"İlk gece kaybolduğumuz yer şurası," dedi. "Şu çalılıkların arasında olmalı."

"Orada tavukları öldürüyorlar," dedi Evelyn. "Bıçakla kafalarını kesiyorlar – iğrenç! Ama söylesene bana – ne–"

"Otel gezmek istiyorum," diye sözünü kesti Rachel. Başını içeri çekip, hâlâ yerde oturmakta olan Evelyn'e baktı.

"Tıpkı diğer oteller gibi," dedi Evelyn.

Öyle olabilirdi, oysa Rachel'in gözünde buradaki her odanın, koridorun ve sandalyenin kendine ait bir kişiliği vardı; ama artık bir tek yerde kalmak ona zor geliyordu. Ağır ağır kapağa doğru hareket etti.

"İstedigin nedir?" dedi Evelyn. "Hep bir şey düşünüp de söylemiyormuşsun gibi bir duyguya kapılıyorum... Söylesene!"

Ama Rachel bu çağrıya da tepki vermedi. Parmakları kapının kolunda, durdu, sanki bir açıklamanın yerinde olacağını hatırlayıvermişti.

"Herhalde içlerinden biriyle evlenirsin," dedi, sonra kolu çevirdi ve kapıyı arkasından kapattı. Elini yanındaki duvara sürterek yavaş yavaş koridorda yürüdü. Ne tarafa gittiğini düşünmüyordu; böylece, yalnızca bir pencereyle bir balkona çıkan bir geçitten yürüdü. Aşağıya, mutfak arazisine baktı, otel yaşamının bu yanlış tarafı, küçük çalılardan oluşan bir labirentle doğru taraftan ayrılmıştı. Toprak çıplaktı, etrafa eski tenke kutular saçılmıştı; çalılar başlarına kurusun diye havlularla önlükler takmışlardı. İkide bir beyaz önlüklü bir garson dışarı çıkıp bir yığının üstüne çöp atıyordu. Pamuklu elbiseler içinde iki iri kadın, önlerinde kan sıvaşmış kalaylı tepsiler ve

dizlerinin üstünde sarı bedenlerle bir bankta oturuyordu. Kuşları yoluyorlardı; yolarken de konuşuyorlardı. Birdenbire bir tavuk yarı uçarak yarı koşarak çırpına çırpına oraya geldi, seksenden aşağı göstermeyen üçüncü bir kadın tarafından kovalanıyordu. Pörsümüş bacakları üzerinde dengede duramadığı halde ötekilerin kahkahalarıyla şevke gelen kadın, takibi sürdürüyordu; yüzünde yoğun bir hiddet ifadesi vardı ve koşarken İspanyolca küfrediyordu. Burada el çırpışlardan şurada bir peçeteden ürken kuş sert açılar yaparak bir o yana bir bu yana koştu; sonunda dosdoğru, onu içine hapsedmek için dar gri eteğini açan yaşlı kadına doğru kanat çırpıtı, kadın bir bohça gibi tavuğun üzerine kapandı; sonra onu uzatıp kindar bir canlılığın zaferle karıştığı bir ifadeyle kafasını kesiverdi. Kan ve çirkin kıvranımlar Rachel'ı büyülemişti, öyle ki arkasından birinin yaklaşıp yanında dikildiğini fark ettiği halde, yaşlı kadının diğerlerinin yanına, bankın üstüne yerleşene dek arkasına dönmedi. Sonra, gördüklerinin çirkinliğinden ötürü sertçe başını kaldırıp baktı. Yanında dikilen, Bayan Allan'dı.

"Güzel bir manzara değil," dedi Bayan Allan, "yine de bizim yöntemlerimizden daha insancıl herhalde... Sen benim odama hiç gelmedin," diye ekledi ve Rachel'in onu takip etmesini işaret edencesine döndü. Rachel onu takip etti, her yeni insanın, ona yük olan gizemi üzerinden kaldırması mümkün görünüyordu.

Oteldeki yatak odalarının hepsi, kimilerinin daha geniş kimilerinin daha küçük olması dışında, birörnekti; döşeme koyu kırmızı seramikti; cibinliklerle örtülmüş yüksek birer yatak vardı; her birinde bir yazı masası, bir tuvalet masası, birkaç da koltuk bulunuyordu. Ama bir kutunun içi boşaltılır boşaltılmaz oda bambaşka oluveriyordu, bu nedenle Bayan Allan'ın odası Evelyn'in odasına hiç benzemiyordu. Onun tuvalet masasında renk renk şapka iğneleri yoktu; koku şişeleri yoktu; küçük kıvrık makaslar yoktu; büyük bir ayakkabı ve çizme çeşitliliği yoktu; sandalyelerin üzerinde duran ipek kombinezonlar yoktu. Oda, aşırı denecek kadar düzgündü. Görünüşe göre, her şeyden iki çift vardı. Buna karşılık, yazı masası öbek

öbek müsveddelerle doluydu; koltuğun yanına bir masa çekilmişti, üzerinde iki ayrı yığın halinde koyu renkli kütüphane kitapları duruyordu, içlerindeyse farklı kalınlık derecelerinden dışarı taşan çok sayıda kâğıt parçası vardı. Bayan Allan, yapacak bir şeyi olmadığından bekleyip durduğunu düşünerek Rachel'i nezaketen içeri çağırmıştı. Ayrıca, genç kadınları se-verdi, pek çoklarına öğretmenlik etmişti; Ambrose'lardan böyle büyük bir konukseverlik gördüğü için bunun minik bir bölümünün karşılığını verebilmekten hoşnuttu. Bu yüzden, ona gösterecek bir şey bulmak için etrafa bakındı. Oda pek fazla eğlence sunmuyordu. Müsveddeye dokundu. "Chaucer Devri; Elizabeth Devri; Dryden Devri," dedi, "daha çok devir olmadığı için memnunum. Hâlâ on sekizinci yüzyılın ortasıdayım. Oturmaz mısın, Bayan Vinrace? Sandalye küçük olmakla birlikte sağlamdır... Euphues. İngiliz romanının tohumu," diye devam etti, başka bir sayfaya göz atarak. "Bu, ilgini çeken türden bir şey mi?"

Dilediği herhangi bir şeyi ona sunmak için elinden gelenin en fazlasını yapacakmış gibi büyük bir nezaket ve yalınlıkla Rachel'a baktı. Dert ve düşünceyle çizgi çizgi de olabilen bir yüzde, bu ifadenin çarpıcı bir sevimliliği vardı.

"Ah hayır, seninki müzik, öyle değil mi?" diye devam etti, anımsayarak, "genellikle ikisinin birlikte yürümediğini görmüşümdür. Bir de dâhilerimiz var elbette—" Bir şey bulmak için etrafına bakınıyordu; o sırada şömine rafının üzerinde bir kavanoz gördü ve uzanıp alarak Rachel'a verdi. "Parmaklarını bu kavanozun içine sokarsan bir parça konserve zencefil çıkarabilirsin. Sen dâhi misin?"

Ne var ki zencefil derindeydi ve ulaşamıyordu.

"Zahmet etmeyin," dedi Rachel, Bayan Allan başka bir şey bulmak için etrafa bakınırken. "Konserve zencefili sevmezdim herhalde."

"Hiç denemedin mi?" diye sordu Bayan Allan. "Öyleyse şimdi denemeyi görev kabul etmelisin. Aa, hayata yeni bir zevk ekleyebilirsin; hem hâlâ genç olduğun için—" Bir düğme kancasının işe yarayıp yaramayacağını merak etti. "Ben her şe-

yi denemeyi kural haline getirmişimdir," dedi. "Zencefili ilk kez ölüm döşeğindeyken tatsan ve bir şeyin hiç bu kadar hoşuna gitmediğini fark etsen öfkelenmez miydin? Ben olsam öyle kızardım ki sırf bu yüzden iyileşirdim."

İşte, başarılı olmuştu; düğme kancasının ucunda bir zencefil topağı belirdi. O düğme kancasını silmeye giderken, Rachel zencefili ısırdı; ısıırır ısırmaz da haykırdı, "Bunu tükürmek zorundayım!"

"Gerçekten tadını aldığından emin misin?" diye sordu Bayan Allan.

Yanıt olarak Rachel zencefili camdan dışarı fırlattı.

"Yine de bir deneyimdi," dedi Bayan Allan sakın bir tavırla. "Bakayım – sana sunacak başka hiçbir şeyim yok, eğer şunu da tatmak istemezsen." Yatağının üstünde küçük bir dolap asılıydı; içinden, parlak yeşil bir sıvıyla dolu narin, zarif bir kavanoz çıkardı.

"Crème de Menthe," dedi. "Likör, biliyorsundur. İçiyormuşum gibi görünüyor, değil mi? Aslına bakarsan, bu, ne denli ölçülü içen bir insan olduğumu kanıtlıyor. O kavanoz yirmi altı yıldır bende," diye ekledi, gururla bakarak kavanozu eğerken; sıvının yüksekliğinden şişeye hâlâ el sürülmemiş olduğu anlaşılabilirdi.

"Yirmi altı yıl mı?" diye bağırdı Rachel.

Bayan Allan keyiflendi, niyeti Rachel'i şaşırtmaktı.

"Yirmi altı yıl önce Dresden'a gittiğimde," dedi, "bir dostum bana bir hediye vermek istediğini söyledi. Bir gemi faciası ya da kaza durumunda bir uyarıcının yararlı olabileceğini düşünüyordu. Ne var ki hiç gerek duymadığım için dönüşümde onu geri verdim. Ne zaman yurtdışına seyahat edecek olsam üzerinde aynı pusulayla aynı şişe hep boy gösterir; sağ salım döndüğümde hep geri verilir. Onu kazalara karşı bir tür tılsım sayıyorum. Bir keresinde önümdeki trenin yaptığı kaza nedeniyle yirmi dört saat alıkondugum halde kendim hiç kaza geçirmedi. Evet," diye sözlerini sürdürdü, bu kez şişeye seslenerek, "birlikte pek çok iklim, pek çok dolap gördük, değil mi? Önümüzdeki günlerden birinde üzerinde bir ithaf bulu-

nan gümüş bir etiket yaptırmaya niyetliyim. Görebileceğin gibi, o bir beyefendi; adı Oliver... Oliver'ımı kırarsan, Bayan Vinrace, seni bağışlayabileceğimi sanmıyorum," dedi, şişeyi kararlı bir tavırla Rachel'in elinden alıp yeniden dolaba koyarken.

Rachel şişeyi boynundan tutmuş sallıyordu. Bayan Allan öyle ilgisini çekmişti ki az daha şişeyi unutuyordu.

"Pekala," diye bağırdı, "Bu gerçekten tuhaf; yirmi altı yıllık bir dostunuzun olması, ve bir şişenizin, ve – bütün o yolculukları yapmış olmanız."

"Hiç de değil; ben buna tuhafın tam tersi derim," diye yanıtladı Bayan Allan. "Kendimi her zaman tanıdığım en sıradan insan saymışımdır. Benim kadar sıradan olmak gerçekten bir ayrıcalık. Unutmuşum – sen dâhi misin, yoksa dâhi olmadığını mı söylemiştin?"

Çok nazik bir tavırla Rachel'a gülümsedi. Odanın içinde hantal hareketlerle gezinirken öyle çok şey bilirmiş, öyle çok şey deneyimlemiş gibi görünüyordu ki, insan onu bunları anlatmaya ikna edebilse, sözlerinde kesinlikle tüm ıstıraplara merhem bulunurdu. Ne var ki, o sırada dolabın kapağını kilitlemekte olan Bayan Allan, yıllardır üzerine kar gibi yağan sü-kutu bozacağına ilişkin hiçbir belirti göstermiyordu. Rahatsız bir his Rachel'ı sessiz kalmaya itiyordu; bir yandan döne döne yükselip o serin pembe tende bir kıvılcım çaktırmayı diliyordu; diğer yandan, sessizlik içinde birbirlerinin yanından geçip gitmekten başka yapacak bir şey olmadığını fark ediyordu.

"Dâhi değilim. Demek istediğim şeyleri söze dökmek, bana çok güç gelir–" diye düşüncesini belirtti sonunda.

"Ben bunun bir yaradılış meselesi olduğuna inanıyorum," dedi Bayan Allan. "Bazı insanlar hiç güçlük çekmez; bense kendi adıma, doğrudan söyleyemediğim bir yığın şey olduğunu fark ediyorum. Ama zaten kendimi çok yavaş biri sayarım. Şimdi, meslektaşlarımdan biri, senden hoşlanıp hoşlanmadığını şöyle anlar –bakayım, nasıl yapıyordu?– kahvaltıda günaydın deme biçimine bakarak. Benimse karar vermem kimi zaman yıllar süren bir meseledir. Ama görünüşe bakılırsa gençlerin çoğuna kolay geliyor, öyle değil mi?"

“Ah hayır,” dedi Rachel. “Zor!”

Bayan Allan hiçbir şey söylemeden sessizce Rachel'a baktı; birtakım güçlüklerin bulunduğundan kuşkulanıyordu. Sonra elini başının arkasına koydu; gri saç buklelerinden birinin gevşemiş olduğunu keşfetti.

“Saçımı yapacağım,” dedi ayağa kalkarken, “umarım beni mazur görürsün. Bir türlü uygun bir firkete bulamıyorum. Ayrıca, elbisemi de değiştirmeliyim; yardım edersen sevinirim, çünkü yorucu bir kopçalar öbeği var, kendi kendime ilikledebiliyorum ama on on beş dakika sürüyor; oysa senin yardımınla—”

Ceketini, eteğini ve bluzunu üzerinden sıyırdı; aynanın karşısında durup saçını yaptı, cüsseli, gösterişsiz bir suret; kombinizonu öyle kısaydı ki Bayan Allan arduvaz grisi bir çift kalın bacadın üzerinde duruyordu.

“Gençliğin hoş olduğunu söylerler; ben orta yaşı çok daha hoş buluyorum,” dedi, firketelerle tarakları çıkarıp fırçasını eline alırken. Serbestçe salındığında saçları ancak boynuna dek iniyordu.

“İnsan gençken,” diye sürdürdü sözlerini, “eğer yapısı öyleyse, her şey fazlasıyla ciddi görünür... Şimdi, elbisem.”

Hayret edilecek kadar kısa bir süre içerisinde saçları her zamanki buklelerine kavuşmuştu. Bedeninin üst yarısı şimdi üzerinde siyah şeritler olan koyu yeşil bir renk almıştı; ancak eteğin çeşitli açılardan kopçalanması gerekiyordu; Rachel kopçaları iliklere uydururken yere diz çökmek zorunda kaldı.

“Haurlıyorum da, bizim Bayan Johnson hayatı hiç tatmin edici bulmuyordu,” diye devam etti Bayan Allan. Sırtını ışığa döndü. “Sonra, benekleri için hint domuzu yetiştirmeye merak sardı ve kendini buna kapıverdi. Az önce sarı hint domuzunun siyah bir yavrusu olduğunu duydum. Bunun için altı peniye bahse girmiştik. Çok kıvanç duyacak.”

Etek tutturulmuştu. Yüzünde genellikle aynaya bakarken oluşan garip bir kasılmayla, aynada kendine baktı.

“İnsan içine çıkabilecek durumda mıyım?” diye sordu. “Nasıldı unuttum –ama siyah hayvanların çok ender olarak renkli

bebekleri olduğunu bulmuşlar— tam tersi de olabilir. Bu bana öyle çok açıklandı ki yine unutmuş olmam çok aptalca.”

Sessiz bir güçle küçük nesneler toplayıp bunları üzerine takıştırarak odanın içinde dolandı — bir madalyon, zincirli bir saat, ağır, altın bir bilezik ve oy hakkı derneğinin rengarenk bir düğmesi. Sonunda, pazar çayı için tam teçhizatlı olarak Rachel’in karşısına dikilip ona kibarca gülümsedi. Patavatsız bir kadın değildi; yaşamı ona dilini tutmayı öğretmişti. Aynı zamanda, içinde başkalarına, özellikle de gençlere karşı iyi niyet vardı, bu yüzden sık sık, konuşmanın bu denli güç olmasına esef ediyordu.

“İnelim mi?” dedi.

Bir elini Rachel’in omzuna koydu; eğilip diğer eliyle bir çift yürüyüş ayakkabısı aldı; kapısının önüne düzgünce yan yana yerleştirdi. Koridorda yürürlerken çok sayıda bot ve ayakkabının yanından geçtiler; kimi siyah, kimi kahverengi, hepsi yan yana ve hepsi farklıydı, birlikte durma biçimleri bile.

“Hep insanların botlarına ne kadar da benzediklerini düşünmüşümdür,” dedi Bayan Allan. “Şu, Bayan Paley’nin—” ama o konuşurken kapı açıldı; kendisi de çay için hazırlanmış olan Bayan Paley, sandalyesiyle dışarı çıktı.

Bayan Allan’la Rachel’i selamladı.

“Tam da insanların botlarına ne kadar benzediğini söylüyordum,” dedi Bayan Allan. Bayan Paley duymadı. Bayan Allan daha yüksek sesle tekrarladı. Bayan Paley duymadı. Bayan Allan üçüncü kez tekrarladı. Bayan Paley duydu, ama anlamadı. Bayan Allan dördüncü kez tekrarlamak üzereydi ki, Rachel birdenbire anlaşılmaz bir şey söyleyerek koridorda gözden kayboldu. Geçidin tümüyle tıkanmasına neden olan bu yanlış anlama ona katlanılmaz gelmişti. Zıt yönde hızla ve kör gibi yürüdü; kendini bir çıkmazın sonunda buldu. Bir pencere vardı; pencerenin önünde ise bir masayla bir sandalye; masanın üzerinde paslı bir yazı takımı, bir kültablası, bir Fransız gazetesinin eski bir nüshası ve ucu kırılmış bir mürekkepli kalem duruyordu. Rachel, Fransız gazetesini inceleyecekmiş gibi oturdu ama bulanık Fransızca yazının üzerine bir gözyaşı dü-

şerek yumuşak bir leke oluşturdu. Rachel, başını sertçe kaldırarak yüksek sesle bağırdı, "Dayanılmaz bir şey!" Gözyaşlarıyla puslanmış olmasa bile hiçbir şey görmeyecek olan gözlerle pencereden dışarıya bakarken, sonunda bütün bir güne şiddetle sövme arzusuna boyun eğdi. Baştan sona berbat bir gün olmuştu; önce küçük kilisedeki ayin; sonra öğle yemeği; sonra Evelyn; sonra Bayan Allan; sonra geçidi tıkayan yaşlı Bayan Paley. Bütün gün boyunca boş vaatlerle kıvrandırılarak alıkonmuştu. Artık, bir buhranın sonucu olan, sonunda dünyanın hakiki orantılarıyla gözler önüne serildiği o yükseltilerden birine ulaşmıştı. Bu görünüşten hiç mi hiç hoşlanmamıştı –kiliseler, siyasetçiler, uyumsuzlar, dev şarlatanlıklar– Bay Dalloway gibi adamlar, Bay Bax gibi adamlar, Evelyn ve gevezelikleri, geçidi tıkayan Bayan Paley. Bu arada nabzının sürekli vuruşu altta akmakta olan sıcak duygu akımını simgeliyordu; vuruyor, mücadele ediyor, yıpranıyordu. O anda bedeni, patlayıp burada –orada– çıkmaya çalışan dünyadaki tüm yaşamın kaynağıydı ve kâh Bay Bax'ın, kâh Evelyn'in, kâh tüm dünyanın ağırlığı olan yorucu aptallığın baskısı altındaydı. Böyle azap çekerken, ellerini birleştirip büküyordu, çünkü her şey yanlıştı, tüm insanlar aptaldı. Aşağıdaki bahçede insanlar olduğunu görünce, onları şuraya buraya uçuşan, amaçsız, ona engel olmaktan başka amacı olmayan madde kütleleri olarak hayal etti. Ne yapıyorlardı dünyadaki şu diğer insanlar?

"Kimse bilmiyor," dedi. Öfkesinin gücü tükenmeye başlıyordu; dünyanın capcanlı olan görüntüsü sönükleşmişti.

"Bu bir rüya," diye mırıldandı. Paslı yazı takımını, mürekkepli kalemi, kül tablasını, eski Fransız gazetesini gözden geçirdi. Bu küçük değersiz nesneler, insanı yaşamlarını temsil ediyormuş gibi göründü ona.

"Uykudayız ve rüya görüyoruz," diye yineledi. Ama o sırada aklına gelen bir olasılık, o şekillerden birinin Terence'a ait olması olasılığı, onu mahzun rehavetinden sıyırdı. Oturmadan önceki huzursuzluğu yeniden duydu. Artık dünyayı ayaklarının altına serilmiş bir kasaba olarak göremiyordu. Bunun yerine dünya hummalı, kırmızı bir sis buğusuyla kaplanmıştı.

Rachel bütün gün boyunca içinde bulunduğu duruma geri dönmüştü. Düşünmek kaçış değildi. Bedenini harekete geçirmek, odaların içinde ve dışında, insanların zihinlerinin içinde ve dışında, ne olduğunu bilmediği bir şeyi aramak tek sığınağıydı. Bu yüzden ayağa kalktı, masayı iterek aşağı indi. Salonun kapısından dışarı çıktı; otelin köşesini dönünce kendini pencereden gördüğü insanların arasında buldu. Ne var ki, gölgesi koridorlardan sonra berrak günışığı ve rüyalardan sonra canlı insanların elle tutulurluğu yüzünden topluluk ona ürkütücü bir yoğunlukta göründü, sanki her şeyin üzerindeki tozlu yüzey soyulmuş, geriye yalnızca gerçeklik, o an kalmıştı. Geceleyn karanlığın üzerine baskısı çıkarılmış bir hayal gibiydi her şey. Beyaz, gri, mor şekiller yeşilin üzerine serpiştirilmişti; yuvarlak, sepet örgüsü masalar; ortada çay semaverinin alevi, havayı kusurlu bir cam levha gibi dalgalandırıyordu; tepelerinde devasa yeşil bir ağaç, dinlenmeye bırakılmış hareketli bir güç gibi dikiliyordu. Yaklaşırken, Evelyn'in sesinin tekdüze birşeyler yinelediğini işitebiliyordu, "Haydi buraya – buraya – cici köpecik, buraya gel;" bir an hiçbir şey olmuyormuş gibi göründü; her şey kıpırdamadan durdu; sonra şekillerden birinin Helen Ambrose olduğunu fark etti; toz yeniden inmeye başladı.

Topluluk birbirine karışarak biraraya gelmişti; bir çay masası başka bir çay masasıyla birleştirilmişti, katlanır koltuklar iki topluluğu birleştirmeye yarıyordu. Ama buyurgan bir tavırla dimdik oturan Bayan Flushing'in topluluğa egemen olduğu uzaktan bile görülebiliyordu. Masanın karşısından hararetle Helen'la konuşmaktaydı.

"Çadır bezi altında on gün," diyordu. "Konfor yok. Konfor istiyorsanız gelmeyin. Ama şunu söyleyebilirim ki, gelmezseniz hayatınız boyunca pişmanlık duyarsınız. Evet mi diyorsunuz?"

O anda Bayan Flushing'in gözüne Rachel ilişti.

"Ah, işte yeğeniniz. Bize söz verdi. Geliyorsunuz, değil mi?" Planını olgunlaştırmış, bir çocuğun canlılığıyla peşinden gidiyordu.

Rachel üzerine düşeni hevesle yerine getirdi.

“Elbette geliyorum. Sen de öyle, Helen. Bay Pepper da.” Oturunca, çevresindekilerin tanıdık olduğunu ama aralarında Terence’in bulunmadığını fark etti. Topluluktakiler çeşitli yönlerden, teklif edilen gezi hakkındaki fikirlerini söylemeye başladılar. Kimine göre hava sıcak olacak, ama geceler soğuk geçecekti; başkalarına göreyse daha çok bir tekne bulmakta ve dil konusunda güçlük çekilecekti. Bayan Flushing, kocasının bütün bunları halledeceğini duyurarak gerek insanla gerekse doğayla ilgili tüm itirazları bertaraf etti.

Bu sırada Bay Flushing gezinin aslında basit bir mesele olduğunu Helen’a sessizce açıkladı; en fazla beş gün sürüyordu; gidilecek yer –bir yerli köyü– İngiltere’ye dönmeden önce kesinlikle görmeye değerdı. Helen belirsiz birşeyler mırıldandı; şu ya da bu yanıtla kendini kısıtlamadı.

Çay partisi genel bir sohbetin gelişemeyeceği kadar farklı insanları içeriyordu; Rachel açısından bunun, kendisinin konuşmasını gereksiz kılmak gibi büyük bir yararı vardı. Az ötede Susan’la Arthur, gezi teklifini Bayan Paley’e bildiriyorlardı; meseleyi kavrayan Bayan Paley, eski bir gezgin olarak, yanlarına iyisinden konserve sebzeler, kürk pelerinler ve böcek tozu almalarını salık verdi. Bayan Flushing’e doğru eğildi ve gözlemlerini kırıştırmasından anlaşıldığı kadarıyla, büyük olasılıkla böceklerle ilgili birşeyler fısıldadı. O sırada Helen, masanın üzerinde duran altı peniyi kazanmak için olacak, St. John Hirst’e ezbere “Çanlar Kahramanlar İçin Çalsın”ı okumaktaydı; diğer yanda Bay Hughling Elliot, Lord Curzon’la üniversite öğrencisinin bisikleti hakkındaki büyüleyici anekdotuyla kendi dinleyicilerini sessizliğe gark etmişti. Bayan Thornbury, mutlaka okumaları gereken bir kitap yazan, başka bir Garibaldi olabilecek bir adamın adını hatırlamaya çalışıyordu; Bay Thornbury ise isteyen herkesin hizmetine sunabileceği bir dürbününün olduğunu hatırlamıştı. Bu arada Bayan Allan, kızkurularının köpeklerle kurabildiği o garip samimiyetle, Evelyn’in sonunda yanlarına gelmeye ikna ettiği tilki teriyerine birşeyler mırıldanmaktaydı. Yukarıdaki dallar iç çektikçe

küçük toz ya da çiçek parçacıkları arada sırada tabakların üzerine düşüyordu. Rachel her şeyden biraz görür ve işitir gibiydi, tıpkı bir nehrin, içine düşüveren sürgünleri hissedip yukarıdaki gökyüzünü gördüğü gibi, ama bakışları Evelyn'in hoşuna gitmeyecek kadar dalgındı. Karşıdan gelip Rachel'in ayaklarının dibine, yere oturdu.

"Ee?" diye sordu birdenbire. "Ne düşünüyorsun?"

"Bayan Warrington'ı," diye yanıladı Rachel tedbirsizce, çünkü bir şey söylemek zorundaydı. Gerçekten de, Bayan Elliot'a birşeyler mırıldanan Susan'ı görebiliyordu, bu sırada Arthur, kendi aşkına olan eksiksiz güveniyle, dimdik Susan'a bakıyordu. Rachel ve Evelyn, Susan'ın söylediklerini dinlemeye başladılar.

"Siparişler, köpekler, bahçe, ders almak için gelen çocuklar," diye listeyi gözden geçirir gibi ritmik bir biçimde devam etti sesi, "tenisim, köy, babama yazılacak mektuplar, kulağa çokmuş gibi gelmeyen bin tane küçük şey var; ama kendime ayıracak bir anım bile yok, yatağa girdiğimde o kadar uykum oluyor ki başım yastığa değmeden içim geçiyor. Ayrıca teyzelerimle çokça birlikte olmayı seviyorum – ne kadar sıkıcıyım, değil mi, Emma Teyze?" (başını hafifçe eğmiş, düşünceli bir sevecenlikle keki seyreden yaşlı Bayan Paley'e gülümsedi), "ve babamın kış soğuklarında çok dikkatli olması gerekiyor, bu da epey koşturma demek, çünkü kendine bakmaz, tıpkı senin gibi, Arthur! Bütün bunlar önümde bir tepe gibi yükseliyor!"

Yaşamından ve kendi doğasından duyduğu tatminin tatlı esrikliğiyle sesi de yükseliyordu. Rachel birdenbire onda iyi yürekli, alçakgönüllü, hatta acınası olan her şeyi yok sayarak Susan'a karşı şiddetli bir nefrete kapıldı. İçtenliksiz ve acımasız görünüyordu; Rachel onun tombullaşıp doğurganlaştığını gördü, o sevecen mavi gözler artık sığ ve suluydu, yanaklarının pembeliği, kuru, kırmızı kanallardan oluşan bir ağ halinde pıhulaşmıştı.

Helen ona döndü. "Kiliseye gittin mi?" diye sordu. Alı pe-niyi kazanmıştı; gitmeye hazırlanır gibiydi.

"Evet," dedi Rachel. "Son kez," diye ekledi.

Eldivenlerini giymeye hazırlanan Helen, tekini düşürdü.

“Gitmiyorsunuz, değil mi?” diye sordu Evelyn, onları alıkoymak istercesine eldiven tekini alarak.

“Gitme zamanı geldi de geçiyor,” dedi Helen. “Baksana herkes nasıl suskunlaştı—?”

Biraz sohbetin ulaştığı yerden, biraz da birinin yaklaşımakta olduğunu görmelerinden kaynaklanan bir sessizlik hepsinin üzerine çökmüştü. Helen kim olduğunu kestiremedi, ama gözlerini Rachel'a dikince gördüğü bir şey, ona, “Demek Hewet’miş,” dedirtti. O anın anlamıyla ilgili garip bir hisle eldivenlerini giydi. Sonra ayağa kalktı, çünkü Bayan Flushing de Hewet’i görmüş, nehirler ve tekneler hakkında bilgi talep ediyordu, bu da bütün sohbetin baştan alınacağını gösteriyordu.

Rachel onu takip etti; bulvardan aşağı sessizlik içinde yürüdüler. Görüp anladığı şeye rağmen o sırada Helen’in zihnini kaplayan duygu garip bir biçimde aksiydi; bu geziye giderse banyo yapamayacaktı; bu çaba gözüne büyük ve tatsız görünüyordu.

“Pek tanımadığın kimselerle bir yere tıklamak öyle tatsız ki,” dedi. “Çıplak görülmeyi umursayan kimselerle.”

“Gitmeye niyetin yok mu?” diye sordu Rachel.

Söyleyişindeki hararet Bayan Ambrose’un sinirine dokundu.

“Gitmeye de, gitmemeye de niyetim yok,” diye yanıt verdi. Giderek daha da ilgisizleşiyor, kayıtsızlaşıyordu.

“Ne de olsa, görülecek ne varsa hepsini gördük herhalde; hem oraya ulaşma zahmeti de var, ne derlerse desinler rahatsız ve berbat bir yolculuk olacak.”

Rachel bir süre yanıt vermedi; ama Helen’in söylediği her cümle onun burukluğunu artırıyordu. Sonunda patladı—

“Tanrı’ya şükür, Helen, senin gibi değilim! Bazen senin düşünmediğini, hissetmediğini, umursamadığını, herhangi bir şey yapmadığını, yalnızca var olduğunu düşünüyorum! Bay Hirst gibisin. Birşeylerin kötü olduğunu görüyorsun ve bunları söylemekten gurur duyuyorsun. Bu senin dürüst olmak dediğin şey; aslında bu tembel olmak, sıkıcı olmak, hiçbir şey olmamak. Yardım etmiyorsun; birşeylere son veriyorsun.”

Helen saldırıdan keyif almış gibi gülümsedi.

"Ee?" diye sordu.

"Bu bana kötü görünüyor – hepsi o," diye yanıt verdi Rachel.

"Çok mümkün," dedi Helen.

Başka herhangi bir zamanda yengesinin önyargısızlığı Rachel'i büyük olasılıkla sustururdu; ama bu akşam herhangi biri tarafından susturulacak bir ruh hali içerisinde değildi. Bir kavgaya hiç fena olmazdı.

"Sadece yarı yarıya canlısın," diye devam etti.

"Bay Flushing'in davetini kabul etmediğim için mi?" diye sordu Helen, "yoksa her zaman mı böyle düşünüyorsun?"

O anda Rachel, güzelliğine, yüce gönüllülüğüne ve aralarındaki sevgiye rağmen, *Euphrosyne*'deki o ilk geceden bu yana Helen'da hep aynı kusurları gördüğünü fark etti.

"Ah, herkesin derdi neyse bu da o yalnızca!" dedi. "Kimse hissetmiyor – kimse incitmekten başka bir şey yapmıyor. Dinle, Helen, dünya kötü. Bu bir ıstırap, yaşamak, istemek–"

Burada, kendini denetim altına almak için bir çalıdan avuç dolusu yaprak koparıp elinde ezdi.

"Bu insanların yaşamları," diye açıklamaya çalıştı, "bu amaçsızlık, yaşama biçimleri. Birinden diğerine gidiyorsun; hep aynı. İnsan hiçbir zaman hiçbirinden istediğini alamıyor."

Helen tartışmayı ya da onun ağzından sır almayı isteseydi, Rachel'in duygusal durumu ve kafasının karışıklığı onu kolay bir av haline getirirdi. Ama yürümeye devam ederlerken, o, konuşmak yerine derin bir sessizliğe gömüldü. Amaçsız, önemsiz, anlamsız, ah hayır – çayda gördüğü şey buna inanmasını olanaksız kılıyordu. Akşamın küçük şakaları, gevezelikleri, şapşallıkları gözlerinin önünde pörsümüştü. Hoşlanmaların ve garazların, biraraya gelmelerin ve ayrılımların altında büyük şeyler olmaktaydı – bu kadar büyük olmalarından ötürü de korkunç şeyler. Güvenlik duygusu sarsılmıştı, sürgünlerle ölü yaprakların altında bir yılanın kıpırtısını görür gibiydi. Sanki bir anlık molaya izin veriliyordu, bir anlık kandırmacaya; sonra yine o derin, nedensiz yasa kendini

gösteriyor, hepsini keyfine göre biçimlendiriyor, yapıp yok ediyordu.

Yanında yürüyen Rachel'a baktı, hâlâ parmaklarının arasında yaprakları eziyordu; kendi düşüncelerine gömülmüştü. Âşık olmuştu; ona derinden acıyordu. Kendini bu düşüncelerden sıyrıp özür diledi. “Çok üzgünüm,” dedi, “ama eğer sıkı-cıysam, bu benim yapım, elden bir şey gelmez.” Yine de bu doğal bir kusursa kolay bir çare buldu, Bay Flushing’in planının çok iyi olduğunu düşündüğünü söyleyerek devam etti, yalnız biraz gözden geçirilmesi gerekiyordu, eve varmalarına kadar geçen sürede bunu yapmıştı. Eve vardıklarında, ısrar edilirse daveti kabul etmeyi kararlaştırdılar.

XX. Bölüm

.....

Bay Flushing ve Bayan Ambrose ayrıntılara girince, gezinin ne tehlikeli ne de güç olduğu ortaya çıktı. Hatta sıradışı bile değildi. Her yıl bu mevsimde İngilizler topluluklar halinde nehrin yukarısına doğru buhar gücüyle kısa bir yolculuk yapıyor, karaya çıkıp yerlilerin köyüne bakıyor, yerlilerden birşeyler satın alıp akıl sağlıkları ya da bedenleri zarar görmeksizin geri dönüyorlardı. Alu kişinin aynı şeyi istediği ortaya çıkınca kısa sürede düzenlemeler yapıldı.

Kraliçe Elizabeth devrinden bu yana pek az kimsenin gördüğü nehrin görüntüsünü o dönemin deniz yolcularının gözüne gözüldüğünden farklı kılmak için hiçbir şey yapılmamıştı. Suyun o kıyılar arasında akmasından, yeşil fundaların kaynaşmasından, küçük ağaçların yalnızlık içinde büyüyüp dev, buruş buruş ağaçlara dönmesinden bu yana geçen çağlarla karşılaştırıldığında, Elizabeth dönemiyle şimdiki zaman arasında yalnızca bir anlık bir mesafe vardı. Dünyanın başka yerlerinde bir şehrin harabeleri üzerinde bir başka şehir yükselir, şehirlerdeki insanlar gitgide daha düzgün konuşmaya ve birbirine benzememeye başlarken, yalnızca güneşin ve bulutların değişmesiyle değişen bu dalgalı yeşil kütle orada durmuş, yüzyıllar yüzyılları kovalarken kimi zaman toprağı, kimi za-

man ağaçların dallarını aşındıran su, onun kıyıları arasında hiç durmadan akmıştı. Bu nehrin birkaç kilometresi, otelden gelen topluluğun bir iki hafta önce piknik yaptığı dağın tepesinden görülebiliyordu. Susan'la Arthur öpüşürken, Terence'la Rachel oturup Richmond hakkında konuşurken, Evelyn'le Perrott ise dünyayı sömürgeleştirmek üzere gönderilmiş büyük kaptanlar olduklarını hayal ederek etrafta gezinirken onu görmüşlerdi. Denize döküldüğü yerde kumsalın üzerindeki geniş mavi izi, daha yukarıda ağaçların yeşil bulutunun onun çevresinde toplandığını ve sonunda sularını tümüyle gözlerden sakladığını görmüşlerdi. Aşağı yukarı ilk otuz kilometre boyunca kıyıya aralıklarla evler serpiştirilmişti; evler aşama aşama yerini barakalara bırakıyordu; daha sonrasında ise ne baraka vardı ne de ev, yalnızca, yürüyen ya da yelkenle seyreden ama hiç yerleşmeyen avcılar, kâşiflerin ya da tüccarların görebildiği ağaçlarla çimenler.

Son haliyle altı kişiden oluşan topluluk, Santa Marina'yı sabah erkenden terk edip otuz iki kilometre arabayla, on üç kilometre de at sırtında giderek, gece çökerken nehrin kenarına ulaştı. Tırıs giden atlarla ağaçların arasından geldiler – Bay ve Bayan Flushing, Helen Ambrose, Rachel, Terence ve St. John. Sonra yorgun küçük atlar kendiliğinden durdu; İngilizler indiler. İi içine sığmayan Bayan Flushing uzun adımlarla nehir kıyısına yürüdü. Uzun ve sıcak bir gün geçirmişti, ama hızdan ve açık havadan keyif almıştı; nefret ettiğı oteli terk etmiş, zevkine uygun ahbaplar bulmuştu. Nehir karanlıkta kıvrıla kıvrıla akıp gidiyordu; suyun kıpırdayan pürüzsüz yüzeyini ancak ayırt edebiliyorlardı; hava nehrin sesiyle doluydu. Kocaman ağa gövdelerinin ortasında boş bir alanda durdular; uzaklarda bir yukarı bir aşağı hafifçe hareket eden küçük yeşil bir ışık onlara binecekleri çatananın yerini gösteriyordu.

Hep birlikte güvertesinde durduklarında teknenin çok küçük olduğunu fark ettiler; tekne birkaç dakika altlarında hafifçe titreşti, sonra suları yumuşacık yardı. Gecenin yüreğine doğru yol alır gibiydiler, çünkü ağalar önlerini kapatıyordu ve dört bir yanlarında yaprakların hışırtısını duyabiliyorlardı.

Muazzam karanlık olağan etkisini gösterdi, seslerin cılızlaşıp söylenenlerin önemsizleşmesi tüm iletişim arzularını alıp götürdü; güvertenin çevresinde üç dört kez yürüdükten sonra bir araya kümelenip, derin derin esneyerek kıyılardaki aynı derin kasvet noktasına bakılar. Havadan bunalanların yaptığı gibi çok alçak sesle ritmik tonda mırıldanan Bayan Flushing nerede uyuyacaklarını merak etmeye başladı, aşağıda uyuyamazlardı, yağ kokulu bir köpek deliğinde uyuyamazlardı, güvertede uyuyamazlardı, uyuyamayacaklardı – Derin derin esnedi. Tıpkı Helen'in öngördüğü gibi olmuştu; yarı uykuda, üstelik birbirleri için neredeyse görünmez oldukları halde çıplaklık sorunu şimdiden baş göstermişti. Helen, St. John'ın yardımıyla bir tente gerdi, Bayan Flushing'i bunun arkasında giysilerini çıkarabileceğine, kırk beş yıldır gözlerden saklanan bir yeri tesadüfen insanların gözü önünde çıplak kalırsa kimsenin fark etmeyeceğine ikna etti. Şilteler yere atıldı, battaniyeler serildi ve üç kadın yumuşacık açık havada birbirinin yanma uzandı.

Beyler birkaç sigara içtikten sonra parlayan izmaritleri nehre bırakıp bir süre altlarındaki kara suyu buruşturan dalgacıklara baktılar, onlar da soyundular ve teknenin öteki ucunda uzandılar. Çok yorgunlardı; karanlık, bir perde gibi onları birbirlerinden gizliyordu. Bir fenerin ışığı birkaç halatın, güvertenin birkaç kalasının ve teknenin parmaklıklarının üzerine düşüyordu, ama onun ötesinde kesintisiz karanlık vardı, yüzlerine ya da nehrin kenarlarında toplanmış ağaçlara hiç ışık ulaşmıyordu.

Çok geçmeden Wilfrid Flushing uyudu; Hirst uyudu. Yalnızca Hewet uyanıktı, dosdoğru yukarıya, gökyüzüne bakarak uzanıyordu. Usulcacık hareket ve hiç durmadan gözlerinin önünden sürüklenerek geçen kara şekiller, düşünmesini olanaksız kılıyordu. Rachel'in bu denli yakın olması, düşünceyi ninnilerle uyutuyordu. Bu kadar yakınında, yalnızca birkaç adım ötede teknenin öteki ucunda olunca, Rachel hakkında düşünmek Terence için olanaksızdı, tıpkı çok yakınında durup alnını alnına dayasa onu görmesinin olanaksız olacağı

gibi. Tuhaf bir biçimde tekne Terence'la özdeşleşivermişti; nasıl ki ayağa kalkıp tekneyi kullanmanın ona yararı olmayacaksa, kendi duygularının karşı konulmaz gücüyle daha fazla mücadele etmenin de ona yararı yoktu. Tekne nehrin pürüzsüz yüzeyinde süzülürken, Terence bildiği her şeyin gitgide daha uzağına, engellerin üzerinden kayıp nirengi noktalarını geçerek bilinmeyen sulara sürükleniyordu. Derin bir huzur içinde, gecelerdir olmadığı kadar derin bir bilinçsizlikle sarmalanmış olarak güvertede yatıp, ağaç tepelerinin gökyüzüne karşı hafifçe konum değiştirmelerini, eğilmelerini, alçalıp dev kuleler gibi yükselmelerini seyretti, ta ki onları görmekten, uçsuz bucaksız ağaçların gölgesi altında uzanıp yukarıya, gökyüzüne baktığı rüyalara geçene dek.

Ertesi sabah uyandıklarında nehrin yukarısına doğru epey yol almışlardı; sağda, ağaçtan sorguçlarla süslenmiş sarı kumlu yüksek bir kıyı vardı, soldaysa, tepelerine hafif hafif sallanan parlak yeşil ve sarı kuşların tünediği uzun kamışlarla ve yüksek hezarenlerle kıpır kıpır bir bataklık. Sıcak ve durgun bir sabahtı. Kahvaltıdan sonra sandalyelerini biraraya getirip pruvada düzensiz bir yarım daire oluşturdular. Başlarının üzerindeki tente onları güneşin sıcaklığından koruyor, teknedeki yumuşacık, serinleten bir esinti geliyordu. Bayan Flushing şimdiden tuvalini beneklerle, şeritlerle dolduruyordu, başı, tahıl taneciklerini toplayan bir kuşun hareketiyle bir o yana bir bu yana sinirli sinirli sallanıyordu; diğerlerininse kucaklarında kitaplar, kâğıtlar ya da nakışlar vardı, bunlara ara ara göz atıp yine karşılarındaki nehre bakıyorlardı. Bir ara Hewet yüksek sesle bir şiirden bir bölüm okudu, ama çevrelerindeki devinim sözlerinin etkisini tamamen yok ediyordu. Okumayı kesti; kimse konuşmuyordu. İlerlemeye devam ederek ağaçların korunağı altına girdiler. Kâh soldaki küçük adacıklardan birinde karnını doyuran bir kırmızı kuş sürüsü görüyorlardı, kâh feriyat ederek ağaçtan ağaca uçan mavili yeşilli bir papağan. Onlar ilerledikçe arazi gitgide yabanileşiyordu. Toprağa yakın yerlerde ağaçlarla altlarındaki bitkiler kalabalık bir güreşte birbirlerini boğazlar gibiydiler; şurada burada görkemli bir ağaç, yığı-

nın tepesinde bir kule gibi yükseliyor, cılız yeşil şemsiyesini yukarıda, havada hafif hafif sallıyordu. Hewet yeniden kitabına baktı. Tıpkı gece gibi sabah da huzurluydu, ancak çok tuhaftı, çünkü aydınlıktı ve Hewet, Rachel'i görebiliyor, sesini işitebiliyor, ona yakın olabiliyordu. Kendini, bekliyormuş gibi hissediyordu, sanki üzerinden geçen şeylerin, onu çevreleyen şeylerin, seslerin, insan bedenlerinin, kuşların arasında o her nasılsa durağandı, yalnızca Rachel onunla birlikte bekliyordu. Zaman zaman, birlikte bekliyor olduklarını, herhangi bir direnç göstermeden birbirlerine doğru çekildiklerini onun da bilmesi gerekiyormuş gibi Rachel'a bakıyordu. Yine kitabını okudu:

Şimdi beni elinde tutan sen, her kim olursan ol,
Bir tek şey olmazsa hiçbiri işe yaramayacak.*

Bir kuş vahşi bir kahkaha attı, bir maymun kıkırdayarak kötü niyetli bir soru sordu; tıpkı güneşin sıcak ışıklarında ateşin solduğu gibi, Hewet'in sözleri titreşerek söndü.

Nehir daralıp yüksek kıyı kumsalları sık ağaçların büyüdüğü toprakla aynı düzeye geldikçe aşama aşama ormanın sesleri işitilebiliyordu. Orman, bir salon gibi yankı yapıyordu. Apansız çığlıklar duyuluyordu; ardından, bir oğlan çocuğunun sesinin kesilip de yankısının hâlâ çatının uzak yerlerinde gezinir gibi olduğu bir katedralin sessizliğine benzeyen, uzun süreli sessizlikler oluyordu. Bir ara Bay Flushing ayağa kalkıp bir denizciyle konuştu; hatta öğle yemeğinden sonra çatananın durağını, ormanın içinde biraz yürüyüş yapabileceklerini söyledi.

"Orada, ağaçların arasında patikalar var," diye açıkladı. "Herüz uygarlıktan uzak değiliz."

Karısının yaptığı resmi inceledi. Onu açıkça övemeyecek kadar kibar olduğundan, bir eliyle resmin bir yarısını kapatıp, diğer elini havada sallamakla yetindi.

"Tanrım!" diye bağırdı Hirst, dosdoğru karşıya bakarak. "Siz de olağanüstü güzel gelmiyor mu?"

(*) Hewet, Walt Whitman'ın 'Whoever You Are Holding Me in Hand' başlıklı şiirinden dizeler okuyor - ç.n.

“Güzel mi?” diye sordu Helen. Bu k      , tuhaf bir s       gibiydi; Hirst de kendisi de g    ne   yle k       görünüyorlardı ki ona yanıt vermeyi unuttu.

Hewet, konuşması gerektiğini hissetti.

“Elizabeth devrinin insanları üsluplarını işte buradan almışlar,” dedi düşünceli bir tavırla, yaprakların,     eklerin ve bereketli meyvelerin bolluğuna bakarken.

“Shakespeare mi? Shakespeare’den nefret ederim!” diye bağırdı Bayan Flushing; Wilfrid hayranlıkla karşılık verdi, “Bunu söylemeye cüret eden tek insanın sen olduğuna inanıyorum, Alice.” Ama Bayan Flushing resim yapmaya devam etti. Kocasının iltifatına pek değer vermiş gibi görünmüyordu; arada bir yarı i  tilir bir s       mırıldanarak ya da bir inilti çıkararak sürekli boyuyordu.

Sabah, artık çok sıcaktı.

“Hirst’e bakın!” diye fısıldadı Bay Flushing. Kâğıdı kayıp güverteye düşmüş, ba  ı geriye yaslanmıştı; horultulu, uzun bir soluk aldı.

Terence kâğıdı alıp Rachel’in önüne serdi. Hirst’  n k       kilisede başladığı, Tanrı hakkındaki şiirin devamıydı;   yle edepsizceydi ki Rachel edepsizce olduğunun farkına vardığı halde yarısını anlamadı. Hirst’  n boş bıraktığı yerleri Hewet s      klerle doldurmaya ba  ladı, ama çok geçmeden bıraktı; kalemi güverteye yuvarlandı. Yavaş yavaş sa   taraflarındaki kıyıya yaklaşıyorlardı, böylece, yeşil yaprakların gölgesi arasından döküldüğü için, onları örten ışık belirgin bir yeşile d  nm    tı; Bayan Flushing, eskizini bir yana bırakmış, sessizce kar  şıya bakıyordu. Hirst uyandı; sonra     le yemeğine   a  rıldılar; onlar yemeklerini yerlerken   atana kıyıda biraz uzakta durdu. Arkalarında çektikleri sandal yana getirildi; hanımların binmesine yardım edildi.

Cansıkıntısından korunmak için Helen kolunun altına bir anı kitabı yerleştirdi, Bayan Flushing ise boya kutusunu; böylece te  hizatlandıktan sonra ormanın sınırında sahile bırakılmayı kabul ettiler.

Nehre paralel olarak uzanan patikada y     metre yürüme-

mişlerdi ki, Helen, havanın dayanılmayacak kadar sıcak olduğunu söyledi. Nehrin esintisi kesilmişti; ormandan, kokularla yüklü, sıcak, nemli bir hava geliyordu.

“Buraya oturacağım,” dedi, uzun zaman önce devrilmiş olan, şimdiyse sarmaşıkların ve sırım gibi böğürtlen çalılarının bir uçtan öbür uca dantel dantel ördüğü kütüğü işaret ederek. Oturdu, güneş şemsiyesini açıp ağaç saplalarıyla sürgülenmiş nehre baktı. Arkasında kara bir gölgenin içinde gözden kaybolan ağaçlara sırtını döndü.

“Aynı fikirdeyim,” diyen Bayan Flushing, boya kutusunu açmaya başladı. Kocası, ona ilginç bir görüş açısı seçmek üzere etrafta geziniyordu. Hirst, toprağın üzerinde, Helen’in yanıbaşında bir alan açtı ve onunla uzun bir süre konuşmadan önce kıpırdamaya niyeti yokmuş gibi, telaş etmeden oturdu. Terence’la Rachel, yapacak bir şey bulamadan kendi başlarına ayakta kalakalmışlardı. Terence, gelmeye yazgılı olan anın geldiğini anladı, bunu fark ettiği halde son derece sakın ve kendine hakimdi. Helen’la konuşup onu oturduğu yerden ayrılmaya ikna etmeye çalışarak birkaç saniye dikilmeyi tercih etti. Helen’in onlarla gelmesini önerirken Rachel da ona katıldı.

“Tanıdığım tüm insanlar içinde,” dedi Terence, “en az mace-raperest olan sizsiniz. Hyde Park’taki yeşil sandalyelerde de oturuyor olabildiniz. Bütün akşamüstü burada mı kalacaksınız? Yürüyüş yapmayacak mısınız?”

“Ah, hayır,” dedi Helen, “gözlerini kullanırsan her şeyi görürsün. Burada her şey var – her şey,” diye yineledi uyuşuk bir ses tonuyla. “Yürümekle elinize ne geçecek?”

“Çay saatine kadar terleyip tatsızlaşmış olacaksınız, bizse serin ve tatlı olacağız,” diye araya girdi Hirst. Başını kaldırıp onlara baktığında, gözlerine gökyüzünden ve dallardan gelip bakışlarındaki kararlılığı yok eden sarılı yeşilli yansımalar düşmüştü; söylemediği bir şeyi düşünür gibiydi. Böylece her ikisi de Terence’la Rachel’m koruluğun içlerine doğru birlikte yürümeye niyetlendiğini varsaydılar; onlar da birbirlerine bir kez bakıp arkalarını döndüler.

“Hoşça kalın!” diye bağırdı Rachel.

“Güle güle. Yılanlara dikkat edin,” diye cevap verdi Hirst. Devrilmiş ağacın ve Helen’in gölgesi altına daha da rahat yerleşti. Onlar giderken Bay Flushing arkalarından seslendi, “Bir saat içinde yola çıkmalıyız. Hewet, lütfen unutma. Bir saat.”

Nehre dik açılar yaparak ormanın içine doğru ilerleyen geniş bir patika vardı, belki insan yapısıydı belki de bir nedenle doğa tarafından muhafaza edilmişti. Kıyısında kılıca benzer yapraklarıyla tropikal bitkilerin büyümesi, toprağın çimen yerine yıldız biçiminde küçük sarı çiçeklerle süslenmiş, lekesiz, süngersi bir yosunla kaplı olması dışında İngiltere’nin ormanlarındaki araç yollarını andırıyordu. Ormanın derinliklerine girdikçe ışık loşlaştı; sıradan dünyanın gürültüleri yerini ormandaki bir gezgine denizin dibinde yürümekte olduğunu çağrıştıran o gıcırta ve iç geçirme seslerine bıraktı. Patika daralarak döndü; bir ağacı diğer ağaca düğümleyen, şurasında burasında yıldız biçiminde vişne çürüğü renkli çiçeklerin patladığı sık sarmaşıklar patikayı bir çit gibi kuşatıyordu. Başlarının üzerinden gelen iç geçirmelerle gıcırta, ürkmüş bir hayvanın kulak tırmalayıcı bağırışıyla sık sık bölünüyordu. Ortam boğucuydu; hava onlara mecalsiz, kokulu esintilerle ulaşıyordu. Uçsuz bucaksız yeşil ışık, başlarının üzerindeki sınırsız yeşil şemsiyenin boşluklarından dökülen bir atımlık saf sarı günışığı tarafından şurada burada kesiliyordu; bu sarı alanlarda vişne çürüğü ve siyah renkli kelebekler daireler çizip buralara konuyordu. Terence’la Rachel pek konuşmuyorlardı.

Üzerlerine yalnızca sessizliğin ağırlığı çökmekle kalmamıştı, her ikisi de herhangi bir düşünce biçimlendirmeyi beceremiyordu. Aralarında, konuşulması gereken bir şey vardı. Birinin başlaması gerekiyordu, ama bu hangisi olacaktı? Sonra Hewet kırmızı bir meyve koparıp beceremediği kadar yükseğe fırlatı. O düşüşünde Hewet konuşacaktı. Kocaman kanatların çırpılışını işittiler; meyvenin yapraklar arasından pıtırdayarak gidişini, sonunda pat diye düşüşünü duydular. Sessizlik yine derindi.

“Bu seni korkutuyor mu?” diye sordu Terence, düşen meyvenin sesi tümüyle işitilmez olunca.

“Hayır,” diye yanıtladı Rachel. “Hoşuma gidiyor.”

“Hoşuma gidiyor” diye yineledi. Hızlı yürüyor, bedenini her zamankinden dik tutuyordu. Bir başka duraklama oldu.

“Benimle olmak mı hoşuna gidiyor?” diye sordu Terence.

“Evet, seninle,” diye yanıtladı Rachel.

Terence bir an sustu. Dünyanın üzerine sessizlik çökmüş gibiydi.

“Seni tanıdığımdan bu yana ben de bunu hissediyorum,” diye cevap verdi. “Birlikte mutluyuz.” Ne Terence’in konuşur gibi bir hali vardı ne de Rachel’in iştir gibi.

“Çok mutlu,” diye yanıtladı.

Bir süre sessizce yürümeye devam ettiler. Adımları farkında olmadan hızlanmıştı.

“Birbirimizi seviyoruz,” dedi Terence.

“Birbirimizi seviyoruz,” diye yineledi Rachel.

Sonra, seslerinin sözcüklerle biçimlenmeksizin tuhaf, tanıdık olmayan tonlarda birleşmesiyle sessizlik bozuldu. Giderek daha hızlı yürüyorlardı; aynı anda durup birbirlerini kollarıyla sardılar, sonra kendilerini bırakıp toprağa çöktüler. Yan yana oturdular. Arkalarından gelen sesler, sessizliklerinin arasında bir köprü oluşturunuyordu; ağaçların hışırtısını, uzak bir dünyada bir hayvanın vıraklayışını işittiler.

“Birbirimizi seviyoruz,” diye yineledi Terence, Rachel’in yüzünü inceleyerek. İkisinin de yüzleri çok solgun ve dingindi; hiçbir şey söylemediler. Terence onu bir kez daha öpmeye korkuyordu. Rachel aşama aşama yanaşıp ona yaslandı. Bu konumda bir süre oturdular. Rachel bir kez “Terence” dedi; o da “Rachel” diye yanıt verdi.

“Korkunç – korkunç,” diye mırıldandı Rachel bir başka suskunluğun ardından, ama bunu söylerken kendi duyguları kadar, suyun inatçı çalkalanışını da düşünüyordu. Uzaklarda durmaksızın sürüp gidiyordu, suyun duygusuz, zalim çalkalanışı. Terence’in yanaklarından aşağı yaşlar süzülüğünü gördü.

Bir sonraki hareket Terence’tan geldi. Çok uzun zaman geçmiş gibiydi. Saatini çıkardı.

“Flushing bir saat demişti. Biz gideli yarım saatten fazla oldu.”

“Geri dönmek de bir o kadar sürer,” dedi Rachel. Çok yavaş ayağa kalktı. Kollarını açıp, yarı iç çekmeye yarı esnemeye benzer derin bir soluk aldı. Çok yorgun görünüyordu. Yanakları bembeyazdı. “Ne taraftan?” diye sordu.

“Şuradan,” dedi Terence.

Yeniden, yosun tutmuş patikadan aşağı yürümeye başladılar. Uzaklarda, başlarının üstünde, iç çekmeler, gıcırtilar ve hayvanların kulak tırmalayan bağırışları devam ediyordu. Kelebekler hâlâ güneş ışığının sarı yamalarında daireler çiziyorlardı. Başlangıçta Terence yoldan emindi ama yürüdükçe kuşku lanmaya başladı. Düşünmek için durmaları, sonra dönüp yeniden başlamaları gerekti, çünkü nehrin yönünden emin olmakla birlikte diğerlerini bıraktıkları noktayı tutturabileceğinden emin değildi. Rachel onun durduğu yerde durup döndüğü yerden dönerek ardı sıra gitti; yolu bilmeden, onun neden durduğunu ya da neden döndüğünü bilmeden.

“Geç kalmak istemiyorum,” dedi Terence, “çünkü—” Rachel’in eline bir çiçek bıraktı; Rachel’in parmakları sessizce çiçeğin üzerine kapandı. “Çok geç kaldık – çok geç – korkunç denecek kadar geç,” diye yineleyip duruyordu uykusunda konuşur gibi. “Ah – burası doğru. Buradan dönüyoruz.”

Kendilerini yine İngiltere’nin ormanlarındaki araç yollarına benzeyen o geniş patikada, diğerlerini bırakıp yola çıktıkları yerde buldular. Uykuda yürür gibi sessizce yollarına devam ediyorlardı; arada bir garip bir biçimde bedenlerinin ağırlığının farkına varıyorlardı. Sonra Rachel ansızın bağırды, “Helen!”

Ormanın kenarındaki güneşli alanda, güneşte bembeyaz görünen elbisesiyle Helen’in, yanibaşında dirseğine yaslanmayı sürdüren Hirst’le birlikte hâlâ kütüğün üzerinde oturduğunu gördüler. İçgüdüsel olarak durdular. Başka insanların karşısında devam edemiyorlardı. Bir iki dakika sessizlik içinde el ele dikildiler. Başka insanlarla yüz yüze gelmeye katlanamıyorlardı.

“Ama devam etmemiz gerek,” diye ısrar etti Rachel sonunda, her ikisinin de konuşurken kullandığı o garip, donuk ses tonuyla; büyük bir çabayla kendilerini kütüğün üzerinde oturan çifle aralarındaki kısa mesafeyi yürümeye zorladılar.

Yaklaşırlarken Helen arkasına dönüp onlara baktı. Bir süre konuşmadan baktı, yakınına geldiklerinde sessizce şöyle dedi:

“Bay Flushing’le karşılaştınız mı? Sizi bulmaya gitmişti. Kaybolmadığınızı söylediysem de, o kayboldunuz sandı.”

Hirst yarı arkaya dönüp tepesindeki çapraz dallara bakacak şekilde başını geriye attı.

“Ee, çabanıza değdi mi?” diye sordu bir rüyada gibi.

Hewet onun yanındaki çimenlere oturup yelpazelenmeye başladı.

“Sıcak,” dedi.

Rachel, Helen’in yakınında, ağaç kütüğünün ucunda kendini dengelemişti.

“Çok sıcak,” dedi.

“Bitkin görünüyorsunuz zaten,” dedi Hirst.

“O ağaçlar insanı korkutacak kadar boğucu,” dedi Helen, kitabını alıp sayfaların arasına düşen kuru otları temizlemek için sallarken. Sonra hepsi susup, ağaç gövdeleri arasından girdaplar yaparak önlerinden akan nehre baktılar, ta ki Bay Flushing araya girene dek. Yüz metre sollarında, tiz bir sesle bağırarak ağaçların arasından çıktı:

“Ah, demek sonunda yolu buldunuz. Ama geç oldu – kararlaştırdığımızdan çok daha geç, Hewet.”

Biraz kızmıştı; gezinin önderi olarak diktatörce davranma eğilimindeydi. Hızlı hızlı konuşuyor, nedense iğneli, anlamsız sözcükler kullanıyordu.

“Olağan koşullarda geç kalmanın önemi olmazdı elbette,” dedi, “ama mesele herkesi zamanında biraraya getirmek olunca–”

Hepsini biraraya toplayarak, onları küreklerle çatanaya götürecek sandalın bekliyor olduğu nehir kıyısına inmelerini sağladı.

Hava soğumaya başlamıştı; çay fincanlarının başında Flushing’ler çene çalıyorlardı. Onları dinlerken, Terence’a o sırada varoluş iki farklı katmanda sürüyormuş gibi geldi. Burada Flushing’ler vardı, konuşuyorlardı, başının üzerindeki boşlukta, yükseklerde bir yerde; o ve Rachel ise birlikte dünyanın dibine düşmüşlerdi. Ama Bayan Flushing’de bir çocuğun dolay-

sızlığını andıran bir şeyin yanı sıra çocuğu büyüklerinin saklı tutmak istediği şeyden kuşkulananmaya yönelten o içgüdü de vardı. Canlı mavi gözlerini Terence'a dikip özellikle ona hitap etti. Tekne bir kayaya çarpıp batacak olsa ne yapardı, bilmek istiyordu.

"Kendinizi kurtarmaktan başka bir şeyi umursar mıydınız? Ben umursar mıydım? Hayır, hayır," diye güldü, "şu kadarcık umursamazdım – sakın bana anlatmayın. Sıradan bir kadın yalnızca iki yarattığı umursar," diye sözlerini sürdürdü, "çocuğunu ve köpeğini; erkeklerdeyse bu sayının iki olduğuna bile inanmıyorum. İnsan aşkla ilgili çok şey okuyor – bu kadar yavan şiirlerle karşılaşmamızın nedeni de bu. Ama gerçek yaşamda ne oluyor, ha? Bu aşk değil!" diye haykırdı.

Terence anlaşılmaz birşeyler mırıldandı. Bay Flushing ise yine kibarlığını takınmıştı. Sigara içiyordu; bir taraftan karısını yanıtladı.

"Şunu her zaman aklında tutmalısın ki, Alice," dedi, "senin yetiştirilişin hiç doğal değil – olağandışı, daha doğrusu. Anneleri yokmuş," diye açıkladı, ses tonundaki resmiyeti biraz azaltarak; "babalarıysa – çok tatlı bir adam olduğundan kuşkum yok, ama yalnızca yarış atlarıyla ve Yunan heykelleriyle ilgilenirmiş. Onlara küveti anlatsana, Alice."

"Ahırın avlusundaydı," dedi Bayan Flushing. "Kışın buzla kaplı olurdu. İçine girmek zorundaydık; girmezsek kırbaçlanırdık. Güçlü olanlar yaşardı – diğerleri ölürdü. Güçlü olanın hayatta kalması dediğiniz şey – on üç çocuğunuz varsa mümkün bir tasarı!"

"Bütün bunlar İngiltere'nin göbeğinde, on dokuzuncu yüzyılda oluyor!" diye bağırdı Bay Flushing, Helen'a dönerek.

"Çocuklarım olsaydı ben de onlara tıpkı böyle davranırdım," dedi Bayan Flushing.

Her sözcük Terence'ın kulağında açık seçik tınlıyordu; ama ne söylüyorlardı, kiminle konuşuyorlardı, havada, yükseklerde bir yerde yalıtılmış olan bu düşsel insanlar da kimdi? Çaylarını içtikten sonra, ayağa kalkıp teknenin pruvasından aşağı sarktılar. Güneş batıyordu; su karanlıktı ve vişne çürüğü ren-

gindeydi. Nehir tekrar genişlemişti; akıntının ortasına karanlık bir takoz gibi yerleşmiş küçük bir adanın yanından geçiyorlardı. Tepelerinde kırmızı ışıklar olan kocaman iki beyaz kuş sırik gibi bacakları üzerinde duruyorlardı; adanın kumsalı kuş ayaklarının iskelete benzer izleri dışında lekesizdi. Kıyadaki ağaçların dalları her zamankinden daha çarpık ve köşeli görünüyordu; yaprakların yeşiliye pırıl pırıldı ve üzerine altın damlalar sıçramıştı. Sonra Hirst pruvadan sarkarak konuşmaya başladı.

"İnsanı müthiş tuhaflaştırıyor, siz de fark etmediniz mi?" diye yakındı. "Bu ağaçlar insanın sinirine dokunuyor – bütün bunlar öyle çılgınca ki. Tanrı kuşkusuz deli. Aklıbaşında hangi insan böyle ıssız bir yer hayal edip içini maymun ve timsahlarla doldururdu ki? Burada yaşasaydım deli olurdum – gözü dönmüş bir deli."

Terence onu yanıtlamaya yeltendi, ama onun yerine Bayan Ambrose cevap verdi. Onu, her şeyin nasıl biraraya toplandığını görmeye davet etti – şu şaşırtıcı renklere, ağaçların şekillerine bakmaya. Terence'ı ötekilerden korur gibiydi.

"Evet," dedi Bay Flushing. "Kanımcı," diye devam etti, "Hirst'ün karşı çıktığı insan yokluğu burayı anlamlı kılan şeyin ta kendisi. Şunu kabul etmelisin, Hirst, küçük bir İtalyan kasabası bile bütün manzarayı bayağılaştırır, enginliğinden birşeyler alıp götürürdü – o ilkel görkem duygusundan." Eliyle ormanı taradı; artık sessizleşmeye yüz tutan koca yeşil kütleyle bakarken bir an durakladı. "Bizi pek küçük gösterdiğini kabul ediyorum – bizi, onları değil." Kenardan aşağı sarkmış, nehre tüküren bir sandalcıyı başıyla işaret etti. "Karım da bençe bunu hissediyor, köylünün özden gelen üstünlüğünü--"

O sırada St. John'la nazikçe tartışarak onu ikna etmeye çalışan Bay Flushing'in sözlerini fırsat bilen Terence, devrilip yarı yarıya suyun içine serilmiş kocaman eğri büğrü bir kütüğü bahane ederek Rachel'i kenara çekti. Ne olursa olsun ona yakın olmak istiyordu, ama söyleyecek hiçbir şey bulamadı. Bay Flushing'in kaptırıp gittiğini duyabiliyorlardı, kâh karısı hakkında, kâh sanat hakkında, kâh ülkenin geleceği hakkında an-

lamsız küçük s  c  kler havada, y  seklerde u   uyordu. Hava so  du  undan, Bay Flushing, Hirst'le birlikte güverteyi adımlamaya ba  ladı. Ge  erlerken konuşmalarından parçalar seçik olarak onlara ulaşıyordu – sanat, duygu, doğruluk, gerçeklik.

“Bu gerçek mi, yoksa rüya mı?” diye mırıldandı Rachel, onlar geçtikten sonra.

“Gerçek, gerçek,” diye yanıtladı Terence.

Ne ki, esinti artmıştı; hareket etme ihtiya  ı hissettiler. Topluluk battaniyelerle pelerinlerin koruması altında yeniden biraraya geldiğinde, Terence'la Rachel dairenin karşıt u  larındaydılar; birbirleriyle konu  amıyorlardı. Bununla birlikte, karanlık çökerken ötekilerin sözleri yanan bir kâğıdın külleri misali kıvrılarak gözden kaybolur gibi oldu ve onları dünya-
nın dibinde sus pus otururken bıraktı. Zaman zaman i  leri yoğun sevinç patlamalarıyla sarsılıyordu; sonra yeniden huzura kavuşuyorlardı.

XXI. Bölüm

.....

Bay Flushing'in disiplini sayesinde nehrin belirli aşamalarına doğru saatlerde ulaşıldı; ertesi sabah kahvaltıdan sonra sandalyeler yeniden yarım daire biçiminde pruvaya çekildiğinde, tekne, yolculuğun sınırı olan yerli kampına birkaç kilometre uzaklıktaydı. Bay Flushing, otururken, gözlerini sol kıyıdan ayırmamalarını tavsiye etti, az sonra açık bir alandan geçeceklerdi ve o açıklıkta ünlü kâşif Mackenzie'nin on yıl kadar önce, uygarlığın hemen kıyısında, hummadan öldüğü baraka vardı – Mackenzie, diye yineledi, kimsenin gitmediği kadar içerilere giden adam. Hepsinin gözleri uysalca o yana çevrildi. Rachel hiçbir şey görmüyordu. Evet, sarılı yeşilli şekiller gözlerinin önünden geçiyordu, ama o yalnızca birinin iri, bir başkasınınsa ufak olduğunu fark ediyordu; onların ağaç olduğunu anlamıyordu. Bu oraya buraya bakma talimatları sinirine dokunuyordu, tıpkı araya girmelerin düşüncelere gömülmüş birinin sinirine dokunduğu gibi, oysa hiçbir şey düşünmüyordu. Söylenen her şeye, bedenlerin amaçsız hareketlerine kızıyordu, bunlar sanki ona müdahale ederek Terence'la konuşmasına engel oluyorlardı. Kısa süre sonra Helen onun dinlemek için hiç çaba göstermeksizin bir kangal ipe gözünü dikip efkârlı efkârlı bakuğunu gördü. Bay Flushing'le St. John, siyasi

açından ülkenin geleceği ve bunun ne ölçüde araştırıldığı üzerine, neredeyse aralıksız yavaş ilerleyen bir sohbe dalmışlardı; diğerleriye bacaklarını uzatmış ya da çenelerini ellerinin üzerinde dengelemiş, sessizlik içinde bakıyorlardı.

Bayan Ambrose uysal bir tavırla bakıyor ve dinliyordu, ama içten içe, herhangi bir nedene kolay kolay bağlanamayacak, huzursuz bir ruh halinin pençesindeydi. Bay Flushing'in komutlarına uyarak sahile bakarken ülkenin çok güzel ama aynı zamanda boğucu ve ürkütücü olduğunu düşünüyordu. Sınıflandıramadığı duyguların kurbanı olduğunu hissetmek hoşuna gitmiyordu; sıcak sabah güneşinde tekne kayıp giderken mantıksızca içlendiğini hissediyordu. Bunun nedeni aşına olmadığı orman mıydı yoksa daha belirsiz bir şey mi, karar veremiyordu. Zihni manzarayı bırakmış, Ridley'e, çocuklarına, yaşlılık, yoksulluk ve ölüm gibi çok uzaklardaki şeylere dair kaygılarla meşguldu. Hirst'ün de içi kararmıştı. Bu geziyi tıpkı bir tatil gibi iple çekmişti, sanki otelden bir uzaklaşmalar hari-ka şeyler olacaktı, oysa hiçbir şey olmamıştı ve burada da her zamanki kadar rahatsız, kısıtlanmış, sıkılıgandılar. Bir şeyi iple çekmenin sonu buydu elbette; insan hep düşkırıklığına uğru-yordu. Böyle iyi giyimli, böyle resmî olan Wilfrid Flushing'i suçluyordu; Hewet'la Rachel'i suçluyordu. Neden konuşmu-yorlardı ki? Sessiz, içine kapanık oturuşlarına baktı; bu görün-tü onu kızdırıyordu. Nişanlandıklarını ya da nişanlanmak üze-re olduklarını tahmin etti, ama bu da biraz olsun romantik ve-ya heyecan verici olmak yerine, başka her şey gibi yavandı; âşık olduklarını düşünmek de onu kızdırdı. Helen'a yaklaşıp, güvertede yatarken ne kadar rahatsız bir gece geçirdiğini an-latmaya başladı, bazen fazla sıcaktı, bazen de fazla soğuk, yıldızlarsa öyle parlaktı ki uyku tutmamıştı. Bütün gece uyanık kalarak uzanıp düşünmüş, hava görmesine yetecek kadar ay-dınlanınca Tanrı hakkındaki şiirine yirmi saur yazmıştı; işin kötüsü, Tanrı'nın var olduğu gerçeğini neredeyse kanıtlamıştı. Helen'ın canını sıkığının farkında değildi; Tanrı gerçekten varsa neler olacağını merak etmeye geçti – "uzun mavi bir sabahlık giymiş, sakallı, yaşlı, alabildiğine huysuz ve sevimsiz

bir beyefendi midir? Bir uyak önerebilir misin? Tanrı, sarı, darı – hepsi kullanıldı; başka var mı?”

Helen baksaydı, her zamanki gibi konuşmasına rağmen onun da sabırsız ve rahatsız olduğunu görebilirdi. Ama yanıt vermesine gerek kalmadı, çünkü Bay Flushing, “Orada!” diye bağırdı. Kıyıdaki barakaya baktılar, çatısında büyük bir yarık olan terk edilmiş bir yerd, çevresindeki toprak sararmış, yangınlarla harap olmuş, üzerine ağzı açık, paslı teneke kutular saçılmıştı.

“Ölüsünü burada mı bulmuşlar?” diye bağırdı Bayan Flushing, kâşifin öldüğü noktayı görme hevesiyle öne eğilirken.

“Ölüsünü ve tulumlarını bulmuşlar, bir de defter,” diye yanıt verdi kocası. Ne ki, çok geçmeden tekne içindekilerle birlikte oradan uzaklaştı.

Hava öyle sıcaktı ki zaman zaman ağırlıklarını öteki ayaklarına vermek ya da bir kibrit çakmak dışında pek hareket etmiyorlardı. Kıyıya odaklanmış olan gözleri aynı yeşil yansımalarla doluydu; dudaklarını hafifçe birbirine basırmışlardı, sanki yanından geçtikleri görüntüler düşüncelere yol açıyordu, yalnız yarı bilinçli olarak Tanrı’ya uyaklar arayan Hirst’ün dudakları arada bir kıpırdıyordu. Diğerlerinin düşüncelerine gelince, uzunca bir süre kimse bir şey söylemedi. İki yanlarındaki ağaçtan duvara öyle alışmışlardı ki ışık ansızın artarak yayılıp ağaçlar sona erince irkilerek yukarı baktılar.

“İngiltere’deki parkları anımsatıyor,” dedi Bay Flushing.

Gerçekten de hiçbir değişiklik bundan büyük olamazdı. Nehrin her iki kıyısında çimlerle kaplı, ekili, bakımlı bir bahçeye benzeyen açık bir alan uzanıyordu, küçük tümseklerin tepelerinde zarafetle duran ağaçlarla çevredeki incelik ve düzen, buraya insan eli değdiğini gösteriyordu. Göz alabildiğine uzanan bu çimenlik İngiltere’deki eski parkların dalgalı hareketiyle yükselip alçalıyordu. Manzara değişikliği doğal olarak bir konum değişikliği anlamına geliyordu, çoğu buna minnettar oldu. Ayaga kalkıp parmaklıklardan sarktılar.

“Şu sarı çiçekleri olan çalıyı kesseniz,” diye sözlerini sürdürdü Bay Flushing, “Arundel’a ya da Windsor’a benzeyebilir; vay canına, bakın!”

Yan yana sıralanmış kahverengi sırtlar, bir an durakladıktan sonra dalgaların üzerine atlar gibi bir hareketle sıçrayarak gözden kayboldular.

Bir an için hiçbiri gerçekten açık havada canlı hayvanlar gördüğüne inanmadı – bir yaban geyiği sürüsü; bu görüntü çocuksu bir heyecan uyandırarak kasvetlerini dağıttı.

“Bugüne dek yaban tavşanından büyük bir şey görmemiştim!” diye bağırdı Hirst, samimi bir heyecanla. “Kodak’ımı getirmemekle nasıl da budalalık etmişim!”

Kısa süre sonra tekne ağır ağır yavaşlayarak durdu; kaptan, Bay Flushing’e sahilde bir gezintiye çıkmanın yolcuların hoşuna gideceğini açıkladı; bir saat içinde dönebilirlerse onları köye götürecekti; yürümeyi yeğlerlerse –buradan sonrası yalnızca bir buçuk iki kilometreydi– onları indikleri yerde karşılayacaklı.

Mesele karara bağlanınca bir kez daha sahile bırakıldılar: Sandalcılar kuru üzümleriyle tütünlerini çıkarıp parmaklıklara yaslanarak, ceketleri ve elbiseleriyle yeşilliğin üzerinde çok tuhaf görünen altı İngiliz’in uzaklaşmasını izlediler. Yakışıksız bir nükte hepsini kahkahalara boğdu; sonra dönüp rahatça güvertede uzandılar.

Karaya çıkar çıkmaz Terence’la Rachel diğerlerinden biraz ileride biraraya geldiler.

“Tanrı’ya şükür!” diye bağırdı Terence, derin bir soluk alarak. “Sonunda başbaşayız.”

“Önden gidersek konuşabiliriz,” dedi Rachel.

Yine de, diğerlerinden birkaç metre ilerideki konumları onlara istedikleri şeyleri söyleme olanağı verdiği halde, her ikisi de suskundu.

“Beni seviyor musun?” diye sordu Terence sonunda, sessizliği binbir gayretle bozarak. Konuşmak da susmak da çaba gerektiriyordu, çünkü sustukları zaman birbirlerinin varlığını şiddetle hissediyorlardı, ama sözcükler ya çok önemsiz ya da çok büyüktü.

Rachel, “Ya sen?” diye biten anlaşılmaz birşeyler mırıldandı.

“Evet, evet,” diye yanıt verdi Terence; ama söylenecek çok

şey vardı ve artık başbaşa olduklarına göre birbirlerine daha da yakınlaşmaları, son konuşmalarından bu yana büyümüş olan bir engeli aşmaları gerekiyordu. Bu, güçtü, hatta ürkütücüydü, tuhaf bir biçimde utanç vericiydi. Bir an keskin görüşlü oluyordu, bir sonraki an kafası karşıyordu.

“Şimdi baştan başlayacağım,” dedi kararlılıkla. “Sana daha önce söylemem gereken şeyleri söyleyeceğim. Öncelikle, daha önce hiç âşık olmadım ama başka kadınlarla birlikte oldum. Sonra, büyük kusurlarım var. Çok tembelim, ruh halim değişken—” Rachel’in itirazına rağmen diretti, “En kötü yanlarımı bilmen gerek. Şehvetliyim. Bir boşunalık –beceriksizlik– duygusunun tutsağıyım. Herhalde sana hiç evlenme teklif etmem gerekirdi. Birazcık züppeyim; hırslıyım—”

“Ah, kusurlarımız!” diye haykırdı Rachel. “Kusurlarımızın ne önemi var ki?” Sonra, “Ben âşık mıyım –âşık olmak bu mu– birbirimizle evlenecek miyiz?” diye sordu.

Rachel’in sesinin ve varlığının büyüüne kapılan Terence bağırdı, “Ah, sen özgürsün, Rachel. Senin için zamanın hiç önemi yok, ya da evliliğin, ya da—”

Diğerlerinin sesleri bir uzaklaşıp bir yakınlaşarak arkalarında, havada uçuşuyordu; Bayan Flushing’in kahkahası açıkça işitiliyordu.

“Evliliğin mi?” diye yineledi Rachel.

Arkalarında, yine fazla sola saptıkları için onları uyaran bağırışlar duyuldu. Terence rotalarını düzelterek, “Evet, evliliğin,” diye devam etti. Rachel onun hakkındaki her şeyi öğrenmedikçe birleşemeyecekleri duygusu, bir kez daha açıklama yapmak için çabalamasına neden oldu.

“İçimde kötü olan ne varsa, nelere katlandıysam –kötünün iyisi—”

Rachel mırıldandı, kendi hayatını gözden geçirdi, ama hayatının ona şimdi nasıl göründüğünü tarif edemedi.

“Ve yalnızlık!” diye devam etti Terence. Londra caddelelerinde birlikte yürüyüş yaptıklarını hayal etti. “Birlikte yürüyüşlere çıkarız,” dedi. Bu fikrin yalınlığı onları rahatlatmış; ilk kez güldüler. Cüret edebilseler el ele tutuşmak hoşlarına gi-

decekti, ama arkalarından onları süzen bakışların hâlâ farkındydılar.

“Kitaplar, insanlar, görüntüler – Bayan Nutt, Greeley, Hutchinson,” diye mırıldandı Hewet.

Önceki günden bu yana onları saran, birbirlerine gerçekdışı görünmelerine neden olan sis her sözcükle biraz daha dağılıyor, iletişimleri giderek doğallaşıyordu. Güneyin boğucu manzarasında ilerlerken, tanıdıkları dünya daha önce hiç görmedikleri kadar berrak ve canlı görünüyordu. O gün otelin penceresinde otururken olduğu gibi, dünya Rachel’in bakışları altında bir kez daha büyük bir canlılıkla ve hakiki orantılarıyla düzenlendi. Rachel zaman zaman Terence’a merakla bakıp gri ceketini, erguvan rengi kravatını inceliyordu; hayatının geri kalanını birlikte geçireceği adamı gözlemliyordu.

Bu bakışlardan birinin ardından mırıldandı, “Evet, âşığım. Hiç kuşku yok; sana âşığım.”

Buna rağmen rahatsız edici bir uzaklıkta kalmayı sürdürdüler; Rachel konuşurken aralarında hiç mesafe yokmuş gibi birbirlerine sokuluyorlar, bir sonraki anda yine ayrı ve uzak oluyorlardı. Bunu acı içinde hisseden Rachel bağırdı, “Bu bir savaş olacak.”

Ne ki, Terence’a bakağında gözlerinin biçiminden, ağzının çevresindeki çizgilerden ve başka ayırt edici özelliklerinden, ondan hoşlandığını anladı ve ekledi:

“Ben savaşmak isterken, sen şefkatlisin. Benden daha zarifsin; çok daha zarifsin.”

Terence, ıpki onun gibi, Rachel’dan hoşlanmasına yol açan kendine özgü, küçücük şeyleri fark ederek, bakışlarına karşılık verip gülümsedi. Rachel sonsuza dek ona aitti. Bu engel aşıldığına göre ikisinin de önünde sayısız güzellikler uzanıyordu.

“Daha zarif değilim,” diye yanıt verdi. “Yalnızca daha büyüğüm, daha tembelim; kadın değil, erkeğim.”

“Erkek,” diye yineledi Rachel; garip bir sahip olma duygusuna kapılarak, ansızın artık ona dokunabileceğini fark etti; elini uzatıp hafifçe onun yanağına dokundu. Terence’ın parmakları Rachel’inkilerin peşi sıra aynı yere geldi; kendi par-

maklarının yüzüne dokunuşu, o ezici gerçekdışılık duygusunu geri getirdi. Şu bedeni gerçekdışıydı; bütün dünya gerçekdışıydı.

“Neler oldu?” diye başladı. “Neden sana evlenme teklif ettim? Nasıl oldu bu?”

Hayretle, “Bana evlenme mi teklif ettin?” dedi Rachel. Birbirlerinden uzaklara dalıp gittiler; ikisi de neler konuşulduğunu haurlayamadı.

“Yere oturmuştuk,” diye anımsadı Terence.

“Yere oturmuştuk,” diyerek onu onayladı Rachel. Yere oturmalarının anısı onları yeniden birleştirmiş gibiydi; sessizlik içinde yürümeye devam ettiler, zihinleri kimi zaman güçlkle çalışıyordu, kimi zamansa çalışmayı kesiyor, yalnızca gözleri çevrelerindeki şeyleri algılıyordu. Terence yine ona kusurlarını ve onu neden sevdiğini anlatmaya girişiyordu; Rachel şu ya da bu zamanda neler hissettiğini betimliyordu ve birlikte onun duygularını yorumluyorlardı. Seslerinin tınısı o denli güzeldi ki yavaş yavaş o seslerin biçimlendirdiği sözcükleri dinlemeye başladılar. Sözlerinin arasına uzun sessizlikler giriyordu, bunlar artık mücadelenin ve kafa karışıklığının sessizlikleri değil, içinde ufak tefek düşüncelerin kolayca hareket ettiği tazeleyici sessizliklerdi. Doğal bir tavırla sıradan şeylerden söz etmeye başladılar, çiçeklerden, ağaçlardan, şurada memleketlerindeki bahçe çiçekleri gibi nasıl da kıpkırmızı büyüdüklerinden ve burada çarpık, yaşlı bir adamın kolu gibi kıvrık, eğri bğrğü olduklarından.

Rachel, neredeyse damarlarında şarkı söyleyen kanın, ya da derenin taşlar üzerinden akan suyunun bilincine varırcasına, usulca ve sessizce, içindeki yeni bir duygunun bilincine vardı. Bir an bunun ne olduğunu merak etti; sonra, bu kadar tanınmış bir şeyi kendi şahsında görmekten biraz şaşkın, kendi kendine şöyle dedi:

“Bu, mutluluk galiba.” Sonra yüksek sesle Terence’la konuştu, “Bu, mutluluk.”

O sözünü bitirmeden Terence, “Bu, mutluluk,” diye yanıt verdi, bunun üzerine bu duygunun ikisinin içinde de aynı za-

manda doğuverdiğini tahmin ettiler. Böylece, şunun bunun onlara ne hissettirdiğini betimlemeye başladılar; ne kadar benzerdi, yine de ne kadar farklı; çünkü onlar çok farklıydılar.

Arkalarından haykıran sesler, şimdi içine gömüldükleri sulara hiç ulaşmadı. Hewet'in adının kısa, kopuk hecelerle yinelenişi, onlara kuru bir dalın çıırtısı ya da bir kuşun kahkahası gibi geliyordu. Dört bir yanlarında çimenler ve meltemler mırıldanıp sesler çıkarırken, çimenlerin hışırtısının gitgide yükseldiğini ve meltemin dinmesiyle kesilmediğini hiç fark etmediler. Demir gibi bir el pat diye Rachel'in omzuna kondu; gökten yıldırım da düşmüş olabilir. Rachel yere kapaklandı; çimenler gözlerini kırbaçladı, ağzına, kulaklarına doldu. Sallanan sapların arasından, gökyüzüne karşı, iri, biçimsiz bir şekil gördü. Helen, tepesindeydi. Kâh yalnızca yeşil ormanlara, kâh yukarıdaki mavi göğ'e bakarak bir o yana bir bu yana yuvarlandığından dili tutulmuş, neredeyse duyularını yitirmişti. Sonunda hareketsiz uzandı, çevresindeki, önündeki bütün çimenler soluğuyla sallanıyordu. Tepesinde iki koca kafa belirdi, bir adamla bir kadının, Terence'la Helen'in kafaları.

İkisi de kızarmıştı, ikisi de gülüyordu, dudaklar kıpırdıyordu; Rachel'in üstünde, havada biraraya gelip öpüştüler. Kırık dökük konuşma parçaları aşağıya, toprağın üzerindeki Rachel'a ulaşyordu. Aşka, evliliğe dair sözler işittiğini sandı. Dikleşip oturunca o da Helen'in yumuşak bedeninin, güçlü, konuksever kollarının ve tek dalga halinde kabarıp patlayan engin mutluluğun farkına vardı. Bu kaybolup da bir kez daha çimenler aşağıda kalınca, gökyüzü yatay duruma gelince, yeryüzü iki yana doğru dümdüz serilince, ağaçlar dimdik durunca, az ötede sabırla dikilen insan suretlerinin oluşturduğu küçük sırayı ilk fark eden o oldu. Bir an, kim olduklarını çıkaramadı.

"Onlar kim?" diye sordu; sonra anımsadı.

Bay Flushing'in arkasında sıra olurken, onun çizmesinin burnuyla Rachel'in eteğinin kenarı arasında en azından üç metre uzaklık bırakmaya dikkat ettiler.

Bay Flushing onları nehir kıyısındaki yeşil düzlükten geçirip bir koruya götürdü ve insan yerleşimi izlerine dikkatlerini

çekti. Ağaçların arasındaki çimenler kararmış, kütükler kavrulmuştu; ağaçların birbirinden uzaklaştığı yerde, bir yay çizerek biraraya toplanmış tuhaf, tahta yuvalar, gezilerinin hedefi olan köy görünüyordu.

Tedbirli adımlarla ilerleyip, üçgen biçiminde toprağa çömelmiş, hasır örerek ya da çanakların içinde bir şey yoğurarak ellerini oynatan kadınları incelediler. Ama gizlice biraz baktıktan sonra fark edildiler; açık alanın merkezine doğru ilerleyen Bay Flushing, İngiliz erkeğinin bedenini göze çirkin ve doğallıktan uzak gösteren kemikli ve çukur hatlara sahip, ince, haşmetli bir adamla konuşmaya daldı. Kadınlar yabancılara aldırmadılar, yalnızca elleri bir an durakladı ve uzun, ensiz gözleri kayarak, konuşmanın aşamayacağı kadar birbirinden ayrı, apayrı olan insanların kısıpırsız, ifadesiz bakışıyla onların üzerine sabitlendi. Eller yeniden hareketlendi, ama bakışlar üzerlerinden ayrılmadı. Yürürlerken, içeride köşeye yaslanmış tüfekleri, yerdeki çanakları, saz istiflerini seçebildikleri barakaları incelerlerken, bakışlar onları takip etti; akşam karanlığında bebeklerin ciddi gözleri onları seyretti; yaşlı kadınlar dik dik baktılar. Ortalıkta gezinirlerken, bacaklarının, bedenlerinin, başlarının üzerinden geçerek onları izleyen bu bakışlarda düşünmanlık da yok değildi, upkı bir kış sineğinin sürünüşü gibi. Şalını sıyrıp göğsünü bebeğinin dudaklarına açan bir kadının gözleri yüzlerinden hiç ayrılmadı, huzursuz oldular ve sonunda, orada daha fazla dikilip kadına bakmaktansa başka tarafa döndüler. Kendilerine sunulan şekerlemeleri almak için kocaman kırmızı ellerini uzattılar; içgüdüleriyle hareket eden bu yumuşak insanların arasında kendilerini hantal adımlarla yürüten, dar ceketli askerler gibi hissettiler. Ama çok geçmeden köydeki yaşamın içine karışıp gittiler; kimse onlara aldırma-maya başladı. Kadınların elleri yeniden hasırlarla meşgul oldu; gözleri aşağıya çevrildi. Sadece barakadan bir şey alıp getirmek, başıboş dolaşan bir çocuğu yakalamak ya da başlarının üzerinde dengeledikleri bir kavanozla meydandan geçmek için harekete geçiyorlar, tiz, anlaşılmaz bir haykırıyla konuşuyorlardı. Bir çocuk dövülürken sesler yükseliyor, tekrar alçalıyor-

du; bir şarkıyla sesler yükseliyor, biraz yukarıya, biraz aşağıya kayıyor, yeniden aynı alçak, hüzünlü notaya yerleşiyordu. Birbirlerini arayan Terence'la Rachel birlikte bir ağacın altına çekildiler. Onlara bakmaktan vazgeçen kadınların ilkin huzurlu, hatta güzel gelen görüntüsü, şimdi kendilerini soğuk ve mahzun hissetmelerine neden oluyordu.

"Ee," diye içini çekti Terence sonunda, "biz önemsiz kaldık, öyle değil mi?"

Rachel ona katıldı. Böylece sonsuza, sonsuza dek sürüp gidecek, dedi, ağaçların altında oturan şu kadınlar, ağaçlar, nehir. Döndüler ve fark edilme korkusu olmaksızın birbirlerinin kollarına yaslanarak ağaçların arasında yürümeye başladılar. Âşık olduklarına, mutlu olduklarına, memnun olduklarına dair birbirlerine bir kez daha güvence vermeye başladıklarında fazla uzaklaşmamışlardı; ama âşık olmak neden bu kadar acı vericiydi, mutluluğun içinde neden bu kadar çok acı vardı?

Köyün görüntüsü hepsinde farklı, ama kesinlikle garip bir etki bırakmıştı. St. John diğerlerinden ayrılmış, aşağıya, nehre doğru ağır ağır yürüyordu, kendi düşüncelerine gömülmüştü, acı ve mutsuz düşünceler, çünkü kendini yalnız hissediyordu; yerli kadınların arasındaki güneşli alanda tek başına duran Helen ise felaket önsezilerinin karşısında savunmasızdı. Ağaç gövdelerine tırmanan duygusuz hayvanların cıgıllıkları, bir yüksekte bir alçaktan, kulaklarında çınlıyordu. Ağaçların arasında gezinen küçük suretler ne kadar ufak görünüyorlardı! Bütün varlığıyla, erkeklerle kadınların küçücük kol ve bacaklarının, incecik damarlarının, bu kocaman ağaçlarla, derin sularla karşılaştırıldığında böyle kolayca yırtılıp hayatın kaçırmasına izin veren narin etlerinin bilincine vardı. Düşen bir dal, kayan bir ayak; işte, toprak onları ezmiştir ya da su boğuvermiştir. Böyle düşünürken, gözlerini endişeyle âşıkların üstünden ayırmıyordu, sanki böyle yaparak onları kaderlerinden koruyabilecekti. Arkasına dönünce Flushing'leri yanbaşı buldu.

Satın aldıkları şeyler hakkında konuşuyor, gerçekten eski

mi, şuralarında buralarında Avrupa etkisinin işaretleri yok mu, diye tartışıyorlardı. Helen'a başvurdular. Bir broşa, ardından bir çift küpeye bakmak zorunda kaldı. Ama bütün bu zaman boyunca Helen bu geziye geldikleri, fazla uzağa gitmeye cüret edip kendi kendilerini savunmasız bırakukları için onları suçlayıp durdu. Ardından, toparlanıp konuşmaya çalıştı, ama birkaç saniye sonra kendini gün ortasında İngiltere'de bir nehirde alabora olmuş bir tekne resmi hayal ederken yakaladı. Biliyordu, böyle şeyler hayal etmek hastalıklydı; yine de ağaçların arasında ötekilerin suretlerini arıyor, görür görmez de gözlerini onlardan ayırmıyordu, böylece onları felaketten korumayı başarabilirdi.

Ne ki güneş batıp da çatana gerisin geri dönerek buharıyla uygarlığa doğru yol almaya başlayınca, korkuları yeniden yatıştı. Yarı karanlıkta güvertedeki sandalyeler ve üzerlerinde oturan insanlar, ağzın, yanmakta olan minicik bir noktayla, kolunsa, puro ya da sigara dudaklara doğru kaldırılıp indirilirken aynı noktanın bir yukarı bir aşağı hareket etmesiyle belirlendiği köşeli şekillerdi. Karanlıktan sözcükler geçiyordu, ama nereye düştükleri bilinmediğinden, canlılıktan ve özden yoksun gibiydiler. Bayan Flushing'in şahsını temsil eden iri beyaz tümsekten, biraz bastırılmaya çalışılmakla birlikte, düzenli iç çekişler geliyordu. Uzun ve çok sıcak bir gün geçmişti; şimdi ise tüm renkler silindiğinden, serin gece havası yumuşacık parmaklarla gözkapaklarına bastırarak onları mühürler gibiydi. Anlaşıldığı kadarıyla St. John Hirst'e yöneltilmiş olan felsefi bir söz, hedefini ıskalayarak, bir esneme tarafından yutulunca ya dek havada öyle uzun bir zaman boyunca asılı kaldı ki, öldüğü kabul edildi; bu da bacakların kıpırdanması ve uyku hakkındaki mırıldanmalar için bir işaret oldu. Beyaz tümsek hareketlendi, sonunda uzayarak gözden kayboldu; birkaç dönüşten, birkaç adımdan sonra St. John'la Bay Flushing de çekilerek geride hâlâ üç sessiz bedeninin işgal ettiği üç sandalye bıraktılar. Direğin tepesindeki bir lambadan gelen ışık, ve yıldızlarla solgun bir gökyüzü, onları yüz hatlarından yoksun şekillere döndürmüştü; ama bu karanlıkta bile, diğerlerinin çe-

kilmesi birbirlerine çok yakın hissetmelerini sağlıyordu, çünkü hepsi aynı şeyi düşünüyordu. Bir süre kimse konuşmadı, sonra Helen içini çekerek, "Demek ikiniz de çok mutlusunuz?" dedi.

Sesi havada uflanırcasına, olağandan daha tinsel ve yumuşak çıkmıştı. Az öteden gelen sesler onu yanıtladı, "Evet."

Helen karanlıkta ikisine de bakıyor, Terence'i ayırt etmeye çalışıyordu. Ne söyleyebilirdi ki? Rachel onun koruyuculuğunun ötesine geçmişti. Bir ses kulaklarına ulaşabilirdi, ama bir daha asla yirmi dört saat önceki kadar etkili olamayacaktı. Yine de, yatmaya gitmeden önce bir konuşma yapması yerinde olurdu. Konuşmak istiyordu, ama tuhaf bir biçimde kendini yaşlı ve bunalımlı hissediyordu.

"Ne yaptığınızın farkında mısınız?" diye sordu. "Rachel genç, ikiniz de gençsiniz; evlilik—" Burada kesti. Ama sanki bir öğüde hasretlermişçesine devam etmesi için yalvarırlarken seslerinde öyle bir ciddiyet vardı ki, şunu eklemeye ikna oldu:

"Evlilik! eh, hiç de kolay değildir."

"Bizim bilmek istediğimiz de bu," diye yanıtladılar; Helen, o sırada birbirlerine bakıyor olduklarını tahmin etti.

"Bu her ikinize de bağlı," dedi. Yüzü Terence'a dönüktü; Terence onu pek göremese de, gerçekte sözlerinin onun hakkında daha çok şey öğrenme arzusunu gizlediğine inanıyordu. Yarı uzanmış konumunu değiştirip dikleşerek, bilmek istediklerini ona anlatmaya geçti. Helen'in kasvetini dağıtmak için olabildiğince tasasız bir tavırla konuşuyordu.

"Yirmi yedi yaşındayım; yılda yaklaşık yedi yüz sterlinim var," diye başladı. "İyi huylu sayılırım; her ne kadar Hirst gut hastalığı belirtileri seziyorsa da sağlığım mükemmel. Hmm, sonra, çok zeki olduğumu düşünüyorum." Onay beklercesine durakladı.

Helen onayladı.

"Ama, ne yazık ki oldukça tembelim. Eğer istiyorsa Rachel'in akılsızlık etmesine izin vermek niyetindeyim ve – Bütün olarak ele aldığınızda beni başka bakımlardan tatmin edici buluyor musunuz?" diye sordu utangaç bir tavırla.

“Evet, tanıdığım kadarıyla seni beğeniyorum,” diye yanıt verdi Helen. “Bununla birlikte – insan pek az şey bilebiliyor.”

“Londra’da yaşayacağız,” diye sözlerini sürdürdü Terence, “ve–” Ansızın, bir ağızdan, onları tanıdığı en mutlu insanlar sayıp saymadığını sordular.

“Sessiz olun,” diye onları durdurdu Helen. “Bayan Flushing’i unutmayın. Arkamızda.”

Sonra hepsi sustu; Terence’la Rachel, mutluluklarının Helen’i üzdüğünü hissettiler; kendilerinden konuşmak için can attıkları halde, bunu yapmadılar.

“Kendi hakkımızda çok fazla konuştuk,” dedi Terence. “Siz anlatın–”

“Evet, sen anlat–” diye tekrarladı Rachel. İkisi de herkesin çok derin şeyler söyleyebileceğine inanacak bir ruh hali içindeydi.

“Ne anlatayım ki?” diye düşündü Helen, bir iletiyi dile getiren bir kâhin gibi değil de, daha çok, kendi kendine gelişigüzel konuşarak. Kendini konuşmaya zorluyordu.

“Rachel’i paylıyorum ama sonunda ben de ondan daha akıllı değilim. Daha büyüğüm elbette, yolun yarısına geldim; sizse yeni başlıyorsunuz. Bu, insanın kafasını karıştırıyor – kimi zaman galiba insanı düşkırıklığına uğrattıyor; büyük şeyler insanın beklediği kadar büyük olmuyor belki de –ama ilginç– Ah, evet ilginç bulacağınız kesin – İşte böyle sürüp gidiyor,” o sırada Helen’in bakmakta olduğu karanlık ağaçların geçit törenini fark ettiler, “insan hiç beklemediği yerlerde hazla karşılaşılıyor (babana yazmalısın); çok mutlu olacaksınız, hiç kuşukum yok. Ama benim yatmam gerek; aklınız varsa siz de on dakika sonra yatarsınız, bu nedenle,” ayağa kalkıp önlerinde durdu, neredeyse tüm yüz hatları silinmişti ve çok iriydi, “İyi geceler.” Perdenin arkasına geçti.

Helen’in onlara tanıdığı on dakikanın büyük bölümünde sessizlik içinde oturduktan sonra, ayağa kalkıp parmaklıklardan aşağı sarktılar. Pürüzsüz kara su, hızla ve sessizce altlarından kayıp gidiyordu. Arkalarında bir sigaranın kıvılcımı gözden kayboldu. “Güzel bir ses,” diye mırıldandı Terence.

Rachel onayladı. Helen'in sesi güzeldi.

Bir sessizlikten sonra, başını kaldırıp gökyüzüne bakarak sordu, "Güney Amerika'da bir nehirde, bir çatananın güvertesinde miyiz? Ben Rachel mıyım, sen Terence mısın?"

Koca kara dünya çevrelerini kaplamıştı. Onlar suda kayarak ilerlerken dünyanın sınırsız bir kalınlığı ve dayanıklılığı varmış gibi görünüyordu. Sivri ağaç tepelerini, küt, yuvarlak ağaç tepelerini seçebiliyorlardı. Gözlerini ağaçlardan kaldırıp yıldızlara ve ağaçların üstündeki solgun gökyüzü şeridine diktiler. Sonsuz uzaklıktaki kırağı tutmuş ışıklı küçük noktalar gözlerini alıyor ve kendi üzerlerine sabitliyordu, öyle ki, parmaklıkları kavrayan ellerinin, birbirinden ayrı yan yana duran bedenlerinin bir kez daha farkına vardıklarında, orada uzun süre kalmışlar gibi, çok büyük bir mesafeden düşmüşler gibi hissettiler.

"Beni tümüyle unuttun," diye sitem etti Terence, Rachel'in koluna girip güvertayı adımlamaya başlarken, "oysa ben seni hiçbir zaman unutmuyorum."

"Ah, hayır," diye fısıldadı Rachel, unutmamıştı, yalnızca yıldızlar – gece – karanlık–".

"Yuvasının içinde yarı uykuda bir kuş gibisin, Rachel. Uyuyorsun. Uykunda konuşuyorsun."

Yarı uykuda, kırık dökük sözcükler mırıldanarak, teknenin pruvasının açtığı yerde durdular. Tekne nehir aşağı kayıp gidiyordu. O sırada güvertede bir zil çaldı; iki yanlarında çağıldayan suyun şıptısını duydular; uykusundan sıçrayan bir kuş bir kez cırladı, uçup yandaki ağaca kondu, yine sustu. Savurganca üzerlerine yağın karanlık, içlerinde yaşama dair pek az duygu bırakıyordu, karanlığın içinde birlikte orada duruyor olmaları dışında.

XXII. Bölüm

.....

Karanlık çöktü, ama yeniden kalktı; her yeni gün yeryüzüne alabildiğine yayılarak onları, ne istediklerini ormanda birbirlerine anlatmak zorunda kaldıkları o tuhaf günden uzaklaştırırken, böyle bir niyetlerinin olduğu başkalarına da açıklandı ve süreç içinde bu niyet, kendilerine biraz tuhaf gelmeye başladı. Belli ki olan olağandışı bir şey değildi; birbirleriyle evlenmek üzere nişanlanmış bulunuyorlardı, olan buydu. Büyük ölçüde otelden ve köşkten oluşan dünya, iki insanın evlenecek olmasından hoşnutluk duyduğunu ifade ediyor, o dünyanın devam etmesi için yapılması gereken işlere katılmalarının beklenmediğini, bir süreliğine ortadan kaybolabileceklerini anlamalarına izin veriyordu. Buna uygun olarak, yalnız bırakılıyorlardı, ta ki uçsuz bucaksız bir kilisede oynarlarken kapı üzerlerine kapatılmış gibi sessizliği hissedene dek. Yalnız yürümeye, yalnız oturmaya, çiçeklerin hiç koparılmamış, ağaçların yapayalnız olduğu gizli yerleri ziyaret etmeye itiliyorlardı. Yalnız kaldıklarında, başka erkeklerle kadınların kulaklarına tuhaf biçimde rahatsız edici gelecek olan, o güzel ama fazlasıyla engin arzuları ifade edebiliyorlardı – kendi iki kişilik dünyaları onlara nasıl görünüyorsa öyle olan bir dünyaya, insanların birbirini yakından tanıdığı, bundan ötürü birbirini iyi olanla yar-

gıladığı ve kavga etmek zamanı boşa harcamak olacağından birbiriyle hiç kavga etmediği bir dünyaya duyulan arzuları.

Kitaplar arasındayken, dışarıda güneşin altındayken ya da rahatsız edilmeksizin bir ağacın gölgesinde otururken böyle konulardan konuşuyorlardı. Artık utanmıyorlardı, kendini ifade edemeyen anlamlarla yarı boğulmuş da değillerdi; birbirlerinden korkmuyorlardı, kıvrıla kıvrıla akan bir nehirден aşağı inen gezginler gibi köşeyi döndüklerinde apansız güzelliklerle gözleri kamaşmıyordu; beklenmeyen gerçekleşmişti, ama sıradan olan bile sevmeye değerdi ve pek çok bakımdan esritici ve gizemli olana yeğlenirdi, çünkü tazeleyici bir katılığı vardı ve çaba gerektiriyordu; böyle koşullar altında çaba, çaba değil, keyifti.

Rachel piyano çalarken Terence onun yanında oturmuş, arada sırada kurşunkalemle yazdığı bir sözcükten anlaşıldığı kadarıyla, dünyayı kendisine göründüğü gibi biçimlendir-mekle uğraşıyordu, Rachel'la evlenecek olması dünyanın ona nasıl görünmesine neden oluyorsa yle. Dünya kesinlikle farklıydı. Sessizlik adlı kitap artık aynı kitap olmayacaktı. Kalemmini bırakıp gözlerini önüne dikeyor, dünyanın hangi bakımlardan farklı olduğunu merak ediyordu – belki de daha fazla katılığı, daha fazla tutarlılığı, daha fazla önemi, daha çok derinliği vardı. Aa, yeryüzü bile bazen ona çok derin görünüyordu; tepeler, kentler, tarlalar halinde yontulmamıştı da ko-ca kütleler halinde yığılmıştı. Her defasında on dakika boyunca pencereden dışarı bakıyordu; ama hayır, insanoğlundan arındırılmış bir yeryüzünü nemsemiyordu. İnsanları seviyordu –yle sanıyordu ki onları Rachel'in sevdiğinden daha çok seviyordu. İşte oradaydı, müziğinin başında coşkuyla sallanıyordu, Terence'ı neredeyse unutmuştu– ama Terence onun bu niteliğini seviyordu. Bunun onda yarattığı duygusuzluğu seviyordu. Sonunda, kenarlarına iliştirilmış soru pusulalarıyla bir dizi küçük cümleyi yazıya döktükten sonra yüksek sesle yorum yaptı, “Kadınlar – Kadınlar başlığının altına şöyle yazdım:

“Arlında erkeklerden kibirli değiller. Ciddi hatalarının o-

ğunun temelinde özgüven eksikliği var. Hemcinslerinden hoşlanmamaları geleneksel mi yoksa olgulara mı dayanıyor? İyimser biri olarak, her kadın, özünde o kadar da hovarda değil, çünkü düşünmüyorlar.' Ne diyorsun, Rachel?" Elinde kurşunkalemi, dizinin üstünde bir kâğıt yaprağıyla durakladı.

Rachel hiçbir şey söylemedi. Beethoven'ın geç dönem sonatlarından birinin yalçın sarmalında yukarılara, yukarılara tırmanıyordu, tıpkı önce canlılıkla, sonra daha zahmetli bir çabayla ayaklarını birbirinin önüne atarak harap bir merdivenden çıkan biri gibi, ta ki daha yukarı çıkamayıp tekrar en dip-ten başlamak üzere koşa koşa dönene dek.

"Diğer yandan, kadınların erkeklerden daha sağduyulu ve daha az idealist olduklarını söylemek şimdi moda, dikkate değer ölçüde örgütlenme yeteneklerinin olduğunu, ama onur duygularının bulunmadığını söylemek de öyle –onur, bu eril deyişle ne anlatılmak istendiği şüpheli?– sizin cinsinizde buna ne karşılık geliyor? Ha?"

Bir kez daha merdivenine saldıran Rachel, cinsinin sırlarını ortaya dökebileceği bu fırsatı da gözardı etti. Gerçekten de bilgeliliğin peşinde öyle çok ilerlemişti ki bu sırları rahatsız edilmeksizin dinlenmeye bırakmıştı; bunların felsefi olarak tartışılması daha sonraki bir kuşak için ayrılmış gibi geliyordu ona.

Sol eliyle son bir akordan aşağı paldır küldür indikten sonra ansızın Terence'a doğru dönüp sonunda bağırdı:

"Hayır, Terence, yararı yok; ben, Güney Amerika'daki en iyi müzisyen, Avrupa'yla Asya'yı saymıyorum bile, buradayım ve senin bu odada olup iki saniyede bir araya girmen yüzünden bir tek nota bile çalamıyorum."

"Son yarım saattir amaçladığım şeyin bu olduğunu anlamadın galiba," dedi Terence. "Güzel, basit nağmelere itirazım yok – gerçekten de onları edebi oluşumum için çok yararlı buluyorum, ama şu tür bir şey düpedüz yağmurda arka ayakları üzerinde dönüp duran talihsiz yaşlı bir köpege benziyor."

Masanın üzerine saçılmış, arkadaşlarının tebriklerini onlara ileten küçük mektup kâğıtlarını evirip çevirmeye başladı.

“–mümkün olan tüm mutlulukların sizin olması dileğiyle,” diye okudu: “yerinde sözler, ama çok da canlı değil, öyle değil mi?”

“Düpedüz saçmalık onlar!” diye bağırdı Rachel. “Seslerle karşılaştırıldığında sözcükleri düşünsene!” diye devam etti. “Düşünsene, romanlar, oyunlar, tarihçeler–” Masanın kenarına tüneyip küçümser bir edayla kırmızılı sarılı ciltleri karıştırdı. Kendini insanoğlunun tüm bilgisine tepeden bakabileceği bir konumda görüyordu. Terence da kitaplara baktı.

“Tanrım, Rachel, gerçekten süprüntü okuyorsun!” diye bağırdı. “Hem zamanın da gerisindesin, canım. Artık kimse bu tür şeyler okumayı aklından bile geçirmiyor –toplum sorunlarını işleyen modası geçmiş oyunlar, doğu yakasındaki yaşamın yürek parçalayan betimlemeleri– ah, hayır, bunların hepsini çöktettik. Şiir oku, Rachel, şiir, şiir, şiir!”

Kitaplardan birini alıp yazarın İngilizceşinin kısa tiz havlamasını hicvederek yüksek sesle okumaya başladı; ama Rachel hiç ilgilenmedi; düşünerek geçirdiği bir sürenin ardından şöyle bağırdı:

“Terence, sana da hiç dünya dev madde kütlelerinden oluşuyormuş, bizse ışık parçacıklarından başka bir şey değilmişiz gibi geliyor mu–” güneşin, halının üzerinde ve duvarda titreşen yumuşacık beneklerine baktı – “şunlar gibi?”

“Hayır,” dedi Terence, “kendimi katı hissediyorum; fazlasıyla katı; sandalyemin ayakları yeryüzünün derinliklerine kök salmış bile olabilir. Ama, haurlıyorum da, Cambridge’de sabahın beşinde insanın yarı koma hallerine girdiği gülünç anlar oluyordu. Hirst şimdi öyle olmalı – ah, hayır, Hirst yapmaz.”

Rachel sözlerini sürdürdü, “Bizi pikniğe davet eden pusulanın geldiği gün, şimdi senin oturduğun yerde oturmuş bunu düşünüyordum; acaba yine öyle düşünebilecek miyim? Acaba dünya değişti mi? eğer öyleyse, değişmeyi ne zaman durduracak ve gerçek dünya hangisi?”

“Seni ilk gördüğümde,” diye söze başladı Terence, “tüm yaşamını inciler ve yaşlı kemikler arasında geçirmiş bir yaratığa

benzediğini düşünmüştüm.* Ellerini ıslaktı, hatırlıyor musun; ben bir parça ekmek verene kadar tek sözcük etmemiştin; sonra 'İnsanlar!' demiştin."

"Ben de senin – fazilet züppesinin teki olduğunu düşünmüştüm," diye anımsadı Rachel. "Hayır; pek öyle değil. Karıncalar bir parça dil aşırıyorlardı; sen ve St. John'ın o karıncalar gibi olduğunuzu düşünmüştüm – çok büyük, çok çirkin, çok hareketli, tüm erdemleriniz sırtınızda. Bununla birlikte, seninle konuşunca senden hoşlandım–"

"Bana âşık oldun," diye onu düzeltti Terence. "Başından beri bana âşıktın, yalnızca bunu bilmiyordun."

"Hayır, sana hiç âşık olmadım," dedi Rachel kesin bir tavırla.

"Rachel –nasıl bir yalan bu– pencereme bakarak burada oturmadın mı – güneşin altında baykuş gibi otelin çevresinde dolaşmadın mı–?"

"Hayır," diye yineledi Rachel, "âşık olmak insanların söylediği gibi bir şeyse ben hiç âşık olmadım; yalanları söyleyen dünya, ben doğruyu söylüyorum. Ah, ne yalanlar – ne yalanlar!"

Evelyn M.'den, Bay Pepper'dan, Bayan Thornbury'den, Bayan Allan'dan ve Susan Warrington'dan gelen bir avuç mektubu buruşturdu. Bu insanların birbirlerinden ne kadar farklı oldukları göz önünde bulundurulduğunda, Rachel'in nişanlanmasını kutlamak için mektup yazarken neredeyse aynı cümleleri kullanmaları tuhaftı.

Bu insanlardan herhangi birinin onun hissettiklerini hissetmiş veya hissedebilecek olması ya da bir saniyelğine bile bunu becerebilmiş gibi yapmaya haklarının olması, onu tıpkı kilise-deki ayin gibi, tıpkı hastane hemşiresinin yüzü gibi dehşete düşürüyordu; bir şeyi hissetmiyorlarsa neden tutup hissedermiş gibi yapıyorlardı? Rachel'in, ona duyduğu aşkla yoğunlaşıp deyim yerindeyse artık tek bir kıvılcımda toplanmış olan, gençli-

(*) Virginia Woolf bir kez daha Shakespeare'in *Fırtına*'sından Ariel'in şarkısına gönderme yapıyor:

Tam beş kulaç derinde yatıyor babanız,
Kemiklerinden mercanlar oluştu:
Şu inciler onun gözleriydi... – ç.n.

ğın verdiği o yalınlığı, kendini beğenmişliği ve acımasızlığı Terence'in kafasını karıştırıyordu; nişanlanmanın onun üzerindeki etkisi böyle olmamıştı; dünya farklıydı, ama bu biçimde değil; o yine her zaman istediği şeyleri istiyordu; özellikle diğer insanların ahbablığını. Mektupları Rachel'in elinden alarak itiraz etti:

"Elbette bunlar saçma, Rachel; elbette bunları sırf başkaları öyle söylüyor diye söylüyorlar, ama öyle bile olsa, Bayan Allan nazik bir kadın; bunu inkâr edemezsin; Bayan Thornbury de öyle; çok fazla çocuğu var, kabul, ama içlerinden yarım düzinesi şaşmaz biçimde tepelere tırmanmak yerine kötü olana yönelmiş olsa bile –Bayan Thornbury'nin bir güzelliği yok mu– Flushing'in söyleyeceği gibi, bir tür ilkel yalınlığı yok mu? Ayışığında mırıldanan iri, yaşlı bir ağaca ya da durmaksızın akıp giden bir nehre benzemiyor mu? Bu arada, Ralph, Carroway Adaları'nın valisi olmuş – görevdeki en genç vali; çok iyi, değil mi?"

Ne var ki o sırada Rachel dünya işlerinin çoğunun onun yazgisına bir iplikle bile bağlı olmaksızın sürüp gittiğini kavrayabilecek durumda değildi.

"Benim on bir çocuğum olmayacak," dedi kesin bir tavırla. "Gözlerim, yaşlı bir kadının gözleri olmayacak. İnsana tepeden tırnağa bakıyor, tepeden tırnağa, sanki at'mışsın gibi."

"Bir oğlumuz olmalı, bir de kızımız," dedi Terence, mektupları bırakarak, "bizim çocuklarımız olmanın paha biçilmez üstünlüğü bir yana, çok da iyi yetiştirilecekler." Kusursuz eğitimin bir taslağını yapmaya geçtiler – kızlarının, sonsuzluğa dair düşünceler çağrıştırmak üzere maviye boyanmış, büyük kare bir kartona bebeklikten başlayarak uzun uzun bakması sağlanacaktı, çünkü kadınlar fazla sağduyulu yetiştiriliyorlardı; oğullarına gelince – büyük adamlara, yani seçkin, başarılı adamlara, nişanlar takan ve kendi ağaçlarının tepelerine tırmanan adamlara gülmek ona öğretilmeliydi. Hiçbir bakımdan (diye ekledi Rachel) St. John Hirst'ü andırmamalıydı.

Bunun üzerine Terence, St. John Hirst'e duyduğu büyük hayranlığı ilan etti. İyi nitelikleri üzerinde düşünme düşünme bunlara ciddi olarak ikna olmuştu; onun zihni, diye açıkladı, yalanları hedef alan bir torpil gibiydi. O ve onun gibiler olma-

sa bizler nerede olurduk? Yabani otlara boğulmuş; Hristiyanlar, yobazlar, – aa, Rachel da elinde yelpaze siyle, rehavet çöktüğünde erkeklere şarkılar söyleyen bir köle olurdu.

“Ama sen bunu hiçbir zaman görmeyeceksin!” diye bağırdı; “çünkü tüm erdemlerine rağmen varlığının her bir dokusuyla hakikatin peşine düşmek umurunda değil, hiçbir zaman da olmayacak! Olgulara hiç saygın yok, Rachel; özünde kadınsısın.”

Rachel bunu inkâr etme zahmetine katlanmadı, Terence’in hayranlık duyduğu meziyetlere karşı, tek ve kesin kanıtını öne sürmenin de iyi olacağını düşünmüyordu. St. John, Rachel’in ona âşık olduğunu söylemişti; bunu asla bağışlamayacaktı; ama bu bir erkeğin dikkate alacağı bir kanıt değildi.

“Ama ondan hoşlanıyorum,” dedi; kendi kendine ona aynı zamanda acıdığını da düşündü, içinde gezindiğimiz değişimlerle, mucizelerle dolu, sıcak, gizemli kürenin dışında kalan o talihsizlere acıdığımız gibi; düşünüyordu da, St. John Hirst olmak çok sıkıcı olmalıydı.

Pek olası olmamakla birlikte o bunu istese bile kendisinin onu öpmeyeceğini söyleyerek onun hakkındaki duygularını özetledi.

Terence, Rachel’in ona verdiği öpücükten ötürü Hirst’ün özür dilemesi yerinde olurmuş gibi itiraz etti:

“Hem Hirst’ün yanında ben kusursuz bir yardımcı soyтарыym.”*

Saat on bir yerine on ikiyi vurdu.

“Sabahı boşa harcıyoruz – benim kitabımı yazmam, seninse şunları yanıtlıyor olman gerekirdi.”

“Tam olarak sadece yirmi bir sabahımız kaldı,” dedi Rachel. “Babam da bir iki güne kadar burada olacak.”

Yine de, bir mürekkepli kalemle bir kâğıdı kendine doğru çekip zahmetle yazmaya başladı,

“Eveleyn’ciğim–”

Bu sırada Terence, başka birinin yazdığı bir romanı okuyordu, kendi romanının oluşumu için gerekli bulduğu bir süreci

(*) Burada “yardımcı soyтары” sözüyle karşılanan “Zany,” tam olarak, baş soyтарыya tiye alan bir yardımcı soyтарыdır – ç.n.

bu. Epeyce bir süre, kınadıklarına çok benzeyen sözler üretmekte olan Rachel'in kaleminin kesik cızırtılarından ve saatin tıkırtısından başka şey duyulmadı. Ansızın bunu Rachel da fark etti, yazmayı bırakarak başını kaldırıp baktı; koltuğa gömülmüş olan Terence'a baktı, mobilyalara, köşedeki yatağına, aralarındaki boşlukları gökyüzünün doldurduğu ağaç dallarının görüldüğü pencere camına baktı, saatin tıkırtılarını duydu ve bütün bunlarla önündeki kâğıt yaprağının arasındaki uçuruma şaşırıp kaldı. Dünyanın bir ve bölünmez olduğu bir zaman olacak mıydı? Terence söz konusu olduğunda bile – birbirlerinden nasıl da uzak olabilirlerdi, şimdi onun beyninden neler geçtiği hakkında ne kadar az şey biliyordu! Sonra, hantal ve çirkin cümlesini bitirerek her ikisinin de çok mutlu olduğunu, büyük olasılıkla sonbaharda evleneceklerini, Londra'da yaşamayı planladıklarını, geri döndüklerinde onları görmeyi umduklarını belirtti. Biraz daha düşündükten sonra, içtenlikle yerine "sevgiyle" demeyi seçerek mektubu imzaladı; azimle başka bir tanesine başlıyordu ki, Terence, kitabından alıntı yaparak şöyle dedi:

"Bunu dinle, Rachel. 'Büyük olasılıkla Hugh' (kitabın kahramanı o, bir yazar), 'evlendiği sıralarda, erkeğin gereksinim ve arzularıyla kadının gereksinim ve arzularını ayıran uçurumun yapısını, yetenekleri ve hayalgücü olan genç bir adamın anladığından daha fazla anlamamıştı... Başlangıçta çok mutluydular. İsviçre'deki gezinti her ikisi için de neşeli bir ahbaplık kurdukları ve esinleyici hakikatlerle tanıştıkları bir tatil olmuştu. Betty, kusursuz bir yoldaş olduğunu kanıtlamıştı... Riffelhorn'un karlı yamaçlarının bir yanından diğer yanına, *Vadide Aşk'ı* haykırmışlardı' (vesaire, vesaire – betimlemeleri atlayacağım)... 'Ama Londra'da, oğlanın doğumundan sonra her şey değişti. Betty hayran olunacak bir anneydi; ne ki, üst orta sınıftan olanların anladığı biçimiyle annelik işlevinin, onun iş yapma gücünün tamamını tüketmediğini fark etmesi uzun sürmedi. Gençti, güçlüydü, sağlıklı kolları ve bacakları, acilen idmana ihtiyacı olan bir bedeni ve bir beyni vardı...' (Kısacası, çay partileri vermeye başladı.)... 'Bob Murphy'nin

dumanlı, kitaplarla dolu odasında, her ikisinin de ruhunu diğerine açtığı bu sıradışı sohbetten dönüp, kulaklarında trafiğin uğuldayan sesiyle ve zihninde tüm hüznüyle asılı duran sisli Londra semasıyla geç vakitte içeri girdiğinde... kâğıtlarının arasına saçılmış kadın şapkaları buldu. Sofada kadın şalları, gülünç küçük kadınsı ayakkabılar ve şemsiyeler vardı... Sonra faturalar gelmeye başladı... Onunla açıkyüreklilikle konuşmaya çalıştı. Onu yarı soyunuk durumda, yatak odalarındaki kocaman kutup ayısı postunun üzerine uzanmış halde buldu; Greenler'le Wilton Crescent'ta yemeğe gideceklerdi; ateşin kızıl ışığında elmasları, çıplak kollarında ve göğsünün enfes kıvrımında ışıldayarak göz kırpyordu – tapılası dişiliğin görüntüsü. Tüm yaptıklarını affetti.' (Neyse, işler kötüden betere gidiyor ve sonunda, yaklaşık elli sayfa sonra, Hugh hafta sonu için Swanage'a bir bilet alıp 'Corfe'nin üzerindeki tepelerde kendiyi hesaplaşır.'... Burada on beş sayfa kadar atlayacağız. Sonuç şu...) 'Farklıydılar. Belki de uzak bir gelecekte, upkısı onun şimdi mücadele edip başarısızlığa uğramak zorunda olduğu gibi, kuşaklar boyu erkekler mücadele edip başarısızlığa uğradıktan sonra, kadınlar gerçekten de şimdi öyleymiş gibi yaptıkları şey –erkeğin dostu ve ahabası– olacaklardı, düşmanı ve asalağı değil.'

"Sonunda, anlayacağın, Hugh karısına döndü, zavallı adam. Evli bir erkek olarak bu onun göreviydi. Tanrım, Rachel," diye sonlandırdı sözlerini, "evlenince biz de böyle mi olacağız?"

Rachel ona yanıt vermek yerine sordu:

"Neden insanlar gerçekten hissettikleri şeyler hakkında yazmazlar?"

"Ah, güçlük de burada!" diye içini çekti Terence, kitabı bir yana fırlatırken.

"Peki, evlenince biz nasıl olacağız? İnsanlar gerçekten neler hisseder?"

Kuşkulu görünüyordu.

"Yere otur, sana bakmama izin ver," diye buyurdu Terence. Rachel, çenesini onun dizine yaslayıp dosdoğru ona baktı.

Terence onu merakla inceledi.

“Güzel değilsin,” diye söze başladı, “ama yüzünü beğeniyorum. Saçının uçlarının aşağı doğru sivrilmesini beğeniyorum, gözlerini de – asla hiçbir şeyi görmüyorlar. Ağzın fazla büyük; yanakların daha renkli olsa iyi olurdu. Ama yüzünde hoşuma giden şey, insanı acaba yine neler düşünüyor diye meraklandırması – içimden şöyle yapmak geliyor–” Yumruğunu sıkıp ona doğru öyle yakından salladı ki Rachel irkilerek geri çekildi, “çünkü şimdi beynimi dağıtacakmış gibi görünüyorsun. Öyle anlar oluyor ki,” diye devam etti, “birlikte bir kayanın üzerinde duruyor olsak beni denize atarsın.”

Gözlerine dikilmiş gözlerin gücüyle kendinden geçen Rachel, “Birlikte bir kayanın üzerinde duruyor olsak–” diye yineledi.

Denize savrulmak, bir oraya bir buraya sürüklenmek, dünyanın köklerine doğru itilip durmak – bu düşünce ona anlaşılmaz bir keyif verdi. Ayağa fırlayıp gerçekten suların içinde ilerliyormuş gibi eğilip bükülerek, sandalyeleri, masaları itip kakarak odanın içinde hareket etmeye başladı. Terence onu zevkle seyrediyordu; kendine bir geçit açar gibiydi; ikisinin yaşamdaki yolculuklarını köstekleyecek engellerle başa çıkıyordu sanki.

“Bu mümkün!” diye bağırdı Terence, “oysa ben hep bunun dünyadaki en olmayacak şey olduğunu düşünürdüm – hayatım boyunca sana âşık olacağım; evliliğimiz bugüne dek yapılmış en heyecanlı şey olacak! Bir an bile sakın olmayacağız–” Yanından geçtiği sırada Rachel’ı yakaladı; bir kaya ve altlarında kabarıp inen bir deniz hayal ederek hakimiyet için savaştılar. Sonunda Rachel yere savruldu, merhamet için haykırarak soluk soluğa oraya uzandı.

“Ben denizkızıyım! Yüzebiliyorum,” diye haykırdı, “demek ki oyun bitti.” Elbisesi boydan boya yırtılmıştı; barış sağlanmış olduğundan iğne iplik alıp getirerek yırttığı onarmaya başladı.

“Şimdi de,” dedi, “sakın ol ve bana dünyadan söz et; olan biten her şeyi bana anlat; ben de sana anlatacağım –bakalım, sana ne anlatabilirim?– sana Bayan Montgomerie’yle nehirdeki partiden söz edeceğim. Bir ayağı sandalda, diğeri sahilde, anlayacağın öylece kalakalmıştı.”

Geçmiş yaşamları, dostlarıyla akrabalarının kişilikleri hakkında birbirlerine böyle bilgi vererek o kadar çok zaman geçirmişlerdi ki kısa süre sonra Terence yalnızca Rachel'in halalarının hangi olayda ne söylemelerinin beklenebileceğini değil, yatak odalarının nasıl döşendiğini ve ne tür boneler giydiklerini de öğrenmişti. Bayan Hunt'la Rachel arasındaki bir sohbeti hayal edebiliyor, Hristiyan Bilimi mezhebinden Muhterem Peder William Johnson'la Bayan Macquoid'in da katıldığı, gerçeğine çarpıcı biçimde benzeyen bir çay partisini gözlerinin önüne getirebiliyordu. Ama o hem çok daha fazla insan tanımıştı hem de deneyimlerini çoğu kez tuhaf bir çocuksuluk ve komiklikle anlatan Rachel'a göre anlatı sanatında çok daha maharetliydi, bu nedenle dinleyip sorular sormak genellikle Rachel'a düşüyordu.

Terence ona yalnızca neler olduğunu değil, kendisinin neler düşünüp hissettiğini de anlatıyor, başka erkeklerle kadınların düşünüp hissettikleri şeyler hakkında, Rachel'ı büyüleyen portreler çiziyordu, bu yüzden Rachel, caddeleri insan kaynayan, öylece dikilip onlara bakabileceği İngiltere'ye dönmek için can atıyordu. Terence'a göre de yaşamı makul kılan, ya da bu sözcük aptalcaysa, onu derinden ilgi çekici hale getiren bir düzen, bir örüntü vardı, çünkü kimi zaman şeylerin neden oldukları gibi olduğunu anlamak mümkün görünüyordu. İnsanlar da Rachel'in sandığı kadar yalnız ve iletişimsiz değillerdi. Kibri aramalıydı –çünkü kibir ortak bir nitelikti– önce kendinde, sonra Helen'da, Ridley'de, St. John'da, hepsi bundan paylarına düşeni almışlardı – tanıştığı bir düzine insandan onunda bunu bulacaktı; böyle bir bağla birbirlerine bağlandıklarında, onları birbirinden ayrı ve ürkütücü değil, neredeyse ayırt edilemez bulacaktı; kendisi gibi olduklarını fark edince onları sevmeye başlayacaktı. Eğer bunu yadsıyorsa, insanoğlunun, hayvanat bahçesindeki çizgileri, yeleleri, boynuzları, hörgüçleri olan hayvanlar kadar çeşitli olduğuna dair inancını savunmak zorundaydı; böylece tüm tanıdıklarının listesini çıkarıp, anekdotlara, kuramlara, kurgulara dalarak birbirlerini tanımaya başladılar. Saatler çabucak geçiyor,

onlara, bir yerinden patlayıp sızıntı yapacak kadar doluymuş gibi geliyordu. Bir gecelik yalnızlığın ardından hep yeniden başlamaya hazırdılar.

Bayan Ambrose'un erkekle kadın arasındaki özgür iletişimde var olduğuna inandığı erdemler, pek onun saptadığı ölçüde olmamakla birlikte, doğrusu onların iletişiminde de mevcuttu. Cinselliğin doğasıyla uğraştıklarından çok daha fazla şiirin doğasıyla uğraşıyorlardı, ama sınırsızca konuşmanın, bir kızın tuhaf, küçük, parlak görüşünü derinleştirdiği ve genişlettiği doğrudu. Terence'in anlattıklarının karşılığında Rachel da onda öyle bir merak ve algı duyarlılığı uyandırıyor ki, Terence, çok okuyup yaşamının armağanı olan herhangi bir yeteneğin haz ve acı duyma yeteneğine eşit olup olmadığından kuşkulanıyordu. Sonunda deneyim ona ne verecekti ki, sokaktaki eğitilmiş köpeğine benzer bir tür gülünç biçimsel dengeden başka? Rachel'in yüzüne baktı ve yirmi yıl sonra, gözler donuklaşıp, alın, orta yaşlıların sanki gençlerin görmediği zor bir şeyle yüzleştikleri hissini veren o küçük inatçı kırışıklara büründüğünde, onun nasıl görüneceğini merak etti. Onlar için o zor şey ne olacaktı acaba? Sonra düşünceleri İngiltere'deki yaşamlarına döndü.

İngiltere'yi düşünmek keyifliydi, birlikte eski şeyleri taptaze görecekerdi; haziran ayını İngiltere'de karşılayacaklardı; taşrada haziran geceleri olacaktı; oda ısındığında kaçabilecekleri sokaklarda bülbüller şakiyacaktı; vurdumduymaz ineklerin otladığı, suyla ısıldayan İngiliz çayırları olacaktı; alçalıp yemyeşil tepeler boyunca süzülen bulutlar olacaktı. Odada onunla birlikte otururken sık sık, dönüp yeniden yaşamın zorluklarını göğüslemeyi, Rachel'la birşeyler yapmayı diliyordu.

Pencereye gidip bağırdı, "Tanrım, sokakları düşünmek ne kadar güzel, böğürtlen çalılar ve ısırgan otlarıyla çamurlu sokakları, bilirsin işte, hakiki çim kaplı alanları, domuzlarıyla inekleriyle çiftlik avlularını, yabalarıyla öküz arabalarının yanında yürüyen adamları –burada bununla karşılaştırılabilecek hiçbir şey yok– taşlı kızıl toprağa, parlak mavi denize, göz ka-

maştıran beyaz evlere bak – insanı ne kadar bıktırıyor! Hele hava, bir tek leke ya da kırıksıklık yok. Sisli bir deniz için neler vermezdim.”

Rachel da İngiltere’nin taşrasını düşünüyordu: Denize doğru serilen dümdüz toprağı; koruları ve insanın hiç kimseyi görmeden kilometrelerce yürüyebileceğı uzun düz yolları, devasa kilise kulelerini ve vadilerde kümelenmiş garip evleri, kuşları, akşam karanlığını, pencerelere vuran yağmuru.

“Ama Londra, yaşanacak yer Londra,” diye devam etti Terence. Birlikte haliya baktılar, sanki dumanları delip geçen bütün o külah biçimli çatıları ve kuleleriyle Londra, görmeleri için orada, yerde duruyordu.

“Her şey göz önünde bulundurulduğunda şu anda en hoşuma gidecek şey,” diye zihninde tarttı Terence, “kendimi Kingsway’de o koca afişlerin yanından yürürken bulmak olurdu, biliyorsundur, sonra da Strand’e dönmek. Belki gidip bir an Waterloo Köprüsü’nden aşağı bakardım. Sonra, içlerinde bütün o yeni kitapların olduğu dükkanların yanından geçerek Strand boyunca yürür, küçük kemeraltı geçidinden geçip Temple’a girerdim. Keşmekeşin ardından sessizliği hep sevmişimdir. Ansızın kendi adımlarının sesinin yükseldiğini işitirsin. Temple çok hoştur. Herhalde gidip sevgili ihtiyar Hodgkin’i bulup bulamayacağıma bakarım – Van Eyck hakkında kitaplar yazan adam, biliyorsun. İngiltere’den ayrıldığım da evcil saksagani için üzülyordu. Birinin onu zehirlediğinden kuşkuluyor. Bir sonraki merdivende Russell oturuyor. Onu seversin sanırım. Handel’e tutkun. Ee, Rachel,” diye sonlandırdı sözlerini, Londra hayalini kovarak, “altı hafta sonra bunu birlikte yapıyor olacağız; o sıralar haziran ortası olacak, –ve Londra’da haziran– Tanrım! bütün bunlar ne kadar hoş!”

“Hem bunu yapacağımız da kesin,” dedi Rachel. “Çok şey beklemiyoruz – yalnızca etrafta yürüyüp birşeylere bakmak.”

“Yılda yalnızca bin sterlin ve kusursuz özgürlük,” diye yanıtladı Terence. “Sence Londra’da kaç kişide bunlar var?”

“İşte şimdi berbat ettin,” diye yakındı Rachel. “Şimdi kor-

kuları düşünmek zorundayız.” Bir zamanlar, belki bir saatlığına onu rahatsız eden romana hınçla baktı, o kadar ki onu bir daha hiç açmamıştı, ama masasının üzerinde tutmuş, arada bir bakmıştı, ıpık bir ortaçağ keşişinin, kendi bedeninin kırılğanlığını anımsatsın diye bir kafatası ya da üzerinde İsa heykelciği olan bir haç bulundurması gibi.

“Terence, acaba” diye sordu, “kadınların yüzlerinde kaynaşan böceklerle öldüğü doğru mu?”

“Bence çok mümkün,” dedi Terence. “Ama kabul et, Rachel, kendimizden başka bir şeyi öyle ender düşünüyoruz ki arada sırada bir vicdan azabı keyifli oluyor.”

Onu, en az aşırı duygusallık kadar kötü olan kiniklikle suçlayan Rachel, Terence’in yanından ayrılarak pencere pervazında diz çöküp perdenin püsküllerini parmaklarının arasında bükmeye başladı. İçinde belli belirsiz bir tatminsizlik hissi vardı.

“Bu ülkede nefret uyandıran şey,” diye bağırdı, “mavi – hep mavi gökyüzü ve mavi deniz. Bir perde gibi – insanın istediği şeylerin hepsi diğer tarafta. Arkasında neler olup bittiğini bilmek istiyorum. Bu bölünmelerden nefret ediyorum, sen etmiyor musun, Terence? Bir insan başka bir insanla ilgili olarak tamamen karanlıkta. İşte, Dalloway’leri sevmiştim,” diye sürdürdü sözlerini, “gittiler. Onları bir daha hiç görmeyeceğim. Sırf bir gemiye binmekle kendimizi dünyanın geri kalanından tümüyle koparıyoruz. Şurada İngiltere’yi görmek istiyorum – şurada Londra’yı – her çeşit insanı – neden görmeyesin ki? neden bir başına bir odaya kapanasın?”

Böyle gözleri körfeze henüz giren bir gemiye takılmış, gidecek artan bir belirsizlikle yarı kendi kendine konuşurken, Terence’in memnun bir tavırla önüne bakmayı bıraktığını, ilgiyle ve tatminsizlikle ona bakmakta olduğunu görmedi. Sanki Rachel kendini ondan koparabiliyor, ona hiç ihtiyacının olmadığı bilinmez yerlere doğru başıboş uzaklaşabiliyordu. Bu düşünce Terence’in kıskançlığını uyandırdı.

“Bazen bana âşık olmadığını ve hiçbir zaman olmayacağını düşünüyorum,” dedi hızlı hızlı. Rachel bu sözler üzerine sıçrayarak döndü.

“Seni, senin beni tatmin ettiğin gibi tatmin etmiyorum,” diye devam etti Terence. “Sende elime geçiremediğim bir şey var. Benim seni istediğim gibi istemiyorsun beni – hep başka bir şey istiyorsun.”

Bir aşağı bir yukarı odayı adımlamaya başladı.

“Belki de çok şey istiyorum,” diye sürdürdü sözlerini. “Belki de istediklerime sahip olmam gerçekten mümkün değil. Erkeklerle kadınlar çok farklı. Anlayamazsın – anlamıyorsun–”

Rachel’in sessizce ona bakarak durduğu yere geldi.

Şimdi ona Terence’in söyledikleri tümüyle doğru geliyordu, bir tek insanın sevgisinden çok daha fazlasını istiyordu – denizi, gökyüzünü. Tekrar dönüp uzaklara, gökyüzünün denizle buluştuğu yerdeki pürüzsüz ve dingin maviliğe baktı; yalnızca bir tek insanı istemesi olanaklı değildi.

“Yoksa mesele şu lanet olası nişanlılık mı?” diye devam etti Terence. “Burada evlenelim, dönmeden önce – yoksa büyük bir risk mi almış oluruz? Birbirimizle evlenmek istediğimizden emin miyiz?”

Bir aşağı bir yukarı odayı adımlamaya başladılar, ama birbirlerinin çok yakınına geldikleri halde temas etmemeye özen gösteriyorlardı. Durumlarının umutsuzluğu her ikisini de alt etmişti. Kudretsizdiler; birbirlerini hiçbir zaman bütün bu engelleri aşmaya yetecek kadar sevmeyeceklerdi ve daha azıyla hiçbir zaman tatmin olamayacaklardı. Burru dayanılmaz bir keskinlikle fark eden Rachel, Terence’in önünde durup bağırdı:

“Ayrılalım öyleyse.”

Bu sözler, onları birleştirmede herhangi bir tartışmadan daha çok işe yaradı. Dik bir uçurumun kenarında duruyorlarmış gibi birbirlerine sarıldılar. Ayrılamayacaklarını biliyorlardı; acı ve korkunç olabilirdi ama onlar sonsuza dek birleşmişlerdi. Sessizliğe büründüler; bir zaman sonra sessizce birbirlerine sokuldular. Yalnızca bu kadar yakın olmak bile onları yatıştırdı; yan yana otururlarken bölünmeler ortadan kayboldu; sanki dünya bir kez daha katılaşmış ve bütün olmuştu; sanki tuhaf bir biçimde onlar da irileşip güçlenmişlerdi.

Çok sonra, büyük bir isteksizlikle hareket ettiler. Birlikte aynanın karşısında durdular; bir fırçayla, kendilerini bütün sabah ne acı ne mutluluk, hiçbir şey hissetmemiş gibi göstermeye çalıştılar. Ne ki, kendilerini aynada görmek onları ürperti, çünkü uçsuz bucaksız ve bölünmez olmak yerine çok küçük ve ayrıydılar, aynanın büyüklüğü başka şeylerin yansıması için koca bir alan bırakıyordu.

XXIII. Bölüm

.....

Ne var ki hiçbir fırça mutluluğun ifadesini tümüyle silemezdi, bu nedenle, aşağı indiklerinde Bayan Ambrose onlara; hakkında doğal bir tavırla konuşulabilecek bir sabah geçirmişler gibi davranmadı. Böyle olunca, yoğun duyguların etkisiyle hayata düşman olanların, bir süre için hayatın işlerini yapmaktan aciz sayılması yolunda dünyanın kurduğu kumpasa katıldı ve onların düşüncelerinden kovmayı neredeyse başardı.

Pratik konularda ne gerekiyorsa hepsini yaptığını düşündü. Çok mektup yazmıştı; Willoughby'nin rızasını da almıştı. Bay Hewet'in mesleği, konumu, soyu soppu, görünüşü ve mizacıyla o kadar çok meşgul olmuştu ki onun gerçekte nasıl biri olduğunu neredeyse unutmuştu. Hafızasını tazeleyip gözünün önüne getirdiğinde, nasıl biri olduğunu yine anlayamıyordu; sonra, nasıl olsa mutlu olduklarına hükmederek bu konuda daha fazla düşünmedi.

Üç yıl içinde neler olacağını ya da Rachel dünyayı babasının kılavuzluğunda keşfetmeye bırakılsaydı neler olabileceğini düşünse belki daha iyi ederdi. Sonucun daha iyi olabileceğini kabul edecek kadar dürüstü – kim bilir? Terence'in kusurlarının olduğunu kendinden saklamadı. Onun fazla tasasız ve hoşgörülü olduğunu düşünüyordu, Terence'in da onun biraz katı ol-

duğunu düşündüğü gibi – hayır, tavizsiz demek daha doğrudu. Bazı bakımlardan St. John'ı yeğliyordu; öte yandan, elbette St. John, Rachel'a hiç uygun değildi. St. John'la aralarında bir arkadaşlık kurulmuştu, önyargısız yaradılışına yaraşır biçimde, sinirlenmekle ilgilenmek arasında gidip gelse de, sonuçta ondan hoşlanıyordu. St. John onu aşkın ve duyguların bu küçük dünyasının dışına çıkarıyordu. Olguları iyi kavırıyordu. Örneğin, varsayalım İngiltere, Fas sahilinde bilinmeyen bir limana taarruza geçti, St. John bunun ardında ne olduğunu bilirdi; onun, para yönetimi ve güç dengesi hakkında kocasıyla tartışmasını dinlemek Bayan Ambrose'a tuhaf bir istikrar duygusu veriyordu. Her zaman dinlemese de onların tartışmalarına saygı duyuyordu, tıpkı kentlerimizin büyük bölümünü oluşturan, gün be gün, yıl be yıl görünmeyen eller tarafından inşa edilen o dev belediye binalarından birine ya da sağlam bir tuğla duvara saygı duyduğu gibi. Oturup onları dinlemek hoşuna gidiyordu; nişanlı çift konuya ilgisizliklerini iyice belli ettikten sonra odadan dışarı süzülüp bahçede çiçekleri parçalara ayırmaya başladığında biraz rahatladığını bile hissediyordu. Onlara haset ettiği yoktu, ama önlerinde uzanan o koskoca bilinmez gelecekten ötürü onlara gıptayla bakıyordu. Böylece bir düşünceden ötekine geçerek şu anda ellerinde meyvelerle oturma odasından yemek odasına yürümekteydi. Bazen sıcaktan boynunu büken bir mumu dikleştirmek üzere duruyor ya da sandalyelerin fazlasıyla katı düzenini bozuyordu. Onların yokluğunda Chailey'nin ıslak bir toz beziyle bir merdivenin tepesinde dengede durduğundan kuşkulanıyordu; o zamandan bu yana oda hiç eskisi gibi olmamıştı. Üçüncü kez yemek odasından döndüğünde, koltuklardan birinde St. John'm oturuyor olduğunu fark etti. Yarı kapalı gözlerle geriye yaslanan St. John, her zamanki gibi düğmeleri tepeye kadar iliklenmiş özenli gri bir takım elbisenin içinde, her an değişebilecek yabancı bir iklimin taşkınlığından korunmuş görünüyordu. Bayan Ambrose'un gözleri nazikçe onun üzerinde durdu; sonra başının üstünde dolaştı. Sonunda onun karşısındaki sandalyeye oturdu.

“Buraya gelmek istemiyordum,” dedi St. John sonunda, “ama geldim... Evelyn M.,” diye inledi.

Koltuğunda dikleşip sahte bir ciddiyetle, bu sevimsiz kadının onunla evlenmekte ne kadar kararlı olduğunu anlatmaya başladı.

“Her yerde beni kovalıyor. Bu sabah sigara odasında karşıma çıktı. Tüm yapabildiğim şapkamı kaptığım gibi kaçmak oldu. Gelmek istemiyordum ama kalıp onunla bir kez daha yemek yiyemezdim.”

“Pekala, bu durumdan en iyi biçimde yararlanmalıyız,” diye yanıt verdi Helen filozofça. Hava çok sıcaktı; ikisi de sessizliği umursamıyordu, böylece, sandalyelerinde arkalarına yaslanıp birşeyler olmasını beklemeye başladılar. Öğle yemeği zili çaldı ama evde herhangi bir hareket belirtisi yoktu. Haberleri sordu Helen; gazetelerde herhangi bir şey var mıydı? St. John başını iki yana salladı. A evet, memleketten bir mektup almıştı, anesinden, sofra hizmetçisinin intiharını bildiren bir mektup. Adı Susan Jane'di; bir akşamüstü mutfaka girmiş, aşçıdan, parasını onun için saklamasını istemiş; yirmi altın sterlini varmış. Sonra kendine şapka almak üzere dışarı çıkmış. Beş buçukta gelmiş; zehir içtiğini söylemiş. Ölmeden önce ancak onu yatağa yatırıp doktor çağırarak kadar zamanları olmuş.

“Ee?” diye sordu Helen.

“Soruşturma yapılması gerekecek,” dedi St. John.

Neden yapmıştı? St. John omuzlarını silkti. İnsanlar kendilerini neden öldürürler? Aşağı tabakadakiler yaptıkları herhangi bir şeyi neden yaparlar ki? Kimse bilmez. Sessizlik içinde oturdular.

“Zil çalalı on beş dakika oldu, aşağı inmediler,” dedi Helen sonunda.

Aşağı indiklerinde, St. John neden öğle yemeğine gelmek zorunda kaldığını açıklamaya girişti. Evelyn'in, sigara odasında karşısına dikildiği zamanki coşkulu tavrını taklit etti. “Hiçbir şeyin matematik kadar heyecan verici olamayacağını düşünüyor, bu yüzden ona iki ciltlik büyük bir eseri ödünç verdim. Ne anlam çıkaracağını görmek ilginç olacak.”

Rachel artık ona gülmeyi becerebiliyordu. St. John'a Gibbon'ı hatırlattı; ilk cildi hâla bir yerlerde duruyordu; eğer Evelyn'in eğitimini stlenecekse sınav kesinlikle Gibbon olmalıydı; Amerikan Ayaklanması hakkında Burke'un yazdıklarının da önemli olduğunu duymuştu, – Evelyn'in her ikisini aynı zamanda okuması gerekecekti. St. John, Rachel'in açtığı tartışmadan kurtulup açlığını giderdikten sonra, otelin, onların yokluğunda ortaya çıkan, bazıları birbirinden sarsıcı türden rezaletlerle çalkalandığını anlatmaya geçti; kendini iyiden iyiye kendi türünü araştırmaya vermişti.

"Evelyn M., rneğin – ama bu bana sır olarak anlatılmıştı."

"Saçma!" diye araya girdi Terence.

"Zavallı Sinclair'i siz de duydunuz mu?"

"Ah, evet, Sinclair'i duydum. Bir alıpatlarla birlikte maden ocağına kapanmış. Her gün Evelyn'e intihar etmeyi düşündüğünü yazıyormuş. Ona Sinclair'in yaşamı boyunca hiç bu kadar mutlu olmadığına dair güvence verdim; o da bana katılıyor."

"Diğer yandan, Perrott'la başını derde sokmuş," diye sözlerini sürdürdü St. John; "ayrıca, koridorda gördüğüm bir şeyden ötürü, Arthur'la Susan'ın aralarında her şeyin olması gerektiği gibi olmadığını düşünmek için nedenlerim var. Geçenlerde Manchester'dan genç bir hanım geldi. Kanımca, ilişkileri biterse çok iyi olur. Onların evlilik hayatı hayal edilemeyecek kadar korkunç bir şey. Ah, bir de yatak odasının kapısı önünden geçerken yaşı Bayan Paley'nin birbirinden korkunç küfürler savurduğunu açık seçik duydum. Başıbaşı kaldıklarında hizmetçisine işkence ediyor olmalı – bu hemen hemen kesin. İnsan bunu gözlerindeki bakıştan anlıyor."

"Seksen yaşına gelip de gut hastalığı etlerini cımbızla yolunca sen de bir süvari gibi kfredeceksin," dedi Terence. "ok şişman, çok huysuz, çok aksi olacaksın. Onu hayal edebiliyor musunuz – torbaya benzeyen pantolonu, benekli küçük boyunbağı ve şiş gbeğiyle su tavuğı gibi kel bir adam?"

Bir duraklamanın ardından, Hirst, kepazeliğin beterini henüz anlatmadığını belirtti. Helen'a dönüp anlatmaya başladı.

"Fahişeye tekme yi bastılar. Bir gece biz yokken o yaşlı man- kafa Thornbury çok geç bir saatte koridorlarda sarsak sarsak dolaşıyormuş. (Anlaşılan kimse ona ne yaptığını sormamış.) Kendine Sinyora Lola Mendoza diyen o kadını geceliğiyle ko- ridordan geçerken görmüş. Ertesi sabah kuşklarını Elliot'a anlatmış, sonuç olarak Rodriguez kadına gidip, otelden ayrıl- ması için yirmi dört saat vermiş. Kimse öykünün doğruluğunu soruşturmamış, Thornbury'le Elliot'a sizin üstünüze vazife miydi diye sormamış; tümüyle kendi bildikleri gibi yapmışlar. Hep birlikte bir dilekçe imzalamamızı, Rodriguez'e giderek kapsamlı bir soruşturma yapılması için ısrar etmemizi öneri- yorum. Birşeyler yapmak gerek, bana katılmıyor musunuz?"

Hewet, hanımefendinin mesleğine dair bir kuşku olamaya- cağını belirtti.

"Yine de," diye ekledi, "bu büyük bir ayıp, zavallı kadın; ama ne yapılması gerektiğini bilemiyorum—"

"Sana tümüyle katılıyorum, St. John," diye patladı Helen. "Canavarlık bu. İngilizler'in bu ikiyüzlü kendini beğenmişliği tepemi attırıyor. Bay Thornbury gibi ticaretten bir servet ka- zanmış bir adam herhangi bir fahişeden kesinlikle iki kat kö- tüdür."

St. John'ın ahlaki basiretine saygı duyuyor, bunu herkesten çok daha fazla ciddiye alıyordu; şimdi de neyin doğru olduğuna dair kendilerine özgü görüşlerini uygulamaya geçirmek üzere birlikte fikir yürütmeye başladılar. Bu tartışma onları ge- nel nitelikte, alabildiğine kasvetli birtakım sonuçlara götürdü. Ne de olsa, onlar kim oluyordu ki? Boş inançların, cehaletin hüküm sürdüğü bu kitlenin karşısında nasıl bir güçleri olabi- lirdi ki? Mesele İngilizler'di elbette; İngiliz kanında kusurlu bir şey olmalıydı. Orta sınıflardan bir İngiliz'le karşılaşır karşı- laşmaz tarifsiz bir tikslenme duygusunun farkına varırdınız; Dover sırtlarındaki evlerin kahverengi ayçasını görür görmez aynı şey sizi de etkisi altına alırdı. Ama ne yazık ki, diye ekledi St. John, bu yabancılara da güvenemezsiniz—

Konuşmaları masanın diğer ucundan gelen sürtüşme sesle- riyle kesildi. Rachel, yengesine döndü.

“Terence, Bayan Thornbury’le çaya gitmemiz gerektiğini söylüyor, çünkü bize çok kibar davranmış, ama ben buna gerek görmüyorum; aslında bunu yapmaktansa sağ elimin parça parça doğranmasını yeğlerim – bir düşünsenize! bütün o kadınların bakışları!”

“Saçmalama, Rachel,” diye yanıtladı Terence. “Sana bakmayı kim ister? Kibir seni yemiş bitirmiş! Bir kendini beğenmişlik abidesi olmuşsun! Helen, bu güne kadar ona hiç de önemli biri olmadığını öğretmiş olmalıydın – ne güzel, ne iyi giyimli, ne de zarafetiyle, aklıyla ya da duruşuyla göze çarpan biri. Elbisesindeki boydan boya yırtığın dışında,” diye sonlandırdı sözlerini, “seninkinden daha sıradan bir görüntü görülmemiştir. Yine de, istiyorsan burada kal. Ben gidiyorum.”

Rachel bir kez daha yengesine döndü. Mesele bakılmak değil, diye açıkladı, mesele insanların söyleyeceğinden emin olduğu şeylerdi. Özellikle kadınların. Kadınları seviyordu, ama duygular söz konusu olduğunda kadınlar kesme şekerin üzerindeki sineklere benziyorlardı. Ona sorular soracakları kesindi. Evelyn M. diyecekti ki: “Âşık mısın? Âşık olmak güzel mi?” Bayan Thornbury ise –gözleri yukarıdan aşağıya gidip gelecekti– bunu düşününce ürperdi. Gerçekten, nişanlanmalarından bu yana yaşamlarının yalıtılmışlığı onu öyle duyarlılaştırmıştı ki, halini hiç de abartmıyordu.

Kendinden hoşnut bir tavırla masanın ortasındaki rengarenk meyve piramidine bakarak insanogluna dair görüşlerini açıklayan Helen’da kendine bir bağlaşıklık buldu. Acımasız olduklarından değil, incitmek niyetinde olduklarından ya da tam olarak aptal olduklarından bile değil; ama hep gördüğü suydı, sıradan insanın yaşamında o kadar az duygu vardı ki bir tazı için burun deliklerine ulaşan kan kokusu neyse, başkalarının yaşamındaki duygu kokusu da onlar için oydu. Konuya ısınan Helen, sözlerini sürdürdü:

“Bir şey olmayagörsün – bu, evlilik olabilir, doğum, ölüm olabilir – daha çok da ölüm olmasını yeğlerler – herkes seni görmek ister. Seni görmek için ısrar ederler. Söyleyecek hiçbir şeyleri yoktur; seni zerre kadar umursamıyorlardır; ama öğle

yemeğine, çaya ya da akşam yemeğine gitmek zorundasındır; gitmezsen lanetlenirsin. Mesele, kan kokusudur,” diye devam etti; “Onları ayıplamıyorum; ama bildiğim bir şey varsa o da benimkini alamayacaklarıdır!”

Hepsi düşman, hepsi aksi, kana susamış ağızlarıyla çevresine toplandıkları masayı düşman topraklarının ortasındaki tarafsız bir ülkeye dönüştüren bir insan sürüsünü anımsamışçasına çevresine baktı.

Helen’in sözleri, söylediği şarkıdaki kadının yazgısına bağlı olarak kâh hüznü, kâh hiddetli gözlerle konuklarını, yemeğini ve karısını incelerken kendi kendine mırıldanıp duran kocasını kızdırdı. İtiraz ederek Helen’in sözünü kesti. Kadınlarda kinikliğin gölgesinden bile nefret ederdi. “Saçmalık, saçmalık,” dedi terslenerek.

Terence’la Rachel masada karşılıklı bakışılar, bu bakışma evlendiklerinde onların böyle davranmayacağı anlamına geliyordu. Ridley’nin sohbete katılması tuhaf bir etki yaratmıştı. Sohbet hemen daha resmî, daha kibar oluvermişti. Akıllarına gelen her şeyden rahatça söz etmeleri, fahişe sözcüğünü başka herhangi bir sözcük kadar basitçe söylemeleri artık olanaksızdı. Konuşma edebiyat ve siyaset konularına döndü; Ridley, gençliğinde tanıdığı seçkin kimseler hakkında öyküler anlatıyordu. Sanatsal bir konuşmaydı bu; gençlerin kişilikleri ve teklifsizlikleri silinip gitmişti. Gitmek üzere ayağa kalktıklarında Helen dirseklerini masaya yaslayarak bir an durdu.

“Hepiniz burada,” dedi, “neredeyse bir saattir oturuyorsunuz; ne incirlerime dikkat ettiniz, ne çiçeklerime, ne ışığın içeri süzülüşüne, ne de başka bir şeye. Sizi dinlemedim, çünkü size bakıyordum. Çok güzel görünüyordunuz; keşke sonsuza dek oturmaya devam etseydiniz.”

Onları oturma odasına götürüp nakışını eline aldı ve yine Terence’ı bu sıcakta otele yürümekten caydırmaya uğraştı. Ne ki, o uğraştıkça Terence’ın gitme konusundaki kararlılığı artıyordu. Sinirlenmiş, dikkatli biri olup çıkmıştı. Öyle anlar oluyordu ki neredeyse birbirlerinden nefret ediyorlardı. Terence başka insanlar istiyordu; Rachel’in da yanında olup onları

görmesini istiyordu. Bayan Ambrose'un, Rachel'i gitmekten caydırmaya çalışmayacağından kuşku duyuyordu. Bütün bu alan, bu gölgelik, bu güzellik onu kızdırıyordu; bileğinden sarkan bir dergiyle sırt üstü uzanmış olan Hirst de öyle.

"Ben gidiyorum," diye yineledi. "İstemiyorsa Rachel'in gelmesine gerek yok."

"Madem gidiyorsun, Hewet, keşke şu fahişe hakkında biraz bilgi toplasan," dedi Hirst. "Buraya bak," diye ekledi, "ben de seninle yarı yola kadar yürüyeceğim."

Onları şaşırtarak ayağa kalktı, saatine bakıp, öğle yemeğinin üzerinden artık yarım saat geçtiğine göre mide özsularının salgılanmak için yeterince zaman bulduğunu belirtti; kısa süreli idmanların arasına daha uzun dinlenme zamanlarının girdiği bir yöntem denemekte olduğunu açıkladı.

"Dörtte döneceğim," dedi Helen'a, "kanepeye uzanıp bütün kaslarımı gevşeteceğim."

"Demek gidiyorsun, Rachel?" diye sordu Helen. "Benimle kalmayacak mısın?"

Gülümsedi, ama üzülüyor da olabilirdi.

Üzülmüş müydü yoksa gerçekten gülüyor muydu? Rachel anlayamadı; o anda kendini Helen'la Terence'in arasında çok huzursuz hissetti. Sonra yalnızca, sadece onun konuşması koşuluyla Terence'la gideceğini söyleyip, arkasını döndü.

Yol boyunca uzanan dar gölge şeridi ancak iki kişiye yetecek kadar genişti. Bu nedenle St. John çiftin biraz gerisine düştü; aralarındaki uzaklık yavaş yavaş arttı. Bir gözü saatinde, sindirim amacıyla yürürken, zaman zaman önündeki çifte bakıyordu. Yan yana tıpkı öteki insanlar gibi yürümelerine rağmen çok mutlu, çok samimi görünüyorlardı. Arada sırada hafifçe birbirlerine doğru dönüp, St. John'ın çok özel olduğunu düşündüğü birşeyler söylüyorlardı. Gerçekte, Helen'ın kişiliğini tartışmaktaydılar; Terence neden onun bazen kendisini bu denli kızdığını açıklamaya çalışıyordu. Ama St. John, duymasını istemedikleri şeyler söylediklerini sanıyor ve kendi yalıtılmışlığını düşünüyordu. Bu insanlar mutluydu; St. John bu kadar basitçe mutlu olabildikleri için onları küçümsüyor, ama

aynı zamanda kıskanıyordu. Kendisi onlardan çok daha parlak biriydi, ama mutlu değildi. İnsanlar ondan hoşlanmıyordu; kimi zaman Helen'in ondan hoşlandığından bile kuşku duyuyordu. Yalın olmak, onu pençesine alan, hiç durmadan ona bir aynada kendi yüzünü ve sözlerini gösteren o korkunç ben-merkezcilik olmaksızın, ne hissettiğini yalınlıkla söyleyebilmek, işte bu, neredeyse bütün öteki yeteneklere bedeldi, çünkü insanı mutlu ediyordu. Mutluluk, mutluluk, neydi mutluluk? Hiçbir zaman mutlu olmamıştı. Yaşamın küçük erdemsizliklerini, aldatmacalarını, kusurlarını fazlasıyla açık seçik görüyordu; görünce de bunlara dikkat etmek ona dürüstçe bir davranış gibi geliyordu. İnsanların ondan hoşlanmamalarının, kalpsiz ve sivri dilli olduğundan yakınmalarının nedeni kuşkusuz buydu. Evet, ona söylenmesini istediği şeyleri, nazik ve kibar biri olduğunu, onu sevdiklerini hiçbir zaman söylememişlerdi. Ama o da, insanlar hakkında söylediği iğneli sözlerin yarısını kendi mutsuzluğu ya da incinmişliği nedeniyle söylemişti. Çok ender olarak birine onu sevdiğini söylediğini ve duygularını açığa vurduğunda genellikle sonradan pişmanlık duyduğunu kabul ediyordu. Terence'la Rachel hakkındaki duyguları öyle karmaşıktı ki henüz kendini toparlayıp evlenecekleri için mutlu olduğunu onlara bir türlü söyleyememişti. Onların hatalarını, birbirlerine olan duygularının büyük kısmının alelade yapısını açıkça görüyordu; aşklarının sürekli olmayacağını tahmin ediyordu. Bir kez daha baktı; görüntüleri içini, bir nebze acımanın da karıştığı yalın bir sevecenlik duygusuyla doldurdu. İnsanların içlerindeki iyiliğin yanında hatalarının ne önemi vardı ki? Ne hissettiğini onlara söylemeye karar verdi. Adımlarını hızlandırıp, tam sokağın anayolla birleştiği köşeye eriştiklerinde onları yakaladı. Öylece durup ona kahkahalarla güldüler, mide özsuyunun ne durumda olduğunu sordular— ama St. John onları susturarak çok hızlı ve resmi bir tonla konuşmaya başladı.

“Danslı toplantıdan sonraki sabahı hatırlıyor musunuz?” diye sordu. “Burada oturmuştuk, sen saçmasapan konuşuyordun, Rachel da taşlardan küçük yığınlar yapıyordu. Öte yan-

dan ben, yaşamın tüm anlamının apansız bir ışıkla bana açınlandığını hissediyordum.” Bir saniye durakladı; dudaklarını sımsıkı kapanmış küçük bir kesenin ağzı gibi büzdü. “Sevgi,” dedi. “Bana her şeyi açıklıyormuş gibi geliyor. Bu yüzden, siz ikiniz evleneceğiniz için çok mutluyum.” Sonra, onlara bakmadan ansızın dönüp gerisin geri köşke doğru yürüdü. Hissettiklerini böyle söylediği için hem kendini yücelmiş hissediyor hem de kendinden utanıyordu. Büyük olasılıkla ona kahkahalarla gülüyorlardı, büyük olasılıkla aptalın teki olduğunu düşünüyorlardı, hem, neler hissettiğini gerçekten söylemiş miydi?

O gittikten sonra kahkahalarla güldükleri doğrudu; ama Helen hakkında giderek sertleşen tartışma sona erdi, yatıştılar ve birbirleriyle dost oldular.

XXIV. Bölüm

.....

Otele öğleden sonra oldukça erken saatlerde ulaşılar, otel müşterilerinin çoğu ya hâlâ uzanıyor ya da sessizce yatak odalarında oturuyordu; onları çaya davet eden Bayan Thornbury görünürlerde yoktu. Bu nedenle, havanın geniş ve boş bir alanda gelip giderken çıkardığı ısıklık sesinin dolaştığı, neredeyse bomboş, gölgeli salonda oturdular. Evet, bu koltuk Evelyn'in çıkageldiği o akşamüstü Rachel'in oturduğu aynı koltuktu; bu, o sırada baktığı dergiydi ve bu da o resmin ta kendisiydi; lamba ışıkları altında New York'un resmi. Ne kadar tuhaf görünüyordu – hiçbir şey değişmemişti.

Yavaş yavaş birtakım insanlar merdivenlerden aşağı inip salondan geçmeye başladılar; hiçbirini tanımıyorlardı, ama bu loş ışıktaki suretlerinin bir zarafeti ve güzelliği vardı. Bazen dosdoğru gidip döner kapıdan dışarıya, bahçeye çıkıyorlardı, bazen de birkaç dakikalığına durup masaların üzerine eğilerek gazeteleri karıştırmaya başlıyorlardı. Terence'la Rachel yarı kapalı gözkapaklarıyla oturmuş, onları izliyorlardı – Johnsonlar, Parkerlar, Baileyler, Simmonslar, Leeler, Morleyler, Campbell-lar, Gardinerlar. Bazıları beyaz atletler giymişlerdi, kollarının altında raketler taşıyorlardı; bazıları kısa, bazıları uzundu; bazıları henüz çocuktu, bazıları da belki hizmetkardı; ama hepsi-

nin bir itibarı, salondan geçerken birbirlerinin peşinden gitmek için bir nedeni, parası, nasıl olursa olsun bir konumu vardı. Terence çok geçmeden onlara bakmayı bıraktı, çünkü yorgundu; gözlerini kapatıp sandalyesinde yarı uykuya daldı. Rachel bir süre daha onları izledi; hareketlerindeki kesinlik ve zarafet, kaçınılmaz bir çekimle birbirlerini takip eder görünmeleri, bir süre oyalanıp gözden kaybolmaları onu büyülüyordu. Ama biraz sonra düşünceleri dağıldı; bu odada yapılan danslı toplantıyı düşünmeye başladı, ne ki, oda o zamankinden oldukça farklı görünüyordu. Etrafa göz attığında bunun aynı oda olduğuna inanmakta güçlük çekti. Karanlığın içinden çıkıp buraya girdikleri o gece oda öyle çıplak, öyle parlak ve resmî görünmüştü ki; üstelik, hep hareket eden küçük kırmızı heyecanlı yüzlerle doluydu; öyle parlak giyimli, öyle canlılardı ki, oturup konuşabileceğiniz gerçek insanlara benzemiyorlardı. Şimdi ise oda loş ve sakindi; yanlarına gidip istediğiniz herhangi bir şeyi söyleyebileceğiniz güzel, sessiz insanlarla doluydu. Koltuğunda otururken kendini şaşılacak kadar güvende hissediyordu; yalnızca danslı toplantı gecesini değil, bütün bir geçmişi sevecenlikle ve gülerek gözden geçirebilecek durumdaydı, sanki uzun zamandır bir sisin içinde dönüp durmuştu da şimdi tam olarak nereye döndüğünü görebiliyordu. Şimdiki konumuna erişmesini sağlayan yöntemler ona tuhaf geliyordu; en tuhaf yanları da onların kendisini nereye götürdüğünü o zamanlar bilmiyor oluşuydu. Tuhaf olan buydu, insanın nereye gittiğini ya da ne istediğini bilmemesi; birşeyleri körü körüne takip ediyor, gizliden gizliye çok acı çekiyordu, hep hazırlıksız ve şaşkındı, hiçbir şey bilmiyordu; ama bir şey bir diğerine yol açıyor, hiçlikten aşama aşama bir şey kendi kendine oluşuveriyordu; böylece insan sonunda bu sakinliğe, bu sessizliğe, bu kesinliğe ulaşıyordu, insanların yaşamak dedikleri de bu süreçti. O halde belki de gerçekte herkes onun şimdi bildiği gibi nereye gittiğini biliyordu; şeyler kendi kendilerine yalnızca onun için değil, onlar için de bir örüntü oluşturuyordu ve o örüntüde doyum, anlam yatıyordu. Dönüp geriye bakışında, halalarının yaşamalarında, bir daha hiç görme-

yeceği Dalloway'lerin kısa ziyaretinde ve babasının yaşamında bir tür anlamın olduğunu görebiliyordu.

Uykusunda derin derin soluk alıp veren Terence'in sesi onun sakinliğini artırıyor. Hiçbir şeyi çok seçik olarak görmemekle birlikte Rachel'in uykusu yoktu, ama salondan geçen suretler giderek belirsizleştiği halde hepsinin tam olarak nereye gittiklerini bildiklerine inanıyordu; bu kesinlik hissi içini rahatlıkla dolduruyordu. O an için öylesine yaıtılmış ve tarafsızdı ki sanki artık yaşamda bir yeri yoktu; artık ona gelen herhangi bir şeyi, ne biçimde olursa olsun, kafası karışmadan kabul edebileceğini düşünüyordu. Yaşamın görünümünde korkutacak ya da kafa karıştıracak ne vardı ki? Bu içgörü onu bir daha neden terk edecekti ki? Doğrusu, dünya çok geniş, çok konukseverdi ve her şeye rağmen çok da basitti. "Sevgi," demişti St. John, "sanki her şeyi açıklıyor." Evet, ama bu erkeğin kadına, Terence'in Rachel'a sevgisi değildi. Birbirlerine bu kadar yakın oturdukları halde birbirinden ayrı küçük bedenler olmaktan çıkmışlardı; mücadele etmeyi, birbirlerini arzulamayı kesmişlerdi. Aralarında huzur var gibiydi. Bu, sevgi olabilirdi, ama erkeğin kadına sevgisi değildi.

Yarı kapalı gözkapaklarının arasından, koltuğunda geriye yaslanmış olan Terence'ı izledi; ağzının ne kadar büyük, çenesinin nasıl da küçücük, burnunun ise, ucunda topuzu olan bir lunapark treni gibi kavisli olduğunu görerek gülümsedi. Doğal olarak, böyle bakıldığında tembeldi, hırslıydı, değişken ruh halleriyle ve kusurlarla doluydu. Kavgalarını hatırladı, özellikle daha o akşamüstü Helen hakkında nasıl kavga ettiklerini; birlikte aynı evde yaşayacakları, birlikte trenlere yetişecekleri, böyle farklı oldukları için kızacakları o otuz, kırk ya da elli yıl içinde ne sıklıkta kavga edeceklerini düşündü. Ama bunların hepsi yüzeyseldi; gözlerin, ağzın, çenenin altında sürüp giden yaşamla hiç ilgileri yoktu, çünkü o yaşam Rachel'dan bağımsızdı; başka her şeyden bağımsızdı. Kendisi de onunla evleneceği, otuz, kırk ya da elli yıl boyunca onunla yaşayacağı, kavga edeceği halde ondan bağımsızdı; başka her şeyden bağımsızdı. Yine de, St. John'ın dediği gibi, bunu anlamasını sağlayan sev-

giydi, çünkü ona âşık olana dek bu bağımsızlığı, bu sakinliği, bu kesinliği hiç hissetmemişti, belki bu da sevgiydi. Başka hiçbir şey istemiyordu.

Belki iki dakikadır Bayan Allan az ötede durmuş, koltuklarına böyle huzur içinde yaslanmış olan çifte bakıyordu. Onları rahatsız edip etmemekte kararsızdı; sonra bir şeyi anımsamış gibi koridordan geçerek geldi. Yaklaşırken çıkardığı ses Terence'ı uyandırdı; koltuğunda dikleşip gözlerini ovuşturdu. Bayan Allan'ın Rachel'la konuştuğunu işitti.

"Pekala," diyordu, "bu çok güzel. Gerçekten çok güzel. Anlaşılan nişanlanmak moda olmuş. Birbirlerini daha önce hiç görmemiş olan iki çiftin aynı otelde tanışıp evlenmeye karar vermesi sık rastlanan bir şey değil." Sonra duraklayıp gülümsedi; söyleyecek daha fazla bir şeyi yokmuş gibi görünüyordu, bu nedenle Terence ayağa kalkarak ona kitabını bitirdiğinin doğru olup olmadığını sordu. Birisi kitabı gerçekten bitirdiğini söylemişti. Bayan Allan'ın yüzü aydınlandı; olağandan daha canlı bir ifadeyle ona döndü.

"Evet, bitirdim desem yalan olmaz herhalde," dedi. "Yani Swinburne'ü saymazsak –Beowulf'tan Browning'e– ben bu iki B'yi çok severim. Beowulf'tan Browning'e," diye yineledi, "bence bu, tren istasyonlarındaki kitap raflarında insanın gözüne çarpacak türden bir başlık."

Kitabını bitirdiği için gerçekten gurur duyuyordu, bu kitabın ortaya çıkmasının nasıl bir kararlılık gerektirdiğini kimse bilemezdi. Ayrıca, bunun iyi bir eser olduğunu düşünüyordu; yazdığı süre boyunca erkek kardeşi için ne kadar kaygılandığını da göz önünde bulundurunca, onlara kitabından biraz daha söz etmekten kendini alamadı.

"İtiraf etmeliyim ki," diye devam etti, "İngiliz edebiyatında kaç klasik yapıt olduğunu, bunlardan en iyilerinin içlerinde ne çok sözcük bulunduğunu bilseydim bu çalışmayı asla üstlenmezdim. Yalnızca yetmiş bin sözcüğe izin veriyorlar, anlıyorsunuz ya."

"Yalnızca yetmiş bin sözcük!" dedi Terence.

"Evet; herkes hakkında birşeyler söylemek gerekiyor," diye

ekledi Bayan Allan. "Bana bu kadar güç gelen de bu, herkes hakkında farklı bir şey söylemek." Sonra, kendisi hakkında yeterince konuştuğunu düşünerek, buraya tenis turnuvasına katılmak için gelip gelmediklerini sordu. "Gençler çok hevesli. Yarım saat içinde başlayacak."

İyi niyetli bakışları onların üzerine dikilmişti; bir anlık duraklamadan sonra, onu öteki insanlardan ayrı tutmaya yarayacak bir şey hatırlamışçasına Rachel'a bakarak şöyle dedi:

"Sen o zencefil sevmeyen sıradışı insansın." Ama yıpranmış cesur yüzündeki gülümsemenin kibarlığı, onları birer birey olarak pek hatırlamayacağı halde yeni neslin yükünü omuzlarına yüklediğini hissetmelerine yol açtı.

"Ben bu konuda ona tümüyle katılıyorum," dedi arkalarından bir ses; Bayan Thornbury zencefil sevmemekle ilgili son sözcüklere kulak misafiri olmuştu. "Zencefil, zihnimde yaşlı, korkunç bir halamızı çağırıştırıyor (zavallı, dayanılmaz acılar çekiyordu, bu yüzden ona korkunç demek haksızlık olur); küçükken bize zencefil verirdi, sevmediğimizi söylemeye cesaret edemezdik. Fundalığa atmak zorunda kalırdık – Bath yakınlarında büyük bir evi vardı."

Salonda ağır ağır ilerlemeye başlamışlardı ki üzerlerine atılan Evelyn'in toslamasıyla durdular, sanki onlara yetişmek için aşağıya koşarken bacakları denetiminden çıkıvermişti.

"Evet," diye haykırdı her zamanki coşkusuyla, Rachel'in kolunu tutarak, "buna muhteşem derim! En başından beri bunun olacağını tahmin etmiştim! İkincinin birbiriniz için yaratıldığını görmüştüm. Şimdi bana bununla ilgili her şeyi anlatmak zorundasınız –ne zaman olacak, nerede yaşayacaksınız– ikiniz de alabildiğine mutlu musunuz?"

Ne ki, topluluğun dikkati ellerinde bir tabak ve boş bir sıcak su şişesi tutarak o hevesli ama kararsız hareketleriyle yanlarından geçmekte olan Bayan Elliot'a çevrilmişti. Geçip gidecekti ama Bayan Thornbury yanma gidip onu durdurdu.

"Teşekkürler, Hughling daha iyi," dedi, Bayan Thornbury'nin hatır sormasına yanıt olarak, "ama kolay bir hasta değil. Ateşinin kaç derece olduğunu öğrenmek istiyor; söylersem

kaygılanıyor, söylemezsem de kuşkuluyor. Erkekler hastalanınca nasıl olur bilirsiniz! Elbette, doğru düzgün cihazların hiçbiri yok ve yardım etmeye çok istekli, çok can atar görünmekle birlikte" (burada gizemli bir tavırla sesini alçalttı), "insan, Dr. Rodriguez'in doğru dürüst bir doktor olduğundan emin olamıyor. Onu görmeye gelerseniz, Bay Hewet," diye ekledi, "biliyorum ki neşelenecektir – bütün gün yatakta öylece yatmak –ve sinekler– Ama gidip Angelo'yu bulmalıyım –buradaki yemekler– yatalak biriyle olunca insan elbette her şeyin güzel olmasını istiyor." Baş garsonu aramak üzere aceleyle yanlarından geçti. Kocasına hemşirelik etme endişesi alınına ağlamaklı bir kaş çatış yerleştirmişti; solgun, mutsuz ve her zamankinden yetersiz görünüyordu; gözleri hiç olmadığı kadar dalgın bir tavırla bir noktadan bir noktaya geziniyordu.

"Zavallı," dedi Bayan Thornbury. Onlara Hughling Elliot'ın birkaç gündür hasta olduğunu söyledi; bulunabilen tek doktor otel sahibinin kardeşiydi, ya da otel sahibi öyle diyordu, adamın doktor unvanını hak ettiği de o kadar kesin değildi.

"Otelde hastalanmanın nasıl bir perişanlık olduğunu bilirim," dedi Bayan Thornbury, yeniden Rachel'la birlikte bahçeye yönelirken. "Venedik'te balayındayken altı haftamı ufoyla geçirmiştım," diye sözlerini sürdürdü. "Ama öyle de olsa dönüp baktığımda o günleri hayatımın en mutlu haftaları arasında sayıyorum. Ah, evet," dedi, Rachel'ın koluna girerek, "şimdi mutlu olduğunu düşünüyorsun, ama sonradan gelen mutluluğun yanında bu hiçbir şey değil. Emin ol, siz gençleri kıskanmaktan gocunmuyorum! Bizden çok daha iyi zaman geçirdiğinizden eminim. Dönüp baktığımda, her şeyin nasıl değiştiğine inanmakta güçlük çekiyorum. Biz nişanlıyken William'la tek başıma yürüyüslere çıkmama izin verilmezdi – odada her zaman yanımda biri olmak zorundaydı – onun bütün mektuplarını anne babama göstermek zorundaydım! – oysa onlar da ona çok düşkündüler. Gerçekten de onu kendi oğulları gibi gördüklerini söyleyebilirim. Torunlarını nasıl şımarttıklarını gördükçe," diye devam etti, "bize karşı ne kadar katı olduklarını düşünmek beni eğlendiriyor."

Masa yine ağacın altına kurulmuştu; çay fincanlarının başında yerini alan Bayan Thornbury turnuvarın başlamasını beklerken etrafta gezinen Susan'ı, Arthur'u ve Bay Pepper'ı yanına getirene dek elleriyle işaretler edip başıyla selamlar verdi. Mırıldanan bir ağaç, ayışığında dolup taşan bir nehir, çay içip böyle hafif, böyle yumuşak, böyle gümüşsü bir pürüzsüzlükle akan sözcükleri dinleyerek otururken Rachel'in aklına Terence'in sözleri geldi. Bu uzun yaşam ve bütün o çocuklar onu arındırmıştı; sanki bütün bunlar bireyselliğin izlerini silip yok etmiş, yalnızca yaşlı ve anaç olanı bırakmışlardı.

"Ve siz gençlerin göreceği şeyler!" diye devam etti Bayan Thornbury. Topluluk, William Pepper'la Bayan Allan'ı kapsadığı halde, ki her ikisinin de manzaradan kendi paylarına düşen büyükçe bir parçayı görmüş olduğu varsayılabilirdi, düşüncelerine, anaçlık duygusuna hepsini katıyordu. "Yaşadığım süre içinde dünyanın nasıl değiştiğini görünce," diye sürdürdü sözlerini, "gelecek elli yıl içerisinde olabileceklere sınır koyamıyorum. Ah, hayır, Bay Pepper, size şu kadarcık katılmıyorum," diye güldü, Bay Pepper'ın her şeyin sürekli olarak kötüden betere gittiğine dair kasvetli sözlerini keserek. "Öyle hissetmem gerektiğini biliyorum, ama ne yazık ki hissetmiyorum. Onlar bizden çok daha iyi insanlar olacaklar. Kesinlikle her şey bunu kanıtıyor. Dört bir yanımda kadınlar görüyorum, genç kadınlar, ev işleriyle ilgili türlü türlü derterli olan kadınlar, dışarı çıkıp bizim mümkün olduğunu düşünemeyeceğimiz şeyler yapıyorlar."

Bay Pepper onun bütün yaşlı kadınlar gibi aşırı duygusal ve mantıksız olduğunu düşündü, ama Bayan Thornbury'nin ona aksi, yaşlı bir bebekmiş gibi davranması onu afallattı ve büyüledi; yalnızca, kaş çatmadan çok gülümsemeyi andıran garip bir ifadeyle yüzünü ekşiterek yanıt verebildi.

"Hem de kadın olarak kalıyorlar," diye ekledi Bayan Thornbury. "Çocuklarına çok şey veriyorlar."

Bunu söylerken Susan'la Rachel'in bulunduğu yöne doğru hafifçe gülümsedi. Aynı kefeye konmak hoşlarına gitmemişti ama ikisi de sıkılgan bir tavırla gülümsedi; Arthur'la Terence

da birbirlerine baktılar. Bayan Thornbury, hep birlikte aynı yolun yolcusu imişler gibi hissetmelerine neden olmuştu; evlenecekleri kadınlara bakıp onları karşılaştırdılar. Herhangi birinin nasıl olup da Rachel'la evlenmek isteyebileceğini anlamak imkânsızdı; bir insanın hayatını Susan'la geçirmeye hazır olması inanılmazdı; ama karşılarındakinin zevki sıradışı olmakla birlikte birbirlerine bundan ötürü kötü niyet beslemiyorlardı; aslında, seçimlerinin ayrıksılığı nedeniyle birbirlerini daha da çok seviyorlardı.

"Gerçekten sizi kutlamalıyım," dedi Susan, masaya yaslanarak reçele uzanırken.

St. John'ın Arthur'la Susan hakkındaki dedikodusunun hiçbir dayanağı yokmuş gibi görünüyordu. Raketleri dizlerinin üzerinde, güneşten yanmış ve zinde, yan yana oturuyorlar, pek konuşmalar da boyuna gülümsüyorlardı. Üzerlerindeki ince beyaz giysilerin içinden bedenleriyle bacaklarının hatlarını, kaslarının güzel kıvrımlarını, Arthur'un zayıflığını ve Susan'ın etini görmek mümkündü; onların sıkı etli, gürbüz çocuklarını düşünmek doğaldı. Yüzleri güzel denebilecek kadar biçimli değildi, ama berrak gözleri, sağlıklarının ve dayanıklılıklarının çok iyi olduğunu işaret eden bir görünüşleri vardı, Arthur'un kanı damarlarında akmayı hiç kesmeyecekmiş, Susan'ın kanı yanaklarından derinlere çekilip sakinleşmeyecekmiş gibiydi. O anda ikisinin de gözleri her zamankinden parlaktı ve atletlerin gözlerinde rastlanan o kendine özgü haz ve özgüven ifadesine bürünmüşlerdi, çünkü tenis oynamışlardı ve her ikisi de bu oyunda birinci sınıftı.

Evelyn konuşmamış, bir Susan'a bir Rachel'a bakıp durmuştu. Pekala – ikisi de kararlarını çok kolay vermiş, bazen ona yapmayı asla beceremeyecekmiş gibi gelen şeyi kısacık birkaç hafta içinde yapmışlardı. Birbirlerinden çok farklı oldukları halde ikisinin de görünüşlerinde aynı tatmini ve bütünlenmişliği, tavırlarında aynı sakinliği, hareketlerinde aynı yavaşlığı görebiliyordu. Kendi kendine, nefret ettiği şeyin o yavaşlık, o güven duygusu, o doygunluk olduğunu düşündü. Yavaş hareket ediyorlardı çünkü tek değil çifttiler; Susan, Art-

hur'a tutunuyordu, Rachel da Terence'a; bir tek adamın uğruna bütün öteki adamlardan, hareketten, yaşamdaki gerçek şeylerden vazgeçmişlerdi. Aşk çok iyi bir şeydi, mutfağı aşağıda,  ocuk odası yukarıda, dünyanın sellerindeki küçük adalar gibi yalıtılmış, kendine yeten o sıcacık evcimen evler de öyle; ama gerçek şeyler kesinlikle olagelen şeylerdi, dışarıdaki kocaman dünyada olagelen, böyle sessizce ve güzelce erkeklerine dönen bu kadınlardan bağımsız olarak sürüp giden davalar, savaşlar,  lk lerdi. Onlara sert sert baktı. Elbette mutlu ve doygundular, ama bundan daha iyi birşeyler olmalıydı. İnsan yaşama daha fazla yaklaşabilir, yaşamın daha fazla dışına çıkabilirdi, onların hayatları boyunca yapabileceğinden daha fazlasının tadını çıkarabilir, daha fazlasını hissedebilirdi. Özellikle Rachel  yle genç görünüyordu ki – yaşama dair ne bilebilirdi? Huzursuzlandı; ayağı kalkarak Rachel'in yanına oturmak için karşıya geçti. Ona, derneğine katılmaya söz vermiş olduğunu hatırlattı.

“Ne yazık ki,” diye devam etti, “ekime kadar ciddi olarak çalışmaya ba lamayabilirim. Erkek kardeşi Moskova'da işyeri sahibi olan bir arkadaşımdan az önce bir mektup aldım. Onlarla kalmamı istiyorlar; kumpasların ve anarşinin göbeğinde oldukları için memlekete dönmeden onlara uğramaya niyetliyim. Kulağı çok heyecan verici geliyor.” Rachel'in bunun ne kadar heyecan verici olduğunu görmesini istiyordu. “Arkadaşım, sırf bir anar iste mektup postalarken yakalandığı için ömür boyu Sibiry'a ya gönderilen on beş yaşında bir kız tanımı . Hem mektup ondan da değılmı . Rus h k metine karşı bir devrime yardım etmek için dünyada neyim varsa hepsini verebilirim ve devrimin olacağı kesin.”

Bir Rachel'a bir Terence'a baktı. Son zamanlarda hakkında kötü sözler duyduklarından, onu görmek her ikisine de biraz dokunmuştu; Terence ona ne tasarladığını sordu; Evelyn bir dernek kuracağını açıkladı – gerçekten birşeyler yapmak için bir dernek. Konuştukça canlanıyordu,  undan emin olduğunu açıkça söyleyebilirdi ki, yirmi kişi –hayır, hevesli olurlarsa on da yeterdi– birşeyleri konuşmak yerine yapmaya ba larsa, var

olan hemen her kötülüğü ortadan kaldırılabildi. Gerekli olan, kafaydı. Keşke kafası olan insanlar – elbette onlara bir oda gerekecekti, haftada bir kez buluşabilecekleri güzel bir oda, tercihen Bloomsbury’de...

O konuşurken Terence yüzünde solmakta olan gençliğin izlerini, ağzıyla gözlerinin çevresinde konuşmanın ve heyecanın çizdiği çizgileri görebiliyordu, ama ona acımıyordu; o parlak, sert ve cesur gözlere baktığında onun kendine acımadığını, yıllar geçtikçe savaşmak gitgide zorlaşacağı halde kendi yaşamını Terence ve St. John gibi insanların daha arı ve düzenli yaşamlarıyla takas etmek için herhangi bir arzu hissetmediğini görüyordu. Bununla birlikte, belki de durulurdu; belki de sonunda Perrott’la evlenirdi. Yüzünü onun gözlerinden gizleyen hafif tütün dumanı bulutları arasında, zihninin bir kısmı onun dedikleriyle meşgul olurken, onun olası yazgısını düşünüyordu.

Terence tütün içiyordu, Arthur tütün içiyordu, Evelyn tütün içiyordu, böylece hava iyi tütünün sisiyle ve rayihasıyla dolmuştu. Kimsenin konuşmadığı aralıklarda, dalgalar sessizce kırılıp bir su tabakası halinde kumsala yayılır ve yeniden kırılmak üzere çekilirken uzaklardan denizin alçak mırıltısını işitiyorlardı. Ağacın yaprakları arasından o serin yeşil ışık dökülüyordu; tabaklarla masa örtüsünün üzerine günışığının yumuşacık hilalleri ve elmasları yansiyordu. Bayan Thornbury bir süre sessizce hepsini izledikten sonra nazik bir tavırla Rachel’a sorular sormaya başladı – Ne zaman döneceklerdi? Ah, babasını bekliyorlardı. Babasını görmek istiyor olmalıydı – ona anlatacak çok şey olacaktı ve (canayakın bir tavırla Terence’a baktı) babası çok mutlu olacaktı, bundan emindi. Yıllar önce, diye devam etti, on, hatta yirmi yıl önce olabilirdi, bir partide Bay Vinrace’le karşılaştığını hatırlıyordu; insanın bir partide gördüğü sıradan yüzlere hiç benzemeyen yüzü onu öyle çok etkilemişti ki, kim olduğunu sormuştu ve kendisine Bay Vinrace olduğu söylenmişti; bu adı hiç unutmamıştı, –yaygın olmayan bir ad,– yanında bir hanımefendi vardı, çok tatlı görünüşlü bir kadın, ama o korkunç Londra kalabalıklarından birindeydiler,

böyle yerlerde konuşmazsınız, –yalnızca birbirinize bakarsınız,– Bay Vinrace’le el sıkıştukları halde birbirlerine herhangi bir şey söylediklerini sanmıyordu. Geçmişî hatırlayınca hafifçe iç geçirdi.

Ardından, ona bağımlı hale gelmiş olan Bay Pepper’a döndü, öyle ki, oturacağı yeri hep Bayan Thornbury’nin yakınından seçiyor, kendisi çoğunlukla sessiz kalsa da, onun her söylediğiyle ilgileniyordu.

“Siz, her şeyi bilen Bay Pepper,” dedi, “söyleyin bize, o harika Fransız hanımlar salonlarını nasıl çekip çeviriyorlardı? Biz İngiltere’de hiç o türden bir şey yaptık mı, sizce İngiltere’de bunu yapamamamızın bir nedeni var mı?”

Bay Pepper büyük bir zevkle ve bütün ayrıntılarıyla, neden hiçbir zaman bir İngiliz salonunun olmadığını açıkladı. Üç neden vardı ve bunlar çok da iyi nedenlerdi. Kendisine gelince, insanın kimi zaman mecbur kaldığı üzere, gücenikliğe meydan vermemek için bir partiye gidecek olduğunda –örneğin, geçenlerde yeğeni evlenmişti– odanın ortasına yürür, elinden geldiğince yüksek sesle “Ha! ha!” der, kendini görevini yerine getirmiş sayar ve yeniden yürür giderdi. Bayan Thornbury itiraz etti. Döner dönmez bir parti verecekti; hepsini davet edecekti; insanları Bay Pepper’ı izlemek üzere harekete geçirecekti ve eğer “Ha! ha!” derken yakalandığını duyarsa ona – ona gerçekten de korkunç bir şey yapacaktı. Arthur Venning, bir sürpriz hazırlamaları gerektiğini öne sürdü – örneğin, bir işaretle Pepper’ın başından aşağı boşanacak bir soğuk su banyosunu gizleyen, dantel başlık gitmiş, yaşlı, hoş bir hanımefendinin portresi; ya da öyle bir sandalye bulmalıydılar ki üzerine oturur oturmaz onu yarım metre yükseğe fırlatmalıydı.

Susan güldü. Çayını bitirmişti; biraz da çok iyi tenis oynadığından ötürü, kendini tatmin olmuş hissediyordu; hem herkes çok nazikti; konuşmayı, akıllı insanların yanında bile kendisi olmayı çok daha kolay bulmaya başlamıştı, çünkü nedense akıllı insanlar artık onu korkutmuyordu. İlk karşılaştığında hoşlanmadığı Bay Hirst bile gerçekte tatsız biri değildi; zavallı adam, hep çok hasta görünüyordu; belki âşıktı; belki Rachel’a

âşık olmuştu –buna gerçekten de hiç şaşırılmazdı; belki de Evelyn’e âşık olmuştu– o da erkeklere çok cazip görünüyordu. Öne eğilerek sohbe devam etti. Partilerin böyle cansız olmasının başlıca nedeninin beylerin iyi giyinmemesi olduğunu düşündüğünü söyledi: Londra’da bile, diye devam etti, insanların akşamları iyi giyinmeyi gereksiz bulmaları onu şaşırtmıştı; Londra’da iyi giyinmiyorlarsa taşrada kimbilir neler giyiyorlardı. Av partileriyle geçen Noeller gerçekten epey zevkli olurdu; beyler güzel kırmızı ceketler giyerlerdi, ama Arthur dans etmeyi sevmiyordu, bu nedenle kendi küçük taşra kasabalarındaki baloya bile gitmeyeceklerdi herhalde. Bir spora düşkün olanların çoğu kez bir başkasını sevmediklerini düşünüyordu, bununla birlikte, babası bir istisnaydı. Öte yandan, o her bakımdan bir istisnaydı – nasıl da iyi bir bahçevandı, kuşlarla ve hayvanlarla ilgili her şeyi bilirdi; köydeki bütün yaşlı kadınlar ona basbayağı tapıyordu; aynı zamanda, gerçekten en çok sevdiği şey kitaptı. Gerektiğinde onu nerede bulacağınızı her zaman bilirdiniz; bir kitapla çalışma odasında olurdu. Büyük olasılıkla eski mi eski, başka kimsenin okumayı aklından geçirmeyeceği küllü bir kitapla. Bir zamanlar babasına, geçindirecek altı kişilik bir ailesi olmasaydı onun birinci sınıf bir kitap kurdu olacağını söylemişti; altı çocuk, diye ekledi, herkesin sempatisini kazanacağından emin bir tavırla, insana kitap kurdu olacak fazla zaman bırakmıyordu.

Gurur duyduğu babası hakkında konuşmayı sürdürerek ayağa kalktı, çünkü saatine bakan Arthur yeniden tenis kortuna gitme zamanının geldiğini fark etmişti. Diğerleri kıpırdamadılar.

“Çok mutlular!” dedi Bayan Thornbury, müşfik bir tavırla arkalarından bakarken. Rachel ona katıldı; kendilerinden çok emin görünüyorlardı; ne istediklerini tam olarak biliyor gibiydiler.

“Sen de mutlu olduklarını düşünüyor musun?” diye mırıldandı Evelyn alçak sesle Terence’a; mutlu olduklarını düşünmediğini söyleyeceğini umuyordu; ama Terence bunun yerine kendilerinin de gitmelerinin gerektiğini söyledi – eve gitmeleri

gerekiyordu, çünkü hep yemeğe geç kalıyorlardı; çok katı ve titiz olan Bayan Ambrose bundan hoşlanmıyordu. Evelyn, Rachel'ın eteğine yapışıp itiraz etti. Neden gidiyorlardı ki? Daha erkendi, hem onlara söyleyeceği öyle çok şey vardı ki.

“Hayır,” dedi Terence, “gitmeliyiz, çünkü çok yavaş yürüyoruz. Durup birşeylere bakıyoruz, konuşuyoruz.”

“Ne hakkında konuşuyorsunuz?” diye sordu Evelyn; bunun üzerine Terence gülerek her şey hakkında konuştuklarını söyledi.

Bayan Thornbury onlarla bahçe kapısına kadar gitti, çimenlerle çakılların üzerinde çok yavaş, zarafetle yürüyor, boyuna çiçeklerden, kuşlardan söz ediyordu. Kızı evlendiğinden bu yana bitkibilim çalışmalarıyla uğraştığını anlattı onlara; hayatı boyunca taşrada yaşadığı ve şimdi yetmiş iki yaşında olduğu halde bu kadar çok çiçeği hiç görmemiş olması harika bir şeydi. İnsan yaşlanınca, diğer insanlardan bağımsız bir uğraşısının olması güzel bir şeydi. Ama işin tuhafı, insan hiçbir zaman kendini yaşlı hissetmiyordu. O kendini hep yirmi beş yaşında hissediyordu, ne bir gün fazla ne bir gün eksik, ama elbette kimse diğerlerinin buna katılmasını bekleyemezdi.

“Yirmi beş yaşında olduğunuzu hayal etmek değil de, yirmi beş yaşında olmak harika bir şey olmalı,” dedi, o pürüzsüz parlak bakışıyla önce birine sonra diğerine bakarak. “Müthiş bir şey olmalı, gerçekten müthiş.” Uzun zaman onlarla konuşarak bahçe kapısında dikildi; gitmelerini istemiyor gibiydi.

XXV. Bölüm

.....

Öğle sonrası çok sıcaktı, öyle ki sahilde kırılan dalgaların sesi kulağa bitkin bir yaratığın yinelenen iç çekişleri gibi geliyordu; taraçadaki tentenin altındaki tuğlalar bile sıcaktı; hava, kısa kuru çimlerin üzerinde durmaksızın dans ediyordu. Taş saksıların içindeki kırmızı çiçekler sıcaktan boyunlarını büküyorlardı; yalnızca birkaç hafta önce pürüzsüz ve canlı olan beyaz çiçekler şimdi kurumuş, kenarları kıvrılıp sararmıştı. Yalnızca, etli yaprakları dikenlerin üzerinde büyümüş gibi görünen, güneynin o kaskatı, saldırgan görünümlü bitkileri hâlâ dimdik duruyor, onları yerle bir etmesi için güneşe meydan okuyorlardı. Hava, sohbet etmeye imkân vermeyecek kadar sıcaktı; güneşin gücüne karşı koyacak herhangi bir kitap bulmak da kolay değildi. Pek çok kitap denenip bir kenara atılmıştı; şimdi ise Terence yüksek sesle Milton okumaktaydı, çünkü ona göre Milton'ın sözcüklerinin maddesi ve biçimi vardı, öyle ki ne dediğini anlamak bile gerekmiyordu; insan onun sözlerini öylece dinleyebilir, onları neredeyse elleyebilirdi.

Pek uzak olmayan bir yerde zarif bir peri vardır,*

diye okudu,

(*) Hewet, bu dizeyi ve sonrakileri John Milton'ın *Comus*'ından okuyor – ç.n.

Nemli yularından tutup Severn'in pürüzsüz akıntısını
dalgalandırır.

Sabrina'dır adı, pirüpak bir erden;
Kızıydı bir zamanlar,
Asayı babası Brute'tan almış olan Locrine'in.

Sözcükler, Terence ne derse desin, anlam yüklüymüş gibiydi; belki de onları dinlemenin insana acı vermesinin nedeni buydu; kulağa tuhaf geliyorlardı; genel kullanımlarından başka şeyler ifade ediyorlardı. Rachel dikkatini onların üzerinde yoğunlaştıramıyor, anlamlarından bağımsız olarak gözlerinin önüne nahoş görüntüler getiren "yular," "Locrine," "Brute" gibi sözcüklerin çağrıştırdığı garip düşünce zincirlerine dalıp gidiyordu. Sıcaklığın ve dans eden havanın yüzünden bahçe de bir tuhaf görünüyordu – ağaçlar ya çok yakın ya da çok uzakılar; başında bir ağrı vardı. Bundan pek emin değildi; bu nedenle şimdi Terence'a söylese mi, yoksa okumayı sürdürmesine izin mi verse, bilmiyordu. Bir dörtlüğün sonuna gelene kadar beklemeye karar verdi; o zamana dek başını sağa sola çevirir de başı her konumda ağırırsa, ona sakince başının ağrıdığını söyleyecekti.

Güzel Sabrina,
Oturduğun yerden dinle
O cam gibi, serin, yarı saydam dalganın altında,
Amber renginde salınan saçlarının gevşek zincirine
Dolanıp örülen nilüfer örgülerinle,
Aziz onurun aşkına, dinle,
Gümüş gölün tanrıçası,
Dinle ve kurtar!

Ne ki, başı ağrıyordu; hangi yana çevirirse çevirsin ağrıyordu. Doğrulup oturdu ve verdiği karara uyarak, "Başım ağrıyor, içeri gireceğim," dedi.

Terence bir sonraki dizenin yarısına gelmişti, ama derhal kitabı bıraktı.

"Başın mı ağrıyor?" diye sordu.

Birkaç saniye birbirlerine bakıp el ele tutuşarak oturdular. Bu süre boyunca içindeki korku ve felaket duyguları Terence'a neredeyse fiziksel bir acı verdi; dört bir yanında, toprağa dö-külerek onu açık havada oturur durumda bırakan kırık camla-rın sesini işitir gibiydi. Ama iki dakika sonra Rachel'in onun korkusunu paylaşmadığını, yalnızca her zamankine göre daha mecalsiz olduğunu ve gözkapaklarının ağırlaştığını fark edin-ce toparlandı, Helen'i yanlarına getirdi ve Rachel'in başının ağ-rıdığını söyleyerek ne yapmaları gerektiğini sordu.

Bayan Ambrose sükunetini yitirmedi, Rachel'a yatağa git-mesini tavsiye etti; geç saatlere kadar oturup bu sıcakta dışarı çıkarsa başının ağrmasına şaşmamak gerektiğini ekledi, ama yatakta geçireceği birkaç saat ağrısını tamamen dindirecekti. Sözleri Terence'ı anlaşılmaz bir biçimde yatıştırdı, ıpki bir an önce anlaşılmaz bir biçimde içinin kararması gibi. Helen'in sağduyusu ile tedbirsizliğin intikamını baş ağrısıyla alan do-ğanın merhametsiz sağduyusu arasında pek çok ortak yan vardı sanki; ıpki doğanın sağduyusu gibi Helen'a da bel bağ-lanabilirdi.

Rachel yatmaya gitti; kendini çok uzun zaman karanlıkta uzanmış gibi hissediyordu, ama sonunda bir tür saydam uy-kudan uyandığında karşısındaki pencerelerin beyaz oldu-ğunu gördü; bir süre önce baş ağrısıyla yatağa girdiğini ve He-len'in uyandığında ağrısının geçeceğini söylediğini anımsadı. Bu nedenle, şimdi oldukça iyi olduğuna hükmetti. Öte yan-dan, odasının duvarı acı verecek kadar beyazdı; dimdik ve düz olacağına hafifçe kavisliydi. Gözlerini pencereye çevirdi-ğinde gördükleri onu yatıştırmadı. İçine dolan havayla döse-menin üzerinde hafif bir sürüklenme sesi çıkararak kordonu çekiştiren perdenin hareketi, odanın içindeki bir hayvanın hareketiymiş gibi ürkütücü geldi ona. Gözlerini kapadı; şa-kaklarında nabızı öyle şiddetli atıyordu ki her vuruşu bir sini-re basarak küçük bir acı hançeriyle alnını deler gibiydi. Bu aynı baş ağrısı olmayabilirdi, ama başının ağrıdığı kesindi. Çarşafların serinliğinin onu iyileştireceği, bakmak için gözle-rini bir dahaki açışında odanın her zamanki gibi olacağı

umuduyla bir yanından öbür yanına döndü. Boşa çıkan çok sayıda deneyin ardından meseleyi kuşku götürmez hale getirmeye karar verdi. Yataktan çıkıp karyolanın ucundaki pirinç topa tutunarak dimdik durdu. Başta buz gibi soğuk olan top çok geçmeden avucunun içinde ısındı; başındaki, bedenindeki acılar ve döşemenin dengesizliği ayakta durmanın ve yürümenin yatakta uzanmaktan çok daha dayanılmaz olacağını kanıtlayınca yeniden yatağa girdi; ama bu değişiklik önce onu canlandırmakla birlikte çok geçmeden yatağın rahatsızlığı ayakta durmanın rahatsızlığı kadar arttı. Rachel, bütün gün boyunca yatakta kalmak zorunda olduğu fikrini kabul etti; başını yastığa koyarken günün mutluluğundan vazgeçti.

Bir iki saat sonra Helen içeri girip de ansızın neşeli sözler etmeyi keserek bir saniyeliğine irkildikten sonra tekinsiz bir sakinliğe bürününce, Rachel'in hasta olduğu gerçeği kuşku götürmez hale geldi. Bütün ev halkı bunu öğrendiğinde, bahçede birinin söylemekte olduğu şarkı ansızın kesildiğinde ve su getiren Maria gözlerini başka tarafa çevirip yatağın yanından süzülerek geçtiğinde, bu gerçek doğrulanmış oldu. Geçirilecek koca bir sabah vardı, sonra da koca bir akşamüstü; Rachel aralıklarla olağan dünyaya geçmek için çabalıyordu, ama bedeninin sıcaklığının ve rahatsızlığının, kendi dünyasıyla olağan dünya arasında köprü kuramadığı bir uçurum açtığını fark ediyordu. Bir ara kapı açıldı; çok kıllı elleri olan -Rachel'in onda dikkatini çeken başlıca şey buydu- küçük, esmer bir adamla birlikte Helen içeri girdi. Rachel uyuşmuştu ve dayanılmaz bir ateş basmıştı; gelenin doktor olduğunu anladığı halde, utangaç ve yaltakçı görüldüğünden, adama yanıt verme zahmetine katlanmadı. Başka bir sefer kapı açıldı; Terence çok nazik bir tavırla, Rachel'in doğal olamayacak kadar donuk olduğunu fark ettiği bir gülümsemeyle içeri girdi. Oturup ellerini okşayarak onunla konuştu, ta ki Rachel aynı konumda yatmaktan usanıp diğer yana dönene kadar; tekrar yukarı baktığında yanbaşıda Helen vardı, Terence gitmişti. Önemli değildi; yarın her şey tekrar olağan haline döndüğünde onu gö-

recekti. Gün boyunca başlıca uğraşı, dizelerin devamının nasıl olduğunu hatırlamaya çalışmak oldu:

O cam gibi, serin, yarı saydam dalganın altında,
Amber saçlarının salınan gevşek zincirine
Dolanıp örülen nilüfer örgülerinle;

bu çaba onu endişelendirdi, çünkü sıfatlar yanlış yerlere girmekte diretiyorlardı.

İkinci gün birinci günden çok farklı değildi; yatağının daha da önem kazanması ve hakkında düşünmeye çalıştığı dışarıdaki dünyanın iyiden iyiye uzak görünmesi dışında. O cam gibi, serin, yarı saydam dalga tam karşısında neredeyse gözle görülür olmuştu, yatağın ucunda kıvrıla kıvrıla yükseliyordu; tazelayıcı bir serinliği olduğundan Rachel zihnini onun üzerine sabitlemeye çalışıyordu. Helen buradaydı; Helen bütün gün boyunca oradaydı; bazen öğle yemeği vaktinin geldiğini söylüyordu, bazen de çay vaktinin geldiğini; ne ki, ertesi gün tüm nirengi noktaları silindi; dış dünya öyle uzaktı ki farklı sesler, örneğin merdivenlerden geçenlerin sesleri ve üst katta hareket edenlerin sesleri, ancak hafızasının büyük bir çabasıyla gerçek nedenlerine bağlanabiliyordu. Üç gün önce neler hissettiğinin ya da neler yapıyor, düşünüyor olduğunun anısı tümüyle solup gitmişti. Öte yandan, odadaki nesnelerin her biri, yatağın kendisi, farklı duyumlarıyla kol ve bacakları ve bedeni her geçen gün daha da önem kazanıyordu. Dünyanın geri kalanıyla bağlantısı tamamen kopmuş, iletişim kuramaz olmuştu; bedeniyle yapayalnız, yalıtılmış bir haldeydi.

Böylece saatler sabahın içinde hiç ilerlemeksizin, birbiri ardına geçiyordu, ya da tersine, güpegündüzken, birkaç dakika insanı gecenin derinliklerine götürebiliyordu. Belki akşam olduğundan, belki de perdeler çekilmiş olduğu için odanın çok loş görüldüğü bir akşam, Helen ona dedi ki, "Bu gece birisi burada oturacak. Sakıncası yok, değil mi?"

Gözlerini açtığında Rachel yalnızca Helen'i değil, yüzü ona bir zamanlar görmüş olduğu bir şeyi belli belirsiz anımsatan, gözlüklü hemşireyi de gördü. Onu küçük kilisede görmüştü.

“Hemşire McInnis,” dedi Helen; hemşire, hepsinin yüzündeki gibi donuk bir gülümsemeyle, ondan korkan pek fazla kimseye rastlamadığını söyledi. Bir an bekledikten sonra ikisi de gözden kayboldu; yastığına dönen Rachel, uyandığında kendini o bitmez tükenmez gecelerden birinin ortasında buldu, on ikide sona ermeyip çift rakamlara doğru giden geceler – on üç, on dört ve devamı, ta ki yirmilere, otuzlara, kırklara ulaşana kadar. Gecenin canı istiyorsa, böyle yapmasına engel olacak hiçbir şeyin bulunmadığını fark ediyordu. Çok uzakta, geçkince bir kadın başını öne eğmiş oturuyordu; Rachel hafifçe doğruldu ve onun kıvrık bir gazetenin üstündeki mumun ışığında iskambil oynadığını korkuyla gördü. Bu görüntüde açıklanamayacak kadar meşum bir şey vardı; Rachel dehşete kapılarak haykırdı, bunun üzerine kadın, kâğıtları bırakıp mumu eliyle perdeleyerek ayağa kalktı. Odanın kocaman boşluğunda yaklaştı, yaklaştı, sonunda Rachel’in başının üstünde durup, “Uyumuyor musun? Dur da seni rahat ettireyim,” dedi.

Mumu bırakıp yatak örtülerini düzeltmeye başladı. Rachel ansızın, bütün gece bir mağarada oturup iskambil oynayan bir kadının ellerinin çok soğuk olacağını fark ederek, o ellerin dokunuşundan kaçındı.

“Aa, ta aşağıda, şuralarda bir ayak parmağı var!” dedi kadın, yatak örtülerini sıkıştırırken. Rachel, parmağın kendisine ait olduğunu anlamadı.

“Kıpırdamadan yatmaya çalışman gerek,” diye devam etti kadın, “çünkü kıpırdamadan yatarsan daha az ateşin çıkar; dönüp durursan daha da ateşin çıkacak ve biz bunu istemiyoruz.” Muazzam bir zaman dilimi boyunca tepesinde dikilip Rachel’a baktı.

“Ne kadar sakın yatarsan o kadar çabuk iyileşirsin,” diye yineledi.

Rachel gözlerini tavandaki sivri gölgeye dikti; tüm enerjisiyle bu gölgenin gitmesini arzuluyordu. Ne ki, gölge ve kadın sonsuza dek tepesine çakılmış gibiydi. Gözlerini kapattı. Yeniden açtığına birkaç saat daha geçmişti; ama gece hâlâ sonu gelmez biçimde sürüyordu. Kadın hâlâ iskambil oynuyor-

du, yalnız, şimdi bir nehrin altındaki tünelde oturuyordu; ışık ise ışıkta kadının üzerindeki duvarda bulunan küçük bir kemerde duruyordu. Rachel, "Terence!" diye haykırdı; kadın muazzam yavaş bir hareketle ayağa kalkınca sivri gölge yine tavan boyunca hareket etti ve ikisi birden kıpırdamadan Rachel'in tepesinde dikildiler.

"Seni yatakta tutmak Bay Forrest'ı yatakta tutmak kadar güç," dedi kadın, "hem o öyle uzun boylu bir beyefendi idi ki."

Bu korkunç, sabit görüntüden kurtulmak için Rachel tekrar gözlerini kapattı ve kendini Thames'in altındaki bir tünelde yürürken buldu, biçimsiz küçük kadınlar kemerlerde oturmuş iskambil oynarken, duvarların yapıldığı tuğlalardan sızan rutubet damlalar halinde toplanıp aşağı süzülüyordu. Ama küçük yaşlı kadınlar bir süre sonra, birlikte pencerenin önünde durmuş, aralıksız olarak fısıldaşan Helen'la Hemşire McInnis'e dönüştüler.

Bu sırada odasının dışında, evdeki öteki insanların sesleri, hareketleri ve yaşamları, güneşin olağan ışığında, birbirini izleyen saatler boyunca her zamanki gibi sürüyordu. Hastalığının ilk gününde, ateşi çok yüksek olduğu için Rachel'in cumaya kadar tam olarak iyileşmeyeceği belli olunca, o gün salı olduğundan, Terence'in içinde bir gücenme hissi uyandı, Rachel'a karşı değil de, kendi dışlarındaki, onları ayıran güce karşı. Onlar için berbat geçeceği neredeyse kesin olan günlerin sayısını saymıştı. Hoşnutluk ve kızgınlığın tuhaf bir karışımıyla, hayatında ilk kez başka bir insana kendi mutluluğu onun tasarrufunda olacak kadar bağlı olduğunu fark etmişti. Günler entipüften, önemsiz şeylerle tamamen boş geçiyordu; böyle bir yakınlık ve yoğunlukla geçen üç haftadan sonra alışıldık tüm uğraşlar dayanılmayacak kadar tatsız ve gereksizdi. En katlanılır uğraşı, St. John'la Rachel'in hastalığı hakkında konuşmak, her bir belirtiyi ve anlamını tartışmak, bu konu tükenince de her türden hastalığı, bunlara nelerin neden olduğunu, nelerin iyileştirdiğini tartışmaktı.

Her gün iki kez Rachel'la oturmak için içeri giriyordu ve her gün iki kez aynı şey oluyordu. Notaların, kitapların ve mek-

tupların her zamanki gibi etrafa dağıldığı, çok karanlık olmayan odaya girince morali derhal düzeliyordu. Onu gördüğünde içinin tümüyle rahatladığını hissediyordu. Rachel çok hasta görünmüyordu. Terence, yanına oturuyor, onunla doğal ama her zamankinden biraz daha kısık bir sesle konuşarak neler yaptığını anlatıyordu; ama daha beş dakika geçmeden en derin kasvetin içine dalıyordu. Rachel aynı değildi; Terence, eski ilişkilerini canlandıramıyordu; ama aptalca olduğunu bildiği halde Rachel'ı eskiye götürmeye, hatırlamasını sağlamaya çabalamaktan kendini alamıyordu; başarısız olunca da umutsuzluğa kapılıyordu. Rachel'in odasından çıkarken hep onu görmenin görmemekten daha kötü olduğu sonucuna varıyor, ama gün ilerledikçe onu görme arzusu aşama aşama geri dönüyor ve neredeyse katlanılamayacak kadar büyüyordu.

Perşembe sabahı Terence onun odasına girdiğinde her zamanki gibi güveninin arttığını hissetti. Rachel bir yanından öbür yanına dönerek, milyonlarca kilometre uzağındaki dünyaya ilişkin birtakım olguları hatırlamaya çalıştı.

"Otelden mi geldin?" diye sordu.

"Hayır, şimdilik burada kalıyorum," dedi Terence. "Az önce öğle yemeği yedik," diye devam etti, "mektuplar da geldi. Sana bir yığın mektup var – İngiltere'den mektuplar."

Rachel, Terence'in beklediği gibi onları görmek istediğini söylemek yerine, bir süre hiçbir şey demedi.

"Gördüğün gibi, işte gidiyorlar, tepenin yamacından aşağı yuvarlana yuvarlana," dedi birdenbire.

"Yuvarlana yuvarlana mı, Rachel? Yuvarlandığını gördüğün ne? Yuvarlanan bir şey yok."

"Bıçağı olan yaşlı kadın," diye yanıt verdi Rachel, bunları Terence'a söylemiyordu; bakışları onun ötesine geçiyordu. Karşı raftaki bir vazoya bakıyor gibi görüldüğünden, Terence kalkıp onu aldı.

"Artık yuvarlanmazlar," dedi neşeli bir tavırla. Ne var ki, Rachel gözlerini ayırmadan aynı noktaya bakarak yatıyordu; Terence onunla konuştuğu halde Rachel aldırış etmedi. Terence öyle derinden perişan oldu ki onunla oturmaya dayanama-

dı, verandada *The Times*'ı okuyan St. John'ı bulana dek dolaşıp durdu. St. John sabırla gazeteyi bir yana koyup, Terence'in sanrılarla ilgili söyleyeceği ne varsa dinledi. Terence'a karşı çok sabırlıydı. Ona çocukmuş gibi davranıyordu.

Cuma günü itibarıyla hastalığın bir iki gün içinde geçecek bir nöbet olmadığı artık inkâr edilemeyecek bir hal almıştı; epeyce örgütlenme gerektiren ve en az beş kişiyi meşgul eden gerçek bir hastalıktı bu, ama kaygılanmak için bir neden yoktu. Beş gün yerine on gün sürecekti. Rodriguez bu hastalığın iyi bilinen çeşitlerinin olduğunu söylemişti. Görünüşe bakılırsa Rodriguez, hastalığın yersiz bir kaygıyla ele alındığını düşünüyordu. Ziyaretlerine hep aynı güven gösterisi damgasını vuruyordu; Terence'la yaptıkları görüşmelerde, herkesin bunu gereğinden fazla ciddiye aldığını işaret eder gibi elini sallayarak, onun kaygılı ve ayrıntılı sorularını hep bir yana itiyordu. Tuhaftır ki, oturmaya isteksiz görünüyordu.

"Yüksek ateş," dedi, odada çevresine kaçamak bakışlar atarak; anlaşılan mobilyalarla Helen'in nakışları onu başka her şeyden daha çok ilgilendiriyordu. "Bu iklimde ateşin yüksek olması doğal. Bu yüzden telaşlanmanıza gerek yok. Biz, nabızla ilgileniyoruz" (kendi kıllı bileğine vurdu), "ve nabız mükemmel devam ediyor."

Hemen ardından eğilerek selam verip dışarı süzüldü. Görüşme her iki taraf için de güçlük teşkil edecek biçimde Fransızca yürütülmüştü; bu da Rodriguez'in iyimserliği ve Terence'in ıtır mesleğine olan saygısıyla birleşince, Terence'ı, doktoru başka herhangi bir sıfatla tanıması durumunda olacağından daha az eleştirel kılıyordu. Onun hakkında mantıksız bir önyargıya kapılmış olan Helen'a karşı, farkında olmadan Rodriguez'in tarafını tuttu.

Cumartesiye gelindiğinde, günün saatlerinin eskisinden daha kau bir biçimde düzenlenmesi gerektiği belli oldu. St. John yardım etmeyi önerdi; yapacak hiçbir şeyinin olmadığını, yararlı olacaksa gününü köşkte de geçirebileceğini söyledi. Birlikte güç bir geziye başlıyorlarmış gibi, görevlerini aralarında bölüşerek, büyük bir kâğıda ayrıntılı bir saat çizelgesi hazırla-

yıp oturma odasının kapısına ilıstirdiler. Şehre uzak olmaları, adını bilmedikleri, zor bulunan şeyleri en umulmadık yerlerden tedarik etmenin güçlüğü, çok dikkatli düşünmelerini gerekli kılıyordu; yapmaları gereken basit ama işe yarar şeyleri yapmakta beklemedikleri zorluklarla karşılaşılıyorlardı, sanki çok uzun boyluydular da, eğilip minicik kum zerrelerini bir desen oluşturacak biçimde düzenlemeleri istenmişti.

İhtiyaç duydukları şeyleri şehirden alıp getirmek St. John'ın göreviydi, böylece Terence bütün o uzun sıcak saatler boyunca tek başına oturma odasında, açık kapının yanında oturup, üst kattaki herhangi bir kıpırtıyı ya da Helen'in çağrısını işitmeyi bekliyordu. Perdeleri indirmeyi hep unutuyor, bu yüzden parlak günışığında oturuyordu, bu da nedenini bilmeksizin onu üzüyordu. Oda korkunç derecede resmî ve rahatsızdı. Sandalyelerin üzerinde şapkalar, kitapların arasında ilaç şişeleri vardı. Okumayı deniyordu, ama iyi kitaplar fazla iyi, kötü kitaplar da fazla kötüydü; tahammül edebildiği tek şey, Londra hakkındaki haberleriyle ve yemekli partiler veren, konuşmalar yapan gerçek insanların etkinlikleriyle, başka türlü yalnızca kabustan ibaret olan saatlere biraz olsun gerçeklik sağlar gibi gelen gazeteydi. Sonra, tam yazıya dikkatini vermişken, Helen'dan yumuşak bir çağrı geliyor ya da Bayan Chailey üst kattan istenen bir şeyi içeri getiriyordu; o da sessizce, çoraplarıyla yukarıya koşup sürahiyi yatak odası kapısının dışında duran, sürahilerle, fincanlarla dolu küçük masanın üzerine koyuyordu; ya da bir an için Helen'ı yakalayabilirse, "Nasıl?" diye soruyordu.

"Epey huzursuz... Galiba daha sakın."

Yanıt, ya biri oluyordu ya da öteki.

Her zamanki gibi Helen birşeyleri söylemeyip kendine saklar gibiydi; Terence aynı fikirde olmadıklarının, yüksek sesle konuşmaksızın birbirleriyle tartıştıklarının farkındaydı. Ne ki, Helen konuşamayacak kadar telaşlı ve dalgındı.

Dinlemenin gerilimi ve pratik düzenlemeler yapıp her şeyin pürüzsüzce işlediğinden emin olma çabası Terence'in tüm gücünü emiyordu. Uzun, iç karartıcı bir kabusla uğraşırken, bu-

nun ne anlama geldiğini düşünmeye kalkışmıyordu. Rachel hastaydı; hepsi buydu; ilacın ve sütün temin edildiğinden, gerek duyulan şeylerin hazır olduğundan emin olmalıydı. Düşünce sona ermişti; yaşamın kendisi durma noktasına gelmişti. Başka hiçbir şey değişmediği halde, yalnızca gerilim her gün biraz arttığı için, pazar günü cumartesiden daha kötüydü. Birleşerek olağan günü oluşturan ayrı ayrı duygular, haz, ilgi ve acı, uzayıp giden tek bir sefalet ve cansıkıntısı hissinin içinde birbirlerine karışıp kayboluyorlardı. Çocukken tek başına odasına kapatıldığından bu yana hiç bu kadar sıkılmamıştı. Rachel'in o kafası karışık, umursamaz görüntüsü, daha önceki haline ilişkin görüntüyü neredeyse silmişti; bir zamanlar mutlu olduklarına ya da evlenmek üzere nişanlandıklarına inanmakta güçlük çekiyordu; duygular neydi ki, hissedilecek ne vardı ki? Her manzara, her insan görüntüsü kafasını daha da karıştırıyordu; St. John'ı, Ridley'i, arada sırada hatırlamak için otelden gelen avare insanları bir sisin içinden görür gibiydi; bu sisin içinde saklı olmayan yegâne kişiler Helen'la Rodriguez'di, çünkü onlar kendisine Rachel hakkında birşeyler anlatabiliyorlardı.

Buna rağmen, gün, alışıldık biçimde devam ediyordu. Belirli saatlerde yemek odasına gidiyorlardı; masanın etrafına oturduklarında önemsiz şeylerden söz ediyorlardı. Sohbeti başlatma ve kesilmesine engel olma işini genellikle St. John üstleniyordu.

"Sancho'yu beyaz evin ilerisine götürmenin yolunu keşfettim," dedi St. John, pazar günü öğle yemeğinde. "Kulağının dibinde bir kâğıt hisşirdatıyorsunuz, ok gibi fırlayıp yaklaşık yüz metre gidiyor, ama daha sonra aheste devam ediyor."

"Evet ama o mısır sever. Mısırı eksik etmemen gerek."

"Ona verdikleri ıvır zıvrık pek beğenmiyorum; Angelo ise pis bir afacana benziyor."

Ardından uzun bir sessizlik oldu. Ridley alçak sesle birkaç dize şiir mırıldandı, sonra bunu yaptığını gizlemek istercesine, "Bugün hava çok sıcak," dedi.

"Dünkünden iki derece fazla," dedi St. John. "Bu fındıkların

nereden geldiğini merak ediyorum,” diye devam etti, tabaktan bir fındık alıp parmaklarının arasında evirip çevirerek tuhaf bir tavırla ona bakarken.

“Londra’dan, zannediyorum,” dedi Terence fındığa bakarak.

“İşinin ehli bir işadama burada çok kısa zamanda servet yapabilir,” diye sözlerini sürdürdü St. John. “Galiba, sıcak, insanların beynine garip bir şey yapıyor. İngilizler bile biraz acayipleşiyorlar. Her neyse, bu adamlarla uğraşmak çok zor. Bu sabah ortada hiç neden yokken beni eczanede kırk beş dakika beklettiler.”

Uzun bir suskunluk daha oldu. Sonra Ridley sordu, “Rodriguez umutlu mu?”

“Oldukça,” dedi Terence kararlılıkla. “Yalnızca hastalığın seyrini tamamlaması gerekiyor.” Bunun üzerine Ridley derin bir nefes aldı. Herkes için gerçekten üzülmüyordu, ama bir yandan da Helen’i çok özlemiyordu ve iki genç adamın sürekli varlığı, kendini biraz haksızlığa uğramış hissetmesine yol açıyordu.

Oturma odasına döndüler.

“Bak Hirst,” dedi Terence, “iki saat boyunca yapılacak hiçbir şey yok.” Kapıya iştirilmiş olan kâğıdı inceledi. “Sen gidip uzan. Ben burada bekleyeceğim. Helen öğle yemeğini yerken Rachel’in yanında Chailey kalıyor.”

Helen’i görmeden gitmesini söylemek, Hirst’ten çok şey istemektir. Helen’i kısa bir süre için de olsa görmek, gerilimle cansıkıntısına verdiği yegâne molalardı; Helen’in onlara söyleyecek hiçbir şeyi olmasa da bu anlar günün rahatsızlığını telafi eder gibiydi. Ne ki, madem birlikte gezidelerdi, Hirst onlara itaat etmeye karar verdi.

Helen aşağı inmekte çok gecikti. Uzun süre karanlıkta oturmuş gibi görünüyordu. Solgundu, zayıflamıştı; gözlerindeki ifade sıkın ama kararlıydı. Öğle yemeğini, ne yediğine aldırmadan, çabucak yedi. Terence’in sorularına kulak asmadı; sonunda, sanki Terence hiç konuşmamış gibi, kaşlarını hafifçe çatarak şöyle dedi:

“Böyle devam edemeyiz, Terence. Ya başka bir doktor bula-

caksın ya da Rodriguez'e artık gelmemesini söyleyeceksin; ben her şeyi hallederim. Onun Rachel daha iyi demesinin yararı yok; Rachel daha iyi değil; daha kötü.”

Terence, tıpkı Rachel “Başım ağrıyor” dediğinde olduğu gibi muazzam bir sarsıntı geçirdi. Onun aşırı gergin olduğunu düşünerek kendini yatıştırdı; Helen’in tartışmada ona karşı olduğuna dair o inatçı duygu da bu kanısını destekliyordu.

“Onun tehlikede olduğunu mu düşünüyorsun?” diye sordu.

“Hiç kimse günlerce bu denli hasta olmaya dayanamaz—” diye yanıtladı Helen. Ona baktı; birilerine içerlemiş gibi konuşuyordu.

“Pekala, öğleden sonra Rodriguez’le konuşurum,” diye cevap verdi Terence.

Helen hemen yukarı çıktı.

Artık hiçbir şey Terence’in endişesini gideremezdi. Ne okuyabiliyordu ne kıpırdamadan oturabiliyordu; Helen’in abarttığından, Rachel’in çok hasta olmadığından emin olmasına rağmen güvenlik duygusu sarsılmıştı. Ama inancını doğrulayacak üçüncü bir kişiye ihtiyacı vardı.

Rodriguez aşağı iner inmez, sordu, “Ee, Rachel nasıl? Sizce daha mı kötü?”

“Endişeye gerek yok, söylüyorum size – hem de hiç,” diye yanıtladı Rodriguez berbat Fransızcasıyla; huzursuz bir tavırla gülümserken, çekip gitmek istercesine yerinde kıpırdanıyordu.

Hewet onunla kapının arasında kararlı bir tavırla dikildi. Onun ne tür bir adam olduğunu kendi anlamakta kararlıydı. Ona bakıp da değersizliğini, pis görünümünü, düzenbazlığını, zekadan yoksun kıllı yüzünü görünce adama olan güveni kayboluverdi. Bunu daha önce görmemiş olması tuhaftı.

“Başka bir doktora danışmanızı rica etsek karşı çıkmazsınız elbette?” diye sözlerini sürdürdü.

Bunun üzerine küçük adam açıkça hiddetlendi.

“Ah!” diye haykırdı. “Bana güveniniz yok mu? Tedavime karşı mı çıkıyorsunuz? Vakayı bırakmamı mı istiyorsunuz?”

“Hiç de değil,” diye yanıt verdi Terence, “ama bu gibi ciddi hastalıklarda—”

Rodriguez omuzlarını silkti.

"Ciddi değil, emin olun. Aşırı endişeleniyorsunuz. Genç hanımefendinin hastalığı ciddi değil ve ben doktorum. Hanımefendi elbette korkuyor," diye dudak büktü. "Bunu gayet iyi anlıyorum."

"Doktorun adı ve adresi—?" diye devam etti Terence.

"Başka doktor yok," diye yanıt verdi Rodriguez, suratını asarak. "Bana herkes güvenir. Bakın! Size göstereyim."

Paketlenmiş eski mektuplar çıkarıp, Terence'in kuşklarını giderecek birini arar gibi karıştırmaya başladı. Ararken, ona güvenmiş olan bir İngiliz lord hakkında bir hikâye anlatmaya girişti — büyük bir İngiliz lordu, ne yazık ki adını unutmuştu.

"Burada başka doktor yok," diye sonlandırdı sözlerini, mektupları karıştırmayı sürdürerek.

"Önemli değil," dedi Terence kısaca. "Kendim soruştururum." Rodriguez, mektupları tekrar cebine koydu.

"Pekala," dedi. "İtirazım yok."

Hastalığı çok fazla ciddiye aldıklarını ve başka doktor olmadığını yinelercesine kaşlarını kaldırıp omuzlarını silkti; ardından, kendisine güvenilmediğinin farkında olduğuna ve kızdırıldığına ilişkin bir izlenim bırakarak dışarı süzüldü.

Bundan sonra Terence altı katta daha fazla kalamadı. Yukarı çıkıp Rachel'in kapısını tıklatarak Helen'a onu birkaç dakikalığına görüp göremeyeceğini sordu. Dün onu hiç görmemişti. Helen itiraz etmedi; gidip pencerenin önündeki masaya oturdu.

Terence, yatağın yanına oturdu. Rachel'in yüzü değişmişti. Tümüyle, hayatta kalma çabasına yoğunlaşmış gibi görünüyordu. Dudakları çekilmişti; yanakları çökmüş ve kızarmış olmakla birlikte yüzü renksizdi. Gözleri tamamen kapalı değildi, beyazlarının alt yarısı görünüyordu, görüyormuş gibi değil de, kapatamayacak kadar bitkin olduğu için açık kalmış gibi. Terence onu öpünce gözlerini tamamen açtı. Ne ki, yalnızca yaşlı bir kadının bıçakla bir adamın kafasını kestiğini gördü.

"İşte düştü!" diye mırıldandı. Sonra endişeyle ona dönüp, katırları olan bir adam hakkında Terence'in anlayamadığı bir

soru sordu. "Neden gelmiyor? Neden gelmiyor?" diye tekrarladı. Alt kattaki küçük pis adamı böyle bir hastalıkla bağlantılı olarak düşünmek Terence'ı dehşete düşürüyordu; içgüdüsel olarak Helen'a döndü, ama o, pencerenin önündeki bir masada birşeyler yapıyordu ve Terence'ın ne denli büyük bir sarsıntı geçirdiğini fark etmiş görünmüyordu. Terence gitmek üzere ayağa kalktı, daha fazla dinlemeye katlanamıyordu; yüreği öfke ve bedbahtlıkla hızlı hızlı, ona acı vererek çarpıyordu. Yanından geçerken Helen aynı yorgun, doğallıktan uzak, ama kararlı sesle biraz daha buz alıp kendisine getirmesini ve dışarıdaki sùrahiye taze süt doldurmasını rica etti.

Terence bu ayak işlerini yaptıktan sonra Hirst'ü bulmaya gitti. Bitkin ve çok terlemiş olan St. John bir yatakta uyuyakalmıştı, ama Terence tereddüt etmeden onu uyandırdı.

"Helen onun kötüleştğini düşünüyor," dedi. "Korkulacak kadar hasta olduğuna kuşku yok. Rodriguez işe yaramıyor. Başka bir doktor getirmeliyiz."

"Ama başka doktor yok ki," dedi Hirst uykulu uykulu doğrulup gözlerini ovuşturarak.

"Lanet olası bir aptal gibi konuşma!" diye bağırdı Terence. "Elbette başka doktor var; yoksa da bulmak zorundasın. Bunun günler önce yapılması gerekirdi. Aşağı inip atı eyerleyeceğim."

On dakika geçmeden, St. John doktor aramak üzere kavurucu sıcakta kasabaya doğru at sürüyordu, bir doktor bulması ve özel bir trenle alınması gerekse bile onu eve getirmesi buyurulmuştu.

"Bunu günler önce yapmamız gerekirdi," diye yineledi Hewet öfkeyle.

Oturma odasına döndüğünde Bayan Flushing'i orada buldu, bugünlerde herkesin yaptığı gibi, sessizce mutfaktan ya da bahçeden girmiş, odanın ortasında dimdik duruyordu.

"Daha iyi mi?" diye sordu Bayan Flushing pat diye; el sıkışmaya yeltenmediler.

"Hayır," dedi Terence. "Kesin olan bir şey varsa o da kötüleştğini düşündükleri."

Bayan Flushing bir iki saniye düşündü, bu süre boyunca dosdoğru Terence'a bakıyordu.

"Şunu söyleyeyim," dedi, sinirli kasılmalarla konuşarak, "insan hep yedinci gün civarında kaygılanmaya başlar. Herhalde kendi kendinize üzülerек burada oturup durdunuz. Kötü olduğunu düşünüyorsunuz, ama dışarıdan gelen biri onun daha iyi olduğunu görecektir. Bay Ellic'tin ateşi vardı; şimdiyse gayet iyi," dedi bir çırpıda. "Rachel'in gezide yakalandığı bir şey değil bu. Mesele ne – birkaç günlük ateş mi? Bir keresinde erkek kardeşim yirmi altı gün ateşle yattı. Bir iki hafta içinde kalkmış dolaşıyordu. Ona sütle ararottan başka bir şey vermedik–"

Bu sırada Bayan Chailey bir iletiple içeri girdi.

"Yukarıdan çağırılıyorum," dedi Terence.

"Göreceksiniz – iyileşecek," dedi Bayan Flushing telaşla, Terence odadan çıkarken. Terence'ı ikna edememekten endişeleniyordu; o bir şey söylemeden yanından ayrılınca kendini huzursuz hissetti; kalmayı istemiyordu ama gitmeye de katlanamıyordu. Konuşacak birini arayarak odadan odaya dolaşu, ama bütün odalar boştu.

Terence yukarı çıktı, Helen'in talimatlarını almak için kapıda durdu. Rachel'a baktı ama onunla konuşmaya yeltenmedi. Rachel onun varlığının belli belirsiz farkındaymış gibi görünüyordu, bu onu rahatsız etti sanki; sırtını ona dönerek yatmaya devam etti.

Gerçekten de altı gündür dış dünyanın farkında değildi, çünkü tüm dikkatini aralıksız olarak gözlerinin önünden geçen sıcak, kırmızı, hızlı görüntüleri takip etmeye vermesi gerekiyordu. O görüntülerle ilgilenip anlamlarını kavramasının muazzam önemi olduğunu biliyordu, ama bütün bunları açıklayacak bir şeyi duymakta ya da görmekte hep geç kalıyordu. Bu nedenle, zaman zaman çok yakınına gelen yüzler –Helen'in, hemşirenin, Terence'ın, doktorun yüzleri– onu üzüyordu çünkü dikkatini dağıtıyor, ipin ucunu kaçırmaya yol açıyorlardı. Ne var ki, dördüncü gün akşamüstü, birdenbire Helen'in yüzünü o görüntülerden ayırt edemez oldu; yatağın üze-

rine eğildiğinde dudakları genişledi, tıpkı diğerleri gibi anlaşılmaz sözler gevelemeye başladı. Görüntülerin hepsi bir olay örgüsüyle, bir serüvenle, bir kaçışla ilgiliydi. Yapmakta oldukları şeyin niteliği durmadan değişiyordu, ama arkasında hep kavramak için çabalaması gereken bir neden vardı. Kâh ağaçlarla vahşilerin arasındaydılar, kâh denizdeydiler, kâh yüksek kulelerin tepesinde, bir zıplıyor, bir uçuyorlardı. Ne var ki, tam dönüm noktasına gelirken beyninde bir şey şaşmaz biçimde sürçüyor, böylece bütün çaba sil baştan başlamak zorunda kalıyordu. Sıcaklık boğucuydu. Nihayet, yüzler uzaklaştı; Rachel suları yapış yapış olan derin bir havuza düştü, sonunda sular başının üzerinde kapandı. Hiçbir şey görmüyor, başının üzerinde gürleyen denizin hafif uğultusundan başka hiçbir şey duymuyordu. Ona eziyet edenlerin hepsi öldüğünü sanırken, o ölmemişti, denizin dibinde kıvrılmıştı. Bazen karanlığı bazen ışığı görerek orada yataarken arada sırada birisi onu denizin dibinde döndürüyordu.

St. John, kaypak ve çenebaz yerlilerle didişerek güneşin altında birkaç saat geçirdikten sonra, bir doktorun, halihazırda uzakta, tepelerde tatil yapmakta olan bir Fransız doktorun olduğu bilgisini ağızlarından aldı. Onu bulmak, dediklerine göre, neredeyse imkânsızdı. St. John taşra deneyimine dayanarak telgraf gönderilebileceğine ya da alınabileceğine ihtimal vermiyordu; ama söz konusu tepeden kasabaya olan mesafeyi yüz altmış kilometreden elli kilometreye indirdikten ve bir arabayla atlarını kiraladıktan sonra, doktoru kendisi gidip almak üzere hemen yola çıktı. Onu bulmayı başardı ve sonunda adamı gönülsüzce genç karısını bırakıp derhal onunla dönmeye zorladı. Salı günü öğleyin köşke ulaşılar.

Terence onları karşılamaya çıktı; onun bu arada fark edilir ölçüde zayıflamış olması St. John'ın dikkatini çekti; üstelik bembeyazdı, gözleri tuhaf görünüyordu. Ancak, olayın bu şekilde gelişmesine çok kızdığı belli olmakla birlikte, Dr. Lesage'in kupkuru konuşması, aksi, buyurgan tavırları her ikisinde de olumlu izlenim uyandırdı. Doktor aşağı indiğinde kesin bir

tavırla talimatlarını verdi, ama, ya aksiliğinin yanı sıra artık yaltakçılığa da başlamış olan Rodriguez'in varlığından, ya da onların bilinecek ne varsa zaten bildiğini kabul ettiğinden fikrini bildirmek hiç aklına gelmedi.

"Elbette," dedi omuzlarını silkerek, Terence ona "Çok mu hasta?" diye sorduğunda.

Dr. Lesage açık talimatlar verip birkaç saat içinde hastayı tekrar ziyaret edeceğine onları temin ederek gittiğinde her ikisi de belirgin bir rahatlama duygusunun farkına vardılar; ama ne yazık ki morallerinin düzelmesi her zamankinden fazla konuşmalarına yol açtı ve konuşurken kavga ettiler. Bir yol yüzünden, Portsmouth Yolu yüzünden atıştılar. St. John, Hind-head'den geçen yolun makadam olduğunu söylüyordu; Terence ise yolun o bölümünün makadam olmadığını adı gibi biliyordu. Tartışma sırasında birbirlerine çok sert şeyler söylediler; akşam yemeğinin geri kalanı, arada sırada Ridley'nin yarı bastırılmış bir düşüncesini bildirmesi dışında, sessizlik içerisinde yendi.

Hava kararıp lambalar getirildiğinde, Terence sinir bozukluğunu daha fazla denetleyemeyeceğini hissediyordu. St. John, kavgalarından ötürü her zamankinden sevecen bir tavırla Terence'a iyi geceler diledikten sonra, tümüyle bitkin bir halde yatağına gitti; Ridley ise kitaplarının arasına çekildi. Tek başına kalan Terence odanın içinde bir aşağı bir yukarı yürüdü; açık pencerenin önünde durdu.

Aşağıdaki kasabada ışıklar birbirinin peşi sıra sönüyordu; bahçe huzur verici ve serindi, bu nedenle Terence tıraçaya çıktı. İnce gri ışığın arasından yalnızca ağaç şekillerini göreyerek orada, karanlıkta dururken, kaçmak, bu acıdan kurtulmak, Rachel'in hasta olduğunu unutmak istedi. Kendini her şeye boşvermişliğin içine gömülmeye bıraktı. Durmaksızın ortalığı kırıp geçiren öfkeli bir rüzgâr ansızın kesilmiş gibi, ona baskı yapan üzüntü, gerilim ve endişeler eriyip gitti. Sarsıntısız bir hava boşluğunda, küçücük bir adada tek başına duruyordu sanki; acıdan arınmıştı, acıya bağışık. Rachel'in iyi mi yoksa hasta mı olduğunun önemi yoktu; ayrı mı birlik-

te mi olduklarının önemi yoktu; hiçbir şeyin, hiçbir şeyin önemi yoktu. Uzaklarda dalgalar sahile vuruyordu; ağaçların dalları arasından esen yumuşacık rüzgâr onu huzur ve güvenlikle, karanlık ve hiçlikle sarmalar gibiydi. Sürtüşmenin, üzüntünün ve endişenin dünyası kesinlikle gerçek dünya değildi; gerçek dünya buydu, yüzeysel dünyanın altında yatan dünya, öyle ki, ne olursa olsun, insan güvenlik içindeydi. Sessizlik ve huzur, her bir siniri yatıştırarak bedenini incecik, serin bir örtüyle sarıyordu sanki; zihni bir kez daha genişlemiş, doğallaşmış gibiydi.

Ne ki, bir süre böyle durduktan sonra, evdeki bir gürültü onu kendine getirdi; içgüdüsel olarak dönüp oturma odasına gitti. Lambanın aydınlatığı odanın görüntüsü unuttuklarının tümünü ona öyle apansız anımsattı ki bir an kıpırdamadan durup kaldı. Her şeyi hatırladı, saati, hatta dakikayı, hangi noktaya ulaştıklarını, sırada neyin olduğunu. Bir dakikalığına şeyler olduklarından başkaymış gibi davrandığı için kendine lanet etti. Geceyle yüzleşmek şimdi her zamankinden daha güçlü:

Bomboş oturma odasında duramayarak dışarı çıktı; Rachel'in odasına giden merdivenlerde, yarı yolda durup basamaklara oturdu. Konuşacak birilerinin özlemini çekiyordu, ama Hirst uyuyordu; Ridley de uyuyordu; Rachel'in odasında çıt yoktu. Evdeki tek ses, mutfakta hareket eden Chailey'nin sesiydi. Nihayet, yukarıdaki basamaklarda bir hisırtı oldu; gece nöbetine hazırlanan Hemşire McInnis kol düğmelerini ilikleyerek aşağı iniyordu. Terence ayağa kalkıp onu durdurdu. Onunla pek konuşmuşluğu yoktu, ama hemşire, Rachel'in hastalığının ciddi olmadığına dair zihninde hâlâ varlığını sürdüren inancını doğrulayabilirdi. Fısıltıyla ona Dr. Lesage'ın geldiğini ve neler dediğini anlattı.

"Şimdi, hemşire," diye fısıldadı, "lütfen bana kendi fikrinizi söyleyin. Sizce hastalığı çok ciddi mi? Rachel herhangi bir biçimde tehlikede mi?"

"Doktorun dediğine bakılırsa—" diye başladı hemşire.

"Evet, ama ben sizin fikrinizi istiyorum. Bu vakaya benzer deneyimleriniz oldu mu?"

"Size Dr. Lesage'ın söylediklerinden fazlasını söyleyemem, Bay Hewet," diye yanıtladı hemşire, söyledikleri ona karşı kullanılabilmemiş gibi ihtiyatlı bir tavırla. "Vaka ciddi, ama Bayan Vinrace için yapılabilecek her şeyi yaptığımızdan tamamen emin olabilirsiniz." Mesleğine has bir kendini beğenmişlikle konuşuyordu. Ama basamağın üzerinde ayaklarını kıpırdatacak, denizin üzerindeki ayı görebildikleri pencereden dışarı bakması, hâlâ yolunu kapamakta olan genç adamı tatmin edemediğinin farkına vardığını gösteriyordu.

"Bana sorarsanız," diye başladı usulcacık, garip bir ses tonuyla, "hastalarım adına Mayıs ayını hiç sevmem."

"Mayıs ayını mı?" diye yineledi Terence.

"Bu bir kuruntu olabilir, ama mayısta hastalanan birini görmekten hiç hoşlanmam," diye sürdürdü sözlerini. "Mayısta her şey ters gider sanki. Belki de gökteki ay yüzündendir. Ay beyni etkiler derler, öyle değil mi efendim?"

Terence ona baktı ama yanıt veremedi; o da ırpki diğerleri gibi, Terence'in bakışları altında küçülerek değersiz, kötü niyetli ve güvenilmez oluvermişti sanki.

Süzülerek yanından geçip gözden kayboldu.

Terence odasına gittiği halde giysilerini bile çıkaramadı. Uzun zaman bir aşağı bir yukarı yürüdü; sonra pencereden dışarı uzanarak gökyüzünün soluk mavisine karşı kopkoyu uzanan toprağa gözlerini dikti. Korkuyla karışık bir uiksintiy-le, bahçede hâlâ gözle görülür olan zayıf, siyah selvilere baktı; toprağın hâlâ sıcak olduğunu hissettiren o aşına olmadığı çı-tırtı ve gıcırtiları duydu. Bütün bu görüntüler ve sesler ona meşum, düşmanca ve kötüye alametmiş gibi geliyordu; yerli-lerle, hemşireyle, doktorla ve hastalığın korkunç gücüyle bir olmuş, ona kumpas kuruyorlardı sanki. Ona mümkün olan en yüksek miktarda ısırap çekirtme çabasında birleşmiş gi-biydiler. Acısına alışamıyordu, bu onun için ilahi bir mesajdı. Her eylemin ardında, her günkü yaşamın ardında, kıpırtısız, ama oburca tüketmeye hazır olan acının yattığını daha önce hiç fark etmemişti; tüm eylemlerin kenarında kıvrıla kıvrıla yükselen, erkeklerin ve kadınların yaşamlarını yiyip bitiren

ıstırap ateşini görebiliyordu sanki. Daha önce ona boş gelen sözcükleri, ilk kez, anlayarak düşündü: Yaşam mücadelesi; yaşamın zorluğu. Artık yaşamın zor ve ıstırap dolu olduğunu kendisi de biliyordu. Aşağıdaki kasabaya serpiştirilmiş olan ışıklara baktı; bilmeden dışarı çıkmaya cüret eden ve mutluluklarıyla kendilerini bunun gibi bir ıstırapa karşı korumasız bırakan Arthur'la Susan'ı, Evelyn'le Perrott'ı düşündü. Birbirlerini sevmeye nasıl cesaret ettiklerine şaşıyordu; ya kendisi, böyle yaşamaya nasıl cesaret etmişti, hızla ve özensizce, bir şeyden bir başkasına geçerek, Rachel'i sevmiş olduğu gibi se-verek? Bir daha kendini asla güvende hissetmeyecekti; yaşamın istikrarına bir daha asla inanmayacak, küçük mutlulukların, hoşnutluk ve güvenlik duygularının altında ne derin acıların yattığını unutmayacaktı. Geriye baktığında, Rachel'la yaşadığı mutluluk asla şimdi çektiği acılar kadar büyük değil-miş gibi geliyordu. İkisinin mutluluğunda mükemmel olmayan bir şey hep vardı, isteyip de elde edemedikleri bir şey. Mutlulukları kırık dökük, eksikti, çünkü çok gençlerdi, ne yaptıklarını bilmiyorlardı.

Mumunun ışığı pencerenin dışındaki bir ağacın dalları üzerinde titreşiyordu; dal karanlıkta sallanırken, penceresinin dışında uzanan bütün dünyanın resmi Terence'in zihninde belir-di; uçsuz bucaksız nehri, uçsuz bucaksız ormanı düşündü, kuru toprağın engin düzlüklerini, toprağı çevreleyen denizi; denizden, yalçın ve devasa gökyüzü yükseliyordu; gökyüzüyle denizin arasını muazzam bir hava boşluğu dolduruyordu. Rüzgârın karşısında korunmasız olarak uzanan gece nasıl da engin ve karanlık olmalıydı; bütün bu kocaman alanın içinde kasabaların ne kadar az, dünyanın kabaran işlenmemiş kat-manları arasında şuraya buraya serpiştirilmiş ışıklı küçük hal-kaların, ya da ateşböceklerinin, ne kadar ufak olduğunu düşünmek garipti. O kasabaların içinde ise küçük erkekler ve kadınlar vardı, minicik erkekler ve kadınlar. Ah, şöyle bir düşününce, burada küçük bir odada oturup acı çekmek, kaygılanmak saçmaydı. Herhangi bir şeyin ne önemi vardı ki? Minicik bir yaratık olan Rachel, ayaklarının altında hasta yatıyor-

du; o da burada, küçük odasında onun için acı çekiyordu. Bu uçsuz bucaksız evrende bedenlerinin yakınlığı, minicikliği ona saçma ve gülünesi geliyordu. Hiçbir şeyin önemi yok, diye yineledi; hiç güçleri yoktu, hiç umutları yoktu. Pencerenin pervazına yaslanıp, neredeyse zamanı ve bulunduğu yeri unutana dek düşündü. Yine de, bunun saçma ve gülünesi olduğundan, kendilerinin ufacık ve umutsuz olduklarından emin olduğu halde, bu düşüncelerin bir şekilde onun ve Rachel'in birlikte yaşayacakları hayatın bir parçasını oluşturduğu duygusunu hiç yitirmiyordu.

Belki de doktor değiştiği için, Rachel ertesi gün iyileşmiş gibiydi. Korkunç denecek kadar solgun ve yıpranmış görünmekle birlikte, günlerdir Helen'in gözlerinde asılı duran bulut hafifçe dağılmıştı.

"Benimle konuştu," dedi kendi kendine. "Bana haftanın hangi günü olduğunu sordu, kendindeydi."

Sonra aniden, görünürde herhangi bir neden olmaksızın gözleri yaşardı, gözyaşları yanaklarından aşağı yuvarlandı. Yüzündeki çizgileri kıpırdatmaya yeltenmeden, kendine engel olmaya kalkışmadan ağlıyordu, sanki ağladığının farkında değildi. Helen'in sözleri onu rahatlatırsa da Terence bu görüntü karşısında korktu; her şey yıkılıyor muydu? Bu hastalığın gücünün hiç mi sınırı yoktu? Karşısındaki her şeyi yerle bir mi edecekti? Helen ona her zaman güçlü ve kararlı görünmüştü; şimdiyse çocuk gibiydi. Onu kollarına aldı; Helen çocuk gibi ona sımsıkı sarılarak omzunda usul usul, sessizce ağladı. Sonra kalkıp gözyaşlarını sildi; böyle davranmak aptalca, diye söylendi; Rachel'in daha iyi olduğundan kuşku duyulamayacağı böyle bir zamanda çok aptalca, diye yineledi. Budalalığından ötürü Terence'tan kendisini bağışlamasını rica etti. Kapıda durdu; geri gelip hiçbir şey söylemeden onu öptü.

O gün gerçekten de Rachel çevresinde neler olup bittiğinin bilincindeydi. O yapış yapış karanlık havuzun yüzeyine çıkmıştı; bir dalga onu kendisiyle birlikte bir aşağı bir yukarı taşıyordu sanki; kendine ait bir istenci yoktu artık; biraz acının, en çok da zayıflığın bilincinde olarak dalganın tepesinde yatı-

yordu. Dalga, yerini bir dağın yamacına bıraktı. Bedeni, erimekte olan bir kar yığınının dönüştü, dizleri karın üzerinde tepeleri dik, kemikten dağlar gibi yükseliyordu. Helen'i gördüğü, odasını gördüğü doğrudu, ama her şey çok soluklaşmış, yarı saydam hale gelmişti. Bazen önündeki duvarın ötesini görebiliyordu. Bazen Helen uzaklaştığında o kadar uzağa gider gibi oluyordu ki Rachel'in gözleri onu takip etmekte güçlük çekiyordu. Odanın acayip bir genişleme gücü de vardı; Rachel, sesini olabildiğince uzağa gidecek kadar, bazen bir kuş olup uçana kadar zorluyordu, yine de sesinin konuşmakta olduğu kişiye ulaşıp ulaşmadığından kuşku duyuyordu. Bir anla bir sonraki an arasında sınırsız aralıklar ya da gedikler oluyordu, çünkü şeylerin hâlâ gözle görülür biçimde onun karşısında belirme gücü vardı; Helen'in kolunu kaldırıp her bir hareketinin sonrasında uzun uzun duraklayarak ilaç vermesi bazen bir saat sürüyordu. Onu yatağında doğrultmak için eğilen Helen ona dev boyutlarda görünüyor, üzerine doğru geldiğinde tavan çöküyormuş gibi oluyordu. Ama uzun zaman dilimleri boyunca, yatağın üzerinde yüzen bedeninin ve bedeninin uzak bir köşesine sürülmüş ya da kaçıp odanın içinde kanat çırpmaya çıkmış olan zihninin bilincinde olarak öylece yatıyordu. Tüm görüntüler biraz çaba gerektiriyordu, ama en büyük çabayı gerektiren Terence'in görüntüsüydü, çünkü onu, bir şeyi hatırlama arzusuyla zihniyle bedenini birleştirmeye zorluyordu. Hatırlamak istemiyordu; insanların onun yalnızlığını bozmaya çalışması onu rahatsız ediyordu; yalnız olmak istiyordu. Dünyada istediği başka hiçbir şey yoktu.

Terence, ağlamasına rağmen Helen'in daha umutlu olduğunu utkuya benzer bir duyguyla gözlemledi; Helen, aralarındaki tartışmada kendisinin yanlış olduğunu kabullenmenin ilk işaretini vermişti. O akşamüstü Terence, Dr. Lesage'in aşağı inmesini epeyce kaygılı, ama zihninin bir köşesinde, zaman içinde hepsini yanlış olduklarını kabul etmek zorunda bırakacağından emin olarak bekliyordu.

Her zamanki gibi Dr. Lesage'in tavırları aksiyonları ise çok

kısaydı. Terence'ın, "Daha iyi gibi mi?" sorusuna, tuhaf bir bakışla bakarak yanıt verdi, "Yaşama şansı var."

Kapı kapandı, Terence karşıya, pencereye doğru yürüdü. Alnını cama yasladı.

"Rachel," diye tekrarladı kendi kendine. "Yaşama şansı var. Rachel."

Rachel hakkında nasıl böyle şeyler söyleyebiliyorlardı? Daha dün Rachel'in ölmekte olduğuna ciddi ciddi inanan kimse var mıydı? Dört haftadır nişanlıydılar. İki hafta önce Rachel gayet iyiydi. On dört günde onu o durumdan bu duruma getirecek ne olmuş olabilirdi? Yaşama şansının olduğunu söylemekle ne kastettiklerini anlamak, nişanlı olduklarını bile bile bunu anlamak, onu aşıyordu. Hâlâ aynı iç karartıcı sisle sarmalanmış olarak dönüp kapıya doğru yürüdü. Ansızın, hepsini gördü. Odayı, bahçeyi, havada kıpırdanan ağaçları gördü; Rachel olmadan da varlıklarını sürdürebilirlerdi; o, ölebilirdi. Hastalığın başından bu yana ilk kez, onun nasıl görüldüğünü, birbirlerini nasıl umursadıklarını tam olarak hatırladı. Onu yakınında hissetmenin yoğun mutluluğu, o zamana dek hissettiğinden daha yoğun bir endişeyle birbirine karıştı. Ölmesine izin veremezdi; onsuz yaşayamazdı. Ne ki, anlık bir mücadelenin ardından perde yine kapandı; hiçbir şeyi açıkça görmüyor, hiçbir şeyi açıkça hissetmiyordu. Hepsi devam ediyordu – hâlâ devam ediyordu, öncekiyle aynı biçimde. Yüreği çarptıkça hissettiği bedensel acı ve parmaklarının buz gibi soğuk olması dışında, hiçbir şeye aldırmıyordu. Zihninde, Rachel hakkında ya da dünyadaki herhangi biri veya herhangi bir şey hakkında hiçbir şey hissetmiyor gibiydi. Bayan Chailey'e emirler vererek günlük işleri yoluna sokmaya, listeler yazmaya devam ediyordu; sık sık yukarı çıkıp Rachel'in kapısının önündeki masanın üzerine sessizce birşeyler bırakıyordu. O gece Dr. Lesage her zamankinden daha az aksiydi sanki. Kendi isteğiyle birkaç dakika kaldı; içlerinden hangisinin genç hanımefendiyle nişanlı olduğunu hatırlamıyormuş gibi hem St. John'a hem de Terence'a hitap ederek, "Bu gece durumunun ağırlaşacağını düşünüyorum," dedi.

İkisi de yatmaya gitmedi; birbirlerine yatmaya gitmeyi de önermediler. Kapıyı açık bırakarak oturma odasında piket oynadılar. St. John, kanepenin üzerine yatak yaptı; hazır olunca Terence'in oraya uzanmasında ısrar etti. Kimin kanepeye uzanacağı, kimin battaniyelerle örtülü sandalyelerde yatacağı üzerine münakaşa ettiler. St. John, sonunda Terence'i kanepeye uzanmaya zorladı.

"Aptallık etme, Terence," dedi. "Uyumazsan hastalanırsın, hepsi o."

Terence'in reddetmeyi sürdürmesi üzerine, "Dostum," diye devam etti, sonra aşırı duygusallıktan korkarak sustu; gözyaşlarına boğulmak üzere olduğunu fark etmişti.

Uzun zamandır söylemek istediği şeyi, Terence için üzgün olduğunu, onu umursadığını, Rachel'i umursadığını anlatmak üzere söze başladı. Rachel onu ne kadar umursadığını biliyor muydu – bir şey söylemiş miydi, sormuş muydu? Öğrenmek için can atıyordu, ama bunun ne de olsa bencilce bir soru olduğunu düşünerek kendini tuttu; hem böyle şeylerden söz edip Terence'i sıkmanın ne yararı vardı? Zaten yarı uyur durumdaydı. Ama St. John hemen uyuyamadı. Karanlıkta uzanırken, keşke, diye düşündü kendi kendine, keşke bir şey olsa – bu gerilim sona erse. Ne olacağı umurunda değildi, yeter ki art arda gelen bu zor, iç karartıcı günler bitsin; Rachel ölse de umurunda değildi. Bunu umursamadığı için kendini vefasız hissediyordu, ama ona öyle geliyordu ki artık içinde hiç duygu kalmamıştı.

Bütün gece boyunca yatak odası kapısının bir kez açılıp kapanması dışında hiçbir hareket olmadı, kimse onları çağırmadı. Işık, dağınık odaya ağır ağır geri döndü. Altıda hizmetkârlar kıpırdanmaya başladılar; yedide süzülerek aşağıya, mutfığa indiler; yarım saat sonra gün yeniden başladı.

Ne ki, farkın ne olduğunu söylemek zor olsa da, gün, geçip giden günlerle aynı değildi. Belki de bir şey bekler gibi bir halinin olmasındandı. Yapılacak şeyler her zamankinden azdı. Oturma odasında insanlar –Bay Flushing, Bay ve Bayan Thornbury– oradan oraya sürükleniyorlardı. Alçak tonlarda,

mahcup tavırlarla konuşuyorlardı, oturmayı reddediyor, ama epey bir zaman dikilip duruyorlardı, oysa söyleyecek bir tek şeyleri vardı; “Yapabileceğimiz bir şey var mı?” ve yapabilecekleri hiçbir şey yoktu.

Tuhaf bir biçimde kendini bütün bunlardan kopuk hisseden Terence, Helen’in, ne zaman birine bir şey olsa insanlar böyle davranır, dediğini hatırladı. Haklı mıydı, yoksa haksız mıydı? Kendine ait bir fikir oluşturmamaya kadar az ilgisini çekiyordu bu konu. Birtakım şeyleri zihninin bir köşesine atıyordu, sanki bu günlerden birinde onlar hakkında düşünecekti ama şimdi değil. Gerçekdışılığın sisi, bütün bedeninde bir uyuşma hissi yaratana dek derinleşmiş, derinleşmişti. Bu, onun bedeni miydi? Bunlar gerçekten kendi elleri miydi?

Bu sabah Ridley’e de odasında tek başına oturmak ilk kez olanaksız gelmişti. Alt katta çok rahatsızdı ve neler olup bittiğini bilmediğinden sürekli ayak altındaydı; yine de bir türlü oturma odasından çıkmıyordu. Okuyamayacak kadar huzursuz olduğundan, yapacak bir şeyi de olmadığından, alçak sesle ezbere şiir okuyarak bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı. Çeşitli şeylerle – kâh paketleri açmakla, kâh şişelerin mantarlarını çıkarmakla, kâh talimatlar yazmakla meşgul olan Terence’la St. John’ın zihinlerine, Ridley’nin şarkısının sesi ve adımlarının temposu bütün sabah boyunca yarı idrak edilmiş bir nakarat gibi işledi.

Üst üste boğuştular, alt alta boğuştular,
Acıyla, hiç durmadan boğuştular:
İnsanların gözlerini kör eden şeytan,
O gece muradına erdi.

Gücü tükenmiş geyikler gibi çimenlerin arasına
Devrilip bir süre dinlendiler—*

“Ah, dayanılmaz bir şey!” diye bağırdı Hirst; sonra, anlaşmalarını çiğnemiş gibi kendini toparladı. Terence, olur da Rac-

(*) Ridley Ambrose, Charles Kingsley’in ‘A New Forest Ballad’ından bir bölüm okuyor – ç.n.

hel hakkında haber toplayabilirse diye, sürünerek yarı yola kadar merdivenlerden çıkıyordu. Ama sadece bölük pörçük haberler alıyordu; bir şey içmişti; birazcık uyumuştı; daha sakin görünüyordu. Dr. Lesage da aynı şekilde hiçbir ayrıntı vermiyordu; sadece bir kez, bileğindeki bir damarı kesen seksen beş yaşındaki ihtiyar bir hanımefendinin ölüp ölmediğini kesin olarak belirlemek üzere çağrıldığını anlattı. Kadının diri diri gömülme korkusu vardı.

“Bu,” dedi, “genellikle çok yaşlılarda, ender olarak da gençlerde rastladığımız bir korku.” İkisi de anlatılanları ilgiyle dinledi; bu onlara çok tuhaf gelmişti. Günün bir başka tuhaf yanı da hepsinin öğleden sonra geç saatlere kadar öğle yemeğini unutmasıydı; sonra Bayan Chailey onlara hizmet etti; o da tuhaf görünüyordu, baskı desenli, resmî bir elbise giymişti ve elbisenin kolları dirseklerinin üstüne kadar kıvrılmıştı. Bununla birlikte, gece yarısı yangın ziliyle yatağından kaldırılmışçasına, görünüşünü umursamaz bir hali vardı; suskunluğu ve özdenetimi de elden bırakmıştı; onlarla, sanki onları bebekken emzirmiş, soyup kucağına oturtmuş gibi samimi bir tavırla konuşuyordu. Yemek yemenin görevleri olduğunu onlara tekrar tekrar hatırlattı.

Böylece kısalan akşamüstü, beklediklerinden daha çabuk geçti. Bayan Flushing bir kez kapıyı açtı, ama onları görünce çabucak yeniden kapattı; bir ara Helen bir şey almak için aşağı indi, ama tam odadan çıkacakken kendisine gönderilmiş bir mektuba bakmak üzere durdu. Mektubu evirip çevirerek bir an ayakta dikildi; duruşunun sıradışı, yaşlı güzelliği, o sıralarda her şey Terence’i nasıl etkiliyorsa öyle etkiledi – zihninin bir köşesine konulup sonradan üzerinde düşünülecek bir şey olarak. Pek az konuşuyorlardı, aralarındaki münakaşa askıya alınmış ya da unutulmuş gibiydi.

Akşamüstü güneşi artık evin ön cephesini terk ettiğinden, Ridley taraçayı bir aşağı bir yukarı adımıyor, bir yandan da kısık ama ansızın dolgunlaşan bir sesle uzun bir şiirden dörtlükler tekrarlıyordu. O bir o yana, bir bu yana yürüdükçe hava, şiir parçalarını açık pencereden içeri taşıyordu.

Peor ve Baal'ler

Loş tapınaklarını terk ettiler,

Filistin'in o iki kat harap Tanrısıyla

Ve aysar Astaroth—*

Bu sözcükler genç erkeklerin ikisine de tuhaf bir rahatsızlık veriyordu, ama buna katlanmak zorundaydılar. Akşam yaklaşip günbatımının kızıl ışığı uzaklarda denizin üzerinde ısıldarken, günün neredeyse sona erip başka bir gecenin yaklaşmakta olduğu düşüncesi aynı umutsuzluk hissiyle hem Terence'in hem de St. John'ın üzerine yüklendi. Aşağıdaki kasabada ışıkların birbiri ardına belirivermesiyle Hirst'ün içinden o korkunç, iğrenç arzu, kendini koyuverip hıçkıra hıçkıra ağlama arzusu tekrar tekrar yükselmeye başladı. Sonra Chailey lambaları içeri getirdi. Maria'nın şişe açarken bir aptallık edip kolunu kötü yaraladığını açıkladı, ama şimdi kolunu sarmıştı; yapılacak bu kadar çok iş varken bu kaza talihsizlikti. Chailey'nin kendisi de ayaklarındaki romatizma yüzünden topallıyordu, ama hizmetkârların bedenlerini dikkate almak ona yalnızca zaman kaybı gibi geliyordu. Akşam devam ediyordu. Dr. Lesage beklenmedik bir ziyarette bulundu ve çok uzun bir süre yukarıda kaldı. Bir kez aşağı inip bir fincan kahve içti.

"Çok hasta," dedi, Ridley'nin sorusuna yanıt olarak. Bütün o itici halleri yok olmuştu; ciddi ve resmîydi, ama aynı zamanda, tavrında daha önce belirgin olmayan bir sevecenlik vardı. Tekrar yukarı çıktı. Üç adam oturma odasında birlikte oturdu. Ridley şimdi oldukça sessizdi; dikkati tümüyle uyanmış gibiydi. Yarı istençli küçük hareketler ve hemen susturuluveren ünlemler sayılmazsa tam bir sessizlik içinde bekliyorlardı. Sanki nihayet hep birlikte kesin bir şeyle yüz yüze gelmişlerdi.

Dr. Lesage yeniden odada görüldüğünde saat neredeyse on bir olmuştu. Onlara çok yavaşça yaklaştı; hemen konuşmadı. Önce St. John'a, sonra Terence'a baktı ve Terence'a, "Bay Hewet, bence derhal yukarı çıkmanız gerek," dedi.

(*) Ridley Ambrose, John Milton'ın 'Ode on the Morning of Christ's Nativity'sinden bir bölüm okuyor – ç.n.

Terence diğerlerini aralarında kıpırdamadan dikilen Dr. Le-sage'la birlikte oturur durumda bırakarak derhal ayağa kalktı.

Chailey dışarıdaki geçitteydi, durmadan üst üste tekrarlı-yordu; "Şeytanca – şeytanca."

Terence ona hiç dikkat etmedi; ne söylediğini duyuyordu, ama sözler zihnine hiçbir anlam iletmiyordu. Yukarı çıkarken kendi kendine, "Bu benim başıma gelmedi. Benim başıma gel-mesi mümkün değil," diye söylendi.

Trabzanların üzerindeki kendi eline garip garip baktı. Basa-maklar çok dikti; tırmanması çok uzun zaman almış gibi geli-yordu. Güçlü duygular içinde olması gerektiğini bildiği halde hiçbir şey hissetmiyordu. Kapıyı açtığında yatağın yanbaşımda oturan Helen'i gördü. Masanın üzerinde perdelenmiş ışıklar vardı; pek çok şeyle doluymuş gibi görünmekle birlikte oda çok düzenliydi. Ortalıkta nahoş olmayan hafif bir dezenfektan kokusu vardı. Helen ayağa kalkıp sessizce sandalyesini ona verdi. Birbirlerinin yanından geçerlerken gözleri garip, sakın bir bakışta birleşti, Terence onun gözlerinin sıradışı berraklığı-na ve içlerinde barınan derin dinginlikle üzüntüye hayretle baktı. Yatağın yanbaşına oturdu; bir an sonra kapının He-len'in ardından usulca kapandığını işitti. Rachel'la yalnızdı; es-kiden yalnız bırakıldıklarında hissettikleri rahatlama hissiniñ ölgün bir yansıması onu etkisine aldı. Rachel'a baktı. Onda korkunç bir değişiklik fark etmeyi bekliyordu, ama yoktu. Çok zayıflamıştı; görebildiği kadarıyla çok da yorgundu, ama her zaman nasılsa aynen öyleydi. Üstelik onu gördü ve tanıdı. Ona gülümsedi ve "Merhaba Terence," dedi.

Bunca zamandır aralarına çekilmiş olan perde bir anda göz-den kayboldu.

"Ee, Rachel," diye yanıtladı Terence her zamanki sesiyle, bunun üzerine Rachel gözlerini kocaman açıp o tanıdık gül-ümsemesiyle gülümsedi. Terence onu öptü, elini tuttu.

"Sensiz her şey perişan bir haldeydi," dedi.

Rachel hâlâ ona bakarak gülümsüyordu, ama çok geçmeden gözlerine hafif yorgunluk ya da kafa karışıklığı ifade eden bir bakış yerleşti ve gözlerini tekrar kapattı.

"Ama birlikteyken gayet mutluyuz," dedi Terence. Elini tutmaya devam ediyordu.

Işık loş olduğundan Rachel'in yüzünde herhangi bir değişiklik görmek olanaksızdı. Terence'in içini uçsuz bucaksız bir huzur duygusu sardı, hareket etmek ya da konuşmak için hiçbir arzu duymuyordu. Son günlerin korkunç işkencesi ve gerçektirliği sona ermişti; güvene ve huzura kavuşmuştu. Bir kez daha zihni doğaçla, büyük bir rahatlıkla işlemeye başladı. Orada oturdukça, ruhunun her köşesini kaplayan huzurun daha da derinden bilincine varıyordu. Bir kez, soluğunu tutup dikkatle dinledi; Rachel hâlâ nefes alıyordu; bir süre düşünmeye devam etti; sanki birlikte düşünüyorlardı; sanki hem kendisi hem de Rachel'di; sonra tekrar dinledi; hayır, solumayı kesmişti. Böylesi daha iyiydi – ölüm buydu. Hiçbir şey değildi; solumayı kesmekti. Mutluluktan bu; kusursuz mutluluk. Her zaman sahip olmayı istedikleri şeye, yaşadıkları sürece olanaksız olan birleşmeye sahiptiler. Sözcükleri düşündüğünün mü, yoksa yüksek sesle mi söylediğinin farkına varmadan; "Hiç kimse bizim olduğumuz kadar mutlu olmamıştır," dedi. "Hiç kimse bizim kadar birbirini sevmemiştir."

Kusursuz birleşmeleri ve mutlulukları giderek daha geniş burgaçlar yapan halkalarla odayı dolduruyormuş gibi geldi ona. Dünyada yerine gelmemiş hiçbir dileği yoktu. Asla onlardan alınamayacak olan şeye sahiptiler.

Birinin odaya girdiğinin farkında değildi, ama sonra, saniyeler ya da belki saatler sonra, arkasında bir kol hissetti. Kollar onu sarıyordu. Kolların onu sarmasını istemiyordu; fısıldayan, gizemli sesler onu kızdırıyordu. Rachel'in artık soğumuş olan elini yatak örtüsünün üzerine bıraktı; sandalyesinden kalkıp karşıya, pencereye yürüdü. Pencereilerin perdeleri açtı; ay görünüyordu, bir de dalgaların yüzeyinde uzun, gümüşten bir patika.

"Aa," dedi olağan ses tonuyla, "aya bakın. Ayın çevresinde bir hale var. Yarın yağmur yağacak."

Kollar, belki bir erkeğin belki de bir kadının kolları yine onu sardı; onu usulca kapıya doğru itiyorlardı. Terence kendi-

liğinden döndü; sırf biri öldü diye insanların böyle davranması biraz komiğine gidiyordu; kolların önünde kararlılıkla yürüdü. Madem öyle istiyorlardı, gidecekti, ama yapacakları hiçbir şey onun mutluluğunu bozamazdı.

Odanın dışındaki koridoru, üzerinde fincanlar ve tabaklarla masayı görünce birdenbire anlayıverdi; burada, Rachel'ı bir daha asla göremeyeceği bir dünya vardı.

"Rachel! Rachel!" diye feryat etti, telaşla onun yanına dönmeye çalışarak. Ne ki, ona engel oldular; koridorda iterek Rachel'ın odasından uzakta bir yatak odasına soktular. Kurtulmak için mücadele ederken ayaklarını döşemeye vuruşu aşağıdan duyulabiliyordu; iki kez bağırdığını işittiler, "Rachel, Rachel!"

XXVI. Bölüm

.....

Ay, iki üç saat boyunca ışığını bomboş havadan akıttı. Bulutlar perdelemediği için ayışığı dosdoğru dökülüyor, denizin ve toprağın üzerinde, neredeyse ürpertici, apak bir kırağı gibi uzanıyordu. Bu saatler boyunca sessizlik bozulmadı; tek hareket, hafifçe kıpırdanan ağaçlarla dalların hareketiydi; sonra, toprağın beyaz boşluklarına boylu boyunca uzanan gölgeler de hareket ediyordu. Bu derin sessizlikte tek bir ses işitiliyordu; ne yükselen ne alçalan, ama hiç kesilmeyen, hafif ama sürekli bir soluma sesi. Ses, kuşların daldan dala kanat çırpmaya başlamasından sonra da devam etti; civıltıların o ilk cılız notalarının gerisinde işitilebiliyordu. Doğunun ağardığı, kızardığı, uçuk bir mavinin göğü hafifçe renklendirdiği bütün o saatler boyunca sürdü, ama güneş doğunca kesilip yerini başka seslere bıraktı.

Duyulan ilk sesler küçük, anlaşılmaz çığlıklardı, çocukların ya da çok yoksulların, çok zayıfların ya da acı çekenlerin çığlıklarına benziyordu. Ama güneş ufkun üzerinde yükselince, cılız ve solgun hava an be an biraz daha canlanıp ısındı; yaşamın sesleri arsızlaşıp daha bir cesaretlendi, güç kazandı. Duman, titreşen soluklar halinde aşama aşama evlerin üzerinde yükselmeye başladı; sütun gibi yuvarlak ve düz olana dek ağır

ağır yoğunlaştı; güneş ise uçuk beyaz güneşliklere vurmak yerine, öte yanlarında derinliğin ve uzamın bulunduğu karanlık pencerelerin üzerinde parladı.

Otelde birileri kıpırdanmaya başladığında güneş saatlerdir yukarıdaydı; koca gökkubbe ısınmış, günışığının cılız altın iplikleriyle ısıldamaktaydı. Otel sabah ışığının altında beyaz ve etkileyici, kapalı güneşlikleriyle yarı uyur halde dikiliyordu.

Dokuz buçuk civarında Bayan Allan yavaşça salona geldi; sabah gazetelerinin bulunduğu masaya doğru ağır ağır yürüdü, ama içlerinden birini almak üzere elini uzatmadı; başı hafifçe omuzlarına gömülmüş olarak, kıpırdamadan durup düşündü. Tuhaf bir biçimde yaşlı görünüyordu; biraz kambur duruşundan ve cüssesinden, gerçekten yaşlandığında neye benzeyeceğini, sessiz sakın önüne bakarak sandalyesinde günler boyu nasıl oturacağını tahmin edebilirdiniz. Başka insanlar odaya girmeye, onun yanından geçmeye başlamışlardı, ama o hiçbirleriyle konuşmadı, onlara bakmadı bile; sonunda, bir şey yapması gerekiyormuş gibi, bir sandalyeye oturup sessizce gözlerini önüne dikti. Bu sabah kendini çok yaşlı, işe yaramaz hissediyordu; sanki boş yere zor ve zahmetli bir ömür sürmüş, hayatta başarısız olmuştu. Yaşamaya devam etmek istemiyordu; yine de devam edeceğini biliyordu. Öyle güçlüydü ki çok yaşlı olana dek yaşayacaktı. Büyük olasılıkla seksen yaşına kadar; şimdi elli yaşında olduğuna göre daha otuz yılı vardı. Ellerini kucağında evirip çevirdi, onun için bunca iş yapmış olan bu yaşlı ellere garip garip baktı. Bütün bunların pek anlamı varmış gibi gelmiyordu; insan yaşamaya devam ediyordu, elbette, devam ediyordu... Başını kaldırıp bakınca, alnı çizgilerle kırışmış, dudakları bir soru sormak üzereymiş gibi aralanmış olan Bayan Thornbury'nin, yanbaşıyla dikiliyor olduğunu gördü.

Bayan Allan onun ne soracağını tahmin etti.

"Evet," dedi. "Bu sabah öldü, çok erken saatlerde, üç civarında."

Bayan Thornbury hafif bir haykırıyla dudaklarını büzdü; gözlerinde yaşlar belirdi. Yaşların arasından, artık günışığının kocaman alanlara yayıldığı salona, sağlam koltuklarla masala-

rın yanında dikilen umursamaz, kayıtsız insanlara baktı. Ona gerçekdışı, ya da yanıbaşlarında büyük bir patlamanın gerçekleşmek üzere olduğunun farkında olmayan insanlar nasıl görünürse öyle görünüyordular. Ama patlama olmadı; insanlar sandalyelerle masaların yanında dikilmeye devam ettiler. Bayan Thornbury artık onları görmüyordu, bakışları cisimsizlermiş gibi onları delip geçiyor, evi, evdeki insanları, odayı, odadaki yatağı ve yatak örtülerinin altında, karanlıkta kıpırdamadan yatan ölünün suretini görüyordu. Neredeyse, ölüyü görebilecekti. Neredeyse, matemdekilerin seslerini duyabilecekti.

“Bekleniyor muydu?” diye sordu sonunda.

Bayan Allan yalnızca başını iki yana sallayabildi.

“Bayan Flushing’in hizmetçisinin söylediklerinin dışında,” diye yanıt verdi, “hiçbir şey bilmiyorum. Bu sabah erken saatlerde ölmüş.”

İki kadın, sessiz, anlamlı bir bakışla birbirlerini süzdüler; sonra, tuhaf bir sersemlik hisseden Bayan Thornbury ne olduğunu tam olarak bilmediği bir şeyi arayarak ağır ağır yukarı çıktı ve kendisine kılavuzluk etmelerini istercesine parmaklarıyla duvarlara dokunarak koridorlarda sessizce yürüdü. Hizmetçiler hızla odadan odaya geçiyorlardı, Bayan Thornbury onlardan uzak durdu; ona başka bir dünyadarmış gibi görünüyordular. Evelyn onu durdurduğunda bile hemen başını kaldırıp bakmadı. Evelyn’in az önce gözyaşlarına boğulduğu belliydi; Bayan Thornbury’i görünce yeniden ağlamaya başladı. Birlikte bir pencerenin kuytusuna çekilip sessizce durdular. Sonunda, Evelyn’in hıçkırıkları arasında kırık dökük sözcükler biçimlendi. “Şeytanlık bu,” diye hıçkırdı, “zalimlik – öyle mutluydular ki.”

Bayan Thornbury hafifçe onun omzuna vurdu.

“Zor geliyor – çok zor,” dedi. Durakladı; dışarıya, tepenin yamacının üstünden Ambrose’ların köşküne baktı; pencereler güneşte parlıyordu; ölünün ruhunun o pencerelerden nasıl geçtiğini düşündü. Dünyadan bir şey geçmişti. Dünya ona tuhaf bir biçimde bomboş görünüyordu.

“Yine de, insan yaşlandıkça,” diye devam etti, gözleri her za-

manki parlaklıklarından daha fazlasına kavuşurken, "bir neden olduğundan daha emin oluyor. Bir neden olmasa insan nasıl devam edebilir ki?"

Soruyu birine yöneltmişti, ama bu Evelyn değildi. Evelyn'in hıçkırıkları yatışıyordu. "Bir neden olmalı," dedi. "Bir kazadan ibaret olamaz. Çünkü bir kazaydı – hiç olmayabilirdi de."

Bayan Thornbury derin derin iç geçirdi.

"Ama böyle düşünmemeliyiz," diye ekledi, "onların da düşünmediğini umalım. Ne yaparlarsa yapsınlar aynı şey olabilir. Bu korkunç hastalıklar—"

"Neden yok – bir neden olduğuna hiç inanmıyorum!" diye patladı Evelyn, güneşliği aşağı çekip küçük bir şaklamayla geriye uçması için bırakırken.

"Böyle şeyler neden olur ki? İnsanlar ne diye acı çeker? Rachel'in cennette olduğuna," diye devam etti sesini hafifçe alçaltarak, "içtenlikle inanıyorum, ama Terence..."

"Bütün bunların ne yararı var?" diye sordu.

Bayan Thornbury başını hafifçe salladı ama yanıt vermedi; Evelyn'in elini okşayıp koridorda yoluna devam etti. Ne olduğunu tam olarak bilmemekle birlikte, birşeyler öğrenmek için güçlü bir arzunun etkisiyle Flushing'lerin odasına doğru ilerliyordu. Kapılarını açtığı anda karı koca arasındaki bir tartışmayı böldüğünü hissetti. Bayan Flushing sırtını ışığa dönmüş oturuyordu; Bay Flushing ise yanında durmuş, onu bir şeye ikna etmeye çalışıyordu.

"Ah, işte Bayan Thornbury," dedi, sesinde bir rahatlamayla. "Duymuşsunuzdur, elbette. Karım bir şekilde kendini sorumlu hissediyor. Zavallı Bayan Vinrace'i geziye katılmaya zorlamıştı. Bu düşüncesinin çok manüksiz olduğunda bana katılacağınızdan eminim. Hastalığa - aslında ben buna hiç ihtimal vermiyorum – orada yakalandığını bile bilmiyoruz. Bu hastalıklar – Üstelik gitmekte kararlıydı. Sen onu çağırırsan da çağırmasan da gidecekti, Alice."

"Yapma, Wilfrid," dedi Bayan Flushing, ne kıpırdıyor ne de gözlerini döşemede takıldığı noktadan ayırıyordu. "Konuşmanın ne yararı var? Ne yararı var—?" Sustu.

“Size bir şey soracaktım,” dedi Bayan Thornbury, karısıyla konuşmanın bir yararı olmadığından Wilfrid’e hitap ederek. “Yapabileceğimiz bir şey var mı? Babası geldi mi? Biri gidip baksa mı?”

O anda varlığını kaplayan en güçlü istek, o mutsuz insanlar için birşeyler yapabilmektir – onları görmek – onlara güvence vermek – yardım etmek. Ne ki, Bay Flushing başını iki yana salladı; şimdilik bu gibi şeyleri düşünmüyordu – daha sonra belki yardımcı olurlardı. Bayan Flushing kaskatı ayağa kalktı, onlara sırtını dönüp karşıdaki soyunma odasına yürüdü. Yürürken göğsünün yavaşça kabarıp indiğini görebiliyorlardı. Ama kederi sessizdi. Kapıyı arkasından kapattı.

Kendi başına kalınca yumruklarını sıkıp bir sandalyenin arkasını dövmeye başladı. Yaralı bir hayvan gibiydi. Ölümünden nefret ediyordu; canlı bir yaratılmış gibi ölüme öfkeleniyor, hiddetleniyor, içerliyordu. Dostlarını ölüme terk etmeyi reddediyordu. Karanlığa ve hiçliğe boyun eğmeyecekti. Ellerini sıkıp, hızla yanaklarından aşağı inen gözyaşlarına engel olmaya hiç yeltenmeden bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı. Sonunda, kıpırdamadan oturdu, ama boyun eğmedi. Ağlamayı kestiğinde inatçı ve güçlü görünüyordu.

Bu sırada yan odada Wilfrid, artık karısı orada olmadığından Bayan Thornbury’le daha rahat konuşmaktaydı.

“Böyle yerlerin en kötü yanı bu,” dedi. “İnsanlar İngiltere’deymiş gibi davranıyorlar, ama değiller. Bayan Vinrace’in enfeksiyonu köşkte kapılarından hiç kuşku yok. Büyük olasılıkla günde on kere ona bu hastalığı bulaştıracak tehlikelere atılıyordu. Bizim yüzümüzden hasta olduğunu söylemek saçma.”

Onlar için içtenlikle üzülmüyor olmasaydı onlara kızardı. “Dediğine göre, Pepper,” diye sürdürdü sözlerini, “çok dikkatsiz olduklarını düşündüğü için evden ayrılmış. Sebzelerini hiçbir zaman doğru düzgün yıkamadıklarını söylüyor. Zavallılar! Korkunç bir bedel ödediler. Oysa kimbilir kaç kez gördüğüm bir şey bu – insanlar böyle şeylerin olduğunu unuttur görünüyorlar; ama oluyor işte, sonra da çok şaşıyorlar.”

Bayan Thornbury, çok dikkatsiz oldukları, Rachel'in ateşli hastalığı gezide kapıldığını düşünmek için hiç de bir neden olmadığı konusunda ona katıldı; bir süre başka şeylerden söz ettikten sonra yanından ayrılıp üzgün üzgün koridordan geçerek kendi odasına gitti. Böyle şeylerin olmasının bir nedeni olmalı, diye düşündü kendi kendine, kapıyı kapatırken. Başta bunun ne olduğunu anlamak kolay olmuyordu. Öyle tuhaftı ki – öyle inanılmaz. Yalnızca üç hafta önce – yalnızca iki gün önce Rachel'i görmüştü; gözlerini kapatınca neredeyse şimdi de görebiliyordu, evlenmek üzere olan o sessiz, utangaç kızı. Rachel'in yaşındayken ölseydi kaçırmış olacağı bütün o şeyleri düşündü, çocuklar, evlilik hayatı, geriye baktığında ona gün be gün, yıl be yıl hep yanibaşındaymış gibi gelen akıl almaz derinlikler ve mucizeler. Düşünmesini güçleştiren sersemlik hissi ağır ağır yerini tam aksi bir hisse bıraktı; çok hızlı, çok berrak düşünüyor, geriye dönüp bütün deneyimlerine bakarak onları bir tür düzene uydurmaya çalışıyordu. Çok acı, çok mücadele vardı kuşkusuz, ama sonuçta bir mutluluk dengesinin olduğu kesindi – düzenin hüküm sürdüğü kesindi. Gençlerin ölümleri de aslında hayattaki en üzücü şey değildi – çok fazla şeyden kurtulmuş oluyorlardı; çok fazla şeyi korumuş oluyorlardı. Ölüler –erken yaşta kazayla ölmüş olanları aklına getirdi– güzeldi; sık sık rüyasında ölüleri görürdü. Zamanla Terence da anlamaya başlayacaktı ki– Ayağa kalkıp huzursuzca odanın içinde dolaşmaya başladı.

Onun yaşındaki bir kadın için fazlasıyla huzursuzdu; onun gibi berrak, kıvrak bir zihne sahip biri için kafası hiç olağan sayılmayacak kadar karışık. Hiçbir şeyde karar kılamıyordu, bu nedenle, kapı açılınca rahatladı. Kalkıp kocasının yanına gitti, onu kollarına aldı ve eskisinden çok daha büyük bir heyecanla öptü; sonra birlikte oturduklarında, bir bebekmiş gibi onu okşayıp sorular sormaya başladı; yaşlı, yorgun, mız-mız bir bebekmiş gibi. Ona Bayan Vinrace'in ölümünden söz etmedi, bu yalnızca onu rahatsız edecekti, adamcağız zaten bozguna uğramış gibiydi. Onun neden huzursuz olduğunu keşfetmeye çalıştı. Yine siyaset mi? O korkunç insanlar ne

yapıyorlardı? Bütün sabahı kocasıyla siyaset tartışarak geçir-di; yavaş yavaş konuştukları şeylere ilgi duymaya başladı. Ne ki, kendi sözlerini zaman zaman tuhaf biçimde anlamsız bu-luyordu.

Öğle yemeğinde oteldeki konukların ayrılmaya başladıkları söylentisi yayılmaya başladı; her geçen gün konukların sayıları azalıyordu. Önceleri altmış kişinin katıldığı öğle yemeğinde şimdi yalnızca kırk kişi vardı. Sayımı, pencere kenarındaki masasında yerini alırken soluk gözleriyle çevresine bakan yaşlı Bayan Paley yapmıştı. Masasındaki topluluk genellikle Art-hur'la Susan'dan ve Bay Perrott'tan oluşurdu, bugün Evelyn de onlarla öğle yemeği yiyordu.

Evelyn alışılmadık bir durgunluk içindeydi. Gözlerinin kıp-kırmızı olduğunu fark eden ve nedenini de tahmin eden diğer-leri, kendi aralarında gayretli bir sohbeti sürdürmek için didi-niyorlardı. İki dirseğini de masaya dayamış, çorbasını el sür-mededen öylece bırakmış olan Evelyn bu durumun devam etme-sine birkaç dakika katlanmıştı ki, birdenbire haykırdı; "Siz ne hissediyorsunuz bilmiyorum, ama ben başka bir şey düşün-miyorum!"

Beyler anlayışlı bir tavırla mırıldandılar; çok ciddi görünü-yorlardı.

Susan, "Evet – ne korkunç, değil mi? Ne kadar iyi bir kız ol-duğu düşünülüyöğünde, çok acıklı – yeni nişanlanmıştı, böyle bir şey hiç olmamalıydı," diye yanıtladı. Daha uygun bir açık-lamayla kendisine yardım edebilirmiş gibi Arthur'a baktı.

"Büyük talihsizlik," dedi Arthur kısaca. "Ama yaptıkları ap-talca bir şeydi – o nehre gitmek." Başını iki yana salladı. "Daha akıllı olmaları gerekirdi. İngiliz kadınlarının buranın iklimine alışkın yerliler gibi açık havaya dayanmasını bekleyemezsiniz. O gün çay saatinde onları uyarmaya niyetlenir gibi oldum. Ama bu tür şeyleri söylemenin yararı olmaz – yalnızca insanla-rı öfkeliendirmiş olursunuz– asla bir şeyi değiştiremezsiniz."

O ana kadar çorbasıyla yetinmiş olan yaşlı Bayan Paley, bir elini kulağına götürerek neler konuşulduğunu bilmek istediği-ni ima etti.

Susan ona "Zavallı Bayan Vinrace'in hummadan öldüğünü söylüyorlar, Emma Teyze," diye kısık bir sesle bilgi verdi. Ölümünden yüksek sesle, hatta normal sesiyle bile söz edemiyordu, bu nedenle Bayan Paley tek sözcük yakalayamadı. Arthur imdada yetişti.

"Bayan Vinrace öldü," dedi, duyulur bir sesle.

Bayan Paley yalnızca ona doğru biraz eğilip sordu, "Ha?"

"Bayan Vinrace öldü," diye yineledi Arthur. Bir kahkaha atmamak için ağzının çevresindeki bütün kasları sıktıktan sonra üçüncü kez tekrarladı, "Bayan Vinrace... O öldü."

Sözcükleri doğru işitmenin güçlüğü bir yana, günlük deneyiminin dışındaki olguların Bayan Paley'nin bilincine ulaşması biraz zaman alıyordu. Sanki beyninin üzerinde bir ağırlık duruyordu da, hasara uğratmamakla birlikte, işleyişine sekte vuruyordu. Arthur'un ne demek istediğini anlayana kadar en az bir dakika boyunca dalgın gözlerle oturdu.

"Öldü mü?" dedi dalgın bir tavırla. "Bayan Vinrace öldü mü? Vah vah... çok üzücü. Ama şu anda onun hangisi olduğunu hatırlamıyorum. Burada çok fazla insanla tanışmışız anlaşılan." Yardım etmesi için Susan'a baktı. "Neredeyse güzel denebilecek, uzun boylu esmer bir kız mı, çok koyu tenli?"

"Hayır," diye araya girdi Susan. "O—" sonra umutsuzluk içinde vazgeçti. Bayan Paley'nin yanlış kişiyi düşündüğünü açıklamanın hiç yararı yoktu.

"Ölmemesi gerekirdi," diye devam etti Bayan Paley. "Öyle güçlü görünüyordu ki. Ama insanlar o suyu içer. Nedenini hiç çözemeyeceğim. Yatak odanıza bir şişe maden suyu koyun demek öyle basit bir şey gibi görünüyor ki. Benim aldığım tek önlem bu olmuştur, dünyanın her yerine gittim sayılır – İtalya'ya on kez gittim... Ama gençler hep daha iyi bildiklerini düşünürler; sonra da cezasını çekerler. Zavalılık – onun için çok üzgünüm." Ama bir tabak patatesi inceleyip bir parça almanın güçlüğü dikkatini dağıttı.

Arthur ve Susan gizliden gizliye konunun değişeceğini umuyorlardı, bu sohbette hoş olmayan bir şey varmış gibiydi.

Ne ki, Evelyn konuyu kapatmaya hazır değildi. Neden insanlar önemli şeyler hakkında konuşmazlardı?

“Şu kadcarkık umursadığına inanmıyorum!” dedi, bütün bu zaman boyunca sessizce oturmuş olan Bay Perrott’a gaddarca dönerek.

“Ben mi? Ah, evet, umursuyorum,” diye yanıtladı Bay Perrott beceriksizce, ama apaçık bir içtenlikle. Evelyn’in soruları onun da kendini rahatsız hissetmesine neden olmuştu.

“Öyle anlaşılmaz geliyor ki,” diye sözlerini sürdürdü Evelyn. “Ölüm, yani. Neden senin ya da benim değil de onun ölmesi gerekiyordu? Yalnızca iki hafta önce hep birlikte buradaydık. Sen neye inanıyorsun?” diye sordu Bay Perrott’a. “Bir şeylerin devam ettiğine, onun hâlâ bir yerlerde olduğuna mı inanıyorsun –yoksa bunun yalnızca bir oyun olduğunu– öldüğümüzde ufanıp hiç olduğumuzu mu düşünüyorsun? Ben Rachel’in ölmediğinden eminim.”

Bay Perrott, Evelyn’in söylemesini istediği hemen her şeyi söyleyebilirdi, ama ruhun ölümsüzlüğüne inanmak onun gücünü aşıyordu. Yüzünde her zamankinden derin kırışıklarla, ekmeğini ufalayarak sessizce oturdu.

Evelyn bu kez de onun neye inandığını sormasın diye, Arthur, tartışmayı noktalar gibi bir duraklamadan sonra tümüyle farklı bir konuya geçti.

“Varsayalım,” dedi, “bir adam eskiden büyükbabanızı tanıdığı için size mektup yazdı ve beş sterlin istediğini söyledi, ne yapardınız? Şöyle oldu. Büyükbabam–”

“Bir soba icat etmişti,” dedi Evelyn. “Bununla ilgili her şeyi biliyorum. Serada bizim de bir tane vardı, bitkileri sıcak tutmak için.”

“Bu kadar ünlü olduğumu bilmiyordum,” dedi Arthur. “Pekala,” diye devam etti, öyküsünü ne pahasına olursa olsun uzun uzadıya anlatmakta kararlıydı, “zamanının aşağı yukarı en iyi ikinci mucidi, aynı zamanda yetenekli bir avukat olan büyükbabam, böylelerinin hep yaptığı gibi, vasiyetnamesini yazmadan öldü. Katibi Fielding, ne kadar doğrudur bilmem, her zaman büyükbabamın onun için birşeyler yapmak niyetin-

de olduğunu ileri sürerdi. Zavallı ihtiyar, kendi başına icatlar denerken maddi durumu bozulmuş, Penge'de bir tütüncü dükkanının üstünde yaşıyor. Onu görmek için oraya gittim. Mesele şu – parayı vermeli miyim, vermemeli miyim? Adaletin soyut ruhu neyi gerektiriyor, Perrott? Unutma, büyükbabamın vasiyetinden yarar sağlamadım; hikâyenin doğruluğunu sınamanın da hiçbir yolu yok.”

“Adaletin soyut ruhu hakkında fazla şey bilmiyorum,” dedi Susan, kendinden hoşnut bir tavırla diğerlerine gülümseyerek, “ama bir şeyden eminim – beş sterlinini alacak!”

Bay Perrott fikrini dile getirmeye başlayıp, Evelyn ruhu değil de mektubu düşündüğü için onun bütün avukatlar gibi fazlasıyla pinti olduğunda diretir, Bayan Paley ise önündeki tabağın her kaldırılışında konuşulanlar hakkında bilgilendirilmeyi talep ederken, öğle yemeği bir an bile sessizlik olmadan geçti ve Arthur, dirayeti sayesinde tartışma yatıştığı için kendi kendini tebrik etti.

Odadan ayrılırırken, dışarı çıkmakta olan Bayan Paley'nin tekerlekli sandalyesi rastlantı eseri kapıdan girmekte olan Elliot'ların önüne çıktı. Böylece bir an için durmak zorunda kalan Arthur'la Susan, iyileştiği için Hughling Elliot'ı kutlarken, –keyifsizdi, neredeyse ölü gibiydi– Bay Perrott fırsattan yararlanıp Evelyn'e birkaç sözcük söyledi.

“Bu akşamüstü, diyelim üç buçuk dolaylarında, sizi görebilir miyim? Bahçede olacağım, fiskiye'nin yanında.”

Evelyn yanıt veremedi tıkanıklık açıldı. Ama salondan çıkarken ıslıl ıslıl ona bakarak, “Üç buçuk mu demiştin? Benim için uygun,” dedi.

Duygusal bir sahne olasılığının onda hep uyandırdığı tinsel coşku ve yaşam duygusuyla, koşu koşu yukarı çıktı. Bay Perrott'ın ona yeniden teklifte bulunmak üzere olduğundan kuşku yoktu; bu kez bir yanıt hazırlaması gerektiğinin farkındaydı, çünkü üç gün içinde buradan gidecekti. Ne ki, zihnini bu konuyla ilgilenmeye ikna edemiyordu. Bir karara varmak onun için çok güçtü, çünkü sona eren her şeye karşı doğal bir nefret duyuyordu; durmadan devam etmeyi seviyordu o – hep

devam etmeyi. Buradan ayrılıyordu, bu yüzden giysilerini çıkarıp yatağın üzerine yan yana yerleştirerek kendini oyaladı. İçlerinden bazılarının çok hırpani olduğunu düşündü. Babasıyla annesinin fotoğrafını aldı; kutusuna kaldırmadan önce bir dakika elinde tuttu. Rachel buna bakmıştı. Birinin sahip olduğu ya da ellediği şeylerin onun kişiliğini muhafaza ettiğine dair keskin bir duygu ansızın onu etkisi altına aldı; Rachel'in odada onunla olduğunu hissetti; sanki denizin üstünde bir gemideydi ve günlük yaşam uzaklardaki kara kadar gerçekdiydi. Ne ki, Rachel'in varlığının duygusu yavaş yavaş solup gitti; artık onu fark edemiyordu, çünkü onu pek az tanımıştı. Ama bu anlık duyum içini karartmış, onu yorgun düşürmüştü. Hayatını nasıl geçirmişti? Önünde nasıl bir gelecek vardı? Ne uydurmaydı, ne gerçekti? Bu teklifler, yakınlaşmalar, serüvenler gerçek miydi, yoksa Susan'ın ve Rachel'in yüzlerinde gördüğü hoşnutluk, onun hayatı boyunca hissettiği herhangi bir şeyden daha mı gerçekti?

Aşağı inmek üzere dalgın dalgın hazırlandı, ama parmakları öyle becerikliyd ki onu hazırlama işini neredeyse kendiliklerinden yapıyorlardı. Aşağı inmek için yola çıktığında kanı da bedeninde kendiliğinden dolaşmaya başladı, çünkü zihni çok durgundu.

Bay Perrott onu bekliyordu. Aslında öğle yemeğinden sonra dosdoğru bahçeye çıkmıştı; yoğun bir endişe içinde yarım saatten uzun bir süredir patikada bir aşağı bir yukarı yürüyordu.

"Her zamanki gibi geciktim!" dedi Evelyn, onu görür görmez. "Neyse, beni bağışlamalısın; toparlanmam gerekiyordu... Aa! Fırtına çıkacağı benziyor. Körfezde de yeni bir buharlı gemi var, değil mi?"

Hızlı, kara bir ürperti dalgaların arasında dolaşırken, hâlâ çevresinde dumanların asılı durduğu bir buharlı geminin tam o sırada demir atmakta olduğu körfeze baktı. "İnsan, yağmurun neye benzediğini unutuyor," diye ekledi.

Ama Bay Perrott buharlı gemiye de havaya da dikkat etmedi.

"Bayan Murgatroyd," diye söze başladı her zamanki resmî tavrıyla, "korkarım sizden buraya gelmenizi çok bencilce bir

saikle rica ettim. Duygularım hakkında size bir kez daha güvence verilmesine ihtiyacınız olduğunu sanmıyorum; ama buradan ayrılmanız bu kadar yakın olduğu için bana şunu söylemenizi rica etmeden gitmenize izin veremeyeceğimi hissettim – bir gün benimle ilgilenmeye başlayacağınızı umut etmem için bir neden var mı?”

Rengi çok solgundu; daha fazlasını söyleyemeyecekmiş gibi görünüyordu.

Aşağıya doğru koşarken içinden fışkıran o canlılık Evelyn'i terk etmişti; kendini kudretsiz hissediyordu. Söyleyebileceği hiçbir şey yoktu; hiçbir şey hissetmiyordu. Yaşlılara yakışır o nazik sözcüklerle şimdi ona gerçekten evlenme teklif ediyordu ya, Evelyn ona karşı önceleri hissettiğinden daha azını hissediyordu.

“Oturup konuşalım,” dedi kararsız bir tavırla.

Bay Perrott onun peşi sıra bir ağacın alındaki kıvrımlı yeşil banka kadar gitti. Önlerine, çoktandır fışkırmayan fiskiyeye baktılar. Evelyn ne söyleyeceğini düşüneneğine fiskiyeye bakıp duruyordu; susuz fiskiye ona kendi varlığının bir simgesi gibi görünüyordu.

“Elbette seninle ilgileniyorum,” diye başladı, telaşla kelimeleri ağzından çıkmaya zorlayarak; “İlgilenmeseydim gaddar olmam gerekirdi. Tanıdığım en iyi insanlardan biri olduğumu düşünüyorum, aynı zamanda en zariflerinden biri. Ama keşke... keşke benimle o şekilde ilgilenmesen. Öyle ilgilendiğinden emin misin?” O anda onun hayır demesini içtenlikle istedi.

“Tamamen eminim,” dedi Bay Perrott.

“Görüyorsun, öteki kadınlar gibi basit değilim,” diye devam etti Evelyn. “Galiba daha fazlasını istiyorum. Ne hissettiğimi tam olarak bilmiyorum.”

Bay Perrott, Evelyn'in yanına oturdu, onu seyrediyor, konuşmaktan kaçınıyordu.

“Bazen düşünüyorum da, bir tek kişiyi çok fazla önemsemek benim içimde yok. Başka biri senin için daha iyi bir eş olacaktır. Seni başka biriyle çok mutlu hayal edebiliyorum.”

“Eğer benimle ilgilenmeye başlamanız olasılığının bulunduğunu düşünüyorsanız, beklemeye razıyım,” dedi Bay Perrott.

“Pekala – acelemiz yok, öyle değil mi?” dedi Evelyn. “Diyelim ki düşündüm, düşündüklerimi yazdım ve ne zaman geleceğimi söyledim. Moskova’ya gidiyorum; Moskova’dan yazarım.”

Ne ki, Bay Perrott ısrar etti.

“Bana herhangi bir fikir veremezsiniz. Sizden bir tarih istemiyorum... bu çok mantıksız olurdu.” Durakladı, başını öne eğip çakıllı patıkaya baktı.

Evelyn’in hemen yanıt vermemesi üzerine, sözlerini sürdürdü.

“Çok iyi biliyorum ki, ben – size sunabileceklerim pek fazla değil, ne kendim ne de koşullarım açısından. Hep unutuyorum; bu size bana görüldüğü kadar mucizevi görünemez. Sizinle karşılaşana dek kendi halimde sessizce yaşıyordum –ikimiz de çok sessiz insanlarız, kız kardeşim ve ben– payıma düşenden hoşnuttum. Arthur’la dostluğum hayatımdaki en önemli şeydi. Şimdi sizi tanıdım ya, bütün bunlar değişti. Siz her şeye can veriyorsunuz sanki. Yaşam, daha önce rüyamda bile görmediğim öyle çok olasılık barındırıyormuş gibi geliyor ki.”

“Bu muhteşem!” diye bağırdı Evelyn, onun elini kavrayarak. “Şimdi geri dönüp bir sürü şeye başlayacaksın, dünyanın tanıdığı büyük bir isim olacaksın; biz de ne olursa olsun arkadaş olmaya devam edeceğiz... çok iyi arkadaş olacağız, değil mi?”

“Evelyn!” diye inledi Bay Perrott birdenbire; onu kollarına alıp öptü. Üzerinde fazla etki bırakmamakla birlikte, Evelyn ona gücenmedi.

Yeniden dik oturduğunda şöyle dedi, “İnsan neden arkadaş olmayı sürdürmesin, hiç anlamam – ama bazı insanlar sürdürüyor. Arkadaşlıklar bir fark yaratır, öyle değil mi? Bunlar insanın yaşamında önemli olan türden şeylerdir, değil mi?”

Bay Perrott ne dediğini anlamıyormuş gibi sersemlemiş bir ifadeyle ona baktı. Büyük bir çabayla kendini toplayıp ayağa

kalktı ve, "Şimdi size neler hissettiğimi anlattığımı sanıyorum; yalnızca dilediğiniz kadar bekleyebileceğimi ekleyeceğim," dedi.

Yalnız kalan Evelyn, patikada bir aşağı bir yukarı yürüdü. O halde neyin önemi vardı? Bütün bunların anlamı neydi?

XXVII. Bölüm

.....

Bütün o akşam boyunca bulutlar toplandı, ta ki göğün mavisini tümüyle kapatana dek. Yeryüzüyle gökyüzünün arasındaki boşluğu, havanın özgürce hareket edebileceği bir yer bırakmayacak kadar daraltır gibiydiler; deniz, birşeyler onu dalgalanmaktan alıkoyuyormuş gibi dümdüz ve kaskatı uzanıyordu. Bahçedeki çalıların ve ağaçların üzerindeki yapraklar birbirlerine yaklaşmış asılı duruyorlardı; kuşlarla böceklerin kısa kestigi cıvıltılar baskı ve kısıtlama duygusunu artırıyordu.

Işıklar ve sessizlik öyle tuhaftı ki, yemek zamanı yemek odasını dolduran insanların seslerinin karmakarışık uğultusunda, hissedilir sessizlikler oluyordu; bu sessizlikler sırasında bıçakların tabakların üzerindeki tıngırtısı işitilebiliyordu. Gökgürültüsünün ilk gümürdeyişi ve cama vuran ilk ağır damla bir huzursuzluğa neden oldu.

"Geliyor!" dendi pek çok farklı dilde, eşzamanlı olarak.

Sonra derin bir sessizlik oldu, sanki gökgürültüsü kendi içine çekilmişti. İnsanlar tekrar yemeklerini yemeye henüz başlamışlardı ki, bir soğuk hava esintisi açık pencereden içeri girip masa örtülerini, etekleri kaldırdı, bir ışık çaktı; onu bir anda otelin tam üzerinde şaklayan gökgürültüsü izledi. Yağmurun ıslığı gökgürültüsüne eşlik ediyordu; hemen ardından, ka-

patılan pencerelerin, şiddetle çarpan kapıların sesleri, bir fırtınaya eşlik eden bütün o gürültüler duyuldu.

Oda birdenbire birkaç kat daha karanlık oldu, rüzgâr, dalga dalga karanlığı önüne katmış, yeryüzünde sürüklüyordu sanki. Bir süre kimse yemeye yeltenmedi, çatalları havada, dışarıya, bahçeye bakarak oturdular. Birbiri ardına ışıklar çakıyordu, fotoğrafları çekilecekmiş gibi yüzleri aydınlatıyor, onları şaşırtarak gergin, doğal olmayan ifadelerle yakalıyordu. Şaklamalar, onları yakından, şiddetle takip ediyordu. Kadınların birkaçı sandalyelerinden kalkar gibi yapıp tekrar oturdu, ama akşam yemeği, gözler bahçede, huzursuzca devam etti. Dışarıdaki bitkiler karmakarışık oldu, ağardı; rüzgâr üzerlerine öyle bastırıyordu ki yere çömelir gibi görünüyordular. Garsonlar yemek yiyenlerin uyarısı üzerine servis kapılarının üstüne bastırmak zorunda kalıyordu; yemek yiyenlerse garsonları uyarmak zorundaydılar, çünkü hepsi dikkatini dışarıdaki fırtınaya vermişti. Gökgürültüsü hiçbir çekilme belirtisi göstermeyip sanki tam başlarının üzerinde toplanır, şimşekler her defasında dosdoğru bahçeyi hedef alırken, ilk heyecan, yerini huzursuz bir kasveye bıraktı.

Yemeklerini çarçabuk bitiren insanlar, pencerelerden uzağa çekilebildikleri ve gökgürültüsünü işitmekle birlikte hiçbir şey göremedikleri için kendilerini başka yerlerden daha güvende hissettikleri salonda toplandılar. Annesinin kollarında hıçkıran küçük bir oğlan çocuğu oradan uzaklaştırıldı.

Fırtına devam ettiği sürece kimse oturmaya istekli görünmüyordu, ortadaki çatı penceresinin altında küçük gruplar halinde toplanmış, benizleri sararmış, yukarı bakıyorlardı. Arada sırada şimşek çaktıkça yüzleri beyazlıyordu; sonunda, çatı penceresinin camlarını ek yerlerinden kaldıran korkunç bir gumbürtü geldi.

“Ah!” diye inledi birkaç kişi aynı anda.

“Bir şey çarptı,” dedi bir erkek sesi.

Yağmur telaşlı telaşlı yağıyordu. Artık şimşegi ve gökgürültüsünü söndürmüş gibiydi; salon neredeyse karanlığa gömülmüştü.

Bir iki dakika sonra, suyun camın üzerindeki tıptırtısından

başka hiçbir şey duyulmazken, seste fark edilir bir hafifleme oldu; sonra hava yatıştı.

"Bitti," dedi başka bir ses.

Bir dokunuşla bütün elektrik ışıkları yandı; hepsi ayakta duran, hepsi gergin yüzlerle yukarıya, çatı penceresine bakan bir insan kalabalığı gözler önüne serildi, ama birbirlerini yapay ışıktaki görünce hemen dönüp uzaklaşmaya başladılar. Birkaç dakika yağmur çatı penceresinin üstünde tıpırdamayı sürdürdü; gökgürültüsü bir iki kez daha binayı sarstı; ama karanlığın dağılmasından ve yağmurun çatıda hafifçe trampet çalmasından belliydi ki o kocaman, karmakarışık hava okyanusu onlardan uzağa doğru yol alıyor, bulutları ve ateşten asalarıyla yükseklerden, başlarının üzerinden açıklara, denize doğru geçip gidiyordu. Fırtınanın keşmekeşinde küçücük görünen bina, şimdi her zamanki gibi köşeli ve ferah olmuştu.

Fırtına uzaklaşırken otelin salonundaki insanlar oturdular; huzurlu bir rahatlama duygusuyla birbirlerine büyük fırtınalarla ilgili öyküler anlatmaya başladılar; aralarından çoğu, akşamlarını geçirdikleri uğraşlarını çıkardı. Satranç tahtası getirildi; iyileştığinin belirtisi olarak yaka yerine boyun bağı takmış, ama diğer bakımlardan her zamanki gibi olan Bay Elliot son bir oyun için Bay Pepper'a meydan okudu. Hanımlardan oluşan bir topluluk, iğne oylarıyla ya da iğne oyları bulamayanlar romanlarıyla, misket oynayan iki küçük oğlan çocuğunun sorumluluğunu üstlenmişler gibi, onları izlemek üzere çevrelerine toplandılar. Arada sırada tahtaya bakıp beylere yüreklendirici birkaç söz söylüyorlardı.

Köşenin hemen yanında Bayan Paley iskambil kâğıtlarını uzun sıralar halinde önüne dizmişti, Susan kâğıtları düzeltmek için değil, yakınlık göstermek için yanında oturuyordu; tüccarlar ve adlarını kimsenin bilmediği çeşitli insanlar dizlerinin üzerinde gazeteleriyle koltuklarına serilmişlerdi. Bu koşullarda sohbet çok nazik, bölük pörçük ve kesik kesik devam ediyordu, ama oda o tarifi zor yaşam kıpırılılarıyla doluydu. Artık kanatları grileşmiş, göğsü de parlaklaşmış olan pervane arada bir başlarının üzerinde vızıldayıp pat diye lambalara çarpıyordu.

Genç bir kadın iğne oyasını bırakıp, “Zavallı yaratık! Onu öldürmek daha büyük iyilik olur,” diye bağırırdı. Ama kimse pervaneyi öldürmek için ayağa kalkmaya hevesli görünmüyordu. Onun lambadan lambaya atılışını seyrediyorlardı, çünkü rahatları yerindeydi ve yapacak başka şeyleri yoktu.

Satranç oynayanların yanındaki kanepede Bayan Elliot, Bayan Thornbury’e yeni bir örgü ilmiği öğretmekteydi, kafaları birbirine çok yaklaşmıştı ve ancak Bayan Thornbury’nin akşamları giydiği eski dantel başlık sayesinde birbirinden ayırt edilebiliyordu. Bayan Elliot örgüde uzmandı; bu anlama gelen bir iltifatı apaçık bir gururla reddetti.

“Herhalde hepimiz bir şeyle gurur duyarız,” dedi, “ben de örgümle gurur duyuyorum. Bence böyle şeyler aileden geliyor. Biz hepimiz iyi öreriz. Bir dayım vardı, öldüğü güne dek kendi çoraplarını kendi ördü – bunu kızlarının hepsinden daha iyi yapardı, sevgili beyefendi. İşte, Bayan Allan, sizin gibi gözlerini bu kadar çok kullanan birinin akşamları örgü örmekle ilgilenmemesine hayret ediyorum. Çok rahatlatıcı bulacağınızı söyleyebilirim –gözleri öyle dinlendiriyor ki– kermeslerde de böyle şeyler çok rağbet görüyor.” Sesi alçaldı, bir örgü uzmanının o pürüzsüz, yarı kendinden geçmiş ses tonuna yaklaştı; kelimeler tatlı tatlı birbirini izledi. “Yapuşım kadarını her zaman elden çıkarabilirim, bu bir rahatlık, çünkü zamanımı boşa harcamadığımı hissediyorum–”

Konuşmanın muhatabı olan Bayan Allan, romanını kapatıp bir süre sessiz sakin diğerlerini gözetledi. Sonunda, “Sırf kendisine âşık diye bir beyefendinin karısını terk etmesi kesinlikle doğal bir şey değil,” dedi. “Ama –çıkarabildiğim kadarıyla– hikâyemdeki beyefendi bunu yapıyor.”

“Cık cık, kulağa iyi gelmiyor – hayır, kulağa hiç de doğal gelmiyor,” diye mırıldandı örgü örenler, o dalgın sesleriyle.

“Yine de, çok akıllıca dedikleri türden bir kitap,” diye ekledi Bayan Allan.

“Annelik –Michael Jessop’ın– sanırım,” diye araya girdi Bay Elliot, satranç oynarken konuşmanın baştan çıkarıcılığına asla karşı koyamazdı.

“Biliyor musunuz,” dedi Bayan Elliot, bir an sonra, “bence artık insanlar iyi romanlar yazmıyorlar – eskiden yazılanlar kadar iyi olmuyor.”

Kimse bu fikri onaylama ya da reddetme zahmetine katlanmadı. Bazen oyunu izleyip bazen bir dergiden bir sayfa okuyarak ortalıkta gezinen Arthur Venning, yarı uyur haldeki Bayan Allan'a bakıp muzip bir tavırla, “Ne düşündüğünüzü bilmek isterdim, Bayan Allan,” dedi.

Ötekiler başlarını kaldırıp bakular. Kendileriyle konuşmadığı için memnunnardı. Ama Bayan Allan hiç duraksamadan yanıt verdi, “Hayali amcamı düşünüyordum. Herkesin hayali bir amcası yok mudur?” diye devam etti. “Benim var – çok tatlı ihtiyar bir beyefendi. Bana hep birşeyler verir. Bu bazen altın bir saat olur; bazen çift atlı bir araba; bazen New Forest'ta güzel, küçük bir kulübe; bazen de en çok görmek istediğim diyara bir bilet.”

Hepsini, istedikleri şeyler üzerine belli belirsiz düşünmeye itmişti. Bayan Elliot ne istediğini tam olarak biliyordu; çocuk istiyordu; kaşının üzerindeki o küçük kırışıklık derinleşti.

“Ne kadar şanslıyız,” dedi kocasına bakarak. “Gerçekten hiçbir şeye ihtiyacımız yok.” Biraz kendini inandırmak için, biraz da diğer insanları inandırmak için söylemişti bunu. Ne ki, Bay ve Bayan Flushing'in salonun öte tarafından gelip satranç tahtasının yanında durmalarıyla, sözlerine ötekilerin ne ölçüde inandıklarına dair merakını gideremedi. Bayan Flushing daha önce hiç olmadığı kadar dağınık görünüyordu. Koca bir tutam siyah saç, kaşının üzerinden aşağı doğru kıvrılıyordu, kan kırmızısı yanaklarının üzerinde yağmur damlaları ıslak izler bırakmıştı.

Bay Flushing, çatıda fırtınayı seyrettiklerini söyledi.

“Harika bir görüntüydü,” dedi. “Şimşek tam denizin üzerinde çaktı; dalgaları ve çok uzaktaki gemileri aydınlattı. Dağların ne harika görüldüğünü bilemezsiniz, üzerlerinde ışıklar, kocaman gölge yığınları. Şimdi hepsi bitti.”

Oyunun son hamlesi ilgisini çekince bir sandalyeye süzüldü.

“Yarın mı dönüyorsunuz?” dedi Bayan Thornbury, Bayan Flushing'e bakarak.

"Evet," diye yanıtladı Bayan Flushing.

"İnsan döneceğine gerçekten de üzölmüyor," dedi Bayan Elliot, yaslı ve endişeli bir havaya bürünerek, "bütün bu hastalıklardan sonra."

"Ölmekten korkuyor musunuz?" diye sordu Bayan Flushing küçümseyen bir tavırla.

"Bence hepimiz korkarız," dedi Bayan Elliot vakur bir edayla.

"İş o noktaya gelince hepimiz birer korkağız herhalde," dedi Bayan Flushing, yanağını sandalyenin arkalığına sürterek. "Ben öyle olduğumdan eminim."

"Hiç de değil!" dedi Bay Flushing dönerek, çünkü Bay Pepper'ın hamlesini düşünmesi çok uzun zaman almıştı. "Yaşamayı istemek korkaklık değildir. Korkaklığın tam karşıtıdır. Kendi adıma ben yüz yıl yaşamak isterdim – yeteneklerimin tümünü kullanabileceğimi varsayarsak, elbette. İleride olacak olan bütün o şeyleri düşünsenize!"

"Aynı fikirdeyim," diye yeniden onlara katıldı Bayan Thornbury. "Değişimler, gelişmeler, icatlar – ve güzellik. Bazen düşünüyorum da, ölüp de çevremde güzel şeyler görmekten geri kalmaya katlanamayacağımı hissediyorum."

"Mars'ta yaşam olup olmadığının keşfedilmesinden önce ölmek çok tatsız olurdu," diye ekledi Bayan Allan.

"Mars'ta yaşam olduğuna gerçekten inanıyor musunuz?" diye sordu Bayan Flushing, ilk kez ona yoğun bir ilgiyle dönerek. "Bunu kim söyledi? Bilen biri mi? Şeyi tanır mısınız, neydi adı—?"

Bayan Thornbury örgüsünü bıraktı; gözlerine son derece tedirgin bir bakış yerleşti.

"Bay Hirst burada," dedi sessizce.

St. John tam o sırada döner kapıdan içeri girmişti. Rüzgâr onu sersemletmişti; yanakları korkunç denecek kadar solgun, tıraşsızdı ve mağara gibi çukurlaşmıştı. Ceketini çıkardıktan sonra dosdoğru salondan geçip yukarıya, odasına gidecekti, ama tanıdığı bunca insanın varlığını görmezlikten gelememi, özellikle Bayan Thornbury ayağı kalkıp elini uzatarak ona doğru gelirken. Ne ki, yağmurdaki karanlık yürüyüşten, geri-

lim ve korku dolu uzun günlerden sonra lambalarla aydınlatılmış sıcak odanın neden olduğu sarsıntı, rahatça birarada oturan böyle çok sayıda neşeli insanın görüntüsüyle birleşerek onu etkisi altına aldı. Bayan Thornbury'e baktı; konuşmadı.

Herkes susmuştu. Bay Pepper'ın eli atının üzerinde duruyordu. Bayan Thornbury onu her nasılsa bir sandalyeye götürdü, kendisi de yanına oturdu ve gözlerinde yaşlarla tatlı tatlı, "Arkadaşın için her şeyi yaptın," dedi.

Onun hareketi hepsini hiç susmamışlar gibi yeniden konuşmaya itti; Bay Pepper, subayla yaptığı hamleyi tamamladı.

"Yapılacak bir şey yoktu," dedi St. John. Çok yavaş konuşuyordu. "İmkânsız görünüyor—"

Bir hayal onunla ötekilerin arasına girerek nerede olduğunu görmesini engellemiş gibi elini gözlerinin üzerinde dolaştırdı.

"O zavallı adam," dedi Bayan Thornbury, gözyaşları yeniden yanaklarından akarken.

"İmkânsız," diye tekrarladı St. John.

"Şeyi öğrenmesi onu teselli etti mi—?" diye başladı Bayan Thornbury çok tereddütlü bir tavırla.

Ama St. John hiç yanıt vermedi. Diğerlerini yarı görerek, neler dediklerini yarı işiterek, sandalyesinde arkasına yaslandı. Korkunç denecek kadar yorgundu; ışık ve sıcaklık, ellerin hareketleri, ona ulaşmaya çabalayan yumuşacık sesler onu yatıştırdı, tuhaf bir sükunet ve rahatlama duygusu verdi. Orada kıpırdamadan oturdukça bu rahatlama duygusu derin bir mutluluk hissine dönüştü. İçinde Terence'la Rachel'a hiçbir sadakatsizlik duymadan ikisini de düşünmeyi bıraktı. Odanın farklı yerlerinden hareketler ve sesler biraraya toplanıp gözlerinin önünde birleşerek bir örüntü oluşturuyordu sanki; sessizce oturup, belli belirsiz gördüğü bir şeye bakarak örüntünün oluşmasını seyretmekten memnundu.

Oyun gerçekten iyi gidiyordu; Bay Pepper'la Bay Elliot mücadeleye gittikçe daha çok kendilerini veriyorlardı. St. John'ın konuşmak istemediğini gören Bayan Thornbury örgüsüne devam etti.

"Yine şimşek!" diye bağırdı Bayan Flushing birdenbire. Ma-

vi pencerede sarı bir ışık çıktı; bir saniyeliğine dışarıdaki yeşil ağaçları gördüler. Bayan Flushing kapıya doğru yürüdü, iterek açıp yarı dışarıda, açık havada dikildi.

Ama ışık yalnızca sona eren fırtınanın yansımasıydı. Yağmur kesilmiş, yüklü bulutlar dağılmıştı; buharımsı sisler hızla ayın önünden sürükleniyorlardı ama hava soluk ve berraktı. Gök-yüzü bir kez daha koyu, ağırbaşlı mavi bir renk almıştı; göğün dibinde yeryüzünün devasa, katı ve karanlık hatları görülebiliyordu, dağın giderek sivrilen kütlesiyle yükseliyor, yamaçların şurasında burasında köşklerin minik ışıklarıyla delik deşik oluyordu. Sürüklenen hava, ağaçların uğultusu, çakan ışığın arada bir yeryüzüne geniş bir aydınlık serpiştirmesi Bayan Flushing'in içini sevinçle doldurdu. Göğüsleri kalkıp indi.

"Muhteşem! Muhteşem!" diye mırıldandı kendi kendine. Sonra salona dönüp buyurgan bir sesle bağırdı, "Dışarı gel de bak, Wilfrid; bir harika."

Bazıları hareketlenir gibi oldu; bazıları ayağa kalktı; bazıları yün yumaklarını düşürüp onları aramak için çömelmeye başladı.

"Yatağa – yatağa," dedi Bayan Allan.

"Vezirinle yaptığın hamle sonunu getirdi, Pepper," diye bağırdı Bay Elliot utkuyla, taşları biraraya toplayıp ayağa kalkarken. Oyunu kazanmıştı.

"Ne? Pepper sonunda yenildi mi? Sizi kutlarım!" dedi, tekerlekli sandalyesindeki yaşlı Bayan Paley'i yatağına götürmekte olan Arthur Venning.

Bütün bu sesler, yarı uykuda da olsa çevresindeki her şeyin capcanlı bilincinde olarak uzanan St. John'ın kulaklarında minnetle tınlıyordu. Gözlerinin önünden kapkara, belli belirsiz seçtiği bir dizi nesne geçti; kitaplarını, iskambil kâğıtlarını, yün yumaklarını, iş sepetlerini toplayıp yataklarına doğru giderken birbirinin peşi sıra önünden geçen insan suretleri.

VIRGINIA WOOLF

DIŞA YOLCULUK

Annesini küçük yaşta kaybeden, halalarının gözetiminde büyüyen Rachel Vinrace, amcası Richard ve ona "nasıl yaşayacağını" öğreten yengesi Helen'in eşliğinde, babasına ait Euphrosyne gemisiyle Güney Amerika yolculuğuna çıktığında yirmi dört yaşındadır. Kapalı bir çevrede yetişen, son derece duyarlı ve sorgulayıcı bir kişiliğe sahip Rachel, gemide genç yazar Terence Hewett'le tanışır ve duygusal bir ilişki yaşar.

Dışa Yolculuk, Virginia Woolf'un 1908'de tasarlamaya başladığı ve 1913'te tamamladığı, ama ağır bir ruhsal çöküntü geçirdiği için 1915'te yayımlatabildiği ilk romanıdır. Roman tekniği açısından yazarın diğer yapıtları kadar deneysel olmayan, geleneksel anlatıya yakın bir üslupla yazılan bu kitap, kahramanların iç dünyalarının derinliklerine ulaşması, şiirsel dili ve bütün metne yayılan hüznü/mizahi atmosferiyle roman sanatının yapısını değiştiren dahi bir yazarı müjdeler.

Dışa Yolculuk, farklı bir yoldan da olsa, tıpkı Uğultulu Tepeler gibi, iç bütünlüğünü koruyarak okuru yüksek duygulara taşıyan bir eser.

E.M. Forster

İLETİŞİM 1278

ÇAĞDAŞ DÜNYA
EDEBİYAT 202